

EVANGELII MARCI

MARCVLI

WIMBP
Opole

992

Anguly

Joannes. Jas. Cheluly

K-230/71

III O Bis

~~III O Bis~~

Jannes

Asli Kouf Ky

Amislaus

Asli Kouf Ky

Glacibus

Asli Kouf Ky

Anno Domini

My dear Sir

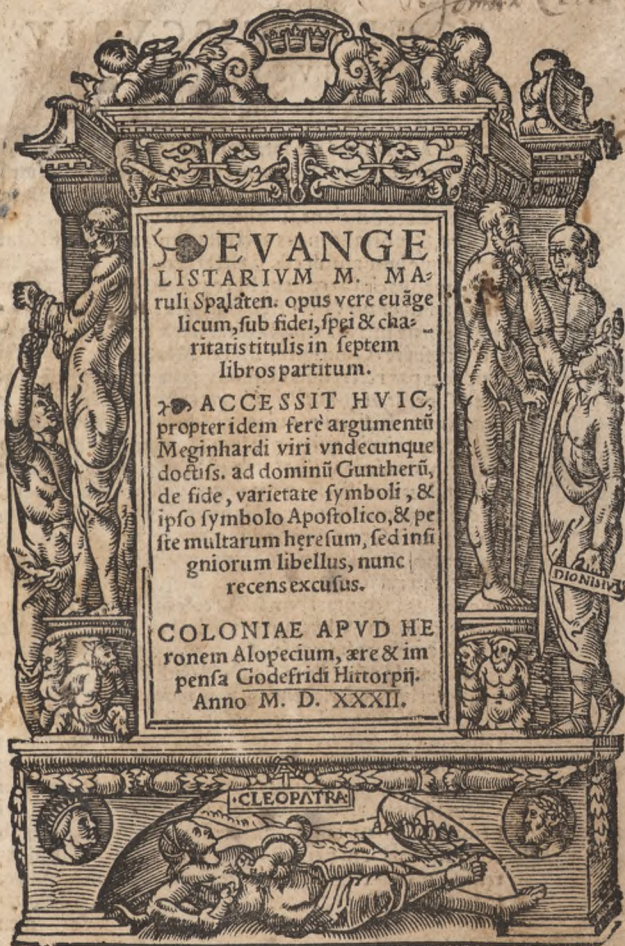
I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 10th inst.

and in reply to inform you that the same has been forwarded to the proper authorities for their consideration.

I am, Sir, very respectfully,
Your obedient servant,

J. H. [Signature]

[Faint, illegible text]

*For me in Dublin
D. 1711
V. 1711
1711*

FRANCISCVS IV.

LIANVS VENETVS

lectori felicitatem.

HAUD sanè me latet multos, vt humano generi
opitularentur, & nomē sibi ex hoc pararent, mul-
ta ingenij sui monumenta reliquisse. Cum enim
alia vetustate deficiant, sola literarum monumēta & eter-
na sunt, & mortalium res æternitati commendant. Nihil
sanè æque humanum est, q̃ alteri prodesse. Quomodo
enim melius ciuiū cœtus publice priuatimq̃, nisi ab ho-
mine adiuuentur? Huiusmodi igitur viris de humano
genere bene meritis templa dicata, aræ erectæ, statuæ cõ-
secratæ fuere. Quid igitur Marci Maruli singularis viri
laudibus par referemus? Cuius vigiliæ cætorū labores
adeo superat, vt quāto illi ceteris præstiterūt, tāto hic ipsis
præstantior iudicetur, qui tanquā lucidum sydus hac no-
stra ætate enituit, qui non solum sibi natus, immo ad cõ-
munem omnium vtilitatem nullis sudoribus parcat, vt
hominibus auxilio sit: viuit, vt nos viuere faciat; laborat
vt quietem inueniamus, vt inquam bene beateq̃ viuens
do (prout ipse præ cæteris docet) cœlorum sedes fortiti,
beati æuo sempiterno fruamur, nosq̃ etiā in diuorum
numerus relatos mortales ipsi ceu numina colāt. Quid
hoc maius excogitari potest? Spreuit diuitias, spreuit ho-
nores, ab ijs in quibus summum bonum mortales collo-
cant, se penitus abdicauit. Quid cætera commemorem,
cum paruula admodum sæpius inclusus cella, inter syl-
uestres arbores, feris tantum comitatus vitam degat, vt
his curis alienus, nobis pro sit? Scriptis semper vacat, quæ
salutem vniuerso terrarum orbi afferant, his se penitus
addixit. Quid hoc viro, immo diuino spiritu sanctius,
quid beatius, qui in carne præter carnem viuēs cœlestem
vitam in terris agit? Quis itaq̃ tam assiduam eius in scri-
bendo curam nō admiretur, præsertim cum plurima ab
eo volumina iam perfecta sint? Adde scribendi facilitate-
tem, sermonis elegantiam, quodq̃ verborum pondere,
sententiarumq̃ gravitate nulli concedit. Interdum ta-
men

men sedati animis more labitur, modo paulum assurgens, sine ullis salebris quasi torrens pro rei qualitate decurrit incitator. Acerrime vitia insectatur. Taceo multiplicem literarum cognitionem, utrum elegantiore stilo, an doctrina magis valeat non facile possis diiudicare. Donauit itaque nos diuino opusculo, ut alias alia cui Euangelistarium nomen indidit, ex intimis sacrae theologiae fontibus, abditaque vtriusque instrumenti lectione haustum. Totam tripertitam moralem philosophiam complectitur. Cuius diuina consilia si exequenda curabimus, in diuorum quidem cœtu gaudebimus. Quo igitur maiori munere donari potuimus? Quare quantum ipsi debeamus, quis verbis queat consequi? Commendauit hoc salutiferum opus Francisco Lucensi sacerdote integerrimo (Cui enim aptius diuina commendari possunt, quam illi qui quotidie diuina attrectat?) Qui ut nos & doctos viros colit, & ab eisdem colitur (Simile enim simili, veteri proverbio, facillime hæret) ita illorum opera ut quæmendatissima excudantur, vehementer laborat. Leges itaque opus a viro & doctissimo & optimo elaboratum: a sacerdote vero rarissimo diligentissime excusum. Tu igitur nocturna versato manu, versato dieurna, cum tantum utilitatis ex huius lectione capturus sis. Bene vale, & deum Optimum maximum deprecare ut Marulo nostro Nestoreos annos largiatur, ipsumque feliciorem reddat. Expecto interim opus eiusdem Maruli de imitatione Christi, compluraque opuscula Christianæ pietatis cultori fructuosissima. Iterum vale.

FRANCISCVS

IULIANIVS VENE-

tus, Marco Marulo viro &
doctissimo, & optimo.

Quæ veterum pietas, fidei quæ gloria nostra,
Iam pridem scriptis innotueret tuis.
Scilicet hoc vario deducta exempla labore,
Et docuit miræ sedulitatis opus.

Nunc cœli dum pandis iter, dum numina nobis,
Ut mihi sis magni numinis instar, agis.

A 2

Quare

Quare age quo tantum ceptum est pede, fortiter aude:
Et tua quo virtus te vocat, ista pete.
Sic decus, & nomen, laudemq; paraueris, vt tu
Extinctus superis adnumerere tuis.

FRANCISCVS IVLIANVS VE-
netus, Francisco Lucensi sacerdos
ti integerrimo.

Quanta tui est Maruli scribendo gloria, tanta est
Laus tua, qui Marulum viuere posse doces.

Adde, quod ingenio quantū contendere neruis
Fas fuit, vt late splendeat, vnus agis.
Profuerat tibi Marce parum, noctesq; diesq;
Peruigilem studijs inuigilasse tuis.
Frustra omnis labor, & frustra hæc industria, ni te
Et populo, & longo vindicet iste situ.

Hic vitam dedit æternam, astruxitq; nitorem,
Hic tibi quæ deerant, cætera pene dedit.

2 M. MAR V

LI PRAEFATIO IN SV-
um Euangelistarium.

Y E M A D M O D V M
inter marmora ophites,
inter gemmas adamas, in
ter metalla aurū, æstima-
tiōe pretioq; præstare pu-
tantur: & sicut sol omnium
syderū fulgentissimus pul-
cherrimusq; habetur: ita
supra omnes sciētias emis-
net illa, quam ethicen vo-
cant, quia de morū vitæq;
cultu pertractat. Cum em̃
nihil in homine laudabi-
lius

lius virtute sit, nihil vitio detestabilius, quid ea doctrina
magis egregium magisq; amplectendū videri debet, quæ
hominem ipsum instruit ac erudit, quæ ratione & à mali-
tia declinet, & studeat probitati? Sed licet in isto tam præ-
claro docendi genere, multa quidem sapienter & acute à
philosophis inuenta tractataq; ferantur, qui tamen tan-
ta desipit temeritate, vt illa cum his, quæ nobis diuinitus
tradita sunt, vlla ex parte audeat conferre? Errare vtiq;
ipsi philosophi potuerunt, sicuti & errarūt in plurimis, quo-
niam homines erant: deus autem quia solus consumma-
tissima sapientia est, falli aut errare nullo modo potest.
Eius ergo, quo nihil est verius, nihil sapientius, leges præ-
ceptaq; viuendi & nobis suscipienda proponimus, & ali-
os vt suscipiant hortamur. Quibus profecto si obtempe-
rare curabimus, non erit ipsa sibi pretium virtus, vt Stoi-
ci dixerunt, sed virtuti merces accedet, pro mortalitate
immortalitas, pro corruptione incorruptio, pro miseria
beatitudo. deniq; deo ipso frui licebit, cum Dei iussa per-
egerimus, eiusq; perpetuo gaudebimus cōspectu, qui sua
luce omnia illustrat, sua sapientia omnia gubernat, sua
potentia omnia sustentat. Nihil nobis ad perfectam con-
summatamq; felicitatē deesse poterit, cum ab ipsius ma-
iestate atq; gloria, quam eloqui vel excogitare nemo po-
test, recepti atq; assumpti fuerimus. Vt igitur ad tam im-
mensum & incomprehensibile bonum peruenire tandē
valeamus, veteris nouiq; instrumēti, quorum deus est au-
tor, acta institutionesq; perscrutabimur. Tria præcipua
sunt, quæ in his obseruāda nobis mandātur, Fides, Spes,
Charitas. Fides, vt credamus verissima esse quæ Moses
& prophetae, quæ Christus & apostoli diuino spiritu as-
sati, locuti sunt. Spes, vt exequendo ea quæ iubentur, il-
la quæ promissa sunt, accepturos nos minime diffida-
mus. Charitas, vt nihil agamus, neq; dicamus, nisi quod
deo gratum & hominibus credimus profuturum. Et quo-
niam quicquid vel agendum, vel fugiendum præcipitur,
ad hæc tria satis commode referri queat, ex ijs quæ scri-
pturi sumus, alia sub fidei, alia vero sub charitatis titulo
expediemus: nihil omnino asserētes à scripturarum sen-
su autoritatēq; alienum. Non erit itaq; meum quod do-

cebo, sed diuinum, & de ipso sanctorum voluminum the-
 sauro fideliter syncereq; depromptum: vt quicquid dix-
 ro, tam verum sit, quam ipsa veritas. Etenim statui atque
 decreui, nusquam à lege, nusquam ab euangelio discede-
 re, sed per vtriusque scripturæ spatia discurrendo, quæ
 magis necessaria nobis videbuntur, passim colligere, & in
 septem digesta libros, quàm diligentissime potero expla-
 nare, discereq; volentibus offerre. Nihil in his inseretur
 externum, ne alienis indigere videamur: nostra tâtum,
 quæ nobis in omni differenda de moribus materia satis
 abundeq; suppetunt, in medium proferentur, nullo ex-
 otici coloris fucolinita, sed sola sui puritate contenta.
 Porro opus ipsum Euangelistarî nomine consecrabis-
 tur, quàmuis non solum euangelij, sed etiam legis dicta
 exemplaq; continebit. Nam quoties per synecdochen à
 parte totum designare volumus, ab ea parte quæ insigni-
 or videtur, vocabulum imponi debet: vnde & puppim
 pro naui, & animam pro homine quandoq; legimus apud
 auctores. Præstat autem legi euangelium: quia in le-
 ge futurorum signa erant, quæ in euangelio impleta vi-
 demus: illic typus & vmbra, hic veritas & vmbra-
 rum caliginem dissipans desiderata lux. Illic præterea per se-
 uos suos nobis locutus est deus, hic per filium: & tunc
 quidem in Adam mortui eramus, nunc viuimus in Chri-
 sto. Explicata tandem rerum, quas aggredimur, propo-
 sitione, inscriptionisque ratione ostensa, reliquum est, vt
 spiritu sancto aspirante vela pandamus: & ab ipsa (quæ
 deo debemus) fide, illo beneiuuante, institu-
 tum opus auspicemur. Vt tamen cuique
 mox constet, quæ materia in sin-
 gulis pertractetur libris,
 libuit prius indicem
 librorum, & eo
 rundem
 capi-
 tum cum titu-
 lis seriatim subnotare.

P R A E F A T I O N I S F I N I S .

Index

INDEX TI TVLORVM CVIVS.

QVE CAPITIS SEPTEM

Euangelistarij li-
brorum.

Tituli capitum libri primi,

D E fide deo præstanda	Caput. 1
De fidei constantia & virtute	cap. 2
De fide sine operibus	cap. 3
De perfidia	cap. 4
In illos qui de miraculis quæ scripta sunt, dubitāt	cap. 5
De ecclesia fide fundata	cap. 6
In eos qui in ecclesia nequiter se habent	cap. 7
De lege & euangelio	cap. 8
In contemptores legis vel euangelij	cap. 9
De conuersis ad deum	cap. 10
De auersis à deo	cap. 11
De animi constantia	cap. 12
De animi inconstantia	cap. 13
De animi fortitudine	cap. 14
De animi imbecillitate	cap. 15
De contemptu gloriæ	cap. 16
De gloriæ appetitione	cap. 17
De mortis conditione	cap. 18
De vitæ cupiditate	cap. 19
De perfectione vitæ	cap. 20
De vita solitaria	cap. 21
De bono sacerdote	cap. 22
De malo sacerdote	cap. 23
De studio lectionis	cap. 24
De auditionis cura	cap. 25
De contemplatione	cap. 26
De loco & tempore contemplationis	cap. 27

De prauis cogitationibus cauendis

cap. 28

Tituli capitum libri secundi.

De spe veniæ	cap. 1
De desperatione	cap. 2
De decem præceptis	cap. 3
De mandatorum consideratione	cap. 4
De præuaricatorum pœna	cap. 5
De vigilia	cap. 6
De malo somnolentia	cap. 7
De somnijs	cap. 8
De oratione fructuosa	cap. 9
De oratione infructuosa	cap. 10
De peccatorum pœnitentia	cap. 11
Qualem oporteat esse pœnitentiam	cap. 12
De oblatione non admittentium pœnitentiã	cap. 13
Ad desperantem exhortatio	cap. 14
De peccatorum confessione	cap. 15
De ijs qui confiteri negligunt	cap. 16
De sacramento corporis Christi	cap. 17
In eos qui sacramentum male sumunt	cap. 18
In eos qui sacramentum sumere recusant	cap. 19
De ieiunio & refectioe	cap. 20
Quale debeat esse ieiunium, & quanta sit eius virtus	cap. 21
De vitio vitium delictiorem exigentium	cap. 22
De vitio male ieiunantium	cap. 23
De vitio ieiunare nolentiũ, ventriq; indulgentiũ	cap. 24
De remedio crapulae	cap. 25
De perseverantia virtutum	cap. 26
De leuitate ad vitia relabentium	cap. 27

Tituli capitum libri tertij.

De prudentia & simplicitate	cap. 1
De prudentia vitiosa & simplicitate stupida	cap. 2
Quid sit sapientia, & vbi quærenda	cap. 3
De scientia diuinitus tradita, & sapientis officio	cap. 4
Quod sapientia donum dei sit, & vera sapientia Christum imitari	cap. 5
Quod	

Quod sola dei sapientia efficit beatos	cap. 6
Quæ sapientia est vitanda	cap. 7
Quod sapiens docere alios debet	cap. 8
De dæmonum natura	cap. 9
Quare creatus diabolus	cap. 10
De nominib. dæmonum proprijs	cap. 11
De nominibus dæmonum brutalibus	cap. 12
De nominibus dæmonum publicæ dignitatis	cap. 13
De nominibus dæmonum priuatæ conditionis	cap. 14
De denominatione dæmonum à rebus inani-	
matis	cap. 15
Quod tentationes pati necesse sit, maxime circa prin-	
cipia conuersionis	cap. 16
De duobus tentationum generibus	cap. 17
Quod diabolo imminutæ sint vires	cap. 18
Quomodo vincitur tentatio diaboli	cap. 19
De tentationibus carnis	cap. 20
De remedijs contra carnis tentamenta	cap. 21
De reparatione lapsi	cap. 22
Oratio contra tentationes carnis, & post victoriam	
actio gratiarum	cap. 23
Quod oportet nos conformari Christo	cap. 24
De consortio fugiendo	cap. 25
De consortio habendo	cap. 26
De paupertate colenda	cap. 27
De diuitiarum confidentia	cap. 28
De diuitiarum malo & paupertatis bono	cap. 29
Ne quis timeat necessaria sibi defutura	cap. 30

Tituli capitum quarti libri.

De charitate erga deum	caput. 1
De charitate erga proximum	cap. 2
De charitate erga inimicos	cap. 3
De malo odijs	cap. 4
De pace publica & priuata	cap. 5
De pace seruorum dei	cap. 6
De pace animæ & corporis	cap. 7
De pace simulata	cap. 8
De bonitate	cap. 9

Quod bonitas & perfectio donum dei sit	cap. 10
De moderatione virtutum	cap. 11
De fructibus bonitatis	cap. 12
De præmio iustorum	cap. 13
De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis	cap. 14
De peccatorum differentia	cap. 15
Quæ mala peccato accedant	cap. 16
Quæ peccata sunt præcipue damnabilia	cap. 17
Vnde tanta peccantium multitudo	cap. 18
De quinque sensibus	cap. 19
De visu	cap. 20
De auditu	cap. 21
De odoratu	cap. 22
De gustu	cap. 23
De tactu	cap. 24
De remedio contra sensuum voluptatem	cap. 25

Tituli capitum libri quinti.

De temperantia	cap. 1
De virginitate	cap. 2
De castitate viduali	cap. 3
De consortio diuersi sexus vitando	cap. 4
De remedijs aduersus tentamenta libidinis	cap. 5
De matrimonio	cap. 6
De viri vxorisq; officio	cap. 7
De coniuge diligenda, temporeq; continendi	cap. 8
De coniuge eligenda	cap. 9
De filiorum educatione, familiaq; regenda	cap. 10
De fornicatione vitanda	cap. 11
De triplici eleemosynarum genere	cap. 12
Quibus danda est eleemosyna	cap. 13
Quantum pauperi sit largiendum	cap. 14
Pro quibus facienda est eleemosyna	cap. 15
De eleemosynæ utilitate	cap. 16
De vitio auaritiæ	cap. 17
De vana diuitum spe	cap. 18
Quod auaritia multorum causa sit malorum	cap. 19
Ad diuites exhortatio	cap. 20
De	

De beneficijs conferendis vt deo similes simus	cap. 21
De beneficijs dispensandis	cap. 22
Qualiter nos gerere debemus in dādis beneficijs	cap. 23
De beneficijs accipiendis	cap. 24
De beneficijs reddendis	cap. 25
Vtrū debemus pro beneficio cui successit iniuria	cap. 26

Tituli capitum libri sexti.

Vtrum deo reddi possit beneficium	cap. 1
De gratis erga deum in testamento veteri	cap. 2
De gratis erga deum in testamento nouo	cap. 3
De ingratis ante diluuium	cap. 4
De beneficijs Iudæis collatis post diluuium	cap. 5
De ingratitudine Iudæorum in deum, & quæ pro idolo- latria passi sunt	cap. 6
Mala decem tribuum	cap. 7
Mala duarum tribuum	cap. 8
Mala Iudæorum post Christi passionem propter incredulitatem	cap. 9
De ingratitudine hæreticorū & Iudæ proditione	cap. 10
De officio catholici prædicatoris	cap. 11
Quid potissime prædicandum sit	cap. 12
Qui prætermittendi, & qui docendi, & qualiter corripiendi	cap. 13
Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicandi tempora obseruet	cap. 14
De prædicantium meritis	cap. 15
De prædicantium beatitudine	cap. 16
Quantum prodest habere prædicatorem	cap. 17
Quantum nocet prædicatorem non habere	cap. 18
De corporis manuumq; labore	cap. 19
De ocio inutili & infructuoso	cap. 20
De humilitatis virtute	cap. 21
De exultatione humilium in lege	cap. 22
De exultatione humilium in euangelio	cap. 23
De humilitate Christi	cap. 24
De humilitate vitiosa	cap. 25

Tituli capitum libri septimi.

De

De superbiæ vitio	caput. 1
Quanta mala pariat superbia	cap. 2
In eos, qui sanctitatis ostentatione alios carpunt	cap. 3
Quod superbi succumbant passionibus, & quæ sint illa per quæ notantur superbi	cap. 4
Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoq; se audent comparare	cap. 5
Quod sancti quandoq; lapsi sint per superbiam	cap. 6
De superbia diaboli & superborum dñatione	cap. 7
De superborum pœna	cap. 8
De obedientia deo præstanda	cap. 9
Quorum imperio parendum sit	cap. 10
De obedientium præmio	cap. 11
De inobedienciæ pœna	cap. 12
De patientia calumniæ	cap. 13
De patientia persecutionis	cap. 14
De patientia ingratitudinis, percussione, & bonorum ablationis	cap. 15
De patientia morbi & aduersitatum	cap. 16
Quantum prosint res aduersæ	cap. 17
De patientia Iob, & quare bonis accidunt mala	cap. 18
De patientia martyrij	cap. 19
De exhortationibus ad patientiam martyrij	cap. 20
Verba sanctorum martyrum ad tyrannum in ipsos sæuientem	cap. 21
Quod non debemus ultro nos offerre supplicijs	cap. 22
Quod multum prodest in calamitatibus recolere passio- nes Christi	cap. 23
De impatientiæ vitio erga deum	cap. 24
De impatientiæ vitio erga proximum	cap. 25
De ira non vitiosa, sed utili, & de ira dei	cap. 26
De remedijs iracundiæ	cap. 27
De benedicendi studio	cap. 28
De maledicendi nequitia	cap. 29
De calumnia & detractioe	cap. 30
De delatorum malignitate	cap. 31
De maledicentiæ vitandæ cura	cap. 32
In fine operis peroratio	cap. 33

FINIS.

Euanges

EVANGE

LII MARCI MARV-

LI VIRI IN EVANGELICIS LITERIS

exercitatissimi liber primus, quod verissima sint, certa-
fide amplectenda, quæ Moses & prophetæ, quæq; Chris-
tus & Apostoli diuino afflati spiritu tradiderunt,
edocens: aliâq; plura Christi præclara comple-
ctens dogmata: quæ videlicet accommo-
datus sub fidei titulo di-
geri visa sunt.

De fide deo præstanda.

Caput. I

Rimus igitur sperādæ be-
atitatis gradus fides est.
Credam⁹ deo: credamus
dei filio: & quicquid spiri-
tu sancto instructi diuini
homines de ijs, quæ non
vidim⁹, nobis testati sunt
indubitata credulitatis
assensu suscipiam⁹. Vt ias-
cto rectæ fidei fundamen-
to, cæteras quibus beata
vita comparatur virtu-
tes, superædificare possi-

mus, & de nobis dici queat: Beati qui non viderunt, & cre-
diderunt. Vnde etiam sacramentum corporis & sanguis
sui dominus sub panis vinique specie instituit: vt
non quod cernimus, neque quod tangimus: sed quod
credimus in terra adorantes, hoc ipsum videre in cælo
mereamur exultantes. Et quoniam vnus fidei nostræ
finis est, diuino frui conspectu, consulens nobis ipse
saluator noster, ait: Pœnitementi & credite euangelio.
Tunc enim plurimum prodest euangelij fides, cum nos
delictorum, quibus deum hominesq; offendimus, pœni-
tet. Idem alibi præcipit, dicens: Habete fidem dei; qui fidē
dei

Ioan. 20

Mar. 1

Mar. 10

Ioan. 4.

Psal. 109.

Psal. 42.

Ioan. 6

Marc. 9

Ioan. 12

dei habent, hi non humanæ solertiæ callide inuentis arguteq; conclusis credunt, sed soli veritati diuinitus reuelatæ firmiter adhærent, humanam doctrinā diuinæ semper posthabentes. Idcirco quidē & ad Samaritanā mulierem, id est, ad animā per fidem saluandam, ipse veritatis magister Christus dixit: Crede mihi mulier, quasi diceret, mihi crede q̄ dei sapientia sum, nō philosophis quī humana sapiunt, nō poetis priscæ fatuitatis scriptoribus qui in deorum vix numeranda multitudinē delirant, neq; Iudæis q̄ trinitatē denegant, nō intelligētes in vna simpliciq; substantia personarū pluralitatem, quā & ipse sanctus propheta Dauid vidit, dicens: Dixit dñs dño meo, se de à dextris meis, & alibi, Verbo dei cœli firmati sunt, & spiritu oris eius oīs virtus eorū. Quod si recte acciperēt, etiam in veteribus scripturis mysteriū sanctæ trinitatis cōtineri faterētur, & nobiscum simul sentirēt. Crede mihi, inquit. Distantiā quidam faciunt, inter Credere deo, & Credere in deū: vt credere in deum, sit per fidē operari, & eius cui credim⁹, præcepta exequi. Hinc idē ait, Hoc est opus dei, vt credatis in eū quē misit ille. Prius tamē credimus, deinde operi accingimur. alterum sine altero nihil proficit ad salutē. Cæterū fieri solet, vt ad sectā huius professionē accedentes, non nihil suspensum animū primitus gerant: deinde (si tamen dignoscēdæ veritatis proposito hoc agunt) magis illuminati, nihil verius esse existimant, q̄ quod sacrarum literarum monumētis contineri cognoscūt. Qui ita in fide stabiliri cupiunt, oēs autē cupere debent, deo supplicēt, & hominē illū imitentur, qui in euangelio ait: Credo domine, adiuua incredulitatem meā simul em̄ & credebat, & quasi incredulus nutabat. Et quoniā experimento iam didicerat, suā credulitatem oīno infirmam esse & imbecillē, nisi auxilio iuuetur diuino, a domino opem petijt vt perfectius crederet. Porro qui iam de religione nihil dubitant, continuo de Iudæa ad montes transmigrare cupiunt, ad altiora virtutum culmina conscendere nitūtur: & credendo in filium peruenire festinant ad patrem, ipso filio dicente: Qui credit in me, nō credit in me, sed in eū qui misit me, Fide em̄ pene

DE FIDE LIBER I.

penetrāmus vsq; ad inuisibilia dei. Ne autem ipsum qui est missus, minus aliquid habere putares, q̄ eum qui mittit, rursum ait: Creditis in deū, & in me credite. Aequalē se illi testatur, dum eandē ipse de se fidem exigit, quā habetur de deo patre. Cui sentētiā & illud dictum cōgruit, Ego & pater vnū sumus, non propter assumptā humanitātē, in qua minor sum patre, sed propter substantiā vnitatem, in qua illi æqualis sum. Cum ergo patris & filij & spiritus sancti vnā eandemq; deitatem confessi fuerimus, consequens est, vt de ipsius filij doctrina nihil hæsitemus. Postq̄ autē omnes prorsus ambiguitatis tenebræ cordis latebras excesserint, tunc reliquū erit, vt nobis ad bene beatēq; viuēdum & cupiditas accēdatur, & detur facultas. Quod quidē futurū pollicetur dominus, dicens: Qui habet, dabitur ei, & abundabit, hoc est, qui habet fidē me rebitur gratiā, & fructibus exhuberabit virtutum. Sic & luxurioso prodigoq; filio, post offensam ad patrē reuertenti petentiq; veniam, non solum ignoscitur, sed etiā datur stola, vt veteri homine deposito, nouū induat: anulus in manu, vt iustitiæ operibus incumbat. calciamenta in pedibus, vt ipse firmiter incedens, alijs quoq; se itinēris quo ad Christum peruenitur, ducem præstet: atq; alijs os doceat, quod ipse prius & didicerit & fecerit. Semper tamen meminerit, ad fidei perfectionem non, nisi deo adiuuante, se posse peruenire, cum saluator dicat, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Illi ad Christū trahūtur, qui trahi volunt, quicq; orant vt trahantur. Nemo saluatur inuitus. Vt velimus, nostrum est: vt autem velimus & possimus, dei est. Si quis sitit, inquit, veniat ad me & bibat. Sitiant igitur & esuriant iustitiam, qui iustitiæ pabulo saturari volunt, & tunc de mum ex abundantia cordis os loquetur. Ipse enim subiungit, dicens: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod exponens euangelista, ait: Hoc autem dixit de spiritu, quem accēpturi erant credentes in eum. Fidelis ergo Christianus, veritatis & intelligentiæ impletur spiritu, quo iā plenus saluberrimis vitæ præceptis incipit scaturire. Minimē quippe

Ioan. 14

Ioan. 16

Mat. 13

Luc. 15

Ioan. 6

Ioan. 7

- quippe ociosi sunt, qui diuino aguntur spiritu. Hic idem Christum dominum in se manentem habet, dicente illo:
- Ioan. 19 Manete in me, & ego in vobis. & rursum: Qui manet in me, & ego in eo. Quantum autem boni ex hoc consequamur, continuo declarat, dicens: Hic fert fructum multum. Ne quis tamen quicquam suæ libertatis arbitrio magis quam gratiæ tribuat diuinæ, subiunxit: Quia sine me nihil potestis facere. Itaque ut possimus, ut valeamus ad vitæ melioris perfectiorisque statum peruenire, futuri ædificij fundamenta non alibi ponenda sunt, quam supra firmis simam petram Christum, qui de semet loquens, ait: Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quam petram ille qui primus confessus est, Petri nomē accipere meruit, & inter apostolos tenere principatū. Hoc igitur quod
- Mat. 16 Iudæis dictum est, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, nobis quoque dictum putemus, Credidit Abrahā deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides sola nunquam ei ad iustitiam reputaretur, nisi congruis fidei virtutum ornamentis sese excoluisset. Et hoc est quidem quod alibi ait dominus, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius enim est pie iustitiamque viuere, quam miracula facere, quæ etiam per impios quandoque fiunt. sed qui ex veritate est, inquit, audit vocem meam, hoc est, qui in me credit, qui sum veritas, hic præceptis meis obtemperat, & me imitari pro viribus cōtendit.
- Ioan. 18

De fidei constantia & virtute. Cap. II

- C**Aeterum nisi rectæ religiōis fides semel suscepta, constanter teneatur, virtutes quoque effluere ac dissipari necesse est: Conuulso quippe fundamento, quicquid superædificatum fuerit, corruet. Firma tanē fides fuit cæcorum illorum, qui increpati ut tacerent, magis clamabant: Domine, miserere nostri fili David. Chananaea quoque mulieris incōcussa permansit credulitas, quā ipsa, ne contempta quidem, dimisit: & quod credēdo atque sperando poposcerat, perseuerando impetrauit. Inuicta denique fuit ipsorum martyrum in credendo constantia. Cade, vire, occide, inquiunt: cuncta quæ homini inferri possunt
- Luc. 18
Mar. 10
Mat. 20
8. 15

DE FIDE LIBERI.

possunt tormenta, prius in corpore nostro perferemus,
 q̄ Christum negabimus. Hi ergo fuere, qui domum sibi
 nō in terra, sed in cœlo ædificare volentes, fidei suæ fun-
 damentum supra firmam petram posuerant: atq; ideo
 domus illa nec fluminis illusione, nec validis ventorum
 flatibus potuit moueri. Sed hanc quoq; in credendo con-
 stantiam a deo petendā esse docet dominus, dum ad Pe-
 trum conuersus, ait: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fi-
 des tua. Stabilizata autem in deo fidei quanta vis virtusq;
 sit, quis explicet? Chananæa credens, responsum accipit.
 Fiat tibi sicut vis, quod multo plus est, q̄ si audisset, Fiat
 tibi sicut petisti. Minus em̄ interdum petimus q̄ volum⁹
 ne impudens videatur petitio. Et illud profecto ad credu-
 los est dictum, Cognoscetis veritatem, & veritas libera-
 bit vos. Casso nimirum labore tota gentilium philoso-
 phorum schola defudauit in quærenda veritate, quā so-
 la Christi aperuit fides. Frustra Romani liberos se esse
 iactitarunt, dum orbi terrarum dominarentur. fidei em̄
 Christianæ veritas, vere liberos reddidit credentes, non
 potentia fastus terrenæ. Sola quippe ex corruptibilibus
 incorruptos, & ex mortalibus facit immortales. Virtus
 etiā fidei in eo enituit, q̄ ex tam infirmo principio tan-
 tum roboris cōcepit, vt humiles homines, pauperes, iner-
 mes, neq; persecutionibus neq; cædibus cohiberi potue-
 rint, quin longe lateq; reuelatæ diuinitus veritatis ver-
 ba disseminarent. In omnem terram exiuit sonus eorū,
 & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc sane fuit granū
 illud sinapis, quod minimum erat omnium seminū: post
 q̄ autem creuit, maius factum est omnibus oleribus: eua-
 sitq; arbor grandis, in cuius ramis volucres cœli habita-
 runt. Nusq; enim alibi cœlestia contemplantium mentes
 iucundius cōquiescunt, q̄ in ipsa euangelicæ doctrinæ le-
 ctione. Si habueritis (inquit) fidem, sicut est granum sina-
 pis. Ad naturam seminis referendū est, ex quo fit arbor
 magna. Magna igitur fide opus est, vt magna operemur,
 & credentibus nihil impossibile sit. Etenim perfecte cre-
 dentes nil inutiliter petent, ideo nec montes transulisse
 feruntur, non quia nequiuerint, sed quia non expedie-
 rit.

Luc. 22.

Mat. 15

Ioan. 3.

Psal. 18.

Matth. 13

Matth. 17

Marc. 4

Luc. 13

Luc. 17.

B rit.

- rit. Non minus autem mirabile fuit, mortuos suscitasse, quandoquidem fecerunt, q̄ montes transfulisse: quod fecissent, si vtile fore censuissent. Vnde alibi etiam dominus ait: Si potes credere, omniaabilia sunt credenti. Sed videamus quænam sunt ista omnia, quæ factum possibile dicat. Centurionis fides seruum suum paralyticum sanat, dum ipse à domino audit, Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Fides mulieris hæmorrhoidas patientis, ipsam morbo liberauit: fimbriam tetigit saluatoris, nihil de omnipotentia eius hæsitans, & meruit audire: Filia fides tua te saluam fecit. Fides leprosos mundauit: & ei qui reuersus pro beneficio accepto gratias egit, dicitur: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. Fides cæcum illuminauit: qui dum misericordiam implorat vt videret, statim audiuit: Respice, fides tua te saluum fecit, & confestim vidit. atq; vt benefactori gratiam quam poterat, resferret, sequebatur illum (vt euangelista ait) & magnificabat deum. Fides Iairi synagogæ principis, filiam eius mortuam vitæ restituit. Domino enim iubente vt surgeret, quæ iam examinibus plangebatur, viua in pedes se crexit. Ioh. 11 Fidei deniq; merito Martha & Mariæ Lazarum fratres, quem mortuum sepultumq; & iam fortentem fleuerat, iterum viuum receperunt, dicente domino: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viu et. & rursus, Si credideritis, inquit, videbitis gloriam dei. Præcessit ergo fides, & subsecutus est tam grandis miraculi effectus. Omnium tamen quæ per fidem Christi facta sunt, quæq; sunt, fient vobis, hoc maximum quidem est, q̄ per eam ipsi credentes de mundi huius miserijs ad cœlestem transferantur beatitudinem, perpetuoq; felices efficiantur. Omnis inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Si ergo in terra vt oportet crediderimus, illic certe in cœlesti gloria coronabimur vt optamus. Beatus inquit, qui non fuerit scandalizatus in me. Scandalizantur illi qui dubitant, nec satis credunt. Vnde Apostolus: Nos ait, prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque

DE FIDE LIBER I.

Græcis, Christum dei virtutem & dei sapientiã. Sed post Christum quid quæso beati⁹ matre Christi: & ipsa tamẽ ideo beata prædicatur, quia de nuntio sibi cœlitus allato nihil dubitauit. sic enim spiritus sanctus per os Elizabeth eius cognatæ ad eam dixit: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a domino. Porro ne quis quasi propinquæ ad propinquam dictum cauilletur, audiat ipsum dominum dicentem: Amen amẽ dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit a morte in vitam. Vnde etiam latroni in cruce credenti atq; confitenti, respondit: Hodie mecum eris in paradiso. In paradiso vtique omnium bonorum pleno, & nulli nunquã obnoxio molestiæ, nulli quere læ, cum iterum veritas dei dicat. Qui venit ad me non esuriat: & qui credit in me, non sitiet in æternum. & paulo post, Hæc est (inquit) voluntas patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die, vt vide licet non solum in anima beatus sit, sed etiam in corpore. Atque vt se esse filium hunc, in quem credere oportet, ostenderet, postea intulit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Præsens temporis verbo vitur, vt credentes & secundum ea quæ credunt, viuentes, iam beatæ æternitatis prædestinatos mōstraret. Ne autem minus recte credendo, ab ipsa patris diuinitate filium separemus Arriana impietati assentientes, alibi idem ad patrem conuersus, dixit: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Pater igitur & filius, & vtriq; communis spiritus sanctus, solus verus deus est, trinus in personis, vnus in substantia. Et si hoc credere vita æterna est, profecto qui sanctæ trinitatis fidem non tenent, licet vnum deum, vnum dominum & credant & prædicent, vitam æternam habere nō poterunt.

Luca, 1

Ioan. 7. 1

Ioan. 4

De fide sine operibus, Cap. III.

B 2 V8

VT autem fides nostra ex omni parte perfecta sit, operibus compleatur iusticia. Vt quid em euangelio credimus, si secundum euangelium non uiuimus? Quid Christum confitemur, si preceptis eius non obedimus? Talis fides iuxta Iacobi apostoli sententiam, mortua est. Mortui sunt ergo illi, qui quod verbis crederet se aiunt, factis non probant. De quibus dominus ait:

Matth. 23 Dicunt & non faciunt. Illis utique comparandi, qui Christum spinis coronatum, genu flexi adorabant, non ut essent venerarentur, sed ut deriderent. Vel etiam illis similissimi, qui eidem sitienti vinum quidem porrigebant, sed felle mixtum. Quare autem ille vinum illud gustauit, & bibere noluit: quia licet diligat confitentium fidem, fidei tamen preceptis aduersantes non recipit. Quamuis enim aliquis ad nuptias fidei inuitatus veniat, vestem tamen nuptialem, hoc est virtutum ornamenta non habens, de aedibus eliminatur, & (quod deterius est) manibusque pedibusque ligatis, projicitur in tenebras exteriores: ibi erit (inquit) fletus & stridor dentium, ut discas eos damnandos esse, qui vel per otium, vel malitiam beatitudine fidelibus promissa se fecerint indignos. Quos etiam cum fatuis virginibus in euangelio conferre possumus. Virginitatem quippe fidei habent, quia sincere credunt: sed pie recteque actionis oleum, quo fides ipsa illustratur, non habent. Frustra itaque clamant. Domine domine, aperi nobis. ipso domino aditum precludente, ac respondente. Amen dico vobis, nescio vos. Quid quaso infelicius, quid calamitosius, & ab illo ignorari, qui solus nouit omnia? Illos autem nescire dicitur deus, quos a se reijcit, & procul a beatorum repellit consortio. Vnde ait: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in celis est, ipse intrabit in regnum celorum. Nemo itaque sibi de sola fide plaudat: iustitiam iungat fidei, si vite eterne premia consequi desiderat: alioquin ne miracula quidem aliquando fecisse illi proderit a quo abest iustitia. Ideo subdit: Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo demonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc

DE FIDE LIBER I.

tunc confitebor illis, quia nunq̃ noui vos. discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Hoc idem Apostoli verba docent, dicentis: Si fidem habuero, ita vt montes trāfferam, charitatem autem nō habuero, nihil sum. Cæterum hoc quoq; mali credentibus & non operantibus contingit, q̃ cum sese otio dederint, etiam fide deficere incipiant. Hoc in illa fici arbore apparuit: quæ quoniam fructibus carebat, maledicto domini arefacta, etiam folia quæ sola habebat amisit. Exiccato autem omni humore, nulli vsui apta nisi ignibus fuit. Ita nōnulli q̃ Christiano censentur nomine, cum sese ignauia corruerint, si quid Christianitatis cōceperant, totum cōsumunt: æternisq; ardoribus digni efficiuntur, cum infidelibus cruciandi, nisi pœnitentiam egerint, & antè vitam correxerint, q̃ iusti iudicis sententiam subire cogantur. Sed si neque fides actionibus bonis carens a morte liberat, quanto damnabiliorem putabimus perfidiam?

1. Cor. 13.

Matth. 23

De perfidia. Caput III.

Nunc ergo q̃ perniciosum sit, ab euangelica veritate dissentire, ipsorum euangeliorum testimonijs probare conabimur: vt cum aduersarij nostri mens pertinacior nullis argumentis flecti queat, saltem nostri ea secum cōsiderantes, in proposito fidelis professionis intentius perseueret, fortiusq; stabiliantur. Qui nō crediderit, inquit, condemnabitur. ne videlicet bona cōsequatur fidelibus promissa, sed pœna infidelibus proposita puniatur. Pœnæ autem vel maxima pars erit, meminisse æternæ beatitudinis quam amiserunt, minas domini cōtemnendo, dicētis: Qui me erubuerit & meos sermones, hūc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris & sanctorum angelorum. & iterum: Qui negauerit me (inquit) coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Hoc ipsum est, quod de illis qui inuitati venire neglexerant, dixit: Nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Et cū summi boni participes esse nullo modo possunt increduli, additur dolori cumulus, quod continuo post vitæ huius finem,

Mar. 16.

Lucæ. 9.

Lucæ. 12

Lucæ. 14

Cap. III.

M A R C I M A R V L I

Matth. 22.

Luca. 17.

Apoca. 21

Ioan. 15.

Matth. 13

Matth. 16

Marc. 13

Marc. 14

sumum malum subire cogantur. Hoc quoq; tibi indicat ille in euangelio, qui non habens vestem nuptialem, id est, fidei lauacro carens, non solum propellitur è conuiuio, sed etiam ligatis manibus ac pedibus, in tenebras mittitur exteriores. Væ etiam illi dicitur, quo fide aduersante, fideli alicui scandalum oritur: & melius cum ipso actum iri, si molari lapide ad collum alligato, in mare proijciatur. Etenim remissior pœna eum manet, qui per incredulitatem se solum perdit, & peruersa suasionem alios non inquinat. Quis autem leuius crucietur, æternæ tamen morti, sicut & illi, qui alienæ subuersionis autores sunt, obnoxius est. Si non credideritis (inquit) quia ego sum, in peccato vestro moriemini. Quid sit ita mori, Ioannes in Apocalypsi ostendit, dicens: Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mēdacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Qui ergo in peccato incredulitatis moriuntur, inferni ardoribus traditi sunt. Hoc vt magis manifestum faceret dominus, ait: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Tritici præterea & zizaniorum parabola, distantiam fidelis & infidelis demonstrat, discente domino: Colligite primum zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Alteri ergo in ignem proijcientur alteri ad vsum domini in thesauris cœlestibus trāslati seruabuntur. Quamobrem de nobis sollicitus saluator noster, vt hæreticorum doctrinam deuitemus, hortatur & ait: Cauete a fermento pharisæorum & sadducæorum. Parum enim fermenti, vt Apostolus inquit, totam massam corrumpit. Idem rursus ait: Videte ne quis vos seducat Multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum, & multos seducent. Cum hæreticis igitur & bonarum mentium seductoribus, perniciofa est conuersatio. Si quos ergo diuinitati Christi derogare videris, eos non Christianos esse existima, sed Antichristos: non minus execrandos illis, qui in domo Caiphæ in eum spue-

re,

DE FIDE LIBER I.

re, & faciem eius velare, quique caput ipsius & spinis com-
pungere, & arundine ausi sunt verberare. Nam Christi
caput deus, Christus autem caput nostrum est. Rursum,
si quem circa humanitatem eius errare senseris, eum sic
existima, quasi qui ipsum vestibus exuat, & nudum ex-
tentumque affigere cruci non dubitet. Talis Manichæus
fuit impietas, qui Christum non ex virgine natum dice-
bant, sed tantummodo in phantasmate visum. Horum pro-
fecto & his similibus fugiendum est consortium. Sunt e-
nim in pellibus outum lupi rapaces, dum simulatiõe cre-
dulitatis fidelibus insidiantur. Sunt abominatio desola
tionis stans in loco sancto. Fingunt enim se cum ecclesia
Christi sentire, & tamen malignæ argumentationis ma-
chinis eam destruere & euertere conantur, & sancta eius
prophanare. Male interpretantur scripturas, diuersisque
sensus dogmata conscribunt, & se veritatis assertores esse
se prædicant, ut Iudam imitati osculo Christum prodant,
& spongiam fellis calamo impositam ori eius offerant,
illis ipsis qui olim hoc egerunt, deteriores. Si quid eos pe-
tieris, porrigent tibi pro pane lapidem, pro pisce serpen-
tem, pro ouo scorpionem, pro bono videlicet malum,
pro veritate mendacium, pro antidoto venenũ. Quo au-
tem facilius illos declines, audi dominum dicentem, Ex
fructibus eorum cognoscetis eos. Aut enim terrenarum
rerum studiosi, cœlestia contemnunt, ociosique in fo-
ro negotiantur, & in vinea domini operari nolunt: aut
voluptatibus & impuditiæ seruiunt, porcis illis simi-
les, qui receptis intra se immunditiæ spiritibus, in pro-
fundum maris præcipites iere: aut auaritiæ student,
cum Iuda vendentes dominum, & cum custodibus ac-
cepta pecunia negantes eius resurrectionem: aut de o-
mnibus dubij atque animo suspensius, nihil affirmare au-
dent, quibus dicitur: Quare timidi estis, necdum ha-
betis fidem? aut procaces sunt, ut illi qui prætereuntes
Christum in cruce pendentem blasphemabant: aut ini-
qui & in omne scelus proni, satanæ primogeniti, quib-
us dicere possis, Vos ex patre diabolo estis: aut prorsus
in errore ita obdurati, ut nec ratione, nec autoritate, nec

Hæreticis

Matth. 7

Matth. 8

Mar. 4

Ioan. 3

Ioan. 13

Ephes. 6

Ioan. 1

Ioan. 10

miraculis moueantur: facti lapides, in quibus semen verbi dei arefcit; & spinæ, in quib⁹ præfocatur: & via, in qua conculcatur, quibus dominus ait: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Hi sunt qui lapides cordis sui tollunt, vt his obstinationis telis Christum repellant: & ipse abscondit se, ne quando veritatem agnoscant, qui mendacio iam occalluerunt: quibus si ipse sua voce dixerit. Ego sum, retrorsum abibunt, & in eodem corrudent luto vitiorum, quo tam nequiter infecti sunt. Et quoniam occæcauit eos ipsa animi malignitas, cum etiam ab aliquo fideli doctore quæ vera sunt audierint, non satis intelligunt. & tenebris repleti, lucis disciplinam suscipere nequeunt. In tenebris ergo & in vmbra mortis sedent, & diligunt magis tenebras quam lucem: quibus ait dominus: Quæritis me, & non inuenietis. Quærentes quippe eum in scripturis, dum sanæ intelligentiæ sensum peruertunt, minime ipsum inueniunt, terrenarumq; rerum impediti curis, cœlestia capere nequeunt: mundumq; magis quam mundi dominum diligentes, non iam mundi, sed mundus appellantur, domino ita de illis ad patrem dicente: Pater iuste, mundus te non cognouit. Huius mundi dominus, diabolus est. Apostolus enim cum de diabo loqueretur, Princeps mundi huius, inquit: & ne incertum esset de quo mundo diceret, addidit, Mundi tenebrarum harum. Ille itaq; qui pertinaciter errat, & mundus tenebrarum est, & diaboli seruus. Dei creatura es, ô homo, dei iuris es, cur auerteris ab eo cuius es, & illi te tradis cuius non es. Dictum est, Date deo quæ dei sunt: & tu quæ dei sunt, porrigis diabolo. Quid tunc dicturus es, cum ipsum, cuius doctrinam contemnis, te iudicantem videris, tibiq; dicentem audieris. In propria veni, & mei me non receperunt: Qua fronte, qua fidutia tunc rogabis vt ipse te recipiat, quem omnino negare non poteris, abs te receptum non fuisse? Quid de illorum incredulitate dicam, qui ne miraculis quidem mouentur, quos tamen admonens dominus, ait: Si mihi non vultis credere, operibus credite: quæ si ab homine fieri nullo modo possunt,

DE FIDE LIBERI.

Sunt, cur non creditis in me aliquid esse supra hominē? Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt: & vos me hominem esse confitemini, deum negatis. Talia & ab hominibus facta sunt inquit: sed qui hoc fatentur, nonne verius dicerent, non ab hominibus, sed per homines facta fuisse, si considerare vellent, in cuius nomine, quo inuocato facta sint. Quod si hæc miracula, vt debent, facta esse a deo credunt, & per quos ea ipse fecerit, veraces & sanctos fuisse non negant, dicant quis vnquam illorum, se vel deum, vel dei filium esse confessus sit? Et si eum se esse Christus affirmauerit, cur ei non credunt? cur eius verbis fidem non præstant, cum etiam ipsi homines, quibus talia agendi data fuit potestas, in nomine Christi ea se egisse se nunquam dissimularint? Quibus certe si crederent, & in Christum, qui ab ipsodem prædicatus est, crederent. Porro cum nec operibus volunt credere, audiant inclaimantem; Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere penitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissibilis erit in die iudicii, quam vobis. Tyrus & Sidon ciuitates idololatræ erant, vitijsque deditæ: & tamen his acerbius punietur illi, qui cum per inuocationem Christi non pauca prodigia facta viderint, Christum non vt deum recipiunt, & minus aliquid patre habere affirmare non dubitant.

Matth. 11.

In illos qui de miraculis, quæ scripta
sunt, dubitant. Caput V.

Svunt qui signa illa quidem facta fuisse legunt, sed an vere facta fuerint, animo suspensi sunt, ac simile aliquid suis ipsi oculi intueri spectareque affectant. Quibus respondens dominus, ait: Generatio praua & adultera signum quærit. Et quoniam qui dubitât, indigni sunt vt tale aliquid cernant, signum (inquit) non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Quæri potest, cur dictum sit, Et signum non dabitur ei, cum Iu-

Mat. 12

Iudeis incredulis multa signa data fuerint? Sed qui signo id est, miraculo dominicæ resurrectionis, cuius typus Ionas fuit, non crediderunt, quod maximū erat, multo minus alijs non ita magnis credere poterant. Maius est enim semet à morte reuocare ad vitam, quàm alios: & ad vitam incorruptibilem atq; immortalem, q̃ ad corruptibilem atq; mortalem. Nō est ergo eis datum signum efficacius ad credendum Christo, q̃ ipsa resurrectio Christi: quam tamen subornatis per largitionem custodibus, denegare conati sunt. Eorum perfidiam imitantur, qui miracula ipsi cernere quærunt, & de illis quæ in euangelio recēsentur, dubitant. Phariseis quoq; & sadduceis infidis comparandi, qui de cœlo signum sibi ostendi petierunt, nō satis habētes ea, quæ facta corā se in terra viderant. Lure igitur ac merito talibus exprobrauit dominus, dicens: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Et si nō credideritis, inquit, quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Mori autem in peccato, vt supra ostendimus, omni alia morte peius est. Qui dubitat, Christi aduersarius esse cōuincitur, ipso dicente: Qui nō est mecum, contra me est.

Mat. 12 Petrus dubitando: cepit mergi, discipuli non potuerunt eijcere dæmonium. Zacharias factus est mutus, & hi quidem quod dubitando amiserant, credendo recuperarūt. Tu quoq; nisi dubitare desieris, non poteris euitare dæmonum dolos, nec loqui ea quæ tibi saluti esse possent, nec iam emergere de abyssu inferni, si modo cum corde isto dubio tibi decedere contigerit. Quod si cum Thoma hætenus dubitasti, iam & cum eodem credens Christum confitere, dicens: Dominus meus & deus meus. Alioquin ne illa quidem quæ bene egeris, prodesse tibi poterunt ad salutem. Nisi enim firma petra, quæ est Christus, fundamentum tui ædificij fuerit, quicquid operis extructum erit, corruet, Vt autem operis tui labor non sit irritus, crede deo, non hominibus: apostolis, non philosophis: ecclesie dei, non diaboli synagoge: cum filius dei dicar, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur, hoc est, omnis religio, omne dogma, quod alio prater q̃ deo auctore inductū fuerit, diu stare nō poterit.

DE FIDE LIBER I.
De ecclesia fide fundata.

Caput VI.

PER hanc ergo fidem diuinitus nobis reuelatam ædificata est ecclesia supra firmissimā petram Christum, dei filium, dominum nostrum. Si fideles sumus ipsi sanctæ dei ecclesiæ, cuius caput est Christus, membra corporis Christi sumus. Qui autem non credit ecclesiæ, nec potestati eius subiicitur, ille absclusus & abiectus est, atque cum mortuis computatus: nisi forte penituerit eum erroris, ac rursum per fidem iunxerit se ecclesiæ, mandataq; eius perfecerit. Solo enim fidei glutino corporis huius membra ferruminantur, spe firmanentur, charitate perficiuntur. Igitur quicquid catholicæ apostolicæq; ecclesiæ recepit auctoritas, & te illud citra oēm cordis hæsitatiōē recipere oportet: & quicquid seruandū cōstituit obseruare, si cum Christo viuere mauis, q̄ cum infidelibus interire. Ecclesia nauis illa apostolorum est, quæ fluctibus & procellis multarū hæresium inquietabatur: sed dum fideles in remigando laborarent, hoc est, in tuenda defendaq; veritate fatigarentur, ope adiuti diuina, superiores euasere. Suscepto enim Iesu in nauī, cessauit vêtus, & turbines errorum dissipati sunt. Sed observa quod ad laborantes venit saluator, nō ad desides & pigros & a iustis operibus ociosos. Qui ergo quod per se facere potest, non omittit, facile impetrabit, vt etiam illa quæ per se facere nequit, efficiat. Porro primæ ab initio ecclesiæ illa in euangelio parabola est. Homo plātauit vineā, id est, deus pater domū Israel, circūdedit eam sepæ, custodia muniuit angelorum, posuit in ea lacum siue torcular, id est, legem præceptis vitæ redundantem: ædificauit turrim, id est, templum. Turris quippe arx est vr̄bis, ita oratoria nobis munimenta sunt: ad quæ confugientes, carnis dæmonumque impugnationes minus timemus, orationis armis accincti, & cœlestis contemplationis fide protecti. Sequitur: Et peregre profectus est, non discedendo, sed permittendo, vt in vtrāq; partem libera sit operandi facultas.

Mar. 6

Luc. 20

cultas. Misit deinde seruos ad fructus vineę colligendos; misit enim prophetas, qui mandatorum Dei obedientiā exigerēt: sed agricolę, id est, Iudęi proterui, & nullius bonę disciplinę patientes, nec dei sui nuntijs pepercerunt, alium afficiendo verberibus, vt Micheam: alium vulnerando ac perimēdo, vt Esaiam, Hieremiam, Zachariam, & alios non paucos prophetas, neminem prorsus vitiorum suorum reprehensorē æquo animo tolerantes. Post prophetas misit filium suum charissimum & vnigenitū, dicens: Reuerbuntur filium meum, non quia ignoraret quid facturi essent, sed innuens quid facere deberent. At illi. Hic est hæres, inquiunt: venite, occidamus eum, occiderunt, & eiecerunt extra vineam, id est, extra Hierusalē. Extra ciuitatem enim crucifixerūt dominum Iesum, vel extra vineam, extra Iudæorum ecclesiam: vt ab ipsis electus, exciperetur colendus à nobis. Sequitur enim: Quid ergo faciet dominus vineę? Malos male perdet, & vineā locabit alijs, hoc est, omnibus in Christum credentibus, veteribus noua copulans. Christus lapis angularis, illa implens, & ista inchoans. Veruntamen quantum interfit inter ecclesiam & synagogam, ipsa nominum interpretatio declarat. Synagoga, Gręce, latine cōgregatio dicitur. Ecclesia autem cōuocatio interpretatur. Hęc propria nature rationalis, illa etiam ad pecudes pertinet. Itaq; ecclesia sicut magis singulare nomē, ita dignitas maior & gratia plenior. Hęc ergo ciuitas illa, in quam mittūtur apostoli. vt domino parent pascha, hoc est, cibum de quo ipse ait: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. In ecclesia quippe carni & sanguini domini cōmunicamus, accedentes ad cornaculū grandē stratum, id est, ad altare nomini eius consecratum, vt non nostro, quod extraneum est, sed Christo merito vitam consequamur æternam. In ecclesia deo preces offerimus, dicēte domino: Domus mea domus orationis est. In ecclesia per baptismum renouamur, & encæniam facimus, dum nouum hominem induimur, qui secundum Christum natus est. In ecclesia peccatorum nobis vincula relaxantur. Hęc est enim stasculum illud, in quod homo à latronibus in via vulneratus,

Mar 1.4

Luc. 19

Ioan. 10

Luc. 10

DE FIDE LIBER I.

tus, curandus infertur. In ecclesia laborantium, in cœlo requies est, quibus dicitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Ecclesia est ergo mulier parturiens, quæ (vt in euangelio scriptum est) tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Tristitia quidem afficitur, dum persecutiones tolerat, siue corporis, siue animi: sed cum ab imis ad superna se transfert, tanto perfunditur gaudio, vt præcedētis angustię prorsus obliuiscatur. Quia natus est homo in mundum, hoc est, quia filiſ ecclesię iam immortalitatis natiuitate lætantur, translati de mundo isto corruptibili ad mundum incorruptionis, & de terreno habitaculo ad cœleste regnum. Cuius immensam & ineffabilem gloriam nũc in ecclesia laboribus occupata cõstituti, cogitatione comminiscimur, dum solēnia sacra celebramus, Mariam imitando, quæ sedens ad pedes domini, sermonum eius dulcedine pascebatur, vt cum ipsa postea dicere possimus: Vidi dominum, & hæc dixit mihi.

Ioan. 16

Luc. 10

In eos qui se in ecclesia nequiter gerunt-

Caput VII.

CAETERUM meminisse debemus, illis in ecclesia nō esse locum, qui terrenis intēti negotiis, corpus nō animum in eam afferunt, ne tunc quidem vanis colloquiis & nugis inutilibus abstinentes, iocisq; & risu, cum a sacerdote diuina peraguntur. Sciant eos minus fortasse culpabiles fuisse, qui domini flagello eiekti fuēre de templo, dicētis: Nolite facere domum patris mei, domũ negotiationis. Illi vero eam latronum speluncam faciūt, qui ineffrenatæ libidinis ardore, nulla loci aut sacrificiorum habita ratione, pudicitię insidiātur alienæ, vel oris nutu, vel oculorum nictu, vel impudenti aliquo verborũ prolatsu. Melius cum ihs ageretur, si nunquā domum dei adiissent, quā vt ingressi sic in ea, quasi in prostibulo, versari non dubitent. Deterius tamen adhuc peccant, qui

Ioan. 2

Ioan. 18

ea mente illuc conueniunt, vt simpliciorum fidem perniciosis quæstionibus peruertant, zizania superiaciētes, vbi solum est triticum. Hi scindunt tunicam domini in conspectu ecclesiæ turbantes vnitatem, seq̃ ipsos deprauato scripturarum sensu in errorem implicantes. Longe se se ab his faciat, qui matris ecclesiæ, cuius Christus sponsus est, filius esse desiderat.

De lege & euangelio. Cap. VIII.

Luc. 18

Luc. 16

Mar. 11

Ioan. 1

Ioan. 2

Ecclésiæ vero sanctæ fortissimi parietes sunt lex & euangelium. Nihil enim (vt Apostolus ait) ad perfectum adduxit lex. Ille qui Christo domino legis præcepta se custodisse dixerat, audit vnum sibi adhuc deesse, vt bonis quæ habebat, in vsus pauperum distractis, cœlestes diuitias parare sibi maturet. Hoc ergo legi deesse se apparuit, vt terrenarum rerum cura contempta, cœlestibus tantum bonis comparandis inhiemus. Lex enim & prophetæ vsque ad Ioannem, quia illi præsentem tantummodo felicitatem obseruatoribus legis promittebant. Ioannes autem primus regnum cœlorum cepit euangelizare. Atque ideo dicitur, A diebus Ioannis vsque nunc regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc enim primum vim intulimus cœlesti regno, cum pro nobis pugnante Christo, victus est ille, qui omnes ab Adam descendentes ob delictum victos tenuerat. Disce tamen q̃ violenti rapiunt illud, non ignaui, nec qui à vitijs superantur, sed qui his repugnando victores euadunt. Nullibi autem certior vincendi spes quàm in euangelio, in quo certantibus suffragatur gratia. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Hoc certe optimum vinum in fine conuiuij reseruauit nobis benignissimus sponsus, cui dicitur: Tu autem seruasti bonum vinum vsq̃ adhuc, id est, vsq̃ ad sextam ætatem, quam sex hydryæ figurabant. Primæ enim ætas fuit ab Adam vsq̃ ad Noe, secunda à Noe ad Abraham, tertia ab Abraham ad Dauid, quarta à Dauid ad transmigrationem Babylonis, quinta à transmigratione ad Ioannem, sexta à Ioanne vsq̃ in finem seculi. In

has

DE FIDE LIBER 1.

hac igitur postrema ætate, in qua nos sumus, aquæ versæ sunt in vinum: quia scripturarum literalis intelligentia, allegorici sensus recepit saporem. Iam de plenis hydrijs haurimus Christi mysteria, quæ diu sub verborum velamento latuerant: & tunc quidem granum sinapis minimum erat, quod postea acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam. In omnem enim terram sparsit se veri dei sonus, qui prius latens tantum finibus arctabatur. Et volucres cæli, inquit, requieverunt in ramis eius. Illis quippe in euangelio iucunda quies est, qui spem suam de terra tollentes, in cælo collocant, neque quicquam de promissionibus Christi dubitantes, aiunt: Sermo tuus veritas est. Cauent itaque à fermento pharisæorum, quod est perniciofa hæreticorum doctrina: & ei fermento penitus inhærent, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, hoc est, ad illam intelligentiâ dictor: tota credulitate accedunt: quæ approbavit ecclesiâ, triplicique sensu distinxit, historico, morali spiritali: donec fermentetur totum, donec totum sanè recteque intelligatur, ita ut nullus errori supersit locus. Ceterum licet præferamus euangelium legi, vtriusque tamē vni auctore dei cōfitemur, vtrâque approbamus. Nec solui legem per euangelium dicimus, sed adimpleri: in illa figuras esse, in hoc veritatem: in illa promissionē, in hoc perfectiōnem. Facilius est, inquit, cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Quicquid ergo ceremoniæ, sacrificia, prophetæ futuræ nunciabant, partim impletum est in primo Christi aduentu, partim in secundo implendum expectamus: ne quis frustra aliquid scriptum aut significatum putet. Quicquid autem in lege ad vitæ morumque institutiōnem spectat, sicut veteribus, ita & nouis hominibus est obseruandum, & cum euangelio cōmunicandum, ac de vtriusque scripturæ moralibus præceptis cum psalnistis dicendum: Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Nihil est his preciosius, nihil suauius. Quod idem tibi testatur ad Dominum, dicens: Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti: & quàm dulcia fauibus

Luc. 13

Ioan. 17
Luc. 13

Luc. 10

Psal. 119

Psal. 118

cibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Nihil ita fecit ira cundiam moderatq; affectus, & in æqui honestiq; animum dirigit. Pax multa, inquit, diligētibus legem tuam, & non est illis scandalum. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Multa quidem & ipsi sapientiæ professores philosophi ad componendos animi mores vere rationabiliterq; præceperunt, sed cum diuinis humana conferri nequeunt. Potentius ista influunt: si fideliter suscipiantur, efficacius mouent, tenacius hærent, fecundius fructificant, felicius ad optatum prouehunt finem, & cum incōmutabili bono nos cōiungunt.

Luc. 10

Vetus igitur nouaq; lex, duo denarij sunt stabulario dati, id est ecclesię præfidi, vt his peccatorum nostrorum vultu

Luc. 22

nera curentur. Sunt etiam duo gladij, quos in medium proferentibus Apostolis, satis esse dixit dominus, cum ytriusque testamenti doctrina satis superq; sit aduersus quasq; repellendas diaboli insidias, ac prauas ab animo

Gala. 4

abscindendas cupidines. Vetus tamen testamentum fuit Agar ancilla in seruitute generans, & nouum Sara liberę prolis mater, qua libertate donauit nos Christus. Ideoq; dominus quinq; panes hordeaceos turbe dedit serui, veluti quinq; libros Mosi. Nos autem pane qui de cœlo descendit, vescimur, vt cum eodem qui nos liberauit, ascendamus in cœlum. Deniq; legis pascha cum lactucis agrestibus, quæ amarissimæ sunt, comedebatur. At in euangelio pars piscis assi cum fauo mellis domino à mortuis resurgenti offertur. Vnde & Apostolus clamat dicens: Si cōsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Luc. 24

Col. 3

In contemptores legis uel euangelij.

Caput IX.

Prou. 28

Sed neq; legis contemptoribus impune erit, cum diuinus sermo dicat, Qui declinat aures suas ne audiatur legem, oratio eius erit execrabilis. Frustra enim dum precatur, qui dei iussa parui æstimat. Hoc idem per

Hier. 6

Hier.

DE FIDE LIBER I.

Hieremiā spiritus sanctus affirmat, dicens: Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Post hæc denuntiat illis captiuitatem futuram, vt qui ad legis præscriptum sponte seruire deo neglexerunt inuiti seruiant inimicis dei gentiq; infideli. Et si talia legis præuaricatoribus debentur, quanto magis aduersus euangelij sui irrisores indignatio deseruiet Christi? Horum autem qui euangelium despicere videntur, tria genera sunt. Alij quippe ne audire quidem volūt diuinos, qui in ecclesia recitantur sermones. Alij autem audiunt, sed quæ præcipiuntur, ea exequi aspernantur. Alij vero magis temerario ausu ita audiunt, vt ea e contrario arguere præsumant, & veritatis verba, quæ non intelligunt, peruertere aliquo modo conantur. De primis conqueritur dominus, ad eosdem dicens: Quare loquelam ineam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. Et vt ostenderet eos, qui audire diuina dedignantur, ex parte diaboli esse: Qui ex deo est, inquit, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Hi ergo & surdi sunt & muti, cum nec aures accommodent ecclesiæ doctoribus, nec quicq; tale aliquando loquantur. Qui nisi conuersi postremo sese offerant Christo, ita vt ipse digito tangat eorum aurem, & saliuam palatum, nunq; sanitatem consequentur, semper ad ea quæ salutis sunt, surdi & muti erunt: atque vt ita etiam ad malum sicut ad bonum surdi & muti forent, sed vt deterius peccent, & læuam aurem habent qua ea quæ carnis sunt, audivissime audiant, & sinistram linguam, qua vel nugas garriant, vel alios infament, vel proximo maledicant. Quod nisi tandē ad CHRISTVM adduci se permiserint, qui labefactata solo verbo instaurat, quis eos curare poterit? De istis (vt reor) prophetavit Apostolus, cum diceret: Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem contententur. Sunt quippe in his plurimi, qui pendendis gentiliū poetarū cantibus tota die operā impendunt,

Ioan. 8

Mar. 7

2. Tim. 4

G

dunt,

Luca. 6

Mat. 11

Ioan. 6

dunt, & ne horam quidem diuinarum in ecclesia recitationū vacare auditionibus queunt. Transeamus ad eos, quos auditores tantū & non factores verbi esse diximus: de quibus domini sententia est: Qui audit & non facit, similis est homini ædificanti super terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit & facta est ruina domus eius magna. Audire enim & nolle facere, deficere est. Deficiens autem & se sibi non restituēs, quotidie deterior fit, patetq; omnibus diaboli insidijs, nulla circumspectæ mentis virtute munitus, tantoq; facilius supplātur, quanto se putat magis tutum. Nam sicut arborem vētorum pulsata procellis ruere necesse est, cuius radix vitiosa fuerit, ita illum labi quoties voluptatum illecebris prouocabitur necesse erit. Neq; minus in istos qui facere nolunt, q̄ in illos qui audire negligūt exclamant prophetæ, apostoli, euangelistæ, omnes catholici doctores: Cecinimus vobis, & non saltastis, lamentauimus & non planxistis. Quid enim aliud omnes diuinæ continent scripturæ, nisi virtutum laudem, vitiorumq; detestationem atq; querelam? Porro istis etiā qui sacra eloquia vel audire renuunt, vel si audiant, secundum ea viuere nolunt, nequiores sunt, qui eadem audiendo corā arguere, atq; n̄sdem petulāter obrectare audent, & sophismatum strophis docere, ipsa dei præcepta vel impossibilia factu, vel inter se pugnantia, vel aliqua in parte minus rationi consentanea esse, quasi vero quicquam rationabilius, consultius, iustius homo possit indagare, q̄ hominum opifex præcipere. Si quis tam prophana præsumptione ducitur, inter hæreticos erit habendus, & de fidelitum cōrtu repellendus, ne sanum gregeim morbida contaginēt pecus. Adeunt ecclesiam, audiunt epistolas, audiunt euangelia: & sicut in Ioanne scriptum est, dicunt, durus est hic sermo, quis potest eum audire? Nihil credunt nisi quod naturæ consentaneum putant, & nesciunt omnium auctorem supra naturam esse: & vt se talem probet, supernaturalia loqui operarique solere. Quibus qui non adhibuerit fidem, necesse est vt dei omnipotentiam denegēt, fateaturq; quod naturaliter fieri nequit

id.

DE FIDE LIBER . I.

ad nec diuinitus fieri posse. Qua in re naturam Deum alterum constituere videntur, si nihil maius Deo quam naturæ tribuendum censent: quibus dei verbum respondens, ait: Quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis, hoc est, quia non estis capaces a me prædicatæ veritatis: ideo in me diuinitatem natura potentior, & humani ingenij captu maiorem esse non creditis. Ego autem quod vidi apud patrem, hoc loquor. Ego enim & pater vnum sumus, vna substantia, eadem natura, licet non eadem persona: alia quippe persona est geniti, alia genitoris, & tamen vtriusque vna eademque diuinitas, eadem vis & gloria cum sancto spiritu, quem ambo simul spirant, sibi æqualem, sibi consubstantialem. Quod sanctæ trinitatis mysterium in vna deitate, nisi fides teneat, lingua non explicat. Ob hoc quidam, quia comprehendere nequeunt, retrocedunt, cum potius persuadere sibi deberent, tanto ea magis DEO tribuenda esse, quanto minus a nobis, qui homines non dii sumus, possunt intelligi. Alioquin fateri oporteret, quod nemo vnquam ausus est dicere, aut Deum non esse homine maiorem, aut hominem Deo esse æqualem, si ad omnia quæ Dei sunt, humani vis intellectus posset penetrare. Sunt tamen nonnulli, qui in peruersitatis suæ proposito ita obdurant, vt credulitatem nostram etiam irridere non dubitent: atque hi ferè sunt, qui gentilium philosophorum argutias secuti, nihil credendum putant, quod ipsa hominis ratio nequeat inuestigare: & suorum ambagibus argumentorum vsi, quicquid non satis intelligunt, id verum esse denegant. A quibus Euangelicæ veritatis assertores auersi, ne in tam duro solo frustra verbi semen iaciant, nullam frugem facturum, dicunt: Quia repellitis verbum DEI, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quæ videlicet & audiunt Euangelij prædicationes, & quod audiunt, credunt, & quod credunt, opere complere pro viribus nituntur. Vos vero increduli mementote ab ipsa veritate, id est, à dei filio dictum: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit.

Ioan. 8

Act. 13

Luc. 9

nerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum
Huius autem hominis infelicitati, quem Christus erube-
scet, nulla vitę presentis infelicitas potest comparari. Nā
qui receptus a deo non fuerit in gratiam, a diabolo reci-
pietur in damnationem suppliciumq; sempiternum.

De conuersis ad deum. Cap. X.

- V**T autem alterum ex his euitemus, alterum sequa-
mur: sarcina peccatorum deposita, quę nos in a-
byssum deprimit inferni: ad illa cōuertamur quę
de terra erigunt pauperem, & in cōlo collocant. Imite-
mur Simonem leprosum, vt flagitiorum lepra curati me-
reamur hospitem habere Christum. Neque nos prioris
vitę pudor impediāt, aut horror in desperationem tra-
hat. Benignissimus est, qui ad cōnam inuitari iubet pau-
peres, debiles, cēcos, & claudos, id est, omni scelenum ge-
nere inquinatos, & neminem prorsus repudiāt ad se cum
peccatorum pōnitudine accedentem. Hic est qui prodi-
gum filium, cum bona paterna peregre profectus dilapi-
dasset, ad se reuersum osculo excepit, amplexibus fōuit,
& lātatus est, quod ille qui perierat inuentus esset, & qui
mortuus fuerat, reuixisset. Diu multumq; in nequitie cō-
no immersus iacuisi, expergiscere tandem & erige te vt
munderis. Mulier quę duodecim annos profluuiō san-
guinis laborauerat, cum Christi simbriam tetigisset, sa-
na discessit. Altera duo deūiginti annos morbi viinclina-
ta, domino manum ei imponente curatur, & cōlum a-
spicere incipit, quę tanto tempore pecudum more ter-
ram tantum spectauerat. Plus dicam, octo & triginta
annorum languorem sustinuit ille quem ad probaticā
piscinam sanum surgere iussit dominus: ita vt qui tam
diu fracto debilitatoq; corpore immobilis in lectulo des-
cubuerat, illum ipsum lectulum quo ferebatur, ipse hū-
meris suis referret, domumq; rediret, non solum sanita-
ti, verumetiam vigori viribusq; restitutus. His autem cu-
rationibus tam diutina tabe marcescentium corporum m-
significauit tibi dominus, q̄ ipse medicus animorum sit,
quā

DE FIDE LIBER I.

quāuis ad multam ætatem in peccatis versati fuerint, tantum vt curari cupiant & rogent. Non enim sanat ille nisi volētem. Nam & hunc prius interrogasse dicitur, an vellet sanus fieri, atq; vt velle audiuit, non distulit, quin statim sanum redderet. Nemo ergo desperet q̄ diu viuimus, misericordiæ locus est, tunc iudicamur, cum morimur, & si ante impetratæ veniæ priuilegium nobiscū deferimus hinc decedentes, in electorum numero ascribimur. Sin vero sine illo vitam obimus, ad mortem nunq̄ inter morituram descendimus, ad tenebras exteriores, vbi est fletus & stridor dentium, & pœnarum finis omnino nullus. Beati igitur illi, quorum antequam iudicabuntur, erūt praua in directā, & aspera in vias planas, qui priusq̄ opera ipsorum iustitiæ libra examinabuntur, luporum feritatem quam induerūt, cum agnorum mansuetudine commutabunt. Nunc ergo tempus acceptabile, nunc dies salutis, nunc accessus ad eum datur, a quo dictum est: Qui venit ad me non eijciam foras. Non aliter ad eum venitur, nisi definendo a malis, & quod bonū est operando. Itaq; non solum iniqui, sed etiam ocio indulgentes, ab eo qui saluare potest, procul sunt. Ficum illam quæ foliorum tantum luxuria exuberans fructu carebat, maledicendo dominus ariditate damnauit. Sub qua cum lateret Nathanael Israelita, licet dolo carens, non poterat loqui cum Iesu, egressus autem & magis alacris animi affectu saluatoris quærens cōspectum, eum ipsum quem scribæ & pharisæi cognoscere nequiuerunt, confiteri cœpit, dicēs: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Verruntamen si sensus quoque non satis sanos habeas, quicquid illis blanditur, mortiferum puta, & illa quæ deo placeant, his indulge. Si visus te ad peccandum sollicitat, cæcus es, cum Barthimeo perge inuocare Iesum, & petere vt videas: tunc ipso imperante discedent ab oculis tenebræ illæ, in quibus spectandarum mulierum concupiscētia habitabat, vel dulcēlatio aliquam vanitatem videndi versabatur, cœlumq; ac sydera contueri incipies, & per ea quæ videntur ipsa dei inuisibilia contemplari. Quod si te auditus & loquendi intemperies in malū præcipitant, sur-

Luc. 3

Ioan. 8

Mar. 11.

Ioan. 1

Mar. 10

Mar. 7

Ioan. 10

Mat. 11

Psal. 37

dus & mutus es, quia dum te audire vel loqui ea quæ munda sunt, nimium delectat, ab his quæ dei sunt, & aures auertis ne audias, & os comprimis ne loquaris. Cum furado igitur & muto à domino posce remedium. Ille huiusmodi hominis aures digito tetigit, & salua linguâ: atque is qui utroque malo affectus fuerat, utroque liberatus abiit. Statim enim (ut Marcus ait) apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Postremo quibuscunque vicinis corruptus viuis, ita ut mortuus cum viuas, quantum potes ad illum qui viuificat mortuos, te verte. Nam & mortui audient vocem filii dei: & qui audierint, viuent: modo ne tardes tibi iam in morte posito quærere salutem, dum inueniri potest. Fugit tempus dies aduëtat extremus: atque hic fortasse crastinus est aut hodiernus & tu tibi tutum putas differre turpis vitæ correctionem: noli iuuentæ confidere, omni ætati cõmunis est mors. Nec prosperæ valetudini crede. Quidam dum ridet, dum iocantur, dum cum alijs colloquitur, repente concidère. Pelle igitur moras omnes, & prauas cupiditates de pectore proijcere festina: atque de spelunca latronum fac domum orationis, in qua habitare digne est Christus. Hoc pacto qui nunc nouissimus es apud deum, iam inter primos cõputaberis. In nouissimis erant Mathæus, Zachæus, latro: sed conuersi ad dominum, primi facti sunt. Mathæus reliquit teloneum, & fit apostolus. Zachæus auaritiā largitate mutauit, & salus facta est domui eius, cū Christum suscepisset hospitio: Latronē aliena per vim rapuisse pœnituit, & saluatori se cõmendās, meruit de cruce trāsferri in paradysum. Audi Christū clamantē: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos. Hinc tu tandem ad vocantem conuersus, dic: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. Tunc ille occurrens tibi, protinus te omni fasce liberabit, & expeditum ad se trahere incipiet: ut qui flagitijs cooperatus mergebaris in profundum, iam his omnibus emundatus ascendas in cœlum.

DE FIDE LIBER I.

De auersis a deo. Ca. XI.

ET cum tanta felicitas sit eorum, qui ad deum conuerſi mores ſuos corrigunt, nō ambigimus æque grandem eſſe miſeriam illorum qui obdurantur. Prædica, argue, obſecra, increpa oportune, importune. Nihil proficis, cum in ſpinis, quæ ſementē verbi dei præfocant, ſeminas: vel ſuper lapide, vbi ſemē radices agere non valens, areſcit: vel in via, vbi cōcultatur & atteritur. Corā praua aſſuetudine corruptis hominibus, quoties de deo, de ſanctis, de vitæ honeſtate incidit ſermo, corrugant nares, contrahunt frontem, os diſtorquent, vultū auertunt: & taciti etiā dicere videntur Durus eſt hic ſermo. Quis poteſt eum audire? Tales erant phariſæi illi ac legis periti, quorum ſcelera cum argueret dominus, corperūt (vt Lucas ait) grauiter inſiſtere, & os eius opprimere. De quibus in Ioanne conquiritur ſaluator, & ait: Non poteſtis audire ſermonē meū. Dextra igitur aure carent, ne bona audiant, veluti Malchus ille, cum à Petro vulner accepiffet. Is tamē adduci ad Ieſum vt curaretur ſuſtinuit. Iſti vero peruiacius auditum obduſaſſe videntur, vt aſpis, ne intelligant vocem ſapienter incantantis. Quod ſi vltra eis præcepta ſalutis ingerere perſeueraueris, indignantur, & in contumeliam prorūpunt: Totus in peccatis natus es, inquiunt, & doces nos? Vnde autem ſit, quod tam obſtinato propoſito cœleſtem aſpernentur diſciplinā, parabola euangelij de nuptijs recitata docet. Ad quas inuitati quoniam venire noluerunt, alius (inquit) abiit in villam ſuam, alius ad negotiationē ſuam. Delicię quippe huius ſeculi, & ipſa terrenarū opum cupiditas, auertūt animū a cœleſtium contemplatione, & caduca bona æternis præferre compellunt, quia hæc futura expectantur, illa vero præſenti voluptati delinunt: ita, vt quæ nō dum habentur, iam vel non eſſe omnino, vel haberi nō poſſe credantur, Illi ergo qui tam impie ſubuerſi ſunt, nec fidei certæ, nec firmę ſpei ſunt. Alij luxurię, alij auaritię ſtudent; & cum ſenſuum ſuorū affectibus ſeruiant,

Ioan. 6

Luc. 11

Ioan. 8

Pſal. 57

Ioan. 9

Mat. 22

virtutibus vacui & ad vitia proni efficiuntur. Recedente enim domino de templo cordis eorum, non relinquitur lapis super lapidem, qui nō destruatur: vsq; adeo Barrabam, id est, diabolus sibi dimitti gaudent, vt eundem Christo domino, qui pro ipsis crucifixus est, anteferre nō dubitent. Attendant tamen, si nōdum penitus obsurduerunt, & cognoscant, ad se quidem omnia illa pertinere, quæ salutarem doctrinam nolentibus admittere, minatus est Christus dominus: ad illos enim quos iustitiæ suæ doctores constituit, & ad prædicandum gentibus destinauit, dixit: Quicumq; nō receperint vos, neq; audierint sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrorum in die iudicii, quàm illi ciuitati. Sodoma enim & Gomorra ante euangelium subuersæ sunt, at isti vltro oblatum respiciunt ac repellunt, dum præceptis eius contraria operantur. O miram mentis peruersæ cæcitatem. Non vident q̃ labile bonum sit mundanæ luxuriæ voluptas cui adhærent: quā firmum & stabile cœlestis regnum quod continent, q̃ graue perpetuumq; malum infernalis cruciatus, quem mox subire coguntur. Sed iam istos in damnationis interitum tam pertinaciter currētes relinquamus, cum etiam ab ipso omnium domino relictū esse videantur: & illis pro tempore consulamus, qui ad capeffendas accedunt virtutes, vt in eo bono quod semel sibi proposuerint constanter perseuerent. Sicut enim in vitijs obdurare perniciosissimū est, ita in bene viuendi cura minus esse constantem, turpe indecorumq; habetur.

De animi constantia.

Cap. XII.

Firmum ac stabilem esse oportet dei seruum, nec iniuria lacesitum irasci, nec laudatum insolenter efferri. Vtrunq; præstitit mulier illa Chananæa. Cum enim canibus compararetur, quibus non erat concedendus panis filiorum, nō est indignata, sed magis seemet submisit, dicens: q̃ etiam catelli micas panis comedant, quæ de mensa cadunt dominorum. Rursum cum
respons

DE FIDE LIBER I.

responsum domini accepisset, Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, nequaquam tantæ commendationis gloria sese extulit, sed potius eandem humilitatem, quam contempta non deseruerat, egregie deinde probata conseruauit fidei suæ magnitudinem magis ad diuinæ largitatis gratiam referens, quam ad arbitrii sui libertatem. Quod si quicquam ex eo sibi iactanter arrogasset, filiam pro qua supplicauerat, sanam non recepisset. Et nos igitur si ab istis, quæ nequiter commissimus, purgari cupimus, modis omnibus caueamus, ne in eodem relabamur luto, alioqui per inconstantia vitium, nec satis creduli esse argueremur, nec ipsa, quæ intra nos est sanari filia poterit. Est autem constantis animi repugnare cupiditatibus, a bono instituto nunquam desecti, & cum semel ad colendum æqui honestique virtutem conuersus fueris, nusquam ab ea discedere velle. profecto qui sic sibi confiterit, intrepidus vite finem expectabit, spe certissima firmatus de morte se transiturum ad immortalitatem, & illam beatitudinem, quam nec fando exprimere, nec cogitando possumus complecti. Nos ergo tantæ mercedis cupiditate flagrant, cum sanctius viuendi domum ædificare cœperimus, fundamentum eius supra petram stabiliamus: & ipsam virtutum structuram nec malignorum spirituum venti concutere poterunt, nec præsentium aduersitatum flumina obruere, immobilis inuictaque perstabit, donec ad culmen usque perducatur summæ perpetuæque integritatis. Frustra autem Christum in cordis nostri monumento condimus, si constantia lapidem ad ostium monumenti non admoemus, ut eo aditum inimicis Christi, quantum in nobis est, prohibeamus. Qui sunt isti inimici procul longeque abigendi, nisi vitia ipsa, quæ salutaribus vitæ monitis reluctantur atque obsistunt, & quicquid probe laudabiliterque ædificatum fuerit, destruere festinant. Ab his quidem quicumque se illæsum incõtaminatumque custodierit, hic vere Christi discipulus erit, cui idem dominus iure ac merito dicere poterit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ille enim vere petra est supra petram, quidum Christum vestigiis innititur, in his in finem usque fixus

Luce. 6

Matth. 16

perseueret, & in dño confidens, sicut mons Sion nō mō-
uetur in æternum. Vt autem ista constantiæ virtus quāta
sit magis pateſcat, instabilitatis quoq; vitium q̄ execran-
dum habeatur, consideremus.

De animi inconstantia.

Caput XIII.

Luc. 6.

Matth. 11

Matth. 17

Quemadmodum firmum & constantem animum
supra petrae soliditatem ædificare diximus, & id
quod ab eo fabricatum fuerit, tam contra dæ-
monum præualere certamina, q̄ aduersus malos, quæ
mortalibus contingunt, acerbiter: ita è contrario de-
bilem, & in proposito minus persistentem, domui illi cō-
parandum esse arbitramur, quam moli arenæ impositæ
& ventorum concutit status, & impetus subruit fluuiorū,
atq; ad solum vsq; concidere compellit. Is enim qui incō-
stans fuerit, facile quidem & fraudibus diaboli cedit, &
violentia persecutionum, & fastui ambitionis, & cumu-
landarum opum cupidini. Seruabit fortasse fidem, quā-
diu nemo aduersabitur: sed si qua fœdæ voluptatis appe-
tione cor titilare serpentis antiqui calliditas cœperit, si
tyrannus minari necem, si collati magistratus dignitas
efferre, si animum habendi auiditas inquietare, adulte-
rio inquinabitur, vt Herodes: metu ad negandum subuer-
tetur, vt Petrus: optimum quenq; contemnet, vt pontifi-
ces & scribæ Christum: dum lucra sectatur vt Iudas, nec
furtis abstinebit, nec sacrilegio. Quam autem turpissimū
sit, cum bene cœperis male desinere, & nunc hoc, nunc al-
liud velle, aliæ quoq; in euangelio similitudines indicio
sunt. Inconstantis quippe hominis volubilitas compara-
tur arundini vento agitata, dum Ioannes baptista talis
non esse asseritur. Adde q̄ arundo ipsa & fragile lignum
sit & infructuosum, vacuumq; intus, ac nodis quidē plu-
rimis interfectum. Ita vir sibi minus constans, tentatio-
nibus succumbit, bonarum actionum sterilis est, vanita-
tibus affluit, & multorum vinculis innodatur peccato-
rum. Eundem lunatico illi conferre possumus, quē nūc

DE FIDE LIBER I.

in ignem, nunc in aquam cadere solere dixerunt. Inconstans igitur ut luna mutatur: & cum iam pene plenus bonorum creditur, tunc deficere incipit: cumque alternis motibus agitur, & nunc igne charitatis incalescat, nunc a qua malitiæ frigeat, promptius tamen ad id quod malum est rapitur, & ad peccata declinat. Quam autem difficultus, ne in scelere perseveret, effici queat, discite. Luna tunc hunc apostoli curare non poterunt, a Christo factus est, qui ipsis mirantibus, quare sibi id non licuerit, dixit, hoc demoniorum genus non posse ejici nisi per orationem & ieiunium, ostendens gravissimam quidem esse animi agritudinem inconstantiam. Hanc præterea rotarum instabilitati comparat scriptura: Præcordia factui (inquit) quasi rota carri, & quasi axis versatilis, cogitatus illius. Et quoniam rota ista non solum instabilis est, sed etiam dum tracto curru vertitur, magnos edit stridores, & crebra reuolutione atteritur ac deperit. Sic hominis inconstantis leuitas quicquid bene fecerit, ipse suas laudationes iactabundus garrit: & facinus illud, quo meritum aliquod apud deum consequi sibi potuisset, evacuatur inanis gloriæ cupiditate: deinde hanc ipsam gloriam pravis operibus, ad quæ semper pronior est, destruit: & in suimet infamiam turpiter convertit. Nam quamvis aliquando etiam non improbi ingenij esse videantur, nunquam tamen non maiore sui parte malus est. De quo Iacobus apostolus, Vir (inquit) duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Quippe qui nunc hoc, nunc illud appetit: cui quod modo placuit, modo displicet: & rursum quod displicebat, placet. Qui si quando boni aliquid agere aggreditur, semper ante quod perficiat, cessat: atque idem nec sedere, nec stare diu potest. Multiplex varius, discors est, secum pugnans, sibique met contrarius, nec in verbis nec in factis idem. Profecto qui talis est, nunquam aliquo honestioris vitæ studio proficere poterit, immo cum in seculi huius pelago vela faciens frequenter naufragetur, mergendum tandem in profundo inferni facile conspici potest. Nunquam enim sic respicit, ut non cras deterior quam hodie sit. Nos ergo ne quando ad eius tandem

Eccle 27

Eccle: 3

damnosam animi mobilitatem tam periculi plenam declinamus, discamus post constantiam etiam fortes esse. Et iam de ipsa fortitudinis virtute, prout nobis diuinus euangelij sermo suggerit, disseramus.

De animi fortitudine. Cap. XIII.

Luca. 12

Matth. 19

Matth. 17.

Ioan. 16.

Fortis animo is est, qui nulli rerum fragilium cupidini succumbit, & neq; aduersitatibus frāgitur, neq; prosperitatibus insolefcit: cœlestibus tantum modo bonis adipiscendis inhiat, cœtera contēnit. Fortis est igitur qui vincit auaritiā, & audit dominum dicentem: Cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusq; vita eius ex ijs quæ possidet. Spreta autem auaritia, ad munificentiam liberalitatemq; se confert: & ea quæ habet, indigentibus dilargitur, dum ad perfectioris vitæ sublimitatē ascendere festinat, iuxta illud saluatoris dictum: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me. Non erat perfectio contemnere diuitias, nisi addidisset dominus, veni sequere me. Omnibus abundare virtutibus quærit, qui Christum imitari decernit. Christi enim imitator q̄primum veterem exiit hominem & induit nouum, superbiam mutat humilitate, iracundiam lenitate, incontinentiam castitate, & breuiter vitium virtute. Atq; ita malarum passionum victor efficitur, cum ad diuerfas ab his actiones animum cōuertere cœperit. In his deinde confirmatus omnes presentium tribulationum ictus excipit clypeo patientiæ, de omnibus deo gratias agens, minusque se pati confitens, q̄ peccata sua mereantur. Hoc est illud quod præcipit dominus, cū ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac ne quis crucis nomine, quod dura asperaq; significat, turbetur, discipulos suos consolatus est, dicens: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum: quasi diceret: Sicut ego propria virtute calcaui mundi huius ærumnas, ita & vobis vincendi facultatem conferam, vt per me mala omnia magno animo perferendo, illis omnibus fortior

res

DE FIDE LIBER I.

res potētioresq; sitis tantum nō in vobis sed in me spem
 fiduciamq; habeatis. Hunc præterea fortis animi virum,
 Christiq; domini sectatorem, quemadmodum aduersa
 non deiiciunt, ita nec secunda arroganter erigunt. Fru-
 stra enim in aduersis vinceret, si in prosperis per inanis
 gloriæ appetentiam superaretur. Itaq; in dignitate con-
 sultus non sibi blanditur, sed alijs prodesse affectat, nec
 tam præpositum se esse meminit, quàm eorum quibus
 præest ministrum, a domino admonitus dicente: Quicū
 que voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: &
 qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut
 filius hoīs nō venit ministrari, sed ministrare, & dare ani-
 mā suā redemptionē pro multis. Præstantis autē ac fire-
 nuti animi est, dominandi cupidinem, quæ sæpe robustis-
 simos vicit, superare, ipsamq; regum pompam & princi-
 pum luxuriam pro nihilo ducere, atq; in omnibus cum
 Christo humiliari. Quid em̄ esse potest maius Christo?
 qui eiusmodi humilitatem sic in se cōmendauit, vt dei
 filius non dedignaretur esse hominis filius, & formam
 serui assumere, cum esset omnium dominus. Deniq; fu-
 gisse dicitur in eu angelio, cum eum regem facere vellēt.
 Et non est regnum meum de hoc mundo inquit, vt suo
 exemplo non in terra regnare, sed in cōlō desideremus.
 Vnde & mercedem humiliatis, & non humiliatis poenā
 proposuit, dicens: Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se
 exaltat, humiliabitur. Ad hanc animi fortitudinem per-
 tinet, ipsam etiā, quā præcipue vulgus formidat, mor-
 tem contemnere: nec vllō supplicij genere sic terreri, vt
 a bono honestoque discedas. Nolite timere eos (inquit)
 qui occidunt corpus, animam autem non possunt occi-
 dere, sed potius eum timete, qui potest corpus & animā
 perdere in gehennam. Si ergo casus inciderit, vt aut mor-
 riendum sit, aut peccandum, eligatur potius mors corpo-
 ris q̄ animæ. mors enim animæ peccatum est. Quod si
 metu mortis perculsus, vitæ fragili & velis nolis cito pe-
 rituræ tunc peperceris, illam stabilem & immortalem,
 qua sancti fruuntur, amittes. Ait enim: Qui voluerit a-
 nimā suam saluam facere, perdet eam. Nam si quis peccā-
 care

Matth. 20.

Ioan. 18.

Matth. 10.

Ioan. 12.

Matth. 5

care mauult q̄ mori, hic sibi uiuet, & deo morietur. Deo autem mori est, in inferni barathrum ruere, & nullum cum ijs qui vere viuunt habere consortium. Sequitur: Et qui perdiderit animā suam propter me, inueniet eam. Sed ne forte dubius & incertus quæras, quo locorū inueniet eam, ait: Vbi ego sum, illic & minister me⁹ erit. Quid autem illo homine felicius, qui merebitur esse socius Christi? Sed si cum illo simul viuere volumus, mundo moriamur nullū recusantes, quo deo gratificari possimus laborem, nulli cedentes aduersantium persecutio ni. Nam dum tyrannus minatur necem, Christus aperit paradysum: dum homo impius tormētis cruciat, clemēs deus refrigerū sempiterni sedem constanter tolerantib⁹ parat, præmiūq; magnitudine tanto ampliat magis, quāto grauius pro amore suo affligimur, si tamen vindictā in eos qui affligunt, non appetimus, sed ē contrario bene illis facimus beneq; optamus, a quibus male accipimur, dicente domino: Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos. Hoc prior præstitit ipse qui præcepit, deinde serui eius, qui suis persecutoribus monstrabant viam salutis: & a quibus tormēta patiebantur, eis ignosci orabant. Proprium itaque Christianæ fortitudinis est seipsum vincere, & affectibus contra rationem nitentibus imperare, nec carni, sed spiritui obedire, ipsumq; dominum pro viribus imitari, eiq; sese q̄ similitum reddere. Sed iam fortitudinē cōtrariam pusilli animi imbecillitatem in medium proferamus. Fit enim vt magis eluceat virtus ex comparatione vitiorum.

De animi imbecillitate.

Caput.

XV.

SI eum fortem esse constituimus, qui cupiditatibus dominatur, quis erit imbecillus & infirmus, nisi qui sese his in seruitutem dederit? Hæc autem seruus multo turpior atq; sordior est, quā illa quam fecit capiti

DE FIDE LIBERI.

captiuitas, aut quam nascendi attulit conditio. Neutrâ enim istarum officit, quin etiam in ipsis magis liberi dominis nostris esse possimus. Maior quippe libertas est, nō esse subiectum vitij, q̃ non esse hominis mancipium. Vere igitur imbecillus est, quem superat auaritia, vel fraudulentia, vel simulatio, vel arrogantia, vel vana gloria, vel ira, vel gula, vel luxuria, vel libido, vel inconstantia, vel timor, vel ociositas, vel eorum quæ ab ecclesia recepta sunt incredulitas, cæteraq; id genus: quæ quoniam rationi naturæq; repugnant, quisquis illis seruerit, nō iam inter homines computandus, sed inter pecudes erit numerandus. Ratio enim propria hominis est, bestiarū autem natura id tantum sequi quod suggerit appetitus, nullumq; boni ac mali discrimen habere in his quæ appetuntur. Imbecillus es igitur, si iugo premeris auaritiæ, cui seruiendo non poteris seruire deo. Non potestis (inquit) deo seruire & mammonæ, hoc est, deo & diuitijs. Syri enim diuitias mammonam appellant. Qui autem diuitias præferunt Christo, & nihil egeno porrigūt, ipso dei filio in fine iudicante audituri sunt: E furiui, & nō de distis mihi manducare. Cuius criminis conuictus diues ille qui setantum pascebat, in inferno sepelitur, vt semper miser sit, quem miserorum non tetigit pietas, dum sua cupide retinet, & pecuniam magis quàm Christum diligit. Imbecillus item es, quando alterum dolo seducere contendis: ab iniustitiæ enim vitio superaris, quoties alios fraude aliqua supplantare moliris. Non poterit in eo pectore habitare CHRISTVS, in quo domicilium sibi fecit dolus. Nam ipse de eiusmodi homine dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filiis autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Non habet CHRISTVS sibi requiem, vbi stabulantur vulpinæ fraudes, & volucrum instar alte se erigentis hominis elatio. Fraudulentiæ autem comes est simulatio. Semper enim simulationibus vtitur fraudulentus, aliud facie præferens, aliud in corde occultans. Qui licet homines fallat, deum non potest decipere. Si modestum, si piū, si castum, si deniq; iustum se esse sinxerit

Matth. 6

Matth. 8

Mat. 23

Ibidem

Ioan. 12.

Luc. 4

Luce. 6
Isaia. 3

Mat. 26

xerit, cum longe alius sit, nonne cum illis damnabitur,
 quibus dictum est: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocri-
 ta, qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, in-
 tus aut pleni estis rapina & immundicia. Væ vobis qui si-
 miles estis sepulchris dealbatis, quæ a foris apparent ho-
 minibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuo-
 rum & spurcitia. Quanto igitur melius id esse quod ap-
 parere vis, quod non es videri velle? Imbecillus quoque
 es, si com mittis ut te sibi subiiciat superbia, teque arrogan-
 ter incedere cogat. Ea superatus, alijs præferri concupisces
 & plus honoris quam quod mereris tibi exuberare postulabis.
 Quam rem scribis & pharisæis exprobrans dominus ait:
 Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus,
 dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias:
 amant autem primos recubitus in cenis, & primas cathe-
 dras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab
 hominibus rabbi. Ergo & inanis gloriæ cupido arrogan-
 tibus dominatur, de quibus in euangelio Ioannis dicitur:
 Dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam dei. Statuit
 ergo eos diabolus supra elatæ iactantiæ pinnaculum, ut
 quo altius ascenderint, grauius elidantur cum ceciderint.
 Vis nosse quam infirmi sint qui sic corruunt? non vi coacti, sed
 verbis deliniti sua sponte labuntur. Diabolus enim nisi
 imbecillior homine esset, non ei quem supra templum pos-
 fuerat, dixisset: mitte te deorsum, sed ipsemet eum præcipi-
 tem dare tentasset. Quis ergo corruit, nisi qui imbecillis
 inimici callidæ suggestioni pareat? ut non inuitus sed vo-
 lens subuertatur & cadat. A quo quidem casu eo diffici-
 lius exurgunt ambiciosi, quo magis adulantium sibi pal-
 patione delectantur. Ideo in euangelio dictum est: Væ vo-
 bis cum benedixerint vobis omnes homines. Et per prophe-
 tam dominus: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te
 decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Væ ergo illis,
 qui per adulationem ita hallucinantur ut se peccatores
 esse non cognoscant cum laudantur. Cares præterea me-
 tis fortitudine, si te iracundia occupat & furere compellit.
 Talis fuit sacerdotum ille princeps, qui cum audisset Iesum
 consistentem se a dextris dei sedere, in rabiem concitatus
 vestitus

DE FIDE LIBER I.

vestimenta scidit, & in clamorem prorupit, blasphemū
eum vocans, qui assertor erat veritatis. Neq; em̄ potuit
quod verū erat intelligere, ira præpeditus, aut quod rectū
est iudicare. Vsq; adeo excæcari solent, qui supra modū
irascuntur. Sed neq; ille fortis est habendus, qui ventri
seruit, & omne suum studium in cibo potuq; delicatius
q̄ vitæ ratio postulat, comparando ponit. Vt autem co-
gnoscas q̄ pernicioſa gulæ seruitus sit, de māducante &
bibente cum ebriosis i euāgelio est scriptum, q̄ diuidet
eum dñs, partemq; eius ponet cum hypocritis, vt videli-
cet ibi ficta crucietur abstinentia, vbi simulata torquetur
sanctitas. Illic (inquit) erit fletus & stridor dentiū, vt mise-
rabiliſſe lugeāt, qui in cōuiuijs immoderate lætati sunt
& esuriendo ficcis crepident dentibus, quos esculētis pos-
culentisque resperſerant crapulando, Atq; ideo alibi di-
citur: Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Qui aut
gulæ atq; ventri sese in seruitutem dedit, idem luxuriæ li-
bidinisq; vitio facile cedit. Ventris em̄ repletionē venas
inflari intumescereq; necesse est, & inde pudenda ipsa in
venerem concitari, & in turpem pruritus exardescere.
Q̄ autem male cum illo agitur, qui his affectibus est ad-
dictus, prodigi filij in euāgelio miserabilis testatur. eue-
tus Deuorasse dicitur substantiā suā cū meretricibus,
& ad inopiam redactus pauisse porcos. Etenim substan-
tiam nostram deuoramus, cū per peccatum diuinæ gra-
tiæ lumē in nobis consumimus, atq; ita porcos pascim⁹,
rem gratam faciendo immūdis spiritibus, qui nos ad im-
pudicitiam stimulant, & si peccato inquinatos viderint,
gaudent. Peccare autē non tm̄ opere libidinoso fædoq;
verum etiā turpi cogitatione possumus, dicente domino:
Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,
iam mœchatus est eam in corde suo, hoc autē quod viris
dicitur, etiā mulieres respicit, quia caput mulieris vir est
Ita fit, vt quod capiti vetitum est, nec corpori licere intel-
ligatur, præterea imbecilli animi certissimū argumentū
est, voluntas incerta, cui nūc hoc nūc aliud placet, propo-
sito semp labāi & instabili. Quod si ille qui bene institu-
tus perseverat vsq; in finem, saluus erit: nonne is qui in

Mat. 24

Luc. 6

Luc. 15

Mat. 5

D via

Lucæ. 23
Mar. 14

Joan. 15.

Mar. 4.

via vitæ multiplex ac vari⁹ est, procul erit a salute. Profecto nihil prodest corrigi, vbi contingit repente deprauari. Sed cætera percurramus, cū de isto inconstantia vitio abunde dictum est supra. Igitur neq; ille fortis erit, q timore perterritus delinquit, & dum vel rerum suarum vel corporis detrimentum, vel vitæ periculum cauet, de um offendere non veretur. Timuit Pilatus Cæsarē, quādo Christum damnauit, quem confessus erat esse innocētem. Timuerunt apostoli, cum comprehendi vidissent Iesum: & dum fragili vitæ metuunt, veram deferendo fugierunt. Timuit Petrus, quando dominū se nosse negauit pro quo postea spiritus sancto confirmatus mori non timuit. Infirmi etiam atq; abiecti animi indicium est otiofitas. Nonnulli quippe virtutis operibus ideo exerceri nō lunt, quia verentur ne labori succūbant, maluntq; ignauo otio torpescere, q̄ vllam religiosæ vitæ fatigationem subire. Hi sunt palmites illi ifructuosi, a vera vite abscondendi: & cum nullum sanctæ actionis humorem habentes exaruerint, mittēdi in ignem vt ardeant. Tempus em̄ ad bene agendum datum, nihil agēdo cōsumperunt, defoderuntq; in terra talentū, a domino ideo cōmodatum vt rediens exigeret illud cum fœnore. Et si hac lege talentū istud accipimus, quomodo restituemus, si lucrum nihil fecerimus? Postremo qui animo imbecillo est, ne fidelis quidem esse poterit. Semper em̄ dubius pendet, & dum errare metuit, errat: diuersarū gentium diuersas cōsiderat sectas, & cui earum adhærendum sit, incertus fluctuat. Cū nulla verior credibiliorq; religio sit, q̄ quæ deo autore tradita est hominibus. Istos vero qui adhuc in ambiguo versantes nihil affirmare audent, pusilli animi esse declarat ipse dominus, qui discipulis tempestatem formidantibus. Quid (inquit) timidi estis, necdū habetis fidem? De talibus alibi ait: Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ac ne plura enumerando longius protrahatur oratio, cuicunq; vitia dominantur, imbecillus & infirmus est. Fortis autem inuictus, cui adest virtus, quem non deserit ratio, qua ipse suam voluntatem a sensuali voluptatibus auersam, ad ea quæ cœlo digna sunt, dirigat.

DE FIDE LIBER I.

rigit: & ad æterna properans, ea quæ temporalia sunt, constanti atq; erecto animo contemnit.

De contemptu gloriæ.

Caput XVI.

Quod si in fortibus censerī cupimus, præter iam dicta, hominum rumusculos & famæ mūdāne blā dimēta ne aucupemur. Si quid benefeceris, notum esse ei sat est, qui fidelium hominum benefacta, æternæ beatitudinis mercede cōpensat. Inanem autem gloriam semper fugiendam esse saluator noster & exemplo monstrauit, & præceptis docuit. Descendens de mōte, leproso mundato iniunxit ne cui diceret, in hoc instruens oportere nos quidem beneficos esse erga proximum, & tamen laudationes hominum nō quærere. Duobus quoq; cæcis, cum redintegratis oculis visum eis contulisset, comminatus dicitur, vt cauerent ne quis sciat, quamuis euangelista subiungens dicat. Illi autem exeuntes (in domo enim sanati fuerant) diffamauerunt eum in tota terra illa. Ex quo discimus, beneficia quæ contulimus, tacere quidem: quæ autem recepimus, prædicare: vt in altero ostentatio, in altero vitetur ingratitudo. Idcirco cæci isti post acceptam sanitatem, ne iussi quidem silentium tenere potuerunt, neq; tamen ob hoc reprehenduntur, quia & dominus ideo iussit vt doceret humilitatē, & illi ideo non obediunt, ne magis ingratitudine offenderēt. Iterum gloriam hominum mirime appetendam esse ostendens, cum multos aduersa valetudine varijsq; morbis oppressos pristinae sanitati restituisset, præcepit eis (vt Matthæus ait) ne manifestum se facerent. Quanq̃ enim non possumus nō esse manifesti, quoties erga plurimos pietate liberalitateq; vtimur, nulli tamen alij, nisi soli deo hoc quod pro eius amore præstamus, notum fieri cupere debemus. Quemadmodum in ijs qui graui morbo liberati sunt, sanitas latere non poterat, & tamen ipse qui eam induxit medicus, quasi latere posset, ne vulgaretur imperauit, testatus bona quidem omni loco, omnij tempore faciendā esse, non tamen ideo vt alij sciant

Matth. 8
Lucæ. 5

Marc. 8

Mat. 12

- sed vt obsequium præstetur deo, qui ea fieri præcipit, ad suam, nõ ad hominum gloriam: vt eam mercedem, quã nemo alius præstare potest, ab ipso recipere mereamur. Nullo modo celari potest illius vita, quẽ mortuum fuisse omnibus manifestum est, & tamen dominus filia archisynagogi suscitata, non solum præcepisse dicitur, sed vehementer præcepisse, vt nemo id sciret. Quorsum ergo spectat, quod ita præcipiat, nisi ne per bonum quod agimus, vulgi voculas requiramus? Qui em̃ id captant, mercedem a domino promissam non merentur. Sed quærì potest, cum toties opera sua præceptor humilitatis celari iusserit, cur apud Cergezeos dæmoniaco sanato dixit. Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit deus quare hic nuntiari mandat, quod in supradictis tegi filio præcipit. Respõdemus, quia alibi de se, tanq̃ de homine silentium imponendo, iactantiam vitandam docuit: hic autem quasi de deo narrare oportere non dissimulauit, vt & nos quicquid bene agimus, non ad nostram, sed ad dei laudem referamus. Itaq; non dixit, quanta ego, sed quanta tibi fecit deus. Illud quoq; qualiter accipi debeat, nunc indagandum occurrit, quod in Marco scriptũ legimus, Et ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere. Sed hoc apud gentiles in finibus Tyri & Sidonis gestum esse meminisse debemus, quibus non anteq̃ Iudæis prædicandũ erat euangelium. Quia ergo vulgandi gentibus euangelij nondum tempus erat, dominus Iesus noluit tunc illis nuntiari per apostolos, sed tantum agnosci per miracula, his duntaxat, qui vltro ad fidem venturi erant. Non ergo voluit aliquid quod non potuit, sed & quomodo voluit, latuit: et quomodo noluit latere non potuit. rogatusq; a muliere Syrophœnissa, filiam eius a dæmonis vexatione liberauit, vt dum verbi prædicatio subtrahitur, mirabilium operatio credere volentes inuitaret. Neq; em̃ repudiari debent, qui nõ vocati ad Christum veniunt, si etiam vocati cum venerint, saluentur. Cæterum quia gloriæ contemptorem etiam inuitum ac nolentem sequitur gloria. Apud eundem euangelistam habemus, & saluator noster, his qui surdum &
- mutum

DE FIDE LIBERI.

mutum hominem ad se adduxerant, & sicut rogarunt, sanum receperant, præceperit ne cui dicerent: sed quanto magis præcipiebat ut tacerent, tanto plus prædicabatur, & eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Præcipiebat sane ut tacerent, sed tamen prædicantes non increpuit. Quo etiam nos opera nostra, & ad laudem nostram latere volumus, & ad profectum aliorum non latere. Sciebat enim ille, cui etiam futura præsentia sunt, quia magis prædicaturi erant, quod multis profuturum esset: & nequaquam ex hac causa silentium imperabat, sed ex ea, qua inanem gloriam non admittebat. Alioquin superuacaneum foret iurare aliquid eis, quos contrarium facturos non ignorabat. In omnibus igitur iustitiæ pietatisque operibus querendæ propriæ laudis absit intentio, sed alienæ utilitatis causa, ut innotescamus non desit charitas, & id quoties videbitur opportunum, hoc est, cum non sit periculum ut vel auditor iactantiæ crimen imputet, vel doctor committat. Quod quoniam frequenter contingit, semper tutius existima, nihil de te prædicare, nihil quod deo teste agis, ab alijs inspicere velle. Gloriæ quippe mundanæ cupiditate duci omnino nefas esse etiam tunc monstrauit dominus, cum diceret: Ego non quero gloriam meam. Qui illum vere imitari desiderat, non querat gloriam suam, sed gloriam dei, monente Apostolo ac dicente: Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Illi omnia in gloriam dei faciunt, qui nihil ex ijs, quæ bene laudabiliterque agunt, sibi arrogantes: sed cuncta ad gratiam dei, qua semper indigemus, referunt. Latere volunt, ne ipsi laudentur: latere nolunt, ut laudetur deus, obseruantes præceptum dicentis: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Neque hoc repugnare putemus alteri sententiæ postea dictæ, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Per hoc enim quod subiūxit. Ut videamini ab eis, ostentationem facti prohibet, non spectaculum. Eadem ratione & eleemosynam fieri iu-

Ioan. 3.

1. Cor. 10.

Matth. 5

Cap. XVI.

MARCI MARVLI

Matth. 13

bet in occulto, & orationem in abscondito, vt totū opus
mi cuiusq; studium sit, non suam laudem, sed dei quære
re. Huiuscemodi occultationē & parabola illa nobis in-
sinuat: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondi-
to in agro, quē qui inuenit homo, abscondit. Thesaurum
in agro, vitam perfectiorem in ecclesia intellige. hanc cū
inueneris, ira abscondere debes, vt quod per gratiam spi-
ritus sancti adeptus es, per tuam inanem iactantiam non
amittas. Et quoniam hoc cœleste donum cōparari non
potest, nisi contemnantur terrena. Vadit, inquit, & vendit
vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Renuntiat em̃
omnibus carnis voluptatibus qui perfectus est, vt volu-
ptate spiritus, quæ in deo habetur, frui possit. Quanto ta-
men perfectior fuerit, tanto minus latere poterit. Nō po-
test abscondi ciuitas in monte posita, neq; lucerna super
candelabrum lucens. Quamuis in solitudine & in mon-
tibus ferarum petat cubilia ab humano cultu semotus,
deo tamē volente proditur, vt alijs suo exemplo ad calcā-
dam mundi gloriam, cœlestium amore accēdantur. Soe-
lus ergo in dño gloriari poterit, q; vanitatis humanę pō-
pā honoresq; contēpserit. Sic em̃ & Apostolus gloriatus
est, dicēs: Absit mihi gloriari, nisi in cruce dñi nostri Iesu
Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mū-
do. Etsi humilitas ista sanctos deceat, profecto non san-
cti, sed stulti sunt, qui terrenæ laudis honore delectantur.
Horum nunc cementia veri assertionē ostendenda est,
ne quis errore lapsus, vitium amplectatur pro virtute: &
dum honorari ab hominibus appetit, a deo reprobari
mereatur.

Gala. 6.

De gloriæ appetitione. Cap. XVII.

Mat. 23

Scribas & phariseos inanis gloriæ arguebat domi-
nus, cum de illis diceret: Omnia opera sua faciunt
vt videantur ab hominibus. Dilatant enim phyla-
steria sua, & magnificant fimbrias, amāt autem primos
recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, &
vocari ab hominibus rabbi. Igitur qui gloriam hominū
appetit, non Christum, sed Christi aduersarios, scribas &
pha-

DE FIDE LIBER I.

phariseos imitatur: quantoq; magis humano ore laudari concupiscit, tanto grauius iudicio condemnatur diuino. Multos quidem vanæ gloriæ cupiditas a Christi religione dissidere, & contra veritatem stare compellit. Dum enim cæteris ingenio & eruditione præstare videri voluit, scripturæ sensus ab ecclesia receptos atq; approbatos impugnare nituntur, nec ad hæreticorum prauitatem declinare timent, vt aliquid se acutius inuestigasse rudiplebeculæ persuadeant, & apud indoctos doctorum laudem sibi comparent. Quamobrem talibus est dictum Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a solo deo est, non quæritis? Periq; autem eodem appetendæ gloriæ vitio superati, tametsi fideles sint, si tamen ab infidelibus honorantur, cauent ore confiteri, quod corde credunt, & humanam laudem fide ipsa potiore habent. Siquidem tales illi erant, de quibus Ioannes memorat, dicens: Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter phariseos non confitebantur, ne de synagoga eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis q̃ gloriam dei. Quæ ergo perniciosum vitium est inanis gloria, quæ alios ita infatuat, vt Christum cõfiteri non audeant, alios etiam vt negare non vereantur. Verum esse quod dicimus, nostræ quoq; ætatis exempla probant. Vidimus nō paucos ex Christianis trāsisse ad Machumetanos; & præfecturæ sibi collatæ honore illectos, eorum ritus legesq; subisse, maluisseq; sine Christo, q̃ sine potestate viuere. Cæterum ne illi quidē, quāuis cū fidelibus ceseantur, virtutū suarū fructum aliquē referre poterunt, qui in his non ad laudem dei, sed ad plebis plausum exercentur. Humilitatem præ se ferunt, & in postremo conuiuij loco discubunt, nō quia humiles sint, sed vt esse videantur. Vel sicut in euāgelio dicitur, Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, elemosynas faciunt, & tubis insonant ostentationis, vt misericordiæ sibi laudem vendicent. Atq; ita bonum opus malo fine corrumpunt. Cumq; ab ipso bonarum actionum remuneratore deo mercedem recipere potuissent æternam, fragilem & caducam malunt, fucum

Ioan. 5

Ioan. 12

Matth. 6

Marc. 2

Lucæ. 18.

Matth. 20

Gala. 6.

videlicet istum volatilẽ auræ popularis. Huius tam peruersæ sanctimonix, & illi erant, qui saluatorem nostrum interrogauerunt, dicentes: Quare nos & pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Quæ autem vtilitas est, vacuum cibo gerere ventrem, & gloriæ cupiditate repleri? Hac tamen & phariseus ille referatus erat, quem certe nec coram deo puduit arrogantius quæ decebat, sese efferre. Deus, gratias ago tibi inquit, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri veluti etiam hic publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas de omnium quæ possideo. Gratias quidem deo agere debuit, sed alijs detrahere, seque tam improba iactatione efferre non debuit. Sic reliquos depressit, quasi sibi æquus esset nemo: sic semetipsum commẽdauit, quasi ad ea quæ faciebat, nihil vltra addi oporteret: cum ieiunare ad iumentum potius virtutis quæ virtus sit: & decimas dare, æs alienum soluere, non aliquid sua sponte offerre. Tantum autem hac ostentatione profecit, ut publicano quem pro caciter taxauerat, minus iustus de templo discederet, documentoque esset, peccatorem qui se humiliat, magis esse deo charum, quam innocentem qui sese alijs præferendum iactat. Non possumus tamen, quin tangamur aliquando gloriæ palpatione, sed statim aduocanda ratio est, ut quod caro blâditur, mentis iudicio protinus repellatur. Nam & apostolos Zebedæi filios honoris tentauit ambitio, cum alter ad dextram, alter ad sinistram domini, quem mox in terra regnatum putabant, sedere concupissent. Et quoniam terrenis adhuc affectibus ducebantur, responsum esteis. Nescitis quid petatis. Quod si nescit qui præferri cæteris appetit, nonne cæcos & improvidos homines facit ipsa humanæ laudis affectatio? Et enim dum laudari cupiunt, ad vulgi opinionem viuunt necesse est, & magis placeant simulatione quam veritate. Necesse est etiam ut offensus irascantur, ne timidi & abiecti reputentur: ut inuideant, ne alijs minoris existimationis habeantur: ut reliqua huiusmodi perpetrent, quæ vulgus fieri amat, quamuis ea boni & æqui ratio non admittit. Ideo sancti Apostoli præceptum est, Non efficiamur inanis gloriæ cupi

DE FIDE LIBER I.

cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Cum igitur plurimum mali ex laudis humanis captatione soleat oriri, & nihil solidi boni nasci: quinimo celestis merces, quæ nobis a domino promissa est, tolli: quando quidem illi qui sic afficiuntur, mercedem dicuntur accepisse, contempt a huiusce vanitatis cura, Apostolum audiamus monentem: Qui gloriatur, in domino gloriatur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem deus commendat. Audiamus & dominum præcipientem: Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis dicite: Serui inutiles sumus, fecimus enim quod facere debuimus. Ad hæc semper peccatores nos esse meminerimus. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Denique nihil boni vel in nobis, vel extra nos esse, de quo quasi de nostro gloriari possumus, dicente Apostolo: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum ergo cuncta quæ agimus aut dicimus laude digna, ad deum referenda sint, ut ad bonorum omnium autorem atque largitorem, profecto aliquid ex his nostre virtuti ascribere velle, summæ ingratitudinis crimen est, arrogantiaque non ferenda. Facile autem gloriam præsentem contemnet, qui semper fragilitatis humanæ memoria erit, quam in primis mortis nostræ testatur conditio, de qua per opportune quidem nunc tractabitur.

2. Cor. 10.

Luc. 17.

1. Ioan. 1

1. Cori. 4

De mortis conditione. Cap. XVIII.

Non est ibi stabilis gloria, ubi non est vita diuturna. Nobilem ignobili, liberum seruo, diuitem pauperi, strenuum ignauo, doctum indocto, sapientem stulto, regem denique priuato æquat mors. Et si fama superstes viuat. quid ad te? quam voluptatem ex eo capies si non audis quid de te dicant homines? Solent illi quidem qui per adulationem viuo laudes dixerunt, de mortuo nonnihil obloqui, quippe cuius iam neque beneuolentiam captent, neque vim formident. Sed esto ut lauderis, & in ore viuas multorum, & hoc insuper ad te

D 5 illi,

Luc. 16

Matth. 26

illi, qui ad inferos descendunt, perferant, nunquid nuncio isto illa tibi leuare cruciatus poterunt, & non magis grauare: si ideo te noueris fuisse damnatum, quia non virtuti laborasti dum viueres, sed gloria: & hominibus magis placere quam Deo sollicitus fuisti? Quæ igitur imprudenter, imo quam stulte inanis gloria quæritur, quæ etiam in infamiâ verti potest: & si non vertatur, vel ignorata nihil iuuat, vel cognita plus doloris ei cuius est, affert quam consolationis. Quid profuit diuiti in euangelio quotidie splendide epulari, purpura byssoque indutum in publicum procedere, à plurimis honorari: aut quid nouit Lazaro mendico canibus statum qui hucera eius lingebant, esse notum? Si hic defunctus ab angelis in sinu Abraham collocatur, si ille in inferno sepelitur, & in igne ardet, & gutta aquæ indiget, & nullum supplicij finem sperat. Vtriusque exitum considera, & iam magis optabis in gloriosus & ignotus deo seruire, quærendæ laudis gratia, viribus ac prouincijs imperare. Nunc reliqua, quæ ad mortem hominis pertineant, euangelij loca percurrendo, more hortatoris inter salubres herbas, eam tantum, quæ ad præsentem usum facit decerpentis, inquiramus. Naturale est omnibus animantibus mortem timere. In his tamen quæ ratione vtuntur, id est, in hominibus, timorem istum a natura insitum, vitæ immortalis cupiditas superat ac vincit. Vtrunque de saluatore nostro euangelista nobis prodidit. Sic enim in Mattheo legimus: Cœpit Iesus contristari & mœstus esse: tunc ait illis. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Quamuis alij mœstitiæ huius causam assignent non timori mortis, sed ei dolori quem capiebat ex perditione Iudæ proditoris, aliorumque in se credere nolentium, posset hoc tamen, quod propinqua iam passio est dictum, & ad metum mortis referri, non tam quia timuit, quam vt hac etiam in re, sicut in cæteris in se hominis naturam ostenderet. Separari autem a corpore nemo est qui veller, nisi idem per separationem istam ad æternam beatitudinem se transiturum speraret. Paulus apostolus nunquam dixisset: Cupio dissolui, nisi cupitæ dissolutionis causa potior subesset, quæ in

DE FIDE LIBER. I.

¶ In corpore viuere, quam ipse ostendit continuo subiungens, Et esse cum Christo. Christus autem postquam cepit contristari, vel, vt alius euangelista ait, tædere & paure, ex natura passibili & infirma: ex eadem paulo post dixit: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Sed quoniã ratio ipsa in nobis vincere debet naturalẽ carnis mortũ, nihil moratus intulit: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Vt semper dei voluntas præferatur hominis volũtati. Vis nõ timere mortẽ, crede in illũ qui ait: Ego sum via veritas & vita. Hic est em̃ via mortũ, veritas fidei, vita retributionis. Propterea quidem etiam hortatur nos dicens: Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitã eternã, & in iudiciũ non venit, sed transit a morte in vitã. Quod si in Adã morimur, & in Christo reuiuiscimus, si de morte nobis transitus est ad vitam, non est cur mortalitatem exui timeamus, mox in mortalitatem induẽdi, tantoq; minus cum etiam corpus nostrum rursum assumpturi simus, non quale deponimus, tetrum, tardum, graue, ignobile, terrenum, fragile, mortale: sed lucidum, agile, leue, gloriosum, omni pristina fece carens, nullis casibus obnoxium, beatitudinis capax, mortis experts, dicente Apostolo: Nostri cõuersatio in cõlis est: vnd: & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ. Nos hac tantã spe confirmati non solum mortem non timere, sed etiam nullum mortis genus debemus exhorrescere. Ideo domin⁹ noster cũ asperimam, tum ignominiosissimam elegit crucis mortem. Quem secuti sancti martyres omnes tyrãnorum minas contempserunt, omnia vicere tormenta, magis timẽtes deum offendere, quã quæcunque extrema perpeti. Quid quod etiam multi ante persecutionem, imò ante Christum, cum nondum paradisi ianua pateret, mori optarunt. Ingemiscens, Dauid ait: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. & Elias: Sufficit mihi domine, tolle animam meam. & Iob: Quare non in vulua mortuus sum: egressus ex utero non statim perij: & Io-

Ioan. 14

Ioan. 5

Philip. 3

Psal. 119

3. Reg. 19

Iob. 3

Ca. XVIII
Ionas. 4

MARCI MARVLI

Psal. 113
Psal. 33

Apoca. 14.

Luc. 8

Ioan. 11
1 Tes. 4

nas: Domine tolle animā meā a me, quia melior est mihi mors q̄ vita. Quod si hi quibus adhuc clausus erat aditus regni cœlestis, hinc decedere optarūt: nos timebim⁹, quibus per Christum a maledicto iam liberatis patet paradisus? quos quæ corpore isto exutos protinus excipit cœlestis claritatis habitaculū sempiternum? Ob hoc ergo probatæ vitæ homines mori nō formidant, quia preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Ob hoc autem impij & iniqui terrentur, quia mors peccatorū pessima. Itaq; non dolore vehemēti, neq; immodico fletu, prosequi debemus eorum funera, qui fide virtuteq; satis predicti vixerunt, Beati em̄ sunt mortui qui in dño moriuntur, amodo dicit spūs, vt requiescant a laboribus suis. Vnde non immerito felicem taliū obitum scriptura sæpenumero dormitionem appellat, vt quiete eos & vita simul frui significet. Puellā suscitaturus dñs, Nō est mortua (inquit) sed dormit. & de Lazaro: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitē eum. Paulus quoq; cum de mortuis loqueretur: Fratres inquit nolo vos ignorare de dormientibus. Et in psalmo habetur: Cū dederit dilectis suis somnū. Honestiore igitur q̄ mortis vocabulo mors notata est iustorum, qui in domino viuunt. Vnde Christus iudex nuncupatus est viuorum & mortuorum, Plura quippe mortis genera sunt. Est proprie mors corporis recedente anima, quæ viuificat illud: est per metaphoram mors animæ cum propter peccatū a deo deseritur: est mors reorum pœna in inferno, hæc in apocalypsi secunda mors appellatur. Quis enim anima etiam peccatrix immortalis sit, mortua tamen est, tum quando in corpore non deo viuit sed peccato, tum quando in inferno pœnas luit æternas. Nam cum mors primorum hominum in pœnam peccati data sit, ipsa pœna quæ pro peccatis inferitur, mortis interdum nomine designatur. Atq; ideo sane nec ipsam corporis mortem bonam esse dicimus, quia stipendium peccati est, quia non sine dolore est, sed tamen vt malis perniciosam, ita bonis vtilem. Alteri enim moriuntur vt in æternū viuunt, alteri vt in æternū cruentur: fugienda ista, expectanda

DE FIDE LIBER I.

tenda illa, etiam cum tormentis & supplicijs pro tempore tolerandis. Si enim tolerabimus & conregnabimus. Magis excoctum aurum purius nitet, & terra per se fecerax, si aratro aut ligone versata fuerit, fructus uberiores reddet. Mortis tempore non est iustitiæ nostræ operibusq; confidendum, sed in misericordia dei sperandū, cum sanctus Apostolus dicat: Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit. Animam igitur à corpore decedentem soli illi qui saluare potest commendemus. Qui ut hoc nobis insinuaret, iam morti propinquus, iam spiritum traditurus, Pater (inquit) in manus tuas commendo spiritum meum, & hæc dicens expirauit. Et nos ergo cōmendando animam deo, misericordiamq; eius implorando ac precibus insistendo vitam istam finiamus, & tunc sequetur, quod paulo ante diximus: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius: & beati mortui qui in domino moriuntur. Cæterum sicut non timere mortē ad seruos dei pertinet, ita econtrario eam formidare, ad seruos mundi. Quod ut clarius constet, de vana præsentis vitæ cupiditate aliquid dicamus.

Ad Titū. 3

De vitæ cupiditate.

Caput XIX.

SI diu viuendi vel vota vel confidentiam hominum recte perpenderit, plurimos quidem qui ita afficiuntur, vanitatis imprudentiæq; arguemus. Diu uere sperabat diues ille in euangelio, qui frugum uberitate lætatus dilatare cogitabat horrea, cellariaq; ampliare, & his quæ vna ætas attulerat, per annos multos frui. Tantos autem cogitatus abscidit nunquā satis prouisa mors, atque nocte illa quæ ipse sibi longiora feliciora que vitæ spatia promittebat, coactus decedere, & cuncta quæ collegerat, alijs relinquere possidenda. Frustra igitur aliquid diuturnum fore speratur, quod statim potest deficere. Sed aliud est sperare dices, aliud cupere: licet non idem sint, alterum tamen ab altero pendet, &

Luc. 12

ex

Iacobi. 4

Psal. 89

ex desiderio spes, & spe oritur desiderium. Alioquin quid stultius esse potest, quam cupere aliquid quod te assecutus rum non speras? Sed cupis diu viuere, simul & speras, verum tamen times ne te spes ista fallat, atq; ita inter spem metumq; dubius fluctuas. Et cum ita sit, quero abste, cū voti compos fueris, cum ad decrepitam vsq; ætatem perueneris, quā diu vixisti? annos centum aut plures fortasse, si toto hoc tempore deo vixisti, præclare quidem tecum agitur: mox enim in æternum viuere incipies: at si tibi tantum, male profecto rebus tuis consuluisti. Voluptas quippe omnis quæ cum ætate præterit, pro nihilo est, peccata autem manent & perdurant, quibus grauatus animus ad inferos ruit, ibi pro breuib⁹ delicijs pœnas luiturus sempiternas. Quid quod omnium hominum breuissima vita est super terram? atque (vt Iacobus Apostolus ait) vapor ad modicū apparens? Quæ res cum neminem lateat, quid quæso tantopere cupimus, quod velimus nolimus, cito pertransiturum non ignoramus? Diu vixit Adam, diu Mathusalem, aliq; nonnulli ex patribus. Diurnitas tamen ista senescente mundo defecit. Quis enim nostra memoria centesimum vitæ attigit annum? cum præsertim psalmista dicat: Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Quære si quem inuenire potes octogenarium senem sanum, neminem certe reperies cui vel aures non obscurauerint, vel visus non hebetauerit, vel pedes non titubent, manus non tremant, dorsum non curuetur, dentes si qui reliqui sunt, non fluitent, & tota corporis deformata facies non penitus alia sit quā fuerat. Adde tussim, apoplexiam, paralytim, stomachi cruditatem, ventris tormina, inguinum tumorem, spirandi difficultatem, mingendi stranguriam, aliāque huiusmodi multa, quæ annositas ipsa secum apportat, nec corpus modo, verum etiam mentem infestans. Videas enim plebsque delirare per ætatem, & qui paulo ante sapientes habiti erant, iam ridiculos esse. Cumq; tot mala vna senectus afferat, nonne satis apparet eū qui diu viuere appetit,

DE FIDE LIBER 1.

petit, nō vitam appetere, vt putat, sed morbos? Si quibus
autem contingat, quod rarissimum est, vt etiam in sene-
cta integris sensibus, vegetoq; corpore & mēte illaesa sint;
hoc donum dei est, cœlestisq; gratiæ fauor, non longæ
ætatis, quæ cuncta corrumpere consuevit, beneficiū, Quod
Ecclesiasticus testatur, dicens: Dedit dominus ipsi Caleph
fortitudinem, & vsq; in senectutem permansit illi virtus.
In Iob etiam legimus: Sperabam q̄ ætas prolixior loque-
retur, & annorum multitudo doceret sapientiam, sed vt
video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotē-
tis dat intelligentiam. Deniq; in euangelio dominus: Da-
bo vobis, inquit, os & sapientiam. Hanc vero sapientiam
& iuuenes expetere & senes debent. Quam si adepti fue-
rint, dabunt certe operam nō vt diu, sed vt bene viuanti-
neque vt ætate, sed moribus grāues sint. Nam diu viuere
hoc quoq; mali habet, quod necesse sit, vt qui diu vixerit,
mortes videat multorum, lugeat liberorum orbitatem,
ingemiscat coniugis, fratrum, cognatorumq; funera, &
frequēter exitu tristetur amicorum. Quin etiam vel sua
vel aliorum adhuc viuentium infortunia deploret, quā-
doquidem crebrius mala quā bona contingere mortā-
libus solent. Quas ob res vnā tantum habemus (vt es-
quidem reor) vitæ diuturnioris concupiscendā causam,
vt videlicet quo plus vixerim⁹, huberiores pœnitudinis
nostræ fructus colligere possimus, tantoq; maius prome-
reri apud deū præmium, quanto prolixioris temporis
laborem eidem seruiēdo sustinuerimus, dum & alijs pro-
desse optamus, & pro nobismetipsis cupimus facere satis
Alioquin longam vitam desiderare, nō dei, sed seculi a-
matorum est, qui nullo præsentium voluptatum haustu
satiantur: qui semper viuere vellent, vt semper peccare
possent. Et tamen male cupita senectus in eo illis bene cō-
sulit si venerit, quod lasciuiendi vires obscœnosq; ampu-
tet affectus, & ad continentiam cogat vel inuitos. Cate-
rum quoniam fidei integritati congruit, non solum quæ
iussa sunt obseruare, sed etiam quæ consulta perficere, op-
portune nunc occurrit, de perfectæ religionis professio-
ne facere sermonem.

Eccle. 46

Iob. 32

Luc. 12

De pers

De perfectione vitæ. Cap. XX.

- P**erfectioris vitæ conuiuium est, ad quod inuitat nos dominus: multos quidem vocat, sed non omnes qui vocati sunt veniunt: alium retinet corporis voluptas alium cumularum opum cupiditas impedit.
- Matth. 22. De quibus dicitur, Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. His grauari venire omnino nequeunt. Deponendum est ergo onus, si altiora cupis ascendere, & de paucorum esse numero electorum. Tunc te vere a deo electum esse noveris, cum magno animo illa quæ multorum sunt, contemnere cœperis, & omnem prorsus affectum ad solum Christum cōuerteris, illū solū imitari statueris. Ait enim,
- Matth. 10. Qui amat patrē aut matrē plus quā me, non est me dignus: qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Ita tuos ama, vt deum non offendas alioquin plus te illos diligere argueris, quorum causa peccare non timueris: quandoquidem etiam propria mors magis est eligenda, quā crimen cōmittendum. Ideo subditur. Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Et enim quemadmodum ipse crucifigi voluit, vt nos redimeret: ita tu crucis mortē timere non debes, dum tuū confiteris redemptorem. Tūc autem vere viuere incipis, cum pro eius nomine occideris. Qui perdiderit animam suam (inquit) propter me, inueniet eam. Trāsit enim de morte ad vitam, de terreno habitaculo ad cœleste regnū semper beatus futurus, qui mori innocens maluit quā nocens viuere. Solent autem parentes cognatiq; qui mūdāna sapiunt, modis omnibus iter impedire ad perfectionem tendentium: conqueruntur se derelictos, omni se solatio destitutos. Quia in re cauendum est, ne nostra erga parentes pietas, impietas fiat in deum. Contemnendi quippe sunt, quoties a dei seruitio auertere nos moluntur. & quasi odio habendi, ne nos odio simus deo, si vocationes eius atq; inuitamenta crebro cordibus nostris infusa neglexerimus, cum præsertim ipse dominus noster dicat:
- Lucæ. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrē,

DE FIDE LIBER I.

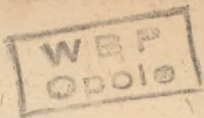
& uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Deniq; ait, Qui non renuntiat omnibus, quę possidet, non potest meus esse discipulus. Non potest toto pietatis affectu inherere Christo, cuius animus aliqua terrenarum rerum cura in diuersum distrahitur: in eo enim deficiat necesse est, in quo adhuc aliqua carnali cupiditate inclinatur: propterea quidem vocati apostoli, quoniam aliter sequi Christum non poterant, & retia & patrem reliquerunt. Non poterant effici Christi discipuli, nisi per omnia ei se conformari studuissent, æmularenturq; eius paupertatem, humilitatem, castitatem, docendi studium, omnes iuuandi curam, omnia sustinēdi patientiam. Si quis vult, inquit, post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Abnegat semetipsum, qui non iam carni paret, sed spiritui: non iam mundo, sed mundi domino seruit, vt longe alius sit, quàm qui hactenus fuerat. Tollit autem crucem suam, qui pro veritate asserenda nec supplicia deuittat, nec mortem horret, atque ita Christum sequitur. Ille enim cum dominus esset, formā serui accepit: & qui in se impassibilis erat, in homine assumpto crucem passus est, ne id nos pro nomine eius subire timeremus, quod ille pro amore nostro p. rferre voluit. Ne autem paupertatem metuas, Quærite, inquit, primum regnum dei, & hæc omnia, quæ videlicet vitę necessaria sunt, adiicientur vobis. Ne etiam mortem exhorrescas, ait: Qui credit in me, non morietur in æternum. Ne deniq; supplicijs terrearis, Mūdus (inquit) gaudebit, vos vero contristabimini, sed tristitia vestra conuertetur in gaudium. Tu interea si perfectę consummatęq; religionis laboribus implicari durum putas, promissę mercedis magnitudinem considera. Ait enim: Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Perfectis ergo suam communicaturus est dignitatem, qui cum ipso communicare non dubitarunt laborum angustiarumq; patientiam. Duodecim autem sunt qui iudicant, & totidem qui

Mat. 4

Lucæ 16.

Matth. 19

E iudi

iudicantur: quia illi filij lucis sunt tanquā duodecim ho-
 ræ diei: hi vero filij tenebrarum sub eodem nocturnatū
 horarum numero comprehensi. Quāuis enim non om-
 nes damnandi sunt, minus tamen illis clari, quos per-
 fectionis opera commendant. Sequitur: Et omnis qui re-
 liquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut
 matrem, aut vxores, aut filios, aut agros propter nomen
 meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.
 hoc est, sublimiorem beatitudinis obtinebit gradum, vi-
 taq; perenni perfruetur. Exquisitæ enim sanctitatis viri,
 licet vitæ æternitate alijs in paradiso sanctis pares erunt,
 beatitudinis tamen magnitudine atq; gloria illis præsta-
 bunt, dicente Apostolo: Stella enim à stella differt in cla-
 ritate, sic & resurrectio mortuorum. Quanto quis pleni-
 us in se Christi similitudinem expresserit eum hic imitan-
 do, tanto illi proximior est futurus in cœlesti regno. Hoc
 certe ipse pollicetur, dicens: Si quis mihi ministrat, me se-
 quatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis
 mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Hæc
 talia si recte perpēderis, profecto iam nihil tibi aut factu
 difficile videbitur, aut toleratu durum. Iam tibi sedebit
 animo vendere vniuersa quæ habes, diuitias, voluptates,
 concupiscentias, & emere thesaurum illum præ omnibus
 mundi thesauris concupiscendum: nunc quidem in æni-
 gmate absconditum, tunc autem manifestum futurum,
 cum videbimus illum sicuti est. Hoc idem enim est & pre-
 tiosa margarita, qua comparata nihil erit ultra desiderā-
 dum, cum omnis plenitudo gratiæ in Christo sit: in quo
 sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In
 ipso enim inhabitat (vt Apostolus ait) omnis plenitudo
 diuinitatis corporaliter. Libenter igitur eliges esse cum
 Christo pauper, vt in deo diues sis: optabis cum illo emo-
 ri mundo, vt viuas deo: terrena deniq; omnia sordere ti-
 bi incipient, cum in cordis tui hospitio susceperis Chri-
 stum. Nihil illo est dulcius, nihil suauius. Iare suo dixit,
 cum ad sui seruitiū fideles inuitaret, Iugum meum suauē
 est, & onus meum leue. Hoc diuinus psalmista sensit, di-
 cens: Gustate & videte, quoniam suavis est dominus.

Hæc

DE FIDE LIBER I.

Hac certe dulcedine affecti erant Apostoli, cum inter flagella gauderent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et cum saeuissimi tyranni tormenta proponerent, necem minarentur, ne I E S V M eus angelizarent, tacere omnino non poterant: tanto illis nomen domini sui iucundius fuit, quam vitæ præsentis vsus, aut doloris per supplicia infligendi euasio. Tales itaque esse debent, qui volunt montem excelsum conscendere cum Petro, & operari fieri vineæ domini, & ab icta seculi huius sarcina, per foramen acus transire, per calcatisq; mundi angustijs, ad beatam illam regni cœlestis amplitudinem peruenire. Tu igitur qui relictâ sine done nudus impiorum manus effugisti, ne reuertaris tollere tunicam tuam, nec aratrum tenens respicias retro, vt aliquando imprudenter concupiscere incipias, quod propter C H R I S T V M prudenter reliquisti. Multo melius est, non vouisse viam perfectionis, quam postquam voueris regredi velle, & cum Anania Sapphiraq; spiritu sancto mentiri audere.

De vita solitaria.

Cap. XXI.

Hic excellentissimæ professioni accommodatissima solitudo est. Dargitur operâ, vt in cœnobio cella, in deserto locus ab humano cultu vacuus, legendi, scribendi, orandi, & ea quæ æterna sunt contemplandi opportunitas: tibi præsent, Nulla horum libera meditatio habetur in frequentia cœtûq; multorum. Vulgi clamor, vrbani tumultus, amicorû interpellatio, mulierum conspectus, cognatorum mortes, mêm Deo intentâ conturbant, nec in illo cōquiescere ipsam pro voto sinunt. In solitudine aut concupiscentiæ quoq; magna pars tollitur, dum illa quæ male concupiscuntur, nostris aspectibus, pcul submota latent, cū multo magis visa moueant animum, quam cogitata: & quod rarius cernitur, facilius obliteretur, quantum præterea viro religioni dedito conferat ipsa solitudo, ex euangelio discitur. Principis filia vita defuncta, nō ante a morte suscitatur, q̃ tibi

Mat. 9

- cines & tumultuantium turba excluderetur. Solitudo itaq; præcipue querenda est, vt anima in peccatis mortua, per pœnitentiam ad gratiam viuificantẽ reuocetur. Quoniam vt modo diximus, & pessimæ animi cupidines minus in secessu virium habent: & mens terrenarum rerum curis expedita, ad contemplanda diuina magis attollitur, dicente ad discipulos domino: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Multa quidem vbiq; pugna, sed tamen in deserto requies aliqua, quàmuis pusilla. Certior autem ibi vincendi spes est, vbi post laborem ad vires refocillandas non nulla quietis cõceditur mora. Quod nobis innuere volens dominus, in deserto tentatus, à diabolo collatis signis victoria potitur: fuso deniq; fugatoq; hoste triumphans, angelorum vtitur ministerio. Scriptum est enim, Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.
- Marci. 8** Idem eos qui in Iudæa sunt, vt ad mōtes fugiant, hortatur. Iudæa, cõfessio & glorificatio interpretatur: vt is qui Christum confitetur, & ad celsiorem beatitatis gloriam aspirat, frequentiã fugiat, solitudineq; delectetur. Quod si docendi officio fungitur, & vicos vrbesq; peragrarè necesse est, tantisper in publicum prodeat, donec populo salutis cõgrua per sermonem insinuet. Erat enim Iesus (vt
- Mat. 4** Lucas ait) diebus docens in templo, noctibus verò exiēs morabatur in monte, qui vocatur Oliueti: vt nobis ostēderet & tempus & locum orationi contemplationiq; aptum. Commodissime enim tunc oratur, cum cuncta silent. Inter orandum autem in montem ascendere iubetur, vt sicut montium fastigia cœlo proximant, ita tu ad cœlestia contēplanda animo subleueris. Hoc ipsum Marcus quoq; testatus est, dicens: Et cum dimisisset eos, quos videlicet docuerat, abiit in montem orare. Dominus ergo noster, quod verbis docuit, hoc exemplo monstrauit, in ipso orationis tempore secedendum esse a turba, & in loco secretiore orandum. Vnde iterum Lucas, Ipse autē secedebat (inquit) in desertum, & orabat. Desertum istud mons oliueti erat, mons autem contemplationis altitudinem designat. Sed ad hanc altitudinē ascendere nequie
- Luc. 21**
- Luc. 21**
- Mar. 6**
- Luc. 5**
- mus,

DE FIDE LIBER I.

mus, nisi hominum frequentiam fugerimus. Zachæus præ turba non poterat videre Iesum. Difficile est enim in medio plebis versari, & mentem in deo fixam firmamque habere. Ascendit ergo arborem sicomorū ut videret Iesum, altiusque sese cæteris erexit, non superbia, sed cogitatione, extra turbam quærens, quod in turba inuenire non poterat. Ioannes quoque Baptista in matris aluo sanctificatus, ut sanctior fieret, desertum incoluit: ubi manes Christi baptizare meruit, & de illo prophetare, & ab illo testimonium accipere, dicente: Inter natos mulierum non superexiit maior Ioanne baptista, atque hunc eundem, quem homines ut prophetam honorabant, ipse plus quam prophetam esse asseruit. Postremo ipse dominus Petro, Iacobo, Ioanni diuinitatis suæ claritatem ostensurus, non solum in montem, sed in montem excelsum duxisse eos dicitur. tanta visione non poterant esse digni, nisi à turba secederent, & humana transgressi, sublimitate contemplationis cælestibus infererentur. Ex his quæ dicta sunt, discere possumus, ut ille perquam raro conuersetur cum hominibus, qui sæpe cum deo esse desiderat. Nunc his qui sacerdotalibus initiari sacramentis volunt, ostendemus quibus & bonus constet sacerdos, & malus efficiatur, ut discant quæ sibi expetenda, quæque fugienda sint, ut bonorum potius gloriam consequantur, quam in sortem cedant malorum.

Luc. 19

Luc. 7

Mar. 9.

De bono sacerdote,

Cap. XXII.

Tanta ac talis dignitas sacerdotalis est, ut nulla maior homini conferri possit. Et quoniam angelicæ sublimitati exæquatur, sacerdos ipse aliquando in scripturis angelus est appellatus: Ut illud Malachiæ, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirēt ex ore eius, quia angelus est domini exercituum. Ioannes etiam in Apocalypsi, septem angelis, septem in Asia ecclesiarum episcopis scribere iubetur: hoc est, Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thiatyre, Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ. In his singuli episcopi erant, & officij sacerdotalis

Mala. 2

Apoc. 8

E 3 merito

merito angeli nominantur. Hoc tamen minus mirabimur, si meminerimus ipsum dei filium Iesum Christum sacerdotem factum, deo patre ad eum dicente: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nihil isto sacerdote maius, nihil mirabilius excogitari potest: ita nec sacerdotij honore quicquam præstantius haberi. Cæterum iuxta domini sententiam. Cui multum datum est, multum petent ab eo. Omnibus ergo virtutibus excultum atq; exornatum oportet esse sacerdotem. Vt igitur vere sacerdos sit, necessaria est illi sobrietas, castitas, fides, charitas, iustitia, prudentia, scientia, terrenarumq; rerum contemptus, & cœlestium desiderium atq; amor.

Lucæ. 12 Vt sit sobrius dominum audiat in Ezechiele præcipientem: Vinum nō bibit omnis sacerdos, quando ingressus est atrium interius: quod ante in Leuitico ad Aaron ita dictum est: Vinum & omne quod inebriare potest, nō bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. Nec aliter nouus pontifex noster Christus monuisse suos discipulos videtur, cum diceret: Attēdite ne forte grauentur corda vestra in ebrietate & crapula, & in curis huius sæculi. Castum quoq; oportere esse sacerdotem & carnalis copulæ abstinenter idē dominus docuit, apostolis imperans vt præcingant lumbos suos, & lucernas ardentes in manibus habeant. Lucernæ in manibus opera iustitiæ sunt, quorum fundamentum castitatem esse voluit, dum lumbos prius, in quibus generādi vis est, restringi iubet baltheo castitatis. Vesteri vero lege ideo concessum sacerdotibus fuit matrimonium, quia sola tribus Leui & domus Aaron sacerdotalis erat, nec alijs licebat hoc fungi officio. Ne igitur Leuitarum genus in paucis conclusum deficeret, reparandum per connubia erat. At nunc non carnis quaeritur successio sed spiritus, translatōq; sacerdotio ad tribum Iuda, id est ad Christum: quicumque Christianus est, nisi uxori alligatus fuerit, potest eligi in sacerdotem. Omnes tamen qui Christo in sacerdotio succedunt, castos esse debet, sicut & ipse castus fuit, vt noui sacerdotij tanto purior successio sit quā veteris, quanto & sacerdos noster

Chris

DE FIDE LIBER I.

Christus omnibus qui ante illum hoc munere vti sunt, noscitur esse prestantior. Neque enim arietum ut olim, aut vitulorum sanguine nunc sacrificatur, sed ipse Christus verus deus & verus homo, viuus & immortalis, licet aliena specie velatus offertur. Quod si etiam priscis dictum sit, Mundamini qui fertis vasa domini, quanto magis nostris conuenit omnis mundities, quibus non solum ferre vasa domini, sed etiam ipsum dominum quotidie & contrectare manibus & ore sumere mos est. Tam igitur mente quam corpore mundus castusque sit, qui ad eiusmodi ministerium se nouerit esse electum. In primis tamen fidelem esse conuenit. Quid enim castitas aut aliqua alia virtus ei prodesse poterit, si qua orthodoxæ fidei pars in illo labascere coeperit? Fide igitur opus est, ut reliqua recte prospereque succedant. Quis est (inquit) fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Familiae dei sacerdotes praepositi sunt ut verbi exemplique cibo eam pascant: qui si fideles ac prudentes fuerint, beatitudinis quoque magnitudine cæteris præferentur. Sequitur enim: Quem sic agentem inuenerit dominus, super omnia bona sua constituet eum, ut qui multos fideliter docuit, prudenterque rexit, multis inter sanctos honorabilior magnificentiorque habeatur. Charitatē etiam præcipue amplecti debet sacerdos, ut cui vni commissa cura animarum est, pro earum salute, si ita casus incidere, nec supplicia recuset, nec mortem metuat. Bonus enim pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Idem præterea iustitiam omnem, quam alios docet, prior impleat, ne quod verbis ædificat, si aliter ac præcipit, vixerit, exemplo destruat atque dissipet. Nisi abundauerit iustitia vestra (inquit dominus) plus quam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Prudentia quoque opus est sacerdoti, ad noxia quæque cauenda dolosque diaboli declinandos. Insidijs facile patebit, nisi perquam caute incesse- rit. estote prudentes (ait saluator) sicut serpentes. Callidissimus omnium serpens diabolus est. Qui ergo non minus prudens erit ad cauendū, quam diabolus astutus ad

Esa. 53

Matth. 24

Ioan. 10

Mat. 5

Matth. 23

E 4 nocens

Aggei. 2
Ezech. 44

Osee. 4

Num. 18

Mat. 10

nocendum, neque blanditijs eius capietur, neque vim fore
midabit. Vt autem cautus & circumspectus fiat sacerdos,
necessariam sibi esse scripturarum scientiam nouerit, in-
telligentiamque mysteriorum, sine qua neque se ab aduersa-
rio tueri commode poterit, neque alios vite doctrinis re-
cte instituere, aut ad virtutem apte exhortari. In Aggeo
scriptum est, Interroga sacerdotes legem. & in Ezechiele
de sacerdotibus loquens dominus: Populum meum do-
cebunt, inquit, quid sit inter sanctum & pollutum, inter
mundum & immundum ostendent eis: & cum fuerit con-
trouersia, stabunt in iudicijs meis & iudicabunt. Exigitur
ergo a sacerdote ut eruditus in lege sit, & quicquid in sa-
cris literis continetur, pro viribus ediscat, alioquin sacer-
dotio indignus existimabitur dicente domino per Oseam
prophetam: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne
sacerdotio fungaris mihi. Postremo loco diximus, prae-
sentium contemptorem esse sacerdotem. Nam si Christi
minister fuerit, paruo erit contentus, dum summa sperat
& ut dominum suum imitetur, paupertate gaudebit, diui-
tias contemnet. Neque enim potest esse talis magistri disci-
pulus, nisi renunciet omnibus quae possidet, ut caduca res-
piciens dignus euadat cui tribuantur aeterna. Sed ne in ve-
teri quidem lege Leuitis data est possessio in tribubus, ut
scirent non in terra, sed in caelo sibi possessionem esse quae
rendam dicente domino ad Aaron, In terra eorum nihil
possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars &
haereditas tua in medio filiorum Israel. Decimis igitur &
eleemosynis, quae altari offeruntur, viuat qui seruit altari.
Quod autem necessario victui superest, indigentibus
tribuat, dispensatoremque se esse agnoscat bonorum ec-
clesiae non possessorem. Apostolis & eorum successoribus
praecipit esse meminerit. Nolite possidere aurum, neque ar-
gentum, neque pecuniam in zonis vestris. Quid tibi cum diuitijs
si illius domini seruus es, qui non habuit in terra ubi caput re-
clinaret suum, neque didrachmam, qua pro se & discipulo
solueret portorium? domini inquam, in stabulo geniti, in
praesepio positi, in cruce nudi, in sepulchro conditi alieno,
nihil denique in hoc seculo quasi suum possidentis, non
quia

DE FIDE LIBER I.

quia non liceret ei frui omnibus si vellet, cum esset do-
minus omnium, sed vt doceret non esse ei opus terrenis
diuitijs, qui ad cœlestes thesauros aspiraret, difficileq; es-
se duobus dominis seruire, deo & mammonæ, difficili-
sum vero vt quis auri argentiq; pondere grauatus, ad
ætherea regna possit cōscendere. Ex his igitur quæ dicta
sunt, eum sacerdotij honore dignum censebimus, qui so-
brie, pudice, fideliter, pie, iusteq; vixerit, qui in cauendo
prudens, in erudiendo doctus, in concupiscendo modis-
cus, & in obsequendo ei cui se dedicauit, fuerit assiduus.
Quisquis autem sese talem in sacerdotio exhibuerit, hic
vere erit sal terræ, cuius doctrinis ceterorum corda ne in
peccatis putrescant, condientur. erit lux mūdi, ciuitas su-
pra montem posita, lucerna super candelabrum lucens,
vt omnibus conspicuus omnes qui sancte innocenterq;
volent viuere, suo illuminet exemplo, suæ famæ gloria
concietet ad virtutem. Hic demum de terris ad cœlū tran-
situs illorum perpetuo fruatur consortio, illorū peren-
nis beatitatis erit particeps, quibus ī psalmo spiritus san-
ctus loquitur, dicens: Sacerdotes eius induam salutari, &
sancti eius exultatione exultabunt. Christum enim
induent, eiq; feliciter adhærebunt, qui in ecclesia vices
Christi, sicut oportuit, gerere studuerunt.

Matth. 9

Psal. 133.

De malo sacerdote. Cap. XXIII.

Porro sicut lux tenebris collata luculentior videri
consuevit, ita appetibilior fit virtus quoties cōtra-
trarij vitij malignitas monstratur. Cum igitur de
bono sacerdote satis dictum sit, operæpretium est,
quemadmodum proposuimus, vt aliquid etiam de malo
dicamus. Malus est sacerdos, qui non potest dicere cum
propheta: Porcio mea dominus: cum terrenis opibus in-
hiet, & non solum his quæ possidet non renunciet, sed et-
iam ea quæ nondum adeptus est, cupide affectet. Sunt
quos negotiari in domo dei non pudet, imo nec fœnera-
ri, ecclesiasticasq; dignitates ambitione atq; largitioni-
b⁹ cōparare, quas cum acquisierint, cūcta ecclesiæ bona,
quæ pauperibus distribuenda erant, in suos vsus conuer-
tunt.

Psal. 118

Math. 21

tunt. Hi sunt quos vendentes & euentes de templo suo
eicit dominus, dicens: Domus mea domus orationis est
vos autem fecistis eam speluncā latronum. Merito igitur
talium cathedras euertit, & cū principib⁹ populi sui
in cœlestibus confidere prohibet, vtpote quibus non cœ-
lestis boni adipiscendi, sed terreni abutendi cura semper
ac studium fuit. Nihil pensi habuerunt ꝑ rodere cōmissę
sibi plebi, delinquentes corripere, bonos fouere, afflictos
cōsolari, dubijs cōsulere, sed ignauie atq; otio dediti ma-
gis ventrem suū q̃ gregem dñicum pascere solliciti fuere.
Malus item est sacerdos, qui vidit lupum venientem, id
est, hæreticum aliquē peruersa doctrina fidei gregi insi-
diantem, & illius dolo alios rapi, alios dispergi, alios ma-
ctari, nec tamē it obuiā perfidiae, sed aduersus fugit, ita
vt fugiēdo ostendat se pastoris nomine indignū. Vnde di-
citur: Mercenarius fugit, quia mercenarius est, nō perti-
net ad eum de ouibus. Nō quia nō pertineat ad eum, sed
quia sic agat, tanq̃ si nihil omnino ad eū pertineat, qnā-
doquidē nō animarū lucrum, sed pecuniæ quæreret, terre-
namq; mercedē cœlestibus præferat diuitijs. Taliū auari-
tiam per Malachiam prophetam redarguit dominus, di-
cens: Quis est in vobis qui claudat ostia & incendat alta-
re meū gratuito? Et qm̃ qui eiusmodi vitio laborant, a
deo reprobati sunt. sequitur: Nō est mihi voluntas in vo-
bis dicit dominus exercitū, & munus nō suscipiā de ma-
nu vestra. Per Ezechielē vero etiā comminatur eis dum
ait: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, non
ne greges, a pastoribus pascūtur? Iac comedebatis, & la-
nis operiebamini: & quod crassum erat occidebatis, gre-
gem autem meum nō pascebatis, quod infirmū fuit non
consolidastis, & quod agrotū non sanastis, quod confra-
ctum est non alligastis & quod abiectū est non reduxistis
sed cū austeritate imperabatis eis & cū potētia, & disper-
sæ sunt oues meæ, eo q̃ non esset pastor. Quo pacto em̃
est pastor, qui nec religiosæ vitæ exemplis, nec sanæ do-
ctrinæ monitis gregē subī creditū alere curat? Quo autē
magis delicijs luxuriæq; indulget, eo grauius in inferno
supplicium feret per Amos prophetā dicente dño: Væ
vobis

Ioan. 10

Malach. 1

Ezech. 4

Amos. 6.

DE FIDE LIBER I.

vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in mōte Sā
 maria, optimates, capita populorum, ingredientēs pom
 patice domum Iſrael. Quicquid de paſtoribus dicitur, &
 de preſbyteris dictum intelligas. Cui em̄ ſacramenta vi
 tæ quis miniſtrat, eius & paſtor eſſe debet, quantum offi
 cio ſuo conuenit, monendo, corripiendo, & quicquid cō
 modis eius cui præſcitur, ſalutiq; opportunum putabit,
 exequendo. Episcopi tamen proprium eſt & peculiare,
 publicos ædere ad populum ſermones, vitia reprehende
 re ad capeſſendas exhortari virtutes, tranſgreſſores legis
 apoſtolica autoritate caſtigare, ad pœnitentiam conuer
 ſos recipere. Quibus in rebus ſi defecerit, vel per ignorā
 tiam ſi neſciat, vel per negligentiam ſi nolit, vel puſillanī
 mitatem, ſi metuat, de fidelium cōctu excludetur, & canis
 bus mutis per contumeliam comparabitur. Cur enim e
 piſcopus eſt, ſi docere neſcit? aut cur ſcit ſi non vult? aut
 quid velle prodeſt, ſi non audet quod debet implere? Sed
 neq; preſbyter aſſumat curam animarum, ſi modo ſe ad
 eam rem ineptum nouerit. Male ſubitur onus, quod im
 becillæ vires ferre nequeunt. In eos ergo, qui doctoris ec
 cleſiaſtici ſibi munus vendicant, & nequaquā docent, ſiue
 ignoratione conſuſi, ſiue negligentia corrupti, per Iſaiā
 exclamat dominus & ait: Speculatores eius cæci omnes
 neſcierunt vniuerſi, canes muti non valentes latrare. Et
 iterum: Ipi paſtores inquit, ignorauerunt intelligentiā,
 omnes in viam ſuam declinauerunt, vnusquiſq; ad aua
 ritiam ſuam a ſummo uſq; ad nouiſſimum. Perditos au
 tem plebis mores vulgiq; licentiam illorum qui præſunt
 incuriæ aſcribi, in Ezechiele ex verbis domini diſcimus:
 Si dicente me inquit, ad impium, morte morieris, nō an
 nunciaueris ei neq; locutus fueris, vt auertatur a via ſua
 impia & viuat, ipſe impius ī iniquitate ſua morietur, ſan
 guinem autem eius de manu tua requiram. Impius ergo
 peribit quia peccauit. Sacerdos qui eius tuendæ ſaluti
 præpoſitus eſt quia tacuit, quia peccantem non incre
 puit, quia errantem in viam reducere non curauit. At ve
 ro tanti periculi non ignarus Apoſtolus Timotheum di
 ſcipulum obnixæ, ſolicite, vrgenter adiurat, dicens: Tes
 ſificor

Iſaia. 6

Ezec.

2. Tim. 4

Hier. 23

Psal. 108.

stificor coram deo & IESV Christo, qui iudex est viuum
 rum & mortuorum, per aduētum ipsius & regnum eius,
 prædica verbum, in ista, opportune, importune, argue, ob
 fecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Et paulo post:
 Tu vero vigila inquit, in omnibus labora, opus fac euā
 gelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Porro illi
 quorum ignauia populus corruptus extra iustitiæ limi
 tes aberrat, & per abrupta delabitur vitiorū, q̄ damna
 biles existant Hieremias testatur, dicens, Væ pastoribus
 qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ dicit
 dominus. Quænam vel dispersio perniciosior, vel crude
 lior dilaceratio, q̄ eos qui tibi commissi sunt, pereuntes
 videre & negligere: a diabolo superari, & succurrere nol
 le? imo etiam tergiuersari & fugere: dum vereris ne quis
 tuis increpationibus offensus tibi aduersetur, tibi detra
 hat, tibi aliquo detrimento sit. Sed meminisse debes, quæ
 admodum dominus miserit apostolos inter gentes sicut
 agnos inter lupos, & illi profecti cum fiducia euangeliza
 bant dei verbum, nec supplicia nec mortem expauescen
 tes, dum obsequium præstarent deo. Nihil ita metuere de
 bemus, vt dei iudicium. Temporale est quod ab homini
 bus times: quod autem a deo maxime timere debes, æter
 num est. Perdere corpus tantummodo possunt homines
 deus vero & corpus & animam mittere in gehēnam pos
 test. Hoc quoq; mali habet negligentia sacerdotis, q̄ dum
 contemnit, contemnitur: dum timet, a nemine timetur.
 Sal quippe infatuatū ad nihilum valet vltra, nisi vt pro
 ſiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Leue tamen
 & minimum quiddam est, mortalium pati iniuriam, ni
 si etiam dei iudicio damnarentur. Sed in psalmis de inio
 quo sacerdote dicitur: Cum iudicatur, exeat condemna
 tus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci,
 & episcopatum eius accipiat alter. & alia multa, quæ li
 cet ad Iudam domini sui proditorem referantur, nihilo
 minus ad sui quoq; similes redundant. Sui autem similes
 sunt, qui ad apostolatum electi, potentioribus ita blan
 diuntur, vt eorum scelera dissimulent, & sic dominum
 osculo prodant. Eundem etiam vendunt, dum nihil ita
 cupio

DE FIDE LIBER I

cupide vt lucra ſectantur, ſed cum hi tam immani ingē-
 tiq; ſupplicio deſtinati ſint, illi qui vt debent, officio ſuo
 funguntur, dici non poteſt, q̄ grandi mercede remunera-
 buntur. De his nempe Apoſtolus ad Timotheum ſcribēs
 ait: Qui bene præſunt præſbyteri, duplici honore digni
 habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.
 Duplici honore dignus eſt, cui & reuerentia exhiberi de-
 bet, & victus neceſſarius ſuppeditari, cum ſcriptū ſit. Non
 alligabis os bouis trituantis. &, Dignus eſt operarius
 mercede ſua. Tunc tamen melius duplici honore digni
 erunt, cum animæ ſimul & corporis beatitudine perfru-
 entur, & aliquot felicitatis gradus cæteris eminentiores
 apparebunt. Satis hæc de ſacerdote, nunc de ſanctarum
 lectionum ſtudio, fideli animę admodum neceſſario tra-
 ctabimus. Nihil enim recte diſcitur, quod de ipſo verita-
 tis fonte non hauritur.

1. Timo. 5

Deu. 25
 Mat. 10

De ſtudio lectionis. Cap. XXIII.

Igitur ad ſcripturæ diuinæ ſtudio omnes qui perfe-
 ctionis iter ingredi cupiunt, conuocamus cum Ioan-
 ne in Apocalypſi: Qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat
 aquam vitæ gratis. Beati ſunt qui ſitunt & eſuriunt iu-
 ſtitiam, ſed niſi ſcripturarū lectioni operam impendant,
 iuſtitia præceptis nequaquam ſaturari poterūt. Sicut au-
 tem ſitientibus dulcis eſt potus, ita diſcere cupientibus di-
 uina ſapit lectio. Illi duntaxat ad cœleſtem cibum naufe-
 ant, & manna faſtidiunt, qui Aegyptiorum iurulētis re-
 pleti, id eſt, inani gētiliū poetarū eloquio delinſi, magis fa-
 bularum fictione q̄ veritatis doctrina delectant. Hi ſunt
 qui (vt Apoſtolus inquit) elegerunt ſibi magiſtros pruriē-
 tes auribus, & ad fabulas conuerſi, auditum a veritate a-
 uertunt. Nos contempta iſtorum ſtultitia, in quibus nul-
 la ſolida ſapientia eſt, illis tantummodo lectionibus in-
 cumbamus, quæ nobis iter, quo ad immortalitatem per-
 uenitur, oſtendunt. Alioquin aquam iſtā vitæ, ad quā
 nos Ioannes apoſtolus inuitat, haurire non poterimus.
 Veteris igitur nouique inſtrumenti literas aſſidue per-
 ſcrutemur. In his pleniffime diſcitur, quid facere, quid vi-
 tare,

Apoc. 22

2. Tim. 4.

Scribit
more anti
quorum.

Ioan. 17.

Matth. 17.

tare, quid credere, quid amare, quid sperare nos oportet
at, vt cœlo digni simus cum terram reliquerimus. In his
deum patrem, a quo omnia : in his filium, per quem om
nia : in his spiritum sanctum, in quo omnia facta sunt,
inuenies : & hæc tria vnum deum, vnam hypostasin esse
melius credendo intelliges, q̃ intelligendo credes. Mas
gnū qppe mysteriū est sancta trinitas qđ humana sapiē
tiæ altitudinem excedit. fide percipitur, sine qua ad bea
torum eternitatem nemo trāffertur. Audiamus autē in
euāgelio dñm Iesum patri suo loquentem ac dicentem :
Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te solum deum verum,
& quē misisti Iesum Christū. Vt igitur fide ac virtutibus
proficere possimus, abeamus cum Iesu per scripturarum
fata, vellicantes veteris nouæq; legis spicas : & vt triticū
sub paleis latens comedere valeamus, confricemus eas
manibus intelligentiæ spiritalis, promentes in lucē, quic
quid sub figurarum ambage condi credimus, nihil erit
menti deo dicatū iucundius, q̃ nosse sensum domini, &
verba aliud q̃ sonant significantia intelligere. Et quoniam
hanc spicarum confricationem sabbato ab apostolis
factā legimus, hoc admonet nos, ea quæ mystica sunt,
commode perpendi considerariq; non posse, nisi cum se
cularibus curis liberi & expediti, sabbatum. i. quietē agi
mus. Terrenarum enim rerum sollicitudo legentē impli
cat, & ipsa in aduersum mentē distrahens cogitatio, quæ
leguntur, quæq; audiuntur, non satis intelligere permit
tit. Intentione animi opus est, vt lecta percipias, & perce
pta edifcas, teneasq; memoriter. Post q̃ autem mysticos
sensus literæ tegumento velatos deprehenderis, & eos
vel ad ecclesiæ nouitatem, vel ad animæ vtilitatem trās
tuleris, adhuc altius tibi erit insurgendum, vt etiam cœ
lestia perscruteris, & de visibilibus gradum ad inuisibilia
facias. In montem excelsum ascendit discipulis
apparuit dominus Iesus : non qua solebat specie, sed lō
ge elegantiori. Resplēdit enim facies eius vt sol, vesti
menta eius alba facta sunt vt nix. Hunc montem ipse si
mente conscenderis, videbis primū cum Christo loquen
tē Moysen & Eliam, atq; intelliges legis ceremonias ora
culaq;

DE FIDE LIBER I.

culatque prophetarum in Christo esse completa, ingentemque capies voluptatem, cum talia cognoscere cœperis. Vnde etiam Petrus tam valde huiusmodi visione cœpit delectari, ut ibi figere tabernacula cuperet, cœlestium oblectatus. Sed neque ipse de his humilioribus oblectamentis egre di poteris, ut in sublimem raptus nudam contempleris diuinitatem, nisi & te sicut apostolos lucida spiritus sancti nubes obumbrauerit, dei patris vox roborauerit, & filij eius gratia illuminauerit. Totius autem trinitatis fauore supra humanæ naturæ conditionem erectus, nec Moysen amplius, nec Eliam cœnspicies, sed Iesum solum. Cessant enim & figurarum vmbrae, & futura prædicentium vox, cum veritatis lux oritur, & quæ ventura erant eueniunt. Non est ergo nostratum virium, sed opis diuinæ, ut quis legendo mysteria intelligat: quanto minus ut etiam supercœlestis contemplationis dulcedine mens indeum eleuata perfundatur. Hoc tamen illis frequentius conceditur, qui libros diuinos ita legunt, ut à sanctorum interpretatione non discedant: a peruersis sensibus, quæ cum ecclesia non concordant, penitus abhorrentes. Quære igitur in sancta lectione bonas margaritas, ut scias quid lex præcipiat, quid nuntient prophetæ. Sed inuenta deinde preciosa margarita, quæ est euangelium Christi, omnibus alijs præferendum scripturis, eam amplectere, eam exosculare, eam pro viatico habere cum ambulas, pro cibo cum recumbis, pro puluillo cum dormis, pro speculo cum vigilas: nunquam euangelicus codex vel de manibus tuis discedat, vel de memoria exeat. In eo si assiduus fueris, cœlestium desiderio terrena cōtemnes: & hoc quidem erit, vendere omnia quæ in præsentī vita possidentur, & ipsam emere margaritam, quæ Christi cōuersatione fulget, & humanæ redemptionis pretio taxatur. Quicquid autem nouum continet instrumentum, ad euangelium pertinere censemus. Itaque cum euangelio & Pauli epistolæ & aliorum apostolorum, & Lucæ Actus, & Ioannis Apocalypsis, & eruditorum hominum approbati de religione tractatus, frequenter in manibus habendi legendique tibi erunt, ut fide stabiliaris, ut

virtus

virtutibus præstes, & in CHRISTI meditatione perseverans, in deo tandem conquiescas. Nihil ita innocentiam conferuat, & cordis puritatem custodit, vt scripturarum, quas diuini homines sancto dictante spiritu ediderunt, quotidiana lectio. Non est vt imperitiam excuses. Lege multa: & si solido cibo nondum vesci potes, lactis poculum ne spernas. Deniq; sume quod potes. fragmenta vero quæ supersunt, in doctiorum cophinos colligenda dimitte. Homines & iumenta pascit dominus, doctos & indoctos admittit, neminem repellit. In monte apostolos docuit: de monte vero descendens, prædicauit plebi. Habes in euangelio & vias planas, per quas incedere cum simplicibus iuuat. Habes & montes excelsos, quorum altitudinem si adire nequiueris, mirari proderit. Medicamenta quibus rebus composita sunt, licet ignoret ægrotus, profunt tamen ei, eleuantq; languorem. Ita diuina verba si legantur, etiam non intellecta, vim habent ad animæ sanitatem conferendam. Te nunc appello, qui diu multumq; in gentiliū libris versatus es, dum te copius delectat sermo, & musici poetarum cantus deliniit, quantum inde tibi emolumentum contraxeris parumper cogita. & cum nihil ista tibi ad salutem profuisse cognoueris, ad Iesum tandem quæso conuersus, dic cum Petro: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc (inquit euangelista) fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam. Quod si demum in scripturæ sacræ pelago piscari te delectabit, tu quoq; implebis pectoris tui nauiculā saluberrimorum præceptorum copia, quibus & ipse viuere, & alios docendo poteris sustentare. Tanta est enim diuinorum virtus verborum, vt fideliter & incorrupte & contente legentibus intellectum illuminet, animū exhilaret: atq; illa quæ præcipiuntur, perficiendi facultatē suppeditet. Quod si tacta simbria vestimenti domini, virtus de illo exibat & sanabat omnes, quomodo sermo eius ex intimis effusus præcordiis, dum legitur, dum auditur, animi male affecti morbos nō curabit, & a periculis perditionis non eruet? Ergo quoties aliquo seculi huius turbine

Lucæ. 5

DE FIDE LIBER I.

hinc agitaris, quoties carnis pugnam spiritus patitur, & pedibus laquei dæmonum inuidia tenduntur, ad euangelicas lectiones te conuerte, dormientemq; in puppi saluatorem strepentibus inter legendum vel orandum vocalis excita: statim illo imperante, omnis tentationū æstus concidet, & concupita redibit tranquillitas. Tunc etenim diuinate lectio docebit in aduersis patientiam, in prosperis modestiam, in deum pietatem, in proximos charitatem: præstabitq; in dubijs consilium, in periculis opem, in tentationum certamine victoriam. Quis hoc tibi Tullius, quis Demosthenes, quis Socrates, q̄ Aristoteles, aut si ad poetas respicis, quis Homerus vel Vergilius conferre poterit? Quandoquidem nec sibi ipsis quicq̄ prodesse potuerunt, veritatis nobis diuinitus reuelatæ penitus ignari. Porro cū experiri cœperis voluptatē atq; fructū, quē tibi lectio suggeret diuina, protinus cum Psalmista cōcines: Eloquentia dñi eloquia casta, argētum igne examinātū probatum terræ, purgātum septuplū. & q̄ dulcia faucibus meis eloquia tua dñe, super mel & fauum ori meo. Dulcia sane in cortice eloquia domini, sed multo dulciora in medulla. Sacros cōdices pie indubitanterq; legenti adfuit Christus, applaudunt angeli, cōgratulantur sancti, & cœlestium verborum sono maligni exterrētur spiritus ac fugiunt: deniq; nihil ita aut virtutes animi conseruat, aut vitia repellit, v̄ frequens diuinas literas legendi vel audiendi cura. Quo autem rarius his vacabis, eo citius cades, exurgesq; difficilior.

Psal. 111

Psal. 112.

De auditionis cura. Cap. XXV.

Avdire quoq; quæ in ecclesia leguntur, vel eos qui absq; lectione in pulpitis declamant auscultare, plurimū expedit, Pl^{us} etiam eruditi hominis ore prolata verba mouere solent, q̄ si eadem ipse conscripta legeris. Nuda in libris verba iacent, quæ si ab oratore aliquo apte diserteq; recitentur, ipse gestus ipse aspectus, ipsaq; pronuntiatio multum orationi addet ornamenti efficaciq; ad suadendum atque dissuadendum. Delectet te igitur cum legere quæ sancta sunt, tum quoties ab

F alio

Eccle. 5.

Iacob. 1.

Psal. 118

Luc. 2.

aliò leguntur vel prædicantur, audire. Discipulum docilem te esse volo. Is enim docilis est, qui docentem attentè audit. Ad huiusmodi studium te hortatur Ecclesiasticus, dicens: Esto mansuetus ad audiendum verbum dei, ut intelligas, & cum sapientia proferes responsum verum. Quasi dicat, disce prius, & postea docebis. Et iterum, Si quis dilexeris audire, sapiens eris. Idem nobis præcipit Iacobus apostolus, cum ait: Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Temerarius enim magister est, qui nondum ipse discipuli partes implevit, & iam alios instruere præsumit. Ut autem tacite contentesq; auscultes, & non alio auribus, aliò mentem diuidas, in mansuetudine (inquit) suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras. Insuper enim verbum non potest, nisi in molli corde & totis viribus ad audiendum intento. Verbum inquit, quod potest saluare animas vestras. Frustra quippe verbis illis præbentis auditum, quorum suavis loquentia aures tantum demulcetur, & nulla comparatur animo utilitas. Recte itaq; his duntaxat intendendum præcipit, quæ ad consequendam æternam salutem nos erudiunt. Sed nec audire profecto multum prodest, nisi audita memoriter retineatur: nec memoriter retinere, nisi quod memoriæ mandatum est, opere compleatur. Audis castitatis, patientiæ, mansuetudinis, charitatis præcepta: ne si inasilla per incuriam effluere, sed corde complexus foue, ut cum psalmista dicere possis: In corde meo abscondi eloquia tua domine, ut non peccem tibi. Memento præterea de ipsa dei genitrice scriptum esse in euangelio: Maria autem conseruabat omnia verba hæc in corde suo, ita & tu quicquid ab ecclesiæ sancte doctoribus prædicari audieris, in intimæ cordis aure reconde, veluti prætiosum vnguentum in pixide, quo postea opportune vtaris ad tuam aliorumq; salutem. Quod si terra bona fueris, non petrosa, non spinis obsita, susceptum verbi semen humerem tibi fructum faciet: & sicut didiceris, ita & operari incipies, ac secundum legis euangelicæ præcepta reliquum vitæ cursum diriges: & studebis. Alioquin neque legere, neque audire proderit.

DE FIDE LIBER V.

rit, si ab ijs quæ præcipiuntur, morum conditio discors
erit. Et si nosse desideras quantum ignauus auditor &
impiger inter se differat, audi in euangelio dominum di
centem: Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos
& facit eos, ostendam vobis cui similis sit: Similis est ho
mini ædificanti domum qui fodit in altum, & posuit fun
damentum supra petram: inundatione autem facta, il
lisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere,
fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & nō
facit, similis est homini ædificanti domum suam supra
terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, &
continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.
Sicut ergo infirmus & imbecillus est qui non facit ope
ra, ita ad omnem malignæ tentationis impetum confis
us est & stabilis, qui assidue in bonis operibus exercetur.

Lucas

Quamobrem solcite nos admonet Iacobus apostolus,
& ait: Estote factores verbi & non auditores tantum, fal
lentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi & non
factor, hic comparabitur viro consideranti vultum na
tiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se & abiit, &
statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in
lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non audi
tor obliuiofus factus, sed factor operis; hic beatus in sa
cro suo erit. Ideo quidem & dominus in euangelio: Bea
ti inquit, qui audiunt verbum dei & custodiunt illud.

Iacobi

Hanc itaq; beatitudinem opere magis q̃ auditione con
stare ostendit, dum subiungit: & custodiunt illud. Custo
diunt autem illud, qui bene beateq; viuendi rationē edo
cti, peccatis in quibus hætenus fuisse se recognoscunt, si
nem statuunt, & ab his per penitentiā resilientes ad ca
pessendas virtutes disponuntur, magnamq; capiunt vo
luptatem vel legendo diuina vel audiendo. In quo Ma
riam ad pedes dñi sedentem diligenter obserua, tantaq;
perfusam sermonis eius dulcedine, vt nulla sororis Mar
thæ interpellatione inde mota sit: & quoniam toto cor
de cœlestis magistri amplectebatur disciplinam, optimā
partem dicitur elegisse, quæ non auferetur ab ea Chri
stum enim elegerat, in cuius vnus cōtemplatione tam

Lucas. 11.

Lucas. 10.

suauiter requiescebat. Quotus autem quisque est, qui sic in ecclesia sacris prædicationibus interesse nititur, ut præcepta vitæ absque operatione non elabi sinat: alius nullo amoris affectu illa suscipit, alius tam&si donec audiat aliquantulum cōpungitur, mox tamen inde discedens ad consuetas nequitie sordes reuertitur, tanto nequior factus, quāto inexcusabilior. Talibus dicit dñs: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Non ergo omnes qui in auditorio sunt, audiunt verbum dei, sed is qui illud quod audit, opere perficere contendit, & hic quidem ex deo est, illi vero nō ex deo, sed potius ex diabolo sunt: qui diaboli obstinationem duritiamque imitantur, nec omnino a vitis respiscere quicquam pensi habent. Idem tibi diuini prædicatores cum Ioanne apostolo respondebunt, si eorum monita contempseris, dicentes, Nos ex deo sumus, qui nouit deum, audit nos, qui non est ex deo, non audit nos. Omnes naturā ex deo sumus, vitio autē nostro fit, ut ex deo non simus. Porro dici non potest, quā pessime cum homine illo agitur, qui cum dei creatura fit, iam non dei, sed aliorum esse conuincitur.

Ioan. 9.

I. Ioan. 4.

De contemplatione. Cap. XXVI.

Quoniam autem in scripturis alia ad actionē pertinent, alia ad contemplationem, tempestiuum videtur, ut ista quæ sub fidei titulo explicauimus, contemplandi ratione claudamus. Igitur ad consideranda dei opera puritate mētis opus est, ut autoris dulcedinem fidelis considerator valeat degustare. Quis enim ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius, nisi innocens manibus & mundo corde? Illos ergo magis ad hanc rem idoneos esse certum est, qui vitæ probitate perfectioni euangelicæ propius accedunt. Hinc apostolis ipsis datur nosse mysteriū regni dei. Hinc Paulus ad tertium usque rapitur cælum. Hinc Ioanni futura quibus referta est apocalypsis, reuelantur, & vnica sanctæ trinitatis diuinitas in principio sui euangelij declarata plenissime innotescit. Idcirco saluator noster il-

Psal. 23

Marc. 5

lum,

DE FIDE LIBER I.

sum, quem a dæmonio liberauerat, continuo volentem sibi adhærere permisit, sed prius vt se exerceret iussit, alijs prædicando dei beneficium quod acceperat. Necesse est autem vt sanctis actionibus q̄ sapissime copuletur, & pene assidua comes sit pia contemplatio, si in his vt debemus, perseuerare atq; proficere cupimus. Sicut enim bene operando acquiritur vt recte contemplemur, ita contemplando, vt sanctius officiosiusq; operemur. Nihil quippe ita mouet atq; allicit animum ad colendum omnium autorem deum, vt opera eius cogitatione percurrendo, beneficiaq; perpendendo, quæ omnem taxationem supererminent & excedunt, immensa atq; infinira, eoq; magis optanda ac desideranda, quo minus humano ingenio explicari comprehendiq; possint. Ad illa ergo cõiurgat animus terrenis negotijs expeditus, & non solum ea quæ oculis cernimus, sed etiam quæ intellectu percipiuntur cogitet. Veruntamen ab his quæ videtur incipiat, vt quæ si per gradus ascendendo ad ea quæ non videntur queat peruenire. Primum itaq; cum propheta ad deum conuersus dic: Meditabor in operibus tuis. Quæ nam sunt opera ista? terra mare, cœlum, quorum ille admiratione captus in eam tandem prorupit vocem. *Q*uæ magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. In medio enim firmasti terram sua mole libratam, partim aridam, partim aquis circumfusam: collocasti tam varia in mare piscium genera, q̄ in sicco quadrupedũ pedibusq; carentium reptilium, & supra terrã aera permeantium volucrum: produxisti de terra tot frugum species, tot arborũ, tot lapidũ, tot metallorum, & q̄ his vteretur, præfatißimũ inter animãtia hominẽ. Tuũ opus sunt cœlestia, Sol, luna, stellæ: quarũ cursus, naturas, formã, decorẽq; oculis intuemur, & tamẽ qua materia consent, dicere nequimus. Tu cœlum, quo omnia ista circundantur extendisti, quod statutis initio reuolutionibus perpetuo moueri ac circumferri videmus, quemadmodum cætera omnia, & nos soli (proh nefas) legem tuã toties praterimus. Miramur prater ea nubes pendere, vento concitari, micare ignes, fulmina ruere, pluuias, grandines, niuesq; deflue-

Psal. 76

Psal. 103

re, & tellurem ab ijs irrigari, quæ singula si digne confiderentur, tantum admirationis habent, vt non solū dei sapientiam, a quo facta sunt testentur, sed eiusdem potentiam, qua nihil potentius, & bonitatem, qua nihil melius possit excogitari. Ille homines corporeos, ille incorporeos angelos fecit, vtrosq; ad fruendam cœlestis regni beatitudinem benignissime constituens. Ex his tamē nō parua pars per arbitrij libertatem suo aduersa fata est creatori. Inter quos angeli cum peccassent, a tanto bono diuina largitate sibi collato excidere. Itaq; protinus de cœlo præcipitati, & in intima corruentes irreuocabili damnatione puniti sunt. Homini autem q̄d in corpore viveret, quia ignoracione magis q̄ malitia peccauerat, datus est pœnitentiæ locus, vt quod seductus male appetendo commisit, dolendo emendaret. Sed tamen pristinæ gratiæ statum recuperare de radice corrupta geniti nequimus, donec ille qui non per copulam carnis, sed de virgine intacta per spiritum sanctum est natus, in mundum veniret, & nos corporis sui sacrificio expiatis deo patri reconciliaret. Exinde credentibus atque pœnitentibus cœlum patere cœpit. Quod si a malo, quod deinceps commisit, non se correxerit, atque ita obierit, ipse quoque cum reprobis spiritibus pœnis, mancipabitur sempiternis. Tunc enim quisque ratam iudicis in se sententiam accipit, cum de corpore egreditur, iterum posita cum corpore simul iudicandus, cum mortui resurgent viui, & canente tuba throni positi erunt, vt quisque illud quod viuendo meruit, præmium cōsequatur. Hinc æternum neque beatorum gloriæ vllus vnquā erit finis neq; supplicij iniquorum. Atque hæc sane sunt nouissima illa, quorum nos memores esse iubet Solomō ne peccemus. Nihil enim vel peccandi appetitum magis frenat q̄ futuræ damnationis metus, vel ad virtutē magis excitat, q̄ mercedis promissæ spes. Vt igitur probe innocēterq; viuas, imitate prophetā dicentem. Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Atqui sunt dies qui prætereūt, & ad præsentis vitæ breuitatem pertinet, anni vero æterni ad vitæ futuræ infinitatem spectant, &

si finis

DE FIDE LIBER 1

si finiri ad infinitum nulla est comparatio, cur quæso p
breuibz delicijs amittimus æternas, & non potius cum
breui labore transimus ad quietem gaudijs perennis: Cõ
scij igitur f agilitatis nostræ, nec per se banũ quod cupi
mus valẽtes perficere, leuemus oculos ad mōtes cū psal
mista, & mēte cœli culmina penetremus. Inde veniet no
bis auxiliũ a dño, qui fecit cœlũ & terrã & oia. Non pos
sumus recte de illo aliquid speculari, nisi ab ipso adiuti,
quicq; nobis relictũ retro labimur, dei ac dñi nostri ope
sub leuati vsq; ad thronũ maiestatis eius perueniemus.
Ad contemplãdam itaq; diuinitatis altitudinem, dic cū
propheta: Ad te dñe leuauĩ animã meã, deus meus in te
confido, & tunc fiet quod in alio psalmo dicit: Accedet
homo ad cor altum & exaltabitur deus. Qũ q̃ tam alte ac
cedere, vel tam profunde de deo cogitare nequim⁹, quin
ille semper omni meditatione nostra in immensum ma
ior sit, exaltatur tamẽ in nobis, quoties quæ vera sunt de
ipso sentimus, & quẽadmodum sentimus, ita nec palam
confiteri mētujmus. Deũ autẽ sicuti decet cõtemplanti
bus multa interdũ infunditur spiritus sancti suauitudo,
qua delectatus propheta orabat, dicens: Lætifica animã
serui tui, quia ad te dñe animã meam leuauĩ: quia tu dñe
suauis & mitis & multũ misericors oĩbus inuocantibus
te. Hac ipsa cœlestiũ meditationũ iucunditate tẽperari ca
lamitatũ suarũ merorem humilis Iob optabat, cū dice
ret, Quis mihi tribuat vt cognoscam, & inueniã illũ, & ve
niam vsq; ad soliũ eius: Tutissimum sibi refugiũ ratus in
miserijs celsitudinis diuinæ cõtemplationẽ. Qui em̃ cœle
stis æternitatis bonũ mēte complectitur, caduca omnia
facile contẽnit. Quosdã talis meditatio in tantũ occupat
vt abstracti a sensibus toto corpore obstupeſcant, mor
tuisq; simillimi appareant, cū per dies multos nihil de ne
cessitatibus corporis curãtes immoti mutiq; perdurẽt. Id
Græci extrasim, nostri stuporem appellant. Hunc passus
Paulus transcendit cœlos, & audiuit arcana verba, quæ
non licet homini loqui: nescireque se fatetur, vtrum
cum corpore an extra corpus raptus fuerit, cum id si
bi contigisset. Ioannes quoque in apocalypsi se in spi

Psal. 14

Psal. 63

Psal. 8

Iob. 22.

2. Cor. 12.

Apoc. 1

ritu non in corpore fuisse ait, cum dominum vidit. Et cū vidissem eum (inquit) cecidi ad pedes eius tāquam mortuus. Sed quo viso per se stare non poterat, ab eo erectus mirabili mysteriō vifione perfrui cepit. Duius quoq; Hieronymus noster hanc se gratiam a domino quandoque accepisse gloriatur, vt secessu quodam mentis & angelorum choris interesset, & nescio quib⁹ oculis in vno deo vidisset trinitatem, ac per hebdomadam vel plurimum dierum spacium de corporeis nihil curaret, sibiq; tādem redditus, eorum quæ viderat desiderio recordatio neq; afficeretur & fleret. Nouit ergo domin⁹ eis quos elegit, etiam ante mortem suæ dulcedinis mella delibanda porrigere, quæ tunc plenis poculis propinaturus est, cū illos omni prorsus terrenæ labis fece deterfa ad se sursum iusserit venire, & sanctorum ciues ac suos domesticos fieri beatos in æternum futuros.

De loco & tempore contemplationis,
Caput XXVII.

CAeterum & locum aptum, & tempus huic rei congruum obseruare debemus. Tunc enim mens liberius interiusq; contemplationi suæ inhaeret, cum a turba secedimus, & nemine interpellante soli in solo loco sedemus, nihil aliud agentes, nihil curantes, eis tantum rebus intenti, quas animo volumus mētēq; versamus. Ob hoc pleriq; relictis vrbibus deserta & solitudines incolunt, existimantes non posse se commode cum deo simul & hominibus esse, colloquijs em̄corum celestis contemplationis ardorem interceptum frigescere, in secessu vero indies magis accendi solere. Tempus præterea nocturnū maxime accommodum videtur. Tūc siquidem omnia animantia quiescunt, neq; hominum neq; pecudum vox auditur, nec auicularum garritus auribus obstrepat, nihilq; sentitur, quod mentem cœli secreta ris mantem grauet, aut quicquā molestat. Hoc tibi affirmat psalmista, dicens: Meditatus sum in nocte cum corde meo, & scopebam spiritū meū. Summū etiā mane, dum
adhuc

DE FIDE LIBER I.

adhuc nox dubia & dies incertus, quod crepusculum ap-
pellant, non minus erit opportunum q̃ nox ipsa. Nā tūc
quoq; nocturnum silentiū adhuc per durat: & quod plus
est, discussio iam sopore ciboq; digesto syncerior animus
ad quæq; consideranda viuaciorq; consurgit. Vnde idem
propheta in alio psalmo ait: Præuenerunt oculi mei ad
te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Sed interim neque
nos fortasse quicquam mussitare oportet dum contem-
plamur. Loquentis enim meditatio, oratio nuncupatur
sicut & legentis lectio, & audientis auditio. Nam licet et-
iam orando, legendo, audiendo pensemus æsti memusq;
ea quæ dicuntur, proprietamen contēplatio ipsa est, quæ
cum silentio, & neq; sensuum, neq; corporis, sed sola mē-
tis agitatione perficitur. De huiusmodi contemplatione
in Hieremia scriptū est. Sedebit solitarius & tacebit, quia
leuauit se supra se. Veruntamē præ omnibus, quæ pijs ani-
mis recolenda & contemplanda sunt, expediens erit, res-
demptionis nostræ ruminare mysteria, & eadem q̃ sæ-
pissime ad memoriam reuocare. Quāto enim maius be-
neficium fuerit, tanto illud rememorādo magis erga be-
nefactorem amore accendimur. Primorum parentū præ-
uaricatio, de paradisi delicijs omnem ipsoꝝ expulerat
posteritatem, eademq; damnationis lege simul omnes
premebamur. Misertus autē deus filium suum misit yni-
genitum, qui vt pro nobis satisfaceret, carnē suscepit ser-
ui, cum esset omnium dominus: viam veritatis demon-
strauit, cum totus terrarum orbis præter Iudæam, impię
religionis erroribus plenus foret. Morti æternę obnoxij
eramus, ille vltro se morti crucis obtulit, vt nos a mor-
te liberatos ad felicia vitæ promissa reuocaret. Mortuus
& sepultus resurrexit, cælumq; cum homine assumpto
ascendit, vt homines de terræ puluere tandem surrectus
ros inōfiraret: & cum corpore iam neq; mortalitati neq;
corruptioni subiecto, sicut nec ille subiectus est, cælum
petituros, si modo ipsum sequi fide operęq; voluerint. Igi-
tur tanti actus beneficij magnitudinem animo metien-
do, quis adeo ingratus erit, vt potius eligat illa, quæ caro
appetit, quæ mundus blanditur, quæ suadet diabolus, q̃

Psal. 118

Thre. 3

que omnium creator deus, omnium redemptor ac saluator Christus iubet? cum præsertim per ista mundati ad celeste regnum perducamur, per illa autem æterni ignis cruciatibus mancipandi simus. Obstupendam obstinatorum cæcitatem. In tanta temporis breuitate nolunt carere volupratibus, per quas certissimum est ad inferos præcipitium: & laborẽ tam modici temporis defugiunt, per quem aditus ad supernam beatitudinem verissime comparatur sine fine fruendam.

De prauis cogitationibus cauendis.

Caput XXVII.

Quantum autem ad bene beateq; viuendum conferre solet diuinarum rerum contemplatio, tantum ad male agendũ alliciunt cogitationes prauæ. Quæ cum etiam inuitis nobis & nolentibus frequenter obrepant, quanto violentiores putas fore, si quando victis manum dederis, qui nunc repugnas? Mihi crede, nisi semper bellum cum illis quàm pacem malueris, per sensuum tuorum ianuas ad animam vsq; ingredientur, & per blandimenta eam subuertent, subuersam interiment. Anima enim mala cogitatione fecunda, parit peccatum: peccatum vero cum perpetratum fuerit, generat mortẽ. Igitur tametsi aduersarius hic noster, id est, perniciosus cogitatus nõ potest sic penitus repelli & in fugã conuerti, quin rursus aliquãdo collectis viribus in prælium redeat, mētisq; nostræ arcem oppugnet, portis infestet: donec tamen intus nõ irruerit, ac dominari cœperit, tuti sumus: nec verendũ est ne forte per vim irrumpat: neminẽ vincit nisi volentem. De illis duntaxat, qui se in potestatem eius non inuite dedunt, triumphare consuevit, & eos ad interitũ vsq; perducere. Nihil itaq; aliud est, impuræ cogitationi totum animi assensum præbere, q̃ ab hoste nobis insensissimò sanguinisq; nostri in primis cupido susperari velle. Manifesta autem stultitia est, ei sponte cedere, à quo nil nisi necem speres. Hoc tibi testatur Solomon dicens: Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Ac ne forte de furioso, cuius error excusatur, dictum putares,

consp.

Iacobi 4

Proue. 24

DE FIDE LIBER I.

continuo intulit: Cogitatio stulti peccatū est. Stultus ergo, nec tamen excusabilis, peccator erit, qui quicquid appetitio suggererit, illud protinus curabit sequi: & carni magis q̄ spiritui seruire decernet. Quæris quonam pacto non solum in factis aut dictis, verumetiam in ipsa cogitatione possit esse peccatum? Rem alienam iniuste cōcupiscis, bonū alterius inuides, læsus vindictam appetis, visæ mulieris venereo amore turpiter exardescis: & quodcūq; malum ita cogitas, vt si posses, perficere velles, ab illo qui etiam occultorum iudex est, pro facto tibi imputabitur. Aliter enim deus, aliter homo iudicat. deus, quē nihil lætet, in omnibus voluntatis affectum pensat: homo verò, quia, cordis alieni secreta rinari nequit, commissum tantummodo crimen examinat: nec querit, prudens an imprudens feceris aliquid mali, sed semper tanquam voluntarium punit. Deniq; apud deum qui odit fratrem suum homicida est: apud homines vero non habetur pro homicida, nisi qui conficit hominem. Apud Deum qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo: apud homines nisi commissi adulterij conuictus fuerit, pro concupiscentia quæ cordis crimen est, plecti non debet. Sed quid prodest, pro cogitato flagitio humanæ legis multam nō subire, cum propter illud iudicio damneris diuino, & æterni reus habearis supplicij? Lex diuina vxorem proximi, bouem, ancillā, & quicquid illius est, concupiscere prohibet: si concupieris tantum, legem dei præuaricatus es: qui autem sic peccat, nisi eum poenituerit, nō poenam temporariam meretur, sed æternam. Ideo in sacris literis est scriptum: Peruersæ cogitationes separant à deo. Et iterum: Abominabile domino cor paruum. Quod si beati sunt mūdo corde, quia deum videbunt, profecto qui immundæ cogitationis foeditate inquinantur, deum videre non poterunt. Quis autem dicere queat, quanta sit infelicitas illius, desperare conspectum, in quo vno videndo omnis nostra beatitudo consistat. Quamobrem totis viribus est cauendum, ne cum tanto animæ nostræ dispendio, illicitæ cogitationis ilaqueamur, & dominus, cui nihil est absconditū, sicut

Sapient. 1
Prou. 11

Matth. 9

sicut olim Iudæis, ita etiam nobis exprobrat, dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Primo suggestio nilascentium cogitationum erit resistendum, ne placeant: deinde si quicquam delectauerint, ne eatenus gratæ sint, ut vsq; ad consensum facti animum inclinēt. Quod si euenerit, iam certe commissisti scelus illud, quod cogitasti ut cōmitteres, si adesset facultas, dareturq; occasio. Quoties enim iniquæ actionis adimplendæ potestas tollitur, voluntas peccandi pro factio habetur. Cum ergo se nobis noxij perniciosiq; ingerent cogitatus, præteruolam præterq; labi sinantur. Non habebunt in corde nostro ullum remorandi locum, si contraria illis cōperimus cogitare, & vitij virtutisq; sinem taciti perpēdere. Brevis est vitiorum voluptas, sed æternum supplicium. Brevis est virtutis exercendæ labor, sed inæstimabile & infinitum præmium. Faceat igitur malignæ cogitationis mortifera delectatio, quæ incautos in barathrum præcipitat inferni. Maneat autem diuinorum operum diuinarum legum meditatio salubris, quæ nos ad cœleste regnū transmittat, & sanctorum angelorum faciat esse consortes. Veruntamen si ad puræ contemplationis donum cupimus peruenire, non solū sceleratæ cogitationes vitandæ erunt sed etiam fuitiles ac vanæ. Vana cogitatio est circa ea quæ fluxa atq; fragilia sunt, nec quicquam in se solidæ utilitatis habent. Imprudentis est igitur de bonis corporis aut externis cogitare, quæ permanere nullo modo queunt, & æterni ac stabilis boni, ad quod fruēdum creati ac nati sumus, non satis recordari: cum præsertim hoc haberi non possit, nisi illa contemnantur: neq; libere & expedite de hoc aliquid considerari, nisi illa ferme obliuiscantur. Quandoquidem omnia relinquere & se solum sequi iubet eos dominus, qui inter ipsius discipulos censerī desiderant. Sola itaq; de deo cogitatio vana esse nō potest. Ideo Solomonis te sapientia hortatur, & ait: In omnibus vijs tuis cogita dominū, & ipse diriget gressus tuos. Aliud vero cogitantes, vanitatis arguimur, dicente propheta: Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Confecta est prima propositi operis pars, quam titulus

Prou. 3

Psalm. 93

DE FIDE LIBER I.

tulo Fidei applicandam censuimus: nunc de spe, & qua illi magis arbitramur conuenire, spiritu sancto instructe differemus.

Libri I. finis:

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

secundus, de spe, & alijs virtutibus ac vitijs, quæ vel spem consequuntur, vel ei aduersantur.

De spe veniæ.

Cap. I

PES EST SUMMI
boni Deo miserante pos-
tiundi expectatio. Pecca-
uimus domino, legi ius-
sisq; eius non vt oportu-
it parendo, agamus pœ-
nitentiam, & speremus ve-
niam, & miserebitur no-
stri deus noster. Pœnitē-
tiam (inquit) agite, & ap-
propinquabit regnū cœ-
lorum. Sed de pœnitenti-
a postea suo loco tra-

Mat. 4.

ctabitur, modo autem quā misericors est dominus, &
facile ijs, quos delicti pœnitet, ignoscat, videamus: vt &
ipsi nobis remissurum delicta confidentius speremus, cū
alijs quoq; multis eū remisisse ex euangelio didicerimus.
Remisit Matthæo teloneum, Zachæo fraudes, mulierī
deprehensæ adulterium, latroni rapinas & homicidia, a-
postolo negationem. Igitur si mercaturę negotiationisq;
operam impendis, desine vsuris rem quærere, atq; hacten-
us quæsisse dole, sicut fecit Matthæ⁹. quicquid dolo frau-
dibusue interuersum est, restitue, & tantum vitæ necessa-
rijs cōtentus esto, sicut fecit Zachæus; actum demum po-
teris

Luc. 5

Cap. I
Luc. 19

M A R C I M A R V L I

Ioan. 8

Luc. 23

Luca. 7

Mar. 16

teris esse discipulus Christi, cum desieris esse *mammonæ* seruus. Porro si veneræ voluptatis obscurnitatibus es pollutus, & tua te accusat conscientia, ingemisce compunctus, ora vt munderis. mundata autem conscientia per confessionis pœnitentiæq; sacramentum, dicet tibi dominus, quod ante dixit adulteræ: Vbi sunt qui te accusabant? nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Vade, & noli amplius peccare. præterea si forte odio habes fratrem tuum, si rapuisti, si percussisti, si occidisti, confitere crimen, dic te dignum supplicio, sed tamen vt miseretur tui dominus instanter postula. Vis nosse quatum hoc tibi profuturum sit? Ille qui sic peccauerat, sic pœnituerat, de cruce ascendit ad paradysum, angelorumq; fit socius, qui fuerat latronum. Cæterum si etiam omnium maximum scelus commisisti, hoc est, si Christo renuntiasti, & vel Iudæa vel Malchumetana, vel aliqua alia impietate subuersus es, cogita quo excideris, quantum mali perpetraueris: & ad mentem sanam rediens amaris fidei fletibus, Petri exemplo, laua perfidiæ sordes, & mereberis rursus fieri membrum ecclesiæ, a cuius corpore auulsus fueras, & iam cum mortuis computatus. Hec tecum meditare, hæc mente reuolue. Nunq̃ veniam desperabis o peccator, si & istorum quos modo commemorauimus crimina, & domini erga ipsos benignitatem atq; misericordiam recte mensus fueris: Sed fortasse dices, non solū graua & horrenda sunt peccata mea, verum etiam plurima, vixq; vllō calculi numero comprehensibilia. Igitur ne multitudo criminum spei tuæ detrimentum faciat, respice mulierem illam, cui quotidiana delicta peccatrici cognomentum indiderant. Videns onere tor flagitiorū se infelicitur premi, accessit ad Iesum, lachrymis pedes eius lauit, capillis deterfit, vnguento perfudit, & statim mortifero fasce leuatur, dimittunturq; ei peccata multa, quia dilexit multum. Vtrum hoc de Maria Magdalena dictum, an de quadam alia, incertum est. & tamen de Maria quoq; septem dæmonia eiecta fuisse Marcus testatur, per quæ vitijs quibus inquinata fuerat, purgatā designat. Et ipsa igitur perpetua diaboli seruā fuit, sed cum finem

ini

DE SPE LIBER II.

iniquitatibus fecisset, meruit fieri discipula Christi. Remissorem autem ut magnorum ita & multorum peccatorum se esse ostendere volens dominus, mulierem duodeviginti annos inclinatam erexit, Lazarum post quadridui sepulturam iam fœtentem ad vitam reuocauit. Quamuis ergo diu te satanas alligatum tenuerit, quamuis longo peccandi usu iam obdurueris, & toto tempore in scelerum tuorum monumentis iacens contrabueris, exolue tandem vincula, rumpe laqueos omnes: & diutina mortem detestatus, ad illum conuertere qui suscitauit mortuos & qui sepultos tumulatosq; facit reuiuiscere, & ex cussu de pedibus puluere mundatos exire, qui dimitti iubet peccanti non tantum septies, sed etiam septuagies septies. Semper itaq; spera in domino, & ora cum propheta & dic: Misere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: ut & misericordiam magnitudo magnitudinem, & miserationum multitudo multitudinem tollat delictorum. Postremo ita tibi persuasum deas velim, nullum esse omnino vitiosum genus, nullum numerum, quin utrunq; clementia ignoscat diuina his quos peccasse pœnitet, & misericordiam implorare non piget, à peccatis quibus deus offenditur pro viribus abstinendo, quibus placatur iustitiæ operibus sese exercendo. Solis impœnitentibus & desperatis non est veniæ locus. nequius tamen peccant qui desperant, q̃ qui præsumunt. de vtrorumq; nunc vitio, cum de spe veniæ satis haftenus dictum sit, breuiter explicemus. ¶ De desperatione. Ca. II.

Qui præsumunt, quoniam in peccatis perseuerando se saluari sperant, dei iustitiæ derogant. Qui vero desperant, quia sibi ignosci posse diffidunt, dei misericordiam denegant. Præsumptione usus est latro à sinistris dominicæ crucis pendens, cum dixit, Si tu es Christus, saluum fac te ipsum & nos. Non eum erroris pœnitet dubitando de Christo, non criminis, rapinæ quas fecerat silentio prætermittendo, & tamen arroganter petit ut saluetur. Sed licet illi de pœna, quam tunc patiebatur, liberari postularit, ei tamen illi similis

Luc. 19
Ioan. 11

Psal. 10

Luc. 23

milimi sunt, qui corrigi nolunt, & pœna quam in infero
no luituri sunt, se liberos fore sperant, deum quidem mi
sericordem esse confitentem, iustum autem negantes. His
contrarij sunt qui desperant. Grauitatem enim delictor
um suorum considerant, & magnitudinem diuinæ mi
serationis non perpêdunt. Desperauit Cain, cum fratre
interempto diceret: Maior est iniquitas mea, q̃ vt veniã
merear. Si de dei clemētia recte sensisset, profecto etiam
id quod non merebatur, ab eo se impetraturum pœnitē
do sperasset. Nemo quippe veniã accipit, quia ipse me
retur, sed quia benignus est ille, qui eam largitur. Despe
rauit & Iudas domini sui proditor. Peccaui (inquit) tra
dens sanguinem iustum, restituitq; argenteos, quos inis
que acceperat. Sed nec pœnitentiã illi profuit, nec satisfac
tō, quia dolore superatus ad laqueum confugit, nō ad
dei misericordiam. Dolere quidē debuit de peccato, sed
non ita vt spem, quæ in deo est, de manibus dimitteret.

Mat. 27

Nos igitur qui deum in multis offendimus, & dolēdo de
culpa veniã speremus, & sperādo veniã de culpa do
leamus. Vtrūq; necessarium est ei, qui & pœnas cupit cui
tare, & beatitudinem consequi sempiternam. De spe aut
temere præsumentium dicitur, Spes impiorum peribit.
Et de errore desperantium: Si desperaueris (inquit) las
pfus in die angustia, imminuetur fortitudo tua. Dies an
gustia dies iudicij est. Cuius autem tunc fortitudo immi
nuta fuerit, hic dæmonum accusationibus grauatus da
mnationi succumbet.

Proue. 10
& 24

De decem præceptis.

Cap. III.

Exo. 20
Primum
præceptū.

Ilius autem spes nunquā fallitur, qui dei præcepta q̃
potest studiose obseruat, dicente domino in euange
lio, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Mandata
vocat quæ decalogo continentur. Non habebis deos alie
nos, deus enim vester vnus est. Qui somnijs & fortilegijs
& maleficorum diuinationibus fidem præstāt, deos alie
nos colunt. Cum enim solius diuinæ sapientiæ sit, futura
nosse, hoc quod dei est, alijs tribuere præsument. Non fa
cies sculptile, eo videlicet animo, vt adores illud ac pro
deo

DE SPE LIBER II.

deo habeas. Non est sceleris huius expers, qui pecuniam
seculiq; diuitias magis q̄ equum bonūq; diligit. Apostoli
auctoritate hoc probamus, qui Colossensibus scribens, auaritiā simulacrorum seruitutem appellat. Neq; tamē
per hoc mandatum ars reprobata est sculptorū vel picto
rum. Non pingere aut fingere simulacra vetantur, sed as
dorare, ideo sequitur:

Col. 3

Non adorabis ea neq; coles, ego enim sum dominus
deus tuus. Quod autem nos quoq; Christi sanctorumq;
imagines adoremus, non ad ipsas imagines, ne idolola
triæ arguamur, sed ad eos quorum ipsæ imagines appa
rent, adorationem dirigimus. Idcirco autem eiusmodi
simulacra publice proponi solent, vt quoties conspecta
fuerint, ad memoriam res gestas eorū quibus dicata sunt
reuocent: & ad imitandum fidelium mentes accendant.
Non assumes nomen domini dei tui in vanum: ne contē
nere videre, quod præcipue oportet reuereri. Memen
to vt diem sabbati sanctifices. Nos vero sabbati obserua
tionē ad diem dominicum transfulimus, ne cum Iudæis
in Christum non credentibus videamur sentire, qui eum
in sepulchro mortuum sabbato quieuisse fatentur quidē,
sed postea viuū resurrexisse negant. Itaq; ob resurrecti
onis reuerentiā, eo quo facta est die ab operibus vaca
mus, nec tamen ita superstitiose, vt Iudæi sabbato. Nam
& mensas paramus, & calices abluimus, & multa huius
modi agimus. Etenim seruilis opera quæ vetantur,
peccata potissime, quibus Deus offenditur intelligimus,
a quibus certe tunc magis est abstinendum, cum diuino
cultui opera impenditur. Neq; aliam obrem festo die cessa
re debent manuum exercitia, nisi vt quisq; cæteris o
mnibus curis expeditus diuina tantum tractare, templa
visitet, precationibus incumbat, missalibus sacrificiis in
ter sit, prædicationes audiat, & totum tempus illud in dei
laudem cultumq; expendat. Cum ergo dominicis feriā
tisq; ab ecclesia institutis diebus maxime à scelere absti
nendū sit, curuos infrenis ac petulans iuuentus tunc præ
cipue in ganeis crapula mini: in choreis lasciuitis: in iocis
& ludis diffudit, alearū tesserarumq; lusionibus tempus

Secundū.

Tertium.

G diuino

diuino honori dedicatum impie consumitis. In quo quidem lusu nec amissæ pecuniæ damnum sine infamia, nec lucrum sine restitutionis debito, nec vsus est sine peccato, nisi forte periurare, & dolos intendere, & aliena iniuste concupiscere, & inter se identidem rixari atque in contumeliam prorumpere fas esse dixerimus, omitto quod interdum nec manibus temperatur, & vsque ad vulnera cædesque peruenitur. Quanto ergo leuius crimen ab his diuertere, & alicuius honeste artis laboribus diem illi conterere, quam per otium ad tam nefanda flagitia conuertere? Profecto minus offenderetis, nullum omnino diem festum agere quam hunc quem agitis tot vitiorum obscœnitatibus profanare. Concessus fuit olim ludæis repudiij libellus, ne in uxores quæ displicuissent, veneno scelerent, sed potius viuas dimitterent. Age iam permittatur & vobis, ut omnes dies profesti sint, nullus festus, ut potius manu labore occupetur animus, quam nihil agendo male agere assuescat. Nullus sit igitur vobis dominicus dies, ne ipsum qui dominicus est, in diabolicum conuertatis, dum eo toto tempore, quo ab operibus vacui estis, non tam domino quam diabulo seruitus. Itaque nunc quidem ad vos pertinere arbitror hoc quod dicitur, Memento ut diem sabbati sanctifices: cum nequaquam sanctificetis eum, sed polluat. Ut autem & ad vos pertineat, redite iam ad meritum & intelligite: ideo festis diebus a secularibus negotiis feriandum præcepe, ut exerceamus in diuinis & non ut hauriendis luxurijs voluptatibusque incubamus. Et hæc sane præcepta sunt, quæ ad dei duntaxat cultum spectant, reliqua vero circa charitatem, quam proximus debemus versantur. Honora, inquit, patrem tuum & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Natura ipsa nos prouocat, gratis parentes nostros colere & amare, quanto magis hoc facere debemus cum etiam præmium proponatur longæuitatis? Neque si quosdam in primis parentum studiosos parum diu vixisse noueris, de promissione diffidas. Ideo terrenum & temporale bonum interdum cito subducitur ut cœleste & æternum gradu beatitatis celsiore cumelatur. Non occides.

Quartum

Quintum

Cum

DE SPE LIBER II.

Cum neminem tibi laderet liceat, multo minus interire. Ne iudici quidem aliquē capitis reum ex odio fas est interficere, sed ex lege. Quamobrem non tibi, sed illi, qui exequendis legibus præficitur, dictum est, Maleficos ne patiaris viuere. Priuato autem homini ne iniuriam quidem quam accepit, vlcisci permittitur, dicente domino: Mihi vindictam & ego retribuam. Non merchaberis: Omnis coitus hoc mandato prohibetur extra matrimonij copulam. Si continere non potes, cur sine vxore es? sin potes, cur monachum non profiteris? Illud ne damneris, hoc vt mercedis plus capias voto suscepto castitatis. Non furtum facias. Furti actio est in eum, qui contrectat rem alienam inuito domino. Igitur contra hoc præceptum peregit, non solum qui aliquid furto sustulit, sed etiam qui per vim rapuit, vel per fraudem eliciuit, vel casu inuentum restituere noluit. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Cum enim Christus dei filius veritas sit, quicquid aduersus veritatem dicitur, deum offendit. Non tamen omne mendacium ita graue crimen est, sed illud tantum, quod aduersatur charitati, & cum alicuius detrimento perficitur. Fingere autem & mentiri quod nemini noceat, leuis est culpa. Interdum ne culpa quidem, sed potius merito, vt cum finguntur parabolæ siue apologi ad præcepta virtutis. Nemo quippe ignorat ea conficta esse, non vt mendacium dicatur, sed vt veritas disciplinæ salutaris iucundius exprimatur, gratius acceptetur, tenatiusq; menti discētis insidiat. Hoc me fecisse nullo modo pœnitet, edito illo quinquaginta parabolarum libello, dū prodesse plurimis cupio, non commento, sed veritate. Depernitioso autem mendatij genere scriptum est. Os quod mentitur, occidit animam. De hoc vero quod excusamus ac defendimus, abunde in parte eius libri, quem de religiose viuendi institutione inscripsimus, est tractatum, vbi sanctorum exemplis probatur, non solum fingere quandoq; licere, sed etiam esse necessarium, quoties consultum iri volumus, vel nostræ vel aliorum salutis.

Non concupisces domū proximi tui. Non desiderabis

G 2 vxorem

Exo. 21

Rom. 13

Sextum

Septimū

Octauum

Sapien. 1

Nonum

uxorem eius. His postremis dei mandatis aperte discimus, nō modo facto dictoq; posse delinqui, verum etiam sola mali concupiscentia. Et si rem alienam nefas est concupiscere, multo magis auferre. & si desiderare tantum alterius coniugem non debemus, multo minus cum illa rem habere. Concupiscentia enim & desiderium quāuis crimine non careant, facilius tamen coercentur, si cupita non perficiuntur. difficilius autem cum in consuetudinem facti venerint. Infatiabiles nempe bestia sunt auaritia & libido, non implentur haustu, sed quo magis hauserint, plus esuriant. Hoc quod sequitur, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, neque omnia quæ illius sunt, cum illo quod de domo non concupiscenda dicitur iungendum censeo, ne ex decalogo hendecalogum faciamus. Cum ergo in fine his duobus præceptis prauæ cupidines vitandæ iubeantur, quærimus quomodo eas vitabimus, cum interdum etiam inuitis ac repugnantibus nobis sese ingerāt, animumq; non parum sollicitent ac laceessant? Sed quāmdiu refragamur, nihil nocent: nocēt autem cum eas dominari permittimus, & cum scelus quod nondum peractum est, volumus, totoq; tandem voluntatis affectu eo ferimur, quo illæ blandiendo inducunt. Concupiscentia itaq; mali nihil aliud est, quā firmus in malum consensus: quod quāuis non fiat, factum tamen iri cupimus.

De mandatorum consideratione. Ca. III.

Nūm. 15

Hæc sunt legis mandata in tabulis lapideis digito dei descripta, vt cum omnia quæ legis sunt didiceris, ista potissime teneas, quæ modo magis exquisito magisq; mirabili tradita sunt populo fideli. Cur enim ea deus in marmore sculpenda curauit, nisi quia æterna esse voluit: ac ne quando de memoria exeant, palliorum fimbrijs afflui iussit vittas hyacinthinas: quas quoties aspicerent, toties eorum quæ ad comparandas animi virtutes præcepta sunt, recordarentur. Nobis vero quibus non iam litera, sed spiritu viuere conuenit, vittæ istæ in corde non in pallijs reponendæ sunt, & nunquam

DE SPE LIBER II.

quam dimittendæ. Quid enim ita ardentè amplecti debemus, vt mādatorum memoriā: quorum obseruatio nos ex corruptilibus facit incorruptos, & ex mortalibus immortales, & ex terrenis cælestes, quæ deniq; diabolo nos eripit & deo coniungit. Talia considerabit vir sanctissimus Dauid, cum diceret: Quādulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel ori meo. Vis vt & tibi dulcia sint: noli in verbis diuinis eloquiū ornatum requirere, ita composita sunt, vt & docti & indocti quod omnibus pariter profuturum erat, intelligerent: sed attende qualis quantusq; sit, per quem prolata sunt, per illum vtiq; qui solus & acumen ingenij hominibus præstat, & ipsum dicendi leporem impartit. Idem enim & fons bonorum omnium est, & largitor, & cuius tam dicta quā facta nulla prorsus in parte argui queant, cum solus in cunctis vt maxime potens, ita summe sapiens sit. Cogita etiā quanta tibi in his obseruandis quæ præcepta sunt promittantur, certe non argentum, neque aurum, neque terreni regni fortunæ subiecta potentia, aut gloriæ humanæ fragile bonum: sed illa firma atque stabilis beatitudo, qua nihil melius, nihil maius ab homine optari possit. Cum ista animo permensus fueris, tunc non solum, quā dulcia faucibus meis eloquia tua domine dices, verum etiam cum eodem propheta lætus cantabis: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. Et rursus: Dilexi mandata super aurum & topazion. Item eodem psalmo: Latabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quid enim illis pretiosius: quid optabilius: quæ sola nos efficere queant cælo dignos, æternitatis compotes, summi boni certos perpetuosq; possessores. Talia si tecum (vt debes) quotidie reputaueris, iam tandem cælestium mādatorum amore captus, atq; adeorum auctor deū conuersus dices: Ignitum eloquium tuum vehementer, & scruius tuus dilexit illud. Non poteris enim illud non maxime diligere, in quo tibi tam grande bonum propositum esse intellexeris. Prudētia præterea mirū in modum

Psal. 118.

Ibidem.

Cap. III**Baruch. 3****M A R C I M A R V L I****Sapien. 1****Sapien. 5****Psal. 118****1. Ioan. 5****Deut. 30**

proficere & sapientia compleri incipies. Hoc tibi Baruch prophetæ verbis promittitur, neq; enim fallit ille per cuius os spiritus sanctus locutus est: Audi (inquit) Israel mā data vitæ, auribus percipe vt scias prudentiā. Et Iesus Sirach filius, cuius dicta sacris voluminibus inseri meruerunt, Fili (ait) concupiscens sapientiam, conserua iustitiā & deus præbebit illam tibi. Ac ne de aliqua alia, q̃ quæ in mandatis continetur, iustitia dictum putares, alibi explanat, dicens: In mandatis dei assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. Hinc est quod in his versatus Dauid, omnibus humanæ scientiæ professoribus se sapientiozem factum audet asserere, & domina confidenter loquitur, dicens: Super omnes docētes me intellexi, quia iustitia tua meditatio mea est. & super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. Abeat igitur cum suis dissertationibus Plato, & cum argumentis Aristoteles, & cum sophismatum callidis captionibus omnes veteris academix philosophi: vera sapiētia est, deum nosse, & tam edicta q̃ interdicta eius, tota animi sedulitate obseruare. Cæterum ne quis obseruādorū difficultatem ignauix suæ fauens insipienter excuset, & impossibilia esse prædicet, audiat Ioannem apostolum dicentem: Hæc est charitas dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauiā nō sunt. audiat & Moſen in Deuteronomio sibi loquentem: Mādātum hoc quod ego præcipio tibi hodie, nō supra te est, neq; procul positum, nec in cœlo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet in cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positum, vt cauisseris & dicas: Quis ē nobis poterit mare transsretare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo & corde tuo, vt facias illū. Quid ergo quod supra nos non est, amplecti recusamus? & quare quod cordi insitū est, id euellere ac proijcere conamur? nōne cum hoc agimus, intus quibusdam conscientix stimulis pungimur? quasi qui contra naturæ vim nitamur, dum ab his quæ iubentur declinamus. Perspicuum est igitur, quia prauis

DE SPE LIBER II.

prauis affectibus superati, neque deo neque conditionis
 nostræ rationi obedimus. Quæ præterea demētia est, im-
 mo quis furor, vitium sequi malle, cuius finis pœna per-
 ennis est, quàm virtutem, qua beatitudo comparatur
 æterna? Beatitudinem autem decalogi obseruatoribus
 promissam quis ambiget, cum veritas in euangelio (vt su-
 pra retulimus) dicat: Si vis ad vitam ingredi, serua man-
 data? Idem dominus alibi quoque cum de deo patre lo-
 queretur, Scito, inquit, quia mandatum eius vita æterna
 est. Si ergo tantæ mercedis compotes esse cupimus, dei mā-
 data ne deferamus. Quæ sicut perfectæ virtutes sunt, ita
 perfectionis numero, id est, decade cēsentur. Hæc est itaq;
 frugum decima sanctarum in horreum Dei inferenda;
 multo melius q̃ illa quæ de terræ fortibus collecta offerri
 solent. Hæ sunt decem conchæ à vero Solomone positæ,
 in quibus lauari debet, non pecudum vt olim, sed anima-
 rum nostrarum victimæ in holocaustum charitatis Deo
 consecrandæ. Hæc est cithara illa, illeq; decachordus, ad
 quem nos hortatur Dauid, dicens: Confitemini domino
 in cithara, & psalterio decem chordarum psallite ei. Hæ
 deniq; sunt decem plagæ illæ, quibus Pharaos aduersari-
 us noster percutitur, & nos per eas liberati, ad terrā vsq;
 promissionis perducimur, terram lactis & melle manan-
 tem, id est, lucis æternæ candore visionisq; diuinæ dulce-
 dine refertam: quæ non mortuorum terra, sed viuentiū
 dicitur: ne quis alibi viuere cupiat, q̃ vbi semper feliciter
 viuant, & mori non possit. Cumq; ad tam inæstimabile
 bonum hac sola via peruenitur, ad eam ipsam Salomon
 sapientiæ dono insignis te dirigit ac stimulat, dicens: Cō-
 serua fili præcepta patris tui, id est dei: & ne dimittas legē
 matris tuæ, id est ecclesiæ: liga ea in corde tuo iugiter, &
 circunda gutturi tuo, vt videlicet neq; cogitatione delin-
 quas, neq; lingua labaris. Cum ambulaueris, inquit, gra-
 dianatur tecum: & cum dormieris, custodiant te ne pecces,
 & vigilans loquere cum eis. Quæris, cur ita? ne scilicet q̃-
 diu per huius vitæ curricula incedis, iustitiæ iter deferas,
 & vel per quietē diaboli ludificationibus capiaris: vel cū
 quigilas, de mundo prius q̃ de Deo cogites. In quo qui-

Ioan. 13

Mala. 3

1. Para. 4

Psal. 33

Exo. 17

Prouer. 6

Matth. 22

a. Ioan. 5

dem imitandus est nobis ille, qui ait: Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est. Igitur quotidie tecum reuolue, quotidie mente rumina, quaecumque deo placent ut facias, quaecumque displicent ut deuities. Ac si quando pigebit cuncta repetere, ad summam illam in euangelio a domino factam protinus recurre: Diliges, inquit, dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis, inquit, vniuersa lex pendet & prophetæ. Omnia quippe præcepta tam legis quam euangelij, ad hunc ipsum rediguntur finem, ut deus & proximus diligatur. Ita tamen proximum dilige, ut deum non offendas: ita deum ama, ut nihil magis, nihil æque amasse arguaris. Et si charitas dei hæc est, sicut Ioannes apostolus testatur, ut mandata eius custodiamus, mendax est profecto, qui se deum diligere dicitur, & præcepta eius non seruat. Quæ quo diligentius adhuc studiosiusque amplectamur, cum de observatorum præmio satis dictum sit, de transgressorum quoque poena aliquid memoremus.

De præuaricatorum poena. Cap. V

Matth. 5

SI quis interim alteri infensus maligne cauilletur, si bi in mandatis ne occidat vetari, & nonne odio habeat, aut aliquod aliud iniuriæ inferat genus? meminisse debet, cuncta quidem quæ in altera tabula conscripta sunt, ad illam summam redigi, qua iubemur ita proximos ut nosmetipsos diligere. Quo semel recepto, non solum ab omni offensa erit cessandum, sed etiã bene cuique optandum, beneque faciendum: & quod nobis indigentibus ab alijs exigeremus, id aliorum necessitati præstandum. Si cui tamen quid quàm mancum in decalogo imperfectumque videbitur, omnium perfectionem ex euangelio petat: Non veni inquit saluator, soluere legem, sed adimplere. Quamobrem sicut legis ita & euangelij mandata obseruare nobis necesse est, si saluti nostræ consul

DE SPE LIBER II.

consultū iri volumus. Nam & ipse euangelij autor Chri-
stus, quæcunq; docendo tradidit nobis, ea se a patre acce-
pisse dixit: hoc quoq; habens a patre vt filius sit, patri ta-
men coæternus & consubstantialis: atq; ita fiet, vt illa q̄
vel per patrem. vel per filium, vel per spiritum sanctum
iubentur, vnius dei iussa esse credamus, vnius maiestatis
imperia. Quædam tamen ad temp⁹ obseruanda, vt illa
quæ futurorum figuras continebant: quædam semper,
vt hæc ipsa de quibus nunc agitur, quæ ad vitæ morūq;
institutionem spectant. illa vero quæ perfectionis sunt,
id est, vt paupertatem castitatemq; colamus, monasticæ
vitæ modum normāq; sectantes, nostro relicta sunt ar-
bitrio, anteq̄ ea seruādi voto nos obligemus, quod si vo-
uerimus, præstare tenebimur, non minus q̄ illa quæ ius-
sa sunt. Præuaricator est, qui secus fecerit. Sed iam redeat
vnde digressa est oratio, & sicut instituiamus ipsas præua-
ricatorum pœnas fidelium traditionum scripta percur-
rendo, sollicitē scrutemur. Neq; hoc sine dolore, immo
nec sine metu, ne ipsi quoq; cum peccatores simus, in il-
las incidamus. Legimus em̄ in Deuteronomio execratō-
nes de monte Hebal, a leuitis dei iussu prolatas, & inter
legendum contremiscimus. Maledictus, inquit, qui fa-
cit sculptile: quod est contra primæ tabulæ mandatum.
Contra secundæ autem præcepta delinquentibus dicit:
Maledictus qui nō honorat patrem suum & matrē suā.
Maledictus qui transfert terminos nos proximi sui. Ma-
ledictus qui errare facit cæcum in itinere. Maledictus q̄
peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Maledict⁹
qui dormit cum vxore patris sui, & reuelat operimentū
lectuli eius: & qui dormit cum iumento, vel cum sorore,
vel cum socro, vel cum vxori proximi: & qui percussit
proximum, & qui pro prætio vitæ insidiatur alienæ. Post
multa, Maledictus aiunt, qui non permanet in sermoni-
bus legis huius, nec eos opere perficit. Deinde iterum ad
maledicendum acrius insurgentes, ad transgressoremq;
conuersi, dicunt: Maledictus eris in ciuitate, maledictus
in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reli-
quæ tuæ, maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ

Deut. 27.

Deute. 10.

Leuit. 26

1. Reg. 31.

4. Reg. 23

Hier. 35

tua, armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum: maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Longum foret cuncta referre quæ ibi colliguntur, sed breuiter, nihil prorsus mali, quod in hac vita mortalibus accidere possit, prætermittitur: usque adeo graue crimen est, diuinitas nolle parere mandatis, & aduersus ea niti propria voluntatis libidini blandiendo. Eadem enumerantur in Leuitico, & præcipuæ fames, pestilentia, gladius multisque in locis scripturæ id ipsum non filetur: ut quod toties repeti audis euenturum peccatis exigentibus minime dubites. Nam in Isaia quoque loquens ipse terræ cælique conditor ac dominus, ait: Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Multa huiusmodi in Hieremia, multa in Ezechiele, nec pauca in reliquis prophetis leguntur, minis terroribusque plena: quorum quæ certus euentus fuerit, cum plurimarum urbium excidia, tum potentissimorum quondam regum infelicissimi exitus testantur. Primus Israelitarum Saul rex, sicut a Samuele propheta ei prædictum fuerat, quia voci domini non obediuit, a Palestinis magno prælio superatus, cum liberis occubuit, sceptrum quoque regni de domino & familia illius ad alios fuit translatum, ut quale scelus sit, dei mandata præterisse, non ipse solum, sed etiam filius qui reliquus erat, nepotesque eius sentirent. Ut autem post hunc aliorum quorundam parem fortunam silentio transeam, Sedechiæ maiori deploratione digna clades compellit, si modo plorandi sunt, qui iuste pro scelere puniuntur. Hic captus a Chaldeis Hierosolyma cum fugeret, comprehensus vinculisque confectus, coram rege una cum liberis adducitur: hispiciente patre trucidantur, ille deinde etiam oculis orbatur, quos mallet ante erutos, ne filiorum cadem videret. Vincens postremo & cæcus in Babylonem est ductus, templum ipsum atque domus urbis igni consumptæ, turres ac mœnia solo æquata, populus captiuus præter eos qui ceciderant, Babylonem transfatus, quæ fere omnia per Hieremiæ prophetam comminatus fuerat dominus tam regi ipsi, quam populo, eo quod filios Res

chab

DE SPE LIBER II.

Quod patri magis obedientes fuisse comperisset, quā illos si-
 bi. Iurandum enim violauerant, rebelles facti Chal-
 dæorum regi Nabuchodonosoro, templum dei sui gen-
 tilium ritum secuti polluerant, prophetis vera vaticinā-
 tibus illuserant: & cū propterea tot mala se passuros au-
 dissent, deprauatos animi mores corrigere neglexerant.
 Cōtempta itaq; diuinitas nō distulit vindictā, vbi in fla-
 gitio cognouit obduratos: & cū nulla denūtiatione futu-
 ræ ultionis deterreri possent, vltima calamitate afflixit.
 Ante hac ob idem delictum & Samaria ab Assyrijs debel-
 lata, & populus cū rege Osee patris auulsi sedibus, in As-
 syriāq; traducti seruierunt. Nemo ergo regū, nemo prin-
 cipum vel sibi vel imperij sui viribus nimio plus confis-
 dat. Si quis preuaricator mandatorū dei esse perseueraue-
 rit, & nec vno aut altero flagello commonitus ab impie-
 tate animum auerterit, repēte videbit misceri omnia que
 ditionis suæ sunt, hos capi, illos cædi, alios desciscere, diu-
 tinam libertatem statim seruitute mutari, & opes illas,
 quas multorum annorum victoriæ aceruauerant, par-
 uo temporis momento hostium prædam fieri. Neq; em̃
 hoc humanæ vires efficiunt, sed iniuriarum suarum vlti-
 or deus, qui solo nutu & cælum diruere, & terram po-
 tens est dissipare. Secure feliciterq; regnabit qui ipsum re-
 gem regum & dominum dominantium nouerit colere
 ac reuereri. Nobis tamen nulla omnino seculi huius ad-
 uersa æque timere conuenit, atq; illa quæ post præsentis
 vitæ finem peccatoribus insiguntur. Præsentia em̃ ma-
 la quamuis teterrima vincerint, longiora esse nequeunt
 vitæ nostræ breuitate: nullumq; infortunium tam im-
 mane esse potest, quod non leniat ac mitiget aduentan-
 tis & iam iamq; affuturæ mortis expectatio. At vero il-
 la supplicia, quorum nullus speratur finis, nulla inter-
 missio, nullum leuamen, quis non exhorrescat? nisi qui
 ne his quidem, quæ de inferorum pœnis diuinitus tradi-
 ta sunt, fidem adhibet, quæ sane incredulitas nequa-
 quam a supplicijs hominem liberat, sed eidem dupli-
 cat eorum grauitatem. Leuiora sunt enim, quæ fragi-
 litate naturæ peccamus, quàm quæ animi malitia cre-
 dere

4. Reg. 17.

Psal. 118

Matth. 4

Psal. 80

Lucæ. 12.

Mat. 12

dere holendo committimus. Igitur siue quis credit, siue non credit, si aliter ac omnibus præceptum est, vixerit, saluus esse non poterit, quia longe est a peccatoribus salus. Mandati transgressio primos homines Adam & Euam eiecit de paradiso, angelos de cælo præcipitauit: & tu es iusdem fortasse delicti reus, illo ascendere speras? Fallet te spes ista, faller profecto, nisi pœnitentiam egeris. Pœnitentiam agite, & appropinquabit vobis regnum cælorum, quod si ad viam iustitiæ, a qua procul aberras, reuerti neglexeris, iam tandē tuæ imbecillitati derelictus, peccata super peccata cumulabis, ac veluti absq; gubernaculo in mari fluctuans nauis, quocunq; concupiscentiæ tuæ te impellet flatus, eo fereris. Id tibi futurum ille qui nouit omnia anteq̃ fiant, prædicit in psalmo ita loquens: Nō audiuit populus meus vocem meam, & Israel non attendit mihi, & dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionis suis. Nihil illo homine infelicius, a quō diuinę benignitatis auxilium subtrahitur. Cum em̃ sic destitutus nihil boni per se agere possit, & suis affectibus ad malum pronis anhelet, continuo in omne nefas præceptis feratur necesse est. Idcirco non solum a paradisi expectatione excluditur, verū etiam in dies grauius futurum sibi supplicium comporat in inferno. Ille enim seruus (vt in euangelio legitur) qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Ne igitur æterni ignis magis omnibus expauescendo tormento obnoxij simus, post præteriti delicti pœnitentiam, ad iustitiæ capeßenda opera accigamur, auxilium a domino implorantes, vt ea quæ nos facere iussit, ipso adiuuante faciamus, & quæ fieri vetuit vitemus. Ita Christianæ hæreditatis, quæ omnem nostræ æstimationis cōputationem superat, cōsortes esse merebimur, cum ipse Christus dicat: Quicunq; fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. quasi diceret: Is mihi in cœlesti regno erit cōiunctissimus, atq; arcta in primis cognatione copulatus, qui hic in exequēdis

DE SPE LIBER II.

dis dei mandatis mihi proxim⁹ effici studuerit, vt sit particeps Christi gloria, qui Christi prius extiterit obediens comes. Caterum quoniam vndiq; insidia, vndiq; laquei nos circumdant, magnopere nobis vigilandum erit, ne in illis incidamus. Non incongrue igitur post mandatorum tractationem de vigilia disceremus.

De vigilia. Caput VI.

Vitæ mortalium tempus q̄ breuissimum est, ipsi senes parum se vixisse conqueruntur. Sed cum vita vigilia sit, nonne etiam tanto minus viuunt aliqui, quanto plus quieti ac somno indulget? Nolo tamē vt extendendæ in longius spatium vitæ gratia, vigiliarum obseruatio te delectet, sed ea duntaxat de causa vt & a vitijs facilius abstineas, & virtutibus proficias magis. Vigilando autem vtriusq; effici posse facile nobis persuadebimus, si noui veterisq; instrumēti fidelia testimonia audire voluerimus. Clamat in euangelio dominus: Vigilate & orate ne intretis in tērationem. Periculum ergo imminet illis, qui vltra naturæ necessitatem dormiunt, ne carnis diaboli Vt temptationibus superati delinquant. Nam & si spiritus promptus est vt obediat deo, caro tamen infirma & ad vitium prona, nisi vigiliæ freno teneatur, facile corruet. Cuius quidem periculi minime ignarus apostolus Petrus. nostræ salutis prospiciens, ait: Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit, quærens quē deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilantia primo opus est, ne ipeperati opprimamur: deinde fide, vt resistamus & vincam⁹. Quod si sæpius vincere contigerit, etiam virtute proficere cōtinget. Superatis enim nequitie suggestionibus, restat vt ad bonorum operationem conuertamur. Ad hæc autem perficienda non sufficit nostra fragilitas. Nisi enim dominus ædificauerit domum, inuanum laborant qui ædificant eam. Ope igitur indigemus diuina, quæ precibus impetratur, dicente domino: Petite & dabitur vobis. Precationibus vero offerendis nullum tempus magis idoneum esse horis nocturnis, nullum accommodat⁹ esse creditur. Atq; ideo

1. Pet. 5

Psal. 120

ideo propheta hortatur nos dicens: In noctibus extolle te manus vestras in sancta, & benedicite dñm. Nox itaq; meditationū mater est dies actionum. has inter se vices partisse videntur, quandoquidem saluator quoq; noster vt huiusce rei nobis documento esset, per diem docuisse in tēplo, noctu autē in monte Oliueti exiens orasse perhibetur. Noctu ergo surgentes meditando atq; orando quaramus cū sanctis mulieribus virtutū aromata, vt illis vngamus Iesum. Si cum sanctimonia odore ad se venientes cōspexerit, qua pietate est, iucūde gratanterq; suscipiet, in nobis implebitur dictum illud, Beati sunt serui illi, quos cum venerit dñs, inuenit vigilantes. Præterea quæadmodū ætas vitę nostrę brevis est, ita & incerta. Plurimos frustratur sperata senectutis expectatio. Deniq; q̃s est qui vnū diem, immo vnā horā a mortis periculo alienam possit sibi promittere? Q̃ multos dum sani ambulant, dum fabulantur, dum rident, vel casus exterior, vel morbus interior repente deicit & extinguit. In eo itaq; nostre salutis cōsultitur, qđ saluator ait, Videte vigilate & orate, nescitis enī quando tēpus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusq; operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus domus veniat, sero, an media nocte, angallicantu, an mane, ne cū venerit repente, inueniat vos dormientes. Ac ne solis discipulis id præceptum quis diceret, quod vobis dico, inquit, omnibus dico vigilate. Dominus domus huius, id est, corporis humani est Christus, serui sunt quinq; sensus, ianitor anima: hæc si bene vigilauerit, sensus ipsi ad bene operandum recte disponentur. Isto autem modo expectatus dominus cum venerit, neq; in seruis, neque in ianitore quod condemnet inueniet. Tametsi dñs noster in fine seculorum venturus sit, vt simul omnes iudicet, cuiusq; tamen merita in exitu vitę discutit, & singulorum facta diiudicat. Qualis ergo quisq; nunc decesserit, talis etiā in illo vltimo iudicio cū corpore apparebit. Vigilare itaq; iubemur, ne mors imperatos occupet. Et quoniam nescimus diem neq; horam, semp est vigilandum.

DE SPE LIBER II.

dum. Semper aut vigilat, qui semper a malo abhorret: &
 bonū, vt deo placeat, agere pro viribus nō cessat. Fieri qui
 dem nequit, quin partem aliquā tēporis quieti cedamus;
 cū nostræ cōditionis imbecillitas, vt cibo, ita somno quo
 tidie indigeat. Sed audeo dicere, quod somnus quoq; iustū
 vigilia sit. Nam vbi diurna opera pie religiosēq; peregit,
 & ante somnū quē deo grata sunt cogitauit, etiā post som
 num quæ cogitauerat perficere maturat. Ideoq; citius ex
 pergiscit & exurgit, vt quāto mirius dormierit, tātō plus
 apud deum meriti bene operando sibi cōparet. Igitur nō
 plures horas dormitioni impartit, q̄ naturę necessitas po
 stulat vt totū quod superest, semper in dei laudē, aut orā
 do, aut aliquid aliud agendo expendat. Si quod momen
 tum otio transferit, illud sibi deperisse arbitratur. Porro
 satis erit, sex horas ad mediā noctē somnō dare. a mediā
 vero nocte Romano ritu initium diei capere, nisi aliqua
 corporis imbecillitas longiorem sibi quietem exegerit.
 Iste autē a mediā nocte ad sacrificia laudis deo offerenda
 exurgēdi mos omnibus monachorū collegiis iam inole
 uit, & quod ecclesię instituto probatū apparet, id sequi, id
 curare atq; amplecti saluberrimū esse sentimus. Sic olim
 sanctissimi viri prædicauerunt, sic docuerunt, sic suo exē
 plo faciendū ostenderunt. Dauid ipse, quē deus præ om
 nibus Iudæ regibus dilexit, Memor fui (inquit) de nocte
 nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Et iterū:
 Media nocte surgebam ad confitendū tibi. Isaias qui cum
 cetera quæ euangelistæ narrant, multo antequām euenirēt
 prædixit, ipse amore in deum accensus ait: Anima mea
 desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordiis
 meis de mane vigilabo ad te. Hieremias quoq; ante san
 ctificatus quām natus futuram Hierosolymę euerisionem
 lugens, & precibus misericordiā implorandam suadēs,
 nullas efficaciores fore credidit, quām quæ nocturno
 tempore factæ fuissent. Ideo consurge (inquit) lauda in
 nocte, in principio vigiliarum effunde sicut aquam cor
 tuum ante conspectum domini. Et in euangelio legi
 mus, pastoribus vigilias noctis agentibus angelo adue
 niēte saluatoris natiuitatem fuisse nunciatam. Cuius

Psal. i. i.

Isai. xxi.

Thre. i.

Luc. xi.

ius

Ibidem.

Actu. 15.

Prov. 4

ius memoriam ecclesia quoq; a media nocte (tunc enim de virgine editus creditur) celebrare consuevit. Tunc etiam cum in templum puer Iesus est illatus, Anna Phasaelis filia redemptorem Israel agnouit sanctarum vigiliarum merito, quia non discedebat de templo (vt euangelista ait) ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Paulus apostolus cum Sylā discipulo in carcere positi, media nocte deo laudes decantant, & carceris fundamenta quassantur, ostia referantur, vincula solvuntur, & ipsi non refragante, sed rogante magistratu liberi dimittuntur, intentum profuit nocte intempesta ad hymnos deo reddendos exurrexisse. Hos emulādo tu qui sanctus es, ama vigilias, vt sanctior sis: & tu qui peccatores, vt citius veniam impetres. Artifices partem noctis suo vendi cant labori, vt quo plus operis confecerint, plus lucri consequantur. Quod ergo illis pro adipiscenda pecunia nō est iniucundum, sæpe enim cantant dum exercētur, hoc tibi molestum esse poterit pro lucranda cœlesti gloria? Nimum delicatus es, ne dicam stultus, si tantum boni tibi parare posse speras tota nocte stertendo. Illis tantum & nocte & die dormire satius esset, de quibus dicitur: Nō dormiunt nisi cum male fecerint: qui ideo peruigilant, vt latrocinentur, vt furentur, vt crapulentur, vt libidini luxuriæq; satisfaciant. Minus enim peccarent, dum dormiunt nihil agendo, q̃ male agendo dum vigilant. Tales vigiliæ tam fugiendæ sunt, q̃ hæc de quibus loquimur, expetendæ. His aduersus mortiferæ voluptatis illecebras armamur, his diaboli vires frangimus, & indies efficimur fortiores. In his orando, legēdo meditando, q̃ suauis est dominus gustamus. Per has mundatur animus, acuitur intellectus, mens ad cœlestia contēplāda erigitur, & gaudio illa quæ eloqui nescit, se interdum sensisse miratur. Hæ sunt sanctarum vigiliarum dotes, hæc cōmoda, quæ si tanta non essent, immo si minora forent q̃ dicimus, vigilandum tamen nobis esse suaderem, ne somnolentiæ damna subire cogamur. Quæ nunc nosse operæpretium erit, vt male comparatione bonum ipsum quanti facient dum sit, magis pateat.

De malo somnolentiæ. Cap. VII.

Cuius longior quàm natura postulat fuerit somnus, non solum bene agendi tempus perdit, sed etiam ipse ad vitia propior fit, dum corpori magis quàm animo obsequium præstat. Raro videbis eos qui somnulosi sunt, a luxuria libidinibusque abstinere. Cum crapulati fuerint, graui sopore premuntur, quos ronchizantes non facilius excites quàm syluestres vrsos, aut vitulos marinos. Putas experecū ad orationes procumbāt, vel ad decantandos psalmos insistentiæ acula conquirunt, prandia deinde parari iubent, & cum hesternas perpotantiones diu dormiendo vix edormierint, iam sese nouis ac recentibus ingurgitant. Ne tunc quidem vigilare putandi sunt cum vigilāt. Nam eo quoque tempore inertes veterinosque stupore premi videntur, oscitant, hiant, languentibus nictant ocellis, seque elatis lacertis ac prolato pectore distendant, & nisi totam noctem dormierint, somnum a se fugisse lamentantur: tunc remedia quibus reuocetur disquirunt, iam papauer, iam lactuce parantur, iam titillatio circa digitos volasque pedum discurret, seruis ibi pruritum excitantibus, vt dominus qui vsque mane sopore suum continuare nequiuit, eo iam non interrupto ad meridiem daret. Atque istos tam effeminato otio assidue torpentes de improviso mors occupat. Neque enim diu viuere queunt qui multo somno dediti marcent, tument vultus lurido colore infecti, putrescentiaque viscera repente inuadens valetudo dissoluere festinat. Et quoniā nulla his cura fuit sanctis actionibus inuigilare, quibus nixi in cælum euolarent, peccatis prægrauati ad inferos descendunt. Quod sibi valde metuens propheta orabat, cum diceret: Respiice & exaudi me domine deus meus, illumina oculos meos, ne vnquam abdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Profecto nisi inimicus præualeret, id est, nisi periculum esset dormientibus, ne inimici huius dolis capiantur, sine causa dominus discipulos increpuisset, cum dixit: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Quare autem illos vigilare vellet, contin-

Psal. 13

Mat. 26.

H. nuq

Cap. VIII.
Mat. 13

MARCI MARVLI

Matth. 24

nuc palam fecit, dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem, Huiusmodi quidem puriculi testis est etiam parabola illa, in qua legitur: Cum dormirent homines venit inimicus homo, & superseminauit zizania in medio tritici, & illa altera: Si sciret pater familiæ quæ hora fur venturus esset, vigilaret vtiq; & non fineret per fodi domũ suam. Inimicus igitur noster & fur diabolus est. Somnolentis & otio vacatibus magis insidiatur, quia minus prouidi sunt ad cauendum, facileq; ad omnes voluptatum illecebras inclinatur. Qui certe si capiti & irretiti fuerint, tunc demum intelligent, q̃ male dormierint, cum villicationis suæ reddere rationem compellentur. Datum quippe sibi tempus ad pœnitendum ac bene agendum, inutiliter immo & nequiter consumpsere. Nihil de futura vita cogitantes, dum præsentem in delicijs corporis dormiendo lasciuiendoq; transigunt.

De somnijs. Caput VIII.

Eccle. 34.

Gen. 20

Gen. 37

Gen. 40

DE istorum numero etiã illos esse dixerim, quos vanæ somniorum suorum imagines quasi futuri diuinæ ita delectant, vt quotidie visa enarrant: & si quando sequatur euentus, verã se vidisse iactitent, veluti digni quibus cœlestis prouidentia mysteria pandantur, cum magis illis cõueniat in prouerbijs dictum: Quasi qui apprehendit vmbra & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mandacia. Neq; tamen imus inficias quandoq; per somnium vera nũciari. Nam vt obiter aliquid ea de re dicamus, Iacob duodecim tribuum pater cũ obdormisset, vidit cœlestem scalam, angelosq; ascendentes & descendentes. & a domino audiuit, terrã in qua dormiret, se possessorem fore, semenq; suum per orbem esse propagandum. Hoc in Genesi legimus, & ibidem de Iosepho eius filio, cuius somnio cognitum est, ipsum patri matrisq; ac fratribus honorabilem futurum, manipulorum & stellarum quæ vidit, solis quoq; & lunæ argumento. Ab his enim per quietem se adoratum dixerat. Idem Ioseph magistrum pincernarum Pharaonis & pistorũ præpositi, cum quibus tunc in carcere erat, somnia interpretatus

DE SPE LIBER II.

catus est, diuersæ quidem fortis, sed certissimi euentus, ac nihil prorsus ab interpretationis sententia discrepantis. Præterea in Iudicum libro Gedeonis victoria aduersum Madianitas, ante per nocturnam imaginem fuit vulgata & euenisset, quodam somniâte & hordeaceus panis castra Madianitarum suo ictu subuertisset. Regum quoque historia testatur Salomoni dormienti apparuisse dominum, fuisseque locutum, & sicut petierat, rerum scientiam ac sapientiam contulisse. Somnio fidem fecit euentus. Nam cum sapientissimum inter reges fuisse satis constat. Danielis etiam somnia de ventis pugnantis ac bestiis de mari ascendentibus, & alijs quæ leguntur, nisi futuræ veritatis signa extitissent, ne scripta quidem in voluminibus diuinis fuissent. Veniamus ad euangelium: Magi ne ad Herodem reuerterentur somnio admoniti, capitis periculum euaserunt. Iosephus in somnis accepto responso, cum puero Iesu & matre eius virgine fugit in Aegyptum, ut ipsum Iesum neci subtraheret, qua Herodes ipsum solum queritâs, aduersus infantem multorum infantiam erat seuiturus. Ad hæc non pauca in sanctorum vitis relata legimus, quibus credere compellimur, per quietæ sæpenumero quæ vera sunt reuelari: cum præsertim ipse dominus (ut in Numeris scriptum est) dicat: Si quis fuerit iter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Sunt tamen quædam, quæ per dæmonum illusiones accidunt, vana atque fallacia, veris tamen interdum mixta, ut credantur. Dæmonis enim calliditas quo animo falsum aliquid suadet, eodem & verum reuelat: utique ut nimium credulos, & iam sibi libere confidentes facilius euertat, atque in foueam alicuius mortiferi erroris præcipitet incautos. Prudentia igitur opus est ad deuitandos dolos, quos ille veterator nobis dormientibus per ipsa somniorum phantasmata firuere consuevit. Minumum itaque erit ei credendum, qui perpetuus humani generis aduersarius esse noscitur. Quicquid ille quocumque modo suggererit, nisi virtute diuina compulsus suggerat, non veritatem, sed laqueos esse certo scias. Tunc etiam magis erit cauendum, cum se ostenderit amicū, & palpare ani-

Iudic. 7

3. Reg. 3.

Daniel. 7

Matth. 2

Nam. 12

Gene. 41

Danie. 2

Danie. 4.

Matth. 27

mum blanditijs cœperit. Illa vero insomnia, quæ vel ab aliqua animi passione, vel corporis morbo, vel negotiorum cura, vel diurna verborum vltro citroq; habitore cõtentione prouenire solent, semper vana futiliaq; sunt, & nulla prorsus fide digna. Quod si quid ita vt somniatũ est euenerit, non somnio credas, sed cuidam præfagæ mentis diuinationi. Fieri enim non potest, quin aliquando ita contingat, vt futurum prædicimus. Porro visa illa, quæ diuinitus immittuntur, quamuis verissima semper sint, non tamen omnibus æque accidit. Bonis quippe ad consolationem, malis ad terrorem. Bonorum sunt illa quæ præmisimus, malorum autẽ ista quæ dicemus: Pharaon rex cum dormiret, boues vidit septem crassas, & totidem alias macilentas: eodemq; numero triticeas spicas, alias turgentibus aristis plenas, alias effetas, exiles, a prorsus vanas, & quemadmodum ista differens Ioseph sanctitate notus prædixerat, septennem annonæ copiam, septem fames est subsecuta. Nabuchodonosori quoque regis dirum ac triste somnium, siue statuum quam vidit, consideres vario metallo compactam, siue arborẽ supra modum proceram atq; amplam. vtroque enim somnio Daniele interpretante didicit, futuram regni cladem, & suis met qui felicissimus putabatur, extremam miseriam. Pilati etiam vxor in euangelio multa per visum se passam conqueritur propter Christum, & marito vt missum illũ faceret, nititur persuadere. Hoc quoque obseruandum, quod iniqui insomniorum suorũ quid portendant ignari, a sanctis interpretationem accipiunt, vt Pharaon a Iosepho, & Nabuchodonosor a Daniele. Vnde apparet, somnia ista quæ diuino fiunt consilio, & impijs obijci quandoque, sed non nisi electis dei seruis reuelari. Taceant igitur peccatores, ad quos non pertinent iudicium somniorum, aut eos ad quos pertinet interrogent, ne per viã non suam incedentes, præsumptione labantur. Vt autẽ nobis quoque spiritus sancto largiente interpretandi donetur facultas, minus temporis demus somno, vt plus concedamus virtuti. Id si fecerimus, ne tunc quidem cũ dormimus, quod terreat somniabimus, sed quod consoletur

letur, quodq; euigilantibus quoq; gratum sit.

Da oratione fructuosa. Cap. IX.

Sanctarum vigiliarum propria est quam deo offerimus oratio. Opportune igitur nunc de illa differemus. Ad Philippenses scribens Apostolus, Nihil solliciti sitis, inquit, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud deum. In quo mihi quidem videtur docere, ut oremus eum qui potest dare quod petimus: obsecremus autem per ea, quae illi quae oramus, chara esse nouimus: ut facilius ad praestandum id quod poscimus inclinetur: & cum praestiterit, gratias agamus, ne impetrata ingratitude vitio amittamus. Habes orationis formam discite qualiter te habere oporteat inter orandum. Secessum pete, ne quid oranti impedimento sit. Intra in cubiculum tuum saluator ait, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Sed is etiam clauso precatur ostio, qui sensibus a rerum fragilium cura sequestratis, & mente & corpore in illud dirigitur cui supplicat. Qui sic se habent, etiam cum in conuentu multorum orauerint, in abscondito orare putandi sunt. Priuatae tamen orationi semper magis apta est solitudo. Nam & dominus noster, ut se nobis imitandum proponeret, dimissa turba (sicut euangelista ait) ascendit in montem solus orare. Hac profecto de causa a suis etiam discipulis quandoque se submouit, ut cum diceret: Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et sicut Lucas ait, auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis. Locus igitur ab omni strepitu vacuus (si fieri potest) eligatur offerendae deo precationi, ut purior sinceriorque offeratur. Deinde cum cogitaueris quod potens, quod immensus sit, quem allocuturus es, quod est diuerso tu vilis atque abiectus, humiliter quantum potes accede, suspirans, ingemiscens, lachrymas etiam si potes fundens: illumque imitare publicanum, qui stans a longe, vultu in terram deiecto, pectus percutiebat suum. Peccatorum quippe conscius non est ausus propius accedere, non oculos in caelum subleuare, & ut a se poenam exigeret, a pectoris verberatione

Philip. 4.

Matth. 6.

Mat. 14.

Matth. 26.

Luc. 22.

Luc. 18.

Cap. IX**MARCI MARVLI****5. Reg. 2****Danie. 9.****Ephc. 3****Marc. 11****1. Timo. 2****1. Ioan. 1****Thre. 3****1. Cor. 14**

tione non cessauit. Verū ne quis vel dignitate præditus, vel a deo iam gratiam cōsecutus, minus se submittat, ad scripturarum testimonia animū applicet, & videbit Salomonem regem in dedicatione templi fixis in terra genibus, & manibus ad cælū expensis, deprecantē. Audiet Daniele prophetam dicentē: Posui faciem meam ad dñm deum meū, rogare & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere. Inde transiens ad euangeliiū, cōsiderabit vas electionis Paulum apostolum, qui ait: Curuo genua mea ad patrē domini nostri Iesu Christi. Ipsum quoq; Christum domini contemplantur, quo nemo sanctior, nemo magnificentior, modo prono corpore in faciem procumbentē, modo erecto in cælū suspicientem, & modo positis genibus orantem, nō quod illi nostris humiliationibus opus esset, sed quod nos illius indigeremus exēplo. Porro quoniam peccatis, quæ a nobis commissæ sunt, ignosci petimus ante illis a quibus iniuriam accepimus, ignoscamus. Ipsius enim domini præceptum est: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos nō dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est dimittet vobis peccata vestra. Et Apostolus: Volo inquit vos orare in omni loco, leuātes puras man⁹, sine ira & dissimulatione. Quomodo em̃ tibi placatū iri deū speras, nisi prius ipse placatus fueris proximo tuo? Tu deum quē semper summe reuereri debebas, offendisti: alius te, quī homo est, nō deus: creatura, nō creator: peccator, non iustus: & licet ille qui læsit, lædere nō debuerit, tu tamen lædi merebare, quid enim mali non meretur is qui deo peccat? & si dixerimus quia peccatum nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Nunc considera quā iuste possas tibi ignosci, qui deo deliqueris, cū tu homini non vis ignoscere, qui deliquit tibi. Post remissam autem omnem inturiam, accede ad offerandas preces, nō frigidè, sed ardentè: non remisse, sed perseveranter. Attende quid Ieremias propheta monendo dicat: Leuemus (inquit) corda nostra cum manibus ad dominum in cælos. Quod & Apostolus docet dicens: Orabo spiritu, orabo

DESPE LIBER II.

& mente: psallam spiritu, psallā & mente, vt videlicet & lingua sermonem resonet, & mens circa ea quę dicuntur intēta sit. Parū diligēs est pręcator, qui alio verba, alio cogitationes dirigit: & cū corpore in ecclesia sit, animo vagatur foras p̄ vrbis loca, vel secessus ruris. Quādo hic cū Apostolo dicere poterit, Cōuersatio nostra in cœlis est, si ne ibi quidē vbi est, se esse noscit: Nec semel orasse sufficit instandū est vt impetres quod postulas. Eadē preces frequēter replicādā, & in his quę ad animę salutē pertinet, vsq; in finē est perseuerandū, dicente ipso q̄ saluat: Perite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis em̄ qui nō petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Chananæa mulier cum dño supplicasset, repulsa non recessit, contēpta magis se submīsit: & quoniam humiliter orando perseuerauit, quod poposcerat, accipere meruit. Hanc orandi assiduitatem commendat etiam parabola illa de muliere vidua, quę durum & fastidiosum iudicem petendi improbitate, vt ipsam de aduersarij iniuria vindicaret, cōpulit, & illa alia parabola de homine qui nocte intempesta pulsādo amici ianuam, & clamitando dormientem excitauit, excitatum surgere coegit, & panes quotquot volebat sibi commodare. Dominus pręterea cum futuri iudicij terrores prædicando explicuisset, adiecit: Vigilate itaq; omni tempore orātes, vt digni habeamini fugere ista omnia, & stare ante filium hominis. Deniq; quod verbis docuit, opere confirmauit. ter enim easdem preces repetisse dicitur, & factus in agonia orasse prolixius, multumq; sudasse dum oraret: vt discas, etiam cum multum oraueris, non remittere cordis affectum: quem non solum cum rogamus, quanquā tunc magis, verum etiam cum non rogamus nos habere necesse est, vt impleatur quod Apostol⁹ ait: Sine intermissione orate. Post gloriosam domini ascensionem de ipsis eius apostolis traditum est, quod perseuerantes erant in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Et si apostolis opus erat iugī orationum sacrificio, quis tutum se a tētationum periculo sperabit, nisi semper orauerit? Hoc quoq; roganti nes-

Matth. 7.

Mat. 19.

Lucæ. 18.

Lucæ. 11.

Lucæ. 22.

1. Thess. 5.

Actu. 1.

Cap. IX**M A R C I M A R V L I****Marc. 11****Ioan. 14.****Psal. 144****Luc. 22****Iacob. 2.**

cessarium, vt nunquam de dei misericordia diffidat, sed semper se impetraturum speret quod petit, si modo illud fuerit sibi, vel ei pro quo petit, profuturum. Omnia (inquit) quæcunq; orâtes petitis, credite quia accipietis, & eueniet vobis. Male tamen id credit, qui veritati, que Christus est, non adheret, eodem dicente: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Et vt ostenderet quare sic adorandus esset, Spiritus (inquit) est deus & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hoc spiritu afflatus Dauid, in eandem sententiam prorupit, dicens: Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum, in veritate. Frustra igitur hæretici precibus insistant, frustra omnes illi qui Christi religionem veritatis fide non sequuntur, nunquam futuræ salutis quam orant, compotes erunt, nisi crediderint. Ad hæc si precatione poposcerimus aliquam, cuius incertus est exitus, id est, qua impetrata nescimus, vtrum commodo an incommodo nobis futura, sit dei voluntati committamus: vt non quod ipsi cupimus præstet, sed quod ille nouit, neque noxium neque inutile fore, quia redemptor quoque noster, cum passionis calicem transferri a se patrem rogasset, ita orationem clausit, vt diceret: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat: non quod ipse nesciret crucem, quam susbiturus erat, omnium credentium fore salutem, sed q in struere nos vellet, vt semper voluntati nostræ præferamus dei voluntatem. Vnde ab eodem edocti, quotidie orando dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Cæterum cum eius voluntas sit, vt pie iusteq; viuamus, hoc quoq; his verbis poscimus, vt leges atq; præcepta quæ dedit nobis, per nos impleantur. Frustra enim imbecillitas nostra ad id niteretur, nisi illam gratia iuuaret diuina. Et si per se bonum aliquod agere possemus, necesse non esset orare vt possumus. Caritas præterea, quam omnibus debemus, exigit vt sicut pro nostris, ita & pro aliorum commodis preces offeramus deo, vota q; faciamus. Iacobi apostoli sententia est: Orate pro inuicem vt saluemini. Paulus quoq; apostolus hortatur, dicens.

Obscuro

DE SPE LIBER II.

Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Denique dominus noster etiam pro persecutoribus nos orare iussit, & ipsemet pro illis, à quibus probra, maledicta, verbera, & in crucem actus mortiferas plagas patiebatur, oravit patrem, ignoscique eis postulavit. Quanti autem id meriti sit, primus martyr Stephanus ostendit, qui ihs à quibus lapidabatur veniam precaturus, vidit celos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis dei, ab eodem utique iam iam suscipiendus, cuius in diligendis inimicis mansuetudinem fuerat imitatus. Quo autem facilius ad assequendam beatitudinem voti nostri compotes simus, expediet quidem eos etiam quos deo charissimos esse constat, ut pro nobis deprecantur obsecrare, ut quod ipsi non meremur, illorum qui digni sunt suffragiis obtineamus. Ira fecisse gentiles quosdam in evangelio Ioannis legimus. Cupiditate enim affecti videntes Iesum, rogauerunt Philippum, Philippus Andream, ambo dominum: quid secutum sit, euangelista non explicat. Non tamen dubito, quin ipse dominus per Apostolos exoratus hoc concesserit, quod fortasse ihs tacentibus vel non concessisset, vel concedere distulisset, Sanctos ergo in auxilium nobis inuocemus, quia in psalmo est scriptum: Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Et Iacobus apostolus: Multum valet, inquit, deprecatio iusti assidua. Plus potuit vnius Moysi oratio, quam multorum arma. Illa namque orante victæ sunt inimicorum copiae, quo tacente superabant. Ad Eliæ prophetæ preces celum dedit pluuiam & terra fructum, cum trium annorum & sex mensium siccitate cuncta in agris exaruisissent. Idem viduæ Sareptanæ inopiam farinae oleique copia exuberare fecit, filioque eius mortuo, cum orasset, vitam instauravit. Eliseus quoque deum precatus viginti hordeaceis panibus ceterum virorum famem saturavit, ita ut etiam reliquæ superfuissent. Deinde Sunamitidi hospitæ diu sterili prolem à domino exoravit, & qui natus fue-

H 5 rat,

1. Tim. 2

Actu. 7

Ioan. 12

Psal. 33

Iacobi 5

Exod. 17

3. Reg. 17

4. Reg. 4

Ibidem.

4. Reg. 5

M A R C I M A R V L I

- rat, puerum vita defunctum reuiuiscere fecit. postrema
Naaman Syrum lepræ morbo laborantem sanitati res-
tituit, nec terrenis corporibus modo, verum etiam cœle-
stibus iusti atque fidelis hominis præualet oratio. Iosue
Israelitici exercitus dux oblati deo precibus solem & lu-
nam stare compulit, donec inimicos ad fugam conuer-
sos persecutus internicione deleteret. Pro Ezechia rege sup-
plicante angelus è cœlo delapsus pugnavit, & Assyrios qui
ipsum obsederant, concidit: centum octoginta quinque mi-
lia virorum vna nocte fuere desiderata. Nullus vnq̃ exer-
citus tam feliciter armis conflixit, q̃ eo tempore sua solus
Ezechias oratione. Sed etiam quando graui morbo affe-
ctus se morituum audisset, longiora vitæ spatia oranti
quindecim anni additi sunt. Longum esset referre vete-
ris nouæq̃ scripturæ miracula, percurrendo quanta vis
atq̃ virtus precum sanctarum sit, quot mortuos ipsi etiā
Christi discipuli suscitauerunt, quot cæcis visum, quot clau-
disgressum, quot incurabili ægritudine oppressis pristis
nam restituerint sanitatem. Audi insuper quod ipsa veri-
tas dicat: Omnia (inquit)abilia sunt credenti, & o-
mnia quæcunq̃ petieritis in oratione credentes accipie-
tis. Et alibi: Quodcunq̃ petieritis patrē in nomine meo
hoc faciam. Et iterum: Si quid petieritis patrem in nomi-
ne meo, dabit vobis. Quid ais Iudææ? quid tu Mahumeta-
ne? quid vos omnes qui in Christum non creditis? nonne
incassum cœleste bonū speratis, quia illud in noīe Chris-
ti nō petitis? Non em̃ potestis in eius nomine petere, quē
non recipitis fide, quē dei filium esse negatis. Suis autē fi-
delibus ille ait: Si manseritis in me, & verba mea in vo-
bis manserint, quodcunq̃ volueritis petetis, & fiet vobis.
Manemus in Christo cum credimus, manēt in nobis ver-
ba Christi, cum ea operibus comprobamus. Hoc si presta-
bimus, nubes cœlosq̃ penetrabit oratio, & illi beati spi-
ritus, quia Tobie preces offerebant dōmino, etiā nostras
offerre curabunt. Et sicut in Apocalypsi scriptum est: Fus-
mus incensorum de orationibus sanctorum ascendit co-
ram Deo de manu angeli, ita & nostræ orationes ascen-
dent. Neque vlli dubium esse potest, quin ille cuncta quæ
petie-

DE SPE LIBER II.

petierit, à domino impetraturus sit, cuius internuntii spiritus ipsi angelici esse non dedignantur. Neque enim hoc ideo permittit omnium præscius, & semper ubiq; præsens deus, quòd indigeat vt hominum opera orationesq; ad se perferantur: sed vt per angelorum officium suam erga pios promptosq; peccatores beneuolentiam testetur. Amare se plurimum eos ostendit, quos talibus vti concedit ministris. Quibus certe si digni fuerimus, hoc est, si quemadmodum oportet, orauerimus, præterita peccata condonabuntur, præsentia repellentur, futura facile vitari poterunt, ipsa animi virtus roborabitur, caro obediet spiritui, & superatis diaboli tentamentis, bonorum operum fructus cumulabitur. Reliquum erit, vt re bene gesta hinc decedentes à domino coronemur. Sed iam de illis quoq; pauca dicamus, quorum prees vel nullius vel minimi momenti sunt, vt simul discamus, nos eorū dissimulimos esse oportere, si diuinum nobis fauorem precū laudumq; cultu cupimus conciliare.

De oratione infructuosa.

Caput X.

NE supplicationibus nostris propitiatur deus peccata obstant. In Hieremia scriptum est: Opposui tibi nubem, ne trāsiret oratio. Vnde idem propheta sub persona plebis peccatricis cor à deo queritur & ait, Nos inique egimus, & ad iracundiā prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Nisi enim omnium prorsus delictorum quæ commissimus, nos poenituerit, & de omnibus pariter dolore, mœroreq; satisfacere studuerimus, frustra procumbimus ad orandum. Nimium impudens est, qui vel vna in re offendere non cessat, & ab eo quem offendit, orat gratiam. Qui supplicando atq; obsecrando placare deum tibi iratum speras, & à luxuria non discedis, & fornicari non desinis? vel aliud quod legi diuinæ aduersatur, agere non omittis? De istiusmodi supplicatoriis lamentatur in Euangelio saluator noster, dicens: Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Quod si fortè contigerit, vt per inuocationem diuini nominis

Thres. 3

Ibidem.

Lucæ. 6

Mat.7

1.Ioan.3

Hier.7

Mat.5

nominis miraculum aliquod efficias: noli propterea credere deum tibi reconciliatum, si in delicto perseveras, nō tuo merito id conceditur, sed necessitati aliorum. Multi (inquit) dicēt mihi in illa die, domine domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dēmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, disceditē a me omnes qui operamini iniquitatem. Tūc te nosse incipiet, cum ab eo scelere, in quo nunc obstinatus perdu-ras, abstinere decreueris, tunc & gratiam conferet vt abstineas, & cum pro tua oraueris salute, voti compos vt efficiare præstabit. In tantum autem obstinatorum nō acceperat orationem, vt etiam pro eis orare vetet, præsertim si incorrēcti impœnitentesq; decesserint, quod Ioannes apostolus in epistola testatur, dicens: Est peccatū ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Ipsæ quoq; dominus Iudæorum pertinaciæ iratus, ad Hieremiam prophetam loquens ait: Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Timeant itaq; horum verborum sententiam qui in peccato persistere non timent. Quod si in scelere perseveraturum aliquem constaret, nemo fidelis pro salute illius orare auderet, nisi sibi licere arroganter crederet quod non licuit prophetæ. Nos vero ideo etiam pro obstinatissimis rogamus, quia nesciū futurorum speramus ad pœnitentiam redituros. Certum est tamen cassas vanasque esse preces, per quas alijs id postulatur quod non merentur accipere. Illorum etiam inefficax & inutilis erit deprecatio, qui lingua quidem mansuetudinem atque humilitatem præferunt, dum deo supplicant, & in corde aduersus proximum odiū facibus ardent. A deo diligere volūt, & homini ad imaginē dei factō. Christi sanguine redempto, in fensū sunt. Audi quid præcipiat dominus: Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & ibi recordat⁹ fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Quamobrem nisi remiseris omnem offensam

DE SPE LIBER II.

sensam, nisi reconciliatus fueris, nisi eum etiam qui
 aduersum te indignatur, quantum potes, placaueris,
 curam non solum tuam, sed etiam alienam salutis ge-
 rens, non poteris munus orationis offerre domino. Non
 enim exaudiet te, nisi charitatem, quam omnibus debes,
 viderit in te. Illius quoque reproba in primis habetur or-
 ratio, qui quicquid petierit, non eo tendit, ut deo place-
 at. Nam siue pro corporis valetudine, siue pro rebus vi-
 tam necessariis, aut pro quauis alia re orabimur, semper
 ea fine orandum erit, ut commodius ei, qui bona omnia
 tribuit seruiatur. Sed auari ideo orant, ut terrena bona
 lucrentur, ideo gloriæ cupidi ut ab hominibus lauden-
 tur. Quare ad primos certe pertinet quod in euangelio
 dicitur: Vae vobis scribæ & pharisei hypocritæ, qui come-
 ditis domos viduarum, orationes longas orantes, pro-
 pter hoc amplius accipietis iudicium. Non enim solum
 pro auaritiæ crimine punientur, sed & pro sanctimoniam
 simulatione. Secundos imitari dominus prohibet, dicēs:
 Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in sy-
 nagogis & in augulis platearum stantes orare, ut videan-
 tur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem
 suam. Non ergo recepturi sunt dei gloriam, quam oran-
 do non expetunt, cum iam receperint gloriam hominum,
 quam concupierant. Utuntur & hi quidem dominica or-
 ratione, sanctorum psalmis, precibusque ab ecclesia con-
 stitutis, dominus tamen non attendit verba, sed animum
 intentionemque orantis, & magis irritatur quam placatur
 cum id quod bonum est, proposito vsurpatur non bono.
 Tale quippe facinus & Hieremias deuouet, dicens: Male-
 dictus qui facit opus domini fraudulenter. Cum ergo
 hic quoque fraudulenter agat, qui orandi studium ad lau-
 dem dei institutum, ad suam vertere nititur, erit utique ma-
 ledictus: & dum vulgi plausum captat, videri non esse san-
 ctus cupiens, nisi penitentiam egerit, non effugiet penam,
 dicente propheta: Deus dissipauit ossa eorum qui homi-
 nibus placent. Præterea neque eorum ad impetrandam
 gratiam proficit supplicatio: qui quamuis benefecerint,
 iactanter tamen facta sua prædicant, cum teste conscien-
 tia

Mat. 23

Mat. 6

Hier. 48

Psal. 32

Cap.IX.

M A R C I M A R V L I

Lucæ 18.

Ysaïæ 29.

Matth. 15.

Apoc. 3.

tia contenti esse deberent, & quicquid laudabiliter egissent, non sibi, sed deo tribuere. Talis fuit phariseus ille, qui ingressus templum ut oraret, deprimere aliorum mores cepit, suos vero insolenter efferre. Deus gratias tibi ago, inquit, quia non sum sicut ceteri homines raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus, ieiunio bis in sabbato, decimas de omnibus quæ possideo. Si ista quæ faciebat, ad dei laudem non ad suam dixisset, nec se ceteris prætulisset, non peccasset, sed & se gloriari voluit, & alios petulanter incescere, & præcipue publicanum tunc eodem loco, sed multo submissius orantem. Ideo peccatoris humilitas meruit veniam, iusti superbia damnationem, domino de utroque sententiam ferente, cum diceret: Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam præ illo. Quod si tantum potest humilitas adhibita peccato, quanto plus poterit innocentiae probeque factis copulata? Sunt qui nimis negligenter orant, summis labijs verba murmurant, nec satis quid dicant, attendunt, non dissimiles illis qui per quietem somniantes loquuntur. quos per Isaiam arguens dominus, ait: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Tales certe si exaudiret, non reprehenderet. Et quoniã inter orandum semetipsos non intelligunt, faciunt ut nec à deo intelligantur. Qualem igitur affectum orandi habent, talem & fructum suæ orationis referunt. Ex his (ut equidem reor) erat ille, cui in Apocalypsideum audimus loquentem: Utinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te vomere ex ore meo. Frigus timoris est, calor ad amorem refertur, tepiditas autem desidii otioque tribuitur. Otiosi igitur & terrena magis quam cælestia curantis deprecatio, quoniam neque satis timet, neque satis amat, tantum abest ut quicquam impetret, ut etiam (si fas est dicere) nauseam ei faciat quæ precatur. Cum enim admodum somniculose roget, illud quod petit, contemnere potius quam desiderare videtur. Nam si magnipenderet quod poscit, enixe in primis ardentius instaret, diceretque cum Propheta: Clamaui in toto corde meo exaudi me domine, Qui sic non clamant, non facile

DE SPE LIBER II.

cile exaudiuntur. Nonnulli vtro satis cupide orant, sed fide dubia adhuc atq; nutati, veluti ille in euangelio, qui filium secum attulit ad Iesum, vt à dæmonis vexatione liberaretur, & ait: Si quid potes, adiuua nos misertus nostri. Quamdiu suspenso animo fuit, possit ne id sibi à domino præstari, quod rogabat non accepit. Postquam autem firma stabilitq; fide opus esse ad impetrandum didicit, & se iam vere credere, nihilq; de domini virtute dubitare respondit, filium pro quo orabat sanum recepit. Hæc dubia & fidelis postulationis inter se distantiam Iacobi apostoli verba satis declarant, vbi ait: Si quis indiget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hesitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a domino. Ex his igitur quæ diximus, perspicuum est, eos qui vel de religione quicquam dubitant, vel in peccato aliquo perdurant, pro æterna salute, quam credentibus ac pœnitentibus promissam esse constiat, orantes non exaudiri, quibus dicere possis cum Iacobo apostolo: Petitis, & non accipitis, eo q̃ male petitis. quod quidem & ecclesia deo in psalmis loquens confitetur, cum ait: Odiētes me disperdisti. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Contraria his agamus oportet, si volumus vt petita nobis concedantur: vt videlicet ista per quæ precantium labor irritus efficitur, vitemus, & illa faciamus, quæ nos cū precamur, voti compotes reddunt. Quoties autē id quod orando poscimus, non euenerit, aut dilatum credamus vt aptiori detur tempore, aut nō fuisse profuturum si datum esset, aut ne daretur, peccata nostra obstitisse. Si vero ex sententia successerit petitio, gratias deo agamus: neq; quicquam nostris meritis, sed totum eius erga nos benignitati deputemus. De orandi ratione satis dictum sit: nunc vt confidentius ad orandum procedamus, de peccatorum pœnitentia, sine qua omnino placere non possumus, tractandum videtur.

De peccatorum pœnitentia.

Cap. XI.
Pœnitentia

Marc. 9

Iacobi. 1

Ibidem. 9.
Psal. 17

Mat. 8.

Pœnitentia nos à peccatorũ sordibus emundat, & pristinæ restituit puritati. Vnde leprosus in euangelio Christum suppliciter adorans, & curari cupiẽs, morbo liberatur. Lepra in scripturis peccatũ designat. Peccati ergo lepra domino iubente ab animo pœnitentis fugatur: vt vbi virtutes inserantur, vnde vitia pullulabant. In huiusce rei figura & paralyticus de lecto surgit, & mulier à sanguinis profluuio curatur, & qui mortui erant, reuiuiscunt, & alij multi varijs languoribus grauari eleuantur. Nam quemadmodũ hi credendũ & pœnitendo, corporis consecuti sunt salutem, ita animæ fideles à peccatorum ægitudine per pœnitentiam liberatæ, saluantur. Sic saluatus est Dauid, qui de adulterij homicidij q̃ crimine, quod commiserat, dolens, Peccaui, inquit, domino, & continuo peccatum sibi remissum esse, meruit audire: & tunc quidem ad altiora se extendens, clamauit: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innotua in visceribus meis: Vt impetrata delictorum venia spiritus sancti domum in ipso reparetur, per quod vitæ quoq̃ sanctitate possit proficere. Quod autem sceleri veniã impetret pœnitentia, etiam per Ezechielem prophetam dei verbis edocemur: Si impius, inquit, egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciũ & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omniũ iniquitatũ eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit dominus deus, & nõ vt conuertatur à vijs suis, & viuatur. Et iterum: Impietas impij non nocebit ei, in quacunq̃ die conuersus fuerit ab impietate sua. Pœnitentia igitur nitrum est & herba fullonũ, quæ non corpora, sed animam nitidam reddit, & resina illa Galaad, quæ non carnis ægitudini, sed mentis medetur vitijs. Mens autem post peccatorũ purgationẽ spiritu sancto fauente, illuminatur, virtutumq̃ incenditur amore, ita vt ab ijs quæ deo displicent penitus expirata, cogitare incipiat quæ sint illa, quibus ille plurimum oblectatur, cupiens eidem in omnibus obsequi, in omnibus semper fideliter seruire. Hæc

2. Reg. 15.

Psal. 50.

Ezech. 18

DE SPE LIBER II.

re. Hæc est igitur gratia, quæ pœnitentibus datur, syduſq;
illud luculentum, quod magos, cum regem mundi natū
quærent, præceſſit. ſed cum in itinere ad Herodem di-
uertiffent, fulgor viæ ſalutaris index euauit: vbi vero
diſceſſum eſt ab Herode, rurfum idem lumen apparens,
illos vſq; ad dominū, quem quærebant, perduxit. Ergo
diuinæ gratiæ mentem noſtram irradians lux, latet &
obſcuratur, ſi ad vitia diuertimus: cum autem ab his per
pœnitentiam recedimus, q̄ primum exoritur, & intelligē-
tiam mundati cordis illuſtrat, vt ad cōtemplationem cæ-
leſtium erigatur, cui prius terrena tantum curæ erant.
Sic & cæcis viſus, & ſurdis auditus, & vox mutis tribuit
in euangelio: vt qui in tenebris peccati fuerit, per pœni-
tentiam illuminentur: & qui dei præcepta audire nole-
bant, conuerſi etiā perficere ſtudeant: & qui docendi non
ignari. ſed otio dediti linguam compeſcuerāt, iam alios
ad capeſſendam virtutem hortando atq; inſtruendo ora
reſoluant. Talibus ab Apoſtolo dicitur: Eratis aliquādo
tenebræ, nunc autē lux in domino. Vt filij lucis ambulate
Vnde idem peccatorem ad pœnitentiam ſolicitat, dicēs:
Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te
Chriſtus. Cæterum niſi prorsus omnium que turpiter &
inique perpetraviſmus, nos pœnituerit, lux iſta in nobis
locum non habebit. Non poteſt fulgere dies q̄ diu pars
aliqua noctis remanet: neq; ſyncerum eſſe frumentum,
donec à minutiffimīs etiam paleolis & cunctis pulueris
micis euentilatum non fuerit. Deniq; veluti cæcus ille q
nondum ſatis credulus, viſu recepto quaſi per caliginem
cernebat, videbanturq; ei hoīes (vt Marcus ait) tāquam
arborum effigies incidentiū: deinde plena fide Chriſtū
ſuſcipient, iterumq; ab ipſo contactus, clare videre cœ-
pit omnia. Ita nunquam perfecte illuminari poterit, cu-
ius nō erit ex omni parte pœnitentia perfecta: de qua per
fectionem inferius, quantum dominus noſtras quoque tes-
nebras illuſtrare dignabitur, dicemus. Interim reliqua
pœnitentiæ pona curſim proſequamur. Poſt mentis illu-
minationē pœnitentiæ animi robur viresq; ſuppeditat ad
inſultus dæmonū reprimēdos, carniſq; vitanda blandi-
mentā

Ephc. 9

Mar. 8

MARCI MARVLI

Cap. XII.

Populus
Israel.

Roboam
Achab.

Iosaphat
Ioram.
Ioachan.
Ezechias
Manasses
Iosias.

Niniuita.
Ionæ

Hiere. 3

menta. Anima enim sicut peccatorum vinculis irretitur, ita pœnitentiæ ope operaq; soluitur ac liberatur: expedita intrat in domum fortis ipsa iam fortior. & quæ ante a diabolo ligata fuerat, nunc diabolus ligat, vasq; eius diripit, nihil in se relinquens, quod ille suum esse possit dicere. Quod diu autem serua peccatati fuit, & domus & vas diaboli erat: postquam peccare desinit, & quod peccauerat pœnitendo deleuit, facta est domus orationis & vas iustitiæ. atq; ita preualuit aduersarij sui potentia, suæ pœnitentiæ virtute. Ad hæc percurrere veteris instrumenti historias, & inuenies Hebræum populum propter peccata hostili potestati frequenter subiectum, propter pœnitentiã liberatum: propter peccata victos, propter pœnitentiam victoria potitos. Hoc ludicum liber cõtinet, hoc Regum gesta testantur. Sic Roboam, ne Aegyptij armis disperderetur, obtinuit. sic Achab malum quod capiti suo mox in cubiturũ per prophetã didicerat, disulit ad posteros. sic Iosaphat Ammonitas Idumæosq; vicit & numero & armis impar. sic Ioram Assyriorũ obsidione & Ioachan eorundem seruitute liberantur. Ob hoc pro Ezechia stans angelos domini cõcidit Assyrios. Ob hoc Manasses Baby Ionio iugo erutus, regno quod amiserat restituitur. Ob hoc Iosias non vidit malum, quod vidisset, si delictũ eum non pœnituiisset. Eius pœnitentiæ merito, ne impœnitẽs quidẽ populus dei vindictam sensit, q̃ diu ille vixit: Quin etiam pœnitentiæ tanta vis est, vt immutabilis dei muta re posse sententiam videatur. Post dies quadraginta subuertendam Niniuen locas à domino iussus predixerat, & tamen Niniuitis in cilio, cinere, atque ieiunijs pœnitentiam agentibus ignoscitur: & quoniam illi peccandi superbiam in pœnitendi humilltatem conuerterant, diuinum decretum reuocatur. Nec deum ipsum pudet figulo se comparare vt in Hieremia legimus, qui vas luteum fingens, cũ rota currente forte dissepasset, rursum illud in eandem faciem refecit: & ecce, inquit, sicut lutũ in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Repẽte loquar aduersum gentem & aduersum regnum, vt eam dicam & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit

DE SPE LIBER II.

egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersum
eam, & ego pœnitentiam agam super malo, quod cogi-
taui vt facerem ei, & subito loquar de gente & regno, vt
œdificem & plantẽ illud. Attendant principes terræ ista,
& si qua regni dispendia patiuntur, non fortunæ impu-
tent, quæ nulla est, sed sibi qui deum offenderunt: & si in
integrum restituti cupiunt, pœnitentiam agant, delin-
quentes corripiant, iustitiam seruent. Deus irasci desinet
si illi quibus nunc irascitur, correcti, sanctius viuere inci-
pient: alioqui penitus delendi, nisi se corregant. Id testa-
tur duorum regnũ diuersi exitus Pharaonis & Nabuch-
odonosor, Alter toties flagellatus duritiam cordis non di-
misit, ideoq; cum toto exercitu, qui ipsum sequebatur,
suctibus obrutus periit. Alter mente alienatus, vrbẽq;
eiectus, & cum brutis computatus, quia deum contempse-
rat, inter aduersa animo resipiscens deo se submisit: &
pœnitudine ductus, veniam ab eo petijt, quo miserante
calamitatibus liberatus & in regno fuit receptus. Diui-
na igitur prouidentia cum pœnitentibus clementer ig-
noscit, tum in vitio pertinaces diu frustra puniẽs, iuste
postremo disperdit: & quos temporali animaduersione
ad emendationem vitæ compellere nequit, eos æternis
pœnis afficiendos condemnat. Sicut autem deprauatæ
mentis obstinatio sua grauitate hominẽ in abyssum de-
primit ac pessundat, ira pœnitentia sua virtute sursum
in sublime vsq; ad cæleste regnum euehit, & quo nihil est
sublimius, deo coniungit. Hinc est quod saluator in eu-
angelio ait: Pœnitentiã agite, propinquabit enim re-
gnum cœlorum. Hoc regnum domus est illa, ad quam
ouis à grege suo aberrans cum inuẽta fuerit, humeris re-
portatur pastoris: & fit gaudium in cœlo super vno pec-
catore pœnitentiã agente magis q̃ supra nonaginta o-
ues iustis, qui non indigent pœnitentia. Deniq; pœnitẽ-
ti in cruce latroni Christumq; confitenti, ab eodem re-
spõsum est: Hodie mecum eris in paradiso. Et in Apoca-
lipsi beati dicuntur, qui lauãt stolas suas in sanguine agni,
vt sit potestas eorum in lingno vitæ, & per portas in-
trent ciui aтем. Beati sunt illi qui peccatorum macus

Pharao.
Nabuchod-
onosor.

Luca. 19

Apoca. 26

las lauant. sed eas in sanguine agni lauari oportet, quia pœnitentia nihil iuaret, si Christi passio sub maledictio venundatos non redemisset. Lauantur itaq; in sanguine agni, qui in Christum credentes, eius misericordiam pœnitendo & sperando implorant: & eodem miserante, bonum quod cupiunt, consequuntur. Neq; enim nisi fideles forent, quos peccasse pœnitet, per portā, id est, per ipsum qui ait. Ego sum ostium ouium, ciuitatem illam, patriā beatorum perpetuam atq; perennem, ingredi potuissent. Quanta conferat nobis pœnitentia diximus, nunc qualis esse debeat, vt ea conferantur, dicemus.

Qualem oportet esse pœnitentiam.

Caput. XII.

Math. 21

Ex arbitrii libertate proficiscatur oportet, quicquid operis vel pœnam meretur, vel præmium. Pœnitentia igitur nisi voluntaria fuerit, Dei aduersus peccatorem iram placare non poterit. Libertas ista in illa duorum filiorum parabola manifesto apparet, quia patre iussi vt vineam cultum irent. alter negauit se iterū, & pœnitentia motus, iuit. alter iubenti qui dem assensit, sed mutato proposito ire noluit. Paruo momento vtriusq; in contrarium reuoluta est voluntas. Is tamen patris imperium pergisce dicitur, quem nolle obedire pœnituit: & quod ante noluerat, rursum voluit, suaq; sponte fecit, quod liberum erat facere nolle. Hoc si inuitus fecisset, inter non obediētes habendus esset. Non enim pro eo quod quis nolens, sed pro eo quod volens benefacit, laudem meretur atque gloriam. Voluntas ergo vt bene de deo mereri possit, libera ad pœnitentiam agendam accedat, non coacta, non vi aliqua compulsa. Deinde voluntariæ pœnitentiæ iungenda est submissæ mentis humilitas. Ille quia patre recedendo peccauerat, veniam petendo dixit: Non sum dignus vocari filius tuus. fac me sicut vnum de mercenarijs tuis: ideo æquari fratri qui nō deliquerat, vel etiam præferri meruit. Et publicanus dū cernuus orat, indignūq; se iudicat in cœlum suspicere Christo

Ioan. 15

Luc. 18

DE SPE LIBER II.

Christo testante rediit iustificatus, cœli ciuis futurus, qui peccati seruus fuerat. Sed si ne iustus quidem, nisi se humiliauerit, exaudietur, quanto minus peccator veniam impetrare poterit, nisi simul & pœniteat & humilietur? hoc ipsum dominus a nobis exigens, clamat: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiuno, & fletu, & planctu: & scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra. Cor autem humiliatum, & intus pœnitentiæ dolore scissum, lachrymæ (si fieri potest) foris per ora manantes testentur, Mulieri peccatrici in euāgelio dimittuntur peccata multa, quia dilexit multū. Sed dilectionis huius testes lachrymæ erant, quibus pedes domini rigauit: capilli, quibus rigatos terfit: labia, quibus terfos osculata est: vnguentum quo illos post oscula vnxit. Mœror, humilitas, amor, simul mixta erant: omnium tamē causa fuerat amor, quo cōcupiuit cum ipso in gratiam redire, quem offenderat. Petrus quoq; apostolus negationis crimē fletibus diluit amaris: & qui ante lachrymas domino infidus extiterat, post lachrymas regni cœlestis claues ipso tradente accipere meruit. Ad eiusmodi fletū Iacobus nos inuitat, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo. miseri estote, & lugete, & plorate. risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit vos. Per hoc quod in fine subiunxit, docet pœnitentis lachrymas æterna consolatione esse dignas. Eadē Pauli sententia est, vbi ait: Quæ secundum deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Tristitiam vero istam atq; fletum, ne leuitatis esse videantur, vitæ austerioris observatio comitari debet, vt quod per voluptatum illecebras peccatum est, per corporis afflictionem purgetur. Intrate, inquit dominus, per angustam portam, quia angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitam. Quod si per viam istam sanctos ac pios homines cœlum ascendisse credimus, quomodo qui peccauerunt id assequi posse sperant, nisi & ipsi per eam inceserint? Iob iustus nullius mortiferi dilecti conscius, & qui summi Dei verbis laudatus fuerat, præter illa quæ ad patientiæ probationem

Iohel. 2

Luc. 7

Mat. 26

Iacob. 4

2. Cor. 7

Mat. 7

Iob. 16

Daniel. 10

Ioannes
Baptista.

Mat. 23

Esaie. 35

Tef. 4

per tulit, saccum confui, inquit, super cutem meam, & operui cinere carnem meam, facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Daniel inter prophetas egregius habitus est, visionum somniorumq; intelligentia donatus est, puer abhuc senes iudicauit: & tamen ego Daniel (inquit) iugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non commedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vinctus sum. Quid de Ioanne baptista dicam: in matris utero sanctificatus, de muliere genitis prælatus, plusquàm propheta habitus, deserti angustias volens paritur, pilis camelorum vestitur, zona pellicea præcingitur, & in tam vili habitu vilius nutritur, locustas & mel syluestre comedens & aquam bibens, à vino autem & sicera se abstiens. Si ergo electorum dei talis in terra vita fuit, nullius pene culpæ consciorum, quos labores, quas vigilias, quæ ieiunia, quas asperitates, nobis tot criminum inquisitione fœdatis non vltro subeundas dixerim, vt munus demur? Veruntamen quorum durioris vitæ rigorem sponte susceptum imitari proposuerimus, eorum sequi debemus & mores. Frustra enim aliquis corpus exterius fatigationibus exercet, si mens intus non se omnino disponat ita vitio abstinere, vt etiam diligenter incumbat studio virtutum. Ideo dictum est: Facite fructum dignum pœnitentiæ, quia maxime pœnitentibus conuenit, vt dimissis flagitijs, bene beateq; viuendi exercitationibus operam impendant, vt videlicet superbiam excludat humilitas, libidinem castitas, auaritiam liberalitas, crapulam abstinencia, otium labor, dolum simplicitas, odium charitas, & quicquid culpabile fuerat, contraria probitas compenset. Atq; ita in cubilibus (vt Esaïas ait) in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci, & erit ibi semita, & via sancta vocabitur. Hoc est quod Apostolus nobis suadet, vt deponamus veterem hominem, qui corrumpitur per desideria erroris, & induamus nouum, qui secundum deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Hac tali negotiatione talenta nobis credita duplicantur; & qui super pauca fidelis fuerit, super multa

DE SPE LIBER II.

multa constitutus intrabit in gaudium domini sui. Super omnia vero cauendum est, ne dum poenitentiam in reprocrastinamus, poenitentiae tempus effluat, & in peccatorum luto adhuc defixos repente mors occupet. Vide igitur ne te iuuenilis fallat aetas, nec salubre corpus & robustae vires decipiant. Nulli aetati parcat mors, & sicut senes ita & pueros rapit, quinimmo rari admodum sunt, quos ad senectam usque patitur peruenire. Plurimos praeterea eadem dies sanos fortesque incedere vidit, & exanimis concidere. Nulla vitae securitas est, semper inter pericula versantium. Potes vel morbi vi, vel venenari cibi haustu, vel serpentis ictu, vel sicarii alicuius improvisi percussu, vel alio aliquo inopinato casu protinus extinguui, denique quod multis accidit, potest & tibi. Idcirco sicut in Ecclesiastico scriptum est: Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: subito enim venit ira illius, & in tempore vindictae disperdet te. Expectaris a Domino, ut sceleris perpetrari poeniteat, & mores vitio corruptos virtutis operibus cures ne pereas, tu vero tuimet oblitus, perire mauis quam corrigi, & tam benignum dominum, tam pium patrem non cessas offendere. Iam tandem excute insaniam istam & respice, ac saniore usus consilio, rumpe moras omnes, pone finem flagitijs, & supplex veniam ora, ut Deo miserante, dum miserendi superest tempus, mereri coelestia incipias, cum terrena spreueris. Quod si cunctantem mors praeuenerit (vide in quanto verferis discrimine) aeternam quae poenitentibus datur beatitudinem amittes, & in ignem inextinguibilem, quo coruscant obstinati, perpetuo cruciandus denique eris. Nihil est quod magis cauere debes, ergo & nihil magis accelerare quam poenitentiam, per quam talia cauetur, & mutata sorte tam immensum malum veratur, tanquam immensum bonum acquiratur. Haec sunt igitur vere poenitentis officia, quae retulimus, ut videlicet volens non inuitus ad poenitendum accedas, ut humilieris, ut lugeas, ut vitam magis laborosam viuas, ut praeterita peccata succedentium virtutum meritis compensis, utque in primis cures, ne poe-

Eccle. 3

- nitendi tempus tarda cōuersione imprudenter amittas. Ista tamen omnia cum perfeceris, vide ne quid tibi tribuas, diuinæ gratiæ acceptum referre debes, & cum propheta dicere: Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Nam si humana fragilitas ad agendam pœnitentiam diuino non indigeret auxilio, Ieremias non orasset: Conuerte nos domine ad te & cōuertemur, nec saluator dixisset: Sine me nihil potestis facere, & nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eū, cui sententiæ Pauli apostoli dictum concordat, vbi ait: Non volentis neq; currentis, sed misereantis est dei. Vnde Philippenſibus etiam scripsit dicens: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Idem arroganter sese efferentem increpans ait: Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?
- Hier. 10
Thre. 3.
Ioan. 13
Ioan. 6
1. Cor. 4
Philip. 2
1. Cor. 4

De obstinatione non admittentium
pœnitentiam. Caput XIII.

Nunc illos cōueniamus, qui peccandi assuetudine obdurantur, quique graui aliquo execrandoq; cōmisso crimine veniam desperant: & cum ad pœnitentiam conuerti alteris arduum videatur, alteris vanum, vtriq; in proposito perditissimæ vitæ immobiles perseverant. Enitendum est, si quo modo possimus, quod irrationabiliter conceperunt, ratione discutere qua fortasse compulsi, mortiferum venenum euomere curabunt quod hauerunt. Tu qui multum temporis peccando consumpsisti, & ætatem ad bene agendum datam in dilicijs, in luxurijs, in obscœnitatibus turpiter contriuiſti quo excideris cogita, & vel in fine de regione login qua incipe redire ad patrem quē reliquisti. Difficile est iniquis ab vſitatis desistere, & pellam iam inueteratam serpentis more cum noua commutare. Sed nisi de Iudæa transieris ad Galilæam, domini resurgentis gloriam videre nō poteris. Tametsi hoc tibi difficilimū sit incipe tñ,

scnta

DE SPE LIBER II.

tanta, experire, quanto magis tardas tanto rem factu difficiliorem reddes. Neque enim ad hanc difficultatem, quam caufaris, nisi per moras dilationesque conuersionis descendisti, quo longius abieris, durius erit reuerti, oneri quoti die addendo, nisi rursus de illo demere incipias, grauitate crescente opprimeris. Quam diu ergo poenitentiam agere cunctaris, indies deterior euadas necesse est. Iesu autem recedete de templo corporis tui (templum enim dei eras, dum innocenter viueres) non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur, omnis virtutum vis dissipabitur abscedente domino virtutis. Reliquum erit, ut ubi eradicata bona fuerint, inde exurgant mala, & de corrupto semine deterior exhuberet seges, & fiant nouissima tua prioribus peiora. Quanto ergo satius ut in tempore resipiscas, & cum diu dormieris, iam tandem expergiscaris atque a vitis quae sequeris auersus, incipias iter ingredi virtutis? Quod si parum perpendere volueris, quantum lucri facturus es, si te corrigas, quantum boni consecuturus, multo certe alacrius festinantiusque reditum expedies ad probitatem, quam ad nequitiam discessum hactenus expedisti. An tu ignoras iumenta onere grauata segnius a stabulis abire solere, celerius vero ad stabula remeare? & hoc quidem oneris deponendi pabuli que sumendi gratia. Nunquid ipse minus prouidus pigritabis fascem istius peccatorum, quo primum abijcere, & ad pastum coelestis mannae festinare non quam veteres Israelitae manducauerunt in deserto & mortui sunt, sed qua qui recte usi fuerint, viuent in aeternum. Consule igitur saluti tuae dum licet. Nam quo nunc tendis, in vltima vitae crepidine terribile precipitium est: quo si corrueris, nunquam inde resurges. Nulla est enim redemptio in inferno. Quo autem a nobis reuocaris, inde aditus est ad coelestem beatitudinem, angelorum gloria, ad requiem gaudiumque sanctorum. Nequaquam erit ita ut videtur difficile a prauis actionibus desistere, atque ad iustitiae sanctitatisque opera accingi, si vel malorum poenam, vel bonorum aestimare libuerit praemium. Praeterea ignaui est profecto eiusce rei exequendae difficultatem praetendere, quam saepe a plurimis peractam fuisse

Matth. 9

Zachæus.

Luc. 13

Psa. 117

se constat. Matthæus ante apostolatū diu multūq; auaritiæ studio vectigalium publicorum cōducturas facitauit: quo die autem a Christo vocatus est, teloneū reliquit: & qui satis longum tēpus māmonæ seruierat, statim fit deī seruus Christi que apostolus. Zachæus quoq; ætatē in exi-
gendis vsuris cōtriuera, viso tandem dño, totum quod fœnore quæsitum erat, distribuere pauperibus cœpit, & illis quos aliquid defraudauerat satisfacere. Eodē itaq; die quo finem criminū fecit. Christū domi suæ hospitem meruit habere. Multa id genusexempla tibi de scripturis possem proponere, si in his recēdendis occupari vellē. Currentem per consueta vitia rotam affixo pœnitentiæ paxillo sistere non vales, si aliij non pauci valuerē. Serum est dices, at etiā nouissimis datur denarius sicut primis & mulier duode vincti annos inclinata, ad cœlestem medicū tandem accedens extento dorso erigitur, quoniā eum qui mortuos ad vitam excitat, suam etiā infirmitatē quāuis chronicam diutina mō curare & posse credit, & velle sperauit. Nunquā serum est salutem quærere: cum semper spes impetrandi suppetat, donec in corpore datur spirandi copia. Sed quia dierum nostrorū exitum nescimus, periculosissimum est postremum expectare, ne forte is hodiernus vel crastinus sit, & tūc mori cogamur, cum nos multum adhuc victuros credimus. Cæterum si conuersioni tuæ (vt potissime fit) hoc obstat, q̄ violentæ admodum sensuum tuorum cupidini nō potes resistere, da operam vt possis. Tolle concupiscendi occasiones, & membra scandalizantia abscide: auerte oculos ne videāt quod ad peccandum prouocat, aures ne audiāt, nares ne odoretur, os ne loquatur, manus ne contrectent. A pristinis quoq; sodalitijs ac societatibus paulatim te submoue, & iam honestiorum deumq; timentū hominū lateri adherere stude, consortio cōsilijsq; eorum vtē, quibus persuasus, is qui nūc es, esse desines. Nam si iuxta Apostoli sententiā, mala colloquia corrumpūt mores bonos, cōsequens est, vt bona colloquia malis moribus remedio sint. Verissimum est enim quod in psalmo dicitur: Cū sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, &

cumi

cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Tu
bes me inquires veterib⁹ amicis nouos præferre. Imò ma
lis bonos, & vt apertius dicam, inimicis amicos, & cū his
quidē gratiā inire, illos relinquere. Vehementer enim er
ras, si ab ipsis te amari putas, qui ne sibi quidem amici esse
censendi sunt, cū improbe incōtinenterq; viuēdo & se &
te pariter perditū eant. Ergo vt a facinororum societas
te consortioq; discedas, & viris animi integritate conspi
cuis vt incipias hortamur, non vt amicos derelinquas.
Quod si isti quorum nunc familiaritate delectaris, æqui
atq; honesti amici essent, & te ab eis amari faterer: cū au
tem te secum simul contempra virtute per deuia vitiorū
trahant, audeo dicere (quis enim verum dicere non au
det) capitaliorem illis inimicum habes neminem. Talis
bus autem carere non posse, non eos deserēdi difficultas
facit, sed male sibi cōsulendi stultitia. Quid enim illo ho
mine dementius, qui mauult perire cum scelestis, q̃ cum
probatīs viuere. Tu si tua salus tibi est curæ, vt esse debet,
istos ipsos aut tecum simul si potes ad pœnitentiam con
uertere, aut si non potes, fuge, ne vna cum illis intereas. Me
lius est tibi mancum & claudum & altero carentem oculo
intrare in paradysum, quā duas manus & pedes &
oculos habentem mitti in gehennam. Melius est em̃ sine
amicis gaudio perfrui sempiterno, q̃ cū amicis tradi sup
plicijs. Quod si decursæ in voluptatibus vitæ vsus abijce
re tibi prorsus molestū est, quæso ne saltē pigeat, talis via
te qui tandem finis sit cōsiderare. Siquidem prudentis est
prouidere futura: & si bruta quoque quædam animalia
venturæ tempestatis præsaga, antequā erumpat procel
la, ad tranquilliora sibi loca confugiunt, minus te ra
tionalem existimabo, si proposita voluptarijs inconti
nentibusq; tormenta tecum quandoq; nō meditaris, vel
cum meditaris non expauescas, teque ad eum vitæ sta
tum conferas, in quo & de pœna securior esse possis, & de
præmio certior. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, qui
bus non est intellectus. ratiōe vtēs ad ea quæ futura sunt,
mentem dirige, & ad salutis portum, dum euadendi nar
fragij spes est, vela conuerte. Vel si vsque adeo inualidus
8

& ceteris es, vt ratam corporis tui regere nequeas, ora vt queas. Petite, inquit dominus, & dabit vobis. Non potes excusare imbecillitatem, vbi auxilium tibi promittitur si petieris. Quid igitur mollescis ne iam ad pœnitentiam, an adhuc in proposito inolitæ pueritatis obduras? Mō strata hæcenus remedia si parum proficiunt, nunc demū minis tecum & terroribus (ne quid intentatum relinquantur) agam. Quidem q̄ viuis, cum morte magis dignus sis, nisi quia domino miserante expectaris vt melius viuas: quod si vltra obstinatus esse pergis, cum ficu infructuosa succideris, ne terram occupes: succideris, inquam, & in ignem mitteris, & ardes, palmitis instar a vite abscisi, atq; arefacti, omniq; humore quo reuiuiscere posset destituti. Abscisus quippe es a vera vite, & a Christo alienat⁹, q̄ diu peccatis finem non statuis, q̄ diu te creatorem tuum redēptoremq; offendere non pœnitet, q̄ diu non metuis dominum tuū, nec illi obtemperas, cui angeli in cœlo assistūt, quem sancti omnes venerantur, omnes inferi contremiscunt, qui est super omnia potens, in omnibus sapiens, omnium optimus, primus omnium, omniumq; postrem⁹, neq; initium habens, neq; finem, benignissimus pœnitentium remunerator, seuerissimus obstinatorum ultor ac punitor. Et cum tantus talisq; sit, tu illum tibi iratum esse se audes negligere: tu illum peccata peccatis cumulando ad vindictam non vereris prouocare, tum tamen a peccatis desistendo placare posses. Ipse enim per prophetam tibi pollicetur, nullam de tot offensis vnquam se exprobraturum, si offendere desieris, & secundum sua præcepta cœperis operari: neq; esse suæ voluntatis asseuerat, vt moriatur peccator, sed vt cōuertatur & viuat. Omnia ergo facit, vt saluti tuæ cōsulat. Atq; huc tendit q̄ præcipit, q̄ promittit, q̄ minatur, q̄ flagelat, q̄ delinquentem non statim perimit, q̄ aliquando etiam beneficijs ad pœnitentiam prouocat. Deniq; vt peccatoribus vitam daret, filium suum vnigenitum morti obtulit. Cuius quidem sanguis, quemadmodum tunc omnes Adæ filios a peccato lauit, vt qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus sit: ita nunc singulos emundat, quoties nos deo peccasse pœnitet. Vte

Ezec. 18

DE SPE LIBER II.

pe tandem tante ergate dilectionis beneficio, dum licet, dum tempus est: dum vita suppetit: si sine illo decesseris, quis miserebitur? Quare dominum dum inueniri potest, inuoca dum prope est: ne te postea ingratitude dānet, & tanquā mignauissimum vineæ suæ, hoc est animæ tuæ, quam tibi commendauit, cultorem arguat, dicens: Quid facere debui vineæ meæ & non feci? Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas, deinde indignatus pœnā inferat quā subdit: Auferam sepem eius, & erit in direptionem. diruam maceriam eius, & erit in conculcationem & ponem eam desertam, non putabitur, & non fodietur, & ascendent super eam vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam. Super ac vineæ methaphora tibi sermo textitur o peccator. Nisi enim in tempore pœnitentiam egeris, postea iusto dei iudicio auferetur a te angelorum custodia, & dæmonibus eris in prædam. tolles sperandi auxilij expectatio, & angustijs oppressus cruciaberis, omniq; ope destitutus, nec pœnitentiæ falce poteris amputare nequitias peccatorum, nec cordis compunctione aliquid leuamenti promereri: sed operiet te omnibus spinis asperior pœnarum congeries, & nemo sanctorum pro te ultra deprecabitur. Hi enim sunt nubes cœli, qui super nos orationū suarum imbrē manantes, faciūt vt tam diu ad pœnitentiam expectemur. Expectaris & tu sed si moram feceris, ab Apostolo quoq; audies: Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuū, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera eius.

Esa. 5

Roma. 2

Ad desperantem exhortatio. Cap. XIII.

Nunc ad te conuertor magni atq; ingentis criminis conscie, qui te nullo modo veniam posse mereri existimas, nec perpendis quod dei misericordia multo maior sit omnib⁹ peccatis. Nihil est quod illa non delebit, si te commissi pœnituerit, semper parata est ad condonandum, si tu paratus es ad pœnitentiam agendam.

David.

Matthæus
Zachæus.
Paulus.
Petrus.

Manasses.

Cain.

Iudas.

Psal. 50

dam. Quod autē Christus dixit, blasphemiam in spiritu sancto
 etum irremissibilem esse, multi dubitant, vtrum intelligē
 dum sit, q nūq dimittatur, an q difficulter, vsq adeo exis
 timant, si pœnitētia adsit, nihil obstare, quin benignitas
 diuina præstet veniam. Quale igitur, vel q magnum esse
 potest scelus tuū, quod te ad desperationē remissionis qui
 uit compellere, & de deo non recte sentire, vt tibi pœnitē
 ti parcere omnino nolit, cū nunquā ad pœnitentiā cōuer
 sis & in ipsum confidentibus non ignoscat. Si adulteriti,
 si homicidiū perpetrasti, vtrumq; Dauidi, cum se peccasse
 doluisset, est remissum. Si fœnore & vsuris rem quæsitū,
 hoc Matthæo Zachæoq; fuit condonatum. Si persecutus
 es ecclesiam dei, de hoc facta est gratia Paulo. Si pernega
 sti dei filium, de hoc Petro fuit venia data. Si stella adora
 sti, si dijs alienis templa arasq; posuisti, si obseruasti som
 nia, maleficijsq; credidisti, si in dei seruos cœdibus es graf
 satus, ista omnia Manasses fecerat, & tamen cum eis pœ
 nituisset, veniamq; orasset, exauditus est: hostiliq; iugo li
 beratus, regnum recuperauit quod amiserat. Nullū ergo
 tam immane facinus committi potest, quod pœnitenti
 bus misratio non ignoscat diuina. Et cum ita sit nōne
 stultissimū est id desperare, quod plurimis cōcessum fuisse
 se nō ignoras? Cæteriū neq; penitētia ipsa peccati quicquā
 prodest veniam desperanti, cū hæc ipsa desperatio pecca
 tum tale sit, vt omne pœnitudinis meritum euacuet atq;
 irritet. Nihil profuit Caino fratricidæ, quod a dño coar
 gutus doleret, quia clementiæ diuinæ derogauit, dicens:
 Maior est iniquitas mea q vt veniam merear. Nihil Iudā
 proditorem iuuit suus pro commissio dolor, neq; confes
 sio cum diceret: Peccaui tradens sanguinem iustum, quo
 niam cum de dei misericordia desperasset, tristitia supe
 ratus, laqueo mortem sibi consciuit. Pœnitenti igitur &
 petenti venia datur, desperanti vero, neque in hoc seculo
 neq; in futuro paritur. Quidnam igitur te vltro perdis
 desperando, cum iam certo scias, esse locum veniæ, si ve
 niam poposceris pœnitendo? Cur non potius cum Dauī
 de peccatum suum lugente exclamas, Miserere mei deus
 secundum magnam misericordiam tuam, & secundum
 mul

DE SPE LIBER II.

multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem
meam. Magna misericordia magnum delet crimen, &
miserationum multitudo multitudinem remittit pecca-
torum. Dominus clamat, Nolo mortem peccatoris, sed
ut conuertatur & viuat: & tu mori mauis q̃ conuerti, &
veniam desperare q̃ poscere. Dominus soluit cōpeditos,
dominus erigit elifos, & tu tam mortifero peccati vincu-
lo non vis absolui? tam graui casu elifus nō curas erigi?
de medico qui omnes in se confidentes in vnico verbo sa-
nat, diffidis? Graue est (inquis) peccatum meum, nūquid
grauius q̃ istorum, quorum modo mentionem fecimus?
quibus tamen quod nequiter deliquerant, clementer di-
missum constat. Nunquid etiam grauius est peccatum tu-
um quā cælum, quā terra, quā mare? sed qui potuit
creare ista, non poterit sceleres tui pondus eleuare: & ubi
abundauit delictum, ibi gratiam abundare facere. Non-
ne ille quoq; qui dicebat: Iniquitates meæ supergressæ
sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super
me, precatus est, dicens: Domine, ne in furore tuo arguas
me, neq; in ira tua corripas me. Haud ita orasset, nisi sp̃e
haberet impetrãdi quod orabat, sperauit & orauit, & vo-
ti compos factus est. Nonne etiam Hierosolymę vrbi gra-
uissimum idolatrię crimen exprobrans deus, dixerat:
Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbam Borith
maculatata es in iniquitate tua coram me, postea tamen
ne de peccati remissione diffideret. Fornicata es, inquit,
cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, & ego
suscipiam te, sed cum reuerti noluisissent, aggrauassentq;
scelus mentis obstinatione, eorum impietatem plumbi
massa onerari vidit Zacharias propheta, dominoq; vl-
discente vrbs passa est excidiũ, & illi captiui ducti in Chal-
daam. Intermissione quidem deleri merebantur, sed do-
minus temperauit iram, ut postea ostenderet etiam obsti-
natos dementiam. Postquā enim eos p̃cnitere cœpit,
peccata confitendo, misericordiamq; dei implorando, is-
pso fauente de seruitutis iugo liberati atq; ad patriũ solũ
post liminio reuersi, inſtaurata ciuitate, temploq; erecto,
sortis pristinę statu frui cœpere. Iam ergo vides (nisi adeo
cæcus

Hiere. 2

Zacha. 5

cæcus es, vt nihil veri videas) quia nulla est prorsus tanta delicti alicuius magnitudo, tanta grauitas, quâ dei mîa à pœnitentibus requisita, non minuat, nō eleuet, non de niq; ad nihilum redigat. Soli hanc consequi nequeunt, q de ipsa desperant. Licet igitur te peccasse pœniteat, nisi etiam peccati veniam desperasse pœnituerit, cum impœnitentibus computaberis. Quamobrem festina deponere clementiam istam animi, vt flagitij tui magnitudine diuina clementiæ immensitatem putes inferiorem. Deus, pater misericordiarum est, miserationum suarum non est numerus. Spera in illo. Sperantes in domino misericordia circundabit. dum te pœnitet, dum speras, dum precaris, etiâ sancti pro te orant, angeli vota tua offerunt deo, Christus ipse pro te patrem interpellat, dicente Ioanne Apostolo: Aduocatum habemus apud patrē Iesum Christum iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Desperantium vero Christus nō aduocatus est, sed iudex. Cōsidera igitur vtrum tibi sit melius veniam sperare vt Christi patrociniō subleueris, an desperare, vt eiusdem iudicio damneris, & in æternum pereas. Hactenus de pœnitentia, nunc de confessione peccatorum, quæ pœnitentiam comitari debet, aliquid memoremus.

1. Ioan. 2

De peccatorū confessione. Cap. XV.

TRia sunt peccatorum genera: aut enim peccamus cogitatione, aut verbo, aut opere. Per ista mētem discurrendo, postq̃ conscientiam diligenter accurateq; examinauerimus, tam de omnibus q̃ de singulis, in quibus deo vel proximo aliqua illata est iniuria, dolentes mœstiq; in primis, & ante sacerdotē veluti ante Christum reuerenter genibus prouoluti, cuncta illi exponamus, occultemus nihil. Manifestanda est enim medico ægritudo, vt ille adhibitis remedijs instauret sanitatem. Illi autem animarum nostrarum medici sunt, quibus cōcessa est soluendi ligandiq; potestas ab eo qui dicit: Accipite spiritum sanctum. Quorum remisistis peccata, remissa

Ioan. 20

DE SPE LIBER II.

missa erunt: & quorū retinueritis, retenta sunt, ab eo im-
quā, qui est sacerdos in æternū, quiq; in cœlū ascendens,
vicarios nobis ī terra reliquit ipsos sacerdotes, & Petro
curam ouium suarum pastor bonus commendans, atq;
clauēs regni cœlestis tradens dixit: Quodcūq; solueris
super terrā, erit solutū & in cœlis: & quodcūq; ligaueris
super terrā, erit ligatū & in cœlis. Non dubitemus igitur
quin peccatum illud deletum sit, quodcūq; Christi sa-
cerdotes rite dimiserint. Ab eo ius soluendi atq; ligandi
acceperunt, qui potest omnia, & per quem facta sunt
omnia in cœlo & in omnibus abyssis. Ipsi iudicent in-
ter leprā & leprā, ipsi peccatorū nositorū morbos curēt,
ipsi nos ad æternā transmittāt salutē, suppeditātes quic-
quid ad eā assequendā nobis necessariū fuerit. Neces-
sarium est autē baptismo ablui, chrismate inungi, sed qm̄
etiā post hęc in multis delinquimus, nihil deinde ita ne-
cessariū est, vt peccatorū cū pœnitentia cōfessio. Hac sola
quoties cadimus, erigimur & stamus. Baptismus quidem
sordes ante se cōtractas eluit semel, cōfessio semper. Cæ-
terum q̄ etiā per martyriū aboleantur peccata nō ambi-
gimus: dño dicēte: Qui pdiderit animā suā propter me
& euangelium, saluam faciet eam, & per eleemosynarū
largitatem, cū idem dicat: Date eleemosynā, & ecce omīa
mūda sunt vobis, & per iniuriarū cōdonationē, quia scri-
ptum est: Si dimiseritis ex corde fratribus vestris peccata
ipsum, & pater vester cœlestis dimittet vobis peccata
vestra, & per exhortandi studiū, quo alios a flagitio ad
virtutē reuocare nitimur, quia dicitur: Si quis cōverti fe-
erit peccatorē ab errore viæ suæ, saluat animam eius &
operit multitudinē peccatorū: & si qua alia sunt per quæ
remitti crimen dicatur, non ideo pœnitentiæ confessio-
nis, sacramentū excludi putes, nec sine ipso te saluandū
credas, si talia feceris: nisi em̄ te peccasse pœnituerit, ni-
hil ista proderunt. Peccato deus offenditur. Quod si pro
peccato quo deū offendisti, non doleas, cares charitate, si
ne qua (teste Paulo apostolo, in quo Christus locut⁹ est)
nec corpus tradere vt ardeat, nec facultates in cibos pau-
perum distribuere, nec hominum angelorumq; linguis

K loqui,

Matth. 16

Matth. 18

Marc. 8

Luca. 11

Matth. 6

Marc. 11

Iacobi. 5

loqui, nec fide montes transferre, quicquam prodesse poterit. Pœnitentiam itaq; agere oportet, & illa non omittere. Quicquid enim pie sancteq; agitur, appendix pœnitentia est, & pro culpa satisfactio, vt purgatorij pœna vel breuior sit, vel nulla, si plene in vita satisfactum fuerit, vel etiam vt post culpæ pœnæq; abolitionem plus gloria in cœlo meriri possint, qui hic benefecerint. Restat vt dicta euangelica, quæ memorauimus, quæq; illis similia sunt, ita intelligantur, vt si fiant quæ in ipsis præcipiuntur, peccatori ad emundationem adiumento fore, si tamen præcesserit pœnitentia cū confidendi proposito, quando fuerit opportunum. Igitur sicut charitas ipsa fundamentum & consummatio virtutum est, ita pœnitentia finis esse debet peccandi beneq; agendi initium, vt cætera feliciter succedant, deoq; grata atque accepta sint. Si quis tamen solam pœnitentiam sibi sufficere credens confessio nem respiceret, in hæreticorum numero ponendus esset, neque ei profecto prodesse potuisset pœnitentia ab ecclesiæ corpore separato. Separatum enim a corpore membrum non viuificatur, sed quamdiu diuisum est, manet in morte. Confessionis autem sacramentum tam veteribus quàm nouis hominibus commune est. Primi parentes nostri Adam & Eua cum peccassent, peccatum suum cōfiteri coacti sunt, deo interrogante quare fecerint quod facere interdicti erant & illis respondentibus qualiter in id criminis incidissent. Voluit itaq; deus a primo homine confessionis inchoare mysterium vt ostenderet, nulli posterorum claudi confugium ad veniam, quod apertum esset primis. Quamobrem & ab his descendentium Israelitarum mos fuit, quoties ærumnis oppressissent, dei opem implorare, cilicio contegi, cinere conspergi, ieiunio corpus affligere, & præter hæc, peccata confiteri, sic humiliati deo mirante angustijs liberabantur, & a peccatis quidem absoluti abibant, præter originis culpæ, qua absolui non poterant, donec redemptor in lege promissus non venisset. Quare nec illorum confessio in lege potuit esse ita plena (nihil enim ad perfectum adduxit lex) vt est nostra in euangelio, cum illa in partem manca sit,

DE SPE LIBER II.

sit, hæc per omnia integra & perfecta. Illa simul multo-
 rum, hæc singulorum, illa deo audiente tantum, hæc es-
 tiam dei sacerdote examinante & ab omnibus absoluen-
 te. Nondum enim illis mediator venerat CHRISTVS
 dominus, per quem referatus est aditus ad cœlestia, &
 cuius cruore a corruptæ originis culpa expiati, in san-
 cta cœpimus introire, & hæredes fieri non terreni & tē-
 poralis regni, vt illi, sed cœlestis & æterni. Ne igitur tan-
 ti erga humanum genus beneficij memoriam vlla vni-
 quam deleret obliuio, mediatoris atque redēptoris Chri-
 sti locum in terra tenere cœperunt sacerdotes. Per eos i-
 pse verus agnus pro nobis semel oblatus, quotidie offer-
 tur. Per eos ecclesiæ sacramenta participamus, remissio-
 nemq; accipimus peccatorum: & postquam his penitus
 mūdati vita ista decedimus, non iā ad inferos, vt veteres
 illi, sed ad cœlestē patriā, vt in Christo renouati transmi-
 gramus. Tante igit virtutis est nostra cōfessio, vt nō solū
 de peccatorib⁹ iustos faciat, sed etiā de terrenis cœlestes
 de mortalibus immortales, de miseris felices. Hæc em̄ cō-
 fessio peccata delet, & animā a morte liberat, quod osten-
 dit Ezechias ad dñm dicens: Recogitabo tibi oēs annos
 meos in amaritudine animæ meæ, tu autē eruisti animā
 meam vt nō periret, proiecisti post tergum tuum omnia
 peccata mea. Idem testatur psalmista cum ait. Dixi con-
 fitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu
 remisisti impietatem peccati mei. Per hanc dum preces
 effundimus, voti compotes efficimur, eodem propheta
 dicente: Vias meas enunciaui tibi, & exaudisti me. Per
 hanc prauī cogitatus dissipantur, & qui boni sunt, succe-
 dunt. Sicut Salomon in prouerbij affirmat, dicens: Re-
 uelado domino operā tua & dirigentur cogitationes tuæ.
 Hæc denique sancta confessio diabolo nos ereptos red-
 dit deo, & de filijs tenebrarum filios efficit lucis. Ille qui
 luxuriose viuendo bona consumpserat, ita vt porcos
 pasceret, ad patrem supplex confugiens, ac se peccasse
 confitens, amplexum osculumque patris accipere me-
 ruit, & stolam, & annulum, & calciamenta, & conui-
 uium. Nihil qđ male egerat, exprobratur ei, sed humilis
K 2 confes-

Esaiæ. 38

Psal. 31

Psal. 118.

Prouc. 16

Luca. 15

confessionis merito in hæreditatem cum omni lætitiæ ambitu fuit admissus, ingenti calamitate in summam beatitudinem commutata. In integrum itaq; restituitur gratia, cum peccator per pœnitentiam & confessionem humiliatur. Postremo quicquod diximus de pœnitentiâ, idem de confessione est sentiendum. Neque enim perfecta esse potest pœnitentiâ sine proposito confitendi, neque utilis confessio absq; pœnitentiæ admittione.

De his qui confiteri negligunt.

Caput XVI.

Proue. 18

Naum. 3

Osee. 13

DE illis vero qui tam salutiferam peccatorum confessionem peruiaciter deuitât, a via virtutis perpetuo aberrât, quia in tenebris manêt, neq; quod tendere debeant satis perspiciunt, scriptum est: Qui abscondit scelerum sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quid autem prodest id celare hominē, quod non latet deum? Peccata enim quæ nunc vni sacerdoti abscondis, in die iudicii omnibus manifesta erunt, dicente dño: Reuelabo pudenda tua in facie tua. Coram vno modo non vis erubescere: coram plurimis postea confunderis. Omni tamē veræ cundiæ tuæ molestia intollerabilior erit iudicis aduersum te seueritas atq; cognitio, ea te peccatis grauatum in barathrum detrudet inferni: vt qui confessionis beneficio per misericordiam dei oblato vt i noluisti, terribiles infinitosq; cruciatus patiaris per iustitiam, dicente Osee propheta: Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius, dolores perturientis veniēt ei. Talis itaque merces illius erit, cuius peccatum nunc absconditum est nolentis illud secundum diuinæ humanæque legis præscriptum confiteri, palamq; alteri facere. Nam siue timore, siue pudore id faciat, non excusabitur. Magis enim deum timere debuit q̃ homines, & potius contempto rubore purificari velle, q̃ subtracta confessione sordescere. Porro sicut hi qui nunc scelerum suorum pœnitens

DE SPE LIBER II.

pœnitentes propria confessione se accusant, angelorum patrocínio subleuati erūt vt beati sint, ita qui errata sua modo dissimulant, a diabolo tandem accusabuntur, ut Christi iudicio condemnentur. Curramus igitur totis affectibus ad portum salutis, ne delictorum tempestas bus acti mergamur in profundum. Doleamus q̄ peccando præuicati sumus diuina mādāta, & cum certa emēdandi, satisfaciēdiq; destinatione singula quæq; quibus offendimus, confiteamur. Alioquin ne illa quidem quæ benefacimus, proderunt ad beatitudinem consequendā, nisi de malis quæ commisimus tristemur, eademq; sacerdoti iudicemus, vt volentes moneat, vt sustinere paratos castiget, multique pro delictis, quæ sibi aprior videbitur imposita, mundos purosq; restituat, ecclesiæ deoq; reconciliet. Si enim confiteamur peccata nostra (vt Io. 1. Ioan. 1 annes apostolus inquit) fidelis est & iustus dominus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Remissio minuit culpam, emundatio tollit pœnam & confert beatitudinem, dicente dño: Beati mūdo corde, quoniam ipsi deum videbunt.

De sacramento corporis Christi.

Caput XVII.

Poenitentes de ijs quibus te offendimus domine, & eadem sacerdoti tuo confessi, atq; ab ipso cui tu soluendi potestatem dedisti absoluti, ad mensam saluberrimi conuiuij tui accedimus, vt corpori & sanguini tuo communicemus. Indigni quidem, sed tamē abs te inuitati, qui infirmitati nostræ præsentaneum porrigēs remedium, sacratissimum corpus tuum sub specie panis, Accipite inquit, & comedite, hoc est corpus meum. Deinde preciosum sanguinem tuum sub specie vini in calice infusum propinans ais: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et ante per Salomonem in prouerbijs hortatus es, dicens: Venite & comedite

K 3 tepae

MARCI MARVLI

te panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Ad
 tuum ergo conuiuium a te inuitati, a te vocati accedi-
 mus, cum plena fide, cum indubitata credulitate confite-
 tes, panem & vinum tuis verbis a tuo sacerdote conse-
 cratum, tuum esse corpus tuum esse sanguinem. Tu enim
 ipse qui veritas es, hoc testaris & affirmas, cui vel mini-
 mum refragari infidelitatis crimen est. Panis viniq; fi-
 guram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, sa-
 pore ore gustamus, duritiem atque liquorem tactu sen-
 timus, & tamen non nostris sensibus, sed tuo testimo-
 nio credimus. Omnis enim homo mendax, tu solus ve-
 rax, tu ipsa veritas, quæ nec decipi potest nec decipere.
 Nos itaq; corpus tuum clementissime domine, & tuum
 sanguinem aliena specie velatum fideliter accipim⁹, nec
 omnino qua ratione id fieri possit quærimus, aut quomo-
 do panis viniq; substantia in substantiam corporis & san-
 guinis tui transeat. cum accidentia non mutantur ser-
 uamur. Maius est enim miraculū istud q̃ vt humano in-
 genio vel scientia comprehendi possit, te tamen tradente
 verum esse credimus, etiam quod intelligere quomodo
 verum esse possit nequimus. Eteṃ suis finibus circumscri-
 ptus est intellectus noster tuæ autem potentiæ, tuæ sapien-
 tiæ nullus est finis, nulla circūscriptio: omnē numerum,
 omnē excedit modum. Stultus est igitur, qui tanti myste-
 rij altitudinem se deprehendisse putat, nisi ipse reueles, i-
 pse aperias, ipse illū tam singularis intelligentiæ efficias
 capacē. Nos interim non ideo credimus panē & vinū in
 substantiam tui corporis & sanguinis transmutari: quia
 & vxor Loth versa sit in statuam salis, & virga Moysi in
 colubrum, & cibus atq; potus in carnem & sanguinem a-
 nimalis: nam simul cum accidentibus ista mutata sunt,
 sed quia nihil verius esse nouimus his, quæ te docente dis-
 scere contingit. Confitemur te esse verbum, quod facta
 sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Quid ergo fa-
 ctu tibi impossibile, si modo illud vt fiat, tuæ conuenit
 maiestati? Absit igitur vt quicquā dubitemus de tam
 mirabili stupendoque sacramento, cuius tu & autor es,
 & testis. In quo magis mirari licet tuā nos benigni-
 tatis

DE SPE LIBER II.

tatis magnitudinem, quàm incomprehensibile operis
 arcanum. Tu te nobis domine præstas in cibū, qui te pro
 nobis supra crucem obtulisti in sacrificium, sed ibi vi-
 sibilis & passibilis & mortalis apparebas, hic latis glorio-
 sus & deuicta iam morte triūphans. Ibi abscondita erat in
 hoīe diuinitas, hic panis viniq; figura celatur & huma-
 nitas. Sed licet neutrum cernant oculi, vtrum tamen cō-
 fitetur fides, Tu hic totus es q & in cœlo es totus, cœlestia
 non derelinquens & terrena visitans. Nam & in cœlum
 ascensus te quotidie nobiscum fore promiseras vsq;
 ad seculi consumationem. Ita q; & nobiscum es domine
 in terra & cū patre in cœlo, nobiscum in specie aliena, cū
 patre in propria: in terra mundans peccatores, in cœlo
 mundatos suscipiens. Cœlum & terram implens tua di-
 uinitate. & quoniā ei tua inuicta est humanitas, vbicunq;
 diuinitas est, illic si volueris, & humanitatem tuam esse
 necesse est. Quid ergo mirum, si in multis locis es qui in
 vno, qui in pluribus hostijs qui in vna, Porro cū tibi pla-
 cuisset, ineffabili corporis & sanguinis tui sacramento
 fideles tuos pascere & tibi vnire sub panis viniq; figura
 latere voluisti, vt nemo horreret gustare, quod fideliter
 gustatum beatitudinē conferret. Primus Melchisedech
 in sacrificio panē & vinum obtulit. Inde tu diceris in eter-
 num sacerdos, nō secundū ritum eorū qui pecora sacrifi-
 cabant, sed secundū ordinem Melchisedech, qui pane vi-
 noq; litauit. Illius tamē sacrificium signū & vmbra fuit,
 tuum autem veritas est & lux tuum istud & prophetæ fu-
 turum prædicauerunt, & figuræ significauerunt, vt in eo cre-
 dendo, quod & verustas promitteret, & nouitas exhibe-
 ret, fides nostra stabiliretur atq; firmaretur magis. Ab
 Esaia prædictū audimus: Et faciet dñs exercituum omni-
 bus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conui-
 uium vindemiat, pinguium medullatorū, vindemię dese-
 catę. Et ab Hieremia: Omnis laguncula implebitur vino.
 Et ab Ezechiele: Vocabo frumentum & multiplicabo il-
 lud, & nō ponam vobis famē. Et ab Osee: Conuertentur
 sedentes in vmbra eius, viuent tritico, & germinabunt
 quasi vinea; memoriale eius sicut vinum Libani. Et a Za-

Matt. vii.

Gene. 14

Esa. 25

Hiere. 13

Ezech. 36

Osee. 14

Zacha. 9

Malach. 1

1. Petri. 1

Psal. 110

1. Reg. 21.

Leuit. 7

Ioan. 6

charia: Quid em̄ bonū eius est, & quid pulchrum eius, n̄ si frumenta electorum, & vinum germinans virgines. Et a Malachia: In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnū nomē meū in gentibus, dicit dñs exercitū. Figuræ autem atq; signa fuere, sacrificiū Melchisedech sacerdotis, māna in deserto, agn⁹ paschalis, hostia sanctorum oblata pro peccato, hostia pacificorum oblata domino, subciuericius panis Elię itinere, panes propositionis in templo. Quicquid in his fuit significatum, in tui domine glorificati corporis sacramento credimus impletum, atq; ideo non quod videmus in eo, sed quod credimus adoramus: vt Petri apostoli tui promissum te donante nobis perfoluatur dicentis: In quem nunc non videntes creditis, credentes exultabitis latius inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum. Hoc illud est qđ & ipse dixerat: Beati q non viderūt & crediderūt. Accedimus etiā ad te dñe cum timore & humilitate. Tu es em̄ ille, de quo in salmo est dictum: Escam dedit timentibus se. Tu das teipsum his qui maiestatem tuam offendere metuunt & eidem in omnibus obsequi desiderant. Accedimus ad te in amorem tuum insinuari cupiētes: tu qui pi das escam esurientibus, vt dulcedine charitatis tuæ satientur, quam esuriunt. Accedimus cum continentie castitatisq; proposito. Nam si non licuit Dauidi & ijs qui cum illo erant, edere de panibus sanctificatis, nisi cum se a consuetudine mulierum expiassent, quanto continentiore esse oportet eum, qui castum corpus tuum, de casta sumptum virgine, & tibi vnitum esurus accedit: & si de hostia pacificorum vesci iubetur qui fuerit mundus, quanto conuenit esse illum mundiore, qui te omnis munditiæ fontē, omnis gratiæ autorē cupit haurire: Tu es panis viuus, vitam nobis donans quam non habemus & a morte liberans quam timemus. Ais enim: Ego sum panis vitæ, patres vestri manducauerūt manna in deserto & mortui sunt, hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, Si quis manducauerit ex hoc

DE SPE LIBER II.

hoc pane, viuet in æternum. & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nihil est domine tua ista oblatione melius, nihil pulchrius, nihil dulcius, nihil iucundius. Quid est bonū eius, inquit Zacharias, & quid pulchrum eius nisi frumentum electorū. & vinum germinans virgines? Bonus & pulcher es, non reprobis, sed electis: & fidei virginitatem consecutis, non hæreticis à sponsa tua ecclesia, alienatis atq; fornicantibus. Tui præterea sacramenti dulcedo, à psalmista mel dicitur: quoniā nihil aliud in terra gustu dulcius inuenit, cuius nomine illam exprimeret. Cibauit illos (inquit) ex adipe frumētī, & de petra melle saturauit eos. Idem alibi: Gustare & videte quoniam suauis est dominus. Tu tua suauitate, isto melle, in cælo reficis angelos, animasq; sanctas, & mortales pascis in terra. Vnde dicitur: Panem cæli dedit eis, panem angelorū manducauit homo. Postremo & cibus iste ac potus, quem abs te nobis datam, pro maximo munere accipimus, gaudere nos & exultare faciat, Psalmista testatus est, dicens: Educas panem de terra, & vinum letificat cor hominis. Cum ergo mysticum alimentum istud tantum tale sit, merito quidem eucharistiam, id est, bonam gratiam vocant. Se enim pie sumētibz magnam multiplicemq; confert gratiam, & ad summam vsq; prouehit beatitudinem. Te quippe in ipso sumimus, qui totius boni largitor es, totius distributor felicitatis atq; gloriæ. Tu sub aliena specie latens, & delicta nostra purgas, & purgatos ad purius viuendi studium dirigis. Quod si in Leuitico quicquid tetigerit carnes hostiæ pro peccato oblata, sanctificari dicitur, quis dubitat, quin istud quod præcessit in figura, cumlatus impleatur in veritate? Tu illes qui solo tactu leprosum mundaſti, mulierem sanguine fluentem curaſti, puellam mortuam ad vitam reuocaſti, vt ostenderes inte eſſe virtutem peccata præterita delendi, futura cauendi, & qui in peccatis mortui iacent, ad spem vitæ æternæ erigendi. Tua præterea in Ecclesiastico vox est: Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Eſuries iſta & ſitis, deſiderium tui eſt, quo deſiderio qui affectu fuerint, beati erunt, quia ſaturabuntur

Zacha. 9

Pſal. 17

Pſal. 77

Ibidem

Leui. 5

Lucæ. 5

Eccle. 24

Psal. 4

Psal. 80

Psal. 22

Ezech. 16

Psal. 147

Ioan. 6

buntur. Incipient enim repleti virtutibus, qui ante vitiss
 referti erant: vt fiat quod in psalmo dicitur: A fructu fru
 menti vini & olei multiplicati sunt. quod vt nobis con
 tingat, ipse per prophetam hortaris, dicens: Dilata os tu
 um, & implebo illud. Qui paratior accedit, magis dila
 tatur, & q magis dilatat magis & implet. Cū autē implebā
 mur, tūc præcipue ad te diligendū accēdimur. Hoc prophe
 ta spiritualiter expert⁹, admiratur, & ait: Impinguasti in
 oleo caput meum, & calix meus inebrians q̄ præclarus
 est. Sed oleum, quia lucernis additur, mentis illuminati
 onem signare videtur, vt qui prius in tenebris ignorantiæ
 erant, iam intelligentiæ domum attingant, perinde atq̄
 illi, quorū oculi tenebantur ne te agnoscerent, & postea
 quidem cognouerunt, dum ad suum diuertere hospitii
 cogunt, dum te aperiente scripturas discunt, per panis
 fracti sacramentum in tui agnitionem se venisse confessi
 sunt. Huius panis virtute animam quoq; effici pulcherr
 mam, Ezechielis prophetæ testimonio discimus, dicētis:
 Similem & mel & oleum comediti, & decora facta es ve
 hementer nimis. Ex hoc præterea ad resistendum diabo
 lo vires acquirimus, & cōtra carnis certamina efficimur
 fortiores, dicēte propheta: Parasti in conspectu meo mē
 sam aduersus eos qui tribulant me. Demū victo diabolo
 & spiritu carni domināt multa animi pace, multa quiete
 fruimur, iuxta illud: Qui ponit fines tuos pacem & ad
 ipe frumenti satiat te. Et quid est vsquā virtutis, quid gra
 tiæ, quid felicitatis domine Iesu Christe, quod tibi, digne
 cōmunicantes non adipiscimur? Tu in nobis es, & nos
 in te, quoties tuo cibo & tuo potu anima nostra refici
 tur. Ais enim: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus
 vere est potus, qui manducat meam carnem, & bibit me
 um sanguinem, in me manet, & ego in illo. Et quoniam
 vita es, in te manentes, teq; in nobis manentem habē
 tes, viuimus in in æternum. Quem obrem subiungens,
 inquis: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter
 patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me,
 Reliquum est vt sic viuendo beatitudine fruamur, per
 petua & æterna. Idcirco vt illam nobis conferas, mones

DE SPE LIBER II.

& ais: Operamini nō cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternā, quem filius hominis dabit vobis. hunc enim pater signavit deus. Et iterum: Ego sum panis vitæ qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Ad beatos ista pertinere, etiam Apocalypsis docet, ubi dicitur: Non esurient neq; sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus, quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnē lachrymam ab oculis eorum. Quare ergo tibi gratias benignissime domine pro tam immenso munere agemus? quæ præconia, quas laudes persoluemus? Nihil aliud à nobis exigere videris q̃ ne polluto ore tua dona contaminemus. At hoc etiam, nisi te imbecilitatem nostram adiuuante præstare nequimus. Tu ipse igitur, qui tam liberaliter ad epulas tuas nos inuitas, da vt semper ad illas digni veniamus, vtq; tua carne ac tuo sanguine cum quanta conuenit mentis & corporis puritate reficiamur, quodq; ad memoriam tuæ passionis & nostræ redemptionis constituisti, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, presta vt quotidie ista meditantes, nullo die, nulla hora, nullo temporis momento obliuiscamur tui.

Apo. 7

In eos qui sacramentum male sumunt.

Caput

XVIII.

CVm igitur tanti emolumēti sit tantæq; felicitatis, vero pane ac vero potu isto vtī, nōne miseri sunt & infelices, qui vel indigni ad sumēdum accedūt, vel omnino sumere contemnūt? Indigne autem accedūt qui pœnitentiam peccatorum, vt debent, nō egerunt, nec satis diligentes in confitendis reatibus fuere, neq; ab omnibus continendi sese propositum habent. Si conscientia tua te accusat, cur pollutus agni purissimi carnem gustando inquinās? Non culpam sic agendo diluis, sed grauas, & in maximum te præcipitas scelus. Aude Apostolum dicentem: Quicumque manducauerit panem

1. Cor. 11

nem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi māducat & bibit, non diiudicās corpus domini. Quid est reum esse corporis & sanguinis domini, nisi illis fieri similem, qui saluatorem contumelijs affectum crucifixerunt? Verbis illi petulantibus insultabant, tu gustu temerario offendis: flagellis illi percutiebant, tu manibus immundis cōtrectando violas: crucifigebant illi, tu quotidie peccatorum tuorum aculeis confodere non dubitas. Illi saltem vt honeste sepe liretur permisere, tu in foueam feculentī peccatoris munus dissimum dominum pręcipitas. Quamobrem ipse idem in Malachia propheta de talibus cōqueritur, dicens: Ad vos o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dicistis, in quo despeximus, nomen tuum. In eo quod offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Mensa D O M I N I despecta est. Offerimus panem pollutum, quoties impuris manibus oblationem sanctam contrectamus: & licet illa pollui non possit, nobis tamen nostra imputatur nequitia, Mensam autem domini despectam esse dicere videmur, quoties ad eam contemptim temerarieq; accedimus, quasi ad corporis communes epulas inuitati, nō ad animę alimentum singulare. Si ergo mundari se aliquis iracredat & pro delicto satisfacere, vehemēter fallitur. Immundior enim efficitur ipsa confidentiā temeritate. Vnde per Hieremiam prophetam a domino arguitur, dicente: Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctę auferent a te malitias tuas? Profecto (vt diximus) non solum auferent, sed etiam addent: immo si is qui talia pręsumit, penitentiam non egerit, indies deterius labetur, fietq; imbecillior atq; debilior diuinā ope penitus destitutus. proditum est in annalibus regū Iuda, quod Palestini arcam testamenti captam, Azotum detulerint, & in templo idoli Dagon collocarint, protinus corruisse simulacrum dicitur, & capite ac manibus fuisse trūcatum. Azotios quoq;

grauē

Malach. i

Hier. ii

2. Reg. v

DE SPE LIBER II.

gravi admodum valetudine laborasse, donec Israelitis
 arca fuit reddita. Arca ista typus Christi erat, cuius cor-
 pus qui indigne contrectat, Palæstinus est: qui in gulam
 male affectam mittere non metuit, in templo Dagon il-
 lud collocat. Corruet igitur ipse & confringetur, truncū
 fiet inutile capite ac manibus carens, quoniam neq; cogi-
 tare neq; facere poterit, quod ei prodesse queat ad salutē
 & cum ad bene agēdum nihil sibi superiret virium, cum
 Azotijs ægrotabit, donec agat pœnitētiā, seq; restituat
 sibi, & pro crimine satisfacere incipiat: quoniam neq; tā
 nequiter delinquenti denegatur locus pœnitentiæ. Habet
 tur enim in Paralippomenon libro, quod magna popu-
 li pars non sanctificata, comedere phasē ausa fuerit, sed
 cum se peccasse dolerent, & Ezechias pro eis orasset, plac-
 catus fuisse dominus dicitur. Tibi quoq; cui nunc iratus
 est, proculdubio placabitur, si te peccati pœnituerit, ves-
 niamq; fueris precatus. Omnibus patet ad deum reditus,
 & reuertēti misericordia denegatur nemini. Quod si re-
 dire neglexeris, & in aliquo flagitio pertinaciter perseue-
 rans, ad sancta sanctorum non timueris accedere, diabo-
 lo ad te possidendum perdendumq; aditum aperies. Nā
 de Iuda quoq; scriptum est, quod post bucellam satanas
 in eum introiuit: Atq; ita ille maligna suggestionē supe-
 ratus, maturavit scelerate perficere, quod impie cogita-
 rat: & qui dominicam cœnā ore sacrilego deliberare præ-
 sumpsit, factus est domini proditor. Hunc si imitari in gu-
 stando sacramento perges, nōne etiam tibi dicere pote-
 rit dominus. Ecce manus tradentis me mecum est in mē-
 sa. &, Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur.
 Tradidit illum Iudas impijs Iudæis, tu eundem tradis ri-
 bi impuro. Hanc ob rem nisi te correxeris, pœnitentiāq;
 egeris, ac pro tanta tua temeritate fleueris, acerbissimas
 quidem & nullo fine concludēdas, in inferno pœnas da-
 bis. Sic enim in Leuitico scribitur, Anima polluta quæ es-
 derit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est do-
 mino, peribit de populis suis. Perit & Oza infelix, q pro-
 phanam manum arcæ sanctæ, licet labenti, supponere
 fuit ausus, percussit eum dominus (vt ait scriptura) su-
 per

2. Par. 3

Leuit. 7

2. Reg. 6

Esa. 66

per temeritate, & mortuus est. Atq; vt apertius intelligas distantiā digne & indigne ad sacrosancti libamen accedētium, discē quid Esaia scriptum sit: Hæc dicit dominus deus, inquit, ecce serui mei comedēt, & vos esuriētis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt, præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ cōtritione spiritus ululabitis. Quod si certum est, damnādos esse eos qui impœnitentes decesserint, quanto magis cum ad impœnitentiam accesserit temeritas indigne communicandi?

In eos qui sacramentum sumere excusant,
Caput. XIX.

Ioan. 6

CAeterum non fortasse minus peccant illi, quibus tametsi vereantur polluti accedere, magis libet abstinere, quā operam dare ac moliri vt digne accedant. Timent scilicet domino communicare, & eiusdem minas imperterrita aure excipiunt. Ait enim: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Verentur itaq; diuinis libamentis vesci, & in peccato perseverando deum offendere non verentur. Communicare quidem non debent, nisi rite atque ordine præparentur, sed præparari ita eos oportet, vt communicatione digni habeantur. Alioquin & indigne accedens perit propter temeritatem, & accedere nolens damnatur propter sese corrigendi negligentiam. Quid enim prodest Christum honorare, dum te indignum iudicans, corpore eius & sanguine abstines, si peccato non abstineas, quo ipsum ad iracundiam prouocas, & prudens ac volens te illius conuiuio indignum præstas? Omnes certe indigni sumus, cum nemo sit qui non peccet, nemo cui cum Centurione in Christum credente dicere non conueniat: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. In eo tamen digni censemur, si pœnitentes, si confessi, si humiles accedimus. Talem cum te iam esse noueris, accedere ne dubites; ab illo inu

DE SPE LIBER II.

Inuitaris, qui omnes concludit sub peccato, vt omnium miseretur. Talis cum accesseris, mundaberis, continentior constantiorq; efficieris. denique tu temet longe alium, quam qui foueras, esse senties. At vero si etiam rite præparatus communicare nolueris (vide quantum tibi incommodi inde oritur) vitam in te non habebis. In morte ergo eris quid nisi? Si vetus quoque lex id testetur, dicens: Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & non fecit phasem, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. Tam lege igitur quam euangelio vt Christo communices compelleris, id ipsum in super ecclesiæ sanctæ editum tibi confirmat: Qui pro sceleribus suis, inquit, duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt, donec poenitentiam agant. Valde etiam expauescenda est illa domini sententia in illos qui ad cœnam vocati, venire recusarunt, promulgata. Nemo (inquit) virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Quod ergo nunc inuitatus gustare negligis, postea cum maxime cupies, attingere non poteris. Tunc enim erit tempus iustitiæ atq; iudicii, nunc est miserationis & veniæ. Præterea si isti qui flagitij alicuius conscij sacramentum sumere perhorrescunt, damnabiles habentur, quid de illis dicemus, qui omnino contemnunt, & infidelitate quadam lapsi, illo sibi opus non esse asseuerant? De his quidem per Osee prophetam ait dominus: Super vinum & triticum ruminabant, & recesserunt à me. Illi ruminant super vinum te triticum, qui Christi sacramentum plena fide non suscipiunt: & dum dubitant, à Christo quoq; alienantur. Quomodo enim Christianus est, qui verbis Christi non præstat fidem. Hisin Esaia etiam iurat dominus in dextera sua & in brachio fortitudinis suæ, se non daturum vltra triticum neq; vinum. Non enim possunt mereri gratiâ fructumq; sacramenti, qui vel dubij sumunt illud, vel increduli despiciunt, acrius tandem puniendi quam qui olim legalibus sacrificijs detraxissent, dicente Apostolo: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora

Nuñ. 9

Luc. 41

Osee. 7

Esa. 63

Heb. 10

teriora mereri supplicia, qui filium dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratie contumeliam fecerit. Profecto qui non credunt, conculcant filium dei, non pedibus sed infidelitate, & sanguinem eius pollutum dicunt non verborum prolatione (quis enim adeo impius est, vt id audeat dicere?) sed mentis infidæ auersione ab eo à quo res dempti sunt, & spiritui sancto contumeliam faciunt, erga tanta beneficia ingrati & illiberales. Nos demum cum ab istorum perfidia qui eucharistiam nolunt admittere, tum ab eorum negligentia, qui imparati metuiunt, tum denique ab illorum temeritate qui indigne accipiunt, abhorrentes omni sollicitudine curemus, vt credendo, vt poenitendo, vt domino in omnibus obediendo, ad tam salutarem conuiuium accedamus, in quo & præsentis infirmitatis certissimum est remedium, & futuræ beatitudinis perfecta gloria. Hactenus de eucharistiæ sacramento: ad quod quoniam ieiunium accedere solemus, non incongrue nunc de ieiunio disseremus.

De ieiunio & refectione. Cap. XX.

Num. 9

3. Reg. 19

Ieiunium videtur institutum præcipue aduersus carnis nostræ petulantiā, vt debilitatis corporis viribus turpium voluptatū in nobis lassescat appetitio: quæ certe si satis domita fuerit, expeditior proniorque erit via ad bene beateque viuendum. Ieiunium igitur non ab re tã veteri quã noua lege commendatur. Moses quadraginta diebus & totidem noctibus ieiunius permansit, quãdo tabulas fœderis digito dei scriptas accepit: quibus ob plebis impietatem confractis totidem dierum noctiumque reposito ieiunio alias tabulas impetrauit, atque deum ipsum populo qui peccauerat, reddidit placatum. Elias propheta cum etiam ipse per dies quadraginta nihil gustasset, ad montem dei peruenisse dicitur. Eundem postea dierum numerum saluator noster suo consecrauit ieiunio: quod nos obseruare quidem ecclesiæ edicto iubemur, quãtum fragilitas nostra patitur, semel in die comendo, præter illos dies, qui dominicæ resurrectionis memoria festi feriatiq;

DE SPE LIBER II.

riatq; habentur. Ieiunij autem tempore abstinemus car-
nibus atq; lacticinjs quod in his plus nutrimenti esse cõ-
stat ad lasciuia incitamenta. Qui vero arctius ieiunant,
in refectione pane & aqua contenti sunt, alijs abstinent.
Sed virum habenda ratio est, atq; ita ieiunadum, vt cor-
pus non lasciuia, & tamen ad vitæ religiosæ opera pos-
sit sufficere. Satius est orare in ecclesia, psallere, laudis sa-
crificia offerre, diuina discere vel docere, q̃ abstinentia
nimia debilitatum, nihil horum posse præstare. His autẽ
omnibus moderata ieiunia conferunt multum, pluris-
imumq; iuuamenti subministrant: Vnde quosdam vini
vsu se abdicare, vilioribusq; cibis vitam sustentare mini-
me piget. Abstemijs semper fuere filij Ionadab (vt in Hie-
remia est scriptum) & audiunt à domino: Non deficiet
vir de stirpe Ionadab filij Rechab stas in conspectu meo
cunctis diebus. Fore se sapientiozem credidit Solomon
si abstemius viueret: & cogitauit, inquit, in corde meo
abstrahere à vino carnem meam. vt animũ meum trans-
ferrem ad sapientiam. Sacerdotes tabernaculum intra-
turi, vinum & quod inebriare potest, bibere lege diuina
prohibentur. Dei enim ministros maxime sobrios esse
conuenit, Illis etiã qui ex voto domino consecrabantur
quos Nazaræos vocabant, præceptum erat ne vinũ gusta-
rent, neq; quicquid ab vna fuisset expressum, donec vo-
tum perficerent. Daniel, Anania, Azaria & Misael, cum
Babyloniæ captiui essent, leguminibus aliti, & aqua po-
tati habitiores apparuerunt cæteris, qui vino regisq; es-
pulis nutriti erant. Ioanni baptistæ in deserto locustæ &
mel siluestre cibus fuit: vinum & siceram non gustauit.
Paulus apostolus Timotheo discipulo scribens monet,
ne aquam biberet, sed modico vino vteretur. Ne quis autẽ
gulæ suæ fauens apostoli patrocinio se defendat, hic qui
ab aquæ potu cessare iubetur ægrotabat. Noli adhuc
aquam bibere, inquit, propter stomachum tuum & fre-
quentes tuas infirmitates: sed modico vino vtere, hoc
est, non multo ad luxuriam, sed modico & aqua dilu-
to ad languidi corporis iuuamentum. Nemo tamen ne-
phas putet vel carnibus vesci extra ieiunium, nisi votũ

Hiere. 35

Eccle. 2

Leui. 10

Nume. 6

Ezech. 44
Danie 1

1. Tim.

L obsec

obstet, ne in Hebionitarum incidat hæresim: vel etiam
ieiunando vini vsum damnet, ne ipse cum Titiano En-
cratidarum autore damnandus iudicetur. Nam domi-
nus & saluator noster his vsus est. vt euangelistæ testatur
& in Chana Galilææ ad nuptias, & Hierosolymis quan-
do pascha cum discipulis celebravit. In quo ostendere
voluit, nullum crimen esse si quis his vtatur nisi cum ec-
clesiæ interdictū, vel voluntariū impediatur votum. Quis-
quis ergo aut carnis vsu, aut vini potu, aut vtroq; spō-
se se abdicat: non quia nō liceat his vti hoc agat, sed quia
iuuat, pro peccato satisfaciendi gratia, corporisq; castigā-
di, vt lasciuiat minus, & contra spirituum rarius insur-
gat. Hac de causa pleriq; vili admodum victu contenti ci-
baria delicatiora sibi submouere. Ruth mulier, quæ in
genealogia Christi censi meruit, cum a Booz satis diu-
te viro hospitaliter acciperetur, panem in aceto intinctū
comedisse dicitur, aquā potasse, fuisseq; saturatam, adeo
tunc locupletiorum quoq; mensæ luxuria carebant. Pa-
nibus viginti hordeaceis. Elias centū vir os memoratur
satiasse reliquiasq; collegisse. Credimus etiam ipsum ta-
li cibo vsum fuisse, qualem alijs apposuit, cui ergo mira-
culorum operatio concessa fuerat, eum hordeo vesci nō
pignit. Ezechiel vt famem futuram partim verbis, par-
tim re atq; opere nunciaret, frumentum, hordeum, fabā,
lentem, milium, vitiam, per dies centumquadragenta co-
medere iubetur, & aquam potare. At nos fabam ipsam
respuimus tanq̃ Pythagoræ, nō Christi discipuli, nos tris-
ticum nisi in similitudinē redactum fastidimus, & vina deli-
ciora cōquirimus, nulla in parte sanctis prophetis istis
comparandi. Sed etiam Ioannes plus q̃ propheta, in mas-
tris adhuc aluo sanctificatus, non pepones esitauit, sed lo-
cistas, nec vinum gustauit, sed hausit de Iordane aquas.
Non grauabunt nos ieiunia nostra, si sanctorum parsi-
moniam cogitabimus, vt saltem imitari eos non pigeat,
quos æquiparare nequimus. Apostoli quoque domini
spicas manibus conterentes efuriem sedant, neque ab
hordeaceis abhorrent, quos etiam alijs apponere ius
bentur, cum turbam saturauit dominus: & tunc quidem
quinq;

DE SPE LIBER II.

quinq; tantum panes habuerunt, quod nec ipsi qui duodecim erant, sufficere potuisset. Vtq; apertius quanta illis cura cibi esset intelligas, cū conscensa naui trans fretum irent, obliti sunt (vt in Mathæo legitur) secum panem deferre. Qui enim diuinæ contemplationis dulcedine quoridie satiantur, vix ventri suo tunc prouident, cū esurire coguntur. Parandi autem victus nimiam sollicitudinem dominus quoq; extenuat, cum ait: Nolite solliciti esse, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, sed quærite (inquit) primum regnū dei iustitiam eius, & hæc omnia apponētur vobis. ne quē ergo ad dei seruitia iterū retardet inopiæ metus, his domini verbis confirmatus in illo spem colloct, non tantum otio & ignauia sese dedat, laborantes ille adiuuat, non desides neq; somnulosos, & quoties hoīs industria quātum necessitati satis est nequit parare, ipse suppediat. Agar cum filio per desertum errans cum vehemēter sitiret, angeli indicio puteum comperit, & inde hausta aqua se & puerum à pernicie seruauit. Samson Nazareus, cum & ipse siti enectus clamasset ad dominum, egressus de morali maxime asininae aquis seruatus, Elias in torrente Carith latens, deo procurante à coruis pascitur. Cum per deserta Idumææ aride arenosaq; ducerent exercitum Achab & Iosaphat reges aduersus Moabitas, & siti plurimum laborarent, excavarunt scobes, quæ orāte Eliseo aquis repletæ multitudinem ab imminente periculo liberarunt. Olim quoq; cum ab Aegypto Mose duce Hebræi ad terram promissionis pergerent, manna de cælo esurientibus, aquæ de petra erumpentis remedio ficientibus fuere. Et si deus nunquā defuit, ne derelinquntibus quidē turbis, ob eius merita qui illis præerat quanto minus defuturus est ei, q̄ relictis oībus ipsius sese dedicat seruituti? Recte itaq; à psalmi. est dictū: Iunior fui & senui, & nō vidi iustū derelictū nec semen eius querēs panē. Et in alio psalmo: Oculi oīm in te sperant dñe, & tu das escā illorū in tēpore oportuno: aperis tu manū tuā, & implet omne animal benedictioni. Et alibi: Ecce, iquit, oculi domini super timentes eum, & in eos quis sperant in mī

Mat. 16

Gene. 21

Iudic. 13

3 Reg. 17

4 Reg. 9

Psal. 36

Psal. 144

Psal. 32

L 2 misce

sericordia eius, vt eruat à morte animas eorum, & alac
eos in fame. Deniq; abundant qui seruiunt mundo, & tu
egefiatem times seruiens deo? Pascit ille volatilia cœli, &
te quem ad suam similitudinem facere voluit nō pascet.
Iacta igitur (vt propheta ait) cogitatum tuū in domino,
& ipse te enutriet. Quod si tibi ieiunia placebunt, de qui-
bus nūc loquimur, modicus & tenuis victus tibi satis erit:
sin verogulæ ventrici; seruiēs. nihil erit satis.

Quale debet esse ieiunium & quæ eius
virtus. Cap. XXI.

Mat. 6

Q Vale autem debet esse ieiunium, docet saluator in
Euangelio, dicens: Cum ieiunatis nolite fieri sicut
hypocritæ tristes, demoliuntur enim facies suas,
vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, rece-
perunt mercedem suam. Non vere tristem esse prohibet.
Ieiunium enim proprie pœnitentium est dolentiumque
pro peccato quod commiserunt: sed simulate tristari ves-
tat, hypocritarum more, qui omnia ad iactantiam fac-
ciunt, vti hominum rumusculos aucupentur, dum fans-
cti dici quam esse malunt. Ideo non veræ gloriæ, cui adis-
piscendæ non student, sed inanis: ad quam se totos com-
ponunt, mercedem recipiunt. Tu autem cum ieiunas,
inquit, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videar-
is hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscon-
so: & pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi. non de
libitum vnguentis te incedere præcipit, quod luxuriæ vi-
tium est, sed quia caput tuum Christus est, pasce esuriens-
tem, pota sitientem, vesti nudum, & caput tuum vnxisisti.
Ait enim, quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.
Deinde maculas animæ tuæ pœnitudinis fletu ablue, &
faciem tuam lauisi: atque non hominibus ieiunare vide-
beris, sed deo. Tale habetur illud, de quo in Esaia clamā-
tem audimus dominum: Hoc est ieiunium quod elegi,
dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos depri-
mentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne
onus disrumpe, frange esurienti panem tuum, & ego

Esaia. 58

DE SPE LIBER II.

nos vagosq; inducin domum tuam: cum videris nudum operi cum, & carnem tuam ne despexeris, hoc est quod dolo interuerteris redde, inopem ære alieno oppressum libera, cibum quem ieiunando tibi subtrahis da indigenti, aduenam suscipe hospirio, pauperis nuditatem tege, nec contemnas: quia tuo caro est, præsertim si in Christo tecum regeneratus est, vnum habetis patrem deum, vnum caput C H R I S T V M, vnum corpus ecclesiam. hoc igitur erit ieiunium electum, pium, fidele, sanctum: de quo etiam Iohel propheta dixit: Sanctificate ieiunium. Non enim sufficit tibi abstinentia, nisi & à peccatis abstineamus, & pijs exactionibus exerceamur, nosq; in omnibus fidei sincérité sanctificemus. Cauendum quoque est ne ieiuni contemnamus non ieiunantes, fortasse innocentiores absque ieiunio, quam nos cum ieiunio. Apostoli præceptum est: Qui non manducat manducantem non iudicet. Male ab alimentis abstinere, qui à detractione proximi linguam non coercet. Ieiunium non superbix opus esse debet, sed humilitatis. Qui ieiunando superbit, pharisæorum imitator est, & eorum qui Christum adeuntes dixerunt: Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiuant? Si vis igitur ut ieiunium tuum deo gratum sit, nihil tibi ita arroges, ut alijs detrahas, alios suggilles: sed operâ da, ut cū Psal-

mista dicere possis: In ieiunio humiliabā animam meā. Porro ieiunium ipsum quantæ virtutis sit, quantiçq; emolumentum, exempla in scripturis diuinis relata, testantur: Esdras sacerdos, cum à Chaldæa dimissus Hierosolymā rediret, triduo cum suis ieiunasse, precesq; pro itinere obtulisse dicitur, votiçq; compos factus fuisse. Iosaphat rex Iuda viribus impar, ieiunio & oratione superauit inimicos. Iudith vidua eisdem armis munita: Holophernem Assyriorum ducem interfecit: & Iudas Machabæus ingentes gētilium exercitus post triduanum ieiunium parua manu aggressus, profligauit. Præterea Christus dominus per dies quadraginta nihil gustando, diaboli tentamenta vicit: & cum dæmoniācum furdum ac mutum curasset, hoc dæmonium inquit, non efficitur, nisi in iei-

Iohel. 1

Rom. 1

Mat. 9

Psal. 14

2. Esd. 8

2. Par. 20

Iohe. 2

Daniel. 10

Lucæ. 6

Hier. 3

Psal. 31

Esaje. 49

Apoca. 21

4. Reg. 4

iunio & oratione. Prodigus filius, qui bona scortando luxuriandoque abligurierat, tunc ad patrem flagitij sui pœnitentes redijt, cum esurire cœpisset. Deus Iudæis placari paratus, per Iohelem clamabat: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu. & Niniuitis ieiunantibus pepercit, quosq; minatus fuerat se funditus euersurum, seruauit. Danieli ieiunanti & oranti, CHRISTI venturi mysteria reuelantur. Ieiunium ergo peregre proficiscentibus iter prosperum impetrat, contra hostium vim præualet, dæmonium malignitatem contundit, obscenæ libidinis cupidinem coercet, deum placat, veniam exorat, mētem ad cœlestia erigit, postremo per ieiunium atq; abstinentiam, ad cœlestem vsque beatitudinem peruenitur. Beati (inquit), qui nunc esuritis, quoniam saturabimini. Et in Hieremia ait Inebriaui animam lassam, & omnem animam esuriens saturauit. Hæc est illa saturitas, quam se consecuturū sperabat Dauid cum diceret: Satiabor cū apparuerit gloria tua. Sancti enim qui se quondam ieiunijs afflixerunt, non esurient amplius (vt Esaias ait) neq; sitient, & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorū reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Et in Apocalypsi dominus: Ego inquit sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Igitur tu es ille domine, qui esurientes & sitientes tuo solo aspectu satias, tu panis indeficiens, tu fons viuus. Tu da vt tibi placeant ieiunia nostra, vt cum placuerint, à te tandem tua dulcedine fatiemur. Non erit molesta inedia, quam spes eiusmodi futurę saturitatis consolabitur. Tu es farina illa Elisei, qui vel amarissimum ieiunij nostri pulmentum vertis in dulcorem. Omne onus laborū nostrorum leuas istius, quam in te viximus, spei suauitate. Itaque & cum ieiunamus, tibi ieiunamus: & cum reficimur, tibi gratias agimus: & postquam refectionem sumus, te laudamus: quod vt nos doceres, te quoq; fecisse meminimus, quando pascha cum discipulis celebrares. Confitemur enim & quod ieiunamus, & quod reficimur, tuum esse beneficium, non nostram virtutem: tuæ largitatis donum, non nostrum meritum. Post ieiunij refectionis

nisq;

DE SPE LIBER II.

nisiq; dissertationem, consequens est, vt gulæ vitium quàm detestandum sit consideremus.

De vitio victum delatationem exigētium.

Caput. XXII.

Gloriositatis indicium est, in mensa minus lautis apparatus monachi accumbentis mustitatio. Licetioris igitur gulæ sunt, quos non pudet, cæteris in silentio confidentibus, corrugare nares, fontem contrahere, os, distorquere, & gestu nutuque ipso vel de cibo, vel de potu conqueri. Hic fastidit legumina, ille minutos pisciculos contemnit, alius olera aspernatur, alij cibarius panis odio est, alium vini austeritas offendit. quod si acescere cœperit, stomacho noxium argumētatur, & frigidum esse medicorum testimonio probare nititur. Eo interdum impatientiæ quidam procedunt, vt suis præpositis insultent delicatiora exigens quàm quibus illi contenti sunt. Carebit hoc vitio, qui eorum vitam victumq; persæpe considerabit, quos deo constat placuisse, memoriterq; tenebit, quid illi in solitudine degentes esitarint, quidue potarint, quibus (vt Hieronymus ait) contentum aliquid accepisse luxuria videbatur, qui etiam languentes aquam frigidam, sicut de fonte hausta erat, bibebant, actam procul à vino quàm ab urbibus aberant. nunc tanto magis Deo fruuntur, quanto continentius vixerunt. Rursum penitare proderit, quantum deliquerant illi, qualiterque à Deo mulctati sint, qui ob gulæ incontinentiam in Moysen murmurauerunt. Profecti ab Aegypto, ibant cum illo per solitudinem: & cum esurirent, manna de cœlo pluyente aliti sunt: & cum sitirent, aquis de petra eductis potati. Deinde postquam manna contempto Aegyptias dapes concupissent, coturnicū vis ingens castra operuit: quarum carnibus ad nauseam usq; satiati, malæ concupiscentiæ proteruæq; murmuratōnis, qua & deum & Moysen ducem suum offenderant, pœnas dedere. Nam vt in Psalmo dicitur: Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos,

L 4 & occidit

Psal. 77

Ibidem.

& occidi pingues eorum, & electos Israel impediuit. Nemo igitur sibi tutū putet, non contēdari ijs, quę deo largiente in monasterio habentur, vel ob hoc patres incusare. Ipse minus copiose abundet, cum necessaria suppetāt. Paupertatem professus es & copiam exigis? obediētiam vouisti, & maioribus audes esse molestus? quid amplius quæreres in seculo, & quod concupiscis in monasterio? Si monachi geris indumentum, cur dissimilem habes affectum? Memēto quia religionem ingressus es, ut deo seruias, & ventri seruire desinas. Nunc de illis dicam, quos ieiunij grauat obseruatio, qui vel male ieiunant, vel omnino non ieiunant.

De vitio male ieiunantium. Cap. XXIII.

Zacha. 7

Male ieiunantes arguit dominus, dicens: Cum ieiunaretis & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Non enim domino ieiunāt, qui exquisitis dapibus poculisq; mensam opimant: & non corpus affligere, sed gulę blandiri student. Non deo ieiunāt, qui ab elcis tantum se continent, & vitia non derelinquunt. Nō deniq; deo ieiunant, qui ieiunio se satisfacere putant, & dei pręcepta implere negligunt. Quid enim prodest, corpus tenuare abstinentia, & prauas cupiditates ab animo non euellere? Si sic ieiunas, non Christum imitaris, sed diabolum: qui certe neque comedit, neq; bibit, & tamen nunquam ā sua peruersitate respiscit. sicut nec illi, quibus lamentantibus, quod ieiunando calamitatem nequirent auertere, Deus respondit: Ecce in die ieiunij vestri inuauitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis, ecce ad lires & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Sicut ergo aurum luto sordidatum non splendet, ita nec ieiunium efficax est ad Deum placandum, si vitia non cessant. Ob hoc sanē ad Hieremiam clamat dominus: Noli orare pro populo isto in bonum. cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocausta & victimas, non suscipiam ea. Quod si propter vnum Ionatham, qui contra Saulis patris interdictū parū mellis gustauerat, deus iratus

Esa. 38

Hier. 14

1. Reg. 14

DE SPE LIBER II.

iratus non dedit respōsum, quomodo eum exaudiet, qui suæ ecclesiæ iussa contemnit?

De vitio ieiunare nolentium, ventricq; indulgentium. Cap XXIII.

Quamuis autem aliquis in voluptatibus flagitijsq;
perseueret & obduret, si tamen cum iubetur ieiuna-
nat, futuræ emendationis nonnulla spes est.
Non est enim in illo penitus extinctus dei timor, qui vel
hac vna in re formidat non obtemperare. Sed quid de il-
lorum obstinatione sperare licebit, qui cum nihil boni
agant, ne ieiunare quidem volunt; & dum gulæ indulgēt
indictam quoq; ab ecclesia abstinentiam irrident. An is-
gnorant qd ecclesiæ mandatum, dei mandatum sit? dicen-
te domino: Qui vos audit, me audit: & q vos spernit, me
spernit: & qui me spernit, spernit eum qui me misit. Dum
igitur ventri suo q̄ deo nostro malunt obedire, deus eos
rum venter est: quod hic suadet, id sequuntur: quod autē
deus noster iubet, contemnunt: neq; eos pudet gulæ suæ
fieri mancipia, cuius dominos esse conuenerat. Quid tā-
dem, impune ne id sibi futurum sperant, quod nulla re
impediti nisi gulæ vitio, ieiunare ne iussi quidem volunt?
Sed si viro dei misso in Bethel, cui mandatum fuerat, ne
quid ibi gustaret donec redisset, semel præterisse mādātū
non fuit impune, quomodo hi non punientur, qui nunq̄
parent. Ille sedens adhuc ad mensam, a domino sibi di-
ctum audiuit: Quoniam non obedisti sermoni meo, nō
infereris in sepulchro patrum tuorum. Cumq; rediret,
a leone in via oppressus occiditur, & ab hominibus ibidē
tumulatur: & hi qui assidue peccant, nullo prorsus ieiunantes
die, ne scilicet si quando non cœnitent, inedia ex-
tinguantur, dei vindictam non verentur? Ille quidem ab
altero deceptus, prandium cum ipso iniit, ignoranterq;
peccauit, & talia passus est, hi vero cum scientes volentes
q; delinquant, nihil supplicij sibi infligendum arbitran-
tur. Cur ergo, inquiunt, leonis morsibus nō laceramur?
Quibus respondendū est, quia non estis viri dei sicut ille,

Luc. 10

3. Reg. 13

qui leui mortis genere pro reatu satisfecit, vt spiritus saluus fieret: sed estis serui diaboli, atq; ideo non siluestribus feris laniendi tradimini, vt postmodum infernalibus bestijs proiecti, pœnas luatis acriores. Nō est enim aequalis vel similis puniendi ratio iustos & iniustos, pœnitentes & obduratos, alteris temporaria debetur animaduersio, alteris æterna. Quidam ita gulæ ac ventri dediti sunt, vt ne tempus quidem comedendi obseruent, prandia præuenire soliti ientaculis, cornas merandis, quorum immodestiam. Solomon arguit, dicēs: Væ tibi terra, cuius rex puer est, cuius principes mane comedunt. Corruptunt enim reliquos exemplo, qui magistratum adepti turpiter viuunt. E contrario autem frugalis vita præsidium, omnibus continentiae lex est, & virtutis incitamentum. Ideo consequenter dicitur: Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendū, & non ad luxuriam. Profecto non hominum, sed pecudū vita est, habere incerta comedendi tempora, passimq; pasci, quasi qui nunquā satientur, & edaciores idolo Bel bibacioresq; existant: si tamen idolum illud tantum in die consumpserit, quantum mēiti sunt eius sacerdotes: hoc est, similia artabas duodecim, oues quadraginta, vini amphoras sex. Sed tamen potatus huius atq; abliguritio nis intemperantia tolerabilior foret, si rerum solummodo iacturam inferret, & non etiam corporis atq; mētis. Hela Samariæ rex cum se vino ingurgitasset. Zambri serui insidias cauere nesciuit. Itaque sibi vitam, posteris regnum amisit, seruo illud occupante, prole quoque domini sublata. Balthasar Chaldæorum rex quo die vasis, quæ de templo Hierosolymitano sublata fuerant, in celebri conuiuio perpotauit, eodem occisus est, sacrilegioq; addita ebrietas finem vitæ fecit. Holophernem Assyriorū ducem, qui viris armisq; tam potēs fuit, vt quocunq; se videret, urbibus, prouincijs, regnis terror esset, epulis uinoq; grauem vnius fœminæ manus interemit: & quem vincere externorum vires non poterāt, crapula victus tam ignominiosa nece perijt. Vis insuper nosse quā turpis quāq; perniciofa res sit ebrietas. Noe primus vineam plantauit.

DE SPE LIBER II.

plantauit, vinoq; infatuatus pudendis detectis iacuit in
 decore, ita vt vni ex filiis risum moueret. Loth autem in-
 ebriatus incestu commisit, & de filiarum concubitu libe-
 ros suscepit, ignarus quænam essent illæ cum quibus cõ-
 cumberet, neq; fortasse quid ageret, cum inter demetem
 & ebrium nullum discrimen sit, nisi quod alter altero
 facilius curetur. Tutius est autem secretum aliquod com-
 mittere stulto quàm ebrioso: neuter scit arcanum celare
 stulti tamen verbis nemo adhibet fidem, ebrio magis cre-
 ditur. Ad hæc inter compotentes frequenter leuissima de
 causa exurgunt rixæ, concertationes, vulnera, cædes. Vn-
 de Solomõ in prouerbijis ait: Qui dimittit aquam, id est,
 qui mero vino utitur, caput est iurgiorum: & antequam
 patiatur contumeliam, iudicium deserit. Cui sententiæ
 congruit, quod in Osee propheta legitur: Fornicatio &
 vinum & ebrietas auferunt cor. Cum autem sola ratio-
 ne distemus a brutis, ea sublata, quid reliquum est, nisi vt
 bestiis annumeremur, & amisso corde, vecordes excor-
 desq; id est, demetes dicamur & simus. Teterimũ est in
 vitalem notam pati, sed longe infelicius vita mox defun-
 ctos ad æterna destinari supplicia. Apostolus em̃ ad Co-
 rinthios scribens, affirmat, qd ebriosi regnum dei non pos-
 sidebunt, cum damnatis ergo computabũtur. Nam hi so-
 li sunt, quibus nulla exeundi de carcere spes est. Idcirco
 alibi idem hortatur, dicens: Nolite inebriari vino, in quo
 est luxuria, hoc est, vino quod gulæ blanditur, & impu-
 denter lasciuire compellit. Quamobrem etiam dominus
 ira affectos ad pœnitentiam reuocat per Iohelē prophe-
 tam, & ait: Expergiscimini ebrii & flete & ululate omes
 qui bibitis vinum in dulcedine. Pœnitere autem nolenti-
 bus per Hieremiam minatur, dicens: Bibite, & inebria-
 mini, & vomite, & cadite, neque surgatis a facie gladij,
 quem ego mittam inter vos. Gladius hic iustitia dei est,
 quæ breuissimum vitæ huius voluptatem vno ictu mu-
 tat in perennem amaritudinem. Hoc ipsum idem domi-
 nus etiam in euangelio testatus ait: Si dixerit malus ser-
 uus in corde suo, moram facit dñs meus venire, & cœpe-
 rit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat
 cum

Gen. 19

Prou. 17

Osee. 4

1. Cor. 6

Iohel. 1

Hiere. 25

Matth. 24

cum ebriosis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium. Vbi sunt qui pœnæ dilationem impunitatem rati licentius peccant? Nō pœnam peccatorum remittit iustus iudex, sed conuersionē expectat misericors dominus. Quo diutius sustinet, eo accerbius in obduratos animaduertet, fletum irrogabit pro risu, pro gulæ oblectamento dētium stridorem. Quæ supplicia tunc demum futura quidam dicunt, cum in fine seculi hominum animæ suis iunctæ corporibus fuerint. Ego vero etiam ea significari reor, quæ tunc erūt impio, cum primum diuidi eum a corpore contigerit. Non quod animæ dentes osseos, aut oculos habeant carnales, sed quod inter viuentes acerrimus dolor sit, qui hominē flere & dentibus inter se collisis stridere cogit. Vt ergo intelligas pœnarum grauitatem quæ sunt in inferno, per eius pœnæ similitudinem tibi loquitur, quam in hac vita grauissimam esse non ignoras. Hæc autem consuetudo est diuinæ scripturæ, vt spiritalia quæ non intelligimus, per corporea quæ nouimus, nobis insinuet. Maxima enim summaq; esse & in paradiso gaudia, & in inferno supplicia credendo confitemur: quāta autem vel qualia sint, fando explicare nescimus, & si maiora sunt quā dici quæāt, omisis omnibushæc sola cauere, sola illa maxime expetere debemus.

De remedio crapulæ. Cap. XXV.

Igitur quoties tibi in conuiuio esse contigerit, vbi & vina prætiosa & sapidæ exquisitæq; dapes proponantur, ne talium dulcedine captus, ad intemperantiam declines, cogita quanto dulcius iucundiusq; sit deo frui, q̄ istis obrui. Rursum cum tibi molesta esse cœperit abstinentia, mente reuolue, quanto molestius sit, in inferno torqueri, q̄ hic ventri multa exigenti modica tribuere. Ita enim & quæ grauant æquo animo perferes, & ab ijs quæ perniciofa suauitate demulcent, prudenter cauebis, hortate præsertim domino ac dicente: Attendite autem vobis ne forte grauetur corda vestra in crapula & ebrietate

DE SPE LIBER II.

tate & curis vitæ huius, & superueniat in vos repentinæ dies illa. Horum profecto quæ tibi proponimus modo, si memor fueris, iam cautior continentiorq; factus, neque cum filijs Heli carnes de cacob rapies, ne deum offendas, & morte mulcteris: neq; cum Esau pro edulio lentis primogenita tua vendes, ne patris benedictionem amittas: neq; cum Israelitis iurulentias Aegypti concupisces, ne in deserto intereas, & ad terram promissionis transire non possis: neq; cum Adamo & Eua ieiunijs tempore vetericos cibos attinges, ne de paradiso eiectus miserijs obruaris. Immodicæ autē comesationis potissima mala sunt, quod futurorum bonorum, quæ in deo sunt cogat obliuisci, dum præsentibus delinit ac blanditur, dicente domino: Cum comederint & saturati crassiq; fuerint, conuertentur ad deos alienos, & seruient eis, quod etiam castrati aduersetur, & in libidinem pronos reddat: de quo in Hieremia conquiritur deus, & ait: Saturauī eos & meretrici sunt, & in domo meretricis luxuriabantur, equi amatores in foeminas & emissarii facti sunt, vnusquisq; ad vxorem proximi sui hinniebat. Et in Ezechiele: Ecce inquit, hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius. Quanto igitur melius penuriam pati, & continentia virtute abundare, q̃ copia rerum affluere, & turpis luxuriæ sordibus inquinari? Quanto præstabilius obseruandis ieiunijs operam dare, & abstinētia superbiam factumq; contundere, q̃ crapula inflatum neq; bonorum neq; malorū quæ futura sunt meminisse, & a deo recedere? Quod crimen illorum fuit, in quos per Amos prophetam exclamat deus: Vae vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in mōtem Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientēs pompas tice domum Israel. Quod hic opulenti in Sion est dictū, vtinam de opulenti Christianæ ecclesiæ dici non possit, ne quis nouus Nabuchodonosor merito in illos irruat, & peccatis ita exigentibus aurem argentumq; omne diripiat, & ad suam cuncta transferat Babylonem, quæ nūc non in vsum rei diuinæ, sed magis in opera diaboli verti solent. Hoc est in popinas geneasq; & obscenam corpora

1. Reg. 2

Gen. 25

Exod. 16.

Gen. 3

Deute. 32.

Hiere. 5

Ezech. 16.

Amos. 6

ris voluptatem luxumq; vitæ cito finiendæ. Quicquid ta-
men futurum sit, hoc nobis relinquitur solati, q̄ licet vr-
bes regnaq; destruantur, ipsa Christi religio nullis homi-
num viribus poterit aboleri. Quamuis cūcta defecerint,
illa cui neq; porte inferni præualere queunt, non deficiet
& hæc est victoria quæ vincit mūdum, fides nostra. Quæ
si obteri vnq̄ potuisset, prius (vt equidem reor) pedibus
multorum qui præfunt, q̄ eorum qui persequuntur, ob-
trita fuisset. Plurimi quippe ideo clericatum profitentur
& ecclesiasticas ambiunt dignitates, vt ditentur : & ditati
fuerint, vt delicijs voluptatibusq; fruantur, quibus in e-
uangelio respondet dominus, Amen amen dico vobis,
quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaſtis
ex panibus, & saturati estis. Et quoniam voluptariam vi-
tam æterni supplicij dolor sequitur, iisdem dicitur, Vē vo-
bis qui saturati estis, quia esurietis.

Lucæ. 6

De perseverantia virtutū. Cap. XXVI.

1. Cor. 9

Cum autem omnis capessendarum virtutū labor
in casum cederet, nisi ei præsidio perseverantia fo-
ret, hoc veluti opportuno dictarum dicendarūq;
rerum loco eam inferere operæ precium erit, vt qui ha-
ctenus digne laudabiliterq; versati sunt, intelligant, neq;
deinceps sibi cessandum, donec ad finem vsq; peruentum
fuerit. qui enim perseverat vsq; in finem, hic saluus erit.
Ad perseverantiam nos hortatur Apostolus, cum ait, O-
mnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic curri-
te, vt comprehendatis. Frustra enim præpeti fertur cursu
qui ante q̄ metā attingat, victus lassitudine subsistit. Fru-
stra bene cœpimus, nisi & bene finierimus. Naufragium
patiatur necesse est, qui quāvis recto cursu suisq; ventis
diu nauigarit, ante cū ipsa naui in Syrtibus vel in latenti-
bus hæsit faxis, q̄ ad portū est perductus. Postremo neq;
fabri, neq; architecti, neq; cuiusquā artificis opus, nisi
cum perfectum fuerit, iure ac merito laudari potest, tunc
demum de illo probe prudenterq; iudicatur, cum iam
omni ex parte cernitur absolutum. Ita neq; nobis pro-
derunt sanctioris vitæ initia, si cœptis non responderit fi-
nis

DE SPE LIBER II.

nis: ſi (vt quidam ait) mulier formoſa ſuperne deſinat in piſcem. Idcirco Apoſtolus: Bonum facientes (inquit) non deſiciamus. Et iterum: Nolite deficere benefacientes. Audi quid præterea tibi Solomon ſapientiſſimus de muliere forti, id eſt, anima conſtanti & in propoſito boni honeſtiq; firma, in qua cor viri ſui Chriſti domini cõfidit, nobis exponat ac prædicet. Reddet inquit, ei bonum & non malum. Qui enim deum timet, quicq; beneficiorum eius eſt memor, ne ingrati tudinis arguatur, pro bono reddit bonum: & quoniam non eſt ſatis vel diu reddidiſſe, niſi ſemper reddas, continuo ſubiunxit. Omnibus diebus vi tæ ſuæ. Viſ noſſe talis animæ quæ ſit merces. Non extinguetur inquit, in nocte lucerna eius, non timebit a frigora ribus niuis, fornitudo & de cor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſimo, hoc eſt, cum potentiſſimi quondã reges nudi ac debiles ante tribunal iudicis ingenti timore trepidabunt, illa tunc in Chriſto exultabit & ridebit, iam certa de præmio ipſo, de quo dicitur: Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius. Opera vtique in quibus perſeuerauit, in ipſo paradifi ingreſſu extollant illam, & ſpiritibus angelicis beatorũq; coniungant choro, vt quæ indefinenter deo ſeruiuit, iam indefinente felicitate perfruatur. Quis eſt, qui dum tantę mercedis magnitudinem æſtimat, laboris ſui tædio afficiatur? & nõ potius ſemp ſe minus fatigari agnoſcat, q̃ vt mereri poſſit quod ſperat? Attende igitur nõ ſolũ ea quæ recepisti, ſed etiam quæ promiſſa ſunt, & demum in eo quod bene cõperis, perpetuo perſeuerabis, pariterq; cũ Zatharia ſacerdote in euangelio dices: Seruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus no ſtris. Primo quidem in fide perſeuerandum eſt, ne labefcente fundamento, quicquid ſuperædificatum fuerit, corruat. Nam ſicut fides abſque operibus mortua eſt, ita opera ſine fide vana ſunt, & licet temporaria merce non fraudentur, æterna tamen remuneratione priuantur. Fidei autem perſeuerantiam Ioannes apoſtolus nobis commendat, dicens: Quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat: quia ſi in vobis perman ſerit,

Gala. 6.
2. Theſ. 3

Proue. 31

Luca. 11

1. Ioan. 3

Apoc. 2

Hebræ. 3

Mat. 15

Marc. 10

Lucæ. 6

Lucæ. 22

Lucæ. 22

ferit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre per-
 manebitis, dominus etiam in Apocalypsi: Esto fidelis, in-
 quit, vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Deinde
 in spe quoq; perseverandum est, vt sicut per fidem, ita &
 per spem habitat in nobis Christus. Habemus enim Apo-
 stoli testimonium, affirmantis nos esse domum Christi, si
 fidutiam & gloriam spei vsq; ad finem firmam retinea-
 mus. Postremo in charitate etiam assidue est versandū,
 quia deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo
 manet, & deus in eo. Ab his ergo tribus virtutibus nun-
 quam est cessandum, quia certissimum vinculū sunt quo
 deo coniungimur & copulamur, nunq̃ ab illo recessuri,
 si in his vitam infiniri contigerit. Has autem virtutes ne-
 quaquam esse otiosas noueris: qui enim in deum credit,
 & in deo sperat, & deum diligit, hic quotidie agere studet
 quicquid ei gratum acceptumq; fore confidit. Assiduus
 est in oratione, semper patiens in aduersis, in omnibus
 dei mandatis perpetuo se exercens. Quantum autem in
 offerendis precibus perseverare prodest, testis est Chana-
 nea mulier, quæ repulsa non recessit, despecta sustinuit:
 & dum suppliciter orādo perseverat, facta est voti sui cō-
 pos, dicente domino: Fiat tibi sicut vis. Testis est Barthi-
 mæus cæcus, cuius perseverans clamor oculos ei quos nō
 habebat impetrauit. Incredabatur vt taceret, tanto ille
 magis clamabat. Fili David miserere mei: ab hac preca-
 tione non cessauit, donec visum recepit, testes sunt & apo-
 stoli, de quibus est scriptum: Omnes erant perseverantes
 vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria ma-
 tre Iesu & fratribus eius. Deniq; testis est ipse saluator no-
 ster & dominus, qui vt precibus instare suo nos doceret
 exemplo, & pernoctasse in oratiōe dicitur, & factus in a-
 gonia prolixius orasse. Quantum præterea ærumnas la-
 bores que & cuncta seculi huius incommoda æquo ani-
 mo semper tolerare iuuat, ipsi idem Christi discipuli no-
 bis documento sunt, quibus ipse dixit, Vos estis qui per-
 mansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono
 vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis
 & bibatis super mēsam meam in regno meo, & sedeatis
 super

DE SPE LIBER II.

super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ad hæc omnino necessarium est, si salui esse cupimus, ut in omnibus dei præceptis perseueremus, cauendo illa quæ vetantur, & quæ iubentur faciendo. Beatus est qui cum psalmista dicere potest, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et iterum: Custodiam legem tuam semper & in seculum seculi. Difficile est profecto per omne vitæ tempus eundem se præstare, & in nullo deficere. Quoties ergo aliqua diuertacula patitur fragilitas, quæ cito fieri potest, ad iter corpus redeat nondum penitus labefacta virtus, ne longiore deuotione a berrantibus vix vlla in viam redeundi potestas sit, postquam præsentium voluptatum delectatio usum fecerit, usus habitum, habitus naturam. Nec tamē si hoc acciderit desperandum erit. Nihil est ita induratum, quod tundendo non infringat pertinax opera. Steriles campos assiduus agricolæ labor fecundos reddit. Infructuosas quoque arbores in pomiferas mutantur solerti insitione. Displacere tibi incipiat, quod patre tuo relicto in regionem abieris longinquam, & ad reditum te para, Volenti atque conanti pietas aderit diuina, manumque porriget, & te a malis liberabit ne pereas. Ex pecude tandem in hominem versus, in his quæ dei sunt assuescere incipies, assuefactus perseuerabis, perseuerans vinctus, victor coronaberis. Talem se Paulus apostolus exhibuerat cum diceret: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauimus, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. O felicem illius perseuerantiam, cui in finem cum Paulo sic gloriari licebit, & cum eodem sic sperare. Huic perseuerantiæ virtuti contrarium vitium est animi inconstantia volubilitasque mentis: quæ quæ fugienda sit, docere ope diuina fretus nuncenit.

Psal. 112.

2. Tim. 4

De leuitate ad vitia relabentium.

Caput

XXVII.

M

Pernis

Perniciosa quidem res est, de proposito vitæ honestioris decidere, & ad voluptariam rursus conuerti, de bono malum fieri, de iusto iniustum, de innocente peccatorem, & felicitatis futuræ spem in metum commutare pœnarum. Ad eum igitur qui talis est nunc nostra conuertatur oratio. Diabolo & pompis eius renunciaueras, ad ecclesiam confugeras, castitatem, humilitatem, paupertatem professus fueras, vt te dei seruum exhiberes, cur iterum contempta desideras, relicta repetis, ad seculum vnde fugeras reuerteris, & mortiferis eius delicijs frui concupiscis vt satanæ seruias? Iam si curus vitæ finem præstolabare, iam mortis metu liber eras, iam nulla te mundi terrebant aduersa, cur te rursus subiicis præsentis vitæ miserijs? vt quoties te conscientia tua reprehenderit, toties contremiscas, & ad omnem febriculæ vel aliterius cuiuscumque morbi accessum formides, ad omnes imminētis periculi minas animum demittas ac pauētes, nō tam mortis metu quā tormentorum. Plantauerat te dominus vineam electam, semen verum, quomodo conuersus es in prauum, vinea quæ factus aliena, non domino fructificans, sed dæmonijs? Ciuitas eras plena populo spiritualium bonorum, quomodo mutatus es in solitudinem? Anima tua gentium erat domina, sensibus impetans, & omnes eorum affectus subdens rationi, quomodo facta est quasi vidua non habens virū, cuius consilio sapientiaque rogatur? princeps fuerat prouinciarum, quia inter probatos quoque ac præstantes eminebat, nunc autem facta est sub tributo, soluitque vestigal principi tenebrarum: non iam quomodo oportet, sed quomodo ille suaserit viuens. Lucerna eras lucens omnibus qui in domino sunt, extincto lumine, multorum de te obloquentium morsibus pates. Cæli denique stella videbaris, & in terrā cecidisti, vt fulgorem qui in te fuit in tenebras conuerteres, & de te quoque dici posset: Quomodo cecidisti de cælo Lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in terram, cælesti busterrena, æternis caduca præferendo. Spiritu enim cœperas, & carne consummaris. Supra firmam petram ædificabas, vt peracto virtutum ædificio, ad cœlestergnum

Thre.3

DE SPE LIBER II.

gnum conscenderes, beatitudinisq; sempiternę bona possideres: & nunc repente mutato proposito, ædificata destruis ac dissipas, & de solida petra ad fluidam mollemq; harenam transgrederis, in qua non potes concistere, nędum ædificare, in qua quicquid extruere niteris, corruit: & cum nihil omnino inter mūdanas voluptates firmitatis, nihil stabilitatis existat, illæ quoque te destituent, teq; sublato omni sustentaculo protinus in profundum ruerę permittent, vt qui nunc mundi affluīs luxurijs, mox calamitatibus afficiaris æternis, dicente domino per prophetam: Si auerterit se iustus a iustitia, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitię eius quas fecerat, non erunt in memoria. In prauaricatione qua prauaricatus est, & in peccato suo quo peccauit, in ipsis morietur. Hac sane de causa & Petrus apostolus de eiusmodi hominibus loquens: Melius inquit, erat illis non cognoscere viam iustitię, quā post agnitionem retrorsum conuerti. Cum igitur in tanto te periculo constitutum perspicue intelligas, dum licet, dum vita suppetit, dum penitendi tempus superest, errorem tuum corrige re festina, & eo vnde recessisti, te quamprimum refer, opusq; illud quod stulte admodum demolitus es, instaurare stude, neq; te vltra in aperta mittas pericula, cum ad tutum regressus fueris. Non est aptus regno dei, qui aratrum tenens post tergum respicit. Vt quotidie proficias conare, vt semper boni aliquid agas enitere, & deficere defines. Aliorum exemplis disce cautius incedere. Sauli regi fauit deus, quādiu ille legi eius obediendo dixit, Post biennium regni sui innocenter exactum a mādatis diuinis desciiuit, & deo vlciscente translatus est de domo familiaq; eius regnum, ipse hostium vi oppressus, periit. Ioaz & ipsum Hierosolymę regem, donec Ioiada sacerdos vixit, pie sancteq; regnasse constat: postea vero insolenter elatus, adorari se iussit, deum reliquit, idola simul cum suis coluit. Quamobrem illi ab inimicis victi pēnas dedere, ipsum vero dum in lecto distentus recumberet, serui inuadentes trucidarunt. Quid Iudas

Ezech. 13

2. Pct. 3

1. Reg. 29

Iudas

M 3 Scari

Scariotho felicius, cum ad apostolatum fuit electus, cum potestatem accepit morbos curandi, mortuos suscitandi, dæmonijs imperandi? Quid eodem illo deinde miserius cum ex fideli cœperit esse infidelis, ex domestico fugitiuus, ex apostolo proditor? Auaritia superatus dominũ suum vendidit, & qui dæmonia pellebat, dæmonio subicitur. Eo enim cor eius ingressu tam grande scelus commisit, veniamq; desperauit, & laqueo sibi mortem consciiuit. Pater igitur quid de illo mistellione sperandum sit, qui dum diu egregie magnificẽq; sese gesserit, ad flagitia deinde cõuersus, ab ijs non discedat, cum præsertim præter iam dicta exempla etiam scriptum sit: Qui transgreditur a iustitia ad peccatum deus parauit eum ad romphæam, hoc est, vindictam. romphæa enim teli genus fuit apud Thracas, vt scriptores tradunt, & si iam ad supplicia destinatus sit, qui sic transgressus est, quomodo euadet? Quoties ergo ab ipso sanctioris vitæ curriculo ad impudica inhonestaq; diuertimur, valde quidem verendũ est, ne forte iam iudicati simus, præsertim si pœnitentiam agere & ad priora redire negligimus. Primum ergo totis viribus enitendum erit, vt cum iugum domini subierimus, in proposito perstemus: deinde si quando delirare contigerit, cito rursus directo vomere cœptam arationem prosequi studeamus: ne forte si moram fecerimus, Herodi similes simus: qui viso Iesu, ingenti affectus est lætitia, plurimiq; ipsum fecit: mox autem mutata in cõtrarium voluntate, contempsit atq; illudit: vel ne pares inueniamur Iconijs, qui Paulum & Barnabam primitus pro dñs habuerunt: deinde lapidum iñsibus impellentes, ciuitate veluti inimicos eiecerunt: ne etiam simus arundo vento agitata, & de nobis dici queat: Viæ eorum tenebræ & lubricum. Non est mutatio ista dextere excelsi, sed morphosis diaboli. Non ergo simus populus ille, qui (vt Hieremias ait) dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & domino nõ placuit: sed simus illi, de quibus in psalmo dicitur: Laudate serui domini dominum, qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Stare enim iustorum est: mouere autem pedes, & huc atq; illuc titubantibus

Ecclē. 26

Actuũ. 14

Psal. 34

Hierē. 14

IPsa. 134

DE SPE LIBER II.

bus vestigijs vacillare, proprium peccatorũ est. Non sim⁹ igitur sicut lunaticus ille de euangelio, nunc cadens in ignem, nunc in aquam, sed simus templi sancti columna lachin, quæ interpretatur firmitas. Qui enim sic stabilis fuerit, poterit dicere cum cõstantissimo viro Iob: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Præterea meminerimus præceptum esse: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Infestet licet antiquus hostis, insidietur, tendat laqueos, venena melle oblita propinet, & omnibus nitatur fallacijs nos tamen a lege præceptisq; domini nostri nusq; recedamus, nos nihil seruituti, quam semel deo obtulimus, præferendum existimemus. Quia seruitus ista omni terrena libertate iucundior, vttilior, gloriosior est. Hanc ne deseramus, occurrant semper menti nostræ saluatoris monita, dicentis: Qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, non reuerantur tollere tunicam suam Iudeam Hebraicorum nominum interpretes confessionem sonare dicunt. Qui ergo Christum confitetur, ad virtutũ celsitudinem ascendere curet, eundem imitando, qui in se credentibus, vt sua sequantur vestigia, iubet. Et qui in tecto sunt, hoc est, qui ad summa iam peruenerunt, non descendant, ne conuersationis pristinæ sordibus inquinentur. Et qui in agro vitæ actiue operam patrifamiliæ locauerunt, non reuertantur tollere tunicam suam, ne rursum inutilem osiofiratatem, quam recusarunt, induant, & labore intermisso, promissæ mercedis denariũ amittant. Horum autẽ hæc summa est, vt cum relictis vitijs virtute proficere cõperimus diuinis obtẽperando mādatis, rursum ad vitia non relabamur ne prouerbio deũ loc⁹:
Canis reuers⁹ ad vomitũ, & susflota in volutabro luti.

Libri II. Finis.

Mat. 17

3. Reg. 7

Iob. 27

Eccle. 10

Mat. 24

1. Petri. 2

M 3 Euan

De prudentia & simplicitate,
Caput Primum.

Math. 10

Taur in hisque bona sunt
constanter fideliterque per-
seueremus, prudentia no-
bis opus est. Opportune i-
gitur de hac virtute nunc
differemus: quæ ut virtus
sit, ab omni subdole men-
tis malignitate aliena esse
debet, ut ne quem offendas
sed cum tibi, tum alijs pro-
desse possis. Obserua igitur
& opere implere contem-
de domini præceptum, di-
centis: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut
columbæ. Prudentiæ simplicitatem coniunxit, quoniam
altera alterius auxilio indiget, ut utraq; sibi cõstet, & vi-
tio careat. Nam simplicitas absq; prudẽtia erroribus pa-
tet. Prudentia sine simplicitate, in fraudulentiam callidi-
tatemq; mutatur, & vitio superata, virtutis nomen amit-
tit. Ne quis ergo fallendi astutiam, prudentiam esse puta-
ret, prudentem simplicem oportere esse dixit: & rursum
ne quis incauta simplicitate contentus esset, eam pruden-
tiæ comitem esse debere monstrauit. Igitur prudens eris,
quoties lectionibus incumbis, si vtilia elegas, inutilia re-
linquas, & serpentis fueris industriã imitatus: quem autem
auibus solidis deuoratis ossa euomere, carnes vero, qua-
rum cibo vitam sustentat, retinere. Simplex eris, si inter
legendum nihil quod orthodoxæ fidei repugnet senties,
& quæ tibi repugnare videbuntur, quam intelligentiam
habeas

DE SPE LIBER III.

habeant, doctum aliquem ac fidelē virum interrogabis,
& eius expositioni acquiesces. Ita semen cadens in terrā
bonam, fructum afferet, vt cū didiceris, alios doceas. Pru-
dens eris, si ab ijs quæ tibi nocumēto esse potuissent, caue-
bis ac fugies. Omni custodia custodi cor tuū, inquit Solo-
mon. Si vbiq; periculum timueris, vbiq; periculo liber es-
ris, prudentiæq; laude dignus, cum timenda sapienter vi-
tare noueris. Vt autem & simplex sis, non in te, sed in deo
confide. Hoc est enim illud quod in prouerbijs est dictū:
Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui vero
deprauat vias suas, manifestus erit. Prudentiam serua-
bis, cum prius rei quam aggressurus es, exitum confide-
raueris, & cuncta consilio ac ratione fueris mensus. Tur-
rim in euangelio ædificaturus, prius computat sumptus,
neposito fundamento & deficiente pecunia opus imper-
fectum cogatur relinquere, probroq; pateat dicentium:
Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.
Simplicitatem custodies, si nihil ad iactantiam, nihil ad
inanem gloriam feceris: sed quicquid agas, ad dei lau-
dem tantum deiq; gloriam egeris, & pro benefactis ipsi
gratiam, sine quo nullum fit bonum, habendam duxe-
ris. Prudens es, si conscientiam tuam quotidie discutis,
si quoties a somno exurgis, quid acturus sis cogitas, quo-
ties cubitum redis, quid egeris, quid omiseris, in quo
exideris tecum examinas, vt deinceps cautius incedas.
Simplex es, si tunc etiam cum irrideris, cum contume-
lia afficeris, cum iniurijs oneraris, patienter toleres, non
irascaris, non turberis: & quasi qui nihil mali passus fue-
ris, vultum non mutes, atque intra te animi quietem cō-
serues, illorum puerorum more, quos dominus ad se ve-
nire iussit, & quisquis (inquit) non receperit regnum deī
veluti paruulus, non intrabit in illud. Sicut ergo paruulus
lusu odijq; passionibus caret ex natura, ita vir sim-
plex carere his consuevit ex voluntate. Prudens prætera-
ea si fueris, præteritorum recordaberis, præsentia dispo-
nes, futura prospicies, teq; ita præparabis, vt in fine vitæ
inuenire promissa immortalitate dignus. Ex aliorum
enim euentu discēs quid tibi fugiendum, quid expetenda

Poroue. 4

Proue. 10

Lucæ. 14

Cap. I.

M A R C I M A R V L I

Luca. 12

Cant. 2

Prove. 2

Fibri pon
tici.

dum sit, vt cum plenis lampadibus aduentati sponso occurras, & non tunc oleum parare quæras, cum parato opus fuerit, dictum illud semper in mente habebis: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Tum si quoq; simplex fueris, ab omnibus animi inquinamenti mundum te exhibebis, nulli detrahes, nullum offendes, nulli malum optabis, nihil simulationis, nihil doli concipies, tot actionum tuarum corpore lucidus eris: quia mentis oculum a vera rectaq; simplicitate non auertes. O felicem animam quæ talis fuerit, a cœlesti em sponso merebitur audire: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Oculi vtriq; simplicis intentionis, non malignæ: & qui quod vident, quod sentiunt, non dissimulant: nec bonum negant esse bonum, nec malum malum: vt non simplices modo, verum etiã recti sint, & assequantur, quod in prouerbij Solomon pollicetur, dicens: Custodiet rectorum salutem dominus, & proteget, grandientes simpliciter. Ipsius dei ore laudari meruit Iob, q simplex & rectus esset, & timens deum, & a malo recedens. Prudentis postremo officio fungeris, si postq cuncta consideraueris, quæ ab imprudentibus concupiscuntur, cum Solomone clamabis: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Atq; ideo diuitias, honores, luxum arque pompam, simulq; omnem præsentium voluptatũ vsum magno animo despicere incipies, ne quid tibi viam iustitiæ ingredienti impedimento sit: & potius absque his quæ vulgo bona putantur, salueris, quàm cum ipsis pereas, ne minus tibi prospexisse arguaris, quàm feræ bestiæ illæ quæ abrosas partes corporis in fuga venatoribus relinquant: ob quas naturæ suæ instinctu se peti norunt, Dilargiris igitur opibus, & mendicorum indigentiæ distributis, pauper pauperem Christum sequeris, cupiens in deo tantum diues fieri, & pro caducis ac fragilibus bonis possidere stabilia & æterna. Simpliciter etiam partes ages, si paruo modicoq; contentus viues, & quæ vltra necessitatem sunt, ea paruipendes, neq; concupisces vnquam, & tibi satis felix videberis, cum sustentamenta vitæ tantum suppeditabuntur. Spem enim omnem in deo pon

nes

DE SPE LIBER II.

nes atq; firmabis : qui suscitatur à terra inopem & de stercore erigens pauperem , vt collocet eum cum principibus , non cum quibuscunq; , sed cum principibus populi sui , cum atq; archangelis in regno suo sempiterno . Ipse idem ex hoc prudentium simpliciumq; genere suam cōstare voluit ecclesiam , cum diceret : Seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum & semine iumentorum . Homines enim sunt ad quos pertinet prudentia , iumenta ad quos simplicitas . Quod autem hi qui vtraq; in parte recte versati fuerint , beatitudinem consequantur ; psalmista sub eadem verborum metaphora testatus est cum , ait : Homines & iumenta saluabis domine , quē ad modum multiplicasti misericordiam tuam deus . Nisi enim ille misericordiam suam multiplicaret , quis nostrum saluus fieret ?

Hiere. 31

Psal. 35

De prudentia vitiosa & simplicitate stupida. Cap. II.

Esse tamen & prudentiam quandam nouimus nō probatam , de qua in prouerbijs legitur : Ne innitaris prudentiæ tuæ , hanc deuitare debemus , quia ista de se præsumentiū seq; mirantium prudentia est , qui neminem consulunt , neminem audiunt , doctoribus contradicunt , q̄ se omnium perspicacissimos consultiſsimosq; existimari volunt . In illos Esaias exclamat dicens : Væ qui sapientes estis in oculis vestris , & coram vobismetipsis prudentes . Quod vitium & Apostolus prohibet cum ait : Nolite esse prudentes apud vosmetipsos . Neq; illi quidem qui in terrenis duntaxat negotijs prudentes sunt , laudantur , cum rerum fragilium cura implicati diuina negligant & aspernentur . Vnde idem Apostolus : Prudentia (inquit) carnis mors est , prudentia autē spiritus vita & pax . Et iterum : Prudentia carnis inimica est deo . Sed quæ inimica est , deo , ne illi quidem cuius est , amica esse potest , cum idem corpori multa prouideat , animæ suæ nihil , animam quæ longe nobilior est corpore , nihil æstimat , quinimmo vt carne blādiatur , spiri-

Prouer. 5

Esaia. 5

Roma. 12
Roma. 8

Psal. 31
1. Cor. 14

Lucæ. 6

tum perire patitur, quia nec vsuris abstinet, nec aliena per vim vel per calumniam occupare veretur, nec dolis fraudibusq; niti vt lucretur, cauet. Valde q̄ fugienda est ista prudentia, quia vera mors est, non mors quæ mortē afferat, sed quæ morte acerbius cruciet, & mori vetet. Cæterum neq; ipsa simplicitas (vt diximus) absque prudentia erit probanda. Stupida enim & fatua est, offendens ad lapidem pedem suum. Hanc habere prohibemur, dicente propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Et Apostolus: Fratres (inquit) nolite pueri effici sensib⁹, sed malitia paruuli estote, sensib⁹ autē perfecti estote, A sensibus exclusit simplicitatem, à simplicitate malitiam, vt neq; sensus perueriti sinātur per ignorantiam puerilis obtusitatis, neq; simplicitatem rectam deprauet maligna suggestio: Paruulæ sensibus fuere virginis illæ, quæ de sola fidei virginitate sibi plaudentes cum vacuis lampadibus occurrerunt sponso: & quoniā oleum bonorum operum, quo sensuum nostrorum lampades illuminantur, non habebant, intrare ad sponsi nuptias nequiuerunt. Nemo igitur vsque adeo simplex sit, vt ad beatitudinem consequendam aspiras, quibus vitæ meritis illā adipisci possit, ignoret. Et nemo vsque adeo prudens sit, vt carnalia tantum curet, & spiritalia omittat, ne prudentiores appareant filij huius seculi in generatione sua filijs lucis, id est, infideles fidelibus, dum illi diligentius cautiusq; humana exequuntur negotia q̄ hi diuina. Hæc de prudentia & simplicitate, nunc de sapientia quæ & has & reliquas omnes amplexa est virtutes, aliquid est dicendum.

Quid sit sapientia & vbi quærenda.

Caput.

.III.

Sapientia est (vt Stoicis placet) diuinarum humanarumq; rerum scientia & cognitio: atq; inter sapientiam & prudentiam hoc differri, q̄ prudentia tantū circa humana sit. Hæc igitur quæ proprie sapientia dicitur, late se effundit, vtramq; scientiā continet; neq; scire tantum

DE SPE LIBER III.

tantum contenta est, nisi etiam secundum scientiam suam præcepta mores vitamque composuerit. Nam si quis philosophiam omnem dediderit, & non perinde ac illa præcipit viuatur, doctum equidem confitebor, sapientem negabo. Non cadit vitium in sapiente, cuius propria est virtus. In hoc fere omnes conueniunt, ut dici sapiens non debeat, nisi qui cunctis præcellat animi bonis, & tam scientia sit instructus quam probitate. Summum itaque bonum expetentibus, quod semper inquirendo philosophi inuenire nunquam potuerunt, opus erit eam discere doctrinam, quæ à deo nobis non ab hominibus tradita sit, cum sola verissimum ad beatitudinem monstret iter, & eandem certissime polliceatur atque conferat. Neque tamen qui mediocri scientia præditi sunt, à spe beatitudinis excluduntur. Si vis (inquit) ad vitam ingredi, serua mandata. Diuinæ igitur legis tantum quæ ad bene beatumque viuendum pertinent, institutiones nosse, & eas opere persequi, satis perfecta est hominis sapientia. Quod si illius perfectior, qui insuper delargitis rebus modico contentus Christum sequitur: & corporis quoque puritatem seruat repudiatis coniugiis, ut casto domino propius accedat meritis castitatis, & centesimum fructum capiat trigesimo sexagesimoque relicto. Sed licet perfectioris vitæ altior sit beatitudinis gradus, una tamen est beatorum ecclesia, unum corpus. Quo fit ut ista sapientia, qua saluamur, ne coniungati quidem excludantur, si modo quæ iussa sunt, peregerint. Illos autem sapientiores esse dicimus, quos virtutibus nouimus præstare, & non scientia solum vel eruditione. Scientia enim si virtutibus caret, inflat, multumque doctus & parum sapiens nimium sibi arrogat, interdum etiam veritati refragari audet, ut se aliquid præ cæteris argutius atque subtilius est ut longe sit maius pauca scire cum virtute, quam absque virtute multa. Cæterum scientia ipsa atque eruditio, si bene utaris, plurimum iuuat: si male, perniciofa est, semperque præferenda scientiæ peccatrici rusticitas sancta. Lunge autem scientiæ virtutem, & iam plenior consummatioque tibi dabitur sapientia, mysteria scripturarum intelliges, latentes sub lituræ velamine sensus tibi aperientur, &

Philosophi.

cubi

cubiculum sponsi ingressus pulchritudine eius capieris, amore exardescas, quantoq; illi proprius accesseris passibus pñ affectus fidelisq; considerationis, tãto magis ipso intelligentiæ lumine illustraberis ita vt alios quoq; docere valeas, & errantes ad recti viam reuocare, & contradicentes refellere, & ecclesiam dei ædificare, ex quo grande tibi meritum gloriamq; comparabis, iuxta illud Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamētis & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quid est autem scientia, nisi perfecta veri falsiq; dignoscendi ratio? quæ cum propria dei sit, illa quæ ab hominibus est, nisi cū diuina conueniat, opinio magis deci debet quam scientia. Falli, decepti, errare hominis est. In deo ista non cadunt. Facebant igitur à nobis fallaciôsæ stropharū argutiæ entymemataq; dialectionem non terrenam scientiam sequimur, sed cælestē. Nihil verius, nihil certius esse asserimus, quàm quod illa continet. Lignum vitæ est ijs qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Per hanc enim ad summū bonum peruenitur, quod supra cælum esse ignorauerunt illi, qui sapientem sola virtute contentum, ideoq; beatum dixerūt. Vbi enim premia veræ virtutis essent nesciebāt, per totam noctem humanæ scientiæ laborantes, & nihil capientes. Sapiētiores igitur fuere illis piscatores nostri, quorum disciplinam, quam à Christo didicerant, & philosophi Ariopagum relinquētes sunt secuti, & ipsi Romani principes cōtempta idolorum cultura probauere. Totis enim imperij viribus falsorum deorum religionē defenderant, victi autem non armis, sed eorum qui cædebātur patientia Christum susceperunt, qui ab ipsis prædicatus fuerat. Atq; hæc fuit victoria quæ vicit mundum fides nostra. Pugnantes nō repugnantibus cessere, inermibus armati: & quod mirabilius est, interemptis interemptores. Ab alteris in medium prolata Christi religio permanfit, ab alteris tutata idololatria defecit. Et quisnam dicere audet, professionis Christianæ scientiam non esse veram, cui tam potentes inimici non iam inuiti, sed volentes colla submisere?

DE SPE LIBER III.

De scientia diuinitus tradita & sapientis officio. Cap. III.

HAec est scientia, quam à nobis exigit dominus, dicens: Misericordiam volui & non sacrificium, & scientiam dei plusquàm holocaustum. Hanc ipsam autem dei sciētiam à se peti iubet, cum ait: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et ego sum ostium, inquit, per me si quis introierit, saluabitur. Non est itaq; aditus ad beatitudinem, nisi per sciētiam diuinitus nobis traditam. Ceteræ omnes scientiæ vanæ sunt: nemo enim per illas efficitur beatus, quiq; ipsis nititur, hominum opinionibus pendet, & certam vitam prorsus ignorat. Quis enim nouit filium nisi pater, vel patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare? Vnde & Petro Christum cōfidenti idem respondit: Beatus es Simō bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Decuit autem vt qui homini quem formauit, beatitudinem dare decreuerat, doctrinā quoq; esset auctor, per quam beatitudo ipsa acquiri posset. In cassum igitur laborarunt omnes philosophorum scholæ, omnes mundi sapientes, vt veram de deo scientiam per se ipsi inuenirent, si non alius quàm deus debuit illam homini monstrare, sicut & fecit. Sed non est satis eam didicisse, nisi quæ præcipiuntur fecerimus, beati esse non possumus. Neq; enim viam qua ad cœlum itur, nosse, sed cum noueris, per eam ingredi sapientis est. Quinimo tanto nequius peccat, quāto quis inter bonum malumq; discernere plenius didicit. Sit igitur in te sanctorum scientia scripturarum, sed ita vt non desint, quas illa commendat virtutes, & absint vitia quæ detestatur. Hoc si præstiteris, vere te sapientem esse scias, ac beatum fore cum hinc decesseris, credas, atq; tunc demum & scientia, & sapientia & bonis omnibus molto huberius q̃ in hac vita fieri possit, complendum. Etenim neq; scientiam perfectam habere possumus, q̃ diu mortalitatis onere premimur, neq; sapientiam, dicente Apostolo: Ex parte cognoscimus, & ex parte propheta-

Osee. 6

Ioan. 7. 10

Mat. 16

Philosophi.

1. Cor. 13

mus;

Sapien. i

mus: cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Corpus quippe (vt quidam sapiens ait) aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Sit ergo satis ea discere atque nosse, quæ ad dei scripturarumq; eius intelligentiam nobis concessam pertinent, vt cum ita quemadmodum præceptum est vixerimus, illo vbi perfecta sunt omnia conscendamus. Optimum itaq; iudicemus, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, hoc est, quantum humanæ naturæ permittitur, tantum & indagare discendo, & conari operando. Atq; hoc erit seipsum nosse, nihil supra vires tentare, neque quod capere non possumus, frustra sequi velle, sed suis finibus contentari: & ea quæ verbis explicare nequimus, fide tenere, diuino credentes testimonio. Porro sapientiæ definitionem quâ supra retulimus, diuinarum videlicet atque humanarum rerum scientiam esse, non plene factam arbitror. Quænam erit sapientia, vt iam dixi, scire tantum & non facere, quæ facienda didiceris, neq; cauere quæ cauenda noueris. Mansuetudinem, liberalitatem, clementiam, castitatem, constantiam, cæterasq; virtutes, non nosse solum, verum & exercere, earumq; officio vti sapientia est: nihil agere quod actum nolis, nihil omittere quod omissum negligentia possit ascribi: in omnibus sibiipso constare, nec leuem esse, sed grauem, atq; in ijs quæ recta & honesta sunt, firmum stabilemq; permanere: non ira, non cupiditabus, non turpi lasciuia moueri, sed affectus ratione moderari, & animi motibus præesse vt dominum, non subesse vt seruum. Vis ista in summam redigi: audi prophetam dicentem: Quiescite agere peruerse, discite bene facere. Rationale animal est homo, si naturam suam nō peruerterit, sapientiam exquiret. Ingenita est enim ei ratio qua & bonum expetat, & a malo declinet. Dabit itaq; operam vt disciplinis instruat, quæ naturam suam perficiant, ne ignarus rerum erret, nec pro bono accipiat malum, & bonum pro malo: ac dum sapienter se facere putat, insipientiæ arguatur. Nam licet affectionem boni habeamus a natura, non tamen & scientiam quæ efficit

Esaia. i

DE SPE LIBER III.

est sapientem. Inter doctum autem & indoctum multa differentia existat necesse est, quanta utique inter scire & nescire. Quorum alterum Solomon luci, alterum tenebris comparat, dicens: Vidi quia tantum praeccederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. & sapientis (inquit) oculi in capite eius, stultus in tenebris ambulat. Illi us oculi in capite sunt, qui altioris sapientiae circumspectu regit vitam, mores componit: & qui sit cuiusque rei exitus, diligenter perpendit: quæ sua intersunt, nouit, & illa tractat, illa meditatatur: quæ vero a se aliena iudicat, ab his abstinet: naturam hominis finemque considerat, scilicet ad immortalitatem natum intelligit, & caduca bona contemnit, dum æterna obtinere festinat. Itaque cælo æquatur, & terra superior est animus sapientis, in contemplatione diuinorum assiduus, humanaque transcendens: nihil aliud illi cura est, nisi ut deo placeat: quicquid agit, adhuc unum finem dirigit, ut deo frui possit.

Eccle. 2

Quod sapientia donum dei sit, & vera sapientia Christum imitari. Cap. V.

Porro talia scire atque ita sese gerere, ne quis industriae suæ arroget, sed donum dei esse agnoscat, scriptum est: Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. Et iterum: Omnis sapientia a domino deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Ipse omnium conditor deus, cum hominem in lucem produxisset, sapientiae capacem fecit præ cæteris animantibus, ut auctorem suum intelligeret, intelligendo amaret amando possideret, possidendo perpetuo beatus esset. Quam quidem sapientiam ut concipere & tenere possimus, non solum discendi studio incubere, sed etiam votis precationibusque poscere debemus, cum Iacobus apostolus dicat: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. In Iob quoque legimus: Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Cæterum vas mundum fit oportet, in quo diuinæ sapientiae thesaurus recondi debet, unde dicitur: Fili, concupiscens

Prou. 2
Eccle. 1

Iacobi. 1

Iob. 32

Eccle. 1

Eccle.43

Sapien.1

Mat.13

piscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi. Item: Omnia (inquit) dominus fecit, & pie agē tibus dedit sapiētiā. Quomodo enim illic potest infundi cœlestē donū, vnde ciecti prius & exterminati non fuerint terreni affectus? Duo cōtraria simul manere nequeunt: quę enim societas luci cum tenebris? Christo cum Belial? Ideo est scriptum: In maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Cur enim principiū sapientię timor domini dicitur, nisi quia is qui deum timet, se a delictis continet, & innocenter viuere studet, nec creatorē suū offendat? Ab hoc principio proficere incipimus, & addito discendi labore sapientiā in mysterio absconditam, & credulis tantum humilibusq; reuelatā, ex diuinis voluminibus haurimus. Hęc si alibi quęsieris, nusquam inuenies. Latuit philosophos, ignota fuit omnibus gentilium sapientibus, tradita autē prophetis Christiq; discipulis. Vnde ait: Vobis datum est nosse in mysterium regni dei, illis autē incredulis videlicet & humana tantum scientia nitentibus non est datū. In sanctis ergo scripturis duntaxat quære tibi dei sapientiam, & verbi dei scientiam, & quære mēte pura cordeq; fideli, atq; ardenti discendi desiderio, vt quod cupieris, assequi merearis. Dei autē sapientia & dei virtus, Christus est. Hunc scrutare in veteribus celatum scripturis, in nouis manifestum, in vtriusq; admirabilem atq; adorandū summū boni doctorem ac largitorem. boni in q̄, quod tota gentilitatis academia semper perquisiuit, & nunquam potuit inuenire. Neq; enim fas erat, vt tantę rei, qua nihil homini maius potest contingere, alius esset cognoscendę monstrator, q̄ qui esset fruendę donator atque auctor. Minus dignitatis habitura erat nostra religio, si alio quā deo institutore præceptoreq; gauderet. Ipse debuit perfectę beatitudinis iter ostendere, qui ipse esset perfectissimus omnium felicissimusq;, vt soli gratiæ agantur habeanturq; tam pro doctrina adipiscendę salutis, quā pro adeptę beneficio. Hanc autem probatissimę saluberrimęq; disciplinę sapientiam, cum deus in mysterio velatam daret, per seruos exhibuit. sed cum reuelatam tribueret

bueret, per filium vulgavit: Tunc in nubis aut ignis figura apparens deus cum hominibus est locutus, postea vero deus homo factus, cum hominibus conuersari, & præsens ipse cum iisdem colloqui voluit, ut legis & euangelij distantiam cognosceremus. In illa futuri signa sunt, in hoc eorum euentus: in illa vmbre, in hoc veritas: in illa seruitus, in hoc libertas: in illa promissio, in hoc promissionis impletio atq; gratia: in vtroq; autem benebeateq; viuendi præcepta, plenius tamen exactiusq; in euangelio q̃ in lege, quia legis mediator Moses euangelij Christus, per quem redempti ac saluati sumus. Hunc cū se qui volumus, & sanctissimis eius institutionibus inhærere, vere sapientes vereq; beati erimus, & iam nō terreni, sed cœlestes. Audiam⁹ quid super hac re Apostolus dicat Iudæi (inquit) signa petunt, & Græci sapientiam quærūt nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidam scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autē vocatis Iudæis atq; Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam, quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus & quod infirmū est dei, fortius est hominibus. In his ergo scripturis, quas gentilitas deridet, & hæreticorum prauitas impugnat, discenda sapientia est. Quia qd̃ hi infirmum arguunt, fortius est omni humana virtute & quod illi stultum existimant, sapientius est omni mūdā philosophiæ traditione. Stulta (inquit) mundi elegit deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi eligit deus, ut confundat fortia. Per piscatorum quippe & vulgarium hominū prædicationem superauit philosophos: & per inermes martyres, regum imperatorumq; potentiam. Quid nī, si iidem ipsi qui persequiebantur Christianos, facti sunt Christiani & ecclesiæ propugnatores, qui ecclesiæ hostes erant? Seruire cœperūt Christo, qui imperabant mundo. Christus igitur (ut Apostolus ait) factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio, ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur in domino glorietur. Quis enim hominum comparandæ veræ beatitudinis rationem potuit per se cognoscere, si hoc solius dei erat docere, cuius solius fuit ipsam beatitudi-

N nem

1. Cor. 1

Ibidem

1. Cor. 1

1. Cor. 3

Mar. 11

Iacobi. 3

nem tribuere, Quæ dei sunt, inquit, nemo cognouit, nisi spiritus dei: nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humana sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus spiritualibus, spiritualia comparantes. Denique post multa de deo salutaris sapientiæ auctore dicta ait: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Scriptum est enim: Compræhendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus nouit cogitationes sapientium quoniam vanæ sunt. Vani quippe sunt, qui sanctæ trinitatis mysterium non admittunt, qui veræ beatitudinis bonum non percipiunt, quia sibi magis quam deo credunt. Quæ obrem nobis non humana, sed diuina doctrina institutis, cum saluatore nostro dei filio deo gratiæ agendæ sunt sic dicere: Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum, ante te.

Quod sola dei sapientia efficit beatos

Caput. VI.

ET quoniam sola dei sapientia, non vana, sed vera est, per quam solam patet aditus ad beatitudinē, Sapientia, inquit Iacobus apostolus quæ defursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consulens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Omnes itaque virtutes ista sapientia nobis diuinitus ostensa in se continet, & credentibus atque volentibus eas impartiri: in quibus qui se digne exercuerint, illos ut à domino remunerentur de terreno habitaculo ad cæleste regnum feliciter transmittit. Sapientis erit igitur, omni loco omni tempore, omnibus in rebus diligenter dispicere quid velint dominus, & secundum eius voluntatē, quæ iussa sunt facere, quæ vetita declinare. Qui sic egerit, & mandatis dei satisfaciet, & ipse suæ consulat saluti. Quicquid enim deo obedi-mus, quicquid obsequimur, quicquid seruimus,

totum

DE SPÉ LIBER III.

totum in nostram vertitur vtilitatem: nihil ex hoc ei accedit, qui solus nulla re indiget, Recte ergo Solomon in prouerbijs ait: Si sapiens fueris, tibi metipſi eris. nam illud quoq; quod docueris, quod ad virtutē hortatus fueris, quod verbo, quod re atque opere iuueris, tibi cedit ad gloriā, tibi magis quā vlli alij proderit ad adipiscēdam veram felicitatem quam affectas. Ac veluti illi qui terram purgant, stercoreant, arant, occant, obfringunt, modis omnibus excolunt, sementemq; faciunt, postea vero metunt & fructum colligunt, ita hic noster sapiens alijs beneficiēdo, sibi metipſi sapiet, cum pro benefactis a domino recipere cōperit mercedē. Hic idem in omnibus prouidum ac prudentem se prestabit, nihil eum imparatum offendet, omnibus quæ accidere possunt, præsidio opportuno munitus occurrat. In aduersis explicabit patientiam, in prosperis humilitatem, in vtriusq; constantiam. Apparebitq; in illo quod Solomon ait: Melior est sapientia q̄ armabellica. Fortior est enim, cuius animū non frangunt aduersa, neq; turbant iniuriæ, quā qui armis hostem superat. Alibi etiam dicitur: Melior est sapientia quā vires, & vir prudens quā fortis. Nam sapientia & prudentia bona animi sunt: fortem autem & robustum esse bonum corporis est: & illa quidem hominis propria, hoc utem acum bestijs cōmune. Sapiens trā quille degit, quia perturbationibus temperat, sensuum affectiones ratione frenat, & saniori cōsilio parere compellit. Sapiens linguam quoque continet. verbositatem fugit, ne in multiloquio peccet. Pauca loquitur, sed considerate. nihil leue ab ipso prolatum auditur, sed serium semper, & graue, ponderisq; multi. Neq; enim prius verbum emittit q̄ quo casurum sit cogitet, Sapiens vt semper sapiens sit, studet, vtq; cū Solomone decere possit, Sapientia quoq; perseuerauit mecū. Quæris quo pacto semper sapiens esse queat, cum nemo sit qui non peccet, cum septies in die cadat iustus? Sed quemadmodum iustus cum ceciderit, cito surgendo iusti nomen nō amittit, ita sapiens dicendus est semper sapiens qui quoties aliqd̄ stulte peccat, sapiēter qd̄ pētm̄ est, pten⁹ emēdat. &c.

Prouer. 9

Eccle. 9

Sapi. 9

Eccle. 2

præteriti errati notam insequentis virtutis laude compen-
sat. Sapientē semper beatum esse philosophi contendunt,
eo quod sola virtute contentus sit, virtutem autem sibi
ipsam sufficere. Patet, quia nihil extra virtutē, in quo bea-
tudo esse poruisset, nouerant. Ignorabāt igitur bonum
illud quātū aut quale esset, quod debetur virtuti, quodq;
nostri sapientes vitæ innocenter laudabiliterq; actæ mes-
ritis confidunt se cōsecuturos, & tunc demum beatos fo-
re, cum illud adepti fuerint. Sed quamdiu in expectatio-
ne eius sunt, nondum esse beatos constat: quāuis ob quā-
dam spei certitudinem nunc quoq; beati dicantur. Sapiēs
inquiunt & in tormētis beatus est. Recte id quidem, si de
nostris diceretur, & non de illis qui a vera religione alie-
ni erant. Nostri enim vere beati, quos nulla compellere
tormenta potuerunt vt Christum negarent. Porro hi nō
sola virtute contenti erant, quæ prope vana esset, si nihil
eam post mortem sequeretur, sed per ipsa virtutis opera
deo iungi cupiebant. quod quia præcipue martyrii patiē-
tia præstare poterat, cædi occidiq; gaudebant. Illi autem
quibus æterna hominis beatitudo ignota erat, non quo-
modo oportuit, sed quomodo poterant, beatam vitā dif-
finierunt, atq; ipsam, quoniam longius protendere nesci-
rent, virtute quæ in præsentī est, terminarunt. Sed quēnā
quæso esset ista beatitudo, quæ simul cum corpore pecudū
more erat finiēda? Præterea si sola virtus beata vita esset,
sexcenties in vita beati essemus, & sexcēties infelices: quā-
doquidem nemo tam firmæ stabilitatēq; virtutis est, vt nō
quotidie fere aliquid desipiat, oscitet, delirer, hallucinea-
tur. Tot autem vicibus nunc accedens, nunc recedens bea-
tudo, nonne vertibilior haberetur rota figulari, & alter-
no dierum noctiumq; recurso mutabilior? Non est ergo
virtus vita beata, sed illa cœlestis æternaq; felicitas, quæ
debetur virtuti, si virtus ipsa cū vera religione iuncta fue-
rit. Beata quippe vita est, quæ nunq; subducitur, nunq; de-
ficit, bonis omnibus affluit semper, malis vacat, desiderii
implet: deniq; ad summum bonorum peruentum est, cū
ad illam peruenitur. Huc accedit quod Christianorū sa-
pientia non ita rigide neq; inhumane circumscrip-
ta sit, si
cut

DE SPE LIBER III.

cut fuit illa Stoicæ sectæ philosophorum, qui docebant sapiētem animi passionibus prorsus carere oportere vt beatus sit. Nos enim e contrario definimus, non posse sapientem fieri beatum, qui adhuc in corpore viuens, futura beatitudinis desiderio non ducitur, qui pro eo quod aliquando peccauit, dolendo non satisfact, qui cum bene faciendo est usus, qui eidem peccare non metuit, cui soli semper plurimum placere studet, qui deniq; & pauperis & malo aliquo effecti hominis nō miseretur. Ea sanē vera est sapiētia & seruorum dei propria, cuius hæ sunt passionēs. Illa autem Stoicorum prorsus vana, & non hominis sed lapidis potius, nihil sperare, nihil metuere, nihil gaudere, nihil dolere. Si istud sapientia vel vita beata esset, qui in terris lapide & sensu carentibus rebus esse sapiētius vel beatius existimari potuisset. Lapidea est igitur illorum & sapientia & beatitudo, non humana. Cum em̄ vera beatitudinis ignari essent, beatitudinem ipsam appetitiorum quietudinem esse putarunt, & hanc ad sapiētem pertinere volebant. At nos veræ quoq; æternæq; beatitudinis gaudium attribui mus, & in deo lētitiam perpetuamq; iucunditatem, amorem etiam & mutuam inter beatos charitatem atq; perfectam. Repudiata itaq; gentilium fauitate, sapientiam quam non homo, sed deus docuit, sequamur: hanc diuitijs, hanc rebus oībus anteponamus. Melior est acquisitio eius (vt recte Solomon ait) negotiatione auri & argenti primi & purissimi, fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Sola enim diuinæ doctrinæ sapientia efficit beatos.

Prouer. 3

Quæ sapientia est vitanda. Cap. VII.

HAnc autem verissimam sapiētiā, quam deo tradente accepimus, quo attentius accuratiusq; amplectamur, quærendū restat, quænam sit illa quæ cauere debemus, indigna quidem hoc nomine, cum verisus stultitia sit dicenda quā sapiētia. Est igitur quædam sapientia, quæ mūdāna siue secularis dicitur, de qua Apo-

stolus: Sapientia (inquit) huius mundi stultitia est apud deum. Et iterum: Stultitia fecit Deus sapientiam huius seculi. Hic sane fuerit antiquorum deos colentium error, qui olim videbatur esse sapientia; sed postquam euangelij veritas etiam ab ijs qui eam persequabantur, recepta est, apparuit colendorum deorum ritum non sapientiam fuisse, sed stultitiam. Tunc Pharaonis sapientium virgæ à virga Moyfi deuoratae sunt, & omne diaboli commentum virtute crucis Christi superatum, tunc mulier sanguine fluens, quam medici secularis disciplinae curare nequiverant, tacta Christi simbria recepit sanitatem, quia gentilitas desijt victimarum cruorem dæmonibus fundere, vbi in Christo deum cognouit, quem in spiritu cœpit adorare. Adhuc tamen ista infidelitatis sapientia in illis perseuerat, qui somnia sortesq; obseruant, & naturas hominum ex stellarum influxibus pendere iudicant, & incantationibus diaboli magis q̃ pijs ecclesie precibus delectantur. In his omnibus stultus sit oportet, qui apud deum sapiens esse desiderat. Fuit & alia inter gentiles sapientia, veri quidē inquirendi supra quā dici queat studiosa, sed plane inanis cassiq; laboris, cum inuefigare illud nequaquā potuerit, quod nisi deo monstrante scire nemo poterat. Ista autem erat philosophorū professio circa ipsam hominis beatitudinem varie sentientium (vt diximus) atq; delirantium, cum non in cœlo, sed in terra illam constituerent, quæretes vbi non erat, & vbi esset nescientes. De his Psalmista ait: Defecerunt scrutantes scrutinio. His nonnulli quoq; ex nostris mihi similes videntur, quibus nō est satis nosse quomodo veram perfectamq; beatitudinem assequi possint, sed altiora se indagare conantur, & ea quidem quæ nisi fides teneat, ratio non explicat, curiosius perscrutari solent. Vnde fit, vt plerunq; ab eo etiam quod recte didicerant, aberrant: & dū Christum se tenere putant, de manibus elapsum non animaduertant. Plena periculi est talis sapientia, ideoq; vitanda, cum scriptum sit: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Et iterum: Non plus sapias q̃ necesse est, ne obstupescas. Caue igitur nimis altum sapere, ne forte vel cum

hæreticis

DE SPE LIBER III.

hæreticis vetus instrumentum damnes, vel cum Iudæis nouum, & cum vtrisque ipse damneris, dicente domino: Nunquid non in die illa perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau? Peribunt vtique hæretici, & Dei iudicio condemnabuntur, qui terrena sapiebant. Hoc enim Iudumæa interpretatur, & Iudæi qui cum Esau aduersabantur fratri eius Iacob, id est, cum synagoga ecclesiæ CHRISTI, ad quam credentem, primogenita credere nolentium benedictionesq; transferunt. Illud quoque ad hæreticorum infidelitatem spectare arbitror quod Solomon ait: Ciuitates munitas occupabit sapiens, & destruet munitiorem in qua confidebant impij. Omnia quippe impietatis dogmata, quæ illi syllagis finis captiosisq; dialecticæ conclusiunculis munitis insuperabilia esse putabant, dei sapientia Christus sua virtute superauit, & euertit, Arrii, Sabellij, Euticetis, Manichæi, reliquorumque omnium prauitas defecit, sola machometana extat, ne ipsa quidem diu permansura, dicente domino: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sed sunt & in ecclesia fortasse non pauci, qui sibi sapientes videntur, ita vt interdum contradicere audeant catholicæ veritati, apud ignaros admirationem sui facturi, quasi qui acutius aliquid sagaciusque explorarint, quàm illi qui iam pridem probati recepti, celebrésque habentur. In istos reclamationem Esaias, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Apud Deum enim & insipientes & imprudentes sunt, qui temeraria præsumptione abducti ad ostentationem ingenij magis quàm ad veritatis confirmationem loquuntur. Porro omnis disciplina quæ cum Euangelio non conuenit, inutilis est, sapientem facere non potest, ideoq; nec beatum. Poësis fabellarum fictionibus exuberat: Oratoria ad gratiam loquendi artem præfert, Astronomia cœli siderumq; motibus, & exinde futurorum diuinationibus scætet, philosophia sapientiæ studio gloriatur, cum causas rerum naturasq; conquisierit. Sed cum nulla doctrinarum istarum qui hominis finis sit recte verèque indicare videatur, ne-

Abdiā. 1

Prou. 22

Mat. 15

Esa. 5

Psal. 93
2. Cori. 6

Hier. 9

Hier. 6

Lucæ. 16

Psal. 42

mini discendas dicerem, nisi aliqua in parte diuinæ quæque sapientiæ scientiam adiuuarent. Operaprecium erit igitur de his tātum capere quantum fideli institutioni cōuenire constabit, cætera ne noceāt respuere, aut enim superflua sunt, aut fini nostro aduersantia, quod autem superfluum est, contemni debet: quod aduersarium, repellit. De his enim psalmista ait: Nouit dominus cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Et Apostolus: Nolite inquit, iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo dei cum idolis? Tātum abest igitur vt sapiens sit, qui ethnicorum sapientes præter modum æmulator, vt etiā iniquus & infidelis esse possit conuinci. Et quoniam sola dei sapientia, quæ in sacris literis continetur, vera est sapientia, ideo ipse dominus per per prophetam exclamat, dicens: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & nō gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra, misericordiam utiq; erga sapientes in bono iudicium, & iustitiam aduersus sapientes in malo. De quibus Hieremias ait: Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Sapientia ista doctili, calliditatis, versutiæ, fraudum est plena: ista deniq; nō hominis, sed diaboli sapientia est. Hac armatus erat serpens, qui decepit Euam, hanc sequuntur illi, de quibus in euangelio dicitur: Prudēiores sunt filij seculi filijs lucis in generatione sua. Ab hac certe vir iustus abhorrebit, vt potius secundum Deum quàm secundum seculum sapiens sit, ac nequando & ipse seculi sapientium capiatur syphophantijs, deum cum propheta orabit: Ab homine iniquo & dolofo erue me.

Quod sapiens docere alios debet.

Caput

VIII.

Docuimus

DE SPE LIBER III.

DOcuimus & quæ sequēda sapientia, & quæ fugiēda sit, reliquum est, vt eos qui vera, id est, diuina sapientia præditi sunt hortemur, ne creditum sibi salutaris eruditionis talentum in terra defodiant, sed illic dispensent, vnde cum vsuris exigi possit, & domino cui negotiantur, plurimum lucri accedat. Laxent igitur reria sua in capturam: alios doceant quod ipsi didicerint, & non sibi solum, sed alijs etiam prodesse studeant, tantoque accepto beneficio se dignos præsent. Vt quid enim bonum sapientiæ tu qui dei benignitate sapientiam adeptus es, cum proximis non communicas, si nihil inde tibi deperit, si communicatum etiam augetur & excrescit? Quis est enim qui docet, & docendo non aliquid discat, & quod didicit non cōfirmet, cum de memoria facile labi soleat & exciderit, quicquid relinquitur irrepetitum? Ita fit, vt ipse quoque dediscas, nisi docueris. Doce igitur vt doctior sis, aut saltem ne obliuioni tradas, quod didicisti. Immo quæ potissima alios docendi causa esse debet, doce vt beator sis, quandoquidem qui erudiunt multos ad sapientiam, fulgebunt (sicut scriptum est) tanquam stellæ in perpetuas æternitates. Cassus pene labor est, multa didicisse: & postquam didiceris, obmutescere. Nunquid non sapientia clamat, inquit Solomon, & prudentia dat vocem suam in summis excelsisque verticibus super viam in medijs semitis. stans iuxta portas ciuitatis, in ipsis fortibus loquitur, dicens: Viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Cum ergo docendi officio fungi debeat vir diuina sapientia eruditus, nonne sal fatuum erit si tacuerit? nonne verum est quod dicitur: Sapientia abscondita & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? Quid iuuat lucernam accendere, & eam ponere sub modio? Profecto si sapiens fueris, non sub modio illam pones, sed super candelabrum, & aliorum tenebras tuæ scientiæ luce depelles. Aut enim linguam exercebis in prædicando, aut in scribendo manum, vt etiam de te dici possit: Os suum apperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Plurimum quidem tibi apud deum meritorum accedet, quoties vel scripseris, vel dixeris aliquid, vel proprio os

N. 5 ostenderis

Deute. 12.

Prouer. 8

Eccle. 10

Proue. 31

stenderis exemplo, vnde alij meliores effici queant. Qui enim fecerit & docuerit sic, hic manus vocabitur in regno cœlorum. Ipse dominus noster Christus docuit, nec apostolos suos passus est disidia otioq; torpere, sed spiritu sancto repletos per diuersas orbis partes dimisit, vt errantes docendo in viam veritatis reuocarent, atq; illos quidem non itineris labor, non persecutionis immanitas ab officio deterruit, & te pigebit illorum saltem, a quibus nihil mali metuis, tuæ sapientiæ medicamenta confitendo, salutem consulere, & multorum animas dño tuo lucrari. Satis hæc de sapientia, nunc simplicioribus detegamus inimici dolos carnisq; pugnas, ne ab ijs incauti imprudentesq; superentur.

De dæmonum natura.

Cap. IX.

Sed enim quo facilius callidissimi hostis machinamenta deuitemus, operæpretium erit, prius naturam eius moresq; cognoscere. Dæmones igitur spiritus sunt, nocēdi cupidi, iusti expertes, fastu elati, astu callidi, inter cœlum terramq; habitantes, donec postremo ad inferna detrudantur, vt tanto eant inferius, quanto altius efferre sese conati sunt. Qui vt ei cuius iudicio ad hæc ima deiecti sunt aduersentur, homini inuident, atq; illos maxime infestant, quibus beatitudinem, quam ipsi amiserunt, promissam cognoscunt. Gentilitas dæmones alios bonos, alios malos esse dixit: nos vero sub hoc nomine malos tantum intelligimus. Illos enim spiritus qui boni sunt, dei angelos atque ministros nuncupamus. Neque certe conuenit eos, quorum diuersa est voluntas, eodem nomine confundere: Dæmones ergo nequitie plenius spiritus inuidiæ acti stimulis hominem semper ad vitia prouocant, ne ad cœleste regnum, vnde ipsi deturbati sunt, transferri mereantur. Idcirco clamat Apostolus, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitie in cœlestibus; non quod in cœlo sint dæmones, sed

DE SPE LIBER III.

fed in aere, qui quidem his plenus esse creditur. In coelestibus autem dixit, iuxta consuetudinem diuinæ scripturæ, quæ volucres quoque cœli apellat, quas per aera volitantes cernimus. Magnarum autem virium esse illos ostendit, principatum & potestatem & regimen eis attribuens, non hoc tamen in omnes homines, sed in illos duntaxat, qui tenebræ sunt. In illos vero qui lux sunt, ius nullum habent, nisi tendandi incitandiq; ad peccandum vt & ipse relicto bene agendi luminæ malignæ actionis tenebras diligere incipiant, & cum id fecerint, tunc etiã ipsi dominentur ac præfint. Aequum est enim vt qui ab innocentia recedendo sub potestate dei esse noluerit, diaboli subdarur potestati. Potestas autem illius tanta est, quantam deus permiserit qui eorum opera vitur, tam in prauos puniendos, quàm in bonos probandos, vt hi cū aduersarij tentamenta vicerint, plus præmij mereantur: & illi vici si ad pœnitudinem non redierint, tanto iustius crucientur, quanto diutius expectati sunt vt redirent. Præterea si dæmonis potentiam ex testimonio scripturarum pensare volumus, profecto homini intolerandam insuperabilemq; esse inueniemus. Hunc Beemoth & Leviathan dici legimus, quorum alterum elephantum cethum alterum interpretantur: quæ duo animalium genera cum omnium quæ in mari terraq; habentur, maxima sint, maximam dæmonis vim significare videntur: & elephas quidem dæmones aërios designat, cethus aqueos nam in vtroq; elemento habitare feruntur. Nemo itaq; mortalium tantæ virtutis est, tantæq; constantiæ, qui eorum viribus valeret resistere, nisi vt valeamus deus præstaret, coercens illorum robur, & nostram simul adiuuans imbecillitatem. Stultus est igitur, qui non totam resistendi spem atq; vincendi, in deo posuerit. Sit ille licet Abraham, vel Moses, vel Dauid, vel Ioannes baptista, vel alius quis apostolorum, si propria virtutæ, & non ope diuina niteretur, statim succumberet: in deo autem sperans, victoria potiretur. Beemoth, inquit, quasi bos fornium comedet: hoc est, paleas igni comburendas: fortitudo eius in lumbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius.

In Meo

Iob. 40

Psa. 9

Iob. 41.

Ioan. 3

Ibidem.

Illecebris enim Veneræ voluptatis, quæ circa lumbos & vmbilicum præcipue sentitur, frequenter impugnatur. Ossa eius velut fistulæ aris, cartilago eius quasi laminæ ferri, ad duritiam diaboli ista referuntur: quoniam à malitia quâ semel amplexus est, nequit remoueri & ære & ferro magis obduratus. Sub vmbra dormit in secreto calami. hoc illud est quod in psalmo dicitur, Sedet in insidijs in occultis, vt interficeat pauperem dum attrahit eum. De Leuiathan idē fere alijs verbis prædicatur, & vis naturæ dæmoniacæ expremitur, supramodum potens atq; versuta. quæ vtiq; cuncta humana subuerteret, nisi freno arbitrij diuini compesceretur. Per gyrum (inquit) dentium eius formido, corpus eius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus, deniq; flammis fumumq; de illo procedere ait: Ignita enim sunt iacula diaboli, quib⁹ illi qui vulneratur, vel obscœnæ libidinis ardore incalescunt, vel fumo inanis glorię laborant. De eius etiā in malo pertinacia dicitur: Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malliatoris incus. De translatione etiā eius à statu suæ sublimitatis dictum est: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabitur. Iusti enim deum timent, cum etiam aduersus angelicam naturam seuerum fuisse recordantur: & territi student, si quid deliquerint, pœnitentia expiare. Quod autē arrogantibus dominetur, & superbos iugo primat mortiferæ seruitutis, ex eo patet quod consequenter dicitur: Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret, omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Neq; rex solum, sed etiam pater talium nuncupatur, dicente domino: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere sicut enim qui opera Abrahæ faciunt, filij Abrahæ sunt, itaq; qui diabolum imitantur, filij eius dicendi sunt, nō natiuitate, sed voluntatis corruptæ similitudine. Ille (inquit) homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo, cum loquitur mēdacia, ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Mendacio quippe & fraude primos homines deduxit in interitum. In veritate

DE SPE LIBER III.

ritate autem non permāsit, quia a deo qui veritas est, per elationem mentis recessit. Timendus est ergo vt homicida, cauendus vt mendax. Nam etiam si quando vera loquitur, mendax proposito est, quoniam ne verum quidē veri dicendi studio exprimit, sed cura fallādi: vt postquā per nonnulla vere prædicata syncereq; monstrata fidem verbis adeptus fuerit, credulos tandem in foueam præcipitet erroris. Idem quamuis intimas hominum cogitationes ignoret, eas tamen per exteriores motus atq; gestus iudicat & deprehendit: tum quocunq; aliquem magis inclinari videt, eo accommodatistentionibus trahere nititur, suggerens quicquid illum magis appetere cōiicit. Tu vero si vis istud vitare periculum, etiam cum mali aliquid cogitaueris (impossibile est enim ne quando mens ad illicita non recurrat) caue ne ad gestum cogitationis indicem prorumpas, & enitere vt citius desinat cogitatio intus in anima, q̄ per sensus effusa se foris ostēdat. Quod si illa paruierit, acrius impugnaberis vt cogitata opere perficias, & fortasse crebriori certamine labefactus, tandem succumbes.

Quare creatus diabolus. Cap.X.

Quare inquiet aliquis, creatus est dæmō, si tam malus erat futur⁹, atq; homini ad similitudinem dei facto tam inimicus ac tam infestus? Factus fuit quidem angelus dei, vt cum reliquis beatis eiusdem generis in cœlo spiritibus beatitudine frueretur æterna. Et licet futuri præscius deus nosset illum per arrogantiae vitium a statu suæ conditionis repellendum, sciebat tamen iustis expedire vt crearetur, ne videlicet deesset illis aduersarius cuius molestia ad prælium exerceantur, & tandem victoria potiti, gloriosius coronentur. Hac de causa profesto etiam malos homines in mundo nasci ac viuere credimus, non ad suam ipsorum qui damnandi sunt, sed ad illorum qui saluandi vtilitatem: vt cum nullo malorum odio, nulla persecutione, nullis iniurijs, a iustitiæ pietatisq; proposito repelli potuerint, multo plus gratiæ sibi apud deum comparēt, q̄ comparassent, si nihil in vita

Coloss. 2

Esaia. 55.

ta aduersi paterentur. Ad hæc ipsa summi rerum opifici
 prouidentia cum bona multa condidisset, etiã mala que-
 dam his contraria fieri iussit, vt bona malorum compa-
 ratione optabiliora redderet. Paradisum itaq; magis de-
 sideramus, quia scimus & infernum esse, vitam propter
 metum mortis plus diligimus. Lucem iucundiores no-
 bis facit molestia tenebrarum, sanitatem anxietas ægro-
 tationis præstat gratiorem, & vt ad virtutis culmen stu-
 diosius niteremur, proposita peccatoribus supplicia com-
 pulere. Ergo & diabolus ideo creatus, vt eius forditate of-
 fensi, magis affectaremus inferi consortio angelorum.
 At etiam queri potest, quomodo diabolus adhuc pugnat,
 cum Paulus dicat, quod Christus dominus exuerit prin-
 cipatus & potestates triumphans eas in ligno crucis. Po-
 testas quidem diaboli per crucẽ Christi ita fracta & triu-
 phata est, vt eos ille dimittere liberos fuerit coactus, quos
 ei primorum parentum crimine corrupta origo subdide-
 rat, quosq; idem idolorum cultura subuersos iugo perni-
 ciosæ seruitutis oppresserat. Cessauit itaq; mundus dæ-
 mones pro dijs habere post euangelij vulgationem, cessa-
 uit & infernus esse fidelium animarum receptaculum, cū
 Christus in cruce se confitentibus promittere cœpit para-
 disum. Coluber tamen torruosus hac tãta potestate exu-
 tus, aliud fallaciarum genus commentus est: dissemina-
 re hereses cœpit & ad vitia concitare. Atq; hoc illi permis-
 sum, sicut diximus, vt sanctorum robus atq; constantia
 inotescat, & scelesti tunc saltem, cum damnati fuerint, in-
 telligant, quàm immundo spiritui obsecuti sint, quàm
 bono dño derelicto. In istos igitur & pro iustis in Esaia
 exclamat deus, & ait: Ecce ego creauì fabrum sufflan-
 tem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, &
 ego creauì interfectorem ad disperdendum omne vas,
 quod fictum est contra te, & omnem linguam resistentẽ tibi
 iudicio iudicabis. Diaboli itaq; vasa sunt, qui erroribus
 catholicam fidem impugnant, atq; ab ijs qui pro verita-
 te resistunt, damnandi, vt & victi pœnas, & victores glo-
 riam sortiantur. Sequitur enim: Hæc hæreditas seruorũ
 domini, & iustitia eorum apud me dicit dominus.

De

DE SPE LIBER III.

De nominibus dæmonum proprijs.

Caput

XI.

ADhæc, vt plenius dæmonum deprauata natura nobis nota sit, scrutemur in scripturis, q̄ variæ aliquando appellati fuerint, & ipsa nominum diuersitas, diuersa illorum vitia monstrabit. Atq; vt a proprijs peculiaribusq; incipiamus, dæmones vocantur, nō quia demones, id est, scientes sint, sed dimenim (vt Eusebius inquit) hoc est, terrere consueuerunt. Terrori enim sunt nobis cum visibiles apparent. Diabolus appellatur, quia peccatorum accusator est, quem enim Græci diabolum, eum nos criminatorem dicimus. Satanās & Zabulō Hebraicum est, hic fluxus noctis interpretatur, ille aduersarius, quoniam in tenebris dæmonum sunt opera, & perpetuo odio persequuntur sanctitatem. Hi etiam spiritus nuncupantur, sed non sine additamento malitiæ vel nequitie. Spiritus enim sunt, omni prorsus prauitate pleni, omni immunditia referti. Belial interpretatur absque iugo, vel absque domino. Nam superbia elatus dixit. Posnam sedem meam in aquilone, & ero similis altissimo. Excuso igitur obedientiæ iugo, dominum pati noluit, ideo ad ima deiectus, adhuc non cessat superbire, & homines conculcare velle. Asmodeum in Thobia legimus. Interpretatur autem facturæ iudicium, vel plasmatio iudicantis. Quia factus est ad malorum vindictam, probationem vero bonorum. Beelzebub muscarum deum sonat. Nam cum omnibus retia intendat, muscas tantum, id est, infirmos, capit, fortioribus non præualet. Mammona Syrum Hebræo mixtum vocabulū est, & diuitias vel cupiditates designat. His ille imprudentium mentes implicat, ne deo seruire queant, cum mammonæ cōperint famulari.

Dæmonis

Diabolus.

Satanās.

Zabulon.

Spiritus
nequam.
Belial.

Asmodeus.

Beelzebub.

Mammona

De nominibus dæmonum brutalibus.

Caput

XII.

Dæmon

Cap. XII
Bestiæ.

M A R C I M A R V L I

Psal. 72

Ezech. 34

Leones.
Dracones
Aspis.
Basiliscus.

Beemoth.
Leuiathā.

Vulpes.

Sanguisuga.

Serpens.
Scorpio.

Esaia. 14

DAEMONIBUS præterea, quoniā ex angelica in brutalem quodammodo conuersi sunt naturam, bestiarum nomina tribuit scriptura. Vnde & David orat dominum dicens, Ne tradas bestiis animas confitentes tibi. Et idem alibi: Increpat (inquit) bestias calamum Fragilis est enim vt calamus, qui se ab his vinci patitur, & non potius ad auxilium dei recurrit vt vincat. In Ezechiele quoque promittit dominus facturum se, vt cessent bestiæ pessimæ de terra, quod partim in primo Christi aduentu impletum, partim in secundo implendum credimus, cum omnes bestiæ istæ in baratrum inferni detrudantur. Hi & leones & dracones dicuntur, quia nunc aperte nos inuadunt vt leo, nunc occulte nobis insidiantur, vt dracones. Aspis quoque diabolus est & basiliscus, illis dumtaxat quos primo congressu superat. Aspis quippe morsu, basiliscus aspectu statim perimit. Viro autem iusto dicitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & draconem. Beemoth & Leuiathan in historia Iob legitur, quos elephantum & cethum vocari diximus, alter tamen proprie bestialis interpretatur, alter persequens eos: quasi enim ferocissima bestia nunquam ab hominum persecutione conquiescit. Vulpes præterea quia fraudulētus est, appellatur, vt in psalmo. Partes vulpium erunt, & qui versutiam eius imitatur, vulpes est, vt in euangelio de Herode: Ite, dicite vulpi illi. Sanguisugam Solomon vocat in Prouerbijs: Sanguisuga (inquit) duæ sunt filiae, dicentes affer affer. Quæ sunt istæ filiae, quæ quātumuis afferas non satientur, nisi libido & auaritia: quibus quæ illaqueatus fuerit, ei diabolus erit vere sanguisuga, exhauriens eius sanguinem per concupiscentiam, & spiritum per concupiscentiæ adimpletionem, vt corpori simul animæque noceat. Idem serpens dicitur & scorpio. Mera enim venena sunt, quicquid ille suadet, huius tamen periculi metu seruos suos liberat saluator, dicens: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones. In Esaia est scriptum, Implebuntur domus eius draconibus, habitabunt ibi strutiones, & pilosi saltabunt ibi, respondebunt vlulæ & sirenæ in delubris voluptatis.

Dæmo

DE SPE LIBER III.

Dæmonum hæc nomina sunt. Domus eorum es, si per-
dite viuis, draco tibi est diabolus si virosos eius afflatus
non deuitas, strutio tibi est, si terrenarum rerū curis im-
plicaris. Licet enim pennas habeat strutio, nunq̃ tamen
a terra subleuatur. Pilosus tibi est, si in vitijſ consenescis.
pilosa nanq̃ est senectus. Vlula tibi est, si in tenebris vitā
agis, & ab eo auerteris qui ait: Ego sum lux mundi. Vlu-
la enim est nocturna auis. Deniq; sirena tibi est in delu-
bris voluptatis, si cantibus amatorijſ delectaris, citaræq;
sono ad lasciuia carnis concitante. Aiunt enim sirenas
olim in Siculo littore viros præternauigantes cantu de-
mulcere, & consopitos laniare sollicitas, facile ab his ca-
pietur qui, obturatis velut Vlyſſes auribus non pertransi-
erit. Dæmones præterea volucres cœli appellantur, quia
semen verbi dei, quod in duro solo & nullo compunctio-
nis vomere proficisso cecidit, rapiunt protinus & absum-
unt. Sic autem indurato homini diuina in Ezechiele
iustitia minaciter intonat & ait: Bestijſ terræ & volatili-
bus cœli dedi te ad deuorandum. Hi sunt locustæ illæ in
Apocalypſi, equis similes bellatoribus, quia feroces, & su-
per capita eorum coronæ similes auro, quia superbi, fac-
ies hominum & capilli mulierum, quia vtrijq; sexui insi-
diantur, dentes leonum, quia quos vicerint, perimunt, lo-
ricas ferreas habent, quia in malitia obduruerunt, alis
perstreperunt, quia velociter omnia permeant, caudas scor-
pionum aculeatas gerunt, quia vnus eorum finis est no-
cendi hominibus. Et habet (inquit) supra se angelū abyſ-
ſi, cui nomen Hebraice Abaddon, quod est exterminans.
Exteriores enim a cœlesti patria facit, qui suæ cōsentit
tērationi. Quis vnq̃ tam terribilium bestiarum, tam ma-
lignorum spirituum, vel seuitias vel dolos posset euades-
re, nisi periclitantibus dominus opem afferret, nisi furo-
rem eorum vis diuina cohiberet, astumq; reprimeret.

Strutio.

Pilosus.

Vlula.
Sirena.

Volucres.

Ezech. 29.

Abaddon.

De nominibus dæmonum publicæ di-
gnitatis. Cap. XIII.

Rex. **Puer.** **Pharao.** **Seon.** **Amorra.** **Deut. 1** **Balach.** **Rex Gai.** **Iosue. 8** **Esaia 39**

EThæc quidem a brutis animalibus mutuata nomina, illa ab hominibus, quæ partim publicæ dignitatis sunt, partim conditionis priuatæ. Nam & rex dicitur, vt in prouerbij: Væ tibi terra, cuius rex est puer. Diabolus puer est, quia non senescit, nec ætatis damna sentit. Væ autem & terreno homini, qui immundi spiritus imperio paret. Idem pharao est rex Aegypti, rex tenebrarum, id enim interpretatur Aegyptus. Pharao ergo est, qui populo dei est molestus, nolens eum dimittere, vt sacrificium offerat deo, sed vt sibi seruiat, ad terrena & lutea opera compellens. Est & Seon rex Amorreorum. Seon arbor infructuosa interpretatur & procera: vtrūq; dæmoni cōuenit, qui nullum ex se boni fructum gignit, & supra modum effertur superbia. Amorraei amaritudinem adducentes vel loquentes dicuntur. Quid autem amarior hæretica prauitate? Hæreticorum igitur Seon iste rex est, vt cum illo simul pereant, si ab eo ad Christum qui veritas est, non conuertentur. Hic est ille Seon superbus qui fideles Israelitas non finit in pace transire per fines regni sui, obstatq; armatus, inito tamen prælio succumbit. Tentare enim dæmon sanctos potest, vincere non potest, deo cui seruiunt protegēte. Hic idem est Balach rex Moabitum, qui Balaam diuinum compellebat, vt fidei populo malediceret: cui autem deus benedixerat, ei Balaam maledicere nequiuit. Balach exclusio interpretatur & deuoratio. Ideo ergo Balach est diabolus, quia seruos dei ab hæreditate cœlestium bonorum excludere molitur, & in illos infidelium excitat odia psecutionibus cupiens auertere a fide, atq; auersos deuorare. Idem est rex Gai. Gai præruptum dicitur siue vorago, quæ est in infernus dæmonum domicilium. Hunc regem Gai Iesus in bello victum corpisse memoratur, cruciq; affixisse, exercitum eius fudisse, urbem vero igni succendisse. Ducem ergo Iesum sequamur, atq; aduersus regem Gai bellando præualebimus: & si nos vexillum ferre crucis viderit, in qua Iesus noster semet crucifigendo illum confixit, metu perculsus concidet, vel in fugam conuertetur. De quo per Esaia am fuit prædictum; A facie domini pauebit Assur virga: hoc

DE SPE LIBER III.

hoc est, cruce domini percussus. Vrbs autem eius cui dominabatur, gentiles erant, quæ tunc quidem concremata est igni, cum gentiles ad Christum conuersi. Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Hic idem diabolus Nabuchodonosor est rex Babylonis. Nabuchodonosor, sedens in angustia agnita exponitur. Diabolus enim creatori suo rebellis, quamuis agnoscat errorem suum: quia tamen superbia est, nunquam adduci potest, ut ipsum peccati poeniteat. Rex autem est Babylonis, in illos exercens imperium, qui errore aliquo confusi sunt: nam Babylon confusio dicitur. Hic obsedisse Hierusalem describitur, hoc est, homini fideli tetendisse insidias, propriis tamen viribus ciuitatem capere nequiuit, donec rex loachin, id est, rationalis animæ pars ultro se illi tradidit. Captus igitur loachin iste, quia capi voluit, de Hierusalem transfertur in Babylonem, de virtutibus ad vitia. Itaque nisi nostra sponte manum dederimus diabolo, & eius malignæ suggestioni consenserimus: oppugnare quidem arcem animæ nostræ poterit, expugnare non poterit: & hæc sane sunt publicæ potestatis magis insignia nomina, quibus illum dignum non sua merita, sed hominum peccata fecerunt, veniamus ad priuata.

Nabuchodonosor.

De nominibus dæmonum priuatæ conditionis. Cap. XIII.

Primogenita Aegypti sunt dæmones inter omnes nequitia primi, dicente domino: Meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos inter Aegypti, sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel. Certe nisi dominus noster Iesus Christus primogenitos Aegypti percussisset, principatus (ut Apostolus ait) & potestates aduersas traducens & triumphans in cruce, sanctificatio eius, qui est primogenitus omnis creaturæ, ad nos peruenire minime potuisset. Qui ergo non vult cum primogenitis Aegypti percuti, permaneat in benedictione primogeniti Christi, ut saluus sit. Hi etiam Sydonij nominantur, id est, venatores. Qui

Primogenita Aegypti.

Sydonij.

O 2 autem

Psal. 48

Chaldaei.

Abac. 1

Abac. 3

Aethiopiæ

Psal. 71

Gigantes.
Columniatores.Vir iniquus.
Homo inimicus.
Barrabas.
Angulus
malus.

autem homines erunt & non bestia, Sydoniorum istorum venatione capi non poterunt. Ad bestiarum enim, non ad hominum capturam pertinet venatio. Ille tamen ex homine in pecudem vertitur, qui peccat, dicente propheta: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hi etiam Chaldaei nuncupantur, quos in Abacuc propheta se suscitaturum minatur dominus aduersus iustorum contemptores: Ecce (inquit) ego suscitabo Chaldaeos gentem armarum & velocem, ambulantem super latitudinem terrarum, ut possideat tabernacula non sua. Chaldaei quasi demones, vel quasi feroces interpretantur, & quoniam per latitudinem ambulant quae ducit ad perditionem, tu tibi contrario viam arctam elige, quae duxit ad salutem, & Chaldaei isti non ingredientur tabernaculum, in quo habitare viderint Christum, sed tabernaculum virtutibus vacuum, & vitij patens, hoc est, prauis hominis animam quae ante peccatum dei erat: post peccatum vero data est satanae in possessionem, ut sua sit per reatum, quae sua non est per naturam. In eodem propheta malignos spiritus etiam Aethiophum vocabulo significatos constat. Pro iniquitate (inquit) vidi tentoria Aethiopiae. Tentoria Aethiopiae sunt omnes iniqui, increduli, impudici, auari. In his enim habitant, horum carnibus vescuntur. De eiusmodi homine in psalmo est dictum: Dedisti eum escam populis Aethiopiae. Da iusto autem & fidei dicitur: Coram illo proscident Aethiopes, horum interpretatio tenebrarum & caliginis est. Quia ergo miserum est, quod omni calamitate infelicis, seruire tenebris, & a deo qui lux est recedere? Demones praeterea sunt gigantes, quos in Esaia aduersus Babylonem, id est, animam in peccatis confusam a domino suscitandos legimus. Sunt etiam calumniatores, ut in psalmo: Humiliabit columniatiores. Vir etiam iniquus, & homo inimicus est demon, ut in psalmo: A viro iniquo eripies me. Et in euangelio, Inimicus homo in medio tritici super seminavit zizania. Idem est Barrabas, qui adhuc inter Iudaeos homicidia peragit incredulitatis, & ne ignoremus angelum aliquando dei fuisse, post reatum etiam angelus

DE SPE LIBER III.

gelus nominatus est. nō tamen bonus, sed malus, nō dei, sed diaboli. Vt est illud in psalmo: Immissiones per angelos malos, & illud in euangelio: Ite maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui quoniam transfigurat se aliquando (vt apostolus ait) in angelū lucis, prudentia opus est ad dignoscēdos spiritus. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quoties mali aliquid vel a fide alienum suggerere cœperint, certū erit, sub illa luce dēmonis tenebras latere, & simplicibus laqueū intēdi.

De denominatione dæmonum a rebus inanimatorum. Cap. XV.

Postremo vt apertior eius nequitia sit, nonnulla nomina etiam a rebus inanimatorum sortitus est. Nam & gladium & clypeum appellatum in sacris literis apparet. In Ezechiele: Gladius ex acutus & limatus vt cœdat victimas, & Paulo post: Veniat (inquit) gladius regis Babylonis. Hoc gladio impios concidendos minatur dominus, nisi corrigantur. In Naum propheta dicit: Clypeus fortium eius ignis. Iste ignitus clypeus homines vrget in libidinē, vt per stupra adulteriaq; traductos mactet gladius ex acutus. Turpis enim volupratis finis est interitus: breuissimum est quidem quod delectat: quod autem torquet & excruciat, æternum est. Rursum in Ezechiele mons Seir nuncupatur; Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ad te mons Seir, & extendā manū meam super te, & dabo te desolatam atq; desertū. Seir interpretatur hospidus & pilosus. Diabolus quippe Esau pilosi partes secutus aduersus populum Iudæ, id est, confessionis, illos videlicet qui Christum cōfitebantur, sese erexerat, & mōtis instar superbia elatus regnabat inter infideles. His autem ad Christum conuersis, ille desolatus est & desertus: quod futurum de eodem monte Zacharias quoq; vidit cum diceret: Quid tu mons magnē coram Zorobabel in planum. De Zorobabel enim natus est Christus, cui⁹ virtute concidit regnum diaboli. Hic ille mons est de quo etiam

Gladius.
Ezech. 2.

Naum. 3.
Clypeus.

Mōs Seir.
Ezech. 35

Zacha. 4

Matth. 17

O 3 tiam

Ephes. 3
Profundū

Pluuia.
Fulmen.
Ventus.

Psal. 145
Via pccōrū

Olla ardens.
Hierem. 1
Deute. 30
Mors.

tiam in euangelio dicitur: Si habueritis fidem vt granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Nō ita q̃ montes per fidem transferendos dixit dominus: quid enim id iuuaret: sed diabolus repellendus. Reor hunc ipsum ab Apostolo profundum dici, vbi ad Ephesios scribens ait: Vt possitis comprehendere quæ sit latitudo & lōgitudo & profundum & altitudo, hoc est, vt queant intelligere & ista media quæ in latum longumq̃ tenduntur, & quæ in imum potestates inferas, & quæ in sublime, angelicas virtutes, vt videlicet præsentia bene disponant ratione futurorum, in quibus necesse est, aut supplicia pati, aut beatitudine perfrui. Ad hæc pluuiam illam & flumina & ventos in euangelio, quorum impulsu domus male fundata euertitur, dæmones esse intelligimus, qui neminem quidem supplantant facilius, q̃ eos qui in se, cū solubilis arena sint, confidunt, & Christo qui petra veritatis est, non innituntur. Diabolus præterea via peccatorum dicitur, dicente psalmista: Viam peccatorum disperdet, & alibi: Via impiorum peribit. Si diabolus sequi desideris, & Christo cõperis adhærere, via peccatoris peribit & anima poenitentis erit salua. Idem humani generis perpetuus hostis, etiam olla ardens dicitur, dicente Hieremia: Ollam succensam ego video. In ea excoquendi sunt habitatores terræ, & non peregrini neq̃ aduenæ, quorum cõuersatio in cœlis est. Idem postremo mors appellatus est, dicente domino: Ecce posui ante oculos tuos vitam & mortem, hoc est, me vitam, & diabolus mortem. Si ergo Christum tibi elegeris, viues: si diaboli, morieris, de quo Adostolus etiam dixit. Nouissimus inimicus destruetur mors. Illis duntaxat destruetur, qui a dextris iudicis consistere iussi erunt. Aduersum sanctos enim, nullum ius vltra diabolo erit, ne tentandi quidem. Quoniam hi cum Christo ibunt in vitam æternam, diabolus autem & angelius & omnes impij in ignem æternum. Ac ne plura id genus perquirere otiosum sit, hic ille est, cui nomina mille, mille nocendi artes cuius viribus quis resistet, cuius insidias quis euitabit, nisi qui fidei speiq̃ & reliquarum virtutum armis munitus fuerit, & cum aduersario congressurus

furus vincendi fiduriam non in se, sed in deo habuerit.
Hæc de nominibus, nunc reliqua distinctius dispositiusq;
consideranda sunt.

Quod tentationes pati necesse sit,
maxime circa principia cōuersionis.

Caput XVI.

Quamdiu in corpore uiuimus, aut a diabolo, aut a
sensuum nostrorum concupiscētia molestias pa-
ti necesse est. Propterea quidem in Ecclesiasti-
co est scriptum: Fili accedens ad seruitutem dei, sta in ius-
sitiis & timore, & præpara animam tuam ad tentatio-
nem. Et in Iob: Tentatio est vita hominis super terram.
Ille vero qui vitam magis religiose ducere decernit, ma-
iorem sustinet dæmonum inuidiā. Mam cum ipsi a deo
recesserint, ei maxime irascuntur, quem deo proxime ac-
cedere animaduertunt. Vnde Apostolus: Omnes (inquit)
qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem pa-
tiūtur. Eos etenim nequissimi spiritus vel per insomnia
illudere contendunt, vel per horrendas apparitiones ter-
rere, vel per blandimenta turpis voluptatis irretire: &
quamuis victi semper discesserint, semper rursus ad pu-
gnam armanur, semperq; occasionem nocendi qua-
rentes nusquam absunt, repulsi astant, fugati redeunt, di-
ctā factaq; nostra, gestus in super ac motus speculantur,
quæ si ad malum inclinari viderint, lætantur, & modis o-
mnibus ad perpetrandum scelus vrgent: in summa, face-
re quippiam nequimus, quin illi omni loco, omni tem-
pore circa nos sint, nobiscum commorentur. Sic filij Iu-
da superare quidem Iebusæum potuerunt, delere non po-
tuerunt, vnde cū eis etiā habitasse dicūt. Sic filij Ephraim
& Manasse subiecisse certe sibi Chanangū ferunt, non tū-
eū interfecisse. Tērationes igit vincere possumus, ne autē
tētemur efficere nō possum⁹. Quod si dñm serpēs tortuo-
sus & in omē nefas cōfidentissim⁹, tētare ausus est, quāto
magis

Eccle. 2

Iob. 7

1. Tim. 3

Iosue. 15

Iosue. 16

Iosue. 17

Ephes. 6

magis domini seruos? Nunquid non in euangelio legimus, quod ipsos etiam domini apostolos inuasit quādoq; tentatio, nec inuasit solum, verum etiam superauit? Iudam vicit auaritia: Petrum timor filios Zebedæi honoris appetitio, quosdam quis ex ipsis maior esset cōtentio, quosdam dominicæ resurrectionis in credendo ambiguitas. Ex omnibus tamē vnus Iudas periit, quia veniam desperauit. Cæteris vero benignitas domini subuenit, veniamq; indulgit, quia & ambitionem conuerterunt in humilitatem, & contentionem in concordiam, & dubitationem in fidei firmitatem, & metum in audaciam: etiā inter fauientes tyrannos Christum confitendo. Datus erat & Paulo angelus satanę, qui eum colaphizet, vnde exclamans ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitie in cœlestibus. Quomodo enim fortissimi athletæ virtus probaretur, nisi ipse contra fortissimos dimicaret? Nobis vero vt minus perfectis, ex diuina dispensatione minor incumbit lucta, adhuc enim & aduersus carnem pugnamus, & dæmonum inferiorum insidias patimur, quoniam nondum tantum virium cōcepimus, vt cum principibus & potestatibus manum cōferere valeamus. Procerum ecclesiæ istud certamen est, vt cum potentibus pugnando, plus gloriæ referant ex victoria. At vero postquā carnis desideria pietatis ac iustitiæ studio mortificauerimus, tunc & ipsi poterimus dicere: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Interim si in hac leuiore ac proleteria pugna non vicerimus, quomodo in magis graui bello principum atque rectorum vincemus? Porro si strenui militis operam in turba præstiterimus, iam certe altius promoueri merebimur, vt videlicet inter decuriones, vel centuriones, vel tribunos etiam ac duces censemur. Quod si peruenire cupimus, ipsa militiæ nostræ rudimenta atque principia fortiter cōstanterq; nobis exequenda sunt, nec committendum, vt a laxis & calonibus vincamur, qui principes quoq; eorum optamus. CHRISTO adiuvante

iuuante subiugare, vt quo difficilior fuerit victoria, eo
maius quoq; speremus præmium.

De duobus tentationum generibus.

Caput XVII.

Tentationum autem duo sunt genera: Aut enim à
Deo tentamur vt probemur, aut à carne & diabo
lo, vt peccemus. Tentauit deus Abraham vt obedi
entissimum sibi esse ostenderet. Tentauit filios Israel, quē
admodū in Deuteronomio legitur, quadraginta annos
per desertum deducendo, vt notum foret, quantæ constā
tiæ sint in illis obseruandis, quæ sibi mandata præceptaq;
erāt. Vnde in psalmo dicitur: Probasti nos deus, igne nos
examinasti, sicut examinatur argentum. Igitur tentatio
domini, tentatio probationis est, non malitiæ neq; præ
cipitationis. Quapropter Iacobus apostolus ait: Nemo cū
tentatur dicat quoniam à deo tentatur. & ne ambiguum
relinqueretur, de qua tentatione hoc diceret, subiunxit:
Deus enim intentator malorum est. ipse autem neminē
tentat ad malum. vnusquisq; vero tentatur à cōcupiscē
tia sua abstractus & illectus. deinde concupiscentia cum
conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consum
matum fuerit, generat mortem. Tentatio ergo carnis &
diaboli, semper prouocat ad peccandum. Quare de istorū
tentationibus nobis assidue aduersantibus nunc est trā
standum: & prius quidem de ipsa diaboli tentatione, quā
carni simul insidiatur & spiritui. Aperiamus igitur dolos
eius tēdulaq; & laqueos, vt deprehēsis inimici fallacijs,
facilius euitetur mortis periculum, & certius vitæ æternæ
bonum speretur. Hic est ille teterrimus Pharaō, qui nos
vetat exire de Aegypto, seculiq; vanitatibus renuntiare,
& Moſen sequi in desertum, actandem Iesu duce promi
sionem terram intrare. Hic est leo rugiens, qui circuit quæ
rens quem deuoret. Hic est fur & latro, qui non venit nisi
vt furetur & mactet. hic est deniq; lupus rapax, domini
co ouili semper insidians, rapiēs & dispergēs, & nullo vn
quam sanguinis haustu satiatus. nunc promissis allicit,

Psal. 63

Iacob. 1

Diabolus.

Hier. 41

Iosue. 5

nunc terret minis, nunc assentatione blanditur, nunc etiam verberibus compellit. Promissionis quidem primos nostros parentes prostravit: Eritis inquit sicut dii, scientes bonum & malum, & nequaquam moriemini. Minis autem grassatus est in martyres pariter & verberibus, cum idololatrias ut in eos deservirent, concitasset. Primi nobis documento sunt, ut neque blandimentis neque pollicitationibus eius ullam adhibeamus fidem. Secundi, ut omnia prius extrema pati parati simus, quam deo peccare. Nec bellum igitur minanti pareas, nec pacem offerenti credas. Pax eius, pax Ismaelis est, qui Godoliam amice inuitatum, nihilque mali suspicantem inter epulas interemit. Bello autem neminem superat, nisi qui inductionibus eius assentit. denique quicquid agit, quicquid molitur, eo tendere novis ut fallat, cumque deceperit, ut interimat, & quidem morte illa quæ semper cruiat, & mori cupientes, mori nunquam finit. Idem signis etiam preestigisque mentem hominis nititur obstupefacere, transmutatque se in angelum lucis, ut cum dei angelum vel sanctorum aliquem esse credideris, facere non dubites quod imperaverit. Apparet aliquando sub specie compta formosæque mulieris, ut ad libidinem incendat. aliquando monstruosum & horribilem se ostendit, ut exterreat. Tu ergo tantæ malignitatis atque fraudis non ignarus, diligenter animum adverte, atque tecum tacitus examina, quo tendant eius verba, quid gestus exigant, quo alinæ imaginis figmenta prouocent. & caue ne quid committas aut à fide alienum, aut ab honestate diuersum, aut voto castitatis contrarium, neque ut susceptum pro amore dei vitæ perfectioris propositum vanis inimici terroribus agitatus derelinquas. Nihil tibi diabolus nocere poterit, quandiu tu cum deo tuo constanter ambulaueris, dicēs: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Fortior cunctis demonibus est, qui innocentiam seruat, & in deo confidit. Quod si etiam verus tibi de cælo angelus vel sanctus aliquis apparuerit, nihil offendes inquirendo, an vere is sit qui videtur. Iesu naue vir multæ pietatis atque fidei, cum visibili specie angelus ei occurrisset,

non

DE SPE LIBER III.

non dubitauit interrogare illum, dicens: Noster es an ad uersariorum? Nec ante iussus eius obediuit, quam quod angelus dei esset, compertum habuit. Gedeon quoque ad liberandum ab hostili vastatione populum electus, angelum uidit, loquentemque audiuit. & tamen da mihi signum inquit, quod tu sis qui loqueris ad me: accepto autem signo, credidit. Vterque tibi exemplo sit, ne visis eiusmodi nimis cito fidem adhibeas, donec argumento aliquo tibi veritas constet. Tum si qua adhuc residua erit suspicio, illi qui aetate & sapientia praestant, erunt consulendi, ex eorum sententia iudicium faciendum. Arrogantis est, dubijs in rebus proprio sensu niti, & aliorum nolle audire consilia: facileque erroribus patet, qui suae semper plus tribuit, quam prudentiae alienae. Vbi autem non auri neque argenti, sed quod his pretiosius est, animae periculum imminet, etiam tuta metuere sapiens est.

Iudic. 6

Quod diabolo imminuta sint vires.

Caput XVIII.

Veruntamen si qua solito grauior ingruerit tentatio, non cadamus animis, immunita sunt diabolo vires in saluatoris nostri aduentu, ipso dicente: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eicietur foras. Eiectus est enim de cordibus multorum qui idola colebant. d. fuit ille nequam ita late regnare ut solebat, nec iam tantum in se confidentiae alit, licet arrogantissimus sit, & audito tantum Christi nomine contremiscit. Postremo ita ille diuinæ erga nos miserationis constringitur freno, ut nocere nisi permissus nequeat. Nam si expulsus ab homine intrandi in porcos non habuit potestatem, donec concessit ipse cuius iussu pellabatur, quanto minus offedere poterit hominem, nisi deus voluerit? Bono igitur animo simus, & certissima vincendi spe ad pugnam accingamur. Dominus noster non finet nos teterari supra id quod ferre possumus, sed faciet (ut Apostolus ait) cum tentatione prouentum, ut possimus resistere. Permisit sane etiam potētissimū virū Iob teterari, & calamitatibus affici,

Ioan. 6

Mat. 8

Iob. 1

affici, non vt diabolo faueret, sed vt hominis virtutē manifestam faceret. Nō potuit inimicus neq; opum rapina, neq; filiorum orbitate, neq; corporis in tabem conuersi morbo, illius vincere constantiam; & quem deſcere ſperabat, ei maioris glorię adipiſcendę prębuit occaſionē, vt inter ærumnas beatiore fieret, quā cum proſperitatibus abundaret. Quis enim ante hac patientiam eius laudauit, quam poſtea omnes admirati ſunt? Hęc eſt igitur cauſa quare nobis dominus dederit aduerſarium, quare ab eo nos tentari voluerit, vt videlicet cum vicerimus, milites ſuos imperator benigniſſimus tanto magis remuneret, quanto magis prompte ac ſtrenue certauerimus. ad pugnam quippe, non ad quietem in hoc terre theatro miſi ſumus, vt neq; fortes niſi præcedentibus meritis mercedem accipiant, neq; ignaui multam, niſi cum ab hoſte victi apparuerint. Non eſt otioſa dei militia. placuit ei fideles ſuos laboribus, fatigationibus, ærumnis, perſecutionibus, malorum odijs iniurijsq; experiri. Vnde angelus ad Tobiam. Quia acceptus eras deo, inquit, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Idcirco nec in oratione dominicæ petimus ne tentemur, ſed ne inducamur in tentationē, & ſeducti viam ſalutis relinquamus. Quam rem petēdo aperte oſtendimus, nos quidem ad repugnandum impares eſſe, niſi ipſe adiuuet, qui ſolus poteſt omnia. Qui etiā infirmitatem noſtram miſeratus, cōtra angeli mali vim verſutias vnicuique noſtrum angelum bonum dedit, qui regat, qui cuſtodiat, qui à nequitia auocet, & occultis conſcientiæ ſtimulis ad virtutes capeſſendas impellat. Et ſi tāta eſt deo cura ſalutis noſtrę, vt ſuos angelos pędagogos noſtros eſſe voluerit, haud multum timendus eſt mortis machinator diabolus, quia ſemper vincemus, ſi ſemper angeli de cęlo nobis miſſi monitis inſpirationibusque parebimus, & à domini noſtri mandatis nunquam diſcedemus. Omnem igitur vincendi ſpem in deo colloce mus, & quoties vincimus, ei ſoli victorię gloriā dedicemus, ei gratias agamus, dicamusq; cum pſalmiſta: Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum, in brachio virtutis tuę diſperſiſti inimicos tuos.

Quomodo

Tobi. 12

Pſal. 88

Quomodo vincitur tentatio. Cap. XIX

Inuidia diaboli mors introierat in orbem terrarum, sed hac morte per Christum liberati sumus, & ad vitam, quam propter prauaricationem primorum patrum amiseramus, reuocati. Gaudebat inuidus ille sanctissimos etiam viros in infernum descendere, & quasi victor, quia primos vicerat, de omnibus triumphare. Sed gaudium istud versum est ei in luctum. Ligauit fortem fortior dominus, & domum eius intrauit, & vasa eius diripuit, suo aduentu absoluens illos qui in carcere victi tenebantur, de tenebris transferens in lucem. Quin etiam vulgata euangelij veritate, regnum mundi eripuit diabolo, quo magis ille doleret, ne in gentibus quidem ius esse sibi relictum, omnibus iam a falsa ad veram religionem conuersis. Hac ergo potestate atque hoc regno priuatus, quid ageret, quo se verteret, nesciebat. rursus tamen nouo fraudum genere usus, in illorum qui conuersi erant cordibus (vt supra est dictum) inserere haeresees coepit: vt in quibus idololatria iam defecerat, non deesset mendax de vera religione sententia. Atque ita non paucos, quibus in credendo mens leuior erat, subuertit. Quos autem firmos ac stabiles in fide vidit, eos perniciosae voluptatis illecebris ad peccandum prouocare coepit, vt quos fidei defendit sinceritas, mandatorum saltem transgressio condemnet. Nos ergo qui in Christum credimus, qui dei filium confitemur, tanta in nos inimici inuidie non ignari, quoties delinquendi concupiscentia mentem sollicitare coeperit, meminerim⁹ dolos esse carnificis nostri, nihilque agamus, in quo deum offendi nouimus, & ob quod si egerimus, de altitudine paradisi quam speramus, in abyssum inferni quam timemus, deturbandos nos esse certum sit. Cum itaque molestior difficiliorque sese ingerit tentatio, & cordis intima laceessere coeperit, tunc ieiunium nobis pro scuto sit, pro gladio oratio, dicente domino: Hoc demonium non eicitur nisi in ieiunio & oratione. Nam & ipse dominus tunc ieiunabat cum tentatorem vicit. Et idem: Vigilate inquit, & orate ne intretis in tentationem. Apostoli quoque cum naufragium time-
merent,

Psal. 142

3. Par. 18

merent, dormientem illum clamatoribus excitant. Adiuua nos (inquiunt) domine, perimus. tunc ipso ventis fluctibusq; imperante, facta est tranquillitas. Nulla est igitur tam grandis tentatio, quam deum deprecando non vinctes: & rursus nulla tam parua, à qua non superaberis proprijs viribus confidendo. Quare in deo sperans ora, & dic: Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus. Eripe me de inimicis meis, ad te confugi. Doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Quod si sanctus propheta sic orabat, quomodo peccator poterit resistere, nisi & ipse instantè orauerit? Igitur quanto violentiorem motum intra te senseris, tanto ardentius auxiliū inuoca. Iosaphat ab inimicis circumdatus, clamauit ad dominum, & illis protinus auersis, periculo liberatus est. Ita & tu, si toto cordis affectu precatus fueris, inimici aduersum te machinamenta statim dissoluentur teq; omni molestia liberum ac pristinæ quieti restitutum continuo cognosces. Cumq; hoc tibi contigerit, deo gratias age, qui tam cito saran am pedibus tuis subiecit. Nisi enim ille opem tibi laboranti miseratus attulisset, nunquam vicesse. Tanta est autem domini nostri erga nos benignitas, vt etiā pro eo quod ipso adiuuante vincimus, remuneret victores, & suum beneficium in nostrū transire patiatur meritum, modo post victoriam ne insolescamus, sed humiles ac submissi de omnibus ei laudem deamus. ita enim etiā pro his quæ domino tribuerimus, ipsi primum merebitur atq; mercedem.

De tentationibus carnis.

Caput XX.

Galath. 5

Nunc quoniam paris periculi est, à proprijs cupiditatibus per carnis blandimenta superari, quam liter cum his quoq; nobis decertandum sit videamus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc sibi inuicem aduersantur, vt nō quæcunq; vultis, illa faciat. Hæc apostolus. Deinde quis vtriusq; sit ostendens ait: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruis

DE SPE LIBER III.

seruitus, venefica, inimicitia, contētionēs, amulationes, irē, rixē, dissensionēs, sectē, inuidiā, homicida, ebrietates, comestiones, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei nō consequentur. Expositis autem quæ carnis sunt, continenter enumerat quæ ad spiritum referuntur. Fructus (inquit) spūs est, charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Ex his prospiciunt, quanta sit diuersitas inter carnem & spiritum, cum alteri vitia, alteri tribuantur virtutes. In medio iustum anima libertate sui arbitrii vtens in quam partem voluerit, potest conuerti. Sed si carni consenserit, regnū dei non possidebit: sin vero spiritum suum, id est, innatū sibi rationis lumen secuta carnis appetitionibus repugnauerit, victo aduersario mercedem capiet æternæ beatitudinis. Quobrem spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis: hoc est, bonum quod ratio suadet mali cupiditas ne destruat. Qui enim sunt Christi, carnē suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Quos ergo concupiscentia superat, & quibus caro dominatur, hi non sunt Christi. Neque enim fieri potest, vt aliquis & seruus Christi sit, & vitiōrū mancipium. Si spiritu, inquit viuimus, spiritu & ambulemus. Qui fit autē iste spiritus, quo viuimus, declarat saluator in euāgelio, dicens: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, caro non prodest quicquā. Domini igitur nostri præcepta spiritus & vita sunt, ea obseruando viuemus, carni autē quæ non prodest, consentiendo mori necesse est. Caro enim absque spiritu viuere non potest, Tunc autem absque spiritu est, cum a mandatis diuinis se auertens propriam sequitur voluntatem, & pecudum more præsentia appetit, futura non considerat: visibilia amore capit, inuisibilia contemnit. neque quod ratio discernit, sed quod appetitio suggerit, sequitur. De qua carnis violētia conqueritur Dauid, & ait: Miser factus sum & curuatus sum vsq; in finē, tota die cōtristatus ingrediebar qm̄ lūbi mei impleti sunt illusionib⁹. & nō est sanitas in carne mea. Et Apostolus: Condelector (inquit) legi dei secundum interio-

Ioan. 6

Psal. 37

Queritur
caro ad-
uersatur
spiritui.

teriolem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati, quae est in membris meis. Infelix, ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, igitur ego ipse mente seruo legi dei, carni autem lege peccati. Queris quare contrariae inter se voluntatis sint spiritus & caro? quia caro ex Adā qui peccauit propagata est: animā vero & spiritum non ab Adam, sed a deo accepimus. Idcirco spiritus expetit ea quae deo placent, caro autē magis illa concupiscit quae ipsam delectant, & ad peccandum est prona, quia traducitur de peccato, tantaque eius vis est aduersus spiritum, ut lactanti repugnare spiritus ipse perfere non sufficeret, nisi virtus diuina quae illum creat, & creando infundit, & infusum conseruat, etiam periclitantem adiuuaret. Quis me liberabit inquit Apostolus, de corpore mortis huius? hoc est de corpore in quo primi parentes nostri cum non obedissent deo, mortui sunt, respondet & ait, Gratia dei per Iesum Christum. Non igitur in Christum credentes, a carnis violentia non nostrae vires, sed diuina liberat gratia. Quāuis autem ab Adā maledictione tunc absoluiamur, cū in Christo per baptismum regeneramur, manet tamen in nobis fomes peccati, ut hi qui Christi sunt, in certamine suae carnis probentur: & qui vicerint, eo ascendant, ubi aeternae pacis ineffabili bono perfruantur. Hac tanta ergo proposita mercede constanter pugnemus, & omnes perniciosae cupidinis istius perseveranti cōseruandae innocentiae studio irriperimus. Quod si & a bestiis & ab hominibus, & ab omni prorsus periculo nos defendimus actuemur, ne vitam istam breuissimam ac miseriam plenam amittamus, quanto acrius improbis praesentium voluptatum appetitionibus renitendum est, pro vita illa felicissima & immortalis, quam talium appetitionum victoribus in mercedem tribui certissimum est.

De remedijs contra carnis tentamenta.

Caput,

XXI.

Et

ET quoniam malum illud quod caro suggerit, cogitatio cōcipit, cogitatio ipsa quāprimum cohibenda est, ne pariat quod cōceperit. Vipereum intra se fœtum ne sinas crescere. Solet ad vltus venena effundere, & animam hominis enecare. Protinus abige pestiferam cogitationem dum paruula est. Dum parum virium habet, non difficulter opprimitur, sponso in canicis dicente: Capite nobis vulpes pusillas, exterminātes vineas, & vineæ nostræ florebut. Cum enim vitiosa extinguitur cogitatio, animus ad prosequendū virtutum propositum vegetatur, & saluberrimus vitæ fructibus exhuberat. Cæterū si malarum cogitationum insultus non ita crebros, neque ita vehemētes pari desideras, clau de fenestras sensuum tuorū, per quas mors ad animam ingredi consuevit. Auerte oculos ne videant vanitatem. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Pono ori tuo frenos, ne in verbo labaris, neq; gulæ aliquid vltra necessitatem indulgeas. Naribus odoramenta luxuriæ subtrahe. Manus contine, ne quem iniuste offendas, neue quid impudice tangas. deniq; modis omnibus obserua & caue, ne extranei portas Hierusalem ingredniatur id est animæ tuæ domicilium. Et si ingressi fuerint, cura vt expellātur: neq; malignos cogitatus ibi remorari sinas, vbi cum inualuerint, perniciem generāt. Veruntamē sæpe fit vt ipsi cogitatus etiam inuitis nobis ingerant sese, & suapte vi ab ijs quæ iusta atque honesta sunt, auertere animum nostrum tentent, ac quemadmodum paralyticus ille in euangelio, qui portabatur, non poterat præ turba offerri saluatori vt curaretur, ita nobis cogitationum quandoq; officere solet congeries vt nō quod volumus, sed quod nolumus, animo voluamus tunc inter orandū quod lingua loquatur, mens non attendit: & cum corpore in ecclesia simus, animo foris per diuersa vagamur. Huic ingruenti turbæ totis viribus reniti decet, & non cedere, neq; si male quicquam suaserint consentire. Quod vt succedat, earū industriam, qui paralyticum gerebāt imitari oportet. Illi tecto domus in qua Christus erat, patefacto, ægrotū coram Iesu submiserūt.

Cant. 2

Mar. 2

Mat. 5

& morbo receperunt liberatum. Nos quoque abiecta terrenarum rerum cura, culmen celestis contemplationis inscendamus, & per ea quæ creata sunt, mente ingressi inueniemus creatorem, & cum inuenerimus, ei nos reuerenter submittamus, ut quod altitudo meditandi contulerit, humilitas deiſcendi sese conseruet: & mens iam sanata gaudeat se iam obstantis turbæ impedimenta non sentire. Quanto minus mortalia curabimus, tãto etiam minus cogitationũ secularium stimulis inquietabimur. Quisquis autem ab his crebro ac frequenter sollicitatur reor quod nondum ut debet, seculo renunciauerit, sed aratrum tenens adhuc post tergum respiciat: si non respiceret, non præterita neque præsencia, sed futura cogitaret. Abscindamus igitur & proiciamus procul à nobis membra scandalizantia, nulliusque rei afficiamur studio quæ propositum vitæ sanctioris turbet, & charitatis ardorem quem deo debemus, resinguat. Si oculus dexter scandalizat te, erue eum, si manus dextra, abscinde illam. Membra ista carnales affectiones sunt: quibus quidem si dextre fuerint, non illicite utimur: veruntamen si à spiritali contemplatione vel actione auocent atque interpellent, repelli debent. Quæ enim propter se licita sunt, si vna cum illis meliora periclitatur, illicita erunt. Quod si ea etiam quæ dextra sunt, quoties impediunt, abscindi iubeantur quãto magis illa quæ sinistra sunt, id est, quæ mala sunt, declinare ac fugere debemus: & eisdem neque oculũ intèdere, neque manum porrigere, ut neque cogitemus aliquid prauum ac testabile, neque facimus. Resiat igitur ut & malis præferantur bona, & bonis meliora, si ad summum bonum volumus peruenire. Cum præterita continentiam semper oppugnet lasciuia, & liberalitatẽ auaritia, & humilitatem ambitio, & breuiter probitatem nequitia, assiduam nobis cum vitis bellum est, Nunquam igitur qui escamus, semper repugnemus: quamdiu repugnamus, vincimus: quoties autem quiescimus, non quiescente aduersario superatur: irruentibus malis dissipantur bona, nihilque homini illi relinquitur, qui carnis cupiditatibus viro se subicit: euenitque ei quod dictũ est per prophetam:

Resist

DE SPE LIBER III.

Residuum erucæ comedit locusta, residuum locustæ comedit brucus, residuum bruci comedit rubigo, aut quid boni in illo remanere poterit, cui vitia dominantur? Stressus autem & accinctis assidueq; contra improbæ voluntatis illecebras luctantibus tuta sunt omnia. Neq; enim super seminantur zizania in medio tritici, nisi cum otio dediti dormim⁹, & à custodia bonæ frugis cessamus. Atq; ideo sane vigilare & orare nos iubet dominus ne tentationibus succumbamus, hoc est, biligētes esse & intentos, & sollicitos, ne per desidīa spiritus caro, quæ ancilla esse debet, dominari incipiat, & praualeere permittatur. Madian aduersus Israel, is videlicet qui se cultui dedicauit diuino, subuerti sinatur à nequitia.

Iohef. 1

De reparatione lapsi. Cap. XXII.

CAeterum si quādo victi superatique fuerimus, ad penitentiaē remedia conuertamur, nec desperemus aduersus victores victoriaē, si ab ijs quibus manū dedimus, deficere voluerimus atq; ad illa transfigere, quæ insipienter derelinquimus. Tunc em̄ speciosa deserti, quæ peccatorum ignis absumperat, rursum germinare & bonorum operū fructu abundare cernemus. Ciuitas à rege magno obsessa (vt Eccles ait) à paupere viro, sed sapiente liberatur. Quis autē pauperior illo qui vitijs seruit? quis sapientior q̄ qui ab ijs dum licet fugit, & ad studiū se confert virtutē? Sed ne rursum in eodē luto more porcorū relabamur, nō otiose neq; segniter est agendū. Nā sicut per negligētiā victi fuimus ita per sedulitatem curamq; certandi vincemus. Cui⁹ rei nequaquā ignarus Ap̄lus admonet & ait. State succincti lūbos in veritā & induite lorica iustitiæ, & calceati pedes in præparationē euāgelij pacis, in oībus sumētes scutū fidei, in quo positis oīa tela maligni ignea extinguere & galeā salutis assumite & gladiū spūs qđ est verbū dei per oēm orationē & obsecrationē, orātes omni tēpore in spiritu, & in ipso vigilātes in omni instātia. Profecto qui armis istis cōtra carnis infestationes dæmonūq; dolos minutis fuerit, sicut mons Sion nō mouebitur in æternum. Erit veluti turris

Eccle. 9

Ephes. 6

fortitudinis a facie inimici, & tanquam navis validis cœpacta trabibus, pertransiens mare istud magnum & spatiosum, nec fluctibus fracta, nec procellarum turbine subversa. Si quando tamen ingrauescere carnis pugna, spiritumque vehemētius lacescere cœperit, caro ipsa tenuanda erit ieiunio, fatiganda laboribus, domanda vigilijs, oratio nunquam pernoctationibus quasi vinculis constringenda. Durum erit illi contra huiusmodi stimulos calcitrare. Lasciuienti iumento adde onus, & quietius incedet: subtrahere aduersario vires, & desinet esse molestus. Sēper autem obstandum est principijs. Inueterata enim difficiliter corriguntur, nouella euelluntur facilius, euulsæque arescunt. Præterea & cum illum & hominem quantum potes declina, in quo vel delinquendi periculum, vel exercendæ virtutis impedimentum times. O o o fugite, inquit dominus, de terra aquilonis, de terra utique in qua charitas friger, & abundat malitia: de terra in qua nihil agitur, nihil dicitur, nisi quod ad corporis pertinet voluptatem, & præsentis luxuriæ irritamētum, & multorum scelerum incentiuum. Raro tibi cum seculi amatoribus miscendus est sermo, quia colloquia mala corrumpunt bonos mores: rarius cum feminis. Primam feminam decipit diabolus, illa virum. Diaboli ergo laqueus est femina. Quem diabolus per se non potest capere, per illam capit. fugiendo melius vitabis hoc periculum, quam resistendo.

Oratio contra tentationem carnis, & post victoriam actio gratiarum. Cap. XXIII.

Sed quoniam quocumque fugerimus, carnis nostræ lucta carere nequimus, in omni carnalium tentationum discrimine, ad orationum subsidia confugere tutissimum erit. Ad dominum igitur supplices confugiamus, quia dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Vim patiens loquatur spiritus & dicat: Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Ab homine iniquo & dolofo erue me: ab homine isto exterioris

DE SPE LIBER III.

exteriori, qui interiorem hominem ad similitudinem tuam factum, inique & fraudulenter querit subuertere, per voluptatis illecebras, per concupiscentiæ blandimenta trahere me nititur, vt peccem tibi & peream. Ab his ergo mei tuiq; aduersarij insidijs libera me. Esto mihi in deū protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias. Vtū domine validum, quo in diuersum impellor, metuō: & iam inter frementes vndas mergi incipiens, ad te clamo. Tu igitur miseratus dexteram tuam extende: & sicut Petrum cū fluctibus operiretur saluasti, ita me de perniciē carnalis suggestionis ereptum tibi restitue, vt tuam potius voluntatem quā meam faciam. Nostra enim voluntas perdit nos, tua vero saluat semper. Fiat voluntas tua sicut in cælo inter sanctos, ita & inter nos in terra, vt tuis parendo mandatis, ad te in cælum ascendere, & non eis contraria operando in profundum demergi mereamur. Si sic oraueris, non frigide, sed ardentē: nō protēruē, sed humiliter, tentationum constrictus angustijs, exaudiet te dominus, & non dabit in commotionem pedē tuum, neq; dormitabit qui custodit te. Petite, inquit, & accipietis. Quid tu poscere pigritabis, cum idem dominus & rogari velit, & quod pie rogatur, prompte se daturum promittat? Si sicut decet supplicaueris, circundabit te scuto veritas eius, non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurso & dēmonio meridiano. Ipse enim dominus de illo qui fideliter orat, & constanter sperat, respondens ait: Quoniā in me sperauit, liberabo eum: protegam eum quoniam cognouit nomē meum: clamauit ad me. & ego exaudiam eum: in tribulatione eripiam eum, & glorificabo eum. Exauditus autem nō solum carnis concupiscentias auertes atq; fugabis, verum etiam virtutibus magis proficies. Testatur hoc propheta ad deum, dicens: In quacūq; die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea virtutem. Omnemq; difficultatem ab eo adiutus ipse idem superaturum se affirmat, cum ait: A te eripiar à tentatione, & in deo meo transgrediar murum. Ille ergo postulationibus tuis annuens, dicit: Et stabit spiri-

Psal. 90

Psal. 117

Psal. 18

P 3 tus

Psal. 143

Psal. 115

tus procellæ, ipse imperabit ventis & mari, & obediens ei & turbulentos motus conuertet in tranquillitatem. Ille precantibus & periculum formidantibus continuo aderit, dicens: Ego sum, nolite timere. Tunc tu naufragio imminenti liberatus, gratias age liberatori, cuius opera factus es teipso fortior, atq; aduersus lasciuientes malarum cupidinum titillationes inuictus. Ad ipsum igitur mente conuersus dicas: Benedictus dominus deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum, hoc est, in prædā voluptatum illecebris, delinimentisq; vitiorum, quibus tu impugnabare, vt domino tuo peccares, & cæli terræq; conditoris maiestatem offenderes. Ad hæc, quoniam diuinitis quoq; disciplinis instructus vincere didicisti, ne ingratus uinis arguaris, illud quandoq; tecum repetas: Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Misericordia mea & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me, id est, qui carnem meam meo seruire spiritui compellit. Nisi enim ipse certare doceret, ipse protegeret, ipse liberaret, ipse aduersarios nostros nobis subiiceret, fragilitas nostra neque carnis passionibus præualere, neque dæmonum laqueos euadere vnquam potuisset. Ingratus est igitur tentationum victor, qui deo acceptum non refert quod vicerit, & si laudem victoriæ sibi arrogare non dubitet, victus est temeraria inanis gloriæ cupiditate, dumq; se non lapsum fuisse gloriatur, labitur & delinquit. Vnde abhorrens ab ista iactatione sanctus propheta Dauid, clamat: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Si vicisti, humilitatem conserua, & ad dei tui miserationem refert, qd nō succubueris. Quale autem victoriæ huius meritum sit, audi: Saluator noster tentatus vicit, dicebat ab eo diabolus, accesserūt angeli & ministrabant ei. Quod præcessit in capite, cur non speremus euenturum in membris: quandoquidē quæcunq; scripta sunt ad nostram doctrinam scripta esse memorantur. Tentatum igitur victorem dæmones timebunt, angeli comitabuntur & custodiēt. Veruntamen non semel aut pluries vicisse

DE SPE LIBER III.

vicisse proderit: vsq; in finem vitæ producenda victoria est, vt tandem à domino mereamur audire: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis, & ego dispo-
no vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt eda-
tis & bibatis super mensam meam in regno meo. Nō est
autem esca neq; potus regnum dei. edemus ergo & bibe-
mus non corporalia, sed spiritalia alimēta, diuini conspe-
ctus perennem & nūquam defutura dulcedinem, ines-
cabilisq; claritatis gloriam. & hæc quidē erit militiæ no-
stræ merces, si modo victores & nō victi de isto certami-
nis campo, in quo nunc positi sumus, decesserimus.

Quod oportet nos conformari Christo.

Caput XXIII.

ATq; is demum & vitia calcabit, & virtute proficiet, qui quotidie CHRISTI domini gesta con-
siderabit, & per eius vestigia ingrediēs ipsi quā
proxime accedere contendet. Exemplum (inquit) dedi
vobis, vt quem ad modum ego feci, ita & vos faciatis. Pri-
mum igitur in omnibus humilitatem seruemus. Hic em̃
quæ dei filius erat, dignatus est fieri hominis filius, qui de-
us erat, factus est homo. In Bethleem exiguo oppidulo
nasci voluit, & quidem non in hominum habitaculo, sed
in pecudum stabulo: Non in cunis colore diuerso pictus
ratis auroque linitis, sed in præsepio ad præbenda iumen-
tis pabulantis viminibus contexto. Cumq; esset domi-
nus omnium, à seruo voluit baptizari, ac de ipso dixit:
Filius hominis venit, non vt ministraretur ei, sed vt mi-
nistraret. Apostolos non de stirpe nobilium, sed de pis-
catorum genere sibi adsciuit, & eisdem pedes lauit. Hiero-
solymam intraturus, veterinum animal asinam ascen-
dit: & cum pro salute mundi mori vellet, despiciatissimū
mortis genus elegit crucē. Talia ergo nobiscū sæpenume-
ro reuoluētes, nec de stirpis claritate gloriemur, nec vul-
garibus coequari erubescamus, cum omniū vnus creator
sit, atq; vnus pater deus, omniū vna generis cōditio, vna
humanitatis natura, vna regeneratiōis gratia, cū deniq;

Humanitas.

Obediētia

Luc. 2

Ioan. 4

Patientia.

nullum sit hominum apud deum discrimen, præterquam vitæ ac morum. Quanto autem se quisq; magis humiliaverit, tanto magis merebitur exaltari. Ab eodem obediētiæ quoq; petamus exempla. A parentibus quæsitus respōdit: Quid est quod me querebatis? Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Hoc ideo, ut prius obediētiā præstemus deo, secundo autem loco parentibus obtemperemus, quibus & ipse se submiserat, teste eius angelista, qui subiungens ait: Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Veruntamen si quid iusserint parentes, quod legem offendit diuinam, deo potius pareas quàm illis: vel si non officit legi, & tamen tibi ad obsequendum deo impedimento est, dimitte parentū imperium, & ad seruitium deo præstandum conuertere, Non est (inquit) me dignus, qui patrem aut matrem plus q̃ me diligit. Ad obediendum deo inuitat, cum ait: Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius. & iterum: Non quæro voluntatem meā, sed voluntatem eius qui misit me patris. & ad patrē: Non mea voluntas, inquit, sed tua fiat. Hinc discat monachus, se non esse suæ voluntatis, sed eorum qui præsunt monasterio, ut non quod ipse deliberat faciat, sed quod illi cōcesserint. A domino discamus & patiētiā: Odia Iudæorū æquo animo tulit, quos vno verbo omnes perdere poterat: ab his probra, maledicta, vincula, flagella, verbera, contumelias, alapas atq; sputa sustinuit: ab his coronari spinis, clavis in cruce configi, felle & aceto potari, lancea confodi & occidi passus est. Quin etiam iisdem qui sibi talia tam immaniter inferebant, ut ignosceretur, patrē orauit. Si ipse iustus ab iniustis tanto ludibrio habitus, tam impie dilaceratus, vindictam non appetijt, sed dimitti eis postulauit, cur tu peccator inimicis tuis irasceris, & ad vlciscēdam iniuriam exardescis, cui nulla iniuste queat irrogari, cum quotidie domino tuo pecces: nec tantum offensæ passus es, quantum delicta tua atq; peccata merebatur. Quoties ergo mali aliquid patimur, protinus ad conscientiam scelerum nostrorum recurramus: & cum non immerito id nobis accidere cognouerimus, patiēter toleremus,

DE SPE LIBER III.

remus, & domini nostri exemplo pro inimicis etiam nostris oremus, pro malo reddentes bonum, pro iniuria beneficium. Sic nostra nobis remittentur peccata, & patientia virtus premio maiore compensabitur: & mala quæ passi sumus, in nostrum commodum conuertentur. Sed eorum quoque quæ benefacimus, iactantiam vitare a domino discamus. De monte descendens, mudato leproso iniunxit ne cui diceret. Cæcis etiam sanatis: Videte (inquit) ne quis sciat. Et cum plurimos vario morborum genere laborantes curasset, ne ipsum manifestum facerent præcepit. Cumque puellam mortuam ad vitam reuocasset taceri iussit. Nonnulli ex discipulis adhuc terrena sapientes. Manifestate inquiunt mundo. Ille autem ostendens quod non quereretur mundi gloriam, sed mundi salutem, dixit: Ego gloriam meam non quero, est qui quærat & iudicet. Hic gloriam suam non quæsiuit, qui se ultra ignominie ab impijs perferendæ exposuit. Ille tamen gloriam eius quæsiuit, qui cum illo erat. Glorificauit enim deus hominem quem assumpsit, a morte suscitando, in cælum transferendo, quod semel assumpsit nunquam dimittendo, adorandum & angelis & hominibus proponendo. Iudicauit autem iudicio damnationis Iudæos incredulos, & gentiles in errore obstinatos, & fideles fidem opere destruentes. Quod ergo non quæsierit gloriam suam ad humanitatem pertinet: quod autem quæsierit & iudicarit, ad diuinitatem refertur. Quamuis enim humanitas & diuinitas vna persona Christi sit, sæpe tamē & dicere aliquid & facere illi placuit, quod non erat vtrique naturæ commune: ut per ea quæ hominis sunt, hominē agnosceremus: & quæ dei, deum. Nam in Christo vel hominem sine deo, vel deum sine homine confiteri, hæreticorum impietas est. Cum igitur dixit se gloriam suam non quærere, nobis insinuauit, ne hominum plausus laudationesque venemur, sed in omnibus ut deus laudetur curemus. Qui enim ab hominibus gloriam quærunt, gloriam veram ac stabilem, quæ a deo est, accipere non merentur. Ad hæc obseruandæ paupertatis domini exempla nobis abunde suggeruntur. De virgine paupercula nasciturus, non habuit locum

Iactantia
vitanda.

Lucæ. 8

Ioan. 3.

Job. 40

- in diuersorio, editur in stabulo, reclinatur in praesepio. Iam in ætate adulta, nihil se habere confitetur, & ait: Vulpes foueas habēt, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Et cum portorium exigeretur, non fuit soluendo donec piscis captus in ore didrachmam attulit, quā ipse satisfecit. Bestiis imperabat, & inter pauperes censeri volebat. Per domos alienas discurrens hospitabatur, quia suam non habuit: mulierum comitantium eleemosynis alebatur, in cruce nudus pendit, mortuus etiam aliena inuolutus est sindone, alieno conditus sepulchro. Beatos vocat pauperes, & apostolis ne quid ferrent in via, præcipit, non virgam, nō peram, non panem. Prohibuit eis calciamenta, prohibuit duas tunicas: & Nolite, inquit, solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid induamini. Quærite primū regnum dei, & hæc omnia apponentur vobis. Qui ergo propter CHRISTVM in terra pauper est, cū Christo diues erit in cœlo. Gloria enim & diuitiæ in domo eius. Victu quoque modico ac tenui, & qui corpus tantum sustentet, contentus erit qui CHRISTVM imitabitur. Per dies quadraginta ille neque comedit, neque bibit, post ea (vt euangelista ait) esuriit, & tunc quidem diaboli maligna tentamenta vicisse describitur, vt noscamus ieiunio & esuritione opus esse, si carnis illecebras dæmonūque captiones cupimus superare. Ante mensam gratias agit, post mensam hymnum dicit: vt semper deum laudemus, cuius donum est & cibus quo vescimur, & vita qua viuimus. Panes hordeaceos habebat cum paui turbam, aquam ad bibendum a Samaritana muliere petiit, ne ruas festidiamus cibos, neque vina delicatescunt exquiramus. Carnem nisi in paschate non comedit, minutis pisciculis vsus est. Erubescant, qui paupertatem professi, diuitum dapibus delectantur. Ne autem vilia contemnamus alimenta, fel & acetum in cruce positus gustauit, denique beatos dicit esse esurientes, quoniam saturabuntur, & e contrario. Væ vobis, inquit, qui saturati estis, quia esurieris. Nunc tandem ad charitatis conuertamur documenta. Pro hominum salute de cœlo in terram descendit, de
- homo

DE SPE LIBER. III.

homo factus est, labores, vigiliis, supplicia pro nobis toleravit: pro nobis mortuus est, pro nobis ad inferos descendit, pro nobis resurrexit, pro nobis in cœlum ascendit. Postremo nihil vel creavit vel fecit, quod non eo spectaret, vt æterna nobis donaretur beatitudo. Matthæum de publicano apostolum: Petrum de negatore cœlestis regni clauicularium: Paulū de persecutore fidei fecit propugnatorem, mulieri peccatrici peccata dimisit, & non veni (inquit) vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Deniq; pastor bonus animam suam posuit pro ouibus suis: & quos dilexit, vsq; in finem dilexit eos. Quia nihil prodest diu diligere, nisi semper diligas. Et sicut (inquit) dilexit me pater, ita dilexi vos. Et qui diligit me, diligitur a patre meo. Tunc autem & Christum diligimus, & a deo patre diligimur, cum ipsum quem peccado offendimus, pœnitendo placamus. Porro cum etiam inimicis nos benefacere beneq; optare iuberet, hoc prior ipse præstitit, illis a quibus cōuitia, vincula, flagella, colaphos, verbera, spinas, clauos, fel atq; acetum inique passus fuerat, ignoscipostulans, & sœuitiam illorum sui ignorantie excusans, vt postea cognita veritate locum haberent pœnitentiæ, & non perirent. Non est itaq; Christi discipulus, qui bonum pro malo nescit reddere, & pro inimicis quoq; suis deum deprecari. Eiusdem domini exemplo discamus, non nostræ tantum saluti, sed etiam aliorū prospicere, vitæ disciplinis eos imbuendo, & exortationibus pijs, vt ad virtutis viam dirigantur sollicitando. Circuibat ille totam Iudæam, totam Galilæā, per castella & viccos, docens ignaros, & verbo curans ægrotos, vt corpore simul & animo saluos redderet. Præcepta dedit discipulis in monte, in planitie plebi, vt discas altiores mysteriorum sensus illis qui magis captacis ingenij sunt prædicare: simplices vero simplicibus vitæ præceptis instruere, ac ne forte pretij alicuius gratia id agas, sed affectu salutis eorum quos doces, gratis accepistis (inquit) gratis date. Accipere tamen ab offerentibus quantum victui ne nectario satis sit, si indigueris, ne nefas putares ait: Dignus est operarius mercede sua. Mercede videlicet quæ inopiæ

Ioan. 10

Ioan. 15

Prædicatio.

Matth. 10

Ibidem.

Mat. 28

Castitas.

Mah. 13

Apoc. 14

Matth. 19

Lucæ. 12

Oratio.

Matth. 15

inopiæ succurrat, non quæ luxuriam paret. Porro sicut ipse docuerat, ita discipulis suis prædicationis officium imposuit dicens: Euntes docere omnes gentes seruire omnia quæcunq; mādauī vobis. Optimi itaq; Christi imitatores illi sunt, qui faciendis ad populum bene beateq; viuendi sermonibus operam impendunt: & quod alios docent, ipsi præstant: ne bonum quod verbo ædificant, morum dissimilitudine destruant. Cælebs præterea & casus sit oportet: Christi discipulus virgo est, & de virgine genitus, & a virgine baptizatus, quem sequeris: vtq; quanti sit apud ipsum virginitas, de Ioanne apostolo quia virgo erat, in euangelio dicitur: Discipulus ille quem diligebat Iesus. Nam licet Iesus etiam reliquos omnes diligeret, de nullo tamen sic est expressum, sicut de isto, quem mentis corporisq; puritas commendabat. Hic solus in sinu Christi cunctis ad mensam sedentibus recubuit, quia solus fortasse intemeratæ virginitatis laude illi proximior erat. Præcellit autem virginitas viduitati, & viduitas matrimonio. Quandoquidem euangelici seminis ceteris fructus ascribitur virginitati, sexagesimus viduitati tricesimus matrimonio. In Apocalypsi etiam illi qui sequuntur agnum quocunq; ierit, & canticum nulli aliq; cantabile concinunt, virgines esse memorantur. Porro ipse saluator vt monstraret, præcipue castis deberi regnū dei: Sunt eunuchi, inquit, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, hoc est qui nubendi libertatem in propositum verterunt castitatis, quo purius expeditusq; deo seruirent, & cum angelis in cælo socij essent. qui angelicam vitam in terra vixissent, de quibus est dictū: Neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli dei in cælis. In eo quoq; dominus continentiam seruīs suis videtur imperasse, quod apostolis præcepit, vt lumbos præcinctos haberent. In lumbis quippe generandi semina sunt, qui autem in carne seminat, de carne & metet corruptionē: sed qui seminat in spiritu, de spiritu & metet benedictionem. Preces etiā qualiter deo sint offerendæ, nobis documentō est dominus noster. Orandi enim rationem, quā verbis monstrauit, opere perfecit. Orare iubet in abscondito, &

DE SPE LIBER III.

ab illis quæ impedire possent separato loco, vt mens tunc magis intenta esset cœlestium contemplationi, cū ipsum cœli terræq; regem lingua serui alloqueretur. Ideo saluator quoq; noster dimissa turba montem ascendens solus orauit, & iterum: Sedete hic, inquit, donec vadam illuc & orein. In monte autem orauit, vt orando postulemus nō terrena quæ in imo sunt, sed quæ in alto cœlestia, quod vero etiam in villa Gethsemani orasse dicitur, docemur inter orandum seruandam esse humilitatem, atque ideo & positis genibus orasse, & ad orandum in faciem procubuisse. Quod præterea patrem præcatus ait: Non sicut ego volo fiat, sed sicut tu: significauit vt in omni postulatiōe nostræ voluntati præferamus dei voluntatem. Tercio autem eundem sermonem orauit, ne tibi cessandum putes, si tam propere quàm velles non fueris exauditus. Ad hæc in Marco scriptum est, q̄ valde diluculo surgens abiit in desertum locum, & ibi orabat, & in Luca, quod noctibus exiens in monte oliueti morabatur, quodq; per noctabatur in oratione. In quo quidem & tempora & loca orationi magis accommoda nobis requirēda esse innuit, vt autem perseuerantius oremus, factus in agonia prolixius orauit. Sublatis quoq; in cœlum oculis orasse traditur, vt & tu dum oras, mentis oculos ad deum cui supplicas, intendas, & non alio verba, alio cogitationes ire sinas. Parum efficax est lubricæ vagæq; mentis oratio, & non illuc intentæ vbi vult exaudiri. Ac ne singula perquirere nimis prolixum sit, omnium virtutum, omnisq; sanctitatis cum præceptum, exemplum, a saluatore nostro ac domino, & tutius petitur, & iucundius consideratur. Christus enim quia veritas est, nō errat, quia bonitas est, non fallit, quia sapientia est nouit omnia, quia virtus dei est potest omnia, quia deniq; saluatio populi sui est, quicquid egit, quicquid dixit, ad omniū spectat salutē. Seruiam⁹ igit illi in sanctitate & iustitia omnibus dieb⁹ nostris, memores beneficiorum suorum, atq; assidue nobiscum recolentes ea quæ non solum verbis docuit, sed etiam re atque opere probauit, vt his instructi eidem quantum fieri potest, similes effici curemus, & cuius virtutes imitari fuerimus

Matth. 14
Matth. 26

Ibidem.

Marc. 14

Marc. 1
Lucæ. 6

Luc. 22
Ioan. 11

Oīm virtu
tū exēplū
vn⁹ Chrī.

rimus, eius beatitatis atque gloriæ particeps esse mereamur.

De consortio fugiendo. Cap.XXV.

Eccle.41

Hiere.51
Osee.4

Mar.10.
16
2.Cor.6

Ad Titũ.3

Conferet plurimum ad vitę sanctioris cultum, nosse quorum consuetudine uti debeas, quorum non debeas: cum quibus conuiuere, colloqui, conuersari, quos declinare ac fugere oportet. Relinquendi sunt, quorum tibi nota fuerit peruersę mentis pertinacia, id est, qui vel errorem suum deposituri non videntur, vel a scelere in quo perseverant recessuri. Nocuit Israelitico populo habitasse cum Aegyptiis. Inde enim Mose duce egressi ritu eorum viuere volebant, crapulari, ludere, diis gentilium sacrificare, atque hæc causa fuit, ut posterius quoque eorum toties inimicis subiecti seruirent. Recte itaque que dicitur: Filij abominationum sunt filij peccatorũ, & qui conuersantur secus domos impiorum. Contagio ne quippe trahitur vitium si conuersaris cum vitioso, ac veluti pestilentię morbus afflatu tactuque ægrotantis inficere solet sanos, ita infidelium familiaritas plerumque; fideli viro perniciem parit. Idcirco per os Hieremię clamat nobis dominus: Fugite de medio Babylonis, ut saluet vnusquisque animam suam, & per os Osee: Nolite ingredi in galgala, & non ascenderitis in Bethauem, loca videlicet profana idolorumque polluta culturis atque imunda. Saluator etiam noster & dominus: In viam gentium, inquit, ne abieritis, & cauete a fermento phariseorum. Hoc idem admonet & hortatur Paulus apostolus, dicens: Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitię cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidei? quis autem conuentus templo dei cum idolis? Vos enim estis templum dei viui. Et ad Titum scribens ait: Hæreticum hominem post vnã & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Eiusdem sententię est, quia & eiusdem spiritus

DE SPE LIBER III.

spiritus Ioannes apostolus cū dicat: Si quis venit ad vos,
& hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in do-
mum, nec aue ei dixeritis: qui enim dicit illi aue, commu-
nicat operibus eius malignis. Quod si salutare quoque il-
los quibus nulla debetur salus, nefarium fit, quanto ma-
gis in consortium recipere? Cauenda est igitur infideli-
um hominum conuersatio, maxime eorum qui ita auer-
si sunt, vt nulla super sit spes futuræ illorum conuersio-
nis: & hoc apostolorum ipsorum exemplo, qui cum vi-
disserent incredulos Iudæos CHRISTVM nolle recipere,
ab eis discedentes alijs euangelizare dei verbum cœ-
pere. Itaque ne perfectis quidem conuenit ad obstinatos
accessio, cum ne in docendo operam perdant, tum ne
molliter blandeq; illoquendo fauere illorum errori vi-
deantur. Non minus declinandi sunt, qui in flagitijs ob-
duruerunt. Peccantem (inquit dominus) corripe inter
te & ipsum, si te non audierit, adhibe alium, si neque illū
audierit, dic ecclesiæ: si neq; ecclesiam audierit, fit tibi si-
cut ethnicus & publicanus. Pro infideli ergo habeatur,
quem peccasse omnino non pœnitet, quique nulla cor-
reptione ad emendandum flectitur. Quod si cum tali con-
uersari te delectauerit, mores quoq; diligere incipias ne-
cesse est. Alioquin ipsa vitæ diuersitas cito vestram diris-
met societatem: & vbi dissimilis intercesserit voluntas,
conuictus concors esse nō poterit. In prouerbijs dicitur,
Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum
viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scan-
dalum animæ tuæ. Non hoc præcipitur, ne bene illi optes,
& si poteris, facias, sed ne illo familiariter vtaris. Iracun-
dus enim is est, qui facile ac leuissima de causa irascitur.
Est autem difficile semper irascenti atque insultanti nō
aliquando irasci, & contra furentem non indignari, &
ex indignatione non peccare. Ita superbo etiam si comes
fueris, arrogans elatusq; enades, testatur hoc Ecclesia-
sticus, dicens: Qui tetigerit piscem, inquinabitur ab ea:
& qui communicauerit superbo, induet superbiam.
Cum enim hominis ingenium ad vitia magis quàm ad
virtutes procliu sit, magis verendū est, ne vir bonus ma-

2. Ioh. 2

Matth. 18

Proue. 22

Eccle. 13

1. Cor. 5

Esaia. 6

2. Par. 20.

2. Reg. vlt.

Matth. 2

Prouc. 5

Io adhærens corrumpatur, quam sperandum vt malus æmulatione boni mores emēdet. Quamobrem Apostolus diuersis vitijs inquinatos in vnum colligens ait: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut avarus, idolis seruans, aut maledictus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum quidem sumite. Sciebat enim quia iuxta fornicationem periclitetur castitas, iuxta avarū liberalis, iuxta idololatrā religio, iuxta male dicum patientia, iuxta ebriosum temperantia, iuxta rapacem alieni abstinentia, & non esse tutum probo viro cum iniquis commorari. Ingemiscit Esaia & angitur animo vehementer, q̄ habitaret in medio populi labia polluta habentis, seque ex eo labia sua polluisse confitetur q̄ fœdasse. Et si sanctus, ppheta viuendo inter iniquos detrimentum sentit, quis est tantæ constantiæ, vt cum flagitiosis conuersando lapsum nō timeatur? Vis nosse quia scelestis & profanis hominibus iungi displiceat ipsi deo. Iosaphati regis Iudæ naues tēpestare confractæ sunt, deo indignante, q̄ in sortem earum admisisse Ochoziam impiissimum Samariæ regem. Id quidem hac ipsa de causa. Eliezer filius Dodau de Maressa prædixerat futurum, Iterum requisitus Iosaphat noluit iungi illi, satis dāno suo edoctus viride lignum arido applicatum simul comburi solere, & temerariū esse rursus committere, quod iā aperte intellexerat deo non placere. Magi Christum natum pie quærentes cū forte ad Herodem diuertissent, sedere i luminis ducatum amiserunt, & tenebras patiuntur quamdiu cum illo teterrime mentis homine manēt. Faceſſat igitur pessimis quicq̄ a consorcio tuo ne cum illo manendo inquineris ne illum frustra docendo operā perdas, ne illi adhærendo deum offendas, Mulierum & conuersatio castitatem professis est vitanda, dicente in prouerbijs Solomone: Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques fortibus domus eius. Quod si multi aspectu illi, multi colloquio semel inito, multi ipsa visæ formæ cogitatione irretiti sunt, nōne maius periculum imminet, vbi propius assidetur, frequētius verba miscetur, vbi ridenti arrideatur, vbi crebra congressio mutue quoq̄

DE SPE LIBER III.

quoque tactionis fecit licentiam: de hoc plenius suo loco differemus, restat videndum cum ab his discefferimus, ad quos accedere, cum quibus nos frequentes esse nobis proderit

De consortio habendo. Cap. XXVI.

SI forte ille, quo diu familiariter vsus es, a via virtutis declinauit, retrorsum abiit, & sepe admonitus redire noluerit, dimitte eum, & membrum quod te scandalizat, abscede atque a te proijce: melius enim tibi est sine illo ingredi regnum dei, quam cum illo mitti in gehennam. Dimitte igitur mortuos sepelire mortuos suos, tu Christum qui vita est sequere, ut viuas & eternæ mortis expers efficiare. Quod si adhuc illi se ultro ingerunt tibi, tu auersus cum psalmista exclama: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem: declinate a me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Nisi enim a turba hominum semoti fuerimus, libere deum contemplari nequimus, quanto magis impedimento erunt iniqui, si ab ijs non fu- gerimus. Quorum consuetudini idem propheta se penitus renunciaisse gloriatur, cum ait: Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, o- diui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Ita ergo hominibus utendum est, ut pomis, donec recens- tia & integra permanent, grata sunt, & gustui seruantur: cum autem corrupta & marcida fuerint, proijciuntur: quia neque gustum delectare queunt, neque odoratum. Propheta igitur malorum consortio refutato, quos adis- turus, cum quibus confessus sit, continuo declarat, di- cens: Lauabo inter innocentes manus meas, & cir- cundabo altare tuum domine. Quid est illud, nisi quod idem præcipit & ait, Cum sancto sanctus eris, & cum in- nocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum per- uerso peruerteris. Inter innocentes autem manus lauare est eos imitando iustitiæ operationibus exerceri. Altare autem domini circundat, qui sacramenta eius alta mente contemplantur, & cœlestium meditationum fruitur iucun- ditate

Psal. 6
Psal. 118

Psal. 28

Psal. 17

Q

Matth. 16

Matth. 18

ditate. sed nisi cum magis discedere curaueris ab Herode,
 & illos comitari, illis adherere studueris, quorum vita
 splendor & sanctimoniam claritudo tibi dux esse poterit
 usque ad Christum, neque manus digne lauare, neque al-
 tre domini commode poteris amplecti, audi ipsum ad di-
 scipulos dicentem: In quamcunque ciuitatem aut castellum
 intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi mane-
 te donec exeatis. Denigratur enim boni viri fama hospis-
 tio infami, honesto autem & pudico commendabilis reddi-
 tur, & quali quisque consortio gaudet, talis esse & ipse iu-
 dicatur. Optimorum similitudo morum: Jonathan iun-
 xerat Dauidi, Eliseum Eliam, Paulum Petro, reliquos etiam
 apostolos innocentia inter se animique simplicitas con-
 pulauerat. Solus cum illis nequiuit permanere sacrile-
 gus Iudas, quia eum quem illi amabant, ipse vendidit: &
 hic quidem de grege domini egressus faucibus incidit lus-
 pi, ac perijt. Ipsos vero concors inter se erga dominum
 affectus saluauit. Quibus ille in euangelio ait: Si duo ex
 vobis consenserint super terram, de omni re quamcun-
 que petierint, fiet illis patre meo, qui in celis est. Vbi au-
 tem sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum
 in medio eorum. Porro illi in nomine Christi congrega-
 ti sunt, qui pari mente atque animo Christo seruiunt, &
 & pijs orationum actionumque obsequijs deo famulantur.
 Optimi cuiusque lateri crebro adherens, nunquam non
 adhistes aliquid, vel dictum sapienter, vel factum prudens-
 ter, vel obseruatum sancte. Adde quod neque precepta,
 neque exempla, quae literis mandata legimus, ita mouet,
 ut sanctorum hominum uiua vox, & praesens oris aspe-
 ctus, & vitae totius tenor oculis expositus ac manifestus.
 Miranda siquidem plurimorum gesta audimus, nonnul-
 la tamen, quia difficilia factu arduaque videntur, suspensio
 animo accipimus, vix fidem adhibentes relationi alie-
 nae, de his autem quae oculis intuemur, quae praesentes in-
 spicimus, dubitare non est, neque ambigere. Aut cuius
 testimonio credemus, si nostro contenti non fuerimus?
 Cum igitur nihil certius esse possit, quam quod ipsi co-
 ram audiuius, coramque spectauimus: nihil etiam ma-
 gis

DE SPE LIBER III.

gis ad capeſſendas virtutes nobis pderit, q̄ ſemper ſi fieri poteſt, cum ſanctiſſimis viris & colloqui & conuerſari. In illis enim cernendo non diſſimilia iſs quæ de alijs legimus, cum firmitus quæ a ſcriptoribus tradita ſunt credemus, tum ardentius quæ a nobis viſa cognitaq̄ fuere, imitabimur, conſiderantes q̄ munificus, q̄ benignus dominus noſter ſit, qui mira quæq̄ operandi confert gratiam credentibus in ſe ac ſperantibus. Niſi enim ille bona cuncta ſuppeditaret, ad tantam ſanctitatis perfectiorem hominis imbecillitas nunq̄ perueniſſet.

De paupertate colenda. Cap. XXVII.

Sed gratiam iſtam accipere non merentur mūdi diuitiarumq̄ amatores. Vt igitur & ſanctorum viro- rum conſortio digni ſimus, & ipſos imitandi donec tur nobis facultas, viſtu tantum neceſſario cōtenti: Chriſto ſeruimus. Magni animi eſt caduca contemnere, & ea quæ ſtabilia æternaq̄ ſunt ſectari. Si Chriſti diſcipuli fieri cupimus, meminerimus q̄ non de diuitum turba ſibi diſcipulos elegit dominus, ſed de pauperum grege & egenorum. Petrus, Andreas, Ioannes, Iacobus, piſcatione viſtum ſibi quærebant, relictis retibus & naui, ſecuti ſunt Chriſtum. Ex his poſtea Petrus cum Ioanne cuidā claudus eleemoſynam petenti reſpondit: Aurum & argentū non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. in nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula. Quis diuitum talem eleemoſynam dare vnquam potuit, qualem tunc hi pauper- culi dedere, vt claudus qui baiulabatur, ſtatim ambularet? Denique de ipſa apoſtolorum inopia, quod euange- lia teſtantur, olim in prophetis fuit prædictum, vt illud plurimi faciendum ſcias, de quo neque noui ſcriptores, neque veteres tacuerunt. In Eſaia legitur: Pauperes ho- mines in ſancto Iſrael exultabunt, ſanctificabunt ſanctū Iacob, & deum Iſrael predicabunt. In Sophonia ad Hie- ruſalem loquitur dominus: Derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum, & ſperabunt in nomine dñi. Indecens em̄ ac valde incongruum foret, vt diuitias poſſiderent ſerui & dñs ediuerſo paupertatis anguſtijs

Actu. 3.

Eſaia. 39

Sopho. 3

Math. 8

Mah. 17

gauderet. Qui propterea quidem in terra paupertatem coluit, vt suo exemplo doceret, terrena contemnenda esse, & cœlestium tantummodo curam habendam, nec fragilibus delectari oportere, sed æternis. Nihil enim in terra habere voluit saluator noster, quod ipse fatetur, dicens: Non habet filius hominis vbi caput suum reclinet. Non habuit vnde vnus stateris tributum pro se & Petro solveret, & vt penuriam istam non necessitatis esse, sed voluntatis agnosceres, in ore piscis primum capti quærere staterem iussit, & inuentum exactoribus dari. Maluit pecuniam qua satisfaceret mirabiliter comparere, quàm apud se repertam offerri. Poterat lapides in gemas, in aurum ligna conuertere, qui de ore piscis fecit staterem repente adesse, & tamē semper alieno vsus est hospitio, semper oblata ab alijs stipe sustentatus est, nudus iacuit in præsepio, nudus pendit in cruce, atq; is qui cœli terræq; erat dominus, nec sindonem suam habuit, qua velaretur mortuus, nec suum quo conderetur sepulchrum. Quod si omnium dominus in tanta rerum egestate in hoc seculo viuere voluit, pudeant sacerdos erubescant episcopi, amplas sibi ædes construere, cumulandis pecunijs operam impendere, vestibus pretiosis renitere, omnibus denique mundi delicijs diffluere, & se Christi seruos profiteri. Nō tales elegit Christus, non talia præcepit, nec talem semetipsum exhibuit.

De diuitiarum confidentia.

Caput

XXVIII.

Ecclesiæ cura nobis commissa est, inquit: vt ergo ipsa ecclesia ab aduersariorum iniuria tuta sit, necessarium est nos opibus viribusq; pollere. Quasi vero infirmata sit dextera excelsi, & eam ecclesiā, quā labore pauperum fundauit & auxit, præsidio pauperum tueri nequeat, seruare non possit? Dicant igitur, cum populus Christianus multo grauioribus persecutiones patetur, q̄ modo patitur, quis tunc antistitem eius diues erant? quis arma tractabat? quis vim viribus repellebat? Cædes-
bantur

DE SPE LIBER III.

bantur quidem Christiani, sed Christi religio perire non poterat. Quinimmo quanto magis infideles tyranniferauebant, tanto mirabilius credentium numerus augebatur. Creuit ergo Christi ecclesia, non diuitiis, non potentia hominum defensa, sed sola vi diuina protecta, & nunc seruari non poterit, nisi opulenti fuerint, nisi locupletes atque potentes extiterint, qui ei præsunt. Quid est autem quod propheta clamat: Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi, eripiens inopem de manu fortiorum, egenum & pauperem a diripientibus eum? Igitur non in pecunia, non viribus potentiae humanae, sed in domino confidite. Quod si ei seruiendo perituras opes, ut debetis contempseritis, omnibus inimicis vestris fortiores eritis, illo qui omnia potest, protegente ac tuente. Si vobis curae erit, continentius viuere, mandata dei perficere, ecclesiae opes non in vestrum usum conuertere, sed indigentibus distribuere, aut defendet vos dominus ab infidelium violentia, aut non defendet, si defendet, tuti eritis: si non defendet, per patientiam martyrii a domino coronabimini: & ecclesia dei gloriosius aedificatur in caelo, quam permanet in terris. Neque enim lapidei parietes isti, vel praedia, vel vrbes, vel prouinciae, vel regna, ecclesia dei sunt, sed ipsa Christum credentium atque consentantium congregatio: quae cum de terra tollitur, in caelum transferretur: ut quae inter mundi turbines fideliter militauit, iam supra mundum secunda triumphet, & omni terrena potestate sublimior dicat: Super inimicos meos despexit oculus meus. Sacerdotis arma, sanctae orationes sunt. Vos itaque cum Mose & Aarone orate in monte, & victu necessario contenti, caetera cedite inopi, viduae, pupillo, miserorum sepulture, captiuorum redemptioni, oppressorum tutela, pietatis operibus, propugnatoribus quoque adhibitis militiae Christianae, ut comparatis plurimum viribus hostili impietati fortius resistan: & illi quidem non in se, sed in deo confitendo, vestrisque precibus adiuti vincunt. Quamdiu his contraria agitis, ecclesiam quoque pati contraria necesse est. Quoniam vobis commendata est, sanguis eius de manibus vestris requiretur: quia non quomodo

Psal. 34

Psal. 57

Num. 13

Marc. 10

Lucæ. 14

Matth. 16

Matth. 19

1. Tim. 6

modo Christus, neq; quomodo apostoli pro illa statis, sed qualiter vestra vobis persuadet libido: non vt oporet viuendo, sed potius vt delectat. Latos agros regias domos, tiriantinas vestes, auream argentea nq; supellectilem, phaleratos equos, venaticos canes, nobiles seruos vultis possidere, non vt Christi discipulos decet, sed terræ dominos, & ea rerum copia, quæ nec veteri, nec noua lege conceditur vobis, abundare. Nam cum populus Israel ad terram promissionis translatus esset per singulas tribus diuidendam, sacerdotali tribui est a domino dictum in terra eorum nihil possidebitis, neq; habebitis partem inter eos. Ego pars & hæreditas vestra in medio filiorum Israel. Possessionem itaq; non sunt fortiti sacerdotes, & tantum decimas ac primitias quibus sustentaretur, & loca in quibus habitarent, habebant. Nouis vero, id est Christi discipulis, dicitur: Nolite possidere aurum neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris, & Qui non renuntiauerit omnibus quæ habet, non potest esse meus discipulus, & Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me, & Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebitis thesaurum in cælo, & veni sequere me, nihil terrenum promittitur sacerdotibus, vt cælestia tantum affeçtent, de cælestibus prædicent, & portionem in cælo cõsequentur, qui in terra diuitias habere noluerunt. Quare ergo ecclesiæ agri, villæ, vici vrbes donatæ sunt, & sacerdotibus episcopisq; distributæ? Certe non vt in his ipsi luxuriëtur, sed egenos pascant: non vt sibi nummos inde cõgregent, sed vt inopum turbæ dispēsent, vt miserorum necessitati succurrant, & stipendia quoq; militibus ministrent, qui pro religione, pro fide, pro iustitia contra infideles decerrāt. Ecclesiæ igitur bona pauperum sunt, quorum sacerdos non possessor, præter vitæ necessaria, sed dispensator est. Qui autem dispensat, fideliter dispenset, & audiat Apostolum dicentem: Habentes alimenta & quibus tegamur his contenti simus, nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitū

DE SPE LIBER III.

& in perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. quam quidā appetentes terrauerunt a fide, & in seruerūt se doloribus multis. Tu autem ô homo dei, hæc fuge, ad Timotheum em̄ scribebat. Qui ergo talia non fugiunt, sed augendi peculij cupidine ducuntur, non homines dei sunt, sed mammonæ serui. Homo dei est, qui cum Christo pauper est, vt in Christo diues sit.

De diuitiarum malo, & paupertatis bono. Caput XXIX.

Vidit & Solomon quātum periculi in diuitijs esset, & præcatus est deum, dicens: Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatuſ illiciar ad negandum, & dicā quis est dominus: aut egestate conpulsus furer, & periurē nomen domini mei. Sed quoniam supra modum locupletatus fuit, in id quod timebat incidit: Diuitiarum copia delinitus, voluptatibus seruiuit, mulierum quas adamauerat, dijs templa posuit. Et si vir alioqui sapientissimus sic insaniuit, quis confidit continentem se fore, si diuitijs affluere sibi contigerit. Diuitiæ luxuriam pariunt, luxuria turpis libidinis est mater, turpem autem libidinem demencie comitatur. Diues præterea ad inferendam iniuriam promptus est, ad tolerandam impatiens, inanis gloriæ cupidus, æqualibus inuidens, humiles despiciens, ac proinde aliorum famæ non facile parcens, opulentiae ostentator, paupertatis irrisor, ad vitia audax, ad bonum animitardus. Diuiti quoq; multi inuident, plurimi insidiantur, & spolijs eius ditari cupiūt. Sed quamuis nemo insidietur, ille tamen metuit domi fures, foris latrones, & cibus illi pariter suspectus est & somnus: nec minus interdum animi sollicitudinibus q̄ fortunis abundat. Pauper vero ubiq; tutus est, ubiq; securus. Capta Hierosolyma Nabuchodonosor Chaldæorum rex omnia transtulisse Babylonē dicitur, solos pauperes reliquisse, ne ignores paupertatem etiam inter hostes quandoq; manere il-

Pröuc. 30

4. Pet. 24
Hiere. 39

Esaia. 14

Eccle. 31

Psal. 68.

Tobi. 4

Psal. 36

Proue. 15

Psal. 112.

Psal. 71.

Psal. 73

lāsam, nec frustra esse dictum: Pauperes fiducialiter requiescent. Idem submissius supplicant & efficacius exaudiuntur, iuxta illud: Deprecatio pauperis vsq; ad aures perueniet, & illud in psalmo: Exaudiuit pauperes dñs, & victos suos non despexit. Quorum autem exauditur oratio, ijs pro breui inopia, æterna tribuitur beatitudo, dicente domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, & Beati qui nunc esuriētis, quoniam saturabimini, de diuitiis vero econtrario est dictum, quod facilius transibit camelus per foramen acus, quā diues ascendet ad regnum cœlorum. Cui sententiæ & illud euangelicum congruit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Quid enim illo homine magis vanum, qui diuitijs, quas in oī vita decedēs relinquere cogitur, diu se fruturum sperauit: aut quid felicius illo, cui pro terrenorum contemptu bona compensantur cœlestia? Ideo piissimus Tobias filium consolabatur, dicens: Noli timere filimi, pauperem quidem vī tam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus deum, & reuerſerimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Melius est igitur (vt Psalmista ait) modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Et Solomō in Proverbijis: Melius est parum cum timore domini, quā thesauri magni & insatiabiles. Nam qui in humilitate sanctam colit paupertatem, postea in paradysum translatus exaltatur in gloria. Quoniam deus suscitatur a terra inopem, & de stercore erigit pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui, hoc propheta in psalmo ait, quod in alio affirmat, dicens: Iudicabit dominus pauperes populi, & saluos faciet filios pauperū. Parcet (inquit) pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Et iterum alio loco: Pauper & inops laudabūt nomen tuum. Ne cui tamen fraudi sit, de paupere humilitatis deumq; timente ac spontaneo ista prædicantur, non de illo qui inuitus indiget & indignatur, & intemperanter cōcupiscit, & ne inopia quidem oppressus humiliatur. Ne de illo qui pauper sub humilitatis pallio hypocritam nutrit, vt quasi sanctus laudetur ab hominibus. Hic enim

DE SPE LIBER III.

enim quanto pluri vulgi opinione æstimabitur, tanto vilior coram deo contemptibiliorq; apparebit. Simulata sanctitas aurum adulterinum est, exterius quidem preciosum apparens, intus vilissimum existens, cum frangitur tunc manifestum fit quale fuerit, & inter rudia æramenta despectum abiicitur. Qui vero nihil dolose, nihil fecte agunt, sed libenti animo sua omnia relinquunt, vt pauperes pauperem sequantur Christum: hi apostolicæ beatitudinis atq; dignitatis consortes efficiuntur, & ab ipso domino simul audiunt: Amen dico vobis, q̃ vos qui secuti estis me, in regeneratiōe cum federit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel: & omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, cœtulum accipiet, & vitam æternam possidebit. O omnibus diuitijs præferenda paupertas, omni auro, omnibus gemmis preciosior, cui tanta ac talia promittuntur.

Mat. 19

Ne quis timeat necessaria sibi defutura,

Caput XXX.

Veruntamen ne quis Ananiæ & Sapphiræ vano abductus timore, ne sibi necessaria desint, si relictis omnibus Christum sequi voluerit, partemq; reseruare in animo habuerit, audiat ipsum dicentem: Noli te solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis: quærite ergo primum regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis. Hoc veterum nouorumq; nobis euenta confirmant. Israeliticus populus cum esuritis, mâna de cœlo nutritus est, cum sitiret, aquam de petra repente manantem bibit. Agar cum puero eiectus in solitudine angeli indicio ne siti periret, aquam inuenit. Samsoni sitienti de maxillæ asininæ molari aqua effluxit. Elias cum hominum subsidia non haberet, a coruis pascitur: & viduæ quæ se filiosq; suos defraudans panem propheta

Actu. 5

Mat. 6

Agar.
Samson.
Elias.
Vidua.

- Elias.** porrexerat, hydria farinae non deficit, nec lecythus olei fuit imminutus. Idem propheta qui fuit Elias Thesbites, cum Iezabelem fugeret, & fame sitique fatigatus mori optaret, sommo experfectus reperit ad caput subcineritium panem & vas aquae & refocillatus est. Idem viginti panibus hordeaceis centum viros deo praestante satiauit, ita vt etiam superesset. **Daniel.** Daniel mori addictus, in lacu leonum conclusus allato mirabiliter prandio reficitur, & interfecitissimas bestias manet securus. **Mat. 14** Dominus noster Iesus Christus, sine quo factum est nihil, quique panibus & duobus piscibus in deserto quinquem milia virorum exceptis mulieribus ac paruulis reddidit saturata, & reliquae collectae duodecim cophinos impleuerunt. Iterum pari miraculo quatuor milia hominum praeter paruulos & mulieres panibus tantum septem memoratur satiasse, fecisseque vt satiatis septem fragmentorum sporte superessent. **Mat. 16** Discipulos ergo inter nauigandum anxios quod panes ferre secum obliti essent, iusta correptione incessit, dicens: Quid cogitatis in me vos modice fidei, quia panes non habetis? nondum intelligitis neque recordamini quinquem panum & quinquem milium hominum, & quot cophinos sumpsistis? neque septem panum & quatuor milium hominum & quot sportas sumpsistis? Vtque nobis constaret, nihil omnino quod necessarium sit, seruis Christi defuturum, alias ab eodem interrogati illi, cum ad praedicandum missi essent sine sacculo, sine pera, sine calciamentis, an aliquid ipsis defuerit: responderunt, defuisse sibi nihil. Proinde experimento iam edocti, nec sitim, nec famem, nec nuditatem timebant, quia nihil habentes, quasi omnia possidebant dum nullius rei egerent, & modico contenti essent, vt magna mererentur. Quod autem sequitur: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium. non reor esse simpliciter praecceptum, sed imminentis persecutionis causa denunciatum. per sacculum quippe ac peram famis & sitis futurae malum innui, per gladium patientia martyrum designari mihi videtur: sacculus enim & pera victui seruit, gladio autem fidei ab impietate persequendum defendit.

DE SPE LIBER III.

sendimur. Porro per ea quæ superius dicta sunt, rerum
quærendarum sollicitudo tollitur, nō otium imperatur.
Quærit, inquit, primum regnum dei. Sed qui regnum
dei quærit, nō solum cœlestiū cōtemplationi, aut impar-
tiendæ alijs doctrinæ vacat, sed etiā manibus operatur,
partim vt a limēta sibi paret, partim ne desidīa se dedat,
& quiescente corpore, feruor quoque animi erga diuina
succensī tepescat. Sic fecit Paulus, tantūmodo sabbatis
cum Iudæis disputans, cæteris diebus ante scēnofactoria
se exercens. Quod si ad victum labor non sufficeret, ali-
unde id quo indiges tibi adiñcietur. Licet em̃ & ab ijs acci-
pere quos doces, quia dignus est operarius cibo suo, & q
altari seruit fas est ei viuere de altari id est, de his quæ tē-
plo offeruntur. Omnis enim rerum vtendarum oblatio
pauperum census est, non eorum quibus sua satis sunt,
Cum autē omnia defuerunt, tunc demū manum suam
porrigit deus, & qui mundo quoq; seruientes alit, sibi ser-
uientibus deesse non poterit. Ideo respicite (inquit) vola-
tilia cœli, quæ non serunt, neq; metunt, neq; congregant
in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa, nonne vos
pluris estis illis? Deinde considerare nos iubet lilia agri,
quomodo crescant, quali colore tegantur: & si (inquit)
fœnum agri quod hodie est & cras in clibanum mittitur
deus sic vestit, quāto magis vos modicæ fidei? Vnde ipse
deus, veluti non hadens quorum iustius curam gerit, q̃
eorum qui sibi in paupertate famulantur, in Esaia ait:
Ad quem respiciā nisi ad pauperculum & contritum spi-
ritu, & trementem sermones meos? Hinc illa psalmistæ
adhortatio est, Timete dominum omnes sancti eius, quo-
niam nihil deest timentibus eum: diuites egruerunt & esu-
rierunt, inquirentes autē dominū non minuentur omni
bono. Quæris quomodo diuites egruerunt? Ille qui pur-
pura induebatur, qui laute opipareq; cœnitabat, in in-
ferno sepultus, gutta vna aquæ indiguit, rursus quæris
quo pacto pauperculi deo seruientes bonorum compos-
tes fiant, Lazarus mendicus erat, huiusmodi, esuriens
que micas illas, quæ de diuitis mensa cadebant, trans-
latus autem in sinum Abrahæ in locum beatorum omni
bono

Actuū 18

Matth. 6

Esaia. 69

Psal. 38

Caput. I

MARCI MARVLI

Iacobi. 2

bono cœpit abundare. Quis vtriusq; sine perspecto non dixerit, & illius infelicitissimas diuitias, & huius felicissimam mendiciratem? Breuis est presentis paupertatis toleratio, futurę vero remunerationis hubertas perpetua est & perennis, quod testatur Iacobus apostolus, dicens: Nonne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Ne quem igitur dum domino seruit, paupertas grauent angustia, cogitet quā grande beneficiū sit, ab ipso eligi, fide ditari, & cœlestis regni fieri hæredem.

Finis libri tertij.

EVANGELISTARI

MARCI MARVLI LIBER
quartus, de charitate, & ijs quæ charitatem consequuntur vel euacuant.

De charitate arga deum. Cap. I.

Mat. 22

VAE AD FIDEI
speciꝝ virtutem magis per
tinere arbitror, hæcenus
dicta sunt. restat vt chari-
tatis quoq; officia deo ad-
iuuante exponamus, easq;
simul partes tractem⁹, quę
illi cōgruere videbuntur,
bonis mala more nostro
conferendo: vt legentes,
& quid sequendum sit, &
quid vitandum, discant.
Diliges (inquit saluator)
dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota a-
nima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximum &
primum mandatum: Secundum autem simile est huic:
Diliges proximum tuū sicut teipsum. In his duobus man-
datis vniuersa lex pēdet & prophetæ. Maxima igitur cha-
ritas

DE CHARITATE LIBER IIII.

ritas est, quam deo debemus: huic propinqua, qua homines prosequendi sunt, Deū ex toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni æquamus: sed quæcumq; nobis chara sunt, secundo loco habemus, quod nisi præstabimus, deo frui non poterimus. Ait em̃: Qui amat patrem aut matrem plus quā me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam plus quā me, non est me dignus. Ex tota autem anima deum diligimus, cū ne vitæ quidem nostræ parcimus, dum ei obsequimur nihil timendo eos qui corpus occidunt, sed illum potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehennam, cum ipse dicat: Qui perdidit animā suam propter me, inueniet eam. Hoc quidem sancti præstiterunt martyres, qui temporalem vitā pro Christo offerētes, accipere meruerunt æternam. Ex totā vero mente deum diligimus, quando fide certissima, quicquid de deo sancta sentit ecclesia complectimur, & cuncta quæ vel animo volumus, vel opere implemus, ad ipsius cultū atq; honorem dirigimus, nec quicquam omittimus. quātum in nobis est, quod ad eius dilectionem referri possit. Diligamus ergo dominū deum nostrum toto corde ne quid illo charius habeamus, tota anima, ne pro illius nomine corporis tormēta mortēq; ipsam, si casus inciderit, aut quicquā formidemus: tota mente, vt omnis nostra cogitatio omnisq; actio ad vnū finem tendant, placendi videlicet deo, eiusq; conspectu perpetuo perenniterq; fruendi. Super hoc triplici proposito fundata charitas nō inepte fortasse sub illo contineri videtur fermento, quod acceptū mulier, id est anima deo dedita abscondit in farinae satis tribus, hoc est, in corde, in anima, in mente, donec fermentetur totum, donec ipsa tota in charitatem conuersa, & quod fide tenebat, & quod spe præstolabatur, hoc in deo, quē super omnia dilexit atq; coluit, iam possideat: & bono incommutabili quod possiderit, feliciter perfruatur. Isto charitatis genere dilexit Christū suum Petrus, quando concupiuit cum illo habitare in mōte, quando viso Iesu super aquas ambulante de navi desiliens, ad illum ire contendit solus, reliquis in navi residentibus, admirantibusq; hominis audas

Mat. 10

audaciam nihil metuentis, nisi cum mergi cœpisset, quando etiam ei de sua cruce prædicenti respondit. Et si me oportuerit mori tecum, non te negabo. Tametsi præstare nequiverit quod promiserat, promisit tamen tanquam præstaturus, & certe præstasset, si non suæ imbecillitati, sed dei virtuti cōfidens promississet. Quādo præterea Christo domino seruis suis pedes lauanti, indignum ratus ut dei filius ad tantam descenderet humilitatem, respondit: Non lauabis mihi pedes in æternum. postquam tamē audiuit, se non habiturum partem cum illo, nisi ab eodem se lauari permitteret, continuo mutata scientia: domine (inquit) non tantū pedes, sed & manus & caput: vsq; adeo expauit, ne ab eo separaretur, quem totis animi affectibus diligebat. Quando etiā stans pro domino solus aduersus armatam cohortem strinxit gladium, percussitq; principis seruum, plures forsitan percussurus donec inter multorum arma & ipse concideret, nisi furētis animū eiusdē dñi iussa repressissent. Post resurrectionē quoq; eius gloriosam, cum de naui illum in littore stantem agnouisset, nō expectauit donec remigādo ad terrā perueniret, sed omnis moræ impatiens misit se in mare, vadoq; præcurrens primus omnium illi se coniunxit. Cæteri enim post eum nauigio applicuisse dicuntur. Et quoniā semper præcipui erga dñm suū amoris ardore flagrauit, dignus iudicatus est, cui cura dominici gregis committeretur. Atque ut charitatis merito id sibi tribui intelligeret interrogatur à domino an ipsum amaret, & affirmanti statim dicitur, ut eius quē se amare confessus est, oues custodiret, ecclesiasticūq; pastoris officio fungeret. Ter rogatus, ter se eum quem negauerat, diligere respondit: & trina charitatis confessio, trine negationis crimen deleuit: atq; ipsum cōfitemtē, ut cæteris præesset, dignū reddidit. Sunt & alia in euangelio amoris eius argumenta, quæ consulto prætereo, ne prolixior sim. Illud tātum cōmemorabimus, qđ ei cum alijs fuit cōmunē. Omnes quippe apostoli, omnibus quæ habebant relictis, secuti sunt dominū, magis eligentes in paupertate cū Christo viuere, q̄ in diuitijs cum hoc mundo: & persecutiones & verbera & necem cum illo

Ioan. 21

DE CHARITATE LIBER III.

Io sustinere, quàm cum terræ regibus honorari, cum se
 mel gustassent, quàm dulcis est dominus animæ quæren
 ti eum. Sed nec mulierum illarum modica charitas fuit,
 quæ cum animo tum corpore eum secutæ, de proprijs fa
 cultatibus (vt euangelista ait) ministrabant ei: & sicut egē
 tem sua ope sustentabant, ita in patibulo pendēti lachry
 mas lamentaq; obtulerunt, sepultum quoq; cum aroma
 tibus quæserunt, nihil omittentes quod singularis erga
 amatum dilectio videbatur exigere. Nec solum officio
 sas, verumetiam audaces amor fecerat. profectæ enim
 vt corpus vngerent in sepultura, neq; noctis tenebras,
 neque sepulchri custodes timuerunt. Quod si hæ vt in se
 pulchro tunc iacentem honorarent, omne contempsē
 runt periculum, quantum culpandi sunt illi, qui dum a
 liquid tale metuunt, iam in cœlo regnantem offendere
 non formidant. Eandem animi magnitudinem pro eius
 amore præstitit Ioseph, qui de sepeliendo corpore anxius
 us, nō est veritus illud à Pilato poscere, & concessum tol
 lere, & sindone inuolutum in nouo condere monumen
 to. Hunc in amore audacia, Nicodemum commendat li
 beralitas. Mixturam ad corpus vngendum myrrhæ & a
 loes attulisse fertur, quasi libras centum. Non pepercit
 impensa, cum suo erga dominum satisfacere nititur as
 sectui. Hi ergo cum in finem vsq; Christum suum dilexif
 sent, ostenderunt perseverantia opus esse in amādo. Per
 seueravit Maria ad monumentum plorans, & prima re
 surgentis domini gloriam videre meruit: & quia propo
 suerat, nisi inuento dilecti corpore, inde non recedere;
 digna fuit cum reuiuifcente priusquam cæteri colloqui,
 & tam admirandæ eius resurrectionis nuntia fieri. Hanc
 charitatis continuationem ipse etiam dominus præci
 pit discipulis, dicens: Manete in dilectione mea. Et qua
 ratione in illa permanere queant, docet subiungens: Si
 præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.
 Quisquis ergo se D E I sui amatorem profitetur, &
 mandatis eius non obtemperat, mendax est, cum libera
 mandatorum obedientia, veri in deū amoris indicij sit.
 Quanto autem vsui nobis existat ista charitas, testis est
 peccat

Sactæ mu
lieres.

Mar. 13
Mat. 28

Mat. 27
Nicodemus

Ioan. 20

Ioan. 15

peccatrix illa, de qua dictum est: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, testes sunt discipuli, quibus dominus dixit: Ipse pater amat vos, qui vos me amastis. Amando igitur & a peccatis absolui mur, & deo chari effici mur, non ea charitate quia etiā improbos diligere dicitur vt creator, sed qua electos dūtaxat amplectitur vt saluator. Hæc de charitate quā deo debemus, dicta sunt satis, si quicquam de illa satis dici queat, sine qua nihil est salutare, nihil sanctum, nunc in proximo amoris officia pensemus.

De charitate erga proximum. Cap. II

Secundum charitatis mandatum superiori simile esse dixit dominus, Dilige proximum tuum sicut te ipsum. Homo ad imaginē & similitudinē dei factus est, non ad æqualitatem. Ideo simili charitate, & non pari, est prosequendus. Fieri enim non potest vt creatori æquiparetur creatura, & finitum idem sit cum infinito. Deum ergo dilige plus quā te ipsum, hominem sicut te ipsum. Tunc autem te ipsum diligis, cum illa agis, quæ tibi ratio suggerit, non quæ voluptas blanditur: hoc est, cum viam illam arctam quæ ducit ad salutē ingrederis, non illam latam, quæ ad præcipitium tendit perditionis. Quod si sic alijs quoque agere, sicque incedere optas, & quantum in te est compellis, veræ dilectionis præceptum obseruasti, æque ac te ipsum proximos tuos amando. Qui vero luxuriam deditus, perniciosas mortiferasque sequitur voluptates, atque ad eas vsurpandas cæteros hortatur, certum est ab illo neque se quidem ipsum diligi, neque proximū suum. Hic nempe se ipsum non modo non diligit, sed etiam odit maxime, cū nemo ei capitalior hostis sit quā ipse sibi, quamdiu vitijs malæque animi libidini seruit. Quid enim magis noxium esse potest homini quā peccatum, per quod & summū bonum amittitur, & ad summū malum peruenitur? Vera est igitur illa charitas, qua tū nos ipsos, tum proximos nostros ita amamus, vt & peccata caueatur, & colatur virtus, ac simul iuuetur proximus, & honoretur deus: Oportet itaque finem esse bonum quo dirigatur

DE CHARITATE LIBER III.

gatur charitas: qui si malus fuerit, quicquid vel sibi vel amico blanditus egeris, non charitas est, sed sub charitatis persona latens exitiale odium. A quo quidem discipulos suos cauere volens dominus, ait: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicē sicut dilexi vos. Igitur sicut Christus dominus nos diligit, ita & nos diligamus nos ipsos, proximisque nostros, non ad pompam, non ad honores, non ad delicias neque ad opes cumulandas, sed ad earum rerum exercitationem atque cultum, quibus æternum cœlestēque bonum comparatur. In hoc, inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Non ergo loqui linguis, neque prophetare, neque nosse mysteria, neque habere fidem, neque bona pauperibus erogare, neque postremo corpus tradere vt ardeat, discipulum Christi probant, sed sola ista talis, qualem debere esse diximus, dilectio. Quā vt auidius capiamus, iterum idem dominus superiorem sententiam repetit, dicens: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Et sequitur: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quā vt animam suam quis ponat pro amicis suis, Deinde paulo post, Hac mando (inquit) vobis, vt diligatis inuicem, per hoc quod præcipiendo replicat sæpius de dilectione, maiore studio & diligentiore cura sequendam esse demonstrat. Quicquid enim magis persuadere cupimus, hoc crebrius auditorū auribus inculcamus. Maximam autem charitatem illā esse dixit, quæ ne vitæ quidem nostræ parcere nos hortatur, dum consultum volumus proximorum saluti. Et certe præferendum est cuiusque hominis animæ perenne bonum, caduco ac transitorio vitæ nostræ bono. Exempli gratia: Sciente in Christianos persecutione, aliquis tormentorum necisque metu videtur Christum negaturus, tunc tu debes animum eius in spem vitæ melioris erigere, nec pati vt te tacente, & mortis vitante periculum, ille separctur à Christo, iungaturq; diabolo, & in æternum pereat. Mori tibi multo magis expedit, ne frater tuus in tartarum corruat, quā viuere, & ei tanto animæ periculo fluctuanti non succurrisse. Quod nisi

Ian. 13

Ioan. 13

Eleemosy
næ distri-
buendæ rō.

Actū. 13

ita affectus erga proximum tuum fueris, præceptum (ut ego reor) non implesti charitatis. Quomodo enim alterum diligis sicut teipsum, si tibi parcis, & illum perire per mittis, cum præsertim patiendo pro domino & te & illum saluare possis, & vna cum illo ad martyrii coronam peruenire? Dominus pro seruis passus est, & tu pro fratre tuo pati recusas? Apostoliq; sententiæ resistis, dicentis: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius: sed memento quia sicut dictum est, nullam esse maiorem charitatem erga proximum, quam pro illo animam, id est, vitam istam ponere, ita maioris charitatis maius esse meritum, & apud dilectionis remuneratorem deum excellentius præmium. Vnde saluator noster notum esse volens, quare mulieri peccatrici multa dimisisset peccata, causam intulit & ait: Quia dilexit multum, simulq; subiunxit: Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Caterum in omni vitæ necessitate ordo tenendus est indigentibus subueniendi. In rerum parâ inopia, propinquioribus prius opem feras, quam minus propinquis, & domesticis quam extraneis, & fidelibus quam infidelibus, & bonis denique quam malis. Iesus enim dominus noster ante se à pastoribus qui in Iudæa erant, qui ab alienigenis adorari voluit, & ante in Nazareth, ubi nutritus & educatus fuerat, Esaiæ prophetiam recitâdo se manifestum fecit qui Hierosolymis, & ante Iudeos ea quæ fidei sunt docere studuit, qui alienigenas nationes. Quam quidem rem postea apostoli quoq; ipsi confessi sunt, ad illos dicentes: Vobis oportuit primum prædicari regnum dei, sed quia indignos eo vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes. Itaq; in distribuendis ex charitate rebus, in eos qui pariter indigent, ratio aliqua ducenda erit cognationis, conditionis, religionis, ac bonitatis: & hoc quoties opus erit vel docere ignaros, vel corripere delinquentes, vel exhortari pigros, vel consolari afflictos, vel tolerare iniuriosos, vel etiam pro persecutoribus orare. Item cum oportebit pascere esurientes, potare sitientes, inuisere infirmos, suscipere peregrinos, tegere nudos, redimere captiuos, & funerare defunctos. Atq;

hæc

DE CHARITATE LIBER III.

hæc fere sunt charitatis pietatisq; officia lucis æternæ mercede compensanda, nisi forte aliquo inanis iactantiæ fumo infecta fuerint atq; obscurata. de quib⁹ singulis erit suo loco differendum. Interim autē etiam inimicos amare à domino discamus.

De charitate erga inimicos. Cap. III.

Diligite (inquit) inimicos vestros, benefacite illis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Quoniā tribus quidem modis ab aduersariis nostris offendimur, his iisdem vt illis propitiemus, iubemur: hoc est, corde, opere, & ore. Illi in corde odium seruant, tu retine dilectionem: illi opere lædunt, tu beneficiis contende: illi ore detrahunt, conuertiatur, maledicunt, tu pro eis vt sese corrigāt, & correcti saluentur deprecare: sequitur enim. Vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vide quanta est huiusce dilectionis merces. bonum pro malo reddendo filij dei efficiuntur, deoq; similes reddimur. Illi solis pluriusq; beneficium, hoc est, temporalium bonorum vsum, tam malis quàm bonis communem esse voluit: vt & tu charitatem tuam sicut cum amicis, ita & cum inimicis communices, omnibus prodesse, nulli nocere cupiens. Quid autem inter amicorum inimicorumq; dilectionē interfert declarat, dicens: Si em̄ diligitis eos qui vos diligunt, quā mercedem habebitis: nōne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nōne & ethnici hoc faciūt? Amare quippe amantē naturæ lex est: amare vero inimicū, filiorū dei proprium est & sectatorū Christi. Quamobrem concludens ait: Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Sicut ille perfectus est secundum immensitatē diuinæ naturæ, ita & vos estote perfecti iuxta mensurā atq; paruitatem naturæ vestræ humanæ: sed nemo in se cōfidat, vnus quisq; imbecillitatis suę memor, ad illū qui sol⁹ potest omnia, confugiat, & ab ipso gratiam postulet, sine qua perfecti esse non possumus. Porro quemadmodum superius

Mat. 5

R. & dixit

dicimus, proximum esse diligendum, eodem sine & inimicus erit diligendus. Id enim ei potissime optandum censeo, id præstandum, ex quo ab iniuria cessando melior fore speratur, & correctis tandem moribus creditur salutem consecuturus. Cæterum si illum qui tibi inensus est, tam peruersi inhumaniq; ingenij esse non ignoras, vt cum ei benefeceris, magis aduersum te insolescat, cū submisisse comiterq; responderis, magis irritetur, huic tali præstabis beneficiū, si à beneficijs cessaris, si à mitibus responsis destiteris, si tacueris, si deniq; furentem tacitus præterieris atq; recesseris: ea dūtaxat de causa, vt ille minus culpabilis sit, cū sauiet minus. Quod si forte ideo inflatur superbia, quia diuitijs abundat, quia viribus præstat, quia rebus prosperitatib⁹ fruitur, ac propterea melioribus inuidet, multos cōtemnit, nec paucos afficit iniuria, haud equidem illicitum reor, optare ei aliquam opum iacturam, corporis debilitatem, fortunæ minus exsententia fluētis iniuriam, vt elati animi vulnus, quod lenibus medicamentis suppuratur, asperioribus curetur. Vidēdū tamen, ne, dum talia imprecaris illi, à quo mali aliquid sustines, odiū vel inuidia te moueat, sed sola prouocet charitas, qua inimicum tuum meliorem effice cupias, nō miseriorem: & emendatum, non afflictum: neq; hoc propter te, ne ille tibi noceat, sed propter deū, ne deus offendantur: & propter proximum, ne domino suo peccando pereat. Dicit aliquis arduū nimis & difficile esse, in eos beneuolentiam seruare, à quibus grauitèr offensus fueris. Difficile quidem esse fatemur, impossibile negamus. Hoc fuit Dauid erga Saulem regē, & Absolonem filium: vtriusq; necem fleuit, cum vterque vitæ eius fuisset iussu diatus, & alter eidem gloriam militarem inuideret, alter regnum. Stephanus quoq; protomartyr pro illis à quibus lapidabatur orauit, & Paulus de ijs qui ipsi infestierant, Cupio inquit, anathema fieri à domino pro fratribus meis. Ante istos dominus noster Iesus Christus eis, à quibus vt interemiretur comprehensus fuerat, vsq; adeo beneficium se præstitit, vt vni eorum abscissam auriculam statim resituerit, sanamq; reddiderit, & discipulū suum

quā

Dauid.

Stephan⁹.
Paulus.

Iesus.

DE CHARITATE LIBER. I III.

qui eam absciderat, increparit, deniq; pro illis à quibus vincula, colaphos, flagella, vulnera, fel, atq; acetum passus fuerat, in cruce pendens ignosci petijt, & errorem excusauit. Pater inquit, ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Talem itaq; se inimicus suis exhibuit charitatis magister, quales nos, si perfecti fieri volumus, esse debere præcepit. Nō meretur dici eius discipulus, quisquis aliter aduersus inimicum suum animatus fuerit. Ac ne quid excuses, ne quid causeris, non tuberis in homine amare odij crimen, sed dei opus hominē ipsum. Quomodo autem deum diligis, si opus eius perire concupiscis? Quam ergo graue peccatum sit, hominem odisse, hinc iam speculari incipimus, vt cum cognouerimus quantum hoc cauendum sit, magis ad quenquam amandum animo alliciamur.

De malo odij. Cap. III.

Opus dei odit, qui hominē odit, quomodo autem potest deum diligere, qui id quod ab illo factū est valde bonum, non diligit? Porro deum nolle diligere, qui prior dilexit nos, quid est aliud, nisi reprobos imitari spiritus, & ab eo à quo conditus es, desciscere atq; alienari? Cum ergo is qui homini male optat, conditori eius aduersetur & diabolū sequatur, restat vt cuius mores sequitur, cum eodem supplicia in inferno patiatur. Falluntur illi qui odium suum excusant dicentes, malos hoīes deo quoq; inuisos esse, iuxta illud: Odiui ecclesiā malignantium, & cū i nphs non sedebo, & illud: Ire maledicti in ignem æternum: & quos deus odit, inquit, cur eosdem & nobis odisse non licet? Non omnia seruo conueniunt, quæ conueniunt domino. Domini interest imperare, seruo obedire: ad dominum pertinet pro scelere punire, ad seruū pati verbera, nō inferre. Odiui ecclesiam malignantiū, inquit dominus. Malignitatem hoīm odiose habere his verbis testatur, non homines ipsos. Iniquos quoq; æterno igni deputandos ait, vt illi pro reatu puniantur, non vt ipse opus suū dānet, quasi pœniteat eum fecisse quod fecerit. Odio ergo hadet deus hominis

Psal. 52

Mat. 11

peccatum, non naturā. Ita & tu in vno homine habes alterum quod odisse debeas, alterum quod diligere. Plectere autem delinquentes præpositi officium est. Inter æquales alteri in alterum nullum ius est nisi commiserendi, si deliquerit, commonendi ne delinquat, oprandi atq; orandi, vt post delictum pœnitentiam agat, & veniam confetur, & sperandæ salutis gratiam quam peccando amiserat, emendando recuperet. Cæterū qui odit hominem, tam inique de illo deliberat, vt etiā illud quod recte probeque agentem viderit, obloquendo infamet: iniuriæ patientem timidum vacat, ecclesiæ limen terentem hypocritam appellat, subditos corripientem iracundum esse criminatur: & q̄ virtuti ascribere deberet, hoc ad proximam ei vitia trahere nititur. Tales erant illi qui de Ioanne neq; edente, neq; bibente, dæmonium ei inesse dixerunt: & de domino edente cum alijs ac bibente. Ecce vorator & potator vini & publicanorum amicus. Qui ergo sic odit proximum suum, non Christianus fidelis, sed infidelis pharisæus est. Ipse quippe pharisæi cum vidissent Christum ægrotos in die sabbati curantem, non est, inquit, hic homo à deo, qui sabbatū non custodit. Cum dæmonio vexatos eius ope liberari conspexissent, dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. noluerunt dicere in virtute dei, ne quis illum ex hoc deo charum acceptumq; esse existimaret, sed reprobum potius & impium, vt qui non dei auxilium impleret, sed profanis dæmonum inuocationibus vtatur. Quid multa? Si cui inimicus fueris, torquebit te inuidia, quoties alios aliter de illo sentire cognoueris, & nō mendacio, non probro, non maledicto abstinerebis, atq; vnum odium in plurima te præcipitabit, vitia, dum morum tuorum iacturam nihili pendis, vitæ cupiens obesse alienæ. Et cū tam immoderate ferri cœperis, ad iurgia vsq; contumeliasq; peruenies, post rixas ne manibus quidem temperabis, in nullo prorsus pharisæis cedens, qui tentarunt prius illum quem oderant, capere in sermone, vt captum accusarent, & eadem malitia os eorum qui ipsum in Hierusalem euntem laudibus prosequabantur, obstruere vole-

b am

DE CHARITATE LIBER IIII.

bant,iubentes vttacerēt. Deinde etiā edicto statuerant, vt si quis eum confitetur,Christum, extra synagogam fieret. Postremo cū nullum finem inueniret inuidia,quā diu viueret ille cui inuidebatur,falsis testimonijs circumuentum accusant, & totis animis ad necem innocentis maleuoli homines concitantur. Neq; ideo te excusatum putes,quia pharisæi iustum persecuti sint,tu peccatorem Nemini sic odisse, vt nocere velis.Proinde æquales patiens enter feras, in minores ita animaduertas,vt crimen detestari,illos autem diligere videare. Ob hoc scelestus plectitur ab illo qui præsit, vt à scelere desistat, & alij pœna eius territi, tale aliquid committere vereantur. Quod si dominus seruum etiam puniēdo diligere debet, quomodo tibi fas erit in conseruum tuum debachari vel scuire velle? Quem certe nisi corde odisse definis, quamuis re atq; opere nō offenderis, tanti criminis reus comprobaberis, quantum mali ei oprabis. Cuicunq; enim ex odio perniciem concupieris, eius interemptor es dicente Ioanne apostolo: Omnis qui odit fratrem suū homicida est. Nemo itaq; odio erit habendus, qui ad imaginē & similitudinē dei creatus est, qui Christi sanguine redemptus est. Si malus, improbus, scelestus fuerit, cura si potes: si non potes, opta, & deum pro illo deprecare, vt dimissa nequitia abiectisque vitijs ad virtutis viam conuertatur & viuat.

1.Ioan.3

De pace publica & priuata.

Caput. V.

Porro ipsius charitatis vinculum pax est. Concordi ter viuant oportet, qui diu inter se amare cupiunt. Non incongrue igitur de pace colenda nunc disserēdū occurrit. Pax quædā publica est, quædā priuata. Publicā pacē dicimus, cū ab armis fœdere itercedere res est, & nec offēsam metuit ciuitas, nec offēdere exteros parat, sed multa stat⁹ sui trāquillitate gaudet ac reb⁹ q̄s possidet fruit perq̄ iucūde. Ceterę huic tate ciuiū q̄ti subrepere otiū solet atq; ignauia, exinde luxurię vitia scaturiūt qbus

R 4 cor

corrupti multorum animi, dum externam pacem fouēt, domesticam perturbant, & inter se dissidere incipiunt, postquam foris hostem diu non senserunt. Quod ne tibi contingat, summopere erit prouidendum, id est, pax quę prodesse debet ne tibi noceat. Cum ergo & prædiorū tuorum prouentus nullo diripiente integer intactusq; seruabitur, & ex commercio liberę negotiationis plurimū lucri accederet, deo gratias age, & ea quę benigne suppeditatur, nō ad luxum tibi dari existima, sed ad exercendę virtutis occasionem. Quantum personę ac dignitati cōuenit rebus tuis uteretur: quicquid autem supereffluere uideris, totum ad munificentiam liberalitatemq; conuerte, & hoc quod luxuria exigit, quod ambitio exposcit, quod turpis consumere appetit voluptas, incipe pauperibus dilargiri, perigrinos hospitio suscipe, esurientem pascere, nudum operi, ære alieno oppressos redime, subsidia egrotantibus mitte, mortuis iusta exolue. Ita tibi pax ista publicae bene ac prospere succedet, dum copiā præstat inopię subueniendi alienę, deumq; demerendi. Pax autem priuata illa dicitur, quę singulis iungit singulos, redditq; cōcordes: ueluti fuit Dauid & Ionathas, Elias & Eliseus, Paulus & Barnabas. Hac tu iucunde frui poteris, si omnibus facilem mitemq; te præstabis, si neminem lædes, & omnibus quantum in te est, prodesse studebis: si iniuriam magis pati quàm inferre disces, ut dicere possis: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: si deniq; tecum ipsemet pacem habebis, etiam cum alijs habere poteris. Qui enim secum ipse discordat, quomodo cum alijs firmam concordiam tenebit? Tecum autem pacem habebis, cum repugnantem carnem spiritus imperio subdideris, & concupiscentiæ motum compuleris obedire rationi. Quod cum feceris, tunc demum & intra te animi tranquillitate perfrueris, & exterius nemo tibi erit molestus, quia tu nemini eris iratus ad lædendum aut mali aliquid optandum. Charitas tamen aliquando postulat ut irascamur, & irascendo pacem illi quęramus, qui peccando offendit. Siquidem irasci delinquentibus ut corrigantur, nihil est aliud, nisi eos reuocare uelle, ut & deo cui peccauerunt recon-

Pax priua
m.

DE CHARITATE LIBER III.

cilietur, & bonis omnibus morum synceritate cōcordet. Tunc autem pace cum alijs composita recte utimur, cum eius finis potissimus est, ut deo placeamus. Nam pax quæ deo displicet non pax dicenda est, sed malorum conspiratio: & odium potius erit eligendum, quàm ad malum confusum. Quoniam & saluator noster cum idola vana colentium concordiam discindere pararet, non veni (inquit) pacem mittere in terram, sed gladium: veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filium aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Itaque multo magis proderit gladius, qui putrida membra a sano corpore separet, quàm pax quæ morbidas partes fouens totum corpus corrumpi patiatur. Denique bonum est bellum illud quo dirimitur mala pax. Bonum est inquam cum vno oculo intrare in regnum celorum quàm duos oculos habentem mitti in gehennam. Oculus qui scandalizat, quem proijci & abijcere iuberis, est amicus vel consanguineus, qui tibi blanditur, ut tibi in vota rei iniquæ assensum præbeas, opem præstes. Expedit autem eiusmodi hominis inuidiam potius patri iniusta non concedendo, quàm concedendo beneuolentiam amplecti. Omnium quippe hominum paci solius dei pax semper est præferenda, & pro hac vna omnium inimicitia subeunda.

Matth. 10

De pace seruorum dei. Cap. VI.

PAx illa dei est, quæ bonorum animos mutuo amore deuincit, quæ Christo seruiētes vnum corpus efficit. Et hi quidem idem volunt, idem nolunt, quia omnes pariter ad vnum finem deo placendi tendunt. Non est inter illos est & non, sed iuxta domini præceptum, est est, non non. Concordi mente & corpore deo seruiunt, & ad omne opus bonum vnanimes concurrunt. Quid hac pace dulcius? quid vtilius? quid laudabilius dici queat? Hanc admirans psalmista exclamat: Ecce quod bonum & quod iucundum habitare fratres in vnum. Talis pax atque consensus vel in cœnobio, vel in solitudine procul a turbis commorantium si fuerit, gaudeant, quia & preces eorum

Psal. 137.

R 5 exaudis

Cap. VI

M A R C I M A R V L I

Mah. 18

1. Cor. 13

Ioan. 14

Psal. 118

Baruch. 3

1. Cor. 1

Hebræ. 12

exaudiuntur, & contubernalem suum habent Christū, ipso dicente: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni requācūq; petierint, fiet illis a patre meo. Vbi em̄ sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quod astruit Apostolus ad Corinthios dicens: Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiscū. Cōsensus in eandē fidē, in eundē inuicē diligēdi, in uicē iuuandi affectū, facit pacē istam. De hac dicebat saluator: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, nō quomodo mundus dat, ego do vobis. Mūdana enim pax non de deo idem sentire, nec īisdem moribus viuere, sed tantum ab iniuria offensisq; iubet inter se abstinere. Christi vero pax in quibus fuerit, concordēs reddet in fide, conformēs in proposito, similes in dilectione, compares in humilitate. Quod breuiter explicat propheta, cum ad dominum conuersus ait: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et alius propheta: Si in via dei ambulasses, inquit, habitasses utiq; in pace super terrā. Vera igitur certaq; & stabilis pax est, in dei seruitio adunatorum, diuināq; sequentium præcepta legemq; colentium. Eorum rete plenum magnis piscibus, id est, eorum concordia virtutibus perfectionis referta non scinditur, eorum pacis tunica inconsutilis, quam a Christo acceperunt, non diuiditur, neq; scissuras patitur rixarum, nec tineas inuidiæ sustinet, sed domini præsidio munita, inuiolata, illæsaq; perdurat, tunc felicius & sine fine duratura, cum de terris transferentur in cælum, ut qui pacifici fuerant, filij dei fiant & vocentur. Ad pacē istam capeſſendam Corinthios hortatur Apostolus, dicens: Obsecro vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, id ipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata. Sitis autē perfecti in eodem sensu, & in eadē scientia. Plurimi sane hoc faciendum esse ostendit, dum cum tanta exigit obsecratione, & dum adiurat per nomen, quod est super omne nomen, testatur fidelibus maxime necessariam esse pacem atq; concordiam. Quod aperte declarat, vbi ad Hebræos scribens ait: Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deum.

DE CHARITATE LIBER III.

deum. Nequis præterea generis conditione alteri se præferens dissidium concitet: In vno spiritu omnes nos, inquit, in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. Intantum autem dominus fidelium suorum pace delectatur, vt in salutationibus quoque pacem offerri iubeat, dicens: Intranres domum, salutare eam dicentes: Pax huic domui. Et ipsemet post resurrectionem suam apparens discipulis: Pax vobis, inquit, & in cælum ascensurus: Pacem relinquo vobis, pacem meâ do vobis. Quæ etiam tunc in carne nasci voluit, cum terrarum orbis cessantibus bellis pacem agitarer, quando gladii iuxta Esaiam vaticiniû mutati sunt in vomeres, & lanceæ in falces, quando angelorum vox audita est de cælo cæmentium: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ob hoc equidẽ reor ipsum Christum ab Apostolo significatum, cum in fine epistolæ ad Romanos dixit: Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, amen. Deus enim pacis est, qui inter deum & hominem pacem ponere venit, qui Iudæos & gentiles inter se dissidentes in vna fide copulauit, qui noua veteribus cõiunxit, & vtraque fecit vnum. CHRISTVS itaque & deus pacis, & dei pax, & pax nostra est. Ex quo satis constat, illos ab eo esse alienatos, vt non gratiæ, sed iræ filij sint, qui odio habent pacem, & fraternæ discordiæ sunt autores. Ipsum autem salutandi morem a domino traditum apostolos postea vsurpasse, scripta eorum testantur. Siquidẽ epistolæ Pauli fere omnes sic incipere & sic desinere manifestum est. In principijs enim habent: Gratia vobis & pax a deo patre & domino nostro Iesu CHRISTO, & similiter in fine. A pace ergo exordia sumebant, pace postrema concludebant. Nec aliter Ioannes Apocalypsim orditur, nec Petrus epistolæ. Vsq; a deo iam trita ac peruulgata erat inter CHRISTI discipulos pacis offerendæ salutio. Quod nostris quoque temporibus obseruari cernimus ab ijs, qui CHRISTVM apostolosque eius imitantur. Præterea in lege veteri nomen pacis celeberrimum fuisse apparet, & res ipsa ante omnia optabilis

Matth. 10

Ioan. 14

Esaiæ. 2

Luc. 12

C p. VI
Leuit. 7
Iudicū. 6

3. Reg. 7

2. Reg. 7

4. Reg. 22

Esaia. 39

Psal. 121

Baruch. 1

1. Tim. 2

M A R C I M A R V L I

optabilis ac iucunda. Fuit olim hostia quæ dicebatur pacificorum. Fuit Gedeonis altare vocatum domini pax. Legimus & Solomonem in diebus pacis imperasse, & ipsum pacificum appellatum, atq; ideo electū qui deo templum poneret, & in hoc opus Dauidi patri prælatus, nō quia melior, sed quia pacis fuit obseruator. Ezechias, quoniam iactabundus gazam omnem legatis Babyloniorū ostendēdo peccauerat, per prophetam audiuit, illam eisdem genti prædam futurā, & humiliatus: Bonus (inquit) sermo domini, sit tantum pax & veritas in diebus meis. Cum itaq; non tam pro thesauro, q̃ pro pace esset sollicitus, calamitas dilata fuit ad posteros, ipse in pace quam diuitijs prætulerat, quieuit. Iudas quoq; Machabæus dux bello strenuus, illis quos vicerat pacem petentibus non negauit, quare videtur nihil aliud armis quæsisse q̃ pacē, iustaq; esse bella illa, quæ bonæ pacis sine geruntur: sicut iniusta & iniqua, quæ aliena occupandi cupidine denuntiari atq; inferri solent. Cum igitur tātū habenda sit pax, non immerito vt eam acquiramus possideamusq; precibus a domino sollicitandum esse admonemur, dicitur enim: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In pace quippe affluere solet rerum copia, quam bello sequente minui ac deficere necesse est. Quamobrem ad populum quoq; de Hierusalem in Chaldæam translatus ait dominus: Quærite pacem ciuitati ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea, quia in pace illius erit pax vobis. Alibi etiam est dictum: Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij ei⁹, vt videlicet diu uiuant illi, sub quibus & ipsi quiete se victuros ac secure sperabant. Hoc idem Apostolus præcipit, dicens: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiōes, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Amplexandæ est igitur pax cum adsit, precationibus quærenda cum desit, & pro illis orandum, sub quorum imperio atq; tutela vitæ tranquillitate frui contingit,

DE CHARITATE LIBER III.

tingit, vt sopito bellorum tumultu, nullaq; interpellante molestia, animus noster ad deum contemplandum expeditior atq; liberior affurgat.

De pace animæ & corporis. Cap. VII.

Nisi enim ideo pacem amplectendam duxerimus, vt virtutibus, ob quas deo chariores sumus, nemine impediēte liberius incumbamus, bono pacis abutimur: & quod, pdesse debuerat, nocet. Alienis a virtute tunc plane latior peccandi campus panditur, cum illi aduersariorum non carpuntur molestiis, cum videlicet non metuunt, ne segetem iam naturam hostis incendat, aut fugiferas deuastet arbores, aut pecudum greges in prædam abducatur, aut obsessos intra mœnia fame sitiq; perire cogat, aut captos bonisq; exutos vel ferro interficiat, vel in perpetuam redigat seruitutem. Fit autem sæpe dum talia formidantur, vt luxurię libidiniq; locus pene nullus sit. Et quoniam ab his continere se summæ laudis est, haud dubium quin voluptuariis hominibus plus mali pax afferre soleat q̃ bellum: quia incontinentiores reddit, & in omne vitii oblata securitate prouiores. His ergo bellum potius optetur, vt male viuendi licentia coerceatur solitudine periculorum. Modestis vero & temperantibus viris, vt animo excolēdo officiosius operam impendat, belli impedimenta submoueri desideremus. Ita enim exteriore aduersario pacato ac celsante, facilior cum isto quem assidue intra nos patimur, erit pugna. Quem certe nisi domuerimus, nisi animi in quo ratio est, ditioni subiecerimus, nihil proderit ab illis inimicis qui foris sunt donata pax, dum ab hoc qui intus est inquietamur. Inimicus autem domesticus noster atq; intestinus, ipsa carnis concupiscentia est. Pacem agemus quā diu illi non ceditur, quam diu repugnatur: neq; quod caro affectauerit hoc fieri spiritus permittit. Caro post voluprates abire nititur, & in vitia semper est prona. Spiritus vero qui est ratio ipsa, ab his abhorret ne deo peccet, considerans q̃ sit grande scelus prauæ cupidini morē gerere, quā deus offenditur, & a continentia virtute recede

Psal. 33

Visus.

Auditus.

Odoratus

Custus.

Tactus.

re qua placatur. Ob hoc quidē exclamat propheta, & ait: Diuerte a malo & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Diuertimus a malo cum carnalibus blāditīs nō acquiescimus: facimus bonum, cum iussis præceptisq; paremus diuinis. Pacem inquirimus, cum carnis petulantiam ieiunijs vigilijs, laboribus domēdo compescimus. Et quoties in hac contentione obnixe ac perseueranter stamus, pacem illam quæ cum deo est sequimur, & eā quæ cum concupiscentiis est refutamus. Pellantur igitur ab animo vitia, vt locus virtutibus deturdñetur spiritus vt spītui subiecta obediat caro, vt pacem quæ omnē sensum superat, quæ omnibus præferenda est diuinijs, assequi mereamur. Pacem, quæ nos deo conciliat, angelis æquat, sanctis copulat, & post victoriam in cælo coronat. Victoria enim opus est, non compositione, vt pacem cum corporis quoq; sensibus animus habeat. Qui quidē sensus non nisi superati quiescunt, certare autem nolenti dominantur. Repugnandum est igitur illis, & si fluxa fragiliaq; proposuerint, ad ea quæ æterna sunt dirigantur. Si visus prouocat vt comptam videas mulierem, & in choreis la sciuiētes cernas iuuenes, auerte oculos tuos, ne quod diutius considerauerint, facilius concupiscant. Tuas etiā aures sepi spinis, & linguam nequam noli audire, neque amatorijs obscœnisq; cantibus vel impudicis poetarum lectionibus eas accommodes, ne forte turpe aliquid ab ijs receptum ad cor penetret, & per blanditias infusum, animam feriat. Odoramenta quoque muliebre molitiam præ se ferentia fuge: quos ea delectant, illis ipsa fordet virtus: effeminatiq; & enerues duriora pœnitentiæ officia subire nequeunt. Gule etiam impera, & si cibos ganeatos vinaq; preciosa tibi concupiscenda proposuerit, tu illi econtrario recolle Ioannis locustas & mel syluester, & siceræ viniq; abstinentiam, & panes hordeaceos apostolorum, quibus dominus turbam satiauit in deserto. Obiice & multorum qui in solitudine CHRISTO seruierunt, crudas herbas atque radices, vel syluestrium arborum fructus, & frigida aquæ pocula. Si desinam ad turpem tactum libidinosa cogitatio te sollicitat,

coms

DE CHARITATE LIBER III.

comprime manum, auerte te ab aspectu forminae, refer ab ea pedem, tollete de medio, vimingere cupidini, & quod bonum sit mulierem non tangere, non mihi, sed Apostolo crede. Postremo singula quæque vitia oppositæ virtutis rememoratione exclude, & in carnis rebellantis periculo, ad illas cogitationes quæ spiritus sunt cõfuge. Quoties te inanis gloriæ laceffierit appetitio, respõde illi: Dominus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam. Quoties cor iracundia incalescere cõperit, dicei: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, & Ira viri iustitiam dei non operatur. Quoties diuitiarum cupido animum titillauerit, opponere illi paupertatẽ CHRISTIANI, apostolorumque inopiam, memorare diuitis purpurati in inferno miseras: Lazarique mendici in Abrahamæ sinu beatitudinem. Atque ita carni imperando & nõquam cedendo vincere assuesces: & vt semper vincas, semper time ne vincaris: vtque semper tutus sis, nunquam esto securus. Nam in carnis certamine cum sæpe superis or euaseris, nisi quotitidie victam vinculis constringas, rumper pacem, non stabit conuentis, & cum frenum mormorderit, trahet te quo volet, veluti sessorem effrenis & indomitus equus. Tandiu igitur pacem cum illa habere poteris, donec victam compeditamque tenebis, ac tanquam fugitiuum seruum, nunc verberibus, nunc clauiboribus premes, nunc tenuabis inedia atque vigilijs. Desinit calcitrare iumentum pabulo subducto, in saturitate lasciuir. Ex his quæ diximus, satis constat, animæ atque corporis pacem laboriosam admodum esse & inquietam, & sollicitam, & quæ fatigationibus non solum comparetur, sed etiam retineatur. Istamen eius fructus est, quod possessorem suum ad æternæ pacis bonum feliciter transmittat, si ipse vsque in finem ita vt dictum est egerit. Quo cum peruentum fuerit, tunc demum (vt in Esaia legimus) erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium & securitas vsque in sempiternum, & sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fidutiæ & in requie opulenta, inquit dominus. Per quotidiana igitur certamina, & ipsam certaminum

1. Cor. 7

Esaia 32

minum victoriam, qua malarum cupidinum vires conterimus, ad sempiternæ tandem quietis triumphum peruenitur. Restat nunc, ut etiam pacis malignam simulationem, omnibus fugiendam consideremus.

De pace simulata. Cap. VIII.

Saul.

Ioab.

Ismael.
Hiere. 411. Mach. 6
Antiochus1. Mach. 7
Alchimas.
Triphon.

Multiplex animus & fraudulenta simulatione imbutus, pacem præ se ferre videtur, & ex insidijs incautas aggredi parat. Blādo vultu delinificisque verbis benevolentiam ostendit, & in corde meditatur carnificinam. Talis pax Saulus fuit erga Dauidem, cui se pacatum ideo respondebat, ut occasionem nancisceretur ipsum perimēdi: quod certe perfecisset, nisi lanceæ ictus ab eo qui petebatur, fuisset euitatus. Talis pax & Ioab in Amasam collegam suum fuit, erant enim ambo Davidici exercitus duces, amice ac famuliter ipsum alloquendo pugione transfixit. Talis pax & Ismaelis extitit, qui amicissimum se ostendens ad Godoliam cum decem virorum comitatu venit, & cum ipsdem conuiuio gratāter fuit exceptus, nulla tamen benignitate amici motus est ne perficeret quod animo versabat, inter epulas ipsum primo Godoliam, deinde illos qui in præfideo erant, concidit, oppidumq; occupauit. Eo loci postea octoginta viros. Hierosolymam ad sacrificandum pergentes, ut ad se in Masphat diuerterēt, rogauit, veluti pro magno habiturus, si tales hospites habere sibi contigisset: cum autē venissent, rebus vitāq; simul spoliauit, præter decem, quibus nō pietate, sed auaritia ductus pepercit, quod thesaurum in agro defossum se illi indicaturos dixerant. Talis pacis non pauca exempla in annalibus quoq; habentur Machabeorū. Nam & Antiochus Eupater cum pacem iurasset præsidio Sion, intra arcem receptus violauit iuramenti fidem: & muros quos obsidione capere non poterat, fraude intercepit, diruiq; iussit. Sic & Alchimas pacem Assidæis iure iurando firmatam cum dedisset, sexaginta ex eis die vno interimi fecit. Et Triphon Antiochi regis adolescētis exercitus præfectus, primo Ionathā regis amicum simulatæ benevolentie blanditijs illectum interfecit, deinde regem

DE CHARITATE LIBER III.

gem ipsum: atq; hac tanta vsus perfidia: Aſſe regnum poſſedit. Et Ptolomæus Abibi filius: Simonem liberofq; ei⁹ Mattathiam & Iudam ad Hierichuntem in arce Doeche inuitatos, & iam vino epulisq; graues inuadens, repenti cæde ſuſtulit. Andronicus quoq; Antiochi regis præfeſtus: Oniam ſacerdotem, cum iuraſſet nihil ſe ei nociturũ, de aſylo euocatum trucidauit, nec tamẽ impugne huic fuit. Ipſum em̃ rex capite plecti iuſſit, comperto quod ab Oniæ amulis pecunia corruptus egiſſet. Nonne pax iſtorũ omni fuit deſteſtabilior bello, omni aperta ſimulate deſterior? Superacta eſt tamen (vt ad noſtra veniamus) Iudæ Scariothi ſcelere. Dominum ſuum, qui eſt omnium dominus, dñm credentium redemptor, omnium ſaluator, a quo in apoſtolatum aſcitus fuerat, quem ſibi pedes lauiffe ſciebat, cum quo paſcha comederat, cuius corpori & ſanguini cõmunicauerat, quem tot miracula feciſſe iam viderat, quem iuſtum, quem pium, quẽ ſemper innocentẽ & in omnes beneficium nouerat, eum (proh nefas) ad necem prodit, & in manibus quærentiũ ſanguinem ei⁹ dedit, triginta non amplius argenteorum pretio allectus, quos a Iudeis accepit. Non fuit ergo veritus tam profano animo, tam mente impia ad talem dñm accedere, & ei oſculum pacis offerre, quẽ tam parua iam vendiderat. Sed vide huiusce nefandi ſagitij terribilem exitum: conſcientia pulſatus veniam deſperauit, quam certe ſi petiſſet, impetraſſet, & qui pro ſuis crucifixoribus orauit, proditori quoq; peperciſſet. Ille tamen dolore ſuperatus, ipſe ſibi mortem conſiuit, laqueo ſe ſuspendens, & infelicem animam æternæ mortis tenebris tradens. Ne igitur vel Iudæ vel alijs inſidis & exercitatis, quorum modo fecimus mentionem, ſimilis habearis, maxime in pace cõcilienda conſeruandaq; cauẽdum tibi erit, ne quid ſimiles vel diſſimiles, & erga eum cui blandiris, aliam faciẽ oris, aliã cordis præſtes. Alioquin dicetur tibi, quod in Eccleſiaſtico eſt ſcriptũ: Væ duplici corde & labijs ſceleſtis, & manibus malefacientibus, & peccatori terrã ingrediẽti duabus vijs, vel illud Abacuc prophetæ: Væ qui potum dat amico ſuo, mittens fel ſuum & inebrians, vt aſpiciat

1. Mac. 12
Ptolomę⁹

Andronicus.

Iudas.

Eccle. 2

Abac. 2

S nudis

Hier. 9

Prouc. 3

Job. 36

Esaia. 48

nuditatem eius. Si te ista parum terrēt, vt paulo perplexi-
 us dicta, audi etiam illud in Hieremia scriptum, quo ni-
 hil planius apertiusq; dici queat: Sagitta vulnerans lin-
 gua eorū dolum locuta est: in ore suo pacē cū amico suo
 loquitur, & occulte ponit ei insidias: nūquid super his nō
 visitabo dicit dñs? aut ingēte huiuscemodi nō vlscetur
 anima mea. Sunt praterea qui amice admodum ac bene
 uole loquuntur cum altero, & statim eidem absenti de-
 trahunt. Vbi audit, cōmendant & extollunt: vbi autē nō
 audit, capunt ac suggillant, & quē modo laudauerāt, rur-
 sum dictis petulantibus incesserere non verentur. Istos
 quoq; dei sapientia reprobatur in prouerbijs, dicens: Arro-
 gantiā & superbiam & viam prauam & os bilingue dete-
 fitor. Displicet igitur illi, cui nullum placere potest malū,
 simulata pax, nō solum illorū qui factis offendunt, sed es-
 tiam istorū qui de ascende verbis obloquuntur, de quibus
 in Job scriptum est: Simulatores & callidi prouocant irā
 dei. Ne ergo in iram istā, qua nihil est horribilius, incide-
 re tibi contingat, noli fratri tuo intēdere dolos, noli ver-
 bis lenibus eum palpare, vt nihil metuentē vel facilius
 euertas, vel securius infames. Quod si tibi tuā fraudes, vt
 ex diuinā scripturā sententijs dediciſi, magis nocebunt
 q̃ ulli alijs, quē demētia est, simulata pace alios ledere vel-
 le, & teipsum in aternū damnare: alios leuiter ferire, &
 teipsum lethali plaga afficere: alios fortunas, vitam, famā
 auferre, & tuā propriam animā, quā his omnibus longe
 est pretiosior, igni inextinguibili sine fine cruciandā tra-
 dere: Quicquid dolose maligneq; agis, latere potest ho-
 mines, deum nihil latet, cogitatiōes tuas inspicit, cor tu-
 um intuetur. Quod si forte a pace, quā proximo tuo des-
 bes, alienatum viderit, ipse suam pacē, quā omnē sensum
 exuperat, iratus tibi denegabit. Nō est pax impijs ait dñs:
 si non est, haud dubium quin neq; erit. Ideo enim nō est,
 quia neq; dum cogitant malum, neq; dum operantur cō-
 quiescunt, & post cōmissum ipso conscientiae morſu tor-
 quentur. Ideo autem nō erit, quia vita quoque defuncti
 eo descendunt, vbi nulla est quies, nullum otium, sed as-
 fiduus labor, sempiternus horror, supplicia nunquam
 finiens

DE CHARITATE LIBER III.

finienda. Talia quippe manent simulatores ipsos pacis,
& sub amicitiae persona latentes infidiatores. Non enim
deo obediunt, sed prauae mentis libidinem secuti: quod
ipse prohibet hoc agunt. Dei omnipotentis lex est: Non
mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum.
Non facies calumniam proximo tuo, ne vi opprimes
eum. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice
argue eum, ne habeas super illo peccatum. Hi vero con-
tra vetita ire audent, mentiendo, decipiendo, calumni-
ando, opprimendo, odiendo, & odium sub pacis nomi-
ne tegendo ac dissimulando, vestemq; malignae duplicis
tatis induendo, cum lex & hoc prohibeat, dicens: Vestem
quae ex duobus texta est non indueris. Quāto autem ma-
gis deo inobedientes fuisse conuincuntur, tanto acerbiora
infernī supplicia subire cogentur. Hi sunt enim quibus
propheta in psalmo per spiritum sanctum stimulatus
imprecatur, dicens: Labia dolosa in corde, & corde locu-
ti sunt, disperdat dominus vniuersa labio dolosa. Et ite-
rum in alio psalmo: Qui loquuntur pacem cum proxi-
mo suo, mala autem in cordibus eorum, da illis secun-
dum opera eorum, & secundum nequitiam adinuentio-
num ipsorum. Et paulo post infert: Destruē illos, & non
aedicabis eos. Quod si destruendi & non aedicandi sunt,
quis illis spei locus erit relictus, tormenta illa quae in in-
ferno sunt euadendi? Sed fortasse cum processerint do-
li, cum malum quod cogitauerant peregerint, se quies-
turos confidunt? Audiant ergo Apostolum dicentem:
Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis su-
perueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non
effugient. Quod si quicquam consummato scelere lāta-
ri contigerit, momentanea profecto ac breuissima est
cuiusque flagitij delectatio, sed nisi poenitudo intercesse-
rit, dolor subsequetur perēnis, & nullo prorsus sine
claudenda poenarum inquietudo. Quoniam pro pec-
cato quo deus infinitus offenditur, infinita debet esse
punitio. Ista nobiscum euoluentes demus operam, ne
quid maligna mente fingamus coram alijs, nequid si-
mulemus, quod vel illis vel nobis noxium fore no-

Leuit. 6

Psal. 11

Psal. 27.

1. Theſ. 5.

uimus aut iniquum, aut turpe & inhonestum. Simplicitet sine fraude, sine inductione, sine malitia, sine fūco omēs diligamus, tam verbo q̄ opere, vt pacem synceram, puram ac veram & cum alijs & nobiscum habeamus, ipsiq; deo pacis placere possimus, qui de cōlo veniens pacem attulit terræ, pacem ijs qui longe, & pacem ijs qui prope, neminem credentem respuens, omnes autem ad pacem inuitans mutuae inter nos dilectionis, vt huius pacis merito, quæ in præsenti est, illam perpetuam atq; perennē, quæ est in futuro, consequamur. Si enim simplicitate fraternæ pacis ambulabimus, si passiones nobiscum pugnantēs rationi subiugando domabimus, in Christo requiescemus, in Christo exultabimus. Ipse est pax nostra. Ipse posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ipse diligentibus pacem propitiabitur ac fauebit, & eosdē cū ad iudicandum venerit, in suum suscipiet cōsortium cū charitate perpetua atq; perfecta, vt impleatur quod dictū est: Misericordia & veritas obuiauerūt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.

Psal. 84.

De bonitate.

Caput IX.

ET quoniam ex his quæ diximus colligitur pacem prodesse omnino non posse, nisi bonis, nisi honestis, nisi iustis, & virtuti sanctitatiq; deditis, opportunum videtur de bonitate ipsa nunc disserere. Bonum igitur id esse dicimus, quod iustum ac honestum cēsetur, quodq; vt fiat lege diuina iussum est, sic e contrario id esse malum quod turpe, quod iniustum, & a ratione alienū, quodq; fieri cōlesti interdīto prohibitum apparet. Cetera vero quæ neq; vetita neq; consulta esse constat in medio posita sunt, & nec bona nec mala iudicātur, sed si bene vtaris, bona erunt: si male, mala, vt diuitiæ & dignitates, & huiusmodi cætera. Si ad multorū vtilitatem te cōuerteris, proderunt: sin autem luxuriæ te libidiniq; traderis, nocebunt: atq; his contraria paupertas iuuabit, si patienter feres, & contēptis opibus nihil amplius, q̄ quod sustentantæ vitæ satis est appetes, vt Christo seruias. Offendat autem si per impatientiam deum probro aliquo laceret.

DE CHARITATE LIBER III.

Iaceſſeris, vel ad furtū rapinamq; auaras porrexeris manus. Cuncta igitur id genus bona erunt, ſi admixta illis virtus fuerit, mala vero ſi adhæſerit nequitia. At bona autem malaq; diſiudicanda ſapientum acquieſcendum eſſe conſilio ratio admonet. Sed ſapientia in quam nullus cadere poteſt error, deus eſt. Diuinis ergo præceptis inſtitutisque niti, & eorum auctoritate de omnibus decernere tutiſſimum erit. Indicabo tibi ô homo, inquit, Michæas propheta, quid ſit bonum, & quid dominus requirat a te, utiq; facere iudicium & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum deo tuo. Bonam eſſe ait iuſtitiam, bonam miſericordiam, ſed bonorum omnium quæ agimus, finem in deo conſtituandum eſſe docet. Nam cum omne bonum expetibile ſit, & quo melius, eo magis expetendum: nihil autem deo eſſe poteſt melius, qui ſolus cuiuſque boni fons & origo eſt: nihil ergo deſiderari, nihil concupiſci ſupra deum debet. Ille itaq; naturæ rationique repugnat, & diuinæ refragatur voluntati, qui ea quæ bene agit, alio quàm in deum dirigit. Quod ſi omne datum optimum & omne donum perfectum, deſuſum eſt deſcendens a patre luminum, ut Iacobus apoſtolus ait, in quem iuſtius decentiusq; omnes bonæ animi atque corporis actiones referri poterunt, quàm in eum a quo ſunt? & pro quibus ipſe ſe tibi donat, dicens: Ego ſum merces tua magna nimis, id eſt, ſumma & ultra quā nihil habetur extendum: quaque adepta beati ſumus, & propter quam ſolam ſtudio incumbitur virtutum, vitiaſque vitantur. Falluntur igitur illi, qui in virtute hominis beatitudinem collocant, cum beatitudo præmium ſit virtutis, non virtus, & qui bona corporis vel fortunæ ei adiungunt, cum omnia caduca fragiliaq; ſint, nec per ſe bona eſſe queant. Stabile autem bonum beatitudo eſt, & perenne, & perpetuum: cuius adipiſcendi gratia etiā aduerſa pati bonum eſſe dicimus, & proſperis inſoleſcere malū. Contra vitia pugnare bonum, illis vero ſubiſſi malum. Virtutum autem armis opus eſt ut vincamus, & cum his nos munierimus, omnis vincendi ſpes in deo collocanda erit. Sine me, inquit, nihil poteſtis fa-

Iacob. 2

Gene. 15

Cap. IX
Ioan. 15
1. Cor. 4

M A R C I M A R V L I

1. Ioan. 3.

Matth. 5

Gala. 5

cere. Ipsæ quoque virtutes donum dei sunt, dicente Apostolo: Quid habes quod non accepisti? Si non accepisti, ora vt accipias. Petenti datur, pulsanti aperietur. Incipe velle, & mereberis accipere. Si acceperis, cōstanter retine fideliter operare, vt bono summo, quod in ijs quæ præcepta sunt, perseverantibus datur, dignus inueniaris. Firmus esto in fide, longanimis in spe, ardens in charitate. Sume scutum fidei, in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Sine fide placere deo impossibile est. Fides autem sine operibus mortua est. Vtrunq; seruemus vt vitæ æternæ spem habere possimus. Quoniam vt Ioannes ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fidutiam habemus ad deum. Vt autem cuncta pie recteq; facta atq; cogitata prosint, charitate fundata sint, ea abesente nulla prodesse poterit virtus, nulla iuuare operatio, & beneficia, quæ proximis præstamus, ab illa quam deo debemus dilectione proficisci debent. Ista quidem virum bonum efficiunt, quem eundem propter futuræ beatitudinis expectationem non incertam beatum appellamus, & hoc edocti a domino qui ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: beati mūdo corde, quoniam ipsi deum videbūt: beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sint ergo in te istæ virtutes in terra, vt & nunc spe beatus sis, & postea beatorum mercede in cœlo. Audi præterea & Apostolum præcipientem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixæ, dissensio.

DE CHARITATE LIBER III.

sensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestatio-
 nes, & his similia: quæ prædico vobis sicut prædixi, quo-
 niam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Ista
 detestare, & his quæ sequuntur, nauiter te accinge. Fru-
 ctus autem spiritus ait, est charitas, gaudium, pax, paciẽ-
 tia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo,
 fides, modestia, continentia, castitas. Habes hic quidem,
 & tibi vitanda sunt ne malus ac miser sis, & quæ expetẽ-
 da vt bonus beatusq; euadas. Vt autem virtutibus afflu-
 as, bene agendi cupiditas efficiet amorque virtutum. Il-
 las amplecti nihil te impediatur: illas deferere nihil te co-
 gat. Mortem minatur tyrannus, sed virtus pollicetur
 immortalitatem, opes hostis diripit, sed virtus thesaurũ
 suum habet in cœlo, quem neque fur surripere, nec tinea
 potest corrumpere. Quid quereris de amissione fluxe at-
 que fragilis rei, & de æterni boni possessione mox capiẽ-
 da nõ lætaris? Ad illam diu optatam beatitudinem hinc
 decedens peruenies, tantum vt virtutes tibi sint comites
 cura, quibus hæc promissa est merces. Beatus es si cum
 propheta dicere poteris domino: In via testimoniorum
 tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Non
 te pigeat diuinas legere scripturas, audire, discere, &
 cum didiceris, alios docere, & quod doces, ipse facere.
 Qui enim docuerit & fecerit sic, magnus vocabitur in
 regno cœlorum. Diuinorum scientia, omnium quidem
 scientiarum præstantissima est, precepisse tamen illam
 nihil proderit, nisi etiam secundum illam viuatur. Sapi-
 entissimi Solomonis sententia est: Nihil esse melius quàm
 lætari in opere suo, & hæc est (inqt) pars hominis. Est em̃
 scriptum: Opera illorum sequuntur illos, & in euange-
 lio non otiosis, sed operarijs datur denarius. Vnde Apo-
 stolus: Dum tempus habemus, operemur bonum ad om-
 nes, maxime autem ad domesticos fidei. Non ergo qui
 scit, sed qui facit bonum, beatus est. Porro cum benefece-
 ris, deo gratias age. Ipsius donum est, quicquid boni agi-
 mus. Bonam vero actionem, bonorum contemplatio
 parere solet. Maximi ad virtutem stimuli sunt, quan-
 ti ea facienda sint cogitare, per quæ ad summum bono-

Psal. 118

Eccle. 3

Gala. 6

Cap. X.

M A R C I M A R V L I

Eccle. 14

Philip. 4

Pfal. 83

Philip. 3

Pfal. 61

Proue. 13

rum peruenitur, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit. Et cum tam immensa, tamq; inestimabilis merces iustis ac virtute præditis visris proposita sit, plurimi semper haberi debet virtus. Beatus est igitur vir, sicut scriptum est, qui in sapientia morabitur, & in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem dei. Ad hanc considerationem & Apostolus nos vocat, dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ hæc cogitate. Talia enim cogitatio proficimus, & impletur in nobis quod in psalmo dicitur: Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur deus deorum in Ston. Hæ sunt enim mansiones populi dei, per quas ad terram promissionis itur, & gradus per quos psallendo dei templum ingredimur, & scala Iacob, per quam de terra sublata ascendimus in cælum, vt iam manifesto inuisibilis dei fruamur conspectu, & plene verèq; beati simus. Ideo & Apostolus quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens seipsum, ad destinatum persequitur brauiũ supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Talis est omnis iustus, de quo Psalmista ait: Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur, quod & Solomon testatur, dicens: Radix iustorum proficiet.

Quod bonitas & perfectio donum
dei sit. Caput X.

Matth. 19

Ioan. 6

Marc. 10

E Tenim proficiendo ad bonitatis iustitiæq; culmẽ peruenient iusti, vt de mundo exeuntes Christum sequantur, & perfectionis iter ingredi incipiant. Si vis (inquit) esse perfectus. vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Perfectionis est igitur, contempnis diuitijs CHRISTI imitari paupertatem, spretaq; inanis gloriæ ambitione, humilitate se deicere, quia & ipse cum eum regem vellent facere, recusauit, dicens: Non est regnum meum de hoc mundo, & Non venit (inquit) ministrari, sed ministrare, & cum dominus esset, seruum

DE CHARITATE LIBER III.

seruum se fecit. Præterea semetipsum abnegare, & aliorum subdī imperio, cōsummata virtutis est: quia & ipse obediens fuit patri vsq; ad mortem crucis. Ad hæc non amicos, sed etiam inimicos diligere, quia & ipse pro illis a quibus tormenta patiebatur, orauit. Repudiatis etiam nuptiarum copulationibus perpetuā seruare castitatem, quoniam & ipse castus fuit, de casta matre genitus, de casto seruo baptizatus. Postremo pro amore dei nullum laborem recusare, nulla refugere pericula, nullo supplicij necisq; genere terreri, omnia prius aduersa perpeti malle quā dei mandatū præuaricari, hoc erit calicem bibere pro Christo, quē prior pro nobis bibit Christus. Qui tamē hoc fecerit, nequaquā in eo quod pro Christo sustinet, se gratiam retulisse putet, sed beneficii plus accepisse. Idem enim ille qui pro nobis pati voluit, vt nos pro sui nominis gloria sustinere possumus præstat. Facimus quidem fatis cum obedimus, nulla tamē apud illum imperandi est causa, nisi vt remuneret obediētes. Neq; enim nostro obsequio indiget deus, sed nos ipsius indigemus iussione: vt cum hoc quod iussum est impleuerimus, accipere illud quod promissum est, mereamur: tameti hoc quoq; vt iussa perficere valeamus, eius muneris sit, cuius benignitatis est perficientibus promissa tribuere. Quicquid igitur a nobis exigit dominus, nihil ex eo ipsi accidit cū præstatur, sed nobis dūtaxat prodest, qui pro modico bono quod præstamus, bonū illud quod omnem superat taxationē, ab ipso recipimus. Quanto igitur benignior atq; indulgentior dominus, tanto nos ei promptius perfectiusq; seruiamus, quāquam penitus perfectū esse non possumus, donec corporis huius onere premimur. Vnde dictum est: Corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantē. Et caro pugnat abuersus spiritū & spiritus aduersus carnem, hæc sibi inuicem aduersantur, vt non ea quæ volumus faciamus. Itaq; in hac vita sicut proficere, ita & deficere contingit: & quēadmodum peccatores per pœnitentiam sanctificantur, ita sancti per fragilitatem peccant atq; delinquant, sanctorum tamen

Sapient. 9

siue iustorum nō amittunt illi, qui dum se peccasse dolēt,
 cito corriguntur. Peccauit Moyses, peccauit Aarō, peccauit
 Dauid, peccauit Petrus, peccauerunt oēs reliqui discipuli,
 cū tpe dominicæ mortis a fide defecissent. Solus tñ de san-
 ctorū numero excidit infelix Iudas: quia licet de scelere
 doleret, de venia tñ desperauit. Cū igitur nemo tam perfe-
 ctus sit, quem nō aliquando labi cōingat, nemo in præ-
 senti potest esse perfectus, nisi pro cōditiōe fragilitatis hu-
 manæ, secundū quā dictū est: Estote perfecti sicut & pater
 vester cœlestis perfectus est. nō dixit, quātū ille perfectus
 est, quod impossibile quidē erat, sed sicut ille, vt pro virib⁹
 enitatur ei similes esse in oīni bonitate & iustitia & vir-
 tute, qui ad similitudinē & imaginē suā nos creauit. Tūc
 autē plene perfecti & cōsummati erimus, cū ablata omni
 mortalitatis molestia in ipso viuere incipiemus. Nūc em̄
 videmus in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad
 faciem, & sicuti est eum videbimus: quæ sola visio efficit
 nos beatos, atq; omni virtute repletos, & iam neq; culpæ
 neq; tētationi obnoxios, quibus miseris interim carere
 omnino nō possumus. Danda tamen est opera, imō oīni
 labore conandum, ne quādo in illa peccata quæ ad mor-
 tē ducunt, incidamus. Quod si etiā minima quæq; (quātū
 in nobis est) vitare studuerim⁹, vel null⁹ vel rar⁹ admodū
 ad grauia & quæ mortem afferant, lapsus nobis eueniet

De moderatione virtutum. Cap. XI.

Esa. 28

Porro in exercendis colēdisq; virtutibus ita nos ge-
 rere oportet, vt neq; ad dexteram, neq; ad sinistrā
 declinemus: quoniam extrema vitiosa sunt, in me-
 dio autem est virtus. Ponam, inquit dominus, in pondere
 iudicium, & iustitiam in mensura. Tu qui ita institutum
 compositumq; senseris, caue ne qua inanis gloriæ appeti-
 tio animum tuum attollat, & quod humilitate congestū
 est, arrogātia dissipet. Ad exemplū aliorū virtus tua sit ex-
 posita semper, nō ad iactantiā neq; ostentationē, vt tua iu-
 stitia (sicut præcipit dominus) in occulto sit cōsciētiæ tuæ,
 & tamē ad laudē largitori virtutū deo præstandam, qui
 te viderint, cōcitentur. Prouidemus em̄ bona (vt aposto-
 lus

Rom. 12

DE CHARITATE LIBER III.

Ius ait) nō solū corā deo, sed etiā corā oībus hoībus, vt vī delictet ex cōuersatione nostra deū laudēt, se corrigāt, & vna nobiscū saluent. Caue etiā ne qñ inuidias meliorib⁹. Qui em̄ bonis inuidet, diuinæ benignitati calūniā facit, cū omnis hominū bonitas ex deo sit. Gaudeamus igitur bono alieno eque ac nostro: & in alijs, sicut etiā in nobis, dei beneficia laudemus. Illū verō qui virtutib⁹ nos antecellit, & diligamus corde, & opere imitemur: neq; in quo ipse profecit, sed in quo nos defecimus, doleamus. Si autē cōtigerit nos ipsos ab alijs pati inuidiā, huiusce rei causā discussa animi nostri cōscientia, inquiramus: & si hoc nostra culpa fieri cognouerim⁹, emēdemus: sin aliena, equo animo feramus. vsu em̄ venire solet, vt malis odio boni sint, arrogātib⁹ mites, casti incōtinentib⁹, impijs religio si. Veruntamē si deo placuerim⁹, nihil nobis nocere poterunt hominum iniustæ persecutiones. Quinimmo beati sunt, qui persecutiones tolerant propter iustitiam. Abel a fratre ob inuidiam occiditur. & idem liuor in Iosephū innocentem fratres compulit scire. Armauit & Saulem inuidia aduersus Dauidem, reges iniquos aduersus Dei seruos prophetas, & communem humani generis inimicum aduersus Iob iustissimum incitauit. horum autem si finem consideres, fatearis necesse est, non ipsis nocuisse mala quæ passi sunt, sed profuisse. ideo quippe & apostoli gadebant in contumelijs pro nomine Iesu susceptis. Gaudebant & sancti martyres pro veritate supplicijs affecti, quoniam per ea deum se magis demereri sciebant. Intrepidi igitur iugula persecutoribus ferienda porrexerunt, vt fidem domino integre seruata sanguis effusus testaretur, & virtus nullo superata tormēto, præmia caperet felicitatis æternæ. Nihil igitur nocere potest viro iusto, nec miser est, quem iam beatificauit spes gloriæ celestis merito virtutum. Me nēto præterea vt in omnibus prudentiam obserues. præterita recordare, præsentia dispone, futura cogita. Tunc enim quos in aliquo crimine lapsos fuisse recoles, eorum casus te in via vitæ cautiore reddet. Quos autem recte incedere cospicies, eorum consideratio magis te ad amplectandā accēdet virtutē. Futuro & vero

Abel.
Ioseph.

Dauid.
Prophetæ
Iob.

Apostoli.

Martyres.

vero memoria & terreat te minis mortis æternæ ne pec-
ces, & hortabitur vitæ perennis pollicitatiōibus, vt in bo-
nis actib⁹ perseueres, nullo labore defatigatus, nullo im-
peditus præsentium incommodorū periculo, omnia du-
ra atq; aspera vincens animi promptitudine, dū ad sum-
mum bonorum peruenire contendis. Et hoc qui erit, nō
modo prudenter viuere, verumetiam iuste atq; constan-
ter. Quoniam iustitiæ partes sunt, inhonesta respicere, re-
cta diligere, de omnibus diiudicare, vnicuiq; rei congrua
distribuere; Constantiæ autem ab officio non discedere,
nec aduersis deijci, nec prosperis efferri, in omni rerū eue-
ntu æquabilem se præstare, pro religionis assertionē impio-
rum potētiam nihil vereri, & à vitā prius q̃ à fide recede-
re. In omni autem colenda conseruandaq; virtute, non
philosophorum opinionibus niti debes, sed sanctarū au-
ctoritate inhærere scripturarum. Quia confirmatus, intel-
liges contra Stoicōrum sententiam, posse alium alia vir-
tute magis excellere: neq; necesse esse, vt qui vnam habue-
rit, eum habere omnes. In Abel ante omnia quæ in illo es-
rant, laudatur simplicitas, in Enoch munditia, in Noe lō-
ganimitas, in Abraham obedientia, in Isaac pudicitia, in
Iacob laboris toleratio, in Ioseph pro iniuria beneficij re-
pensio, in Mose mansuetudo, in Iosue de dei promissioe
fiducia, in Iob inuicta calamitatum patientia, in Dauide
vindictæ abstinencia, in Solo mone sapientia, in prophē-
tis ad arguēdos reges animi magnitudo. Inter apostolos
quoq; eminuit, in Petro erga dominum pietas, in Ioāne
puritas, in Paulo charitas, in omnibus veritatis prædicā-
dæ studium, patiētiāq; persecutionum. Et cum ita sit, tol-
litur omnino illa necessitas omnium pariter habitarum
virtutum vna habita, parilitasq; cunctarum. Quæ si esset,
nemo magis ista quàm illa virtute præstare potuisset: ne-
q; prorsus omnes nihil prodesse sine charitate Paulus di-
ceret, si nulla earum carere charitate potuisset: & si pares
essent, quomodo sciret illud, quod idē ait: Fides, spes, cha-
ritas, tria hæc: maior autem horum est charitas: in eadem
quoq; virtute alium magis, alium minus proficere noui-
mus: alium alio meliorem, sanctiorem, iustiores, perfe-
ctioresq;

Abel.
Enoch.
Noe.
Abrahā
Isaac.
Iacob.
Ioseph.
Moses.
Iosue.
Iob.
Dauid.
Salomō
pphetē.

DE CHARITATE LIBER III.

Et ioremque esse: & stellam à stella differre in claritate, atque inter beatos etiam diuersitatem esse meritorum. Gradus igitur perfectionis sunt, ut qui in infimo versantur, non desperent de medio: & qui medium attingunt, non distendant de summo: quem si apprehendere nequiverunt, locum tamen suum non deferant, & eo innocentiae statu quem acceperunt contenti, deo gratias agant, multumque se profecisse arbitrentur, si retrorsum non cesserint. Quandiu erunt arbor bona, bonos facient fructus, iustitiam conservabunt, deum & proximos diligent, nemini nocebunt, prodesse omnibus cupiunt, vnaquaque virtute proficere studebunt. Præclare nobiscum actum erit, si talia præstabimus. Veruntamen si cuncta quæ memorata sunt, Deo donante præstiterimus, omnesque bonitatis ac sanctimonie numeros impleuerimus, fragilitatis humanæ memores semper simus, dicente Apostolo: Qui stat, videat ne cadat. Non enim proprijs viribus confidendum, sed omnis bene agendi beneque perseverandi fiducia in deo sita sit, sine quo ne cogitare quidem quod bonum est, nostra valet imbecillitas. Animum autem ita ut exposuimus institutum atque compositum quæ commoda sequantur quis æstimet? non est tamen silentio prætermittendum, quod scriptura docente didicimus.

De fructibus bonitatis. Cap. XII.

Primum quidem iustorum preces exaudiri, & eorum merito in impios quoque vindictam differri, sacræ historię veritas fidem facit. Oranti Abraham ne pereat iustus cum impio in euersione futura Sodomorum respondit dominus, parsurum se urbi, si in ea decem tantummodo iusti fuissent inuenti. Bene itaque cum illa ciuitate agitur, in qua sanctorum conuentus aliquis habetur. Quandoquidem ita illis fauet deus, ut in ipsorum gratiam peccatoribus quoque & iniustis ignoscat. Ne autem iustus cum sceleratis vno rapiatur interitum, Loth solus multæ in deum pietatis vir ab angelo monitus inde egreditur, & Sodoma Gomorraque igne de cælo plueret delentur. Segoro oppidulo, quod ille ingressus est ut ibi se cum suis saluaret, pepercit deus,

Gene. 18

Gen. 19

- deus, in hoc quoque ostendens quanti sit apud se vel vnius iusti meritum atque gratia. Quæ res etiã in Noe cum vxore & liberis nuriibusque seruato clare apparuit. Iusti quippe in arca saluati sunt: iniusti omnes diluui operierunt. Præter hæc Abrahamo orante steriles fœminæ pepererunt. Mose orante plagæ Aegypti cessabant, inimici victi sunt, diuina in plebem ira placata est. Illo iubente orauit Aaron, & incendium quo populus inuoluebatur, cessauit. Eiusdem Mosi preces ijs qui serpentem ictibus disperibant, remidio fuere. Elia deprecande ne plueret, suspensus fuit cœli humor per annos tres cum dimidio. Quo rursum vt plueret orante, cœlum dedit pluuiam & terra fructum. Idem in Sarepta viduæ pauperculæ nihil habenti, farinæ oleique copiam non largitione, sed oratione contulit filiumque eius mortuum ad vitam reuocauit. Quid adhuc? Fluminis cursum stare fecit, donec diuisis aquis ad vltiorem ripam per siccum transiret. Elisei oratione aqua pota noxia salubritatem recipit, terra sterilis fœcunditatem: vidua Samaritana cum inopia laboraret, oleo abundauit. In Suna ciuitate mulier, apud quã ille hospitabatur, diu sterilis filium suscepit, & cum dein de hunc ipsum filium morte sibi sublatum steret, mox ab eo vitæ restituti vidit. Item Eliseus cum orasset, pulmentum amarum in dulcorem conuertit. Centum hominum turbam, viginti panibus satiauit. Leprosus Naaman sanum fecit. Feream securim in fluuium delapsam enatare in ligni modum compulit. Ab inimicorum obsidione non virium, sed precum virtute se expediuit, ac ne in morte quidem miraculis caruit: mortuus mortuum hominem tactu solo suscitauit: & qui iam in corpore non viuebat, alterum viuificare meruit. Quid multa? Diuini homines adhuc in terra de gentes cœlo imperant. Sol & luna ad orationem Iosue ducis cursum suum frenare coacti sunt, donec ille hostem persecutus vlcisceretur. Et si cœlestia sanctis tuis domine seruiunt, quanto magis terrena? Non immerito igitur tibi seruiendo regnant, tibi famulando dominantur. Apostoli tui domini desperatas hominum ægritudines curauerunt, mortuis vitam reddiderunt.

DE CHARITATE LIBER III.

diderunt demonia de obsessis corporibus eiecerunt. Ac ne solis illis hoc datum credimus, eandem post illos miracula per sanctos tuos factitata vere fideliterque referuntur. Ex quo satis patet, quantum diligentes te diligas, cum per eos tuam potentiam tuamque bonitatem mundo manifestes. Petrus Dorcam, Ioānes Drusianam, Matthæus Egippti regis filium, Paulus Eutichum à morte ad vitam suscitauerunt. Quæ terrena potestas, quæ naturæ vis efficere hoc potuisset, quod electi tui domine te præstante potuerunt? Per te igitur & regibus terræ & populorum dominus plus possunt. Ipsi itaque & reges sunt, & plusquàm reges, dñi videlicet, quorum deorum tu deus es. De his quippe apostolus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, genus sancta: Vere enim rex est, qui imperat passionibus, & vere D E V S est, per quē sumus D E V S ea quæ supra naturam sunt operatur. Unde ad Moysen dixit dominus: Ecce constitui te D E V M Pharaonis: vt superaturum magos Pharaonis prodigiorum operatione, & fidelis de seruitutis iugo liberatus in manu forti & robusta, de Aegyptoq; educaturum, & quoniam in iisdem elucet gloria tua, quam & moribus ostendunt, & sermonibus declarant, modo cœli, modo nubes, modo stellæ in scripturis nominantur. De illis namque dictum intelligimus. Annunciauerunt cœli iustitiam eius, populo qui nascetur, quem fecit dñs. Ad illos pertinere sentimus quod legitur. Psalmo tricesimo quinto. Veritas tua vsque ad nubes. Illis conuenire nō ambigimus, quod Apłus ait: Stella à stella differt in charitate. Idem etiam arborum florumque nomina sortiti sunt, montium quoque & lapidum & loquentium aquarum. Arbor bona est, qui cum psalmista dicere potest. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Flos est cui conuenit quod in Osee propheta est dictum: Israel germinabit quasi lilium. Mons est qui iustitiæ meritis erigitur ac sublimatur, vt sustentaculum ecclesiæ esse videri possit, de qua dictum est Psalmo octuagesimo sexto. Fundamenta eius in montibus sanctis. Qui enim confidit in domino sicut mons Sion, non mouebitur in

Petrus.
Ioannes.
Matthæus
Paulus.

2. Petri. 2

Exo. 7

Psal. 21

Psal. 35

1. Cor. 13

Psal. 51
Osee. 14

Psal. 86
Psal. 124

- in æternum, mōtes in circuitu populi sui. Lapides etiam sunt quibus dei ciuitas construitur, dicente apostolo Petro: Si gustatis quoniam dulcis est dominus, ad quem accedētes lapidem viuū, ab hominibus quidem reprobātum, à deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanq̃ lapides vini superædificamini domos spirituales in facies dotium sanctū, offerentes spirituales hostias acceptabiles deo per Iesum Christū. Hos & apostolus Paulus dicit superædificatos supra fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso angulari lapide Christo Iesu domino nostro, in quo omnis ædificatio cōstructa crescit in templū sanctum dei. De quo sane templo psalmista ad dominum ait: Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miseren di eius quia venit tempus: quoniā placuerunt seruis tuis lapides eius. Placent dei famulis isti ecclesiæ lapides, cum vitam ipsorum imitando ad eorum perfectionem nituntur peruenire. Idem sicuti montes per virtutum altitudinem nuncupantur, ita & flumina propter doctrinæ inundationem copiamq̃ affluentem. Plenissime enim viā veritatis docent, quam viam ipsi terendo iudicis aduentum præstolantur securi. Vnde dicitur: Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt in conspectu domini, quoniam venit iudicare terram. Neq̃ enim de insensibilibus intelligi potest manuum plausus, aut lætitiæ exultatio. Qui autem euangelio credit, ei promittitur, quod de ventre eius flumina fluent aquæ viuæ. Et in diuersis diuersæ effulgent virtutes vt de centius cultiusq̃ ecclesiam Christi sponsam exornent, cui quidem ipse sponsus per Ezechilem: Vestiui te, inquit, discoloribus: & de qua ad sponsum psalmista ait: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Alij quippe datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanctorum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij gratia linguarum, alij interpretatio sermonum: hæc autem omnia operatur vnus atq̃ idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ex his autem efficitur corpus Christi, hic nempe manus, ille pes, alius oculus, alius aliud membrum, corpus vero vnū, quibus dicitur: Vos

DE CHARITATE LIBER III.

Vos estis corpus Christi & membra de membro. Atque membra ista nota quidem deo sunt, quia fortia & robusta, quia sapientia, quia plurimi æstimanda. Ea ipse cognoscere se dicit, quæ sua notione digna sunt, quæque in suo manent corpore, ea vero ignorare, quæ extra ecclesiam sunt, & per peccatum ab ipsa sese alienarunt. Hoc Amos propheta testatur, cum ait: Audire verbum quod locutus est dominus super vos filij Israel, & super omnem cognationem quam eduxit de terra Aegypti, dicens: Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terrarum. Notus enim deus tantum in Iudæa erat, cætera impietas nequitiaque possederat, his in euangelio ait: Recedite à me operarii iniquitatis, nescio vos, de iustis autem in psalmo est dictum: Nouit dominus vias immaculatarum, & hæreditas eorum in æternum erit. Porro immaculati sunt, qui cupiditatibus repugnant, ne domino peccent, de quibus in Delboræ cantico dicitur: Iusti confortati sunt in Israel, vt videlicet superent aduersarias potestates, victoriaque potiantur. Iidem dona quoque sapientiæ & scientiæ accipere merentur, Ecclesiaste dicente: Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam & scientiam & letitiam, quæ nequaquam consequi potuissent, nisi à domino diligerentur, & apud eum in pretio forent. Vnde dictum est: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius: non esset eorum mors pretiosa, nisi præcessisset vita sancta. Ob quam quidem etiam dei effici meretur, & domus in qua habitet D E V S. Quod filij dei fiant, Ioannes in epistola testatur, dicens: Si scitis quoniam iustus est D E V S scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam ex ipso natus est. Idem in euangelio. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri, qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt, Quod præterea dominus dei sint, apostolus Paulus Corinthios instruens declarat, cum ait: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterum: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est? Etcum non modo intra se deum habitantem habeant, verum etiam ipsi in

Amos. 2

Psal. 36

Iudi. 5

Ecclesi. 1

Psal. 115

1. Ioan. 2

Ioan. 1

1. Cor. 3

1. Cor. 6

2. Tim. 2

Esaia. 53

deo habitent, hoc est in templo non manufacto neq; huius creationis. Inter vasa quoq; templi computantur, ex his Paulus vas electionis appellatus est, portans tamen nomē domini in gentibus, & ipse in domino permanēs. Ceteri etiam apostoli apostolique viri vasa electa fuere, vasa magnæ domus, alij quidem aurea, alij vero argentea. Ad quos propheta: Mundamini, inquit, qui fertis vasa domini. Neq; poterit esse vas domini, qui ab omnibus nequitie sordibus non fuerit emundatus. Etenim peccator quoque vas est, sed in contumeliam factum non in honorem, vas impurum vas non dei, sed diaboli. Quisquis igitur & spiritus sancti habitaculum, & vas dei sanctificatum atq; vtile esse desideras, viam delinque vitiorum, ac per virtutum semitam gressus tuos dirige, ab ostio atque voluptatibus discede, & ad cælum ascendendi labore ac sollicitudini te quamprimum accinge: vt pro iustitiæ fideiq; operibus mercedem capere mercare sempiternam, & tandem in illo pro cuius amore te exercueris, feliciter conquiescas.

De præmio iustorum. Cap. XIII.

Prou. 5

Psal. 43

Psal. 116

Psal. 95

Etenim si iustitia pietateq; præditi homines ab omni potenti deo tot tantisq; bonis afficiantur in terra quanto magis in cælo: vbi æternum eis constituit habitaculum, vbi sedem perfectæ consummataq; beatitudinis esse voluit. De qua in prouerbijis dicitur: Habitacula iustorum benedicentur. Et in psalmo: Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Cumq; ita sit, illi procul dubio, qui illuc transferentur, perpetuo benedicti ac beati erunt, gaudētes in conspectu dei semper, iam salutē consecuti nulli prorsus iniuriæ obnoxiam, nullius sollicitudinis participem bonorū omniū plenam atq; conferā. Idcirco psalmista ait: Vox exultatiōis & salutis in tabernaculis iustorū. Idem alibi, Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum à facie domini: quoniam venit iudicare terrā. Tunc em iusti rapientur ab angelis obuiam Christo, & ad partem dextram collocati cū ipso ad cæleste regnum trāsmigrabunt.

DE CHARITATE LIBER. III.

bunt, ipso Christo domino dicente. Venite benedicti patris mei percipite regnum a constitutione mundi vobis paratum, qui & in peregrinos hospitaes, & in egenos liberales, & in afflictos fuistis misericordes, accipite tandem pro modicis magna, pro terrenis caelestia, pro breuius sempiterna. Hæc igitur erit benedictio illa, de qua Solomon ait: Benedictio domini super caput iusti. Quam rem latius quidem explicat psalmista, dicens: Quis ascendit in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet: Innocens manibus & mudo corde, id est, qui nec actionis improbæ, nec cognitiõis malignæ vitio fuerit pollutus. Deinde sequitur: Qui non accepit in vano animam suam, nec iuravit in dolo proximo suo, hoc est, qui post vanitates & insanias huius mudi non abiit, nec quenquã verbis ad fraudem compositis decipere est conatus. Hic inquit, accipiet benedictionem a domino, & misericordiam a deo salutari suo. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos (ait Apłs) sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Iustitia quidẽ idoneos reddit ad promerendam gratiam, sed profectio nisi Christi domini merita accessissent, beatitudinis donum accipere nemo dignus esset: Vnde & in psalmo est dictum: Salus iustorum a domino. Nemo igitur suis meritis arroget, quod diuinæ est liberalitatis, ne elatione amittat, quod in humilitate sperauit. Iustus quia in omnibus se submittit, a domino sublimatur iuxta illud Ecclesiastici: Qui operatur iustitiã ipse exaltabitur. Non solum autem se submittit qui iustus est, sed etiam omni proficit probitate, viriaq; deuitat. Sic enim in Esaia legitur: Qui ambulat in iustitijs & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiã ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitat. Igitur qui in his non ambulat, non est iustus: & qui non est iustus, habitare in excelsis non poterit. Iustum autem per eundem prophetam consolatur dominus, & promissis remunerationis allicit dicens: Dicite iusto quoniã bene, quoniã fructum adinuentionum suarum comedit. Porro iustorum remunerationis quod est aliud, nisi aeterna

Mat. 24

Prou. 10

Psal. 23

Titum. 3

Psal. 36

Eccle. 10

Esaia. 33

Esaia. 3

Cap. XIII

MARCI MARVL

Pfal. 105

8. 118

Pfal. 67

Mat. 13

1. Cor. 2

1. Pet. 1

beatitudo? Beati, inquit propheta, qui custodiunt iudiciū & faciunt iustitiam in omni tempore. Et alibi, Beati im-
maculati in via, quia ambulant in lege domini. Et in eu-
angelio, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam
ipsi saturabuntur. Hi enim pro operibus iustitiæ replebū-
tur bonis felicitatis æternæ, & ipsa virtutum esuries ac si-
tis refici merebitur dapibus gloriæ cœlestis, dicente pro-
pheta: Iusti epulentur & exultent in conspectu dei, & dele-
ctentur in lætitia. Illustrabuntur insuper ex diuina visio-
ne, & animæ beatificatæ decor redundabit in corpore im-
mortali atq; incorruptibili, dicente saluatore: Tunc iusti
fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Cæterū: ne plu-
ribus immoremur in singulis, nemo est qui vel fando ex-
plicare, vel cogitādo queat cōprehendere, quāta siue quā-
lis iustorum in cœlesti regno sit merces: hoc tibi testatur
Apostolus, dicens: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec
in cor hominis ascendit, q̄ grande bonum sit, quod deus
ipse suis dilectoribus possidendum fruendumq; præpara-
uit. Audiamus igitur (si tale bonum consequi cupimus)
Petrum apostolum exhortantem: Succincti (inquit) lum-
bos mentis vestræ, sobrii ac perfecti sperare in eā, quæ of-
fertur vobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, quasi fi-
lij obedientiæ, nō cōfigurati prioribus ignorantie vestræ
desideriis, sed secūdum eum qui vocauit vos sanctum, vt
& ipsi in omni cōuersatione sancti sitis. Tanti est ergo fa-
cienda pie sancteque viuēdi virtus, quāti ipsa virtutis mer-
ces, quæ est summum hominis bonum, ad quod per hanc
quidem virtutem peruenitur. Tales igitur simus, qualib⁹
ista quæ dicta sunt, cōferri credimus.

De peccatis principalibus per septem le-
præ genera significatis. Cap. XIII.

Porro bonitatem ipsam magis ac magis expetemus,
cum peccati quotq; mala considerauerimus. Quic-
quid legi diuinæ aduersantur, quicquid virtutibus
contrarium est, rationiq; repugnans, peccatum est. inter
peccatum & delictum quidam discernunt, delictumq; le-
uissimum

DE CHARITATE LIBER III.

uius esse aiunt. Id enim delictum dici, cum non facimus quod debemus: peccatum vero, cum committimus quod non debemus: in illo boni omissionem esse, in hoc perperationem mali. Vtrobique tamen vocabulo scriptura pluribus in locis indifferenter indistincteque vtitur. Ceterum non parua inter se peccatorum discrimina sunt, cum aliud alto longe grauius sit detestabileque magis, vel diuersigenis atque conditionis. Peccatum in lege veteri per lepra significari nouimus: & sicut variae ibi leprarum species notantur, ita varia esse peccata manifestum est. Colore habitusque diiudicantur leprae, sic peccata specie atque potestate. Non incongrue igitur ipsa septem capitalia vitia, septem generibus leprae nunc comparare conabimur. Prima quidem lepra describitur coloris albi in cute carnis viuae cum capillorum aspectu mutato. Albedo ista pallor inuidiae est. Inuidus de alieno bono dolens, liuidam praese fert faciem: dumque male affecti animi stimulis agitur & inquietatur, in carne viua vitium esse dicitur tunc autem & capillus mutatur, cum relicto rationis consilio, cuius in capite sedes est, prauae cupidinis affectum sequimur. Nihil autem nequius, quam quos imitari debemus, eis inuidere velle. Alterum leprae genus florere dicitur, ac totum quippe corpus a capite usque ad pedes occupare, quae tamen munda esse putatur, nisi caro viua apparuerit. Hanc equidem mentis torporem esse reor, & ad ea persoluenda quae tene mur otiositatem atque ex taedio neglectum, quod vitium accediam appellant. Ea sane totum hominem possidet, dum mollem penitus & effeminatum reddit. Munda autem est, nisi caro viua apparuerit: quia vitium istud nec stultis, in quibus ratio mortua est, imputatur: nec mala valetudine affectis, quorum bona voluntas morbo impedita est corporis. Tertia leprae species, hulus est in carne natus & sanatus, & in loco hulceris cicatrix alba siue subrufa, & carne reliqua humilior pressiorque, pili etiam in candorem versi. Hulus in carne auaritia esse existimo, cuius vulnus tunc obductum videtur, cum auarus adeptus est quod concupierat. Ceterum quia nec adepto satiatur, nondum sanatum vulnus cicatrix

Leuit. 13

Inuidia.

Acedia.

Auaritia.

Fornica-
tio,

Gula.

Superbia.

trix inæqualis ac discolor ostendit. Et quoniam ille nulla copia contentus, in superfluis parandis cumulandisque laborat semper, pilos habere dicitur, qui sunt superflua corporis, cicatrix autem alba, dilectionem in acquirendo indicat, rufa ardorem in concupiscendo. Quartum lepræ genus dicitur caro & cutis igne adusta & satana, sed & ipsa cicatricem habens albam siue rufam reliqua cute humiliorem, pilorum colore mutato, atque in cicatricis cute lepra excrescente. Quid est lepra ista, nisi libidinis igne succensa appetitio? quæ tunc quidem sanatur, quando vel explet legitimo matrimonio auiditatem, vel coercet excolendæ castitatis gratia. Sed si pristinæ voluptatis recordatio labefacere ac mutare cœperit propositum, nec iam meretricari erubuerimus, cicatrix suscipit inæqualitatē cutis, & coloris pilorumque mutationem. Conuersa est enim in cādorem carnalis dilectionis, & in rubedinem inflammatæ auiditatis, & in lepram excrescentē, eo quod frequenti vſu non satiatur turpis libido, sed magis accenditur. Quintum genus lepra capitis est & barbæ in viro vel muliere: cum locus humilior fuerit reliqua carne, & capillus flauus solitoque subtilior, lepra inquit capitis & barbæ est. Caput & barba gulæ contigua sunt. non inepte igitur lepram hanc ad crapulæ vitium referemus. Quoties per ingluuiem impotes rationis facti fuerimus, & iam nec lingua suum implere officium valuerit, capitis ac barbæ lepra erit: non capitis & barbæ Aaron, in quibus est benedictionis diuinæ vnguentum, sed capitis & barbæ eorum, quibus manna fastidio est, & Aegyptiæ carnes voluptati. Capillus autem flauus, qui meretricibus conuenit, gulosorum impudentiam designat, quorum temeritati nihil obstat, quin semper obscenū ac turpe aliquid aut faciant. Tunc vero extenuatur capillus, cum bona animi per luxuriam cōsumuntur. Locus autē lepræ ubique humilior prædicatur, quia in ea parte virtus animæ deprimitur, in qua peccatur, non in qua non peccatur: potest enim fieri, ut alicuius partim virtutibus præstet, partim alicui vitio deditus sit. Sexta lepra caluitij est. Si in caluitio, inquit, vel recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos

DE CHARITATE LIBER III.

cerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in caluitio. Quoniam caluitium summa capitis occupat, per hoc superbiæ elationem signari reor. Sæpe se supra se erigit superbus, inani tumet gloria, pares contemnit. Cū de animi bonis inaniter sese iactat, albus color est in vertice: cum de bonis corporeis atq; fortunæ gloriatur, rubedo quæ corporeis conuenit, sedet in capite. Et quia caput caluitio deforme fit, utpote capillorum ornameto vacuum, innuit nobis, nihil esse honesto viro indecentius, quàm inanis ac superba suimet iactatio. Septima vero ac suprema istarū, quæ in Leuitico simul tractatur, lepra, non hominis esse dicitur, sed vestimenti. Vestis lineæ (inquit) siue laneæ, quæ lepram habuerit in stamine atq; subtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur. Demus hanc (si liber) quod reliquum est, iracundiæ vitio. Cum enim nulla animi passio ita hominem infatuat atque dementat ut iracundia, merito lepra ista non hominis est, sed vestis, hoc est, eius qui nihil in se hominis habet præter figuram, quicquid vestimentum hominis dici potest debet quàm homo. Qui cito irascitur, leuis est ut linū: qui cito placatur, mollis ut lana: qui immaniter furit, vestis ex pelle ferina est. Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Lepra hæc in stamine est & subtegmine: quia iracundus & intus furore estus at, & foris petulanti ore rixatur. Quoniam autem ubique color albus ac rufus lepræ tribuitur, quæri potest, quomodo albedo peccato conueniat, cum præsertim ecclesia in Canticis nigram se prius fuisse fateatur cum erraret, deinde formosam, cum credens Christo sponso iuncta esset, qua ratione igitur lepra candida est vel rufa? Sed quia vel regimus peccata, vel ostendamus, ideo arbitror lepram candidam hypocritarum esse sepulchris similium dealbatis. Rufam vero lepram illos habere, qui manifesto & sub multorum conspectu erubescenda committere non verentur. Denique saluatori qui peccata nostra tulit, dicitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Præterea sit ple-

Ira.

Color
albus.

Color
rufus.

Quare loc-
cus lepræ
humilior.

Psal. 37

Hæretici.

Leuit. 14

runq; vt cum in peccato deprehendimur, ora inficiat, ru-
bor, dum accusari magis quàm peccare pudet. Quare eti-
am locus lepræ humilior est quàm cætera quæ sana sunt;
quia peccatum ad terram animam premit, humiliq; allis-
dit. Vnde & labi atq; cadere dicitur, qui peccat stare vero
& rectus esse, qui non peccat. Humilem itaq; lepræ locum
grauitas peccati facit atq; pondus, de quo Dauid lamenta-
batur, dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput
meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. Non
est huius loci de hostijs quoque & expiationibus lepræ
differere, satis sit generatim ista breuiterque perstrinxis-
se. Nec tamen omitemus illud quoque lepræ genus obi-
ter attingere, quod post aliqua seorsum describitur, vt
maius aliquid innuat, quàm quod cum illis quæ simul
enumerata sunt, commune sit. Lepra hæc, domus est ha-
bentis in parietibus valliculas, pallore siue rubore defor-
mes, humilioresque superficie reliqua. Domus ista eccle-
sia Christi est: hæc maculas patitur, dum hæreticorum fal-
lacibus argumentis impugnatur. pallor & rubor in ma-
culis est, quia hi quidem fidelibus inuidendo liuent, atq;
irascendo inflammantur, sed veritate victi eisdem tandè
cedunt, atque ita reliquis orthodoxis inferiores inueni-
untur. Recte itaq; sacerdos lapides, in quibus orta est le-
pra, erui ac profligi iubet, & parietes radi, vt omni pror-
sus ablata errorum spurcitia, nec maculam habeat Chri-
sti sponsa, nec rugam. Non ante pullulare cœperunt hæ-
reses, quàm disseminatum est euāgelium: nec ante lepra
hæc iussa est obseruari caueriq; quàm filij Israel terram
ingressi fuerunt p̄tmissionis. Porro si cui nostra lepra-
rum expositio duriuscula fortasse videbitur & extorta,
sequatur alios, qui in ipsis enodādis magis sibi placuerint
dūmodo sciat omnes in hoc cōuenire, vt leprā p̄t̄m esse
asserāt. Ego huiusce morbi vi fœditateq; perspecta, cogi-
tet, quāta peccati, qđ ei cōparatur, deformitas, qualis per-
niciēs sit. Sicut enī lepra totius corporis pulchritudinem
demolitur, ita omnem animæ decorem corrumpit pec-
catum. atq; hoc solum malum est, quo illa lædi perirēq;
possit. Nunc tādē vnde digressi sumus, eo reuertamur,
vt

DE CHARITATE LIBER III.

vt aliam quoque peccatorum differentiam explicemus,
ac postremo, quæ ex illis incommoda nobis oriantur, in-
quiramus.

De peccatorum differētia. Cap. XV.

Quædam peccata ita leuia sunt ac minuta, vt his
carere omnino non possumus: & quia veniam fas-
cile impetrent, a nonnullis venialia nuncupā-
tur. Hæc quidem a regno dei non excludunt, aditum ta-
men ad illud nobis tam diu impediunt, donec expientur.
Nihil enim inquinatum illuc intrabit. Sed nunc de illis
duntaxat nobis erit sermo, quæ mortifera sunt, quæq; vi-
tari & debēt quidem & possunt: aut si commissa fuerint,
pœnitentiæ doloribus extenuari purgariq; alioquin ad
æternum interitum compellent non pœnitentem, tanto
acrius puniendum, quanto delinquendo ab æquitate res-
cessit longius. Etenim ex his quoq; quæ perniciofa sunt,
aliud alio execrabilius iudicatur, ac proinde maiore di-
gnum supplicio pœnaq; acerbiorē multandum. Quod-
cumq; autem peccatum leuiorum modū excefferit, mor-
tiferum erit: ideo in scripturis dicitur peccatum ad mor-
tem, non ad mortem hanc omnibus communem, sed ad
illam quæ propria damnatorum est: quæ vtiq; illos quos
inuadit, non perimit, sed quo nihil est tetrius, nunq̃ mo-
rituros æternis cruciatib⁹ torquet, doloreq; afficit omni
morte magis expauescēdo. Porro ex hac delictorum spe-
cie illud maximum esse creditur, quod blasphemi in spiri-
tum sanctum in euangelio nominatur. Huius criminis a
domino saluatore coarguti sunt Iudæi cum dixissent eū
in Beelzebub, non in dei virtute eicere dæmonia. Patet
ergo, peccatum in spiritum sanctum tunc perpetrari, cū
quis dei opera alijs tribuit, non errore deceptus, sed inuisi-
diæ stimulis actus, vt dei laudem sua procacitate obscur-
ret. Quicumq; (inquit) dixerit verbum contra filium ho-
minis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum
sanctum, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in fu-
turo. In filium hominis peccat, qui opinione falsus, Chri-
stum purum hominem putat: quæ quidem culpa, quia ex

Matth. 13
Pctm in
sp̃m sc̃m.

ignoratione est profecta, ad credulitatem conuerso atq;
 correcto protinus condonatur. Si quis vero aperte opera
 dei intelligens, virtutem calumniatur, dum religioni no-
 stræ inuidet, & quæ per spiritum sanctum facta sunt, im-
 pie ad diaboli potestatem refert, huius culpa irremissibi-
 lis esse decernitur. Non quia pœnitentibus aliquid nō re-
 mittatur, sed quod sic peccanti, ad pœnitentiam conuer-
 tendi se facultas denegatur, veluti indigno dei gratia, quī
 sciens ac prudens deo ausus sit aduersari, & iam cognitā
 sibi veritatem linguæ petulencia polluere, tātoq; se sacri
 legio sponte astringi. Illos quoq; in inferno magis plectē-
 dos credimus, qui credentes, euāgelicisq; instructi doctri-
 nis deliquunt, q̄ qui mandatorū dei ignari peccant. quod
 testatur saluator, dicens: Seruus qui scit voluntatem do-
 mini & non fecit, vapulabit multis: qui autem ignorauit
 & non fecit, vapulabit paucis. Quis præterea negauerit
 maius esse peccatum eorum qui sub euāgelio sunt, q̄ qui
 olim sub lege erant? Quis enim nescit eum magis teneri,
 qui iam accepit beneficium, q̄ qui promissum adhuc ex-
 spectat? Illud autem quod ab Israelitis multo tēpore fuit
 speratum, nobis in aduētū CHRISTI est persolutum.
 Tanto igitur plus ingratitude committimus manda-
 tis domini non obtemperando, quanto plus accepimus
 gratiæ. Ex his quæ dicta sunt, liquido apparet, inter pec-
 cata quæ ad mortem committi dicuntur, aliud alio ma-
 ius esse, plusq; pœnæ mereri: & sicut genere, ita & grauita-
 te differre. Quinetiam in eodem genere peccati esse quas-
 dam accessiones, quæ peccatum grauent, si contigerint:
 eleuent, si non contigerint. Non est huius loci de ijs refer-
 re, nimis enim prolixæ tractationis erunt si referantur,
 & peccatorum distantiam ostendisse sat est: ne quis forte
 cum Stoicis deliret, & paria esse putans, nō magis timeat
 interimere hominem q̄ lædere. Nosse insuper debemus,
 vt supra est dictum, siue leue, siue graue peccatum fuerit,
 si minorum mensuram præterierit, pœnæ ignis æterni
 esse obnoxium, & inferni supplicia grauitate distare, nō
 tempore: quoniam exilij eorum omnium qui illuc rele-
 gantur, finis est nullus. Restat nunc vt de mortifero cri-
 mine

DE CHARITATE LIBER III.

mine in communi loquendo, quæ peccantem incommoda sequantur, perscrutemur, ut magis pateat, eiusmodi peccatum quod fugiendum atque vitandum sit, cum perspexerimus, quot illud qualiaque mala sequantur.

Quæ mala peccato accedant. Cap. XVI,

Bonus deus bonorum auctor non malorum est. Cum ergo ille qui cuncta fecit valde bona, hominem quodque bonum fecerit, quis eum ex bono malum reddidit, nisi voluntas mala de libero procedens arbitrio? Itaque idem ipse, qui ex deo bonus erat, ex se factus est malus. Integrum illi fuit naturam bonam, sicut a deo acciperat, ita & conseruare, sed noluit, neque curauit. Voluntate igitur non natura mali efficiamur, cum peccamus. Et quia peccando naturam ipsam lædimus, naturam quodque conditorem deum simul offendimus. Ideoque peccantibus mala omnia non immerito accidere cōfitemur: quemadmodum e contrario iustis & innocentibus, & non suam, sed dei sequentibus voluntatem bona omnia euenire. Cur autem iustis quandoque male, & iniustis bene? Hoc certe minime videbitur mirum, si rerum exitum, qualis utrorumque futurus sit spectabimus. Iustus quippe viris aduersa quæ contingunt, summæ perennisque felicitatis meritum per patientiam comparant. Malorum vero prosperitas, nequioris luxuriæ illis materia est, intemperantiæque dissolutioris. Tanto itaque maius merentur supplicium, quanto in præsentibus viuendo delicijs videntur sibi esse feliciores. Male quidem Lazaro pauperi erat, bene diuiti epuloni, sed cito & malum illius in bonum commutatum fuit æternum, & huius bonum in æternum malum. Debemus ergo etiam malum hoc quod bonis in vita accidere solet, non malum sed bonum iudicare: & bonum illud quod malis blanditur, non bonum sed malum potius arbitrari. Quam vere recteque ista dicantur, satis perspicue diuersus eorum finis probat. Soluta tandem questione: quidem seipsam aperit non temporalia considerantibus, se æterna; consequens est, ut peccatum ipsum

eo magis vitandum sit, quo illa etiam quæ bona videtur, in summam conuertat perniciem, vltimumq; malorū. Et si hoc de rebus quæ vulgo bonæ putantur contingat, quid de ijs quas malas esse iudicant dicemus, cum premere cœperint vitæ deprauatæ virum, nisi futuræ damnationis illas initium esse: si modo is a peccatis in tempore nō resipiscat, flagitijsq; finem statuendo rursus virtuti exercendæ pro viribus incumbat. Cæterum plurima quidē ante damnationem peccatum consequi solēt mala, quæ nunc operæpretium erit referre, quo demū cōstet, præsentis quoq; mali vitandi causa non esse peccandū. Quæ dicam, nolo vt mihi credantur, nisi singula sanctorum auctoritate scripturarum firmata erunt. Peccati igitur ea prima malignitas est, inutilem facere hominem, & neq; sibi neq; alijs recte consulentem. Dicitur enim in Ecclesiastico: Qui sibi nequam est, cui aliq; bonus erit: Peccator plerumq; instabilis est, nunc hoc nunc illud aggreditur, quod placebat, displicet: quod displicebat, placet: nihil in illo potest esse firmitatis, quoniam non supra petram ædificat, sed super arenam, & arūdo est vento agitata. Hoc psalmistæ crede dicenti: In circuitu impij ambulant. Neque enim recte possunt ambulare, qui deo non ambulant. ² Peccatum veri intelligendi acumen hebetat. Ambulabūt, inquit, vt cæci, quia domino peccauerunt. Et in euangelio de peccatoribus est dictum: Cæci sunt & duces cæcorū. Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Peccatū ³ perdit humanæ conditionis dignitatem, hominēq; brutis reddit comparandum. De quo psalmistæ verba tibi fidem faciunt dicentis: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similibus factus est illis. Cuius ignominia idem volens nos expertes esse, hortatur & ait: Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Quid enim despiciabilis, quid fœdus, q̄ ex homine pecudem effici, & eo qui proprius humanæ atq; angelicæ mentis est, intellectu carere? Peccatum vitæ spatia minuere dicitur. Sic enim de Heri de filio in Genesi legimus: Fuit Heri primogenitus Iudæ filius nequam in conspectu domini, & ideo ab eo occisus est.

Eccle. 14

Psal. 11

Sopho. 1

Lucæ. 6

Psal. 48

Psal. 31

Gen. 38

Psal. 54

DE CHARITATE LIBER III.

est. Sanctus quoque in psalmis spiritus loquitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Et in Proverbijs ait Solomon: Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. Sed licet aliquis malus diu uiuat, quod diu in peccato est, in morte est, testatur hoc Paulus apostolus, dicens: Vidua quae in delicijs est, uiua mortua est. Et in Apocalypsi angelo, id est, praefidi ecclesiae Sardis dicitur: Nomen habes quod uiuas & mortuus es. Et dominus in euangelio: Sinite mortuos, inquit, sepelire mortuos suos. Ad haec ne principes quidem sperent, diu posse regno suo frui, si ipsum regem regum & dominus dominantium offendere non verentur: testis est bis euerfa Hierusalem, primo a Chaldaeis propheta dicente: Propter peccata quae peccauistis, abducemini in Babyloniam captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum, deinde a Romanis: quod futurum illis praedixit Christus dominus, quem ob inuidiam persecuti sunt. Hoc autem peccatis exitibus euenire etiam in ecclesiastico discimus, ubi dicitur: Regnum a gente in gentem transfertur, propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. Ipse quoque Nabuchodonosor rex cum esset omnium potentissimus, deo quoque se aequaret, regno exturbatus vixit cum bestiis, donec ad mentem rediens efferre sese desinit, seque hominem agnouit, & confiteri coepit, quod solus deus mundi sit dominus, ius habens in regna hominum, & cuiusque voluerit illa distribuens. Quin etiam imperio praestare, diuitijs opibusque pollere quid iuuat, si quisque mortali peccat, miser esse probatur? Maiore enim sui parte, hoc est animo miser est, rametipsi vulgi opinione, qui nihil nisi corporis fortunaeque bona mirari didicit, felicissimus feratur. In Apocalypsi angelus, id est, antistes Laodiceae ecclesiae gloriatur, quod sit diues & locupletatus & nullius egens, & tamen dicitur ei: Nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper & caecus, & nudus. Non est enim felicitas diuitijs abundare, sed virtutibus: neque infelicitas inopia grauari, sed flagitijs. Fame quoque & mortes delinquentibus minatur dominus, dicens: Terra cum peccauerit mihi, ut prauaricetur prauaricans, extendam manum meam

Proue. 10

2. Tim. 5
Apoca. 22

Baruch. 6

Eccle. 10

Daniel. 4

Apoca. 3

Ezech. 14

Apoca. vi.

Eccle. 9

Ezech. 33

Hierc. 6

1. Ioan. 1

meam super eam & conteram virgam panis eius, & im-
 mittam in eam famem, & interficiam de ea hominem,
 & iumentum. Quod si multiplicentur scelera, grauabis-
 tur vindicta. Sape autem cōtingit vt vñum peccatum plu-
 rium causa sit. Dauid adulterium cum Bethsabce commis-
 sum celatum volens: Vriam virum eius obtulit hostibus
 interimendum. Herodes Ioannem a quo illiciti connu-
 biū arguebatur, in carcerem misit, & capite cēdi iussit. Nō-
 nē illa etiam quæ filiæ suggessit vt hoc peteret, coniugiū
 fefellerat fidem & matrimonio prætulerat concubinatuū.
 vtque illo liberius vteretur, iustitiæ cultorem, cui talia
 displicebant, necandum curauit. Non ab re igitur scri-
 ptura ait: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus
 est, sordescat adhuc. Bonarum quoque actionum meri-
 tum amittitur propter peccatum, hoc Solomon testatur,
 dicens: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Di-
 uina & in Ezechiele vox est: Iustitia iusti non liberabit
 eum, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixerō ius-
 to, inquit, quia vita viuet, & confixus in iustitia sua fes-
 cerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni traden-
 tur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morie-
 tur. Nec præterita igitur nec præsentia benefacta pro-
 derunt ei, qui vel semel aliquid morte dignum commi-
 serit. Quid adhuc? Peccatum, sapientiæ donum corrū-
 pit, & cum qui ante sapiens erat, desipere compellit. Ta-
 les erant de quibus in Hieremia conqueritur dominus &
 ait, Stultus populus meus me non cognouit, filij insipi-
 entes sunt & vecordes. Sapientes sunt vt faciant mala,
 bene autem facere nescierunt. Versuti quippe & callidi
 homines, cum aliquid dolo se fecerint, sapere sibi viden-
 tur, sed mundi huius sapientia, stultitia est apud deum.
 Vere autem sapiens est, qui innocentiam seruat, vt ei pla-
 ceat, a quo vt saperet, accepit. Ex omnibus tamen ma-
 lis quæ in se habet peccatum, hoc teterrimum est, quod
 nos a deo separet: & qui per gratiam adoptionis filij dei
 sumus, per peccatum efficiamur serui diaboli. Quod a
 deo separetur qui peccat, audi Ioannem apostolum dis-
 centem: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ, si
 dixeris

DE CHARITATE LIBER III.

dixerimus quod societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Idem innuunt prophetae verba in psalmo ad deum dicentis: Tu es deus non volens iniquitatem, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebit iniustus ante oculos tuos: odisti omnes qui operantur iniquitatem. Esaias etiam exprobrat his & ait: Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret. Quae enim communicatio lucis ad tenebras (vt Apostolus inquit) quae societas CHRISTI cum Belial? Cum autem a deo quis recedit, continuo fit diaboli seruus. Nam si omnis (vt saluator ait) qui facit peccatum, seruus est peccati: nonne etiam diabolo seruit, qui eum vt peccet stimulat? Iudas vitis dediti cum se iactarent deum habere patrem, audiunt: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Quam sententiam secutus Ioannes apostolus ait: Qui facit peccatum, ex diabolo est, quonia ab initio diabolus peccat. Quanta igitur in felicitas est, vt homo a deo factus, ad imaginem dei creatus, eique in filium adoptatus nequissimi demonis mancipetur seruituti, ipsumque habeat patrem, tanta cura diligentiaque adhiberi debet, vt crimen quod huiusce mali causa existit, caueatur ac vitetur. Illis enim qui hoc contempserint, & post peccatum ad poenitentiae remedia non recurrerint, nihil reliquum erit, nisi vt ad supplicia nunquam finienda damnentur, audiantque omnium terribilium maxime expauescendam iudicis vocem dicentis: Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Haec ergo vltima peccati perniciēs est, quod hominem ab hereditate coelestium bonorum exclusum ad ima poenarum loca aeterno relegat exilio. Denique peccatores mori dicuntur morte aeterna, sicut e contrario iusti viuere vitam aeterna. Scriptum est enim: Homo per malitiam occidit animam suam, & anima quae peccauerit, ipsa morietur. Et in euangelio peccatoribus dicitur: In peccato vestro moriemini: non morte quae corpus dissoluit, sed quae animam sublata omni quiescendi

Psalm. 5

Esaias. 59

Ioan. 8

Ibidem.

1. Ioan. 4

Sapient. 16
Ezech. 18

quiescendi spe terribiliter torquet & cruciat.

Quæ peccata sunt præcipue damna-
bilis. Caput XVII.

Psal. 118

Gala. 5

1. Cor. 6

Apoca. 22

Esaia. 66

Quæ sunt autem vel qualia crimina, quibus graua-
ti homines in profundum inferni demergantur,
psalmista explicat ad deum, dicens: Maledicti
qui declinant a mandatis tuis. Et dominus in euangelio
eos asserit extremæ damnationis reos fore, qui erga pau-
peres & egenos & afflictos claudunt viscera pietatis. Ac præ-
ter hos illi qui non spiritui, sed carni seruiunt, dicente A-
postolo: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicas-
tio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, venefi-
cia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixa, dis-
ensiones, hæreses, inuidia, ebrietates, comesationes, & his
similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniã qui hæc
agunt, regnum dei non possidebunt. Idem alibi repetens
ait: An nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt?
nolite errare, neque fornicari, neque idolis seruientes, neque
adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores,
neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque
rapaces, regnum dei possidebunt. Hinc sane in Apocaly-
psi, talibus flagitijs pollutos angelus domini a sancta ciui-
tate propellendo clamat: Foris canes & venefici & impu-
dici & homicidæ & idolis seruientes, & omnis qui amat
& facit mendacium. Hi & consciëntiæ stimulis incessanter
agitabuntur, & pœnis exterius illatis affligentur, dicente
domino: Eorum qui præuaricati sunt in me, vermis non
moriatur, & ignis non extinguetur. Atque ita damnatorum
propter peccatum tormenta nullo vnquam fine concluden-
tur. Nam sicut in celesti regno beatorum gloriæ finis ali-
quando futurus non timetur, ita in inferno pœnarum
terminus nullus vnquam sperabitur. Cum ergo iuxta ea
quæ modo dicta sunt, peccati tanta malignitas existat, vt
hominem inutilem, instabilem, intellectu hebetem, con-
ditione vilem & abiectum reddat, vitam minuatur, regna
auferat, diuitias faciat miseras, aduersitatibus subdat,
aliorum

DE CHARITATE LIBER III.

aliorum insuper delictorum causa sit, virtutū merita tā
 befcere cogat, sapientes infatuēt, a deo separet, diabolo
 copulet, bono summo priuet, & pœnis afficiat æternis, qđ
 vnquam tam cauēri debet quā peccatum: cum nihil os
 minino tam nobis esse queat noxiū, nihil ita ærumno
 sum. Si te tyrannus torqueat vt pecces, omnia tormenta
 perferre satius est, qđ peccare, si necem minetur, mori in
 nocentem viuere. Scias tamen nefarium esse mortem si
 bimetipsi aliquem inferre, vt imminens peccandi pericu
 lum deuitet, nisi deus iusserit: sicuti quibusdam virginia
 bus iussisse creditur, quæ sibi mortem consciuere, ne ab
 hostibus stuparentur. Quarum quidem memoriam ne
 quaquam celebret ecclesia, nisi miraculo reuelatum fuif
 set, illas non tam prospicere sibi se perimendo, quā do
 mino obedire noluisse. Alioquin nulli licere credimus,
 quicquid futurum timetur, sibi metipsi vitam eripere, ne
 illum offēdat, cuius lex est. Non occides. Proteruus est
seruus, qui domino depositum reddit, ante qđ porcatur.

Vnde tanta peccantium multitudo.

Caput

XVIII.

Porro cum tot taliaq; sint, quæ nos ne peccemus de
 terrent, quid causæ est, quod peccantium multo
 maior numerus, quā non peccantiū existat, mul
 toq; copiosior turba sit mundo seruientium, quā mun
 di domino & cœli terræq; conditori: ita vt cum prophe
 ta cogamur exclamare: Non est qui faciat bonum, nō est
 vsque ad vnum. Iam enim, quod futurum dominus præ
 dixerat, abundauit iniquitas, & refrixit charitas, vt pro
 pinquum testetur vltimi iudiciū diem. Multa quippe cer
 ninimus, plurima audimus, a quibus abhorret animus,
 & ne illa sentire posset, sæpe nobis optauit cum cecos os
 culos, tum aures surdas. Talia vero mirantibus nobis,
 causamque inquirentibus respondet Ecclesiastes, dicens:
Quia non profertur cito contra malos sententia, absque
 timore vllō filij hominum perpetrant mala. Dilatio igitur

Psal. 52.

Eccle. 8

V tur

rur pœnæ, peccandi prestat licentiam. Sed si cogitarēt pec-
 catores tanto acriorem fore vindictam, quanto magis ve-
 nire cunctatur, peccandi libidinē coercerent, & nequitiaē
 finem citius imponderent. Delictorū enim ultor deus non
 semper statim punit: peccātis autem pœnitentiā ideo diu
 expectat, vt si aberit correctio, minus excusabilis fiat per-
 tinacia. Caterum dum cœlestis arbiter a flagello quiescit,
 non remittit iram, sed colligit, vt totā vno impetu effun-
 dat, & plectendi tarditatem grauitate compenset. Inte-
 rim ad peccandum alios corporis prouocat voluptas, a-
 lios honorum stimulat ambitio, alios multa habēdi au-
 ditas vrget. Ab his tribus tantū fontibus cuncta quæ sub
 cœlo sunt crimina oriri quidem reor. Eteñ voluptatis
 germina sunt, otium, ventris ingluuies, iocandi inconti-
 nentia, scortandi inexplebilis cupido, sup̄ri, adulteriū, a-
 liaq; libidinis, quæ ne dici quidem honeste potest, perpe-
 tratio: & illa quæ libidinē incitent, obsceni cantus, mola-
 les musicorum soni, virorum cum mulierculis lasciuien-
 tia tripudia, aliaq; huiusmodi plura. Ipsa deinde dignita-
 tum honorumq; appetitio genitrix est inuidiæ, nutritrix su-
 perbiæ, amatrix inanis gloriæ. Is enim qui videri publi-
 co aliquo officio dignus cōcupiscit, alijs detrahit vt se ef-
 ferat: aliorum facta deprimat, vt sua extollat: adulatori-
 bus fauet, & vix vllō vitio abstinere, dum in his etiam quæ
 perperam agit, se laudari cognoscit. Postremo cumulan-
 darum opum auiditas quot scateat sceleribus quis enu-
 meret? Inde sunt inter fratres odia, inter amicos dissen-
 siones, iurgia, lites, contentiones, aleæ lusus, periuria,
 fraudes, furta, rapinæ, contumeliæ, iniuriæ, vulnera, cæ-
 des, & citius adeundæ hæreditatis gratia concupitæ ante
 diem parentum mortes. Quid multa? nullum prorsus fla-
 gitium, in quo aliquid speratur lucri, deuitat auaritia, di-
 cente apostolo: Radix omnium malorum est cupiditas.
 Omnibus autem malis istis carebit, qui tribus illis, a qui-
 bus cuncta gigni credimus, carere studuerit. Obstruis
 quippe fontibus, riuos deficere ac ficcari necesse est. De-
 finent fluere vitia, cum vnde fluant non habuerint. Re-
 cide truncum, & rami moriuntur. A voluptate, ambitio-
 ne,

DE CHARITATE LIBER III.

ne, auaritia procul esto, & nullam causam habebis iniqui aliquid improbeque patrâdi. Vt voluptates fugias, memor esto sapientissimi Solomonis sententiæ, dicentis: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus latus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis arguuntur præterita. Brevis nanque momentaneaque voluptas facile contemnetur, si æterna cogitabimus. Vt autem & tertenarum dignitatum ambitio in te nō habeat locum, recordare quod ob hoc ipsum phariseos damnauerit dominus noster, dicēs: Væ vobis pharisei, qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Recordare præterea quæ graui onere premuntur, qui in dignitate constituti sunt, primo quod multo magis illis imputatur peccatum quàm cæteris, deinde quod non pro se modo, verumetiam pro omnibus quibus præsumt, tenentur reddere rationem. Et si per eorum negligentiam plebs deliquerit, tam aliena quàm suæ culpæ rei erunt. Vt postremo diuitias non concupiscas, Apostoli præceptum ad mentem reuoca. Ni hil, inquit, intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus, habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nam quid volunt diuites fieri, incidunt in tērationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Nec dicitorū Christi domini obliuiscaris: Nolite (inquit) thesaurizare in terra, sed in cælo. Nō potestis deo seruire & mammonæ. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Et facilius camelus transibit per foramen acus, quàm diues ascendere valebit ad regnum cælorum. Et væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Illius etiam diuitis memento, qui hubertate frugum lætatus, per annos multos his fructurum se putauit, & nocte insequenti vita decessit, quod congregauerat, alijs reliquit, ipse sua spe frustratus est. Ille quoque diues mēti tuæ succurrat, quem vestiebat purpurea, quem quotidie delicata faginabant conuiuia, nudus in inferno sepelitur, & in igne ardens gutta aquæ

Eccle. 17

Lucæ. 11

1. Tim. 6

Matth. 6

Matth. 16

Lucæ. 6

Lucæ. 11

Lucæ. 16

Matth. 7
Luca. 6

indiget, qua linguam refrigeret. Si talis est presentium diuitiarum fructus, nonne stultissimus est qui eas concupiscit, & non potius ad diuitia nunquam perituras aspirat? Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Qui ergo tria hæc quæ proposuimus curauerit, ille arbor bona bonos germinans fructus erit, mala autem malos proferens fructus esse desinet. Si enim in radice vitium non fuerit, nec in fructibus erit. Non de patribus & filiis (ut quidam putauerunt) ista in euangelio dicuntur, sed de operibus ex intentione animi profectus. Alioquin falsa esset arboris parabola, si hoc significaret, quod pater bonus bonos gignat filios, & malus malos. Achab enim regum Israel pessimus, optimi filii ac pessimi Ioram pater fuit, & e contrario Ezechias rex Iuda iustus ac sanctus Manassæ genuit iniquum atque scelestum. Nemo itaque suum peccatum patris prauitate excuset. Pater non portabit iniquitatem filii, nec filius nequitiam patris, anima quæ peccauerit, ipsa punietur. Qualis cuiusque in anima affectus fuerit, talia edet & opera. Intimo prius cordis morbo medicina est adhibenda, ut in cute inde nascentia hucera curentur. Interiora si sana fuerit, ea quæ foris sunt, pulchre ac probe se habebunt.

De quinque sensibus.

Cap. XIX.

ET quoniam sensus nostri viæ sunt, per quas illa, quæ animæ bonum corrumpunt, intus penetrare solent, quali custodia muniendi sunt, ne id patiantur, nunc docere conabor. Sensuum nostrorum impar numerus est. Impar autem numerus in scripturis diuinis mundus habetur, vero immundorum dicitur. Animalia quæ bina in arcam Noë ingrediuntur, ex immundus sunt, ex mundis quæ septena. Numeri ergo ratio nos instruit, ne qua culpa sensus nostros pollui sinamus, quos impar superputatio puros esse debere ostendit. Quinario numero ideo censentur, ut per legis præcepta eos dirigas, quinque enim volumina sunt Mosaica disciplinae diuinitus descriptæ. Et quia quinarium etiam quaternarium continet, per quem euangelia signantur, quicquid legi deest,

de

DE CHARITATE LIBER III.

de euangelio adimpletur, vt sensus non solum bonos habeamus, verum etiam perfectos. Quod si domino donante adepti fuerimus, tunc sequetur, quod ipse pollicitus est, dicens: Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis: persequentur quinque de vestris centum alios, & centum de vobis decem milia. Si enim sensus nostri præceptis diuinis muniti fuerint, vitiorum multitudo aduersum illos præualere non poterit. Cadent a latere eorum mille & decem milia, ad eos autem non appropinquabunt. Non oculorum munditiem inquinabit visus mulier, non aures demulcebit amatorius cantus, non naribus blâdiatur ad mollitiem animi compositum vnaquodque, nec gustus integritatem luxuriosi corrumpet sapor, neque tactum subuertere iniustæ actionis cupiditas valebit. Ab omni malarum passionum iniuria tuti erimus, si quoties oppugnamur, ad arma institutionis diuinæ sanctorumque exemplorum protinus recurramus. Tunc nempe Iesu duce quinque illi reges, id est, quinque corporis sensus, qui nobis imperando regnabant, ad speluncam conscientie nostræ compulsos mori sibi cogemus, vt iam viuere deo discant obedireque spiritui, serui eius facti, cuius antea domini fuerant. Tunc in euangelio quinque talenta nobis a domino credita, alia quinque superlucrabitur, duplicato quæstu spiritualium negotiatione actionum. Tunc quinque virgines non iam fatuæ, sed prudentes, comparato misericordie oleo accessisque lampadibus charitatis, occurrentes cælesti sponso intrabunt cum eo ad nuptias æternæ celebritatis. Tunc denique dicetur nobis: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Multi prophetae & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Relinquamus igitur cum vitijs terrenas vanitates, & non lacte sicut paruuli, sed sicut perfecti solido cibo vtamur, exercitatos (vt Apostolus ait) sensus habentes ad discretionem boni ac mali. Hoc est, in bonis operibus quotidie se exercendo, mala autem fugiendo, eorumque cupidini semper nobis aduersanti repugnando. Si quid sensus nostri (vt diximus) semitæ sunt, a sede ani-

Leuit. 26

Luce. 10

Hebræ. 5

Auditus. mi per corporis foramina patentes, per has hostes intrare desiderant, vt virtutum ciuitatem expugnent, & his expulsus ipsi ibi dominantur. Oculos quæcunque visu pulchra iucundæque sunt, infestant: quæ si concupiscere cœperit animus, per ianuam oculorum irrumpit, siue Veneræ voluptatis turpis apperit, siuæ pompæ luxuriæque festandæ cura, corporisque ornandi stulta sedulitas. Auribus infidiantur lasciuientium poetarum carmina, impudici cantus, ribicinum citharædorumque soni: quibus delectatus animus, & in molliem resolutus, iam inimicus prodere ciuitatem meditatatur, & illos admittere per portam male custoditi auditus. Olfactum debellare properant vnguenta: quod si odore per nares penetrante intus latens animus captus fuerit, omnibus muliebribus delicijs ad se aditum aperiet, neque eum odoramentis ad luxuriam vri pudebit. Cum gustu certabunt esculentorum poculentorumque exquisiti saporibus: quorum auiditate superatus animus, per lubricum gulæ callem crapulam illabi permittet: ventrique fauere incipiens, temperantiæ renuntiabit. Omnibus autem aduersarijs istis eorumque similibus viam tactus patefaciens, quicquid per alios sensus affectauit, id per se tandem opere complere maturabit, & tunc demum animus ipse perditæ vitæ conscientia pulsatus, cum Hieremia queri poterit, sensusque ac lugens exclamare: Mors ascendit per fenestras nostras ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Vitijs enim dominantibus, bona animi concidere ac perire necesse est. Porro vt bona vigeant, & mala repellantur, singulis remedijs singuli roborandi atque tuendi sensus erunt.

De visu.

Caput XX.

V Tergo mundos habeas oculos, mundi pulchritudinem immensitatemque intueri, & eius opificem ac gubernatorem deum intellige, mirabiliumque operum lauda magis mirandum auctorem. Si venustæ mulieris forma occurrerit tibi, tunc cum propheta deum deprecare: Auerte oculos meos ne videant vanitatem

DE CHARITATE LIBER III.

tatem. Quod si illa suum in te figat obtutum, tu retrahe
 tuum, & memento esse scriptum: Annuens oculo fabrica
 cat iniqua, proptereaq; præcepit in Ezechiele: Vnusquisq;
 que oculorum suorum offensiones abijciat. Audi confite
 rentem Solomonem: Omnia (inquit) quæ desiderauer
 unt oculi mei, non negavi eis: & cum nihil omnino in
 hac vita permansurum animaueret, exclamavit: Van
 itas vanitatum, & omnia vanitas. Audi & saluatoris in
 euangelio dictum: Lucerna corporis tui est oculus tuus:
 si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit:
 si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum te
 nebrosum erit. Siquidem oculi vagi & immodesti reliquo
 rum quoq; sensuum parere solent incontinentiam, & nec
 audire, nec odorari, nec gustare, nec tractare pigebit ali
 quid, quod voluptati erit, conspiciere, sicut autem simplex
 aspectus formam decoremq; omnium quæ videt, ad con
 ditoris laudem refert, ita reliqui sensus eum imitati, ni
 hil prorsus admittunt, quod deo minus gratum fore ar
 bitrantur: atque ita puri oculi totum corpus lucidum
 reddunt. Repulsis enim vitiorum tenebris, adamata vir
 tus spiritum simul & carnem suo irradiat fulgore. Si te,
 inquit, scandalizat oculus tuus, erue eum & proijce abs
 te. Melius est tibi cum vno oculo ingredi in vitam æter
 nam, q̃ duos oculos habentem mitti in gehennam. Non
 corporis oculus eruendus est, sed mentis. Nā clausis quo
 que oculis peccant cæci. Compesce igitur animi motum
 ad illicita lacescentem, & melius tibi erit, absque præsen
 tium voluptatum ṽsu ad æternas transire delicias, quàm
 tota vita per omnes voluptatum illecebras deducta sup
 plicij mancipari sempiternis. Vt ergo regni potius hæ
 res quàm poenæ reus inuentaris, imitare sanctissimi Iob
 continentiam, qui ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt
 ne cogitarẽ quidem de virgine. Conuenerat quippe cum
 oculis ne aspicerẽt, secum ne cogitaret. Spectaculis quo
 q; illis addesse caue in quibus lasciuia inhonestaq; agun
 tur: libidinis enim incitamenta sunt, & in quibus cæde
 humana grassatur, ne sæuitiæ impietatiq; assuefcas, cum
 proximi tui cruore oculos satiaueris. Ab his auersus

Eccle. 27
Ezech. 20

Eccle. 2

Matth. 6

Ibidem.

Iob. 31

Cap. XXI.

Esaia. 33

MARCI MARVLI

prophetam audi dicentem: Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum iste in excelsis habitabit.

De auditu.

Cap. XXI.

Ecdē. 23

AVrium autem conseruare integritatem ita oportet. Caue ne quid obscœnum, nequid iniquum, ne quid ab humanitate alienum libenti animo auscultes, dicente scriptura: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Delatoribus, detractoribus, impudicis, inaniter inconditeque garrientibus, impie de religione sentientibus non accommodes auditum, nisi contradicendi, redarguendi, refellendique causa. Fabulas amatorias, quæ ad turpem libidinem prouocant, audire noli. Tendiculas diaboli illa esse crede, quibus nos irretitos morti tradere molitur mergeretque in profundum. Ab adulantium quoque & ad gratiam loquentium verbis aures auerte, ne falsis laudationibus elatus magis aliquid esse te reputes quam quod es, & tibi tribuas, quod deo erit tribuendum, merearisque ab Apostolo corripiri dicente: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil denique audire te delectet, quod corpus tantum voluptate afficiat, animæ autem salutis nihil conferat. Perniciosa enim res est, aures cantu dulci suauibusque sonis delinire, & animæ pati detrimenta, cum potius animæ salus per corporis labores castigationesque cōquirenda sit, per ieiunia, per vigilias, per scribēdi legēdi, orandi, aliosque adhortandi fatigationes. Operariis quippe impigris ac sollicitis opus est patrifamiliās in vinea sua excolenda, non otiosis & oscitantibus, & qui fructum capere negligunt, dum florum foliorum quæ luxuria delectentur. Quæ ergo spiritui conducunt, illa audias: quæ autem carni blandiuntur, veluti mortifera non admittas. Porro vt ex deo te esse testeris, verba dei audi. Illis qui hoc contemnunt dicitur: Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Aperi aures sapientiæ & scientiæ salutari, & vinea delectare, vt proficias magis. Interesse prædicationibus

1. Cor. 4

Ioans.

DE CHARITATE LIBER III.

nibus ac sacris ecclesiæ lectionibus stude, nec solum auscultes quæ dicuntur, sed etiam memoriter teneas. Non absque mysterio est dictum: Audi cælum, auribus percipe terra. Terra es, si auretenu diuina auscultes: cælum es, si audis. Audit autem qui sermonibus sacris catholicaeque doctrinæ cum auditionem tum obedientiam, præstat. Vnde audire interdum pro parere iussaque perficere vsurpatur. Ad hanc audiendi perfectionem Iacobus apostolus nos hortatur, dicēs: Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipfos. Quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparatur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem prospexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Bonum ergo auditorum rem non audiendi attentio, sed agendi probat sollicitudo, postquam quæ agenda sibi sint vt deo placeat, didicerit. Huic enim dicere licebit. Dominus mihi aperuit aures, ego autem non contradico, retrorsum non abi. Interioris hominis ista auris est, quam dominus aperit, vt verba vitæ in cor eius infundat, quem diligit. Sunt tamen nonnulli vsque adeo peruerfi, vt ne exteriorem quidem corporis aurem præceptis diuinis præbere velint, sed seculi vanitatibus dediti, & temporalibus immerfi negotijs, ita viuunt, quasi qui post præsentem vitam nihil futurum exspectent. Hi si qua tandem sæuiantis fortunæ molestia compulsi D E O supplicant, non exaudiuntur. Neque liberari de peccato, sed de calamitate desiderant. Ait ergo scriptura: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis, vt videlicet nō modo non impetret quod petit, verum etiam ipse execretur vt infidelis, & nouissima eius prioribus peiora fiant. Aduersum tales vociferatur Hieremias, & ait: Ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt, ecce verbum dñi factū est eis in opprobriū, & nō suscipient illud. Sed cū ob hoc eos Chaldæorum ditioni subdendos denunciet innuit nobis, cōtemnente scripturæ sanctę præcepta

Esaia. 1

Iacobi. 1

Esaia. 59

Prou. 10

Hierem. 3

dæmonibus esse subiiciendū, vt qui salutaria audire noluit, perditionis æternæ afficiatur supplicijs.

De odoratu.

Cap.

XXII.

CAuendum posthæc ne per narium foramina illa
 pfus odor, sua suauitate animum virilem efformi
 net, & homo vnguentis delibutus contemnatur,
 qui auctoritate præstare debet. Odores quippe ipsos, quæ
 admodum & cantus oris & neruorū tibiærumq; sonos,
 ad sacrorum cultum datos esse meminerimus, deoq; lau
 des celebrantes, non ad corporis humanæ voluptatem.
 Odoribus tamē morbos quosdam curari, quosdam ne
 veniant prohiberi constat, & cytharæ sono Saulem regē
 conualuisse legimus. Rosis itaque & croco & floribus &
 nardo & balsamo & omnibus aromatum generibus, iux
 ta medicorum placita vti licet, curationis gratia, non
 voluptatis. Eum vero qui sanus est & in quo non est egro
 tationis vlla suspicio, vnguentis deliniri, flosculos nari
 bus admouere, in cubiculo ex aromaticis suffimētis fra
 grante desidere, impudiciæ argumenta sunt, & enerua
 tæ, emollitæque vitæ certissima indicia. Talium nātq; vsu
 lenones, meretriculæ, hominesq; ad luxuriam se natos
 credentes delectantur: non illi qui virtutem præferunt
 voluptati, neque qui spiritui quàm carni studere malunt
 neque qui soli deo placere desiderant, & Christo domi
 no dicere possunt. In odorē vnguentorum tuorum cur
 remus atque idem confiteri audent: C H R I S T I bo
 nus odor sumus. Verissima autē Christi vnguenta sunt,
 fides, spes, charitas, castitas, pudicitia, mansuetudo, libe
 ralitas, pax, patientia, modestia, constantia, cæteræque
 virtutes, quarum suauitatem quisquis conceperit, aliæ
 rerum omnium fragrantiam facile contemnet, immo
 nefas putabit, opobalsamum vel myrrham vel stacten
 vel cassiam vel nardum, vel quæuis alia odoramenta
 olere, cum magis eum, qui cælo dignus esse cupit, sperne
 re terrena, & virtutum ac sanctimonie odore fragrare
 oporteat. Quem si assecutus fuerit, quicquid naribus gra
 tissimum suauissimūq; esse creditur, præ illo nauseam
 putabit

DE CHARITATE LIBER III.

putabit. In cœlo enim quo ille properat, non est Engadî vicus balsami ferax, non Sabea regio thuris abundans, non pretioforum vnguëtorum mater Arabia, sed quod his longe redolentius ac suavius habetur, diuinæ præsentia indicibile odoriamentum, & cunctis animæ sensibus nunquam defutura dulcedo, Apostolo dicente: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis excogitauit, quanta præparauit deus suis dilectoribus cōtemptoribusque voluptatis. Percurre speculatione mentis sanctorū vitam, & si inueneris, quod per multas tribulationes oportuit illos intrare in regnum dei, impossibile esse crede, vt voluptarij ac delicati, nisi pœnitentiam agant, & mores mutant, & laboribus magis quàm otio luxuriæq; delectentur, eo possint conscendere, & de temporalibus delicijs repente ad æternas transire.

1. Cor. 12

De gustu, Cap. XXIII.

Gustus quoque continendus est, ne crapulæ appetentia polluatür animus. Gulæ quippe ista voluptas cum dominari cœperit, ad quæque turpia & inhonesta hominem impellit, multisq; afficit incommodis: Gula Noe pudenda detexit. Gula Loth stupratorum filiarum fecit. Gula Esau primogeniturę ius abstulit. Gula populū Israhel magna ex parte repētina nece multauit. Gula filios Heli sacerdotis perdidit. Gula Helam regem Israhel serui sui gladio interimendum obiecit, Gula Hophernem Assyriorum ducem vnus mulierculæ manu perire fecit. Gula Sodomitas & Gomorrhæos prius in nephandos egit concubitus, deinde igne & sulphure de cœlo pluyente extinxit, gulæ vitio id illis accidisse dominus testatur in Ezechiele, dicens: Hæc fuit iniquitas Solomonæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius. Eodem sensu legitur in Hieremia propheta, quinto, quod ait: Saturauit eos & mechati sunt, & in domo meretricis luxuriabūt. Ex quo satis constat, de ventris ingluuie gigni libidinis intemperiem. Cum igitur iam tot mala ex incontinentia gulæ deriuentur, multo tamen ærumnosiora his deinde sequuntur.

Noe.
Loth.
Esau.

Ezech. 21

Hierem. 5

1. Cor. 6

Mat. 24

Luc. 21

sequuntur. Quid enim miserius quàm æternæ beatitudinis expertem fieri, & nunquam finiendis affligi supplicijs? Ebriosi, inquit Apostolus, regnum dei non possidebunt. Et in euangelio seruus contumax atq; temulentus diuidi iubetur, hoc est à sanctis separari, & illic hypocristarum partem occupare, vbi est fletus, & ex dolore irrequietus dentium stridor. Qua in re quoniam tantum est periculi, vt amplius esse nequeat, salutis nostræ sollicitus dominus minus de euangelio clamat: Attendite vobis ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Sed de gula vitio alibi plenius locuti sumus, nunc summam perstrinxisse satis fit. Vitio autem isto carebimus, si eos imitari voluerimus qui deo placuerunt. Pensamus illorum abstinentiam, illorum quotidiana ieiunia. Multi carnem, multi vinum gustare noluerunt, dum in cœlesti regno diuinæ visionis dulcedine saturari cupiunt. Quosdam pane etiam abstinuisse legimus, & maceratis aqua leguminibus vitam sustinuisse, nihil coctum comedisse. Alios herbis crudis radicibusq; contentos fuisse. Alios vero per biduum, per triiduum, per dies plures nihil degustasse. Non hoc dico vt cibus ac potus à deo creatis, vt nefas putem, sed vt eos qui carnibus etiam vinoq; victitant, ab ingluuie mortifera cōpescant. Vescere igitur alimentis ab ecclesia non interdicitur, vinumq; dilutum bibe, non tamen ad voluptatem, sed ad corporis necessariam sustentationem. Vtere inquam victu, quo isti qui tecum in monasterio sunt vtuntur, cum abstinent, abstine: cum ieiunant, ieiuna, & semper ad memoriam reuoca, Ideo te monachalem vitam elegisse, vt deo famuleris, non vt ventri seruias.

De tactu.

Cap. XXIII.

1. Cor. 7

Tactus postremo nostri sinceritatem seruare poterimus, si ab ijs quæ rerum prohibitarum cupiditate prouocare consueuerunt, manus continebimus. Bonum est homini (vt ait Paulus apostolus) mulierem non tangere, Nam si venusta forma mulierem intuendo periclitatur pudicitia, & si magis adhuc cum ea colloquendo, quanto

DE CHARITATE LIBER III.

quanto plus periculi imminere credis, si post hæc neque
 tacu ipso tēperas: Profecto nihil aliud restat, nisi vt vter
 que inter vos excitatæ consentiat cupidini, & par ambo-
 rum voluntas ad perpetrandū illicitæ coniunctionis cri-
 men feratur. Quod si manum cohibueris, ne tangas, tan-
 tum tibi conferet ista continentia, vt per oculos conce-
 ptum, per assatum auctum obscœnæ cupiditatis ardorem
 lāguescere paulatim & exstingui, labefactamq; animi vir-
 tutem in integrum restitui necesse erit. Sin vero ipsum tā-
 gendi sensum non refrenaueris, igni in penetralibus cor-
 dis iam fuscitato ligna addes, & incendium flammæ vali-
 dioris, quod te ad interitum vsq; exurat concitabis. Hoc
 autem exitium ne tibi contingat, audi sapientissimi Solo-
 monis præceptum, & quod docet experto crede: malum
 enim in quod ipse incidit, alios cauere iubet, ac de mulie-
 re loquens: Longe (inquit) fac ab ea viam tuam, & ne ap-
 propinques foribus domus eius. Cur ita, nisi ne tangendi
 detur facultas si propius accesseris: quanto magis proxi-
 mas, tanto magis inis periculum, ne tangendo corruas.
 Minus tibi noxium ignem fore crede, si manum prunis
 ardentibus indideris, aut ferrum candens tenueris, q̃ si la-
 sciuentem adulescentulam digito cōtingas. Prunæ quip-
 pe offendēt corpus, puellæ vero tactus animam perimet.
 Pecuniæ quoq; crebra contrectatio animum ad auaritiā
 stimulat. Quamcūq; enim rem tangere delectat, eius lar-
 gius cupiosiusq; potiundæ auiditas crescit. Prudens itaq;
 constitutio seraphici Francisci fuit, qua cauetur, ne mona-
 chi paupertatem professi nummos contingant, sed illam
 elemosynam quæ pecunia constat, secularium ministro-
 rum manibus colligant: ara igitur quæ necessitas emen-
 dicare compellit, periculum tangere vetat, per alios reci-
 piuntur, per alios pro ipsorum victu expenduntur, vsq;
 adeo stipem per se sumere timēt, quam pro se poscere nō
 verentur, ne forte contrectatione illius delinuti aliquid
 ultra necessitatem concupiscant. Nam illum etiam in ex-
 cellis cum sanctis habitaturum prædicat Esaias, qui proxi-
 mitate avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni
 munere. Quanta autem mala pariat auaritia, postea suo
 loco

Prouer. 9

Constitutio sancti
 Francisci

Esai. 33

loco dicemus. Porro illos maxime mundas manus habere decet, quibus à propheta præceptum est dicente: Mundamini qui fertis vasa domini. Nihil igitur immundum turgent manus illæ, quibus concessum est vt purissimū Christi corpus in sacramento palpent, & hostiam viuam offerant deo. Eas manus ne qua peccati contamine spurcities, meminisse debemus, ob hoc nobis à Deo datas, vt ipsi præcipue qui dedit, seruiant, ipsi laborent in operibus iustis actionibusq; probatis. Tu ergo manus tuas ad euoluendos cœlestis disciplinæ libellos porrige, & in ijs quæ deo placent conscribendis exerce, ad pingēda quoq; fingenda ve appone simulacra illa, quæ vel spectatores ad sanctimonix cultum accendant, vel tuam ipsius mentem, ne per inania diuagetur, honesto labore occupent. Deniq; modis omnibus contende, vt easdem manus tuas cum precibus puras ad cœlum tollas. Ita enim facilius, quod postulaueris, impetrabis. Et quoniā hic de quo loquimur, tangendi sensus non solum ad maius pertinet, sed etiam ad reliquum hominis corpus, cuncta corporis tui membra deo auctori suo seruiāt, deo in omnibus obsequantur, nihil agāt in quo ille offenditur, nihil committant in quo proximi scandalizantur. in omni prorsus cōtactu, immo in omni omnium sensuum officio atq; operatione, dāda est opera vt & vitetur peccatum, cuius præmiū est petentis apud inferos cruciatus, & colatur virtus cui promissa est merces æternæ in cœlo felicitatis.

Deremedio contra sensuum voluptatem.

Caput XXV.

Visus.

Auditus

CAeterum super omnia ad reprimendam sensuum voluptatē remedia, iuuabit animo recolere quicquid saluatorem nostrum sponte in hac vita passum nouimus. Igitur si te vana spectandi voluptas prouocauerit, qualem ille voluptatem capiebat cogita, cum ludæorum cerneret perfidiam, & ob id flere compelleretur, cumq; eisdem contra se insurgere videret, quos ipse saluare venerat. Si tibi aurium delectatio blandiri cœperit, attende

DE CHARITATE LIBER III.

attende quodnam illi delectamentū erat, quotidie ab impijs conuitia audire, scēq; probris maledictisq; inimicorū incessanter pertundi. Si naribus infusa odorādī suauitas tibi insidiabitur, si gustandi luxuriosa dulcedo sui desiderium fecerit, memēto illum in vtrāq; manu pro rosis clauos ferreos pertulisse, in ore autem pro dapibus fel, pro vino acetum sumpsisse. Si te denique communis toti corpori tactus ad voluptatem sollicitauerit, quē ille toto corpore dolorem excepit, mēte reuolue. Cerne coronatum spinis caput, manus pedesq; clauis cruci confixos, latus lancea vulneratum, cuncta deniq; flagellis contusa membra. Ac ne iam grādiōris ætatis eam arctā viam ingressum dicas, audi ipsum in Psalmo confitentē: Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea. Ad hæc seruorū eius id est, omnium sanctorum totam vitam, qua cælum meruerunt percurrere, & si quid in eo molle, si quid voluptuosum, si quid corpori iucundū delectabileq; inueneris, audacter imitare. Sin vero e contrario cuncta dura, aspera, inquieta, tristitia, & acerba fuisse non ignoras, cur tu ad hauriendas conuerteris voluptates, sicut domino tuo, ita & seruis eius dissimilis, tibi quemetipsi perniciosus? Quomodo enim eo quo illi conscenderunt, ascendes, si longe aliter atq; illi vixerunt viuas? Et cum diuersa prorsus agas, quomodo non etiam diuersa fortieris? Nam si illi per terrenas tribulationes cœleste regnum possederunt, tu proculdubio post breues terrenæ luxuriæ delicias pœnam luiturus es æternam, nisi pœnitentiam egeris. Mitte igitur istas, quæ te nunc oblectant vanitates, renūtia voluptatibus, cuncta corporis blandimenta, veluti pestem quandam animæ fuge, & illa potius quæ laboriosa sunt amplectere, difficilibus assuesce, in omnibus morum sinceritatem serua, innocentiam custodi, affectibusq; moderare. Moderanorum autem quæ ratio sit, quia locus hic exigere videtur, dicere nunc aggrediar, ope fretus diuina, non meis viribus, quæ nullæ sunt, confisus.

Odoratus
Custus.

Tactus.

Psal. 37

Libri IIII. Finis.

Euanges

MARCI MARVLI LIBER

quintus, sub titulo charitatis, materiam
de libidinis cohibitione, matrimo-
nij integritate, elemosynarum lar-
gitione, beneficiorum collatione
& acceptione, & virtutibus his
virtutibus contrarijs, cōplectens.

De temperantia. Caput I.

PSA IGITUR PASSIONUM, quæ à sensibus oriuntur, moderatio, temperantia dicitur. Ea virtus vsque adeo reliquis omnibus necessaria est, vt nisi illis comitem se præstiterit, continuo ad vitia dilabentur, & virtutis nominem naturamque amittent. Iustitiaque ipsa si temperantiæ freno non regetur, aut in se uitiam defineret. Temperantia mediocritatem seruat, appetitiones domat, ignauiam expellit: dicta, facta, cogitataque rationis finibus concludit. Nihil turpe fieri patitur, voluptatibus imperat ne modum excedant, dolori succumbere vetat, in omnibus recti honestique rationem constare iubet, non finit extolli prosperis, neque deijci aduersis, sed in vtraque fortuna constantem animum esse iubet. Ne itaque sensuum tuorum perturbationibus cedas, temperantia efficiet, & ad illa quæ memorauimus, comparanda remedia te diriget: quibus tu vsus abiges abs te ottum & desidiam, & cupiditatem, & turpes amores, & omnem luxuriam, vt amplecti queas laborem, sollicitudinem: largitatem, pudicitiam, frugilitatem. Et cum vitia quæ circa vir-
tutem

DE CHARITATE LIBER V.

tutem in medio constitutam sunt caueris, illa quoque que ultra habetur vitabis, ne videlicet labor vertatur in lassitudinem, sollicitudo in curiositatem, largitas in prodigalitatem, pudicitia in agendorum dicendorumque inutillem verecundiam, fragilitas in stultum ab omnibus abstinendi rigorem. Cuncta ergo æquis temperantiæ mensuris, iustisque proportionibus circumscribes, ut nec modicitate delinquas nec nimietate excedas. Optimumque tibi videbitur, solertiam sequi nautarum, qui in onerando nauigio tale temperamentum seruant, ut neque nimio pondere pressum obruatur fluctibus, neque nimia leuitate suspensum lateribus vacillet, & flantium ventorum impetum ferre nequeat. In omni quippe vitæ tenore rationabilis mensuræ modus vtilissimus est. Intemperantia vero omnium prorsus nequitiarum & parens ac nutritrix est. Quibus illa dominatur, de sanctorum consortio exierunt, cum iustis non scribentur. Ab ipso enim domino quia sanctionibus eius non parent, reprobati abdicati sunt. Omnis alienigena, inquit, incircuncisus corde, & incircuncisus carne, non introibit in sanctuariū meum. Aliud præterea incircuncisorum genus est, quos Hieremias norat, dicens: Ecce populus hic incircuncisus auribus, & nolunt audire. Aliud etiam de quo Moses esse se fatebatur, cum se indignum officio sibi delato existimaret, & ut in Hebræo habetur, diceret: Incircuncisus labiis ego sum. Huiusmodi autem circuncisiones, hoc est, cordis, aurium, & labiorum, quia non corporis, sed spiritus sunt, faciunt ut ipsam quoque carnis circuncisionem, intelligentiæ demus spiritali. Qui ergo temperans fuerit, primo cor suum circūcidet ne cogitet malum, ne prauæ appetitioni assensum præbeat. Qui enim assenserit & ad perficiendum scelus quod cogitauit animum inclinauerit, hic incircuncisus corde erit. Deinde qui temporans fuerit, suas aures circūcidere curabit, subtrahēdo auditum delatorum suorum, adulatorum blanditijs, turpibus scortatorum canticis impudentiæque scurrarum. Qui vero aliquē ex his libenter audierit, incircuncisus auribus erit. Postremo qui temperans fuerit, labia sua circūcidere stude-

Ezech. 44

Hierem. 6

Exo. 4

Incircūcisus corde

Incircūcisus auribus

Incircūci-
sus labijs.Circunci-
sus carne.

bit, linguam cohibendo, ne de aliquo infamandi causa loquatur, ne cui maledicat, ne litiget, ne rixetur, ne obprobret, ne mentiatur, ne quid denique iniquum, fœdū, inhonestum proferat. Qui autem loquenda tacendaque obseruare neglexerit, & sine delectu quicquid in buccā venit effucierit, hic incircuncisus labijs iudicabitur. Carnis vero circuncisionem ad reliqua interioris hominis membra pertinere reor, itaque qui temporans fuerit minime negliget & manus circūcidere suas, ne malum operentur: pedes, ne illo villo peccandi periculum imminet, currant: oculos, ne quid quod nefas est concupiscere, spectent: palatum, inebrietati ganeæque seruiat: olfactum, ne vnguentorum odore delectetur, sed virtutum. Qui se ita ut dicimus circūciderit, circuncisione (sicut Paulus ait) non manufacta, & in omnibus spiritui magis quam carni obedierit, huic perfectæ temperantiæ insit esse virtutem quis negabitur? quis non dignum arbitrabitur, ut tandem in sanctuarium dei ingrediatur, præmiæque capiat supernæ hæreditatis, factus dei filius, quia noluit fieri turpium voluptatum seruus?

De virginitate Cap. II.

Leuit. 21

CAeterum cum in omnium malarum cupidinum incitamento temperantiæ freno opus sit, tum maxime incoitus appetitione stimulo inhibendo. Nullus violentior in animabus affectibus, nullus insuberalior. Assidue cum illo pugnandum est, & si sæpius viceris, periculum est ne postremo vincaris. Quanto autem difficilior victoria, tanto & victoriæ remuneratio maior ac præstantior. Nunc ergo nō incongrue referenda incidunt, primo castitatis pudicitiaque bona deinde cōtrariæ libidinis mala, ut deterriti, allesti pertinacius in proposito persistamus virtutis. Castitatis quidē principatum tenet illibata virginitas. Nam virginem esse, supra vsum naturæ est, & angelicum magis quam humanum. Ideoque & in lege honorata est virginitas, & in evangelicis magis. Prohibet lex ut sacerdos viduam vel repudiatam ducat uxorem, sed virginitatē tm̄. Et cum Moses Madia-

nita-

DE CHARITATE LIBER V.

mitas delere mādaret, virginibus parci iussit. Iesus Naue,
quia Christi domini figuram ferebat, neq; vxorem habu-
isse memoratur, neq; liberos: & illo duce populus Israel
terram ingressus est promissionis. Elias & Eleseus nūq;
inisse matrimonia leguntur, & soli inter veteres à mor-
te quosdam ad vitā reuocarunt. Hieremias quoq; quia in
vtero matris dicitur fuisse sanctificatus, virgo permāsit,
ne donum amitteret adulus, quod acceperat conceptus.
Ad nostra veniamus. Ipse dei filius Christus virginē ma-
trem sibi elegit, virgo ipse permansit, virginum sponsus
dici voluit: sed neq; baptizari nisi à virgine sibi placuit,
neq; matrem cum ab ea decederet, nisi discipulo virginī
commēdare. Hac autem omnia, vt quā deo grata esset
virginitas doceret cuius conseruādā matrem fēminis,
se masculis in exemplum dedit. Exinde vterq; scxus pro-
fiteri cōpit virginitatem & ineundi coniugij prolisque
fufcipiendā voluptate contempta, ad monasteria confu-
gere, seq; soli deo dedicare: vt dum neq; nubuntur, ange-
lis cōlestibus pares forent & humanā conditionem egres-
si, peculiare priuilegiū acquirerent, cantica quē nemo
alius cantare potest, coram deo personandi, agnumq; se-
quendi, quocunq; se ille vertisset, vt cum Christo mariq;
eius Marię, ita & ipsius nullū in aternis mansionibus ha-
bitaculū clausum esset. Quid em̄ nō illis patere credideri-
mus in patria sursum, qui dum hic peregrinarentur, nul-
li obscenā cupidini patuerunt, & in carne prater carnē
vivere perseuerarūt, vt magis deo placerent. Fidelissimo
rum enim seruorum est semper id maxime conari quod
domino suo maxime gratū fore animaduertūt. Itaq; nō
solū attendunt qđ ipse imperet, sed etiā pręter imperiū qđ
ipsum delectet. Quāobrem plurimi sanctoꝝ virginitatē
inuiolatā conseruarunt, vt qua se in primis deo placere
posse nō ignorabāt. Virgines fuisse Ioānes baptista, quo
inter natos mulierū nō erat maior. Ioānes ap̄lus, quē sin-
gulariter Iesus dilexisse dicit. Iacobus qui frater dñi nūcu-
patus est, Paul⁹ vas electiōis, aliq; multi ex discipulis. Inē
fēminas autē Martha Petronilla, Agatha, Lucia, Cathari-
na Cēcilia, Barba, Hagnes, aliq; multę quę tormēta ppetā

Nume. 31
Iesus.

Elias.
Eliseus.
Hieremias

Iesus Chri-
stus.

atq; occidi maluerunt, quàm virginitatem nuptiis commutare. Quidam martyrum cum meretricibus à tyranno additis oppugnarentur, proprias linguas dentibus discidisse constat, vt voluptatis motum sensus excluderet doloris. Ipsi itaq; qui in confessionis fidei aliorum sauitiam non timebāt, in castitatis periculo in se sauiuerunt, nō leuius flagitium fore rati si libidini consensissent, quàm si Christum abnegassent. Tunc autem in culmine virtutū tua erit virginitas, cum etiam illa quæ imperantur perfectis. Quæ enim vel qualis est serui erga dominum obsequantia, magna in re præstare obsequium, & in parua negligere mandatū. Nonne fatuitatis arguuntur in euangelio virgines, quæ de sola virginitate sibi plaudentes, oleum quo totius vitæ lampas illuminatur, oleum videlicet mandatorum dei non comparauerant. Nonne etiam ille ab omnibus irrideretur, qui coronam aureā capite præferret, & vilibus attritisq; indumentis tegeretur. Virginitas ergo nisi imperata domini perfecerit, tātum abest vt cæteris fidelibus altius ascendat, vt etiam cum ipsis qui

Mat. 25 in imo cruciantur, computanda sit. Hoc verum esse ipsa decem virginum parabola tibi ostendit: fatuæ namq; prudentibus ianuā beatitudinis ingressis foris remanserūt, quia nihil aliud muneris habebāt, quod sponso offerrēt, præter nudam virginitatem ad miniculisq; necessariis carentem. Castitatis quidem professio inter perfectionis opera merito censetur: sed sicut poma antequam maturescant, decidunt, & folia ramisq; siccantur, cum trunco, cui tota arbor innittitur, deesse cœperit humor: ita quæuis perfectio (si modo perfectio dici debeat, vbi multa deficiūt) suo fraudabitur fructu, nisi mandatorum obseruatione foueatur. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, inquit dominus. Nisi ergo illa seruaueris, licet castus, licet integer sis, & mēte atq; corpore impollutus, vitam habere nō poteris. Castitatem vouisti, diuitias contempsisti, cætera religionis vota suscepisti: hæc per se quidem vitam beatā non merentur, si tamen virtutibus mandatorum dei cōiuncta fuerint, ad multo altiorem beatitudinis gradum te prouehent, quàm si absq; his mandata tantum obseruasses.

DE CHARITATE LIBER V.

atque felix igitur illa virginitas, illa castitas, illa paupertas, illa senioribus exhibita obedientia, quæ cum earum virtutum comitatu quæ iussæ sunt, cœlesti sponso poterit occurrere. Felix inquam illa virgo quæ non sola pudicitia laude contenta, sed etiam omnibus necessarijs monilibus ornata, sponsi sui præstolabitur aduentum.

De castitate viduali. Cap. III.

Virginali munditiæ proxime accedit castitas viduitatis, continentiaque eorum, qui quàmuis virgines non sint, finem tamen carnali copulæ statuerunt suscepto religionis voto, ut expeditus deo seruire, cœlestiumque contemplationi vacare queant. Horum propositum longe melius esse quàm coniugatorum utriusque scripturæ testimonijs probatur. In *Leuitico* filia sacerdotis vidua ad patrem reuersa vescitur de sanctificatis, quæ certe attingere gustareque nequibat, dum marito seruiret. In *Exodo* Moses per triduum ab vxorio opere abstinere eos iussit, qui ad montem accessuri, deumque loquentem audituri erant. Sed neque *Dauidi* vel cæteris qui cum illo erant, cum esurirent, licuit panes accipere sanctificados, nisi cum se mûdos à mulieribus ab heri & nudius tertius esse confessi sunt. In nouo autem instrumêto *Paulus apostolus* coniugari atque soluti distantiam docere volens: Quæ sine vxore est, inquit, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mûdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, inquit, ac virgo cogitat quæ domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quantum igitur præferenda sit viduitas matrimonio, continentia nuptiis, ipsa studiorum atque operum diuersitas indicio est. Quis enim fidelium negare audeat, longe melius esse, illa quæ dei sunt cogitare, quàm illa quæ mûdi: & quomodo deo placeas quærere, quàm quomodo placeas vxori? Nemo tamē credat damnari matrimonia, dum his meliora proponuntur. Non enim peccant qui legitime coniunguntur, sed tamen illi qui ideo coniungi nolunt, ut liberior atque

Leuit. 22

Exo. 19

1. Reg. 21

1. Cor. 7

1. Tim. 5

Prou. 3

syncerius deo seruiant, beati esse dicuntur. Mulier, inquit, alligata est legi quāto tempore vir eius viuuit: quod si dormierit vir eius, liberata est à lege, cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium. Ac ne consulentem contemneres, continuo subiunxit: Puto autem quod & ego spiritum dei habeam. Idem apostolus Tito discipulo præcipit, dicens: Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Has etiam qualiter se gerere debeant instruens ait: Quæ autem vere vidua est & desolata, speret in deum, & inset obsecrationibus & orationibus nocte ac die. Nam quæ in delicijs est, viuens mortua est. Illas ergo quæ delicias mundi, vt Christum lucris facerent, spreuerunt, & reuereri: & si indiguerint, ecclesiæ alimentis mandat sustentari. Honor enim in scripturis non solum reuerentiam, sed etiam liberalitatem cleemosynæ designat, vt in prouerbij: Honora dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus. Cum autem Apostolus vere viduas in ecclesia reuerenter suscipiendas alendâsque præcepisset, si modo vnde alantur de suo non habuerint: prospicere etiam volens ne qua de his sinistri rumoris oboriatur suspicio, ne quis infirmis peccandi locus detur: Vidua, inquit, eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autem viduas deuota. Cum enim luxuriatæ fuerint, in CHRIS T O nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Non ergo ob hoc solum vitandæ sunt, quia earum consortium castitati periculum sit, verum etiam quia ipsæ iniuria ecclesiam afficere soleant, repetendo connubio, cum professæ fuerint castitatem, & quod deo vouerant don exoluendo. Cumque ita sit: Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matres familiâs esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt post satanam. Quare illas nubere vult aperte declarat,

DE CHARITATE LIBER V.

rat, ne videlicet castitatem vouendo irritum faciant promissum, ne post satanam abeant, & ad illicitos amplexus conuersæ diabolo nubant. Tolle incontinentiam istam, & non dicet, Volo iuniores nubere, sed quemadmodum superius dixit, beatiore erunt: si sic permanserint secundum consilium meum, hoc est, si in proposito perdurarint castitatis, & veræ viduitatis officijs functæ fuerint. Quod ibi etiam & quidem manifestius asseuerat, ubi ait: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint sicut & ego: quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm vri, id est, licitas inter nuptias, quàm illicitis ardere amplexibus. Pater ergo Apostoli esse sententiam: Illis viduis quæ se continere nequeunt, magis expedire ut nubant, quàm ut per incontinentiam pereant. Illis vero quæ deo magis quàm hominibus placere cupiunt, optimum esse non nubere, sed in castitate perseverare. Porro quod hic fœminis præcipitur, viros quoque respicit, qui castitatem præferunt matrimonio, sexagesimum fructum tricesimo, & domini cultum vxoriæ seruituti: quibus à saluatore dicitur, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et ab Apostolo: State succincti lumbos vestros in veritate. Lumbi ad generandi rationem pertinent, quos præcingere, quid aliud nisi castitati studere est? Hoc quidem præcipuis, hoc electis dei Christi quoque discipulis iniungitur, non vulgaribus, non terrena temporalia quoque appetentibus, sed ad cœlestem gloriam aspirantibus & æternam. Vnde Eliam prophetam & Ioannem baptistam zona cinxerat pellicea, quæ significabat in carne mortificatos, nullique obscenæ cupidini subiectos: quæ autem magni spiritus hi ambobus fuerint, nemo fidelis ignorat. Ille etiam vir sanctus ista continentiæ virtute proficere optabat, qui ingemiscens ait: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & se superari sentiens auxilium implorauit: Intende, inquit, in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Illam vero mulierem, ut optauerat ita profecisse credimus, de qua est scriptum: Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. In brachio, iustitiæ opera intelligimus,

1. Cor. 7

Luc. 12
Ephes. 6

Psal. 37

Mat. 19

Esaia. 56

quæ tunc sanè robur & firmitatem sui concipiunt, cum lumbis zona castitatis constrictis cõtemnimus illecebras carnis, & coniugij iugo expediti, in illorum concedimus libertatem eunuchorum, qui se propter cœleste regnum castrauerunt. Quæ profecto virtus, quoniam vulgari vitæ eminentior est non imperatur, sed suadetur, dicite domino: Qui potest capere capiat. Vt autem ad capiendum quod proposuit enitamur, præmiorũ magnitudine nos prouocat per Esaia, dicens: Ne dicat eunuchus, quoniã sum lignum aridum, hæc enim dicit dominus eunuchis: Qui custodierint sabbara mea, & elegerint quæ volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, & nomẽ melius filijs & filiabus, nomen sempiternũ dabo eis, quod non deficiet. Laudant matrimonia coniugati & prolis fecunditate gloriuntur, dum tamen eunuchi nostri melius filijs & filiabus nomen à domino sibi vendicent, patribusq; & matribus apud omnium patrem pluris habeantur. Restat vt doceamus quibus armis vittus castitatis ne offendantur, tuenda sit.

De consortio diuersi sexus vitando.

Caput III.

Prou. 5

Castitatis professoribus non sui sexus hominum consortia sunt fugienda. Quamuis fuerint sancti vir & femina, nequaquam tantum sibi confidat, in ætate præsertim adhuc vegeta & robusta, vt sine arbitris inter se colloquantur, vt soli simul sedeant, aut conuersis alter in alterum oculis inuicem se spectent, ne forte cogitare cogantur, quod intercedente verecundia confiteri non audent. Potest quidem fieri vt amborum vultus, gestus, sermo pudicitiam seruet: difficillimum tamẽ, immo impossibile est, ne quando vel vtriusq; vel alterius eorum mens impuris æstuet desiderijs, vel momento aliquo temporis concupiscat, quod committere veretur. Audi Solomonem dicentem: Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur, nouissima autẽ illius amara quasi

DE CHARITATE LIBER V.

quasi ab synthiū, & acuta quasi gladius biceps, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant, per semitam vitæ non ambulant, vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili audi me, & ne recedas a verbis oris mei, longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Præsentem voluptatem cū futura pœna compara, & probabis consilium hoc quod offertur. Cito transit quod delectat, nullo sine concluditur quod cruciat. Sed fortasse cauillaberis & dices, non tibi accessum interdicti aliarum præterquam meretricum. Atin hīs quoq; quæ pudicitiam honestatemq; præ se ferunt, blanda vox, mollis gustus, benignus aspectus, venusta forma, & totius corporis tegumentorum non ineligans cultus, nonne impuditiæ incitamenta sunt? Ipsa quidem mulier casta & continens est, sed si multa quæ in illa conspicias, ad turpes cogitatus prouocant, quomodo tutum te putabis, si ei adhæseris? Ne quis tamen malignæ excusationi detur locus, disce non minus fugiendas esse pudicas q̃ impudicas, illo saltem exemplo, quo Dauid secūdum cor dei electus, & pudica satis iudicata Bethsabæe Vriæ vxor conciderunt. Nulla hæc notabatur infamia, ite morū sanctitate non minus q̃ regno nobilis erat. Hæc se lauante tantum vidit & captus est, exarsit in concupiscentiam, opereq; impleuit quod concupierat. Nunquid tu illo sanctior, vt tales fœminas non solum intueri, sed etiā cū hīsdē colloq; cū hīsdē cōsidere & cōmorari, & fortasse ridentibus arridere non timeas? Ad hæc memēto q̃ idem periculum veriti pleriq; fideles, & paternam domum ne inter mulieres versantur, derelinquunt, & vrbi bus excedunt, & sola atq; hominū cultu deserta loca penetrant, ibi domino seruientes, quo ne nomen quidem fœminæ possit accedere. Si qua eos aliquando visæ mulieris cogitatio molestat, noctes, vigiles ducūt, orationibus instant, ieiunia frequentant, pectus pugno verberāt, donec domino miserante pristina menti reddatur quies, & aduersario in fugam conuerso victoriæ succedat solatiū. Nihil isti circa se conspiciunt nisi rupes & syluas, nihil au

2. Reg. II

diunt nisi rugitum ferarum & auium cātum & sibilā ser-
pētum: tu te autem periculo liberum fore arbitraris quo-
tidie inter feminas conseruando illas intuendo, de illis
fabulas audiendo, teq; vltro illarum aspectibus offeren-
do, neq; confortia vitando, sed nunc vocatus, nunc inuo-
catus domos cubulaq; illarum adeūdo? Non est istud,
crede mihi, seruare castitatem, sed prostituere, non spiri-
tui seruire, sed carni: cum scriptum sit: In medio mulierē
noli commemorari, de vestimento enim procedit tinea,
& a muliere iniquitas viri. Sicut ergo vestimentis ac pan-
no nihil est magis inimicum q̄ tinea, ita nihil magis peri-
culosum castis mentibus, q̄ diuersi sexus coniuncta con-
uersatio. Bonum est mulierem non videre: quia qui vide-
rit & cōcupierit, iam mœchatus est eam in corde suo. Bo-
num est mulierem non tangere: quia qui tangit picem, in-
quinabitur ab ea. Quod si in solitudine degentium men-
tes fœdis cogitationibus interdū sollicitentur, quomodo
ibi castitas esse poterit secuta, vbi vir & mulier velle eodē
vsi fuerint contubernio, vel si locis disseparantur, cōgres-
sibus non abstineant? Si quando tamen necesse erit con-
uenire, & vtriusq; præsentiā res exegerit tales testes ar-
bitriq; adhibeantur, quibus coram pudor erit vel loqui
quod turpe sit, vel quod non liceat facere. Secreta em̄ col-
loquia tametsi crimine caruerint, criminis tamen suspi-
cione non carebunt. Debemus autem prouidere bona nō
solum coram deo, sed etiam (vt Apostolus ait) coram ho-
minibus. Cuius munda est conscientia, non præbeat alte-
ri infamandi occasionem, ne in fratrem peccet.

De remedijs aduersus tentamenta li-
bidinis. Caput V.

Porro cum fœminarum frequentiam conspectum
que fugeris, teipsum fugere non potes. Quocunq;
locorum perrexeris, cum tua tibi carne pugnandū
est. Caro semper ad voluptates prona, compellit homi-
nem id cogitare, a quo mens deo dedita abhorret & de-
clinat, ne forte dum carnali suggestioni assentitur, do-
mino

DE CHARITATE LIBER V.

mino suo delinquat. Luctam istam vincere non poteris, nisi armis opportunis atq; congruis fueris vsus. Arma igitur quibus tibi carnis tuæ domanda petulantia est, ieiunia sunt solito crebriora, frequentiores preces, magis intenta diuinorum tractatum lectio, & circa faciendæ opera corporis fatigatio diligentior. Cum hoc telorum genere qui in prælium processerit, eius castitatis arcē, neque carnis fœda titillatio, neq; diaboli callida machinamenta poterunt euertere. Primo igitur da operam, vt ieiunando de cibis potius q̃ de lasciuia cogites, & venarum calorem temperes ventris vacuitate. Luxuriant em̃ corporis venæ pabuli repletionem succensæ, & ebullire in libidinem affectant. Equos quoq; ferocire cogit obesitas, macilenti desinunt calcitrare. Quod si Sodomitas & Gomorhæos (vt scriptum est) saturitas panis & otium in abominandos præcipitauit coitus, & si hac ipsa de causa eiusdem criminis Iudæi arguuntur, dicente dño: Saturauit eos, & moechati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur: nõne per ieiunium euitata saturitate, scelus quod ab ea proficisci credimus simul vitabitur? Cæterũ cum turpis libido dæmonium illud sit, quod nõ eiicitur (vt saluator ait) nisi in ieiunio & oratiõẽ, orandũ quoq; erit, vt ipse in nobis castitatis virtutẽ protegat q̃ dedit. Iungatur igitur ieiunio preces, & quod ipsi per se præstare nõ possumus, a dño postulemus vt possimus. Iudith quæ Holophernẽ Assyriorũ ducem sua occidit manu, ieiunando simul & orãdo viduitatẽ seruauit, & inter inimicos tuta, immo etiã inimicorũ victrix fuit. Anna in euãgelio Phanuelis filia, & ipsa amisso viro perpetuam vouerat castitatem. Qualiter autem eam conseruauit, euangelista declarat, dicens: Non discedebat de tẽplo, ieiunans & obsecrationibus seruans die ac nocte. Et quoniam casta permanfit: Christũ natum videre meruit, & in paruulo intelligere mudi saluatorem. Faceßat desidia, omnis abeat torpor, non est otiosior ista virtus: multa vigilia, assiduo labore tuendus est thesaurus, quem suppilare cupit caro. demoliri conatur diabolus, & dissipare nititur mundus. Ieiunio ergo & orationi succedat lectio, quæ te velin aliorum lapsu cautiorem

Hiere. 5

Iudith.

Anna.

Roma 15

Ephes. 5

1. Cor. 9

tiorem efficiat, vel in aliorum fortitudine continentiora rem. Redintegratur animi vigor ad virtutum perseverantiam, pleniorque infunditur gratia, quoties pie sanctique vivendi precepta releguntur. Ibi iustorum premia malorumque poenae etiam segnes excitant ad colendam animi sanctitatem nequitiamque fugiendam. Legendo itaque sacras literas, quibus talia continentur, in proposito bonarum actionum solidamur, non legendo reddimur imbeciliores. Apostolus ait: Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Frustra autem scripta essent, nisi etiam legenda omnibus proponerentur. Nolite (inquit) inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in corbis vestris domino. Qui ergo talia legere vel audire neglexerit spiritu sancto impleri non poterit. Et quomodo castitatem servare valebit, si spiritus sancti auxilio fuerit destitutus? Porro quid iucundius, aut quid optabilius, quam dei sapientiam in scripturis audire loquentem, & illius doctrinae inherere, qui solus nec falli possit, nec velle fallere? Huius potissimum lectionibus delectetur, quisquis optimis verissimisque vitae institutis cupit proficere. Si tamen adhuc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mentis tuae, alijs insuper fatigationibus frangenda tibi erit proteruitas carnis; aut humum rastris fodias, aut holera in horto sitientia irriges, aut plantaria facias, aut canistris lentis texas viminibus, aut aptam igni materiam caedas, & sarcinas humero impositas baiules, & domum transitaras vsui reserues. Denique semper facias aliquid operis, ut cum Apostolo dicere queas: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte cum alijs praedicauerim, ipsi se reprobos efficiat. Profecto nulla ei dominabitur voluptas, qui sic sibi metipso imperare didicerit. Sic autem faciendi, siue centesimum cum virginibus, siue sexagesimum cum viduis fructum colliget, atque angelis qui in caelo sunt, par similisque erit.

De matrimonio,

Cap. VI.

Nunc

DE CHARITATE LIBER V.

Nunc locus postulat, vt de matrimonio aliquid in medium proferamus, ne quis culpam putet vxorem ducere, cum etiam conjugatorum virtus sit, pudicitiam colere, liberos bonis artibus instruere: nō voluptatis gratia, sed generandi affectu copulari: nihil dicere aut facere, quod ex ipsis natos nō deceat imitari. Quādoquidem paruulorum simplicitas nullius operis est magis æmula, q̃ quod a parentibus viderit facitari. Discant igitur coniugati, quid ipsis apostolica præcipiat disciplina. Nam sicut misericors deus vult omnes homines ad salutem peruenire, ita apostoli Christi cuiq; hominū conditioni monstrare conati sunt quomodo saluarentur, quorum Paulus diuina spiritaliq; scientia in primis præditus, ait: Si acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit, quinimmo vt ostendat etiam in coniugio esse aliquid boni. Qui matrimonio, inquit, iungit virginem suam, benefacit. Nihil enim ab ipso rerum auctore deo constitutum est, quod non bonū sit, licet aliud alio melius atq; perfectius. Tunc autem primum nuptiæ ab eo constitutæ sunt, cum masculum creasset & feminā, benedicensq; ipsis dixisset: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Quæ quidem in te hoc quoq; obseruandū quod non ad voluptatem vocati sint, sed ad liberorum procreationem, vt crescant videlicet & multiplicentur, tametsi fieri non potest, ne qua intercedat voluptas, nō tamen in ea nuptiarum finis esse debet, sed in fœtu multiplicando, quemadmodum benedictio præscripsit diuina. Et cum ita sit, audeo dicere: Scortator, non maritus est, quē magis coire q̃ generare delectat: & mulier ipsa scortum, non vxor, quæ libidine magis gaudet q̃ fœtu. Porro fœdera matrimoniū perpetua esse oportet. Quos enim deus coniunxit, homo non separet. Erunt (inquit) duo in carne vna. Itaq; præuaricatur vir quoties aliam appetit, & mulier quoties alium suspirat. Caro enim quæ vna esse debet, in duas distrahitur, cum pellex aut mœchus adamat. Sit igitur honorabile connubium (vt Apostolus inquit) & thorus immaculatus, vtq; contaminari illicito amore timeas addit: Fornicatores enim & adulteros iudicabit

1. Cor. 7

Hebræ. 13

habuit deus. Viros quoque præfisse vxoribus debere testatur alibi, dicens: Mulieres viris suis subditæ sint sicut cñō. Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput ecclesiæ. In Genesi quoque primæ mulieri dictum legimus a dñō: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Cæterum sicut Christi & ecclesiæ sancta est coniunctio, ita vi-
ri & vxoris impolluta sit copula oportet, vt nec ipse aliā
sponsam, nec ipsa alium desiderare sponsum, & suspiciōē
etiam caueant minus fidi inter se amoris pactiq; violati.
Neque enim coram Hymenæo vel Thalassio inter se pepi-
gere, vt vana solebat gentilitas, sed vt decet fideles, deo
vero inuocato: Christoq; teste & ecclesia. Nihil magis ra-
tum esse debet, q̃ quod his accitis ac præsentibus, piæ iu-
steq; fuerit promissum. Deinde idē Apostolus paucis ver-
bis multa complexus: Vxori (inquit) vir debitū reddat,
similiter autem & vxor viro. Debet quippe alter alteri fi-
dem, debet charitatem, debet honorem, pudorem, pacē,
atq; concordia. Talia si intercesserint, exolui ab his quod
debetur manifestum est. Oportet autem in eo quidem
reddi debitum, ne alteri generationis operam exigenti
alter denegeret. Sequitur enim: Mulier sui corporis po-
testatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui cor-
poris potestatem non habet, sed mulier. Hinc ait: Nolite
fraudare inuicem, nisi forte ex cōsensu ad tempus, vt vas
cetis orationi. Quare hoc, nisi ne forte illius qui cōsentia-
re noluerit, concupiscentia periclitetur: & dum licito coi-
tu nequit vti, ad illicita desideria declinet? Quamobrem
post continentia quoque consensum hortatur, vt iterum
in idipsum reuertantur, atque addit: Ne tentet vos sata-
nas propter incontinentiam vestram. Sed quod suadet
metuens, ne volens iubere videatur, ait: Hoc autem dico
secundum indulgentiam, non secundum imperium. Vo-
lo autem vos omnes homines esse sicut me ipsum, id est,
cælibes, continentes, castos, & a seruitute coniugalī ne-
cessitatis prorsus alienos. Atque ita aliud est quod indul-
get propter incontinentiam, aliud quod vult propter vi-
tæ perfectionem. Vt ergo fornicationem fugias, vt erę cō-
iuge: sed si ambo ducimini studio præstantioris virtutis,

vtere

DE CHARITATE LIBER V.

utere castitate. Alterum enim carni seruire est, alterum spiritui: & qui in carne seminat, de carne & metet corruptionem: qui vero seminat in spiritu, de spiritu metet benedictionem.

De viri vxorisq; officio. Cap. VII.

M Eminent praterea vxores reuereri maritos, priorem honoris locum eis cedere, eorundemq; subdī imperio. Id quidem exigit & auctoritas diuina, ut dictum est, & apostolicū præceptum, & lex ipsa naturæ, cū etiam inter gentiles & a religione nostra alienos cōstet, viros q̄ fœminas honorabiliore esse atq; liberiores. Ne quis tamē vxore sic contempte vtatur vt seruat: Petri apostoli mandatum est, quo monet ipsis etiā impartiri oportere honorem tanq̄ cohæredibus gratiæ vitæ. Et in Malachia est scriptum: Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Socia thori tibi est, & domesticæ gubernationis curæq; consors, & cōmunium liberorū parens: non de capiteeducta, ne imperet: nec de calcaneo, ne cōtemnatur: sed de costa formata, vt inter vtrumq; media habeatur, & secundo loco post patrem familiās in domo honoretur. Illā obtemperet viro, ei autem reliqua familia subiecta sit. Illa sicut Sara Abraham, ita virum vocet dominum: eam vero reliqui dominam appellent, & veluti dominæ pareant atq; obsequantur. Porro vt talī honore dignam se non tam auctoritate quā moribus ostendat, sit fidelis vt Michol, quæ ne patri quidem, & eidem regi obsecuta est vt virum proderet. Nam sicut de viro dicitur, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: ita & mulier debet adhære viro, vt nec amore parentum, nec timore regum fidem deferat. Sit prudens vt Abigail, quæ iratum viro suo Dauidem animi sagacitate placauit, ita vt postea marito viuatam ipse Dauid sibi elegerit vxorem, sola fœminæ solertia delectatus. Quæ talis fuerit, etiam viri partes agat in domo, si ille minus integræ mentis erit, reuerentiam tamen exhibeat vt maiori: & sic omnia faciat, quas si ille imperarit. Sit pudica vt Susanna, quæ coniugij fide seruata

1. Petri. 3.
Malach. 2.

1. Reg. 18.
Michol.

2. Reg. 25.
Abigail.

Susanna.

Anna.

Vasthi regina.

Sara.

Philem. 2

1. Petri. 3

1. Tim. 2

seruata malebat mori, q̄ a missa viuere: sed tam sanctum
 forminæ propositum cum nosset dominus, & ab accusa-
 torum infamia purgatam, & a mortis periculo liberam
 reddidit. Sit patiens & humilis vt Anna Helcanæ coniūx:
 quæ cum sterilitatis exprobrationem æquo animo tulisse-
 set, mater esse meruit. Samuelis, qui & iudex populi extitit
 & propheta. In hac itaque vnica prole multo felicior
 fuit, q̄ illa in multis, cuius procracitate incessabatur. Sit
 in omnibus quæ honeste fieri possunt, obediens viro, vis-
 tetq; Vasthi reginæ insolentiam, quæ cum Asiuero Persarum
 regis mariti sui imperium contempsisset, diuortio
 mulctata, desijt esse quod erat, & de fastigio publicæ dis-
 gnitatis in ordinem corruit priuatarum. Deponit enim
 deus superbos de sede, & exaltat humiles. Licet autē nunc
 non sit locus repudiij, turpissimum tamen est, repudio dis-
 gnā videri. Sit præterea diuinæ rei studiosa, & ad pres-
 ces deo offerendas prompta, vt Tobix coniunx Sara, quæ
antequam coniugalem operam iniret, triduum cum illo
 in oratione perseverasse traditur: & ambo quidem felicē
 coniubij euentum habuerūt, eo q̄ initio illius domino
 consecrassent. Sit postremo in incessu modesta, grauis in
 aspectu, in sermone verecunda, simplex in ornatu, & in
 his rebus quæ foris videntur, ostendat qualem intus quī
 videtur animum gerat. Impleat etiam quod Apostolus
 Philemoni discipulo vt adolescentulas doceret, scribit.
 Vt videlicet viros suos ament, filios diligant, sint pruden-
 tes, castæ, sobriæ, domus curam habentes, benignæ, sub-
 ditæ viris suis. Exequatur & quæ princeps apostolorum
 Petrus partim prohibeat partim imperet, dicens: Quarū
 sit non intrinsecus capilatura aut circundatio auri, aut
 indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est
 homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, q̄
 est in conspectu dei locuples. Ne qui tamen sordes & illus-
 uem conuenire vxoribus honestis credat, rursus Paulū
 audiat Timotheo dcentem: Mulieres orare iube in habi-
 tu ornato cum verecundia & sobrietate, ornantes se, nō
 in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pre-
 tiosa, sed quod decet mulieres, promittētes pietatem per
 opera

DE CHARITATE LIBER V.

Opera bona. Exclamarem in nostrarum comendi cōpos
nendiq; se luxuriam fœminarum. & ipsarū immodicos
ornatus inueherer/ sunt enim quæ totum censum insu-
unt in vestibus, inferunt in monilibus, gestant in digitis,
& vt carnem suam diuitent, maritos agere cogunt) sed si
domini apostolica: præcepta, quæ sepe in ecclesijs prædi-
cari audiunt, non obseruant, & me quidem clamantem
irridebunt. Satiùs est igitur attoniti oris silentio intem-
peratiam earum incusare, q̃ verborum increpatione fru-
stra velle corrigere. His autē quas interior magis q̃ exte-
rior cultus iuuat, satis erit; non me, sed quorum dicta in
medium proposui, audire.

De coniuge diligenda temporeq; con- tinendi. Caput VIII.

QUod autem viros respicit, videlicet non oportere
contemni vxores, dictum est supra, sed vt euiden-
tius ea res constet, dicemus nunc qualiter ipsa
vxor diligenda sit, deinde etiam continendi tempora in-
dicabimus. Paulus apostolus Viri (inquit) diligite vxor-
es vestras sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum
tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, & paulo post: Ita vi-
ri debent diligere vxores suas, vt corpora sua: qui suam
vxorē diligit, seipsum diligit. Et alibi idem ait: Viri dili-
gite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Diligere
quidem iubemur & proximos sicut nos ipsos. Qui tamē
proximum diligit, alterum diligit: qui vero vxorem dili-
git, seipsum diligit, cum vir & vxor vna caro sint. Tanto
igitur intentius diligatur vxor, quanto magis proxima
est. Quid autem proximius, q̃ duo in carne vna? Dilectio
nis patet ea ordo exigit, vt primo loco nobis ipsis opte-
mus bona, secūdo proximis. Primo igitur loco etiā vxor
amanda erit, aut si quis inter primum & secundū esse pos-
test medius. Ambo autem gignendæ prolis causa inter se
coeant, non explendæ libidinis affectu. Alterum legiti-
me coniugatorum officium est, altera turpiter lasciuien-
tiam inmunditia. Ambo etiā obseruent continendi tem-

Ephes. 5
Coloss. 3

2

X pora,

Cap. IX.
Eccle. 2

MARCI MARVLI

Iohel. 1

Leuit. 15.
18.

1. Cor. 7

1. Reg. 21

pora, dicente Solomone: Tempus amplexadi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tunc igitur a coniugij opere veneræque voluptatis vsu continere sese debent coniugati, cum ciuitas opprimitur calamitate, ne cõmuni malo alijs tristantibus ipsi gaudere videantur. Sic enim in Iohel propheta imminente captiuitate ad Iudæos dicitur: Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Ad menstruatum quoque vxorem accedere lex vetat, ne concepti fortis vitium corrupti sanguinis trahant, & morbofi liberi sanieque confecti nascantur. Videant igitur vir & mulier ne coitus desiderio victi, menstruorum tẽpore congregiantur, ne plus molestiæ accipiant ex naturæ forditate quam ex concubitu voluptatis, sed neq; illo die coeant, quo rem diuinam faciuri sunt: tunc enim facilius quod poposcerint impetrabunt, cum casti puriq; ad supplicandum deo processerint. Hoc sane præcipit Apostolus, dicens: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Tunc etiam magis accingant lumbos suos zona castitatis, cum sacrosancto corpori & sanguini Domini erunt communicaturi, vt quod in typo agni paschalis præcipitur, in vero agno qui abstulit peccata mundi impleatur. Plebi vocem domini die perendino audituræ per Moysen iniungitur, ne appropinquet vxoribus suis, & Dauidi atque ihs qui cum illo erant, panes propositionis ne esuriētibus quidem dati fuere, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nudiustertius confessi sunt. Quid autem sanctius illo pane qui de celo descendit? Quod ergo præcessit in figura, obseruetur in veritate, & hoc quidem ex consensu, vt enim se contineant coniugati, non alterius arbitrij est, sed amborum.

De coniuge eligenda.

Caput

IX.

VT autem concorditer ac sine querela procedant nuptiæ, par conditio quærenda erit in coniuge generis atque fortunæ. Iurgiorum causa esse consuevit, disparilitas. Idcirco vir nobiliorem se aut opulentior

rem

DE CHARITATE LIBER V.

sem non ducat, ne pro vxore patiat^{ur} dominam. Mulier quoque plebeia & vulgaris parumq; dotata nubat praestantiori, ne fortè non vxoris loco habeatur, sed ancillæ. Quod si etiam inter æquales frequenter incidunt contentiones & lites & dissidia & simulacres, quanto magis hoc timendum est, vbi alter maiorum suorum iacet titulos, ostentet stemmata, opibus gloriatur, & multo fastu inflatus arroganter incedat: alter vero nihil horum habeat quo se illi exequare possit, aut iniuriam obiectionis vilitatis propulsare. Caueant igitur tam viri q̃ formine matrimonio copulandi, ne fortè dum coniugij iugum se subire credunt, iugum subeant seruitutis: & si bene recteq; sibi consultum volunt, audiāt versiculum illum a pueris in schola, in foro, in omnibus compitis ventilatum:

Si voles apte nubere, nube pari.

Sed neq; nimis formosam ducendam esse aiunt, nec nimis deformem, ne vel hanc habeas despectam, vel illam suspectā. Ea ergo placeat, cuius media inter istas erit species, vt nec multos allicere, nec tibi non grata esse possit, ac proinde vtriusq; vestrum & pudicitia tutior maneat, & animus omni sublata suspitione tranquillior, & ad mutuam propensior charitatem. Neq; enim illi concorsiter queunt pacificeq; viuere, qui inter se de connubij fide dubitant, & zelotypiæ vitio vel maritus mœchum, vel vxor pellicem imaginatur ac timet.

De filiorum educatione familiarē. genda. Cap. X.

Post hæc optimos habere liberos gloria est parentis. Patris igitur matrisq; erit officij, ex se genitos non ad luxum, sed ad modestiam educare, non blanditijs emollire, sed castigationibus cohibere, pie religioseq; instituere, plectere si deliquerint, laudare si bene obtemperanterq; se gesserint. Increpationibus, minis, verberibus a vitio detertere, exhortationibus ad virtutē promissisque accendere, exempla vitæ alienæ, alia quæ fugiant,

alia quæ imitentur proponere, magis de moribus ipsorum, quàm de sospitate sollicitari. Reliquam quoque familiam ita gubernare, ut eorum qui domi sunt, sobrietas, parsimonia, frugalitas, testimoniū sit integritatis industriaque dominorum. Super omnia autem omnes domestici, siue liberi sint, siue serui, doceantur deum timere, proximo, diligere, neminem odisse, nulli nocere, bene omnibus optare, & cui possunt benefacere, iniuriæ non meminisse sed pro malo bonum reddere. Magni profecto meriti apud deum erit, talem se in educandis liberis regendaque familia exhibuisse, sicut e contrario præcipuæ indignationis atque odij neglexisse, & patris vel matris familiam personam gerendo suum non obliuisse officium. Ait enim beatus Apostolus: Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quod si par crimen est, fidem negare, & eorum quibus præes paruipendere salutem, nonne par erit & criminis vindicta poenaeque commissi? Quisquis igitur alios regendi officium suscepisti, caue maxime ne otio atque ignauia deditus illud fastidias, ne uel gregem cuius es pastor, lupis laniandum dimittas, & perditæ ouis sanguis de manu tua requiratur. Corripe delinquentes, institue ignaros, protege infirmos, liberare contende periclitantes, indigentibus victui necessaria compara, denique si præmio non duceris, poenam time, quæ illis debetur, qui fidem negarunt.

1. Cor. 9

De fornicatione vitanda. Cap. XI.

Virginitas

ET quoniam matrimonio prætulimus viduitatem, viduitati virginitatem, nihilque horum malum esse diximus contraria quoque in medium producenda sunt: ut vitæ scditate offensi, cupidius virtutibus incumbamus. Virginitatem amittere, quid est aliud nisi ab ipsa angelicæ conditionis celsitudine ad nostræ mortalitatis humilitatem descendere, & cum spiritu cœperis carni finiri? Similis angelis eras, virgo dum nescires corruptionem, iuncta es viro honestis nuptiis, fateor non peccasti, facta es tamen de spiritali carnalis, de cœlesti terrestris.

DE CHARITATE LIBER V.

na, de auro purissimo æ vilissimum. Iam non potest venienti Christo sponso cum lampade accensa occurrere, nec inter sponsas eius censeretur, virginum ille sponsus est, non corruptarum amator. Et licet non repellat coniugatos coniugij iura seruantes; prime tamē loco habet virgines (vt dictum est) secundo viduas, vltimo maritatas. Quod de altero sexu dicimus, de vtroque sentimus. Prior est apud deum qui fœminam nescit, deinde qui post cognitam castitatis votum suscipit, postremo ille qui gignēdæ prolis gratia matrimonio seruit, & pudicitiam atque charitatem genitali thoro debitam colit. Hæc sunt tria illa hominum genera, de quibus in euangelio dicitur: Tūc duo erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur & vna relinquetur. Virginum primus ordo mihi videtur. Virginitas in agro moratur puritatis inter nitentia intacto cādore lilia, & Christum dominum inuocat dicēs: Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorū suorum: Continentium secundum esse cenfeo, qui carnem suam terunt mola ieiunij, vigiliarum, precum, honestiq; laboris, subdentes eam spiritui, vt panes mundi efficiantur deo offerendi. Sed vt noscamus quantum hi a virginis tatis gradu distent, sub sexu minus nobili proferuntur, dum dicitur duo molentes, ne tamen ideo coniugatis inferiorēs, quamuis non duæ sed duo de illis dictū sit. Quia virginum quidem & continentium inter se habilis congruaq; comparatio est, Coniugati autem non his conferuntur, sed incontinentibus potius, iuxta apostolicum illud: Melius est nubere quā vri, Nubere itaq; bonum est quia vri & ad illicitos ardere amplexus malum est. Duo igitur in lecto vno sunt, qui matrimonio copulantur, vt sint duo in carne vna, & lectulum nō diuidant prauo desiderio amoris alieni. Caterum quia nec virginibus castitas, nec viduis continentia, neque coniugatis prōderit pudicitia, si mandata dei perficere neglexerint, ideo dicitur: vnus assumetur & vnus relinquetur. Quilibet enim ordo in duo erit diuisus: alios habebit qui saluabuntur, alios qui peribunt, saluandi obuiam Christo assumuntur

Matth. 24

Apoc. 22

Apoc. 21

Sodoma.

Zambri.

Ioan. 8

in aera, damnandi autem relinquentur in igne cum diabolo commissa luituri. Quod si ne virgines quidem, quæ fatuæ erant, intrare beatitudinis ianuam potuerūt, quomodo intrabunt scortatores, adulteri, libinibus die noctuq; seruientes? Si inquam neq; continentibus, neq; matrimonij fidem seruantibus parcitur, cum illa quæ iussa sunt, contempserint, quanto acrius torquebuntur qui continentiam quoq; stupris polluerunt, vel qui coniugij sanctitatem adulterij nequitia profanarunt. CHRISTVS in Apocalypsi iratus clamat: Foris canes & venefici & impudici, & tu te ab eo suscipiendum speras, qui post continentia votum ad libidinis pristinae sordes reuerteris, ut ad vomitum canis, & insipientes mulierculas blanditijs donisq; illicis, quasi incantationibus veneficus, & in omnem impudentiam præceps fereris, ut obsceni appetitioni morem geras: an ideo fortasse negligentior es, quia quos foras exigi audis, solo beatitudinis fructu carituros putas? At hic idem, cuius iudicia firma rataq; habentur, alibi ait: Fornicatorum partem cum veneficis idololatrisq; futuram, in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Non solum igitur beatitudinis possessione priuabuntur, verumetiam supplicijs nunquam finiendis tradentur. Hoc quàm verum sit manifesta malefactorum exempla docent. In quibus Sodomam & Gomorram libidinibus ardentem ardentior de cælo pluens flamma consumpsit. Zambri Israelitæ cædes & Madianitidis meretricis, cui ille se coniunxerat, deo populo iratū placauit. Lex quoque adulterij conuictos lapidibus obrui iubebat. Et licet postea clementissimus dominus legis rigorem euangelij gratia temperarit, indemnata dimittendo adulteram, ne pœnitentibus adimere spem videre tur salutis. Vade tamen, inquit, & noli amplius peccare, ne quid grauius tibi cōtingat. Grauius est enim in abyssum inferni detrudi, quàm lapidum ictibus interimi, & animæ quàm corporis pati mortem. Resipiscite igitur impudici, redite ad cor fornicatores, exurgite de stercore meretrices, dum licet, dum pœnitentiæ superest tempus, ne posthac tristius vobis acerbiusq; cōtingat, quàm

Sodo

DE CHARITATE LIBER V.

Sodomitis, quàm Gomorrhæis, quam Zambri & Madia nitidi scorto, quàm denique est illud quod in puniendo ad vltimo lex decernit. Nihil enim terribilius dici aut excogitari potest, igni inextinguibili, tenebris exterioribus verime immortali, perenni fletu, nunquam quieturo dentium stridore, pœnisque illis, quarum grauitas neque intermittenda, neque eleuanda, neque seculis vllis vnquã speratur finienda. Quorsum igitur illa mortiferæ cupidinis fomenta, amatorias misistare tabellas, delinificis blandiri verbis, nutu, nictu, sibilis allicere, comere caput vestimenta componere, fores obsidere aliorum, ludis interesse, choreis, cantibus, sonis, iocis diem cõsumere, modis omnibus effœminari ac mollescere? Quorsum etiam tot ornandi corporis instrumenta, speculum, pecten, volsellæ, calamistrum, discernicula, bullæ, crepitula, segmenta, inaures, monilia, armillæ, anuli, reticulæ, vittæ, margaritæ, lapilli, quæ enumerare nedum cœstimare difficile est? Quorsum postremo ad fucandam faciem purpurissum & cerusæ? ad erugandam atque emaculandam alia quædam sinegmata, mangonumq; linitiones? Quid hoc est, nisi propriam pudicitiam prostituere, & vim inferre alienæ, & nullum omnino obscœnitatibus modum imponere? Mittite ista quæso, qui tam insipienter excidistis, & ad mentem reuersi tandem aliquando cogitate, an tanti sit breuis ac momentanea corporis voluptas, vt propter illâ vel bonum infinitum castitati propositum contemni debeat, vel infinitum malum impudiciæ paratum non timeatis? Cogitate inquam quæ secutura sunt, vt his quæ insistant libentius abstineatis. Haud facile præsentibus delisuntur, qui quotidie pensitat futura.

De triplici eleemosynarum genere.

Caput

XII.

Satis ista de castitate ac pudicitia, nunc magis proximam charitati virtutem explicabimus, erga egenos liberalitatē. Domini nostri, cuius omnia sunt,

Y 4 præ

Cap. XII
Matth. 5

M A R C I M A R V L I

Luca. 6

Ibidem.

Prou. 19

Eleemofy
na bona.

præceptum est: Qui petit a te, da ei: & volenti mutuari ab te ne auerteris. Aliorum inopiæ tua succurrat opulentia, vt obedias deo. Et licet iuxta alium euangelistam dictū sit: Omni petenti te tribue, non iuberis tribuere omnia, sed omnibus. Rem male petenti, da consilium ne petat: iuste petenti pauperi, da quod petit, si potes: si id non potes, da excusationem: & verbis consolare miserum, si nequeas auxilio. Atque ita omni petenti dabis aliquid, cum desideris, quod & te dare deceat, & illum accipere. Eadem ratio erit mutui præstandi, Neque enim mutuandus est gladius irato, neque clavis furi, neque equus latroni, neque nauis piratæ, neque pecunia aleatori, neque musicum instrumentum impudico amatori. Mutuum ergo da, non ei, qui animo male aliquid agendi poscit, sed q̄ petit quod & sibi profit, & nemini noceat. Quod si nec a male postulantibus auerti volueris, admone vt a malis resipiscant & ad bonum conuertantur. Et hoc quidem magnum mutuum erit, si te hortante corrigentur. Mutuum (inquit) date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi; quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est. Mutuum istud eleemosyna est, quæ non ab eo restituitur qui accipit, sed qui præcepit, qui dat pro modicis magna, pro temporalibus semperiterna: & eos regni cœlestis facit hæredes, qui sui terreni patrimonij partem impediunt pauperibus. Qui enim miseretur pauperis, fœnerat deo. Sed etiã qui miserando mutuum dat, nec aliquid præterquam quod mutuatum est exigit, miserationis quidem suæ capiet mercedem: maiorem tamen ille, qui nihil ab homine repetit, vt adeo recipiat, quod ab ipso promissum esse non ignorat. Sed antequam eleemosynarum rationem atque meritum demonstraremus, docebimus eleemosynam aliam fructuosam esse, aliam inutilem, aliam vtro reprobam & execrãdam. Fructuosa est de qua loquimur, quãque tractare instituiamus, quæ vere eleemosyna dicitur, a miserando trahens vocabulum: vt vere, non simulate miserantium sit, nec vertentium in vitium virtutem, veluti ex his quæ
dicens

DE CHARITATE LIBER V.

dicentur, facile patebit. Illa autem inutilis est eleemosyna, qua non dei sed hominum gloria queritur: quæ scilicet non in occulto conscientia fit, ut ei placeat qui videt in occulto: sed in publicum profertur, ut vulgi potius captet plausum, ac fauorem sibi conciliet spectatorum. At autem dominus: Attendite ne iustitiam vestram faciat coram hominibus, ut videamini ab eis. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Pulchre additum est, ut videamini ab eis. Quo docemur, non hominum conspectum fugiendum esse, sed laudis humanæ appetitum. Quem qui sequitur, cum multâ donauerit, quod aliud pro rebus dilargitis recipiet, nisi vanæ commendationis verba, quibus aures demulceat, & animo nihil conferat commodi? Quinimmo illi etiâ qui laudant, si causam largitatis noscent, vituperarent, ut inanis gloriæ auidi, & non ut pietatis in egenos cultorem. Cum ergo facis eleemosynam, noli inquit, tuba canere antete, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis ut honorificentur ab hominibus, amē dico vobis receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in obscondito: & pater tuus qui videt in obscondito, reddet tibi. Dextera ad virtutem refertur, ad vitium sinistra. Non ergo se misceat vitiosa laudis appetitio recte synceræque eleemosynarum operationi. Quod cum casueris, videant in te homines, unde deum laudent, unde virtutis exercendæ exemplum trahant: aut si illi non viderint, satis tibi sit, eleemosynam tuam neque angelos laudasse qui tibi congratulabuntur, neque deum qui relaturus est præmium. Sed neque illorum utilis aut accepta erit apud deum eleemosyna: qui cum peccata non deferant, ea redemptionem iri se existimant, quasi vero porrecta stirpe corrupti possit deus, ut scelera non puniat. Quamobrè autem sola eleemosyna sufficeret? Peccata tua eleemosynis redime & iniquitates tuas miserationibus pauperum hoc poenitentiam agere volenti dicitur, non in flagitiis obdurato. Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Sed ut aqua exstinguat ignem, non addas ligna,

Eleemosyna inutilis.

Mat. 6

Mat. 6

Daniel. 4

non suffles prunas oportet, alioquin crescente incendio consumetur humor victus maioris flammæ calore. Ita nisi peccare cessaueris, eleemosynis redimi non poteris. Eleemosyna benignitatis est virtus: virtutis autem nomina indigna esse, si vitijs faueret, si licentiam peccandi præstare. Porro quia virtus est, non delinquentes adiuvat, sed pœnitentes emundat. In Ecclesiastico est scriptum: Dona iniquorum non probat altissimus. Ipse etiam dominus in Amos propheta obstinatis & in crimine perseverantibus ait: Holocaustumata & munera vestra nō respiciam, & vota pinguium vestrorum non respiciam. Ne mo igitur impune se peccare existimet, quia multa largitur pauperi. Primum esse debet, deum non offendere: secundum, hominis inopiæ subuenire. Quod si etiā istud vt obediāmus deo, facimus, cur in cæteris parere recusamus, in vno fideles, in alijs infidi? Ille in euangelio clamat: Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum, & tu tibi appropinquaturum speras, non agendo pœnitentiam, sed porrigendo eleemosynam? Dimitte itā tandem errorem istum, ne tibi magis quā alijs credens pereas & Iacobi apostoli sententiæ ad hærere incipe, dicentis: Religio munda & immaculata apud deum & patre hæc est: visitare pupillos & viduas in tribulationibus eorum. Ac ne mutila esset & imperfecta definitio, adiunxit: Et immaculatū se custodire ab hoc seculo. Sit igitur liberalitati iuncta iustitia, vt religio munda apud deum & immaculata sit. Reproba vero & execrabilis est eleemosyna, quæ deo fit, vt vel aliquid callide extorqueas, vel aliquē seducas, & quasi piscator hamum sub esca latētem porrigas. Auaritiæ ista liberalitas est & fraudis, nō miserationis & bñficentiæ. Hac Simon magus spūs sancti donū emere noluit, & non quā patebat gratiā sed quā volebat maledictionē recepit. Talē eleemosynā captator sensib⁹ iam iā morituris impartit, dū heredē se subscribi affectat. Talē corruptor simplici mulierculæ largit⁹, vt ipsam suæ libidini consentire cōpellat. Quicquid autē mali finē habet malū sit necesse ē. Nūc ad id quod pposuim⁹ nostra redeat orō, vt de veræ eleemosynæ ratio atq; fructus disseram⁹.

Quibus

DE CHARITATE LIBER V.

Quibus danda est eleemosyna. Cap. XIII.

OMne beneficium quod necessitatem patienti misericorditer impenditur, eleemosyna est. Paupertate grauatos, cibo, potu, tegumentis, tecto iuuat: his enim præcipue indiget paupertas. In Deuteronomio scriptum est. Non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi. Et in Esaia, Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Et in euangelio. Si vis esse perfectus vende omnia quæ habes, & da pauperibus & sequere me. Et qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Illosque ad carnem domini præcepit inuitandos, quibus deest referenda gratiæ copia, ut non ab his remunerationem, sed à deo expectes. Parum vel nihil facit lucri qui tribuit diuiti: & licet multo plura receperit quàm dederit, nihil tamē ad illud quod à domino tribuendum speratur. Ideo & Zachæus dimidium bonorum suorum pauperibus obtulit, non diuitibus, & salus domui suæ facta est, Christo hospitium eius ingresso. In eos tamen qui relictis contemptisque omnibus Christum sequuntur, magis beneficos nos esse oportet, ut cum dei seruis nos commodauerimus, melius de deo mereamur exemplo Apostoli qui ait: Nunc proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Idcirco alibi hortatur dicens: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. De quibus ipse dominus ait: Quod uni ex his minimis, qui in me credunt fecistis, mihi fecistis. His æra conferri siue res quibus indiget iubet Apostolus, ita ad Corinthios scribens: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per unam fabbatim. Hos autem non solum rebus iuuandos esse, verum etiam honore prosequendos docet, cum ait: Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura. Non alligabis os boui trituranti. Dignus est operarius mercede sua, propterea rursum ipsis Corinthiis confidenter loquitur: Si nos vobis spalia seminaui mus

Deut. 15

Esaia. 38

Mat. 19

Lucæ. 14

Lucæ. 16

Roma. 15

Gala. 6

Mat. 15

1. Cor. 16.

1. Tim. 5

1. Cor. 9

3. Reg. 18

Abraham.
Loth.

Iacobi, 31

Sunamitis

mus, magnum est si carnalia vestra metamus? & ad discipulos à saluatore dicitur: Qui vos recipit, me recipit. qđ non modo de religione quam prædicarunt intelligendū reor, verum etiam de vitæ sustentamentis, quibus indigebant. De his igitur præcipua cura tibi sit, vt cum erga vitæ præceptorem liberalis munificusq; fueris, multorum saluti cōsulas, qui eius doctrina & institutis erudiuntur ac proficiunt. An Abdiā Aehabi regis dispensatori etiam cū capitis sui periculo non fuit graue, centum ex prophetis, quos Iezabab npiissima persequabatur, neci subtrahere in speluncas abscondere, cumq; fames esset, suis impensis pascere. & tibi molestum erit, si vni sancto aut alteri necessaria obtuleris, quæ non illis oblata, sed sibi computat ipse qui facit sanctos, & pro elemosynis tam modicis æterna se repensurum bona pollicetur? Ceterum etiam ecclesijs cōferenda beneficia sunt, vt qui altari seruiunt, his vtantur. Si quid super fuerit, alijs dispensent, aut in ædificijs deo dicandis impendant. Sic fecit Dauid, sic Solomō, sic Esdras sacerdos. Præterea quoties ciuitas annonæ caritate laborat, aliaue rerum molestia affligitur, plebi succurrendū esse à potētoribus docent, Ioseph Aegyptijs distribuēs frumēta, Ezechias & Iosias offerētes pro regno, p̄ sctuario, pro Iuda tauros, arietes, oues, hircos, vt eis quibus præerant miserando, ipsi a suo præside deo miam consequerentur. Docuit hoc & saluator noster, hominū multitudinem pascens in deserto, nolens dimittere ieiunos, ne deficiant in via. Et certe nō humanus, sed ferinus est, qui multos perire patitur, cum multos potest sua ope liberare. In peregrinos etiam seruāda est humanitas. cum enim mortalium vna origo sit, vnus auctor & dominus omnium, nemo nobis extraneus habeatur, nemo alienus. In suscipiendis ergo peregrinis imitemur patris Abraham atq; Loth liberalitatem, qui sedentes in foribus ciuitatis, aduenas vt ad se diuerterēt, rogabant; digni fuere hospites fieri angelorum. Imitemur Iob, qui calamitatem suā hospitalitatis anteaq̄ recordatione consolabatur, dicēs: Foris non mansit peregrinus, ostium meū viatori paui. Imitemur Sunamitem illam magnam, quæ coenaculum fecerat,

fecerat, vt quoties Elifeus propheta Sunam transfret, in-
uitatus in eo susciperetur. Ob hoc cum virum senem ha-
beret, & ipsa esset sterilis, orâte Eliseo, meruit esse mascu-
læ prolis mater, & cum defunctum filium lugeret, vitæ re-
stitutum recipere atq; consolari. Imitemur Marthæ soli-
tudinem, quæ digna fuit hospitio suscipere Christum. Imi-
temur postremo duos illos de euangelio, qui Christum
sub peregrini specie latentem, pertransireq; voluntatem
ad suum diuertere hospitium coegerunt. Longe quidem
illis dissimiles, qui ita submisse lenteq; inuitant, vt appa-
reat, optare se ne veniant quos inuitarint, velleq; videri,
sed non etiam esse hospitales. Hi vero qui peregrinum, vt
apud ipsos maneret, coegisse dicuntur, cognoscere meru-
erunt Iesum, & caligine oculorum ac mentis deterfa res-
urrectionem eius lati videre, quem lugebant crucifi-
xum. Ad hæc in Exodo est præceptum: Aduenam non co-
tristabis, neq; affliges eum. Et in Leuitico: Si habitauerit,
inquit, aduena in terra vestra, & morat⁹ fuerit inter vos,
non exprobratis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & dili-
getis eum quasi vosmetipsos. Et in Deuteronomio: Pere-
grino qui intra portas tuas est, da vt comedat, aut vende
ei. Vende si illi superest pecuniâ, si deest da. Grandis inhu-
manitas est, vitæ necessaria quærenti nolle saltē vende-
re. Cauenda vehementer cordis ista duritia est, ne nobis
obijci possit, quod præter alia Hierosolymæ mox vi hosti-
li euertēdæ per prophetam Ezechielem exprobratur, Ad-
uenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & viduâ
contristauerunt apud te. Quod scelus profectio nisi ma-
ximum foret, inter causas tanti excidij non poneretur.
Præterea morbo aliquo affectis opitulari, & ægrotan-
tibus assidere, eleemosynæ genus est: de quo in Leuitico
dicitur: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu
& susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vix-
erit tecum, ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quam de
disti. Et in Ecclesiastico: Non te pigeat visitare infirmum.
Non pinguet illam quæ mundi dominum erat paritura,
montana ascendere, cognatam adire, ægrotanti assidere,
qua grāuida Ioanne Baptistâ tādā iam vicini partus pa-
tiebatur.

Marthæ.
Discipulū.
Luc. 24

Exo. 22
Leui. 19

Deut. 14

Ezech. 22

Leui. 25

Esa. 3. 19

Hier. 19

Iob. 29

Tobias.

tiebatur. Quod si dei mater hominis *matrī infirmæ* minj
 strauit, nec te pudeat inferiores tua non solum ope, sed e-
 tiam præsentia consolari. Captiuos quoq; & in vinculis
 coniectos redimere, debitoribus æs alienum condonare,
 iniuste oppressos tueri ac defendere, pñ atq; liberalis ho-
 minis officium est. Hoc per Esaiam præcipit dominus, cū
 ait: Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite vidu-
 am. Et alibi per eundem prophetam: Dissolue colligatio-
 nes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos
 qui confracti sunt liberos, & omne onus disrūpe. In Eze-
 chiele etiam iustus appellatur, qui pignus debitori reddi-
 derit, & pauperculum non contristauerit. Vt autem eorū
 qui carceri mācipati sunt, angustiam miserearis. Aposto-
 lus hortatur, dicens: Mementote victorum tanquam fi-
 mul vincti, & laborantium tanquā & ipsi in corpore mo-
 rantes. Nam si omnes in Christo vnum corpus sumus, de-
 bemus male affectis condolere, vt membris corporis nos-
 stri, & saluti eorum consulere non minus accurate quā
 nostræ consultum vellemus, si idem mali pati cōtigisset.
 Tunc enim si qua calamitate ipse oppressus fueris, si qua
 violentia vexatus, nō te pudebit opem implorare, quam
 alijs præstitisti. Da modo operam, vt cum beato Iob dices
 re possis: Oculi fui cæco, & pes claudō, pater eram pau-
 perum, & causam quam nesciebam, diligentissime inues-
 tigabam, conterebam molas iniqui, & de dētibus illius
 auferebam prædam. Postremo aliorum tristitiam conso-
 latione releuare, mortuos qui non habent vnde funeren-
 tur, tua impensa efferre ac sepelire, ad eandē pertinet vir-
 tutem. Qua præditus Tobias, cum in Assyria captiuus tes-
 neretur, in eos qui secum capti erant, benignitatem exer-
 cuit, uerbis consolādo, rebus iuuando, & eos qui diem su-
 um obīssent, mandando sepulturæ. Dumq; aliorum an-
 gustias miseratur, suas non sentiebat. Hæc de illis quibus
 adesse debemus opera atq; pecunia, nunc quantū erit lar-
 giendum inopi, & pro quibus eleemosynæ faciendę bre-
 uiter expediemus.

Quantum pauperi sit largiendum.

Caput

DE CHARITATE LIBER V.
Caput XIII.

Tantum tribuendum, quantum pauperis indigentia postulat. Tantum vestium da ne algeat, ne nudus incedat. Tantum cibi ac potus imparti, ne fame sitiq; laboret. Non beneficiū est plura donare, sed ne quitia irritamentum. Vestis delicatior excitat arrogantiam. Victus abundātiō nutrit luxuriam. Prospiciendū erit igitur ne copiosius tribuas, q̄ ad parsimoniam accipiens credideris esse satis, ne fortē dum iuuare cupis, noceas. Medicorum industriā imitare. Non porrigunt egrotō quantum ipse expetit, sed quantū salutē eius recuperandā confert, quodq; profuturum censent impendunt, nō quod noxium æger poposcerit. Ita & tu quantum hominis egestas requirit, & quod honeste sustentationi sufficit vel non petenti præbe. Quicquid ultra necessitatem est, quicquid obesse poterit, ne præbeas etiā si flagitarit, quod si tibi grādis rerum suppetit copia, da multa, sed multis. nam si vni dederis, licet ille acceptis non male utatur, tu tamen vnum diligere videberis, alios odisse. Christus autem non pro vno mortuus est, sed pro omnibus. Eius misericentiæ eris æmulator, cum plurimis benefeceris. Late patens virtus est charitas, non est contenta vnius angustis in quem beneficia conferat, sed erga omnes effundā gestit, cum omnes æque diligit. Quanquam illos magis respicit quos magis miserabiles inopiososq; videt. Verū tamen si tibi quoq; non ita ampla est res familiaris, tantum indigentibus eroga quantū victui tuo superesse poterit, ne & ipse egere incipias. Ita enim Apostolus Corinthiis consulens ait: Si voluntas prompta est secundum id quod habet accepta est, non secundū id quod non habet. Nō enim ut alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in præsentī tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundātia vestre inopiæ sit supplementum. Quanam est ista pauperis abūctiā, nisi quā pro beneficijs inopi collatis retribuit Christus, dicēs: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis à constitutione mundi paratum? E surui enim & dedistis

1. Cor. 8

Mat. 23

Luc. 16

Mat. 25

dedistis mihi manducare, sicuti & dedistis mihi potum, & alia quæ sequuntur. Vnde idem alibi ait: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æternata bernacula. Nisi ergo dederis, talia non recipies. Si de tuis diuitijs non feceris tibi amicos, quis erit qui te de terra tollet; & in cælesti collocare dignabitur domo? Ab omnibus destitutus gutta aquæ indigere incipies cum diuite purpurato, qui micæ panis Lazaro medicanti dare noluit. Lazarus inopiam non est miseratus in sua copia diues, nec Lazarus iam in sinu Abraham beatus & felix diuitis in igne ardentis miseriæ permissus est subuenire. Atque ita auari diuitiæ in æternam vertuntur inopiam: diuitiæ vero pauperibus Christi dilargitæ perennibus regni cælestis bonis compensantur. Quod si opulentiores quam necesse sit, & luxuriæ deditus cuncta in tuos usus consumis, iniquus dispensator es. Pauperum est enim non tuum, quicquid mōdeste frugaliterque viuēti superesse potuit. Aliena usurpas, quoties tibi plus quam oportet indulges. Non es dominus omnium quæ habes, quicquid supra necessitatē possides, eius tibi dispensatio credita est non abusus. Si bene dispensaueris audies a domino: Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Sin vero talētum tibi ad negotiandum traditum in terra defoderis, nihil alijs imparties, sed totum tibi vendicās, nihil te lucri fecisse argueris, atque ideo pro ignauie crimine, pro interioribus tenebris, quibus obnubilatus animus futura non prospexit, tenebras patieris exteriores: ibi erit pro latitia fletus, pro crapula & ingluuie dentium stridor, nunquam inde exies, de diuitijs istis exiturus citius quam putas. Quod si perituris cōferre semper duratura soleres, melius tecum actum duceres carere opibus, & esuriendo panem ostiatim querere, quam illis affluere in immensum, illis tota ætate iucunde perfrui, & in pauperum usus quantum debes non cōtulisse. Iudicium enim ille sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Superest ut videamus, pro quibus facienda erit elemosyna, ut postea paulo plenius quod dictum est, elemosynarum quantum commodè consideremus.

Pro

Pro quibus facienda est eleemosyna.

Caput XV.

PRO filiis offerebat holocausta Iob, dicens: ne forte peccauerint in cordib⁹ suis. Exemplo nobis est, vt pro ijs qui grauiter lapsi sunt, non solum precemur, sed etiam eleemosynas offeramus. Offerenda erit eleemosyna & pro illis, qui in aliquo vitæ discrimine cōstituti erunt vt liberentur, & postquam liberati fuerint, vt pro beneficio à domino collato gratia referatur, q illud quod pauperi impenditur, fatetur impensum sibi. Samue le sacerdotē holocausta offerente Israelitæ parua manu ingētes Palæstinorum copias fuderunt. Territi enim hostes tonitru & fragore de cælo misso terga verterunt. Nō est autē acceptior domino holocausti oblatio quā eleemosynarum pia largitio, ipso dicente: Misericordiam volo & non sacrificium: alias vero idem Hebræi cum duce Phinee superassent Madianitas, domino per Mosē iubente, prædē totius quinquagesimæ soluerunt sacerdoti ac Leuitis: & quia nemo ex eis desideratus fuit illo prælio, aurum domino consecrarunt, cuius benignitate & à periculo seruati fuerant, & victoria donati. Qui ergo in proximos misericordes extiterint, in hostē victores erūt, & deo protegēte terræ marisq; discrimina tuti pertransibunt. Pro ægrotantiū quoq; sanitate, ac pro delictis mortuorum eleemosynarū liberalitas utilis habetur. Quod si Tabitam Petrus & Drusianam Ioannes de morte ad vitam reuocarunt, pauperum precibus permoti, quorū insopiam illæ sua ope sustentauerant, quanto facilius creditu est, eos de ægritudine ad sanitatē esse reuocandos si eis expedierit, qui eadem beneficentia in egenos vsi fuerint. Aut si non sanabuntur, meliorem mercedem relaturos à domino q̄ ipsam corporū sanitatem. Porro pro defunctis eleemosynas facere, ex consuetudine religionis Christianæ est. In veteri autem instrumento hoc ipsum astruitur ex auctoritate Iudæ Machabæi principis ac viri multa in deū pietate insignis. Ille enim collatione facta, duos

Iob. 1

1. Reg. 7

Num. 31

Actu. 9

1. Mac. 12

Z decim

decim milia drachmarum argenti misisse Hierosolymam dicitur pro delictis eorum qui in praelio ceciderant offerenda. Et sancta, inquit, ac salubris est cogitatio pro defunctis orare, ut a peccatis soluantur. Nunc quanta vis atque potestas eleemosynae sit memoremus, non nostra praesumptione usi, sed auctoritate instructi diuina, ne quis aliter sentientium cauillationi locus sit. Quis enim fidelium tam temerarius est, ut scripturarum sententiam audeat impugnare?

De eleemosynae utilitate. Cap. XVI.

Prou. 21

Tobi. 12

Prou. 19

Prouer. 11

Legimus in prouerbijs diuina humanaque sapientia insigniti Solomonis: Munus absconditum extinguet iras, & donum in sinu indignationem maximam. Reprimatur igitur dei vindicta in peccatores, quoties misericordia exercetur in pauperes. In libris itidem diuinis audimus Raphaelem angelum Tobiae dicentem: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quae purgat peccata, & facit inuenire vitam aeternam. Times ne si dederis, ipse egeas? Sed dare eleemosynam magis prodest, quam thesauros recondere. Times daminari? sed eleemosyna peccata purgat, & vitam lucratur aeternam. Tot terribilium rerum metu hominem eximit eleemosyna, & ad summam prouehit beatitudinem: tu tamen auarus cumulandis non distribuendis opibus inhias, veluti de promisso dubius, de pollicitatione incertus: cum multis alijs in locis veritatis ipse sermo eadem asseueret & astruat. Iam primum hominis in egenos benefici rem non minui, sed augeri Solomon testatur in prouerbijs, dicens: Fœnerat domino qui miseretur pauperis. Fœnus est autem pecuniae comodatae sortus, quod & Craeci a pariendo τόκος vocant. Igitur sicut danistae supra sortem vsuras exigunt, ita eleemosynarum largitor multo plus relaturus est a domino, quam quod ipse pauperibus erogat. Idem Solomon alibi ait: Alij diuidunt propria, & di-

DE CHARITATE LIBER V.

& ditiores fiunt. Ditiior factus est Iob post erumnam: dup-
plicia recepit omnium, quæ inuitus amiserat, quia partē
eorū volens distribuerat egenis. Vidua Sareptana nō par-
tē sed totū quod habuit olei atq; farina protulit in medi-
um, vt prophetam pasceret, ipsa cum vnico filio fame pe-
ritura, si eleemosyna non plus mereret quā seminaret.
Porro tantum hac liberalitate proficit, vt non deficeret
ei oleū in lecytho, nec in hydria farina, donec pluuiam
dominus daret super terrā. Fe ditiā habuit in dño & spe
sua nō est frustata. Parum dedit, & recepit multū: & cum
etiam diuites penuriā paterentur, torrentibus ipsius ob-
pluuiæ defectum siccatis, illa pauper dei beneficio victu
necessario abundauit. Hoc quoq; pollicetur Solomon in
prouerbijis, dicens: Honora dominū de tua substantia &
de premitijs omnium frugum tuarum da pauperibus, &
implebuntur horrea tua saturitate, vino torcularia redū
dabunt. Tale aliquid & in euangelio inuenies. Quid em̃
nisi multiplicato rediturā in sinum porrigentis eleemo-
synam innuunt, quinq; panes illi, & duo pisciculi multi-
tudini esurientū appositi, & post hæc duodecim cophi-
ni collecti reliquiarum: & iterum septem sportæ plenæ
asportatæ pro septem panibus & paucis pisciculis. Quis
ergo tam timidus est vt his exemplis nō excitetur ad libe-
ralitatem nec iam metuat ob hoc rei familiari detrimēs
tum fore, si eleemosynas dederit, cum præsentim veritas
dicat: Date & dabitur vobis: mensuram bonam & con-
sertam & coagitatem & supereffluentem dabunt in sin-
um vestrum: Nemo tamen hac sancta largitate vtatur
spe pecuniæ augendæ. Auari hoc foret, & terrena non
cælestia concupiscentis: quæ non modo non concupi-
scere, verumetiam propter **C H R I S T V M** debe-
mus contemnere, vt illas acquiramus diuitias, quas nec
tinea corrumpere, nec fur possit auferre. Pro quibus adis-
piscendis plerique certe spontaneam subeunt paupertate-
tem, vt ostendant, nolle se omnino possidere opes peri-
turas, sed illas quæ perire nequeunt, in thesauris recon-
ditas æternitatis. His autem fruituros pauperum susten-
tatores nemo negare poterit, nisi qui scripturarum res

Iob.

Sareptana

Prou. 3

Mat. 14

Luc. 6

- pugnare voluerit, veritati malens damnari cum infidelibus, quàm cum fidelibus saluari. Vt igitur cœlestes ater nasq; opes capiamus, primo veritatis cognitione opus est, verique confessione: deinde vt delicta nostra expientur, & qui prius peccatis grauabamur, bonis actionibus proficiamus. Hac autem omnia præstare poterit fidelis ac syncera mētis eleemosyna. Cornelio Centurioni ab angelo de cœlo in terras lapso est dictum: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Itaque cum gentilis esset, eleemosynis meruit à Petro apostolo discere Christum, & fidei baptismo purificari, vt in Christo renatus, cum Christo resurgeret in gloria. Nabuchodonosor quoque rex gentilis erat, quãdo deo se voluit æquare, fragilitatis humanæ oblitus, cumq; ob hoc prædiceretur, quod regno eiectus cū bestiis esset victurus, eleemosynis tamen mutari posse dei iudiciū intellexit, Daniele dicente: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet tibi deus. Quod si etiam gentilium in pauperes pietas tē deus respicit, quanto magis credentium atq; fidelium? Audi scripturam dicentem: **Conclude eleemosynam in corde pauperis** & hæc pro te exorabit ab omni malo. Vnde & in psalmo dicitur: **Beatus qui intelligit su per egenum & pauperem**, in die malo liberabit eum dñs quãdo videlicet dicturus est, **E surui, & dedistis mihi māducare**, Audi & aliã scripturæ snām: **Ignē ardentē extinguit aqua, & eleemosyna reficit peccatis**, in euāgelio. **Da te eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis**. Iuxta superiorem sententiã eleemosyna reficit peccatis, ne illa committamus: iuxta sequentem, ab ijs quæ iam cōmissimus, facit vt emundemur. Reliquū est vt à preteritis expi atos, & à secuturis custoditos, deo nos offerat pro innocentia suscipiendos, pro iustitia premiendos. Hoc ita futurum Psalmista testatur, dum de beato viro ait: **Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū seculi, cor eius exaltabitur in gloria, vt intelligamus per charitatis beneficentiæq; opera ad æternam beatitudinē peruenire, & illos qui in his versati fuerint, à Christo auditu**

DE CHARITATE LIBER V.

turos: Venite benedicti patris mei, percipite regnū à cō-
 stitutione mundi vobis paratum. Regni itaq; cœlestis hē-
 redes erunt, qui rerum suarum terrena; ipsos pauperes
 fecerint participes. Ab hac sane pietatis virtute nec ipsi
 pauperes excusantur. Non habes quā aliter porrigas
 stirpem, da si habes aquæ frigida; poculum, & non per-
 des mercedem tuā. Duo minuta æra inopis viduæ in ga-
 zophylacio oblata, diuitum præferuntur donarijs. Non
 pensat dominus quātum das, sed quāto, & q̃ libēter. Ille
 plus offert, cui minus quod offerat restat. Illius magis ac-
 cepta sunt dona, à quo magis prompto exhibentur ani-
 mo, hinc est præceptū illud Solomonis: Ne dicas amico
 tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cū statim possis
 dare. Ac ne id tanquam inuitus faciās, admonet Aposto-
 lus, non tristem, sed hilarem datorem à domino diligi,
 qui enim libēter dat, diligit: ideo & ipse diligitur. Quod
 si nihil penitus habens quod inopi largiaris, ita miseræ
 eius condoleas: vt daturus esses si haberes: & pro bene-
 ficio computabitur pietas miserantis, multumque prode-
 rit offerre voluntate, quicquid non poteris opere. Con-
 summata vero ac perfecta eleemosyna est, vt cuncta si-
 mul distribuantur: ne semper in erogando occupetur
 animus, potiusq; attendat vt illum imitetur, qui cum di-
 ues esset, factus ē pauper, vt nos diuites faceret in regno
 suo cœlesti, cum terrena contempserimus. Ipse in euāge-
 lio ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ ha-
 bes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, &
 veni sequere me. Eis etiā qui ita secuti sunt ipsum, respō-
 dit: Omnis qui reliquerit domū vel fratres, vel sorores,
 aut patrē, aut matrē, aut vxorem, aut filios, aut agros,
 propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam eter-
 nam possidebit. Itaque magis grata est deo seruorum suo-
 rum voluntaria paupertas, quā diuitum seculi quo-
 tidiana munera.

Prou. 3

2. Cor. 5

Mat. 19

De vitio auaritiæ. Cap. XVII.

Sed quid de illorum cupiditate dicemus, qui cum ue-
 landis opibus nunquam satiantur, atq; in tantum

Z 3 tenaces

tenaces sunt, vt nihil pauperi porrigāt, & quibus magis cure est, pecunia quam sibi superat nulli vsui recondere quā egestati impartire alienis. Quā male cum illis agitur nosse operæ pretium erit, ne quis opulentiæ eorum inuidendo, mores imitari decernat, perdatq; dei gratiā, cum diuitias acquisierit. Non est enim amator dei, quem non miseret pauperis, dicente Ioanne apostolo: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Inter scelera quibus Sodoma interiit, obijcitur qd manum egeno & pauperi non porrigebant. Frustra itaq; illi misericordiam à deo sperant, qui misericordiam proximis nō exhibent. Nec in aduersis eorum exauditur deprecatio, qui miserorū precibus non mouetur ait em scriptura: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Minus est tamen sua non tribuere: aliena quoq; iniuste rapere cogit auaritia, & ne à pauperum quidem fortunis impias continere manus, nullo satiabilis cōgestu, nulla copia cōtenta, immo eo cupidior, quo plura rapuerit, vnde de illis quibus ea dominatur, est dictum: Rapiunt non sua & semper in egestate sunt. Semper quippe restat, quod sibi vēdicare affectent. Eiuscemodi iniustitiam damnat dñs in Esaia, dicens: Væ qui prædaris, nōne & ipse prædaberis? & qui spernis, nōne & ipse sperneris? cum consummaueris deprædationem, deprædaueris: cum fatigatus desieris contemnere, cōtemneris. Ad eos maxime ista spectat comminatio, qui in potestatibus versantur, & pastoris adepti officium, gregem sibi commissum detondere non cessant. Si iumentū sterco fecerit, si extra ædeis loturam quis effuderit, si cum altero parum quid altercatus fuerit mulctatur pecunia, quasi qui maiestatem leserit: deniq; mille causæ habentur despoliandi inopem, nulla miserēdi. Et miramur si illorum qui sic agunt, non miseretur deus, si liberis orbātur, si ab inimicis infestantur, si & ipsi à potentiorebus despoliātur: quasi vero iustus dominus iustitiæ suæ oblitus, tam iniquas actiones impune abire passurus sit, & non pro merito vindicaturus? nunquid vanum

DE CHARITATE LIBER V.

vanum est quod Solomon præcepit, dicens: Non facis violentiam pauperi, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius. Sed enim tam fatua est cupiditas, ut ne flagellata quidem resipiscat. Aduersitatibus interdum affliguntur auari, & tamē mala quæ sustinent, non suo vitio imputant, sed fortunæ. Itaque rerum amissione non emendantur, sed magis ad prædandum rapiendumque accensi, reparare amissa festinant, donec ipsi vitam amittant, & ad inferos detrusi crimen suum tandem agnoscant. Si quis tamen aures audiendi habet, audiat, & timere discat, cum audierit illud quod in Malachia est scriptum: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit dominus exercituum. Audiat & illud quod in Amos propheta legitur: Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domps quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum, quia cognouit scelera vestra, & fortia peccata vestra. Igitur vel illa vobis o diuites quæ inique comparastis eripientur, vel vos illis, & spes omnis male partæ rei in contrarium vertetur. Intolerabilior tamen erit pœna inferni, quam vitæ præsentis calamitas. Ceterum neque illorum inulta erit auaritia, qui dicundi iuris fungentes officio, pecunia donis ve corrupti iniuste iudicant, & quæstum magis quam æquitatem diligunt, eiusque causam potiore habent qui plus dederit. His per prophetam dicitur: Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Et in Iob est scriptum. Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Illi quidem libenter munera accipiunt, quas cupiditas illicit, nō quos necessitas constringit. Neque enim peccauit Ioseph à Pharaone accipiens dona, neque Daniel à rege Babylonis. Vtrunque diuina prouidentia cōtigit, ut populus Israel prius in Aegyptum confugiens, principē suæ gentis haberet à quo aleretur, deinde in Caldæa captiuus, à quo protege-

Prou. 22

Malach. 3

Amos. 5

Iudex.

Esaia. 9

Iob. 15

Ioseph.
Daniel.

Leuit. 19

Iacob. 2

Esaie. 33

Presbyter

Ioan. 6

Ezech. 34

Malac. 1

retur. Ideo isti nec honorem nec dona recusarunt, vt suis in necessitate succurrerent, nō vt sibi opes aceruarēt. Beatus est autem qui præceptum domini obseruat, dicentis: Non consideres personam pauperis, nec honores vultū potentis, iuste iudica proximo tuo. Iniustus iudex est iuxta Iacobi apostoli sententiam, qui plus honoris defert diuiti superbo, quā pio pauperi & humili. Captator est profecto, non amicus, qui tantum diuitibus blanditur, laudat vt stipem eliciat, honorat vt lucretur. Cui autem verū diuitij potius est, non dona sequitur, sed iustitiā. Quam quoniam opibus præfert, ipse a domino honorabitur, dicente propheta: Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit. Munerū ergo audis, & recto auersus, non in excelsis, sed in ima habitabit inferni. Hæc fors etiam illorum erit, qui se dei seruitio ideo dedicant, vt mammonæ, non deo seruiant, quibus ipse in euangelio respondens, ait: Quæritis me non quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus, & saturati estis. Ab his enim episcopatus quæritur, vt nummis arca impleatur, non vt bonum opus exerceatur: vt venter epulis repletus luxuriet, non vt C H R I S T V S in paupere pascatur: vt mens inanis gloriæ vento inflata superbiat, non vt humilitate deiecta Deo placeat. De istis prophetare iussus Ezechiel ait: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nōne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crasum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Et quia magis pecuniæ quā animarum lucro inhiant, quod infirmum (inquit) fuit, consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod confractum, non alligastis: & quod abiectum, non reduxistis: & quod perierat, non quæstistis. Talium auaritiam & per os Malachiæ prophetæ arguit, dicens: Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Licet autem in euangelio dicat, Dignus est operarius mercede sua, necessaria perimit, non superflua imperat. Si superfluis abundas, dispensas

DE CHARITATE LIBER V.

spēsatio tibi credita est, vt aliorum inopiam iuues, non abusus concessus, vt voluptatibus perfruaris. Alienū est, quicquid supra necessitatem est, de quo in euangelio dicitur: Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Tibi ō sacerdos promissum est regnum cœlorum, si modo tibi credita recte dispensaueris: sin vero qđ professus es, implere neglexeris, nec tibi quod a domino promissum erat dabitur, & dum temporalia bona sectaris, amittes æterna. Domum enim orationis fecisti domum negotiationis, vendēdo columbas, hoc est, spiritus sancti dona in quæstum conuertendo: cum Christus clamat, dicens: Gratis accepistis, gratis date. An ad Apostolum confugies dicentem: Qui altario seruit, de altario viuere debet: sed de altario viuere tibi permittitur, non luxuriari, cum idem dicat: Habētes victum & vestitum, his contenti simus. At tu cum multa possideas, plura concupiscis: nec tã tibi de salute plebis cura est, q̃ de exigēdis pensionibus, de decimis oblationibusq; colligendis, pro his in ecclesia declamas, pro his execrationum elogia valuis ecclesiæ affigis, ad cætera mutus, & illis simillimus quibus dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi, qui decimatis mentem & anethum & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis: iudicium & misericordiam & fidem, hæc oportuit facere, & illa non omittere. Scriba es igitur & pharisæus, cum exigis pecuniam & non præstas doctrinā, cum de quæstu tuo cogitas, & eorum saluti qui tibi commissi sunt non consulis. Excolas culicem, quæ leuissima sunt curæ habens, & deglutis camelum, in ventrem negligentia demergens ea quæ maximi momenti esse deberent. Mercenarius non pastor es. Vides lupum venientē & fugis. Perit ille adulterio, ille ṽfuris, alius furto, alius odio, alius alio flagitio, & in tanto animarum periculo taces, obmutescis, hiscere non audes, & illos duntaxat perituros prædicas, qui decimas non soluerint, qui debitas ecclesiæ tuæ pensiones in tempore non attulerint: & eisdem legata interuenterint: perinde ac si non sit aliud peccati genus quod perdat homines, quàm istud in quo opulentia tua patitur detrimentum. Cum tamen ihs qui ege-

Luca. 16

Sacerdos.

1. Cor. 9

1. Tim. 6

Matth. 22

Episcopi.

Hypocrite

Marc. 12

Negotia-
tor.

Miche. 6

Amos. 8

state premuntur, nō solū quod debent, remitti debeat, sed etiā de rebus quas affatim collegisti, quantū opus est impēdi. Detestabilis & illorum cupiditas, qui simulata sancti-
tate decipiunt, & vel pro ædificando sacello, vel pro pere-
grinationis voto perficiendo, vel pro aliquo alio pietatis
opere exequendo, æra efflagitant, quasi non furti vel rap-
inæ sit genus, mendacio aliquid elicere, & in alium q̄ in
quem datum est vsum conuvertere. Hi tanto grauius puniē-
di erunt, quanto fallacius egerint, dicente domino: Qui
deuorant domos viduarum sub obtentu proluxæ oratio-
nis, hi accipient proluxius iudicium. Execranda & nego-
tiorum auaritia, qui nec fœnore abstinent, nec merces
adulterare timent: pondere quoq; & mensuris fallunt, a-
lia statera vendentes, alia ementes, neq; eos pœnitet aut
pudet dolo ac fraudibus niti vt lucretur. Aduersus istos
iratus dominus per Micheam prophetam vociferatur &
ait: Adhuc ignis in domo impij, thesauri iniquitatis, &
mensura minor iræ plena: nunquid iustificabo stateram
impiam & sacelli pondera dolosa? Deniq; minatur factu-
rum se, vt congregatæ tanto flagitio opes fiant hostibus
in prædam, & ipsi opus domini in captiuitatem. Horum
etiam in Amos propheta dolos ac malignitatem detegit,
dicens: Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere fa-
citis egenos terræ dicentes: quando transibit missis, & ve-
nundabimus merces, & sabbatum, & aperiemus frumen-
tum, vt minuamus mēsuram, & augeamus siclum, & sup-
ponamus stateras dolosas, vt possideamus in argento e-
genos, & pauperes pro calciamētis & quisquilias frumē-
ti vendamus. Ac ne frustra talia obiecisse videatur, iurat
q̄ lugebunt, & dolore supplicij persoluent, quod cum de
lectatione lucri perpetrarunt.

De vana diuitum spe. Cap. XVIII.

Giezi.
das.

Nemo igitur diu se fruiturum male patris rebus
confidat: sed quo plura inq; congerit, eo misera-
biliorem finem expectet. Timeat pœnā Giezi, ti-
meat exitum Iudæ; alter mēdacio munus extorsit, & res-
uersus

DE CHARITATE LIBER V.

uersus est leprosus: alter iustum vendidit pro argento, & laqueo vitæ finiuit. Ille quoq; quæ purpura tegebas, quem quotidiana saginabant cōiuiua, in inferno sepultus, in flammis ardens totus frustra guttam aquæ petijt, qua linguam tantum refrigeraret. Diues ille alter, qui frugū habundantia letat⁹ dilatare cogitabat horrea, & in annos multos opulenter viuere, statim audiuit: Stulte, hac nocte animam tuā repetēt a te: quæ autē paraſti cuius erūt? Sic est, inquit, qui sibi thesaurizat, & nō est in deū diues. De isto in psalmis dicitur: Videbſit iuſti & timebūt, & super eum ridebunt, & dicēt: Ecce homo qui nō poſuit deū adiutorē suum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarū ſuarū, & præualuit in vanitate ſua. Ideo Apoſtolus ad Timotheū: Diuitibus, inquit, huius ſeculi præcipe, nō ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarū, ſed in deo viuo, qui præſtat nobis omnia abſcūde ad fruendū bene agere, diuites fieri, in bonis operibus facile tribuere, cōmunicare, theſaurizare ſibi fundamentū bonū in futurū. Qui vult ergo in deū diues eſſe, nō ſibi theſaurizet, ſed inopiæ aliorū. In deum diues eſt, qui charitatis operibus abundat, non qui rebus opulentus incedit. E ſurientes & ſitientes iuſtitiam, domi nus implet bonis, diuites autem auaros dimittit inanes. Quid profunt auaro diuitiæ, ſi cuſtos illarum eſt non domus? Quid deniq; profunt diuitiæ ſulto, cum ſapien tiam emere non poſſit? Multæ opes nunquā aut raro admodum queunt cuiq; niſi ſcelere cōſtare. Nā qui iuſte acquirat & moderate expēdit, nec diues erit nec pauper. Qui autem ingentes quæſtus faciūt, ſupràq; modum locupletantur, & iniqui & auari ſint neceſſe eſt. Quod ſi tam multa ab aliquo alio ſibi reliſcat poſſident, hæredes iniqui ſunt, & ſi his male vtuntur, ipſi etiam mali ſunt. Ex quo colligitur, multum diuitem bonum eſſe non poſſe. Quæ igitur amentia, illa concupiſcere, quæ non niſi cum virtutum detrimento queant acquiri? Melius eſt parum cum timore domini, quam theſauri magni & inſatiabiles. Hæc quidem ſententia ſapientiſſimi Solomonis eſt, cuius & illa ad deum ſupplicatio: Nec diuitias, nec paupertates dederis mihi, ſed tantum victui meo

Luca. 12

Pſal. 51

1. Tim. 6

Prou. 17

Prou. 15

Prou. 30

Ca. XVIII
Rex.

M A R C I M A R V L I

Luca. 6

Pfal. 33.
Eccle. 5

Ezech. 7

Apoca. 3

meo tribue necessaria. Quod autem reges omnium semper opulentissimi sunt, hoc ideo fit, quia regum opes non tam suæ q̄ populi sunt. Eorū quippe impensis plebes tu te degunt, ab hostium iniuria protegentur, in rerum vitæ necessariorum copia conseruantur. Quemadmodum autem communi vtilitati exposita esse debet principis opulencia, ita & priuatorum diuitiæ adiumento sint egestati alienæ. Alioquin & ipsi diuites egebunt ac miseri erūt. Quid enim illo miserius, qui inops virtutis est? qui cum diues sit, meritis caret liberalitatis, quæ beatos efficiunt, & auaritiæ vel luxuriæ grauatur vitijs, quæ mergunt in profundum. Talium infelicitatem dolenter ingemiscit in euangelio dominus, dicens: Vē vobis diuites qui habetis consolationem vestram. Consolantur enim, quoties quæstum faciunt, vel cum quæstis ad voluptatem abutuntur. Hoc etiam Iacobus apostolus lugubri voce aggregitu, & ait: Agite nunc diuites, plorate videntes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis: diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurū & argentum vestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurisastis vobis iram in nouissimis diebus: ecce merces operariorum, qui messuerūt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, & clamor eorum in aures domini sabbaoth introiuit. Epulati estis super terrā, & in luxurijs enutristis corda vestra, in die occisionis adduxistis & occidistis iustum, & nō restitit vobis. Talia considerans vas electionis Paulus: Radix (inquit) omnium malorum est cupiditas. Addamushis & alia, si fortē diuitiæ sapientiæ veritatē sapius pulsati respiscant. In psalmo dicitur: Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. In Ecclesiaste Solomon ait: Auarus non impletur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Leuius ac tolerabilius esset, fructum non capere, nisi sequeretur supplicium, dicente Ezechiele propheta: Argentū eorū & aurū eorum nō valebit liberare eos in die furoris domini. In Apocalypsi angelo Laodiciæ ecclesię dicitur: Dicitis, diues sum

DE CHARITATE LIBER V.

sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis: quia tu es miser & miserabilis, & pauper & cæcus & nudus. Quis enim finis luxuriæ diuitum, nisi quem eodem libro scriptum legimus? Quantum glorificauit se & in delicijs fuit tantum dare illi tormentum & luctum. Quāto melius cū isto actum fuisset, nescisse diuitias, inopem mendicumq; vixisse, & in miserijs potius q̃ in delicijs duxisse ætatem: sed quo diutius in delicijs impune vixit, eo infelicius cecidit. Beatū se putabat, q̃ sibi prospere succederent om̃ia, ideoq; licentius peccabat, ideo tenuit eum superbia, operatus est iniquitate & impietate sua prodijt quasi ex adipe iniquitas eius, transiit in affecum cordis sui, nūc in tormentis positus audit. Memento quia recepisti bona in vita tua, pauperes autem quorum non est misertus, patiebantur mala: tu nunc cruciaris, illi consolantur. Cumq; hoc ita sit, eo tamen processit ista auri sacra fame, vt quæ natura salutis hominis consulens terra occultauerat, ea fossionibus in profundum actis eruere cœperunt: mōtes cuniculis subruuntur, & homo cœlum suscipere genitus, vltro se in ima telluris immergit, nec supra se pendentem metuit molem, nec post se relictum solem quicq̃ est mar, per menses plurimos perpetuam noctem sustinet, vt argētum aurumq; in suam ipse perniciem proferat, si modo quod multis contigit, non ante fuerit oppressus ruina, se que repente cum opibus quas collegerat, sepeliat. Frumēta, vinum, oleum, linum, lanam, cæterasq; vitæ nostræ necessaria in aperta nobis fruenda obtulerat deus, cætera tãquam nocitura latere volebat. Ideo autem & ista creauit, vt sicut eorum qui oblati contenti sunt nota est modestia, ita illorum qui etiam occultata scrutantur, manifesta esset cupiditas: & qui ex parte sui sunt, etiam a nobis dignoscerentur.

Apoca. 18

Auaritia.

Quod auaritia multorum causa sit
malorum. Cap. XIX.

Quam autem multorum malorum causa sit immodica cupiditas quis explicet: hominem aduersus hominem ire compulit, hinc insidiæ, hinc latrocis

Laban.
Gene. 31

2. Reg. 13

2. Par. 21

Judas
Schariotis

Hiere. 41

Godolias.

Titimili-
tes.

latrocinia, hinc bella mutuaq; cedes, dum nostro nō com-
tenti aliena concupiscimus: hinc inter coniunctissimos li-
tes, inter amicissimos dissidia, & citius adeunda hære-
ditatis gratia ipsorum parentum desiderata mortes.
Laban Iacob nepotem suum osculatus hospitio suscep-
rat, generum suum fecerat, & ille iam bis septem annos
ei seruierat. Fatebatur Laban q̄ propter ipsum a domi-
no sibi auctæ opes fuissent. At vero postq̄ vidit re pecua-
ria in primis ditatum, inuidere ei cœpit, quem tantopere
dilexerat, & discedentem persecutus est: manum innocē-
ti inieciisset, amicitia propinquitatis officiorumq; obli-
tus, nisi somno deterritus propositum inhibuisset. Amo-
rem ergo quem paupertas conciliauerat, opulētia distra-
xit. Tabremon quoque Syriæ rex (vt in libro Regum le-
gitur) ex amico inimicus factus Bæse Israelitarum regi
ab Asa rege Iudæ pecunia corruptus. Ioram vero ne frā-
tribus quidem pepercit, vt eorum bona vsurparet, vita i-
psos priuauit. Judas etiam (vt veteribus noua copule-
mus) a domino ascitus apostolus, miracula operandi fa-
cultate ab eodem donatus, sacræ communionis parti-
ceps factus, osculo exceptus, quia tamen pecuniæ audius
fuerat, triginta argenteis illum vendidit, a quo iam tot
beneficia acceperat. Neminem itaque vere diligunt hi,
quibus habendi cupido dominatur. Si qua enim lucri
spes acceperit, continuo grassantur in eos, quos videban-
tur diligere. Nam & Godolias Ismahelem domi suæ vt a-
micum excepit conuiuio, & eundem inter epulas iugula-
uit, nec hospitalem mēsam amici cruore fœdare timuit,
qui aliena occupare concupiuit. Proferam adhuc magis
cruentum exemplum, sed minus rationis compotis vul-
gi. Tito Hierosolymam obsidente, plurimi ex Iudæis fa-
me compulsi ad Romonos transfugiebant (vt Iosephus
auctor est) percrebuit fama transfugas aurum haustum
ventregeſtare cum a suis ne quid efferrent excuterantur:
ob hoc a militibus Romanis clam excepti lanitique exē-
terabantur, quærebatque aurum intra cæſorum visce-
ra, nec fortasse inueniebantur. Hac tamē de causa ad duo
millia hominum vna nocte perisse constat, plures peri-
rent.

DE CHARITATE LIBER V.

tent, nisi re comperta Cæsar scelus edicto compescuisset.
 Quid hac atrocius immanitate, incertas opes certa ultro
 se de dentium cæde quærere? Plebis tamen mercede mili
 tantis ista auaritia, illa vero regū. Hirracus em̄ prius, dein
 de Herodes Iudææ reges, aperuisse feruntur sepulchrū Da
 uidis, regis, thesaurū cum illo conditū rati. Scilicet nō sa
 tis erat humanæ cupiditati prædam capere ex viuis, vel
 ex interemptis spolia, latentia quoque in monumentis
 cadauera excutere cœpit, sed & hoc quidem minus mirū,
 quando iam nec aris nec templis deo dicatis pacitur. No
 stra atate contigit Christianorum ecclesias a Christianis
 profanari, aurum argētumq; deo consecratum per vim
 auferri, perinde ac si aduersus deum, & non tantum ada
 uersus homines bellum geratur. Quasi vero non idem
 CHRISTVS sit illorum qui oppugnantur, & eorum
 qui oppugnant, cum vtrique eius qui vnus est nomine
 censeantur. Sed profecto nulla ibi religionis ratio ducit
 tur, vbi auari animi nihil nisi quod rapiant attendunt.
 Quamuis autem multa deprædentur, multa parent, mul
 ta vndique congerant, nunquam tamen satientur, sem
 per restat quod acervo addi cupiunt. Nec minus huic vis
 tio obnoxij sunt, qui liberis nepotibusque abundant,
 quàm qui soli sunt. Qualem Ecclesiastes admiratur, di
 cens: Vnus est, & secundum non habet, non filium, nō
 fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oc
 culi eius diuitijs, nec cogitat dicens: Cui laboro & frau
 do animam meam bonis? Sed qui eiu smodi sunt, ijs per
 Esaiam minatur dominus & ait: Væ qui coniungitis do
 mum ad domum, & agrum agro copulatis vsq; ad extre
 mum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terræ?
 Quid enim nisi solus habitare velle videtur in terra, qui
 solus cuncta possidere cōcupiscit? Hic sane hydropici est
 morbus, qui eo plus fitit, quo plus biberit. Sed si accesserit
 ad Iesum curabitur: sin contempserit, peribit. Achā, quia
 de anathemate tulerat pallium argentiq; aliquid & au
 ri, dei iussu lapidatur. Principes Sochor, qui Gedeoni pā
 nem negauerant, super spinas & tribulos conteruntur.
 Aduran dum tributa exigit, lapidibus obruitur. Achabi
 regis

Hirracus.
Herodes.

Eccle. 4

Esaia. 5

Iosua. 7

Iudiciū. 8

3. Reg. 12

3. Reg. 22

2. Mach. 3
Seleucus.

Iudas.
Ananias.
Sapphira.
Simō ma-
gus.

Prou. 1

Luca. 14

Esaia. 57

Esaia. 8

regis qui vineam Naboth ipso interfecto possederat, sagitta interempti sanguinem, iuxta Eliæ vaticinium, lixerunt canes. Heliodorum qui a Seleuco missus tēpli thesaurum auferre moliebatur, equites diuinitus apparentes flagellis ceciderunt. Ipse Seleucus dñi pecunias ab Inopuēstēnis (vt Iosephus tradit) cupide exigeret, cum regia cumq; omnibus qui in ea conuenerant, simul concrematur. Cessauit in illo ardere auaritia, maiore ignis ardore extincta. Hæc in lege, illa in euangelio. Iudam cupiditas ad laqueum vsq; perduxit: Ananiam & Sapphiram morte perdidit repentina: Simonē magum prius maledicto, deinde nece affecit. Porro tam perniciosus est morbus iste, vt non modo corpora spiritu priuet, verum etiam spiritum ipsum morti obijciat æternæ, dicente Solomone: Semitæ omnis auari animas possidentiū rapiunt. Quod si camelus facilius transibit per foramen acus, q̃ diues in regnum cœlorum nullus amanti diuitias sperandæ salutis relinquitur locus. Vbi est thesaur⁹ eius, ibi & cor eius. Inuitatur quidem ad cœleste conuiuium: sed qui a toto animo terrenis rebus inhæret, respondet inuitati: Villā emi, boues paraui, vxorem duxi, non possum venire, habere me excusatum. Itaq; indignum se præstat perenni bono ad quod vocatur, dum pluris æsumat fragilia & caduca, quæ illum de præsentibus delicijs ad futura transferrent supplicia, vnde iam neq; diuitijs redimi poterit, nec potentia virium suarum liberari. Ideo illi per prophetā dicitur: Cum clamaueris, liberent te congregati tui, hoc est, nummi quos tam anxie parasti. Omnes eos (inquit) auferet ventus, tollet aura: & ne pœnæ causa lateat, iudicis vos audetur, dicenti: Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussie eum. Nec immerito bonorum largitor deus auaritia nostra irritatur, quandoquidem vitijs huius hoc præcipuum malum habetur, quod a diuinorum cultu nos auerrat, & cœlestium bonorum meminisse non permittat. Hoc testantur dñi verba per Esaia dicentis: Verbum domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis: propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus; atq; vnde impietas contemptusq; eorum

DE CHARITATE LIBER V.

rum oriatur ostendens, adiecit: Quia a minimo vsq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Per Osee quoq; prophetam talibus minatur, dicens: Iuxta pascua sua ad impleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi lex ana. Semen quippe verbi dei in spinis cadit & suffocatur, cum diuitum auribus exceptum, curis huius seculi mentem occupantibus nequit fructum facere. Tunc enim (vt Ecclesiastes ait) pecunia obediunt omnia: actio, oratio, cogitatio, & omnes reliqui sensus ad quæstum intenti, vitæ sanctioris disciplinam non admittunt, quibus dicitur: Nō potestis deo seruire & mammonæ. Qui ergo cumulandis opibus incumbit, dei cultum deserat necesse est. Quod si quando opum studiosi ad ecclesiam cōueniant, corpore in templo sunt, animo in foro versantur, tot⁹ de mercimonijs sermo est: & dum recitantur dei verba, illi de nundinis inter se colloquuntur, digni domini flagello eiſcientis eos, ac dicentis: Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hi sunt filij Ephrem, nō deū verum, sed vitulos aureos adorantes, cum aurum argētumq; pro dñs habeant. & de illis quoq; dici queat, quod in Osee propheta est scriptum: Aurum suum & argentū suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Vnde etiam Paulus auaritiā simulacrorum seruitutem appellat. Si em̃ illorum qui gulæ indulgent (iuxta eundem Apostolum) deus venter est, cur non pecuniam eorum deum esse dixerimus, quibus nihil charius est pecunia? Nam si quando aliquis fidelis disciplinæ præceptor in illicitos cōtractus, in vsuras, in immodicā lucrādi cupiditatem inuectus fuerit, indignantur, reclamāt, in furorem vertuntur, nō minus q̃ artifices illi Ephesiorum, cum Pauli prædicationibus idola destrui vidissent, quæ ipsi conficiendo lucrabantur. Dolebant enim non religionis vanæ dispendiū, sed artis suæ detrimentum. Diuitum præterea vitium est, alijs inuidere, inani gloria duci, pro beneficio gratiā non referre, mendacijs niti, mortis recordatione contremiscere, nec tamen ideo fieri meliores. Inuidēt ditioribus, imo & aequalibus; vtq; alios opulētia superēt, fœnore ac

AA rapinis

Osee. 13

Eccle. 10

Luca. 16

3. Reg. 12

Osee. 8

Coloss. 3

Actu. 9.

Diuitum vitium.

Psal. 54

rapinis rem quærere fas putant. His Psalmista imprecatur, dicens: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem contradictionē in ciuitate die ac nocte, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Præcipitari eos in infernū petit, nō voto odi, sed præscientia futuri. Tunc enim & linguæ eorū in diuersum diuidētur, cum præter spē opesillas, in quibus cōfidebant, repēte derelinquere cogentur. Idem gloriæ auidi, sardonychatas manus & Sericas vestes vulgo ostentant, vt honorentur, quibus illa Magonis Vergiliani verba conueniunt:

Eft domus ampla, iacent penitus defossa talenta

Gælati argenti, sunt auri pondera facti.

Infecti q̄ mihi.

Ezechias.

Qua iactantiæ vanitate cum Ezechias quoq̄, qui iustus erat, peccauerit, quomodo poterunt iniqui ea carere, qui certe magis opipus q̄ virtute clari esse cupiunt? Sed quantum volunt glorientur, cum interierint, non sument omnia, neq̄ descendet cum eis gloria eorum, nudos & fortunæ & animi bonis gehenna excipiet, tanto miseres futuros, quanto sibi vident feliciores. Recte itaq̄ admonentur a domino per Hieremiam dicēte: Non gloriatur sapiens in sapientia, & nō gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Ingratos etiam facit habendi auiditas, non attendunt quantum acceperint, sed quantum ipsi appetierint, & quoniam nullum beneficium æquare potest auari hominis cupiditatem, immemores beneficiorum fiunt. Nabal diues pecudum & agri, parum quid petenti Dauidi nihil dedit, oblitus q̄ ille paulo ante & gregem eius & pastores ab aliorum iniuria defendisset. Non per pēdebat Nabal quid de se meritis esset Dauid, dum ne quid de opulentia sua minuatur timeret. Ideoque illos qui a Dauide missi fuerant, non solum vacuos rebus dimisit, sed etiam cum probro repulit. Ac fere tales diuites sunt, si quid offerunt, libenter accipiunt: si quid repetitis, indignantur. De his in Ecclesiastico dicitur; Donec accipiant, osculantur manus

Ecler. 9

Ingrati.

Nabal.

9. Reg. 25

Eccle. 20

DE CHARITATE LIBER V.

nus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suā,
 sed in tempore redditionis loquētur verba tædij & mur-
 murationum. Ad hæc nihil illis fallacius est. Qui enim
 diuitias amat, nec peierare timet, nec alios fraude circum-
 uenire dubitat, nec eum omnino aperte mentiri pudet, si
 quid ex eo se facturum lucri credit, neq; quisquam est, q
 in leuissimis etiā rebus tam facile iurat, q̄ diues avarus:
 tunc autem maxime, cum ē re sua fore sperat, si verbis se
 cerit fidem. Nullum postremo timidius est animal ad ex-
 pectationem mortis. Putat se statim decessurum, si febric-
 ulæ igne correptus incaluerit. Ad medicos curritur, nisi
 & hoc avaritia vetuerit. Interim pauidus ingemiscit, lue-
 get, anxietur, & tristius sibi videtur a diuitijs q̄ a corpore
 discedere. Inde scriptum est: O mors, q̄ amara est memo-
 ria tua homini pacem habenti in substantijs suis. Tor-
 quetur cogitans cui illas relinquat, quis illis post se frue-
 tur, quas ipse tanto labore quæsiuit, tāta solitudine au-
 xit, tanta parsimonia ne minuerentur sustentauit. Tum
 si forte in mentem venerint vsuræ, fraudes, rapinæ, qui-
 bus in acquirendo vsus est, magis nequitia suæ conscien-
 tia cruciabitur, de salute desperans, seq; iusto dei iudicio
 mox damnandum videns. Turbabuntur em̄ (vt Psalmis-
 ta ait) a facie eius patres orphanorum & iudices vidua-
 rum, id est, qui miserorum tutelam suscipientes, bona eo-
 rum per dolum vsurpant. Turbātur, quia se reos esse nō
 ignorant vna cum illis qui in inferno sunt, cōputandos.
 Quod si in lege Ammonites & Moabites ab ecclesia do-
 mini repelluntur, quia noluerunt occurrere Israelitis cū
 pane & aqua quanto magis isti, qui etiam aliena iniuste
 possident, hæreditate regni cœlestis indigni erunt. Tot
 avaritiæ mala considerans Apostolus, dixit: Qui volunt
 diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diabo-
 li, & desideria multa & nociua, quæ mergunt homines in
 interitum & perditionem. Radix enim omnium malorū
 est cupiditas: quam quidam appetentes, errauerunt a fi-
 de, & inferuerunt se doloribus multis.

Fallaces.

Timidi.

Eccle. 41

Psal. 64

Deute. 33

1. Tim. 6

Ad diuites exhortatio. Cap. XX.

AA 2 Respici

Respiscite igitur ac perpendite diuitiarum malā diuites, & iam nō ad luxuriam his vtimini, sed ad liberalitatem. Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere: si defunt, nolite concupiscere. Quānam stultitia est id appetere, quod neq; seruos repudiat, neq; reges satiat, & tot malorum quot diximus, immo plurium quam diximus causa sit? aut si nihil ex opulentia mali metuitis, hoc saltem negare non potestis, quod omnis terrena possessio fluxa atq; fragilis sit, semperq; citius de manibus elabitur, q̄ retinenda speratur. Cuius rei Solomon non ignarus, cum immensas opes & cuiusq; generis voluptates sibi comparasset, exclamauit: Vanitas vanitatum, & omnio vanitas. Detestatusq; est industriam suam in acquirendo, incertus de hærede, & certus nihil diu perman surum sub sole. Audite ergo dominum salutē vestræ consulentem: Nolite (inquit) thesaurisare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demollitur, & vbi fures effodiūt & furantur. Thesaurizate autē vobis thesauros in cœlo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ipsi quos in suum elegit consortiū præcepit, ne aurum vel argentum possiderent, nec pecuniam in zonis, nec peram in via, nec duas tunicas, neque calciamenta, neq; virgam: & quisquā opes opibus cumulando, ei se placiturum confidit? Si seruus Christi es, cur ille pauper, & tu diues es? Si discipulorum eius locū tenes, cur illorum paupertatem non imitaris? Quid tibi prodest si vniuersum mundum lucreris, & animæ quā nihil pretiosius est, detrimentum patiaris? Igitur dilargitis tandem istis caducis labilibusq; rebus, ad æterna & nunquam desitura bona mentem erige, & cum Dauidē deū deprecare: Inclina cor meum in testimonia tuā, & non in auaritiā. Atq; ita domini suffragante gratia vinctes improbos habendi appetitiones, præceptumq; implebis in euangelio dicentis: Videte & caute ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius ex his quæ possidet. Vt videlicet aliquis ob hoc q̄ diues est, aut diutius viuat in terra, aut felicius in cœlo. Vitæ enim æternæ præmia, non opulentia dantur, sed virtuti. Dissolue colli-

ligatio

Eccle. 1

Matth. 6

Apostoli.

Psal. 118

Luc. 12

DE CHARITATE LIBER V.

ligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, vt p̄s
dere auaritiæ liberatus, leuis & alacer expansis obserua-
tæ in pauperes benignitatis pennis tollaris in cœlum, &
ab illis in superna tabernacula recipiaris, quibus hic be-
nefeceris, & tandem ad dominum conuersus dicas: Quæ
est expectatio mea? nōne dominus? & substantia mea a-
pud te est?

Psal. 38

De beneficijs conferendis vt deo similes simus. Caput XXI.

Post elemosinarum dissertationem, de alijs etiam
beneficijs restat quærendum, tam in dando q̄ in ac-
cipiendo gratiaq; referenda. Dare beneficia, deum
imitari est, cū dei natura maxime benefica atq; benigna
sit iam primum vt in psalmis dicitur, fecit cœlos in intel-
lectu, firmavit terram super aquas, fecit solē, lunam, stel-
las, ignem, aera, ventos, diem, noctem, ver, æstatem, au-
tumnū, hyemem: fecundauit humum fructibus, her-
bis, arboribus, distinxit fluminibus, ligauit montibus,
ditauit metallis, ornauit gemmis, repleuit bestijs. Os-
mnis generis animantia constituit, alia quæ aera per-
uolarent, alia quæ per terram reperent, alia quæ in aquis
natarent. Cuncta deniq; quæ videmus, & quæ non vi-
demus, ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata
sunt. Cui autem ista seruirēt, quiq; istis præesset atq; do-
minaretur, hominem ipsum formauit. Cuius dignitatē
& excellentiā propheta cōtemplatus, & ad auctorem suū
conuersus, in vocē prorupit, dicens: Quid est homo quod
memores eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum?
Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore
coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum
tuarum. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius, oues & boues
vniuersas, insuper & pecora campi, volucres cœli & pi-
scēs maris, qui perambulant semitas maris. Vt autem os-
omnia subiecta essent homini, intelligentia, ratione sapiē-
tia, & cogitationum interprete lingua eum insigniuit, ac
sibi in parte similem reddidit. Eidem leges præceptaque
dedit per quæ veram æternamq; beatitudinem consequi

Dei bene-
ficia.

Psal. 135

Psal. 8.

AA 3 posset.

posset, de terra translatus in cœlum, de corruptione ad in-
 corruptionem, de mortalitate ad immortalitatem. Atq; es-
 tiam vt post prauaricationem, per quam a tanto excides-
 rat bono, pristina gratiæ statum eidem repararet, filium
 suum vnigenitum misit, qui humanæ mortalitatis carne
 assumpta pro homine se deo patri in sacrificium obtulit
 omnesq; per primorum parentum culpam sub maledic-
 tio venundatos suo ipse sanguine redemit, etiã in ingra-
 tos beneficis, & in delinquentes pius. Primus in se creden-
 tibus regnum cœlestē promittere cœpit. Primus pœnitē-
 tibus paradisi ianuam aperuit, quo primus deuicta mō-
 te cum corpore ascendit, vt sequentibus pararet locum,
 & post se per sua incedentes vestigia clementer suscipe-
 ret, omniumq; bonorum quæ homini tribui decens fuit,
 faceret consortes. Tot tantisq; beneficijs dignam refer-
 re gratiam non est opis humanæ, quibus etiam propheta
 se imparem confitetur, dicens: Quid retribuam domi-
 no pro omnibus quæ retribuit mihi? Sed quoniam ipsi
 melius q̃ nobis nota est inopia nostra, nihil aliud exigit,
 nisi vt in eum credamus, ei seruiamus, eius mandatis le-
 gibusq; pareamus. Hoc si præstabimus, neq; benefecisse
 nobis illum pœnitebit, neq; ea quæ pollicitus est pigebit
 exhibere, ac tanto quidem libentius hoc faciet, quanto
 nos magis in impartienda proximis nostris humanitate
 exerceri viderit. Is enim proxime ad similitudinem eius
 accedit, cui potissima cura est operum charitatis. Hunc
 igitur sequamur, hunc ipsum quàm possumus diligentis-
 sime imitemur, beneficia tribuendo, sicut ipsum & fecis-
 se & facere nouimus, tam petentibus quàm non petenti-
 bus, tam inimicis q̃ amicis, tam ingratīs quàm gratis. Il-
 le Paulum non supplicantem, immo repugnantem & in-
 uitum ad se cōuertit, & de persecutore apostolum suum
 fecit. Alijs vero supplicatibus & sanitates restituit, & pec-
 cata donauit. Idem amicis bona largitur æterna: pro ini-
 micis, a quibus crucifigebatur orauit. Et Iudæ non ingra-
 to solum, sed etiam malum pro beneficio reddēti, sui cor-
 poris mysteria obtulit, pedes lauit, osculum non nega-
 uit, nulla deniq; benciuolentiæ signa subtraxit. Si ergo si-
 miles

DE CHARITATE LIBER V.

miles Christo effici cupimus, vt debemus, omnibus si fieri potest benefaciamus, lædamus neminem.

De beneficijs dispensandis.

Caput

XXII.

Potentem obligant beneficia, non potentem prouocant: amicos conseruant, inimicos recõciliant, gratos delectant, ingratos assiduitate emendant. Non sunt tamen omnia danda, siue illa petantur, siue non petantur: sicut etiam de eleemosynis est dictum: beneficium que erit noli dare, quod nociturum esse noueris, licet roget ille, licet instet, licet indignetur, tu pernega. Illud autem da, quod non solum accipere eum delectet, sed etiam accepisse. Si enim quod male cessurum est dederis, gratias tibi agat, donec iudicio officit affectus: cum autem damnum lentire cõperit, execrabitur, & amici gladio se perire clamitabit. Sin vero non dederis quamprimum durum te & inexorabilem amicis conqueretur: deinde cum ad se rediens, causam negationis iustam fuisse cognouerit, vere se abs te amari fatebitur, & tibi debebit, quod postulat non concedendo eum periculo eripueris, in quod velut effrenis equus impetu ferebatur. Atque hanc quidem ob rem ipse bonorum omnium distributor deus non omnia orantibus præstat: alius possit diuitias, alius prosperam corporis valetudinem, alius magistratum, & ipse qui nouit quem finem singula habitura sint, respondet, nescitis quid petatis. Fit enim sæpenumero vt talia adepti animæ suæ detrimentum patiantur. Quod ergo fortasse cõcederet iratus, denegat propitius, & nescimus. At vero si in eum qui nihil petit vltro beneficium cõtuleris plus tibi gratiæ habebitur, quàm si roganti nõ negasses. Bis esse gratum aiunt, quod opus est, si vltro offeras. Eum præterea qui iusta petit, & re ipsa quam petit satis indigere videtur, promissis ne in longum trahas, cum protinus possis tribuere: dilatum beneficium minuit gratiam, cito datum auget. Hinc est præceptum illud Solomonis: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Minus offendet petita quàm primum

Proue. 3

AA

4

dene

denegando, q̄ postquam promiseris de die in diem producendo. Dum enim quod poscēti pollicitus es, præstare remoraris, ille interim ab aliquo alio fortasse recepisset, sed tibi credens tentare aliorum beneuolētiam superuacaneum sibi iudicauit, q̄ si nihil tunc demum cum datum oportuit dederis, non solum quod ipse spondest ei de negas, sed etiam quod alius facile tribuisset auferens. Dum enim ille expectat, dum sperat, dum iam dubitat, atq; de promissoris fide ambigit, & petendæ aliunde rei tempus amittit, & occasionem fruendæ, denique quicquid ex eo sibi incommodi accessit, tua causa passus est. Aut ergo statim da quod petitur, aut statim nega: aut si tam cito dare nequiuieris, diem certū constitue quo daturus es, & ipsum ne prætereas: ut ille sciat, an e re sua erit, tantisper expectare. Suspendum autem tenere expectantem, & cras atq; aliud cras absq; promissi satisfactione elabi finire, nō beneficium est, sed iniuria: & breuiter simulator est, non amicus, qui promittit quod non est factururus. Beneficium merentibus dare, accipere est. Nemo enim non magis illius iudicium quā beneficium laudat, qui digno dedit, atque in hoc maxime deum imitatur, cum deus ipse in optimum quenque maxime beneficus sit, nec nisi bene de se merentes ad beatitudinis gloriā faciat ascendere. Ideo in Ecclesiastico est scriptum: Bene faciusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certe a domino. Eligas igitur oportet cui præcipue beneficias, ut beneficijs bene recteq; collocatis, & amicos tibi compares, & deum magis demerearis. Ut autem quisque maxime indiget, ita & maxime erit adiuuandus. Qui vero ditiorū delectum facit, quibus beneficia impenda, non amicus est, sed fenerator. Vsuram enim cum sorte simul exigere videtur, qui locupletioribus donat: dignus decipi, quoniam de recipiendo cogitauit cum daret. Cæterum inimicis quoque benefacere iubemur, dicente domino: Benefacite ijs qui oderunt vos. Et Apostolus: Si esurierit, inquit, inimicus tuus, da ei cibum, si sitierit, da ei potum: hoc faciens congeres carbones super caput eius: ut videlicet qui odii duritia concretus est, postquam tuo beneficio fuerit

Eccle. 12

Math. 5
Roma 12

DE CHARITATE LIBER V.

fuerit superatus, liquefcat ardore charitatis, & similitudine in beneuolentiam conuertat. Ne ingratis quidem subtrahenda sunt beneficia, quauis enim illi non referant gratiam quam debent, referret ille qui nullum bonum sua fraudat mercede: qui solé suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Qualiter nos gerere debemus in dandis beneficijs. Cap. XXIII.

IN omnes itaque beneficia conferenda sunt, sed tamen ut quo cuique opus fuerit, quodque cuique conuenerit detur, & merita singulorum spectanda erunt, & necessitates & ingenia. Dignis non solum uitæ subsidia, sed etiam honoris atque officia deferantur. Inopes cibo, potu, tegumento, tecto iuuentur. Amici & parentur beneficio & foueantur. Inimici ita palpandi demulcendi sunt, ut ad placabilitatem inclinentur. Cum ingratis quoque sic agendum, ut in ijs veteris beneficentiæ obliuionem nouæ discutiat refectio. Nam veluti arua minus fecunda, si sæpius firmum irrigationemque receperint, frugifera efficiuntur: ita ingratus recetibus admonitus beneficijs, præterita quoque atque oblitterata ad memoriâ reuocabit, & verecundia compulsus de reddenda gratia intentius meditabitur. Quædam autem beneficia palam, quædam occulta tribuenda sunt. Quæ virtuti debentur, palam dari conuenit, ut & honorandus appareat qui accipit, & alij eius exemplo ad actiones honore dignas excitentur. Is vero occulte erit adiuuandus, quem inopiæ suæ pudet: cui si quid in aperto obtuleris, magis proditum se dolebit, quam lætabitur adiutum. Beneficij obliuisci debet qui dedit, semper autem memoriter tenere qui accepit. Ideo saluator noster cum surdum & mutum curasset, eis à quibus oblatus fuerat, ne cui dicerent præcepit, sed illi tanto magis prædicabant. Hinc igitur discas, & vitare iactantiam si beneficium dederis, & ingrati silentium acceperis. Illud quod tua causa præstas, non est beneficium, sed se ipsum amantis consilium. Non enim præstares, nisi tibi

Marc. 7

profuturum sperasses. Quod autem & tua & mea causa mihi donaueris, iniustus forem, nisi pro eo me tibi deberer faterer immo eo iucundius esse debet donum quod commo-
modo atque vsui est, & tibi dare & mihi accipere. Inuidi-
est enim suam tantum utilitatem spectare, & cum acce-
peris, quod alijs quoque profuturum sit, nolle beneficii lo-
co ducere. Recte autem non esse beneficium contende-
rim, alteri aliquid eripere, ut alteri dones. Nam cum be-
neficium dare liberalitatis virtus sit, & aliena rapere auar-
itiæ vitium, quomodo potest dici virtus, quæ vitio con-
stat? Quis neget dare eleemosynam pietatis esse munus?
& tamen offerre in templum non licet, quod partum est
iniquæ. Sic enim in Esaiâ legimus: Ego dominus diligens
iudiciam, & odio habes rapinam in holocaustum. Ergo
inquiens, si beneficium non est accepi, nihil debio illi à
quo accepi? Nihil plane ei à quo accepisti, sed cui oblatum
est ut acciperes. Huic redde suum, & ei nihil debebis, qui
largitus est alienum. Ne concupiscere quidem iniuste rem
proximi tui iuberis, nedum possidere. Porro nullum ma-
ius beneficium homini ab homine præstare potest, quam
si quis pro aliorum salute suam vitam periculis obiece-
rit, cum inter præsentia bona nihil vita charius habeatur
Maiorem, inquit dominus, charitatem nemo habuit quàm
ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc pro-
fecto charitatem ipse nobis primis exhibuit, qui nobis
sua morte aditum vitæ æternæ referauit. Hunc imitari san-
ctissimi martyres, contra principum interdicta viam adi-
piscendæ salutis alios palam docebant, semel certe mori
& quidem per tormenta sustinendæ audacter exponeris.
Proximi ergo animæ periculum si (possumus) præsentis
vitæ nostræ impendio pro pulsare debemus. Et si Ionas
propheta tempestatem in mari passus mergi voluit ne a-
lii mergerentur, quanto magis præferenda est cuiusque
hominis animæ salus corporis nostri salutis? Omne tamē
beneficium non tam res ipsa magnum facit, quàm volun-
tas. Magnum est, cum libenter, cum cito offertur, cum toto
animi affectu impeditur: displicet si cunctanter si triste,
si superbe, si serius quàm oportuit præstatur, si denique pene à
nolente

Esaiâ. 61

Ioan. 15

Jonas.

DE CHARITATE LIBER V.

nolente & inuito extorquetur. Quēadmodum igitur rē multi pretij vilitat frigida voluntas tribuentis, ita exiguum etiā beneficium gratum efficit in conferendo animi prōptitudo atq; facilitas. Illi quoq; plus debeo, qui parui modiciq; sui peculij participem me fecit quam qui diues multum donauit. Plus enim largitus est, cui minus quo ipse fruatur restat, Hanc verissimam sententiam do mini confirmat auctoritas. Cum enim quidam diues in templo grandem offerrent pecuniam, plus oblatum dixit a vidua pauperula, quæ duo tantum minuta æra obtulerat. Satis hæc de tribuendis beneficijs, nunc de accipiendis redendisq; exponamus.

Mat. 12

De beneficijs accipiendis. Ca. XXIII.

A B illo accipire beneficia oportebit, cui nos debere delectat. Molesta res est, his quibus nolis esse deuinctum. Econtrario autē iucundissimum est, ei quem nullo in etiam intercedente beneficio diligeres, accepto obligari, & causam referendę gratiæ habere. Ab optimo quoque beneficiū acciperetam gratum est quā testimonium habere ipsorum erga nos amoris. Lato vultu gratoque animo sicut dandum ita & accipiendum erit beneficium: contemptim acceperit, iam ingratus est si sibi beneuole præstitum est. Ille vero qui hilare accipit & libenter, iam persoluit maximam beneficij partem, quæ in animo est. Reddit enim pro beneuolentia beneuolentiam, licet nondum munus pro munere retulerit. Deest interdum referēdi copia, interdum occasio: & quādiu ista desunt, qui accepit beneficio tanquam relaturus, eam retulisse videtur, quia satis est voluisse, quoties posse non occurrat. Ab illo qui infamia notatus est, & turpiter viuit, non accipias beneficium, ne perditis moribus eius fauere videaris, nisi forte eo accepto, & inita cum homine familiaritate spes fuerit, tuis admonitionibus enim reuocandi, sibi que restituendi, ne in nequitia obduratus pereat. Cumq; etiam malis benefaciendū sit, nō est prætēmittēda benefaciēdi occasio, si tunc se offerat cū ille qui corrigi debet, minus aliqđ porrigit. Tūc etiam

etiam à malo accipiendum erit, cum ille deterior futurus
timetur, nisi acceperimus. Tyranno em̃ aut improbo ali
quo domino munus vltro porrigente, si non acceperis,
contemni se putabit, & qui prodesse volebat, mutato ani
mo offendet. Ab hoc genus hoibus nō est liberum nolle
accipere. Nec tamen illi quicq̃ pro eo debeo, quod inuitus
accipio, reddam si repetet, nō vt benefactori, sed tanq̃ cre
ditori. Et si reddidero, gaudebo me ab illius beneuolen
tia esse solutum, qui dignus est odio. Alia quoq; causa est
accipiendi beneficij etiam ab impijs, cum videlicet eo ac
cepto datur facultas benefaciendi bonis ac iustis. Sic Io
seph accepit à Pharaone, sic Daniel à Nabuchodonosoro
nō hoc quidē, vt ipsis gratiā deberēt, sed vt suis pdescent.

De beneficijs reddendis, Cap. XXV.

Porro in referēda gratia tales nō prætēmus, quales
esse decuit in beneficio accipiendo. Cui refertur, sen
tiat q̃ libenter q̃ iucunde sibi refertur: vt lætus sit,
se quoq; prudenter egisse, quod in homine tam grato suū
collocarit beneficium. Nihilominus soluta etiam gratia,
nos ei debere fateamur, quia dignos nos suo beneficio iu
dicauit, quia prior ad amicitiam venit, vt merito redame
tur, qui cōperit amare. Interim si grati esse volumus,
nunq̃ patiamur excidi memoriā collatorū in nos benefi
ciorum. Ingratus est, qui non reddit. Audeo dicere, nō mī
nus ingratus est qui nō meminit: quoniā ne tunc quidem
gratus fuit cum acciperet. Quod em̃ libenti animo accipi
mus, id nō facile obliuiscimur. Illa vero facillime oblite
rari solent, quæ minimi æstimātur. Qui ergo oblitus est,
is profecto testatur, se pro vili habuisse quicquid accepit.
Referrē, inquis, si accepti memor fuisset. immo memor
accepti fuisses, si referre gratiam cogitasses. Ipsa obliuio
te ingratitudinis accusat, quæ te defendere ab ingratitue
dine conaris. Quæ autē res est, quæ præcipue faciat ingra
tos. Alios certe superbia, alios auaritia. Illi dignos se be
neficio existimant, & dedisse putāt cum acceperint: hi ve
ro accepisse se dissimulant, ne reddant: & quāto cupidius
acceperunt, tanto in reddendo lentiores existunt, nihilq;
se fe

DE CHARITATE LIBER V.

se fecisse lucri arbitrantur si paria reddiderint, quasi verò gratum esse nō virtus sit, sed vitium. Quod em̄ turpe est, id vtile putant: & quod honestū est, hoc sibi incommodo esse existimant. Ideoq; alterum respuūt, alterū affectant, & ingratitudine pro quæstu vtuntur. Duo autem ista, arrogantia videlicet & cupiditas, cum omnibus vitāda sunt tum ijs maxime, qui vel benefici vel grati esse cupiūt. Nō referre gratiā cum possis, turpissimū est: cū nō possis, vel le tantum retulisse est. Cæterū illi qui nō reddere, lucrari esse existimant, multū quidē falluntur. Quis em̄ in eū iterum beneficus erit, cuius ingrātitudinem semel fuerit expertus? Itaq; rarius accipiet, qui in reddēdo negligentē se præstabit. Illi vero qui capeffendis virtutibus operā impēdunt, non rerum emolumenta sequuntur, sed morū: eis incumbunt officijs, eorū cura studioq; distringuntur, in quibus versantes, nō diuitijs, quę improbis etiam communes sunt, sed quod lōge beatius est, vitæ sanctimonia proficiunt. Quinimō contemptis calcatisq; opibus, ad solam virtutē confugiunt, neq; hanc se cōsequi posse sciunt, nisi illas abiecerint. Et cū nihil pretiosius virtute sit, quis nega uerit eos multū lucrifacere, qui in dando reddēdoq; beneficio & liberales in primis & grati esse student. Hæc em̄ ea res est, quæ amicos comparat, quę inimicos placat, quę deum propitiat, quæ immortalitatē mortalib⁹ donat, & de terra sublato, cœlo inserit sedibusq; sanctorū, vt semper beati sint, qui vt charitatē seruārent, semper munifici liberalesq; fuerūt. Is autem qui in beneficijs compensandis dati accepti rationes dispungit, nec liberalis profecto nec gratus est, sed cupiditate seruiēs negotiator, & terrenis tm̄ ac perituris inhiās bonis, nō ad cœlestia animū intendens & æterna. Virtute autē contentus esse debet, & nō suum, sed alienū respicere cōmodū, tā ille qui confert beneficium, quā qui gratiam refert, atq; vterq; ita se gerere, vt deo magis placeat quā hoibus. Quos hoibus placere magis delectat, ab hominibus captant gloriā, & a deo nō accipiunt mercedem: debitaq; virtuti præmia amittunt, dū quicquid recte laudabiliterq; egerint, vanitati tradunt, & non in cum finem, in quem debent, dirigunt.

Virtus

Vtrum debemus pro beneficio cui successit iniuria.
Cap. XXVI.

Quid, inquiet aliquis, si post beneficium acceptum affectus sim iniuria, debeo ne aliquid pro beneficio? Nō videtur mereri gratiæ relationē, qui beneficium suum cōsequenti corrumpit offensa. Itaq; nō eris ingratus, si ei beneficiū non reddideris, qui quantum intulerat boni, tm̄ postea mali irrogauit. Intuēdū igitur minore an maior sit iniuria q̄ beneficium. Minoris enim iniuriæ obliuisci debes, & memor esse beneficij. Cū vero maior vel par fuerit offensa, obligatiōe beneficij absolutus est, neq; gratiā debes illi, qui gratiæ meritū lādendo amittit. Iniuriā tamē omnē, quantacūq; fuerit, remittere debemus, nec vindictam appetere, propter eū qui ait: Dimitte, & dimittetur vobis. Sed si cōdonata est iniuria, inquiet, cur nō manet beneficiū? Iniuriā remitte, ne deū offendas: beneficiū reddere super sede, si ita tibi expedire videbitur, ne homini qui nō meretur gratiā referas. Alioquin qui sine causa ingrati sunt, quamuis nulla lege puniātur, deum tamen habent ultorem. Agar ancilla beneficij immemor quod acceperat, dominā suā probro affecit: ob hoc eiecta cum puero quem genuerat, famem sitimq; pertulit pro culpa. Absolon patrem, cui charissimus erat, a quo fraternæ cædis veniam acceperat, regno pellere molestabatur: sed tantæ ingratitude scelus merita nece persoluit, telis cōfossus inimicorum. Nabal in Dauidem in gratitudo, de summis diuitijs ad summam ipsum redegit set paupertatē, nisi vxor eius Abigail multis oblatis muneribus pro illo satisfecisset. Scias igitur deo atq; hominibus pariter inuisum eū qui ingratus est, tantoq; magis si pro bono malū reddit.

Tunc enim non solum ingratus est, sed etiam iniurius.

Agar.
Gen. 16

Absolon.
2. Reg. 18

Nabal.
1. Reg. 25

Libri V. Finis.

Euangel.

EVANGELISTARII

MARCI MARVLI LIBER

sextus, sub charitatis titulo, qui grati sint in de-
um vel ingrati, quo pacto prædicatorem
docere conueniat, quomodo labori
manuum ut otium euitetur, in-
sistendum sit, in quo deniq;
vera & falsa cōsistat
humilitas, disere-
te edocens.

Vtrum deo reddi possit beneficium,

Caput I.

ON POSSVMVS

(vt quidam aiunt) deo dare beneficium, cum eius omnia sint: sic neq; gratiam referre, cum nullius rei indigeat, bonorumq; omnium plenissim⁹ existat. Quid ergo sæpe in scripturis de ingratitude nostra querentem audimus? Ingratitudinis autem non iure argueretur, qui gratus esse nequiuisset. Quæ igitur illa res

est, quæ nos erga deum aut ingratos reddat, aut gratos faciat? Cuncta namq; dei sunt. Quicquid dare voluero, de suo dem necesse est: quicquid reddere conabor, ipse dedit quæ reddo. Quid habes (inquit Apostolus) quod nõ accepisti? Sed à quo omnia quæ habem⁹ accepimus, ei proculdubio nec dare nec reddere quicquid possumus, nisi quod ipse largitus est. Si tamen esse aliquid beneficii, quod seruus domino suo tribuere possit inuenerimus, quæuis omnia quæ seruus possidet, domini sunt, inueniemus & quod homines offerre queant deo, & ille oblatum beneficium conha-

to habeat, offerte vero nolentem ingratitudinis damnet,
 Quæro igitur, si seruus fideliter seruit, si domini iussa na-
 uiter exequitur, si rem gratam domino facturum non du-
 bitat subire capitis periculum, si nec viuere cum illo, nec
 mori pro illo, si casus inciderit, recusat, præstat ne domi-
 no beneficium an nō? Si negaueris, respondebo tibi, sine
 causa ergo benignius quā reliqui eiusdem conditionis à
 domino accipitur, sine causa manu mittitur, & iam non
 vt seruus aut libertus, sed vt filius diligitur. Immerito
 certe ista in seruum conferuntur, si nullum domino be-
 neficium præstitit. Sed qui talia à domino meruit accipe-
 re, negari non potest quin præstiterit aliquid, ob quod
 talia accipere visus est dignus. Rursum si erro fugitiuus-
 que fuerit, si imperium domini contempserit, si furto nō
 abstenuerit, si petulans, si mendax, si ebriosus, si rixosus,
 si deniq; nequam fuerit, nōne vinculis constringetur, sti-
 gmate notabitur, furcā ferre cogetur, flagris verberibus-
 que cadetur, & vel venundabitur, vel perimetur? Inique
 talia passum diceremus malum seruum, nisi offendisset:
 sicut bonum non iure remuneratum, ne aliquid præsti-
 tisset. Cum igitur omnium hominū vnus dominus deus
 sit, & omnia quæ possidemus, ab ipso acceperimus, bene-
 ficium tamen ei præstamus, vel verius reddimus, quoties
 mādatis eius paremus, quoties consulta suscipimus, mo-
 nita implemus, & in omnibus ipsi soli obsequi nitimur.
 Offendimus autē, si his contraria agimus. Ideoq; ab illo
 & iusti præmium referunt, & pœnam iniqui: non quod
 deo ex benefactis hominū aliquid accedat, aut decedat
 ex malefactis, cui neq; addi quicquam neq; adimipi potest:
 sed quia idem tum iustissimus, tum optimus sit, nō potest
 non odisse malos, neq; bonos non diligere: & hoc quidē
 pro beneficio sibi dato æstimat, si quod præcipit facimus
 pro offensa, si nō facimus. Atq; ideo alios gratos vocat,
 alios ingratos: hos punit, illos efficit beatos. De ingratīs
 dicturus est, si euangelio credimus: Quodcunque vni ex
 minimis meis fecistis, nec mihi fecistis, ecōtrario autem
 gratos illud beneficium sibi præstitisse fatebitur, quod in
 digētibus præstiterunt. Ingratos damnabit, dicēs: Ite ma-
 ledicti.

DE CHARITATE LIBER VI.

Iedicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Gratos vero ad se vocabit, & dicit: Venite benedicti patris mei, possidete regnū vobis paratum à constitutione mundi, ab initia æternitatis, Vide igitur quæ ratione & debemus deo beneficia, & accipiamus præmia & quomodo si non dederimus, mulctandi simus, atq; vt apertius hoc quod asruimus intelligas, qui in deum credit, qui deo obtemperat, qui deum diligit, honorat, colit veneratur, gratus est. Incredulus, expes, impius, deum hominesque contemnens, ingratus est. Nullum postremo peccatum, quod legi aduersatur diuinæ, ingratitudinis vitio vacat. Illum enim offendimus, quoties peccamus, à quo cuncta bona, quæ homini dari queunt, accepimus, accepturi adhuc meliora, si non ingrati decesserimus. Ope ræpretium erit, huiusce rei proponere aliquot exempla: & primo eorum quos dominus gratiam sibi referentes amplexatus est: deinde illorum quibus pro ingratitudine intulit mala: vt cum præsentia consideramus, de futuris non ambigamus: beatos videlicet & in cælo fore, qui sic à domino diliguntur in terra, e contrario autem in inferno quoq; cruciandos esse, si non se correxerint: qui antequam eo descendant, pro scelere puniuntur.

De gratis erga deum in testamento veteri. Caput. II.

Igitur vt ab ijs qui ante diluuium fuere, initium capiamus, gratus erga deū fuit Abel, qui primogenita & pingnora quæque gregis sui offerebat domino, quod autem propterea a domino dilectus fuerit, scriptura testatur. Ait em̃: Respexit deus ad sacrificia Abel, ad Cain autem sacrificia non respexit. Maledixit quoque Caino dominus, quia ille ob hoc ipsum fratri inuidens, quod sibi præferretur, ad se euocatū interfecerat. Gratus fuit Enos primus quippe cantica quædam hymnosque composuit, quibus nomen domini inuocaret, pro quo dedit ei dominus, vt filios gigneret, & nongentos quinque vitæ annos absq; offensâ impleret. Gratus fuit Enoch. Neque enim

Abel.

Gen. 4

Enos.

Gen. 5

Enoch.

Ibidem.

BB dice-

Noe.
Gen. 6

Abrahā.
Gen. 11

Loth.
Gen. 19

Isaac.
Gen. 35

Iacob.
Gen. 28.

diceretur ambulasset cum deo, nisi ei semper obsequen-
tissimus fuisset. Morum itaque sanctimonia meruit, ut
viuens ad beatiora quam est mortalium habitatio, loca
transportaretur. Gratus fuit Noe, nam & ipse cum deo
ambulasse dicitur, & perfectus iustusque fuisse. Proinde
dignus fuit, qui mundo per diluuium pereunte, solus cum
filiis ac nuribus fieret superstes, & omnium quæ aquis de-
leta fuere, reparatur existeret. Post diluuiū vero gratus
fuit Abraham. Posuit enim altaria domino, victimas ob-
tulit, decimus persoluit, deo credidit, & reputatum est ei
ad iustitiam, denique ut domino obediret, filio non pe-
percit. Ob hoc quidem cum deo colloquitur, pater mul-
tarum gentium constituitur, in semine eius quod est Chris-
tus benedicendæ omnes nationes deo promittente na-
scuntur. Gratus fuit Loth, ut enim deo placeret, domi pe-
regrinos acceptauit, quare meruit fieri hospes angelorum,
& superesse Sodomitis, inter quos habitabat, igne & sul-
phure de cælo pluyente ob scelera consumptis, Gratus fu-
it Isaac, qui cum centum octoginta vixisset annos, in his
omnibus domino suo non peccauit. Perquam digne au-
tem deo grata refertur, cum innocentia per omne vitæ
curriculum inoffensa seruetur. Hic igitur bene deo meri-
tus, cum sementem fecisset, centuplum collegit, geminos
genuit, in quibus benedicendis errare non est permissus,
non enim cui voluit, sed cui debuit benedixit ut Abrahæ
patris genus in Christum derigeretur. Gratus fuit Iacob
in nullo illum scriptura accusat & deo charissimum fu-
isse beneficia testatur. Ad eum primogenita fratris Esau
transferuntur, dicente domino: Iacob dilexi, Esau autē
odio habui. Cum obdormisset, scalam vidit a terra ad
cælum extentam, & in ea angelos ascendentes & descen-
dentes, ac dominum cacumini innixum, qui terram in
qua quiescebat ei promisit, regnumque eius longe late-
que diffundendū prædixit. Inde ille parens efficitur duo-
decim liberorum, qui duodecim tribubus nomen dede-
runt, corpusque est vocari Israel, hoc est, deum videns: &
vidi, inquit, dominū facie ad faciem. In Aegyptum trans-
migrans multiplicauit. Liberis quæ euentura erant mo-
riens

DE CHARITATE LIBER VI.

riens prophetauit. Gratus fuit Ioseph In Aegypto dum seruus esset & iuuenis impudenter se ingerentis dominæ libidini non consensit, maluitque vitam suam periclitari, quam castitatem pollui, cum ab illa irata tentati adulteri in simularetur. Magnam deinde fratrum in se iniuriam cum vlcisci posset, magnis rependit beneficijs: eos quippe a quib⁹ in seruitutem venundatus fuerat, in Aegyptum vrgente fame profectos benigne suscepit, largiterque aluit. Erat enim secundus a rege, cuius visa obscuritatibus inuoluta spiritui sancto reuelate plana fecerat. Gratus fuit Moses: filias Raguelis sacerdotis virgines a pastorum violentia tutatus est. Hinc a domino dux electus, Pharaonē prodigijs terruit, populum Israel eduxit de Aegypto, quando mare se aperiens aridum transeuntibus præbuit iter, & eorum persecutores oppressit aquis. Idem deinde in monte leges quas ad populum ferret, a domino accepit: nemo tam familiariter cum deo colloquebatur, nemo enim tam ardentem ab eo ad idola descescentes puniuit. Ipso saxum percuciente, fluxerunt aquæ ipso orante, Amalech superatus est. Gratus fuit Iosue, diuinis credens promissionibus populum regis terræ quam ingressurus erat metuentem, spe victoriæ animauit. Proinde dignus fuit, qui in de mortui Mosi locum sufficeretur, & victis hostibus regionē a domino promissam obtineret, eamque per tribus diuideret. Ad hanc trāseunti Iordanis refrenato aquarum cursu in sicco alueo viam cessit. Hierichuntem obsidente muri corruerunt. Inimicos persequente sol & luna steterunt, ne noctis interuentu qui fugiebant elaberentur. Tot igitur miraculis testatum est, quantum ei dominus faueret, quia erga se in omnibus gratum fidumque sciebat. Sed ne catalogū sanctorum texere videar, grati erga deum fuere omnes illi patriarchæ, illi duces, illi sacerdotes, illi iudices, illi reges, illi prophetæ, qui in mandatis dei, in lege, in oībus ceremonijs cōstanter pieq; permansere. Tales autē elegere solitus est dominus, per quos populum erudiret, a seruitute liberaret, a periculo erueret, victoria donaret, & de illis quæ futura erāt admoneret. Quod si benignissimus

Ioseph.
Gene. 39.

Moses.
Exo. 2
Exo. 31

Iosue.
Nume. 14

Patriarchæ.

dominus fideliter sibi seruientes, beneficiorumque suorum non oblitus, ita ut dictum est fouet, ita amplexatur in terris adhuc viuentes, quanto magis ad cœlestis beatitudinis domicilia mansionesque angelorum translatos. Hæc de veteris historiæ fontibus hausta iam exigere videntur, ut à nouæ salubrius fluētibus aquis aliqua deriuemus, ad eandem gratitudinis virtutem accommodata.

De gratis erga deum in testamento nouo.

Caput III.

Mat. 4

Luc. 24

Iesus Christus Dei filius, humani generis redemptor ac saluator, patribus promissus, nobis exhibitus & datus, non præsentia bona hominibus polliceri cœpit, sed futura: nec terrenum largiri regnum, sed cœleste. Pœnitentiam agite, inquit, & appropinquabit regnum cœlorum. Et ad latronē: Hodie mecū eris in paradiso. Quod si tandem, non ut olim ad inferos animæ iustorum descendant, sed in sublimē angelorum sedibus inferantur, iucū dissimo domini sui cōspectu semper fruituræ, nōne multo nos causatius quàm prisci illi, de quibus paulo ante est dictum, deo seruire debemus, & soli nauare operam, contemptisque omnibus ipsum vnum absque quo nihil est beatum, tota mente concupiscere? Merito igitur sequens credentium atas ad omnia dura atque aspera perferenda cœpit accingi, mollia vero respuere & delicata: atque in his præcipue gratiam referre saluatori, per quæ maximum omnium beneficiū se accepisse meminit. Quid enim maius aut optabilius esse potuit, quàm paradisum per tot secula primi hominis culpa clausum, per ea demum quæ Christus passus est, nobis fuisse reseratum? Oportuit enim pati Christum, & sic intrare in gloriā suam. Oportet igitur pati & nos, ac per vestigia eius incedere, si illo quo ipse præcessit, volumus peruenire. Hæc est ergo nostrorum erga deum maxima gratitudo, pro amore illius, qui prior dilexit nos, voluptates, opes, otia contemnere, continentiam seruare, modico contentos esse, religiosæ vitæ laboribus nunquam defatigari. Talem quippe pro beneficiis gratias

DE CHARITATE LIBER VI.

gratiam primo deo retulere apostoli, deinde martyres ceterique Christi serui, virgines quoque & viduae, omnesque illi qui ecclesiae auctoritate in sanctorum collegio numerantur. Pro Christi nomine non dubitauit Petrus crucifigi, Paulus capite truncari, Ioannes in feruentis olei dolium nudus demergi, Bartholomaeus viuus excoiri, Thomas lanceis perfodi, Iacobus maior decollari, minor fuisse fulonis interimi, Stephanus lapidibus obrui, Laurētius igne cremari, omnes denique per tormenta consumi. Hoc idem propositum fuit reliquorum sanctorum omnium necesse videlicet a persecutoribus inferendam subire potius, quam a Christi fide deficere. Illos quibus hoc contigit, Apostolus ad Hebraeos scribens pulchre percenset, cum ait: Alij vero ludibria & verberare experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Noli expectare ut audias, quid hi prosperitatis in vita perceperint, qui ad quicquid laboriosa sustinent magno animo se armauerant. Si tamen nosse desideras, nihil illis prosperius contingere potuit, quam per aduersitatum patientiam ostendere, quali constantia, quantaque fide Christum diligerent. Adde quod in illos quoque a quibus necem suppliciaque passi sunt, victores fuerint. Praeualuit enim patientium fides impietati persecutorum, & contempto inanum deorum cultu, ab omnibus adorari coepit Christus. Nequaquam sancti martyres coronati triumpharent in caelo, nisi in terra vicissent. Vera fidelium victoria est, neque deici aduersis, neque secundis offerri, Deo magis quam hominibus obedire, & carnem spiritui repugnantem in seruitutem redigere. Quae quidem & illi sancti, quos persecutionis non attingit gladius diligenter obseruauerunt. Dum enim viuerent, non cessabant Christo seruiendo vitae instituta vel ipsi discere, vel alios docere, vigilijs, precationibus, ieiunijs, lectionibusque vacare, diuitias indigentibus distribuere, & paupertate gaudere, virginitatem viduitatemque nuptijs praeferre. Sic egerunt inter summos pontifices, Syluester, Gregorius, Leo, & Coelestinus. Inter episcopos, Martinus, Nicolaus, Ambrosius & Augustinus. Inter abbates, Antonius, Hilarion, Hieronymus & Benedictus.

Apostoli.

Martyres.

Heb. 11

Fidei victoria.

Pontifices.
Episcopi.

Abbates.

BB ; Inter

Cap. III

MARCI MARVLI

Eremitæ.
Virgines.

Inter Monachos Dominicus, Vincentius, Franciscus & Bernardinus. Inter eremitas, Paulus, Thebeus, Honorius, Arsenius, Archebius, & Theonas. Inter virgines, Maria virgo simul & mater, ipsum enim genuit saluatorem, quem sicut de spiritu sancto concepit, ita sine virginitatis damno peperit. Hanc secutæ sunt Thecla, Agatha, Hagnes, Lucia, Catharina, Cecilia, Margareta, Barbara, aliæq; per multæ, quas ad coniugium nulla blandientium promissa, nullæ furentium minæ, nulla sævientium tormenta inclinare potuerunt. Omnia extrema perpeti malebant, q̄ domino semel promissam amittere virginitatē. Inter viduas vero perpetuam continentiam custodientes fuerunt, Anna, Paula, Galla, Melania, Monichia, & aliæ plurimæ. Talium vitæ moresq; sequatur oportet, qui cumulatissimam deo gratiam cupit referre, ac post relatum ab ipso suscipi & immortalitatis gloria in cælestibus vestiri. Proponamus nunc ingratorum exempla: vt quos præmia ad virtutem parum excitant, saltem pœna à visitijs auocet.

Viduæ.

De ingratis ante diluuium. Cap. III.

Adam &
Eua.

Gesi.

PRimi parentes nostri donec beneficiorum memor res iussioni diuinę obtemperarunt, paradisi in quo positi erant, bonis fruebatur. Post q̄ vero per ingratitudinem à mandato recessere ligni vetiti fructū gustando, eiectione de paradiso, laboribus, ærumnis, morti subiacerunt. Etenim peccauerant (licet postea pœnitentiā egisse credantur) à quo corpus, à quo spiritum, sensum, intellectum, dei similitudinem acceperant: à quo præesse bestiis terræ, & volucris cœli, & piscibus maris iussi erant: vt his quæ terra proferret vescerentur, & simul ligna, lapides, metalla, ignem quoque & aquam, tellurem & æra in vsum vitæ necessarium haberet. Merito igitur malis mæcipati sunt, cum talem ac tantum benefactorem offendissent. Mulier quia prior peccauerat, viri subditur imperio, & pariendi cruciatibus mulctatur, vt voluptatem quæ cepit, fructum interdictum manducando, filios generando dolore compenset. Merito etiam Adæ est dictum: Maledicta

DE CHARITATE LIBER VI.

Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cistis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Tot igitur mala passi sunt post reatum, quod antequam peccassent, bonis fruebantur. Non esset magnum eorum crimen, nisi & magna essent illius beneficia, in quem commissum est. Non tam enim ex se, quàm ex meritis eius qui offensus est, in gratitudinis culpa pēfari debet. Itaque quàm grauer peccauerint, pēna indicat, quæ quidem ad posterum omnes fuit propagata, propter corruptam radicem, de qua generantur. Et quoniam nihil ab homine nequiter agitur, quod ingratitude in deum non sit ascribendum: ingratus fuit etiam Cain Adæ filius, qui inuidiæ furore percussus interemit fratrem suum Abel. Ob hoc illum dominus execratus est, dicens: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris super terram omnibus diebus vitæ tuæ. Postremo & ipse interfectus fuisse creditur in septimâ generatione, ut prius annos multos aduersa sustineret maledictionis, deinde quod fratri intulerat, ipse ab alijs ferreret. Neque illa quidem parua fuit ingratitude, illa malitiâ, quæ Deum ad pēnitentiam compulit, quod hominem fecisset. Nemo qui ei non peccauerat inuentus est. Omnis caro, inquit, corruerat viam suam, præter illas octo animas quæ in arca seruatae sunt, ne cum cæteris diluuiο perirent. Porro si quæris quanta tunc fuerit culpa ingratorum, multæ bestiae catacismo superfuerunt, illorum nemo. Post diluuium ingrattissimos omnium semper fuisse Iudæos comperio, illos excipimus, quorum superius facta est mentio. Etenim cum ab ipso mundi domino multa plura quàm reliquæ nationes beneficia acceperint, magis etiam constanter illum colere debuerunt.

Cain.
Gen. 4.

Gen. 6

Iudæi.

De beneficijs Iudæis collatis post diluuiū.

Iudæi.

VIdeamus igitur primo, quanam illis ab indulgentissimo rerum largitore deo præstita fuerint bona: deinde quàm ingratis ipsi ex aduerso se gesserunt, & simul quæ postea passi sunt mala. Solis vnus dei veritas fuit reuelata, solis leges de cælo datæ, mōstratus ceremoniarum ritus, oracula futurorū indulta, Dei voces palam locutæ, ingentium miraculorum operatio cōcessa, deo fauente timuit eos Aegyptus, & cum dimittere nolent, flagella sustinuit, mare se aperiens siccum euntibus præbuit iter, & aquæ quæ illis hinc inde pro muro erant, Aegyptios cum armis hostiliter insequentes operuere. In solitudine mannæ cœlestis cibus pabulū illis præbuit, & de saxo virga percusso scaturiens amnis potum. Iordanis ad fontem suum reuersus perstitit donec transirent, terram deniq; promissionis lacte & melle manātem, perdomitis eius incolis possederūt. Quis deniq; explicet tot de hoste victorias, tot à seruitute liberationes, vel quoties à periculis eruti, à cladibus protecti? Mose orāte (vt ante diximus) victus est Amalech. buccinis clangentibus, Hierichuntis mœnia corruerunt. Iosue inimicos persequente, lapidibus pluit de cælo super fugientium ceruices: ac ne noctis interuentu elaberentur, sol & luna motum suum continuerunt. Nulla vnquam fuit lōgior dies, quàm ista in qua quinq; regum Chananæorum prostratus est exercitus. Balaā præterea prophetae asinæ loquentis voce prohibitus est eis maledicere, & pro maledicto induxit super illos benedictionem, benedictos à deo esse non dubitās, pro quibus mutum animal vocem protulerit humanam victi sunt deinde Palestini tonitru & fragore de cælo terri. Holophernes Chaldæorum dux, cum vrbes aliorum prouinciasq; expugnasset, in Iudæa vnus fœminæ manu victus occubuit. Regnāte Hierosolymis Asa, innumerales Aethiopum copias ad internicionē conciderunt, Regnante Iosaphato, cum ingētem Ammonitarum Iudæarumq; exercitum formidarent, inimicos inter se diligantes conspexerunt, mutuoq; cæsorū tulerunt spolia

DE CHARITATE LIBER VI.

lia tam securi, q̄ paulo ante pauefacti. Regnāte Ezechia, cum ab Assyrijs duce Senacheribo obsiderentur, angeli manu, vna nocte centum octogintaquinq; millibus hostium cæsis, obsidione soluti sunt. Omitto nunc Machabæos, Iudam, Simonē, Ionatham: qui dei sui nomine inuocato, parua manu ingentes hostium copias pluries fudere. Magna quidem & immensa beneficia hæc, maiora tamen accepturi erant, si istorum quæ acceperant largitorem non deseruissent. Nunc ergo quod super est, breuiter expediemus, qua ingratitude vsi sint, quantaq; deo vlciscente pati meruere.

De ingratitude Iudæorum in deum, & quæ pro idolatria passi sint.

Caput

VI.

Longum admodum foret inemorare scelera singulorum, qui inter Iudæos impij infidiq; fuere. Omnium ergo simul in deum suum infidelitas detegatur, pœnaq; infidelitatis, vt cū hæc nota fuerint, simul constet & ingratitude magnitudo, & iusti dñi in ingratos præfens vindicta: quam si quis euitauerit, nec futuræ quidem, quæ omnium acerbissima est, obnoxius erit. Dñi Moses in monte immoratur, donec tabulas digito dei cōscriptas acciperet, illi ad idolatriam conuersi, vitulum æneum adorauerunt: & hi sunt (inquiunt) dii tui Israel, q te eduxerunt de terra ægypti. Ob hoc iratus dominus delere eos voluit, sed Mosi pro ipsis instanter supplicanti gratiam fecit. Moses tamen indignos tabularum beneficio testatus, de monte descendens ipsas confregit, vitulūque contriuit: deinde deo iubente Leuitæ sumptis armis die illo XXIII millia fere, ex ijs qui vitulum adorauerāt, occiderūt: vt eum morte dignum esse noueris, qui in deū ingratus est. Post hæc contempto cœlesti cibo cum Aegyptias dapes concupissent, aduersus deum & Mosē missi tantes, prouocatus in iram dominus multa coturnicum vi castra operuit, vt cupidini eorum satisfaceret. Cæterū dum adhuc carnes dentibus manderent, animas afflabāt,

Exod. 32

BB 5 pluri-

Choræ &
Dathan.

plurimiq; desiderati sunt, locus in huiusce vltionis memoriam, sepulchra concupiscentiæ appellatus. Rursum tamen pollicitationi diuinæ non adhibētes fidem, de obtinenta promissionis regione desperarunt. Ideoq; illam ingredi prorsus indigni, ante q̃ fines eius artigissent, in deserto mortui sunt, præter Iesum & Caleph & paruulos populi qui non peccauerant. Quadraginta annos per solitudinem ante q̃ terram incolendam adissent, errauerūt. Choræ quoq; Dathani, & Abironis castra vna cum ipsis terræ hiatu absorpta sunt: atq; inde subitus ignis exhalans, ducentos & quinquaginta viros, qui incensum offerrebant, absumpsit, & hoc quidem, quia legi diuinæ aduersantes, vsurpare sibi sacerdotium nitebantur. Vide tamē inconsultam vulgi audaciam: Nihil his quæ acciderant territi: Mosen & Aaronem nimis procaciter incessebāt, perinde ac si ipsi eos qui perierāt, interfecissent. Mox igitur ambobus his ad tabernaculū confugientibus, incendium repente illatum vastare cœpit proteruos. Quatuordecim millia ex eis & septingentos concremauit. Omnes tunc perissent, ni Aaron iussu Mosi stans inter mortuos & viuētes, deū orasset. Ad eius preces cessauit ignis. Deus enim iniuriam illam sibi deputat, quæ seruis suis indigne infertur. Quādoquidem sic vltus est eos, qui Mosen & Aaronē minaciter impetere ausi fuerant. Post hæc profecti de mōte Hor per viam quæ ducit ad mare rubrū, pertæsi itineris laborem rursum reclamant, sed neq; hoc fuit illis impugne. Ignitorum serpētum īcubus percussimoriebantur. Hinc tandem humiliatis ac veniam poscētibus: Moses domino iubente serpentem ex ære fornatū suspendit in ligno, quem vulnerati aspiciendo cōualescebant. Id autem portendebat, q̃ olim in Christum dominum crucifixum credentes, a diaboli morsibus liberandi essent. Ignitus enim serpens, diabolus est: Christus, æneus, nihil in se veneni habens, & veneno peccati infectos clementer sanans. Porro vt quod proposuimus prosequamur, iidem Israelitæ cum appulissent ad Sethim, capti sunt amoribus Moabitidarum, ita vt deos quoque illarum adorarent, sed dignas quidem scelere isto pœnas dedere.

DE CHARITATE LIBER VI.

dedere Leuitę quippe iussu dñi vigintiquatuor millia de illis interimunt, tūc demum deo placato, a cædibus cessatum est, cum Zambrin virum & Zochim scortum, dum simul coissent: Phinees Eleazari sacerdotis filius, pugione in genitalibus confodit. Vt præterea pateret, non minori animaduersione dignos esse criminis impulsores q̄ auctores: Madianitas quoque percuti iussit dominus, qui eos callide per mulierum blandimenta traxerant ad cultum idoli sui Belphegor, Multo tamen grauius deliquerunt, qui ad deos alienos conuersi fuerant deo suo derelicto, nec mirabiliū eius memores, nec erga beneficia grati. Transeamus ad tempora iudicum. Iosue defuncto, degenerauit populus. Colere cœpere Baal & Astarot, non numina, sed monstra. Ob hoc passi sunt direptiones rerumq; detrimenta, nec omnino pares esse poterant viribus aduersariorum. Deinde, quoniā Palæstinis & Chananæis alijsq; idololatriis cultu & connubijs iūgere se ausi fuerant, deo pœnam huiusce flagitij exigente, annos octo seruiuerunt Cusanrasathaim Mesopotamiæ regi. Cū autem illos prauaricationis pœnituisset, liberati sunt. Sub liberatoribus quidem satis probe se habebant, illis vero vita defunctis, veluti laxato freno quocunque rationis expers appetitio vocasset, eo ferebantur. Itaque sub Othoniele etiam fidem deo seruauit: eo autem mortuo, statim ad idola desciuere, quamobrem tunc quoque seruire compulsi sunt Eglon Moabitarum regi annos octo decim. Deinde post obitum Aioth ducis, cum iterum idola colere cœpissent, oppressi sunt seruitute a Iabin Chananæorum rege per annos viginti. Post Delboram quoque uxorem Lapidoth (& ipsa enim præfuit populo) peccauerunt, atque septem annis a Madianitis vexati sunt, fata frugesque eorum vastantibus. Item post Gedeonē, & erga familiam eius, a quo de inimicis liberati fuerant, ingrati extitere, & erga deum impij: ideoque per idem tempus externorum bello varie inquietati sunt. Post Abimelech, Tholam, & Iair præsides, itidem peccauerūt, & a Palæstinis mala passi sunt annis octodecim. Post Iephthe & Abessan & Ahilon & Abdon, rursus peccauerunt,

Tpe iudicum.

uerunt, & denuo a Palestinis oppressi sunt seruitutis iugo per annos quadraginta. Post Sāsonem vero inter se diffidire cœperunt, quando tribus Benjamin ob stupratam cuiusdem Leuitæ coniugem, & per vim in vna nocte multorum coitu lassatam atq; extinctam pene interijt, dum a reliquis tribubus indigne id ferentibus impugnantur. Primo tamen de his qui illos oppugnatum venerant, cecidere. viginti duo millia, & ipsi enim offenderant suis viribus magis quā dei auxilio freti, sed tertio tandem certamine de Benjamin periere viginti quinque millia, oppidum eorum Gabaa incensum, in quo obsessi erant, idemq; factum reliquis vrbibus ac vicis tribus huius. Ista de Iudicum libro summam perstringendo protulimus: quæ sequuntur, regum continet historia.

Mala decem tribuum, Cap. VII.

Tpe regū,

OB idololatriam, quæ maxima in deum ingratitude est, diuisum fuit Iudææ regnum. Decem tribus in Samariam secessere sub rege Hieroboam, duæ reliquæ sub Roboam Hierosolymis manserunt. In Samaria quidem perseuerauit impietatis crimen: Hierosolymitæ magis fideles inuenti sunt. Vitulos æneos adorabant Samaritæ, quos pro dijs colēdos posuerat Hieroboam primus ex Iudæis Samariæ rex. Eam ob rem Abiæ Hierosolymarum regi in prælio succubuerunt, die vno quinquaginta millia eorū desiderata sunt. Ciuitates tres amissæ: Bethel, Hiesana, & Ephron. Deinde regnum de familia Hieroboami ad alios translatum. Postea regnante Achab aduersum Syros profecti, ob hanc ipsam idololatriæ culpam superantur. Achab quoq; sagittæ ictu interficitur. Regnante Ioacham, seruiērūt Azabel regi Syriæ. Regnante Phacee: Theglaphalasar Assyriorum rex Samariam inuadens, magnam quidem populi partem captiuam secum duxit Ninuen. Regnante Oseæ, vna cum rege omnes translati sunt in Assyriam, per Salmanasar Assyriæ regem. Cum enim prophanos gentium ritus imitarentur, & prophetarum arguerentur sermonibus, ad deum

DE CHARITATE LIBER VI.

deum Israel reuerti nolebant, colentes Baal, filios filiasque idolis inuitantes, inseruientes etiam diuinationibus atque augurijs.

Mala duarum tribuum. Cap. VIII.

Nunc ad Hierosolymitarum immunditias gradus faciendus restat. Sub Roboam rege legem domini reliquerat, cum Sefac rex Aegypti ciuitates eorum munitissimas debellauit, dixitque eis per prophetam dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sefac. Hic captam Hierosolymam subdidit seruituti. Temples thesauros, regiamque gazam omnem sustulit & asportauit. Sub Ioram rege, quia gentilium ritus secuti fuerat: Palaestinorum atque Arabum magna in parte praeda facti sunt. Tunc enim & regis domus direpta, & eius uxores liberi que capti. Ipse autem Ioram, quia ab impietate non recesserat, alui profluuium consumptus est. Ob idem crimen Ioas regnante in gentes militum copias parua Syrorum manu prostratas amisere. Ipse Ioas a seruis domi fuit interemptus. Rursum sub Amasia rege deos alienos adorabant, cum a Ioas Samaritarum rege superati fuisset, pars Hierosolymitani muri diruta, thesauri ablati, ipse Amasias captus, nobilium liberi pro obsidibus abducti. Tunc etiam regnante Achaz colebant Baal, cum & a rege Syriae spoliati sunt, & a rege Samariae Phacee in generali bello victi. Ea enim pugna centum viginti millia virorum caesa fuisse dicuntur, ducenta millia in captiuitatem abducta, cum praeda omnis generis prope inestimabili, quamuis Phacee ab angelo coargutus restituerit captiuos, quia tamen ab impietate non recedebant: Idumaei illorum fines depopulati sunt, vrbes aliquot expunaruunt Palaestini, agrum vastauerunt Assyrii, neque tamen tot cladibus affecti, ad dominum reddere voluerunt, donec in regno successit Ezechias Achazi filius, per omnia patri dissimilis. Pie enim ac sancte vixit, ut intelligas principum mores ciuibus documento esse solere, semper quidem Iudaei sub religiosis regibus religiosi fuere, sub impijs impij. Post Ezechiam regnat Manasses eius filius, magis impietate quam regno nobilis,

Manasses.

Ioachaz.

Eliachim.

Ioachim.

Marathias

Pfal.77

bilis, captus a Chaldæis, addicitur seruituti, aduersis pulsatus agnouit errorem, pœnitentiam egit, & domino miserante restitutus est regno. Quod si Manassæ pœnitentiam suscepit deus quis tam impius est vt veniam desperet, si ad illum a quo alienatus est recurrerit? Ioachazo quoque impio super impios regnante: Nechao rex Aegypti eosdem tributa sibi pendere compulit, ea erant centum argenti talenta in singulos annos, vnum auri. Tunc Ioachazo sublato: Eliachim eius fratrem præfecit regno. Sed cū neq; isto ad regni gubernacula sedente populus ab erroribus respuisset: Nabuchodonosoro Babyloniorum regi seruiuerunt, atq; etiam latronum in festationes passi sunt, & ne tunc quidem ab idololatriæ cultura defessentes: Ioachimo Ioachimi filio regnante, obsessi a chaldæis, vna cum rege potestati illorum sese dederunt. Tunc omnes fere in Chaldæam traducti sunt, præter pauperes vulgi agricolationi relictos. Hinc Matathias vrbis pene desertæ iussus est præsidere. Cūq; ipsi etiam qui tunc residui erant, nullo dei flagello ab inueterato iam errore reuocari potuissent, totam in illos indignatione effudit deus, eosq; grauius q̃ vnquam antea ansfixit. Cū enī Matathias iste qui & Sedechias est dictus, a Chaldæis defecisset, obsedit eos Nabuchodonosor Chaldæorum rex, vrbe potius est, Sedechiam cum liberis fugientem comprehendit, liberos illo spectante trucidari iussit: ei vero nequid deinde iucundi videret, oculos eruit, & vincum secum Babylonem abduxit. Post hæc Nabuzardam ducē cum valida militum manu misit, qui mœnia vrbis demolitus solo æquauit, domos templumq; incendit, ciues in seruitutem ad Chaldæam transtulit, & cum illis vasa templi aurea, argentea, ænea, æneasq; columnas templi, primarios vrbis ciues, deiq; sacerdotes interfecit, & impletū est quod in psalmo prædictum fuerat: Tradidit in captiuitate virtutem eorū, & pulchritudinē eorum in manus inimici, & conclusit in gladio populum, & hæreditatem suam spreuit. Deniq; facta est, quā prophetæ prædixerāt, transmigratione Iudææ in Chaldæam, actanta profanæ gentis ingratitude tales quidem pœnas deit, quæ si solæ
propos

DE CHARITATE LIBER VI.

proponerentur, & nulla futura esset in inferno, quis a deo temerarius est, vt audeat esse in deum ingratus?

Mala Iudæorum post Christi passionem propter incredulitatem. Cap. IX.

POstea vero per Cyrum manumissi, postliminioq; reuersi sub Esdra sacerdote instaurarunt urbem & templum, domino fauente, postquam eos delicti pœnituisset. Fuisse deinceps legis diuinæ satis quidem studiosos improbos tamen, semperq; virtuti alienę inuidos atque infensos. Christum dei filium, quem lex & prophetæ prædicauerant venturum saluatorem non receperunt, quamuis vidissent miracula facientem, & a plebe laudibus honorēq; affectum: docenti veritatem non crediderunt, innocentem falsis criminationibus circumuenerunt, iustum condemnarunt, ludibrio habuerunt, & spinis coronatum, flagellisq; cæsum cruci confixerunt: tantumque inualuit semel insitum infidis mētibus odium, vt ne tunc quidem ad pœnitentiam tanti sacrilegij mollescere quiescerint, cum illo in cruce pendente, sol obscuraretur, terra tremere, sepulchra aperirentur, templi parietes dissilirent, saxa frangerentur. Nam depositum quoque ac sepultum custodiri iusserunt: cunque ipsi custodes perendie reuersi eum a mortuis surrexisse testarentur, pecunia data redemerunt mendacium, vt rursum hi falso assererent, se videlicet nocte præterita dormientibus clam venisse discipulos, corpusque ideo furto sustulisse, vt qui sepultus fuerat, ad vitam credatur reuersus. Quid autem infelix Iudæa alios celare iuuat, cuius ipsa conscia es, veritatem? Si non surrexit, cur pecuniam porrigis? si surrexit, cur saluatorem tuum non agnoscis? aut si nihil custodibus donauetis, nihilq; illi prius testati fuerint, quàm quod postremo dixerunt, nōne sic interrogatos oportuit: Vidistis ne accessisse ad sepulchrum discipulos, an non? Si nō vidistis multo sopore fortasse oppressi, quomodo scire potestis? Sin vidistis, cur non comprehend-

In Christū
impj.

Inuidia in
Chr̃m res
surgentē.

prehēdistis inermes armati, paucos multi onere sublātī corporis grauatos expediti? Videtis ō Iudāi custodiæ vestræ manifestum mendacium, at tamen quæ vestra perti-
 nacia est, vultis patius mendacio credere & perire, q̄ se-
 qui veritatem & saluari. Quid est autem quod Christum
 negando multo maiorem experti estis dei iram, diutura-
 noremq; passi calamitatem, q̄ cum vitulum adorastis, q̄
 cum Baal, Astaroth, Acharon, Bephegor, Belzebub, alioz
 rumq; dæmonum simulacris sacrificastis? nam licet ante
 tea quoq; cædes, incendias, rapinas, captiuitates, seruitu-
 tem, exilia, patriq; soli miserabilem desolationem pera-
 tulistis, quoties tamen vos deum vestrum offendisse pce-
 nituit, toties de malis omnibus liberati fuistis. Longissi-
 ma illa apud babylonem seruitus (vt scriptores vestri tes-
 tificantur) septuagesimum annum nō excessit: Rursum na-
 tali solo restituti, rursum in omnibus reparati instaurationi-
 busq; regnastis. Quænam quæso causa est, quæ post Chri-
 stum a vobis condemnatum, semel a Romanis victi, euer-
 si, dispersi, nullam vnquam pristini status faciem nullam
 amissæ dignitatis vmbra recepistis? Iam millequadrin-
 genti & octoginta anni sunt, ex quo incerta sede vagi per
 omnes orbis partes errastis, sine lege. sine sacrificio, sine
 duce, sine rege, sine propheta: dicite si potestis quo crimi-
 ne, qua culpa id patimini? non idola (vt olim sæpe conti-
 git) colitis, non execrando gentilium ritus exercetis: vnū
 deum, vnum cœli terræq; dominum adoratis, & tamen
 nullus est miseria vestra finis. Cur ita? profecto cum a-
 lia causa omnino nulla quæat afferri, restat vt ea sola sit
 quia saluatore vobis, imō omnibus missum nō recipitis
 Messiam, quem vestra vobis indicant scripturæ non ada-
 mittitis. Videte ingratitudinem vestram in deum vestrū.
 Ille vobis quem promiserat vitæ doctorem misit, vos
 ipsum occidistis. Ille dedit redemptorē, qui pro culpa pri-
 morum parentum vestrorum satisfaceret, & vos ei non
 creditis, vos eum repudiatis. Quamdiu igitur obstinatis
 mentibus fouetis errorem, negando eum, per quem solū
 data est moralibus ad deum accessio: fieri omnino nō po-
 test, vt vllam sperandę salutis gratiā consequamini. Cres-
 cite,

DE CHARITATE LIBER VI.

dite, credite, & salui eritis. Hic est enim cui dixit propheta:
 Excite a potentiam tuam & veni, ut saluos facias nos. Cōuer-
 timini igitur ad eum, qui missus est vobis, & ille qui misit
 miserebitur vestri. Hic em̄ qui missus est, dei verbum est, Psal. 79
 dei sapientia est, dei virtus est: negattalia esse in deo qui
 Christum negat. Carnē animāq; hominis assumpsit, ut
 pro hominibus pati ac mori posset. Itaq; nō inuitus, sed
 volens crucē sustinuit, ut suo sanguine a peccatis creden-
 tes lauaret mortēq; redimeret. Agnoscite beneficium, &
 confitemini Christum. Venit enim vos, non de manu res-
 gis Babylonis, sed de potestate diaboli liberaret: non ad
 Hierosolymā reducere, nec regno resitute terreno, sed
 quod longe felicius est, ad paradysum trāsferre, in superi-
 oris cœli sedibus collocare, & sempiternæ suæ gloriæ par-
 ticipes facere. Quod si aduersus tām dei vestri nostriq;
 benignitatem, Christū suum non recipiēdo ingrati esse
 pergetis, de temporalibus miseris istis ad æternas descē-
 datis necesse est nulla enim maior in deū patrem ingra-
 titudo fieri potest, q̄ in filium ei cōæqualem & cōaternū
 & consubstantialē nolle credere. Felices illi, qui olim
 ne ingrati essent, ipsum vobis gentibusq; prædicare non
 timuerunt, qui ut nomen eius denegaret, nec minis, nec
 tormentis, nec cædibus compelli potuerunt. Veræ quip-
 pe beatitudinis in Christo spe firmati tyrannidis fortiores
 erant: occidi poterant, cogi ne Christū confiterentur nō
 poterant. Felices nunc hi, qui ut qualem possunt pro be-
 neficijs deo gratiam referant: Christo seruiūt, Christum
 adorant, de Christo die ac nocte cogitant, Christi præce-
 pta totis viribus exequi contendunt, & contemptis terre-
 næ luxuriæ delicijs, post eum currere nunquā desistunt.
 Sed ne solos Iudæos accusasse videamur, nostrorum quo-
 que in Christum infidelitas (ut alia delicta prætermittan-
 tur) in medium veniat, nō tam quæ modo sit, q̄ quæ olim
 fuerit, & veri assertionē victa defierit.

De ingratitude hæreticorum & Iu-
 da proditoris.

Cap. X.

CC

Cum

CVm enim nullum mendaciū diu stare possit, quia nihil firmi nihil solidi habet, in quo innitatur, omnis falsa religio paulatim euanescat necesse est. Itaque iam pridem defecit ille diaboli fraude inductus deorum cultus. Vnus autem deus etiam ab illis inuocatur qui Christum ignorant. Defecerunt & hæreses, licet falsa veris mixta in se haberent, nihilominus quæ vera erant, manent: quæ falsa, vna cum suis auctoribus interierunt. Arrius ab euangelio alienatus, impieque de trinitate sentiens, ventris profluuiū extinctus est. Olympus Arrianus dum blasphemias in sanctam trinitatem ore sacrilego proferret, fulmine ictus conflagrauit. Anastasius Augustus Euticetis erroribus implicatus, verbum dei in carnem mutatum, & in CHRISTO incarnato vnam tantum esse naturam asserbat: cumque ab hac impietate ne Hormisdæ quidem summi pontificis admonitione sollicitatus recederet, ipse etiam fulmine afflatus perijt. Nonne hi omnes tam infelici sine consumpti testantur, nemini tutum esse euangelicæ veritati vlla in parte derogare, & ab ecclesia Christi quicquam vel minimū dissentire velle? Sola quidem adhuc Mahumetana hæresis extat, & viribus aucta, sæuit in Christianos, vt qui Christi sunt, calamitatum patientia probentur, donec & illa sua corruat impietate ac dissoluatur. Quemadmodum autem Iudæorum olim fuit in deum ingratitude ad idola conuerti, ita nunc nostrorum par flagitiū erit, de Christo parum pie sentire. Quod sitam ingrati sint, qui solo errorem delinquant, quid de te dicam perfide Iudæ? quibus verbis tuam accussem ingratitudinem, quæ maior est quam vt fando exprimi queat? Non solum quæ vera reætæque erant, quæ salutaria, quæ sancta, quæ perfecta, a magistro ac domino tuo didiceras, verum etiam in consortium ascitus fueras apostolorum, & tanquam cæteris fidelior apostolicæ familiæ œconomus factus & loculos habens, vt quæ omnibus offerebantur, solus dispensares: attu (proh nefas) tantorum beneficiorum prorsus immemor, & pecunie cupiditate superatus, vt triginta argenteos acciperes, dominum in mortem tradidisti. Vici-

Arrius.
Olympus.

Anastasi⁹.
Augustus.

Mahumet⁹.
Ius.

Iudas.

DE CHARITATE LIBER VI.

Si tuo parricidio Iudæorum ingratitudinem : bonum
 quod acceperant illi, commune cum alijs erat, tu specia-
 li priuilegio dotatus, tu in ordinem præcipuorum Chris-
 ti comitum vocatus tu singulari quodam honore præ-
 ditus, in tantam excidisti dementia, vt eius proditor fie-
 res, cuius fueras discipulus : vt eum crucifigendum in-
 micis offerres, cuius eras natura famulus, beneficio so-
 cius, dilectione frater, promissione cohæres, non ter-
 reni patrimonij, sed cœlestis. Nunquid te cum cœnaret,
 a mensa repulit, cum sacramentum corporis & sanguinis
 sui discumbentibus porrigeret, præterijt cum iisdem pe-
 des lauaret, nunquid non se ad tuos inclinauit? nūquid
 cum amplecti eum velles, restitit? cum osculum offerres,
 faciem auertit? Omnia quidem ille tanquam sibi charis-
 simo indulsit, sed tu omnium oblitus, tanquam hosti in-
 diaberis, tanq̃ seruum vendebas, tanquā parricidam in-
 manus perdere volentium dabas. Porro tam cruenti fas-
 cinoris, postq̃ ille crucifixus est, iam & ipse conscius, pec-
 casse te fatebaris, argenteos quos acceperas, proijciebas.
 Penitebat te quidem commissi sacrilegij, sed veniæ spe
 destitutus, doloreq̃ superatus, laqueo collum tuum con-
 fregisti, & pendens diruptis visceribus, effluentibusq̃ in-
 testinis infelicem animam emisisti. O dirum & crudele
 mortis genus, nequitia tamen tuæ conueniens, tuaq̃ im-
 pietate dignum, non magis quia iustum vendideris, q̃ q̃
 de misericordis misericordia desperaueris. Vtrumq̃ sa-
 ne inter crimina grauissimum, ac nescio quod maius, ni-
 si q̃ alterum remitti poterat, si alterum remissionis im-
 petranda aditum non præclusisset. Eo igitur tua te perdu-
 xit in dominum ingratitudo, vt pro grauissimis crimini-
 bus grauissimas quoq̃ penas dare credaris in inferno,
 quo corruisti. Nunc tu his quidem supplicijs terres nos,
 nequid sinistrum de saluatore nostro sentiendo ingratu-
 simus, & tuis flagitijs ostendis contrarias illis actiones
 ad gratitudinem pertinere. Gratus itaq̃ erga dominum
 ac redemptorem suum erit, qui non pecuniam ipso, sed
 ipsum pecunia chariorem habuerit, nihil cum ipso simus
 lauerit, nihil in ipsum impie neq̃ cogitauerit, neque fe-

cerit, & nunq̄ de clementia dei diffusus, omnē salutis sue spem in ipso sitam fixamq̄ semper esse curauerit, & tandem mori potius q̄ deo peccare optauerit. Atq̄ hæc hætenus: nunc autem ad reliquas charitatis partes descendere statuens, arbitror non minimam, sed præcipuā potius esse cum bene vitendi præcepta didiceris, operam dare vt alios doceas. Igitur prius de illius qui docere vult officio disseremus, deinde videbimus quantum iuuat, si ad sit qui doceat, & quantum nocet, si absit.

De officio catholici prædicatoris.

Caput XI.

s. Par. 17

Matth. 16

1. Esd. 7.

DOcere in ecclesia episcopi officium est, & illorum sacerdotū, qui præfidis auctoritati probati sunt. Iosaphat Hierosolymarum rex leuitas misisse dicitur & sacerdotes, vt per agrando vrbes iudææ instruerent populum præceptis legis. Christus vt gentibus euangelii prædicarent, apostolos, quos ipse instituerat, destinauit. Eunt, inquit, in mundum vniuersum prædicare euangelium omni creaturæ. Veruntamen qui apostolico isto fungi voluerit munere, eruditione ac virtutibus præstare debet. Alioquin si indoctus fuerit, facile in errorem labetur, & quorum conscientiam curare volet, magis consauciabit. Discat igitur prius, & postea doceat, & quod verbis docuerit operibus comprobet. Sic egisse dicitur Esdras sacerdos, cum ad reparandam Hierosolymam ab Artaxerxe dimissus redisset. Ita enim scriptum de illo legimus: Esdras autem parauit cor suum, vt inuestigare legem domini, & faceret, & doceret. Et apostoli ante spiritus sancto replentur, deinde prædicationis officio fungi iussi sunt. Porro quod alijs præcipiendo ædificabant, ne aliter agendo destruerent, id etiam ipsi præstare studuerunt, non minus exemplo docentes quam sermone. Nam impudens admodum præsumptio est, hoc alios monere, quod ipse non facias, imponere alijs onera graua, quibus ipse dorsum nō supposueris. Aut quomodo potest aliquis alios reprehendere his de rebus, quas facere

DE CHARITATE LIBER VI.

tere se non ignorat: Turpissimum est profecto, cum in-
corripientem culpa retorquetur, cum quis in quo alterius
accusat, seipsum damnat. Sic igitur viue, vt præcipis, & ad
verba mores confer, & sanus curationem ægris adhibe,
ne cum rubore audias: Medice cura te ipsum. Vobis qui
in ecclesia dei ad populum declamatis, per Esaiam est dis-
ctum: Exaltate vocem, leuate manum: vt videlicet voci
manus consonet, & præceptis respondeant opera. Quia
qui fecerit & docuerit sic, hic magnus vocabitur in regno
cælorum. Is demum aliorum delicta efficaciter arguit, in
quo non inuenitur, quod alij redarguant. Sit ergo mitis
atq; submissus, qui humilitatem docet recedat ab iracun-
dia, qui patientiam suadet. Castitatem illæsam seruet, qui
supra adulteriaq; detestatur. Nihil improbe agat, qui do-
cet iustitiam, & inuehitur in vitia. Denique cum Samari-
tana relinquat hydriam mundanæ vanitatis, qui para-
tus est populo euangelizare Iesum. Caueat quoque ne
lucris gratia prædicet, siue gloriæ ab hominibus captan-
dæ. Non terrenum lucrum spiritualibus quærendum est
disciplinis, sed cæleste. Gratis accepistis, inquit, dominus
gratis date. Eos autem qui in templo vèdunt columbas,
hoc est, dona spiritus sancti, efficit flagello, vt fidelium cõ-
sortio indignos. Et non est domus dei, inquit, domus ne-
gotiationis, sed orationis. Quid ergo? nihil ne accipere
oportet? Immo oportet, sed quantum necessitas postula-
uerit. Dignus est (inquit) operarius cibo suo, & in lege di-
citur: Non alligabis os boui trituranti, vt videlicet & ipse
de tritura sua pascatur & viuatur, seq; sustentet. Ne quid au-
tem vltra q̃ quod satis est quæras, ipse doctorum ecclesiæ
princeps Paulus ait: Habentes alimenta & quibus tega-
mur, his contenti simus. Vitanda est etiam humanæ lau-
dis captatio, ne pro labore doctrinæ, laudem quæ a deo
est amittamus, ad hæc, ne illi quidem recte, qui ecclesiasti-
ci doctoris officium professi, dimisso euangelio, quæstio-
nibus nihil ad rem pertinentibus occupari solent: qui
syllogismos enthymemataq; proponendo philosophan-
tur, vel poetarum figmenta decantant, vel explicandis
gentilium historijs immorantur, vel de cælestium mo-

Esaiæ. 19

Matth. 10

Ioan. 2

Matth. 10

Deute. 25

1. Tim. 6

Matth. 23

Matth. 4

Luca. 15

Roma 15

2. Tim. 4.

Esaia. 62

Esaia. 58

tu siderumq; naturis disputant, non quærentes quod saluti conferat animarum, sed quod auditorum aures de mulceat atq; delectet. Hi certe a domino audiēt: Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus, plausum enim vulgi quærun, & docti dici q̄ sancti malunt: nec vident quod callidis diaboli suggestionibus supra pinnaculum templi statuantur, vt quo alius ascēderint, grauius elidantur cum ceciderint, quid tu ingenium iactas, aut rerum multarum cognitionem ostentas, qui non ex his quinem, sed ex operibus iudicaris? Magis deo placet sancti rusticitas, q̄ peccatoris hominum ore laudata scientia. Non ergo attendat doctor, quid auditores delectet audire, sed quid se deceat loqui, nec se putet in theatro esse, vt cum fabulam peregerit, astantium plausu excipiat, sed in ecclesia dei, vt postquam pijs admonitionibus eos qui libenter audiunt, iuuerit a domino capiet mercedem gloriæ sempiternæ. Impigrum quoque ac sollicitum esse decet salutiferæ institutionis doctorem. Circuibat Iesus (vt euangelistæ tradunt) totam Galileam, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni. Et alibi dicitur: Erat quotidie docens in templo. Intuere prætera indefessam apostoli eius in prædicando curam. Scribens ad Romanos, affirmat quod ab Hierosolymis per circuitum vsq; ad Illyricum omnia repleuerit prædicationibus euangelij Christi: & neq; persecutionibus deterretur, nec vincētus desistit, in euangelio se laborare dicens vsq; ad vincula. Vide etiam q̄ anxie opus hoc Timotheo discipulo iniungat, cum ait: Prædica verbū, in sta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina, vt videlicet impleatur, quod in Esaia de apostolis & ecclesiæ doctoribus prædictum fuerat: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die & toto nocte perpetuo non tacebunt. Sed etiam ipsi prophete fuit olim a domino iussu dicente: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum. Tanto enim diligentius instandum est doctrinæ salutarī, quanto peccantibus maius imminet periculum salutis. Nec semel aut iterum admonēdi tibi erūt, sed

DE CHARITATE LIBER VI.

sed tories, donec cum psalmista dicere possis: Laboraui clamans, rauca facta sunt fauces meae. Magno autem animo verbum domini praedicandum est, neque ob praesentiam potentiorum subterfieri debet veritas, dum vitia reprehenduntur. Glorietur David coram domino, dicens: Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et in Esaia euangelico doctore praecipitur: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, noli timere. Ionas propheta praedicare iussus, dum homines timeret, deo nolebat obedire: & cum naui fugeret, orta tempestate in mare praecipitatur, atque a pisce viuus deglutitur. Satijs illi tunc fuerat, incidere in manus hominum, quam non obedisse deo viuenti. Hieremias vero ipsius domini verbis animatur ad praedicandum, dicentis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quae ego praecipio tibi, ne timeas a facie eorum. Nec enim timere te faciam vultum eorum. Non timuit Ioannes arguere Herodem regem, vt ostenderet non esse timendum qui occidunt corpus: sed vnum illum, qui corpus & animam simul potest mittere in gehennam. Apostoli ac martyres domini, ne Christum praedicarent, nec minis principum deterreri, nec tormentis inhiberi potuerunt. Qui enim confidit in domino, sicut mons Sion, non commouebitur in aeternum. Paulus cum esset Corinthi, per visionem nocturnam audiuit Christum sibi dicentem: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod & ego sum tecum, & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Protegit igitur verbi sui praedicatores deus, donec docendi munus impleant: & cum impleuerint, occidi permittit vt coronet.

Psal. 68

Psal. 118

Esa. 40

Iona. 2

Hiere. 1

Ioannes
Baptista.
Matth. 14

Actu. 18

Quid potissime praedicandum sit.

Caput

XII.

Praedicandum autem est euangelium, danda pie viuendi praecepta, differendum de beatorum gloria, quatenus fieri potest, poenaeque damnatorum, vt peccatores ad poenitentiam excitentur, iusti ad perseuerantiam. Ad apostolos ait saluator: Praedicate euangelium

CC 4 omni

M A R C I M A R V L I

Cap. XII.

Marc. 16

Luc. 8

Luc. 10

Matth. 4

Marc. 6

Matth. 10

1. Cor. 2

2. Tim. 1

Ad Titu. 2

Prov. 24

omni creaturæ. Et de ipsomet in Luca legimus, quod iter faciebat per ciuitates & castella, prædicans & euangelizans regnum dei. Hoc idem regnum discipulos iussit nuntiare, cum ait: Dicite illis quia appropinquabit in vos regnum dei. Idem in plurimis quidem euangelij locis & tenebras commemorat, & gehennâ, & tormentorum locum, & vermem immortalem, & ignem æternum. Pœnitentiam etiam prædicaui, dicens: Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum. De discipulis quoque dicitur: Exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent. Ad eos autem qui non indigent pœnitentia, est dictum: Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Præuaricator, non prædicator est, qui ab his discedens aliqua persuasa & nihil profutura docet, multa se nosse ostentâs. Quid autem prodest multa scire, & deû nescire? Doctor gentium Paulus, missum se dixit euangelizare non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi. Non iudicaui (inquit) me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Vtque doceret aliam esse sapientiam carnis, aliam spiritus, ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius seculi, neque principum huius seculi, quæ destruuntur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Idcirco sane & Timotheo discipulo ad prædicandum destinato: Formam habe, inquit, sanorum verborum, quæ a me audisti, in fide & dilectione, in Christo Iesu. Et ad Titum: Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam, non enim sana, sed languens & infirma est doctrina, quæ pie sancteq; viuendi studio nihil omnino confert. Mortifera vero & detestabilis, quæ peruertere nititur veritatem humanæ philosophiæ argutijs, audi præterea quid tibi sapientiæ antistes Solomon præcipiat, dicēs: Erue eos qui ducuntur ad mortē: & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Obseruare quoque debet vitæ spiritualis institutor & doctor, qui de thesauro cordis sui profert noua & vetera, vt quicquid ex libris diuinis recitauerit, non secū dum literā occidentem illud interpretetur, sed secū dum spiritū viuificantē. Sciat aperire sensus verborū ambage velatos,

DE CHARITATE LIBER VI.

velatos, & in medium proferre, & ad auditorum emolumenta conuertere, vt sunt visa dictaq; prophetam, & ceremoniarum ritus ac sacrificiorum: quæ si spiritualiter & per tropologiam non intelligantur, similia deliramentis anilibus erunt. Ideo autem in Leuitico animalia quæ ruminant & vngulam diuidunt, munda sunt, quia vtq; is ruminare videtur, qui in lege domini meditatur die ac nocte: & tunc vngulam diuidit, cum mysticum sensum a literali intelligentia separat. Horum igitur scientiam ille qui populum docet, habeat, vt mundum cibum esuriētibus offerre queat, & mentes ad audiendum intentas alere verbo salutis. Cæterum meminerit eos lacte aliēdos esse, id est, moralibus dūtaxat præceptis instruendos, qui proficere incipiunt: solidum autem cibum perfectorum esse & ad altiora nitentium, his mysteriorū ardua explananda erunt, vt ad concupiscenda cœlestia magis inardescant, dum diuini eloquiū arcana mirantur. Sic dominus noster montem ascendens docuit discipulos, tanquam sublimioris disciplinæ iam capaces. Descendisse autem de monte dicitur, quando cum turba fuit loquendum. Hoc illud est quod in psalmo legimus: Ascendunt mōtes, & descēdunt campi in locum quem fundasti eis. Montes erant, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysteriū regni dei. Campi vero descendētes, ad quos dixit Apostolus: Facti estis quibus lacte opus est, nō solido cibo. Sicut igitur cuiq; conuenerit, ita doceatur, vt omnes salui fiāt. semper tamen cauēdum est, ne rudis interpres declamet in ecclesia. Male enim exponens dicta scripturarum, periculum est, ne & ipse in errorem incidat, & alios inducat: quod si (vt dicitur) cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. Hoc Apostolus Galatis, quos ipse docuerat, metuens, ait: Licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Indoctio itaq; silere multo satius est, & sua simplicitate cōtentū esse, q̄ docti officiū vsurpare, & docere velle qd̄ nō didicit, aut loqui qd̄ nescit, cū periculo suæ aliorumq; salutis. Pleriq; tamen post q̄ eorum qui commendantur sermones lætitando edidicerint, confidēt

Leuit. 11

Mat. 9

Mat. 8

Galat. 1

prædicant. Tolerandos puto, dūmodo aliquid vltra nō præsumant. Sed verendum est, ne post hæc auditorum patione deliniti, se esse magistros arbitrentur, cum non fuerint discipuli, & aliquid vel addant arroganter, vel mutant inconsulte, vel subtrahant licenter. Multi me laudant, inquiet aliquis. Noli multitudini credere, certius paucorum iudicium est, qui in se habent, quod in alio laudant. Illuc nempe pictoris optimum est opus, quæ pictores commendant, non quod varijs fucatum coloribus coriarij miratur. Tunc ergo vulgi de tua eruditione opinionibus fidem adhibe, cum idem senserint & periti.

Qui prætermittendi, & qui docendi & qualiter corripiendi, Cap. XIII.

Actu. 13

A Billis vero, quorū nulla sperauit correctio, qui cum Pharaone obduruerunt, auertenda verbi, diuini prædicatio est. Apostoli ludæorum obstinatione offensi, dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum dei, sed quoniā repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit dominus. Ac ne aliter illum præcepisse credas quā egisse, nullum omnino Pilato dedit responsum, cum ab eo quid esset veritas interrogaretur: quia veritas inimicus, de veritate sermonē audire indignus erat. Ideo Paulus & Barnabas (vt in Actis apostolorum legitur) prohibiti sunt à spiritu sancto loqui verbum in Asia. Non sunt igitur mittendæ euangelij margaritæ ante porcos, conculcent eas pedibus. Iniuriam sibi ipsi facit, inquit Solomon, qui erudit derisorem, & qui impium arguit, sibi maculam generat, & iterum ait: In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Et fortasse nō leuiter peccat, qui diuina mysteria ibi loquitur, vbi non est auditus, dicente propheta: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Illos vero qui libenter audiunt, & vitæ præceptis erudiri affectant, nolle docere cum didiceris, impiū est. Cur talentum tibi à domino ad negotiandum creditum abscondis in terrâ serue

Actu. 15

Prou. 63

Prou. 2

Psal. 113

DE CHARITATE LIBER VI.

serue nequam? Cur otio deditus nihil facis lucrī? quam rationem redes, cum ad illum vacuus redieris? Pastorem te dominus gregi suo præfecit, vides lupum venientem, & fugis: vides diaboli fraudibus ac dolo multorum cor da subuer ti, & negligis: ciuium tuorū suffodi spirituales domos intueris & taces, cauis mutus non valens, im mo nolens latrare. Speculatorē dedi te domui Israel, inquit dominus, audiens ergo ex ore meo sermonem annūtia: bis eis ex me. Si me dicēte ad impium: Impie, morte mor rieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinē autem eius de manu tua requiram. Abste ergo requireretur per dita ouis ratio, & negligis? Plebs tibi commissa, famem non panis, sed audiendi verbum dei patitur, & tu suppri mis vitæ pabulum? nec attendis quod scriptum est: Qui absconderit frumenta, maledicetur in populis: bñdictio autem super caput vendentium? Dolet Esaia quod regē impium Oziam nō corripuerit. Et vā mihi, inquit, quia tacui. Apostolus quoq; Vā mihi est, si non euangelizaue ro. At tu ociosus oscitas, & nec maledictiōe territus, nec benedictiōe illectus ad docendum inclinaris. Expergi scere tandem, aperi os tuū populo, lucrare domino, do cendo, incredando, exhortando. Hoc fecit Christus, hoc apostoli, hoc officium episcopi est, quem te esse profiteris Tibi dictum puta, quod per Esaia dicitur Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eor um: vel quod ad Ezechielem: Nota: fac Hierusalem abominationes suas. Duriore s acerbius tibi increpandi sunt, iam ad pœnitudinē inclinati mollius. Corinthi os interrogat Apostolus: Quid vultis inquit, in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Ita autē moderando correptio est vt & mordeat pœtōrem, & spe veniæ consoletur, ne ille abundantiōri tristitia ab forbeat, Fragilitas tuæ memor, alioq; infirmitatibus medere, & ad mentē reuoca præceptū Apostoli dicentis: Si pœoccupatus fuerit hō in aliquo delicto, vos q spirita les estis instruite huiusmodi spū māsuetudinis cōsiderās te ipsum ne & tu tenteris, Hoc est qd optat sibi psalmista, dicens

Ezech. 33

Prou. 11

Esaia. 6

1. Cor. 9

Esaia. 58

Ezech. 1

1. Cor. 4

Gala. 6

Psalm. 140

dicens: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Optimum in præside temperamentum est, miseratio cum iustitia. Miseratio enim sine iustitia, peccati præstat audaciam. Iustitia sine miseratiõe, instar crudelitatis est, altera alterius ope indiget, vt correptio ipsa & corripien- tem commendet, & emendet peccantem.

Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicandi tempore obseruet.

Caput

XIII.

Exo. 34

Gal. 1

Luc. 12

Prou. 10

A Bassentatione autem procul abesse peccatorum castigatorem decet, vt nihil ad gratiam audientis dicat, sed ad profectum: optimiq; medici more vtatur, adhibens vulneribus curationem, non quæ deleat male affectum, sed quæ sanet. Vetat lex hoc dum coquere in lacte matris fug, hoc est, peccatorem blanditijs fouere. Non debes querere tu qui prædicatoris officio fungeris, vt hominibus placeas, sed vt homines ad deum dirigas. Audi Apostolum dicentem: Si hominibus placere, Christi seruus non essem. In eo placeas hominibus, in quo places deo. Alioquin non dei, sed hominum erit seruus. Multo melius est veris offendere, quàm placere adulando: & malum incusare vt corrigatur, q̃ dissimulare vt inuale- scat. Tempus etiam prædicationi congruum quærat: non semper seculi hominibus prædicationes vacat audire. Oportet igitur vt fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, det illi in tempore tritici mensuram. Vbi obseruandum est, q̃ non solum tempore apto opus sit, vt data profint, sed etiam mensura, vt neq; plus neq; minus dicatur, quàm necesse fuerit. Accõmodatissima autem huic negotio tempora erunt, ieiuniorum dies, qui ante festum dominicæ natiuitatis, dominicæq; resurrectionis solenes habentur. Tunc tempus acceptabile, tunc dies salutis, tunc messis tempora sunt, in quibus plus frugis colligi solet. Et qui congregat in messe (vt in prouerbijis dicitur) filius sapiens est. Si quãdo alias contigerit, vt vel ad supplicandum vel ad pœnitendū plebem,

DE CHARITATE LIBER VI.

plebem exhortari opus erit, vel ad sedandas ciuium inter se seditiones odiaq; tollenda, tunc quoq; prædicationibus erit insistendum, vt in radice reprimatur malum ne pullulet, & in mortem multorum fruticetur.

De prædicantium meritis. Cap. XV.

Quisquis in his quæ dicta sunt, diuinæ laudis gratia salutisq; proximorum sese pro viribus exercuerit, multa quidē in terra, sed plurima in cælo beneficicia consequetur. Spiritus sancto illuminabitur, scientiæ capiet incrementum, vim in suadendo dissuadēdoq; acquireret. Si quidem ipse vnus in trinitate deus, hoc visibiliter apparere fecit in apostolis, quod postea in eorū successores operaturus erat inuisibiliter. Visæ sunt supra illos, qui ad euangelizandum mittendi erāt, ignea lingua, & ipsi repleti spiritus sancto cœperunt loqui (vt Lucas inquit) varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Tu quoque o sacerdos, qui & ante vt disceres quæ deī sunt, omnem curā operamq; adhibuisti, & postea vt doceres, sincero corde feruētiq; in deum ac proximos charitate pulpitem incendisti, si sapienter, si egregie, si efficaciter verba feceris, nihil tibi arroges, nihil tuo vel ingenio vel studio plaudas, totū hoc spiritus sancti gratia est, totum donum dei est. Non vos estis, inquit, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hoc si habes, iam certissima futura beatitudinis spe oppignoratus es, iam beatus dici meruisti, iuxta illud Psalmistæ: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Sic se eruditum confitebatur Paulus, licet multa à Camaliele didicisset, cum diceret: An experimentum eius quæritis in me loquitur Christus? Excusabat immaturā ætatem Hieremias ad populum loqui iussus, imparemq; se huic rei asseuerabat, quando tetigit os eius dominus, dicens: Ecce ego dedi verbamea in ore tuo, ecce ego constitui te hodie super gentes & super regna vt euellas & destruas & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes. Tu quoq; si tuis sermonibus auelli videris vitia, & virtutes plantari in cordibus eorum quos doces, cōtractum à spi

Actu. 2

Mat. 19

Psal. 93

2. Cor. 13

Hierem. 1

à spiritu sancto os tuum esse scias, & de labijs tuis nō tua, sed Dei verba processisse. Deus est qui aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas: deus est cuius vox in virtute & in magnificentia, superbiorum cedros confringens, & humilibus præstans gratiam. Vox ista euangelicæ prædicationis est, arrogantes destituit, & in deo tantum confidētibus se commodat, ita vt interdum qui minus eruditus est, plus efficacæ in dicēdo habeat, magisq; satisfaciāt prudenti auditori. Sicenim per prophetam dicitur: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Igitur quemadmodum virtus ista (vt in euangelio est dictum) de saluatore nostro exibat, & ægros per tactum vestimentorum eius curabat, ita peccator fidelis ac sancti doctoris voce in intima cordis contactus ad pœnitentiam operatq; virtutis conuerteretur, & animæ suę languorem conualuisse sentiet, occulta spiritus sancti medicatione. Præcator quippe medicus animarum est, & cum in homine nihil pretiosius habeatur anima ipsa, præstantissimum diuinæ liberalitatis donum est, animæ languoribus succurrere scire, & vineæ manu dei consistæ operarium esse, atque in multam messem mitti à domino messis, vt frugem colligas in horreis cœlestibus reponendam. Magnificum est mensæ diuinæ esse conuiuam, sed magnificentius ab ipso mensæ domino dignum iudicari, vt sis conuiuiarum inuitator, & ad sponsi nuptias conuocator multorum atq; collectos. Cui hoc fuerit concessum, dici de illo poterit, quod de Ioanne Baptista fuit dictum: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Propheta enim altissimi sacrarū interpret scripturarum est, qui tunc quidem ad cor audientium parat viam domino, cum illi verbis eius edocti, à peccatis per pœnitentiam purgantur, & virtuti studere incipiunt. Eidem conuenient laudes illæ, quæ apostolis à domino datæ sunt, dicente: Vos estis sal terræ. Vere enim sal terræ est, cuius præceptis humana mens conditur ne corrumpatur contagine vitiorum & contabescat. Vos estis lux mundi.

Lux

Psal. 97

Luc. 1

Mat. 5

DE CHARITATE LIBER VI.

Lux mundi est, cuius verbis & exemplo fugatur tenebræ ignorantia aliena. Ciuitas est etiã prædicator supra montem posita, omnium obiecta oculis, vt omnes ad illã concurrant, vel discendo quæ dicuntur, vel ea quæ ab eo qui docet fiunt imitanda. Idem lucerna est super candelabrum non aliter quàm ciuitas supra montem. Lucet enim omnibus qui in domo sunt, & fideles animas doctrina sue fulgore illustrat, vel qualiter illustrari debeant, morum sanctitate demonstrat. Gaudete igitur omnes euangelice disciplina doctores, de vobis ista memorantur, non de philosophis, non de oratoribus, non de poetis. Nulla in illis vera lucis lux fuit, qui Christum ignorarunt. Vobis data est potestas, quam illi non habuerunt, curandi infirmos, eijciendi dæmonia, mortuos suscitandi. Infirmos enim curatis, quoties eos qui errant, in viam veritatis dirigitis, dæmonia expellitis, cum eos qui per peccatum diaboli domicilium erant, ad penitentiam vestris exhortationibus conuersos Christo restitutis; mortuos ad vitam reuocatis, cum de scelerum sepulchro iam fortes, diuinae misericordiae magnitudinem proponendo, ad vitam spem erigitis, & vt in deo viuere incipiant auctores estis. At vero illi scientia gentiles professores, quomodo infirmos curarent, cum ipsi infirmi essent, diuersa inter se sentientes? quomodo dæmones eijcerent, ipsi dæmonum cultores, quos pro dijs habuerunt? Quomodo mortuos reuiuiscere facerent, cum Christum, qui vita est, nescierint? Nonne vos illi doctiores estis, quos non homo, sed deus erudiuit, quos Dei filius, qui summa veritas est instruxit? De vestra certe, non de illorum doctrina est dictum: Aurum & multitudo gemmarum & vas pretiosum labia scientia. Nihil enim a scientia carius, nihil pulchrius, quæ de ore fidelis doctoris emissa viam ad immortalitatem mortalibus ostendit, & quorum operum passibus ad beatitudinem peruenitur, verissime docet. Vos ergo venter estis, de quo flumina fluunt aqua viua. Vos thesaurus de quo proferuntur noua & vetera. Vos aurum quo templum veri Solomonis linitur. Vos templum dei viui, qui in vobis manens emittit, eloquium suum terræ

Prou. 20

Ibidem. 16

- terra, & per os vestrū velociter currit sermo eius. De hoc sermone est scriptum: Fauus mellis verba composita, dulcedo animæ, sanitas ossiū. Omnis quippe sermo cœlestis animæ fideli & iucundus est & gratus, quandoquidem & delectat multum, & virtutum studio plurimum confert. Quoties autē altiora repetitis, & mentis indagine illa quę in mysterio cōdita sunt, elicitis & in lucem profertis, vobis conuenit quod in prouerbijs dicitur: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans fons scientię. Quoties vero audacter & intrepide in vita inuehimini, columnę estis firmę fulcientes veritatem. Ob hoc Paulus Apostolus Petrum, Iacobum & Ioannem vocauit columnas, quarum stabili mentum a domino est, qui in Psalmo de ecclesia loquens ait: Ego confirmaui columnas eius. Ad hæc etiam montes estis, quos nulla ventorum vis concutit, nullus procellarum turbo commouet, de quibus in Psalmo dicitur: Montes in circuitu eius: hoc est, ecclesię: & domin⁹ in circuitu populi sui. Quid vltra dicam? Vos plenę illę nubes estis, de quibus Ecclesiastes ait: Si repleta fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Sapientia enim repleti diuina, non cessatis præceptis pluere doctrinarum. Vos estis cœlum late resonans tonitru fidelium eloquiorum, de quo in Psalmo prædictum fuit: Intonuit de cœlo dominus. Et in alio psalmo: Annunciabunt cœli iustitiam eius. Et rursus in alio: Cœli enarrant gloriam dei. Vos deniq; nō solum montes vel nubes vel cœli, sed quę omnium nobilissima creatura est, angeli dei estis, non naturę commercio, sed officij dignitate. Nuncius dei angelus est, nuncijs dei sancti prædicatores sunt. Vnde sicut de Ioanne baptista in Malachia dixit deus: Ecce ego mitto angelum meum, qui preparabit viā ante faciem meā, ita & vobis dicitur: Parate viam domino. In Apocalypsi etiam ecclesiarum præfecti, quos nos episcopos dicimus, angeli appellantur. Ille autem verius angelus est, qui sua doctrina ædificat ecclesiam, q̄ qui ecclesię tantum præses est, & docendi laborem otio superatus fugit. Plaudant igitur sibi, qui aurum argentumq; lucrantur, qui magnū pecuniarum quæstum faciunt, qui turbes expugnant, &
- regna

DE CHARITATE LIBER VI.

regna suo subdunt imperio. Vos animas domino lucræmini, quibus nihil est pretiosius, nihil in natura humana excellentius: vos ergo melius, qui muros Hierusalem ædificatis, qui ad cœlestem patriam exules reuocatis, vt cum illis, immo & super illos regnetis. Vos enim constituet dominus super familiam suā, & super omnia bona sua, tunc perpetui reges æterniꝫ domini eritis omnium illorum, quos vestris prædicationibus, vestraꝫ doctrina conuersos, de terra ad cœlum transmigrare contigerit. Et tunc demum Christus vester rex regum & dominus dominantium erit, cum vos alijs præesse iusserit, tribunos vel chiliarchas animarum, quas ei lucrati estis, constituens.

De prædicantium beatitudine.

Caput.

XVI.

Svmite igitur calciamenta in pedibus ad præparationem euangelij, vt cum cœlestia prædicaueritis, terra non contingatis, & de vobis dici queat. Quàm pulchri pedes annuntiantium & prædicantium pacem & annunciātium bonū. Excitet vos dei amor, proximorū charitas, promissaꝫ vobis beatitudinis merces. Qui enim fecerit, & docuerit sic magnus vocabitur in regno cœlorum. Et qui merit, mercedem accipit, & congregat fructū in vitam æternam. Et qui talentis domini totidem alia lucratus fuerat, dixit dominus: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Talenta quæ ad negotiandum dantur, scientia spiritalis est: talenta vero quæ superlucruntur, opera sunt tum nostra secundū scientiæ donum facta, tum eorum quos docendo & exhortando vt eadem facerent alleuimus. In Esaia etiam beatos vocat dominus doctrinæ sanctæ dispensatores: Beati, inquit, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini, hoc est, Iudæi & gentilis, quod quidem ad euangelij tempora pertinet. Ante hac enim lex utebatur, arare in boue & asino simul, dominus quoque apostolus

Esaia. 52

Ioan. 4

Mat. 15

Esaia. 32

Deute. 22

DD præ

- præceperat: In viam gentium ne abieritis. Nunc autem
 seminatur super omnes aquas, & pes bouis & asini simul
 immittitur, postquam ipse dominus asinam solui iussit,
 & asino insidens ingressus est ciuitatem, mandauitq; eius
 angelus omnibus vbicq; gentibus prædicari. Beati igitur
 erunt, qui verbi dei semen, vbicunq; fructus aliquis spes
 ratur, studuerint seminare. Qui enim conuerterit pecca
 torem, vt Iacobus apostolus ait, saluabit animam eius a
 morte, & operit multitudinem peccatorum. Quanti aut
 meriti sit, peccatorem ad penitentiam inducere, & a vis
 tio ad virtutem reuocare, ostendit ad Hieremiam dicens:
 Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis,
 quæ sane beatitudo par videtur angelicæ felicitati, qui &
 stare dicuntur in conspectu dei patris, & faciem eius per
 petuo cernere. Atq; hæc sunt bona illa ineffabilia, quæ sci
 entia & probitate præditis debentur præceptoribus, dicē
 te Solomone: Eruditus in verbo reperiet bona. Dicente
 etiam angelo ad Daniele: Qui docti fuerint, fulgebūt
 quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt
 multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. In quo vide
 tur maioris præstantiæ fore illorum beatitudinem quā
 aliorum sanctorum, quandoquidem iis rebus comparā
 tur, quæ inter ista nostro aspectui patentia omnium pul
 cherrima apparent, & terram omnem suo illustrant lus
 mine. Ad hæc, si eos in terra præ ceteris reuereri iubemur,
 quomodo non etiam in cælo altiorē honoris gradum
 adipiscētur? ait enim Apostolus: Qui bene præsunt præ
 byteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui
 laborant in verbo & doctrina.

Quantum prodest habere præ
 dicatorem. Caput. XVII.

- S**atis multa de officio apostolici prædicatoris hæc
 nus dicta sunt, restat nunc videndum, quantum po
 pulo profit habere sanctum atque eruditum pie ius
 tæq; viuēdi præceptorē, & ecōtrario quantum noceat si des
 fuerit. Præsente illo erigimur, stam⁹, proficimus: absen
 te illo labi atq; cadere solem⁹. Ioas rex Iuda donec Ioade
 sacer

DE CHARITATE LIBER VI.

sacerdotis consuetudine consilijsq; vsus est, pie probeq;
vixit illo morte sublato, ad vitia declinauit, ceteros res
ges omnes, qui fidei morumq; sanctitate probantur, edu-
catos institutosq; vel a sacerdotibus, vel a prophetis fuisse
constat. Samuel docuit Dauidem, Nathan Solomonē,
Micheas Iosaphatum, Ozeā Ioathanū, Esaias Ezechiā,
Hieremias Iosiam, Esdra populū, ita vt illo monente
repudiarint vxores, filiosq; abdicarint, quia contra legē
alienigenas acceperant prolemq; cum his multam susce-
perant. Difficile fuit vxores dimittere, difficilius ex se
genitos a se separare, vtrunq; tamen factum sacerdotis
ad hortationibus historia sacra testatur. Tantum ergo
prodest idoneum habere doctorem, qui vitia increpet,
& ad virtutem accendat, vt ipso audito, etiam eo quā in-
corrigibilia vidētur, corrigantur: & quā vix sperari que-
unt, eueniant. In Prouerbijis à Solomone est dictum: Le-
gatus fidelis, sanitas. Et iterum: Vena vitę, os iusti. Dauid
quoq; in psalmis: Docebo (inquit) iniquos vias tuas, &
impij ad te conuertentur. Ille sanitas est, quo docente a
peccatorum morbo grex infirmus conualefcit. Ille vena
vitę est per quem qui in peccato mortui erant, ad virtutē
capeffendam viuificātur. Tunc autem imbius ad deum
conuertitur, cum sermonibus prædicatoris instructus,
relictō errore, ad viam sese confert veritatis. Quid ver-
bis opus est? Experimēta docent, quā sit expediens præ-
dicationes audire. Sæpe vidimus his auditis, Iudæos ba-
ptismum poscere Christi, seculares viros ac mulieres res-
ligionis vota suscipere: & quā perfectionis sunt, libera
voce profiteri. Prædicationes igitur audiendo, homines
ex malis boni euadūt, ex bonis meliores, ex melioribus
perfecti, & ex perfectis beati. Atq; ita demū de terra trās-
ferūtur ad cœlū, vt fiant de mortalibus immortales, de
terrenis cœlestes: & si vas est dicere, de hoībus dñi. Qd si
magi emolumētū res est patriā obsidiōe hostili liberari,
inimicorū exertius p̄figari, regni lōge lateq; diffundi &
auctis tādē virib⁹ a bellorū tumultu q̄scere, trāquilliq;
ac pacati fiat⁹ optata felicitate frui, nōne vtilius ē vt aīæ
vitiorū oppressę iugo, i libertatē vēdicentē vt diaboli præ-

1. Esd. 10

Prou. 13

Psal. 50

virtutum profectū conteratur, vt caro seruiat spiritui, & homo ipse nō alijs, sed quod multo gloriosius est, sibi ipsi imperet, sibiq; dominetur. Si enim nihil prodest homini mundum vniuersum lucrari, & animæ suæ pati detrimentum, consequens est vt animæ profectus pluris sit, quā vrbes debellare, q̄ terrarum orbem sibi subdere, & omnibus quæ vbiq; sunt nationibus præesse atque dominari. Adde quod multi reges ac principes, qui ad hominib; honorantur, deo exosi sint. Quicūq; autē probe sancteq; vixerit, siue liber, siue seruus, nō potest ei non esse gratissimus quidē atq; charissim⁹. Quid autē iuuat regnis præsidere, & ab ipso rege regū reprobari? Regnū tibi si hostis nō abstulerit, certe auferet mors, quæ semp propinquior est q̄ creditur. Cœlestis vero beatitudinis præmiū, perpetuum est & perenne. Nullius minas metuet, qui illud cōsecutus fuerit, nullos casus formidabit, semperq; felix ac beatus erit, quem semel dominus in suum receperit regnum. Et si ad tantum ac tale bonum per sanctorum doctrinam peruenitur, nulli dubium est quin super omnia conducibile sit, sanctas in ecclesia auscultare prædicationes, & earum institutionibus in viam dirigi virtutum. At disti quantū expedit habere vitæ institutorem, audi ediuerso, quāti de trimenti sit eo carere.

Quantum nocet predicatorē non habere.

Caput XVIII.

Prou. 20

Malarum voluptatum illecebris deliniti homines, in omne nefas licenter irruent, si nemo sit, qui improbe luxuriantes eloquij viribus coercet atq; moderetur, & futurorum expectatione à presentium cura auertat, vt vel pœnarum metu, vel spe præmiorum à vitijs ad virtutem transferantur. Hoc Solomon in Prouerbijs testatur, dicens: Cum propheta defecerit, dissipabitur populus, dissipabitur utiq; populus, nō corporū motu, sed quod deterius est, inconstantia morum, carni magis quā spiritui seruiendo. Neq; enim fieri potest, vt sit ibi virtuti locus, vbi non est qui doceat virtutem. Hinc
idem

DE CHARITATE LIBER VI.

Idem ait: Vbi non sunt boues, præsepe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Nā quemadmodum de labore boū paleis ac fœno impletur præsepe, ita per studium prædicationis auditorum corda imbuuntur præceptis iustitiæ, exemplisq; virtutum, & fructum faciunt operando quæ didicerunt. atq; tunc bouis trituantis, cuius os vinciri lex prohibet, fortitudo apparet, cum in plebe, vbi lolium & steriles auenæ erant, bonarū actionum seges exurgit. Porro vbi nō sunt boues isti, ibi præsepe non solum vacuum est, sed etiam immundum. Tunc enim luxuriæ frena laxantur, gulæ ventriq; indulgetur: tunc impudicitia amittit verecundiam, iniustitia metum, auaritia modestiam: tunc odia cōcupiuntur, iræ exardescunt, rixæ sæuiunt, & quolibet flagitiū genere libere peccatur, cum non adest qui peccantes verbo correptionis castiget, & sermonibus doctrinæ salutaris incitet ad probitatem. Fit autem plerunq; ut plebs aliqua propter scelerum magnitudinem cordisq; duritiam indigna sit, cui deus mittat sui verbi doctorem. Vnde per Amos prophetam ait: Mittam famem in terram, nō famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum domini. Itaq; verendum est, si in ciuitate suis temporibus non affuerit euāgelicæ disciplinæ prædicator, ne ad extremum vsq; scelerū peruentum sit. Quod cū acciderit, nihil reliquum est, nisi ut funditus euertatur gens illa & pereat, quæ ab eo, cuius nutu cuncta sustentantur, derelicta erit. Sunt præterea qui discere quidem vellent, sed non est qui doceat: esuriunt & sitiunt iustitiam, & non inuenitur, à quo præceptis iustitiæ satureretur. Hos deplorat Hieremias, & ait: Adhæsit lingua lactantis ad palatum eius in siti. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Hi certe miseratio: ne digni, quia dū bonis exaturari cupiunt, malis quomodo sciunt, abstinere: Ne quem autem scrupulum patiatur erroris, orādum est ut mittat dominus operarios in messem suam. Quicquid interim patiuntur, pastorum culpa sit, qui præsunt ecclesijs, & dum seipso pascūt, gregis esurientis periculum negligūt. Quod si eorum incuria ouis aliqua perierit, sanguinis eius rei erunt. Dominus Iesus

Prou. 14

Amos. 8

Thren. 4

redemptor noster aluit turbam in deserto, ne deficiant in via: vt ostenderet eos in via vitæ deficere, qui non habent ducem, à quo perducì possint ad vitam. Nulla autem maior homini contingere potest pernicies, quàm à recti honestiq; tramite deuiare. Tam ergo malum est carere vitæ vocis hortatoribus ad coercenda vitia virtutesq; capessendas, q̃ bonum eos habere. Quare vos omnes, qui in deserto seculi huius vitam agitis, & terrenarum rerum solitudinibus occupamini, quærite pium, quærite sanctum opportunis temporibus vobis monitorè, quo declamante & modestius discatis viuere, & meliora possitis sperare. Vos quoq; qui dono dei spiritualis doctrinæ sciëntiam estis consecuti, incumbite operi officioq; predicandi ac docendi. Cogitate quanti apud deum meriti sit, catholicis fidelibusq; præceptis erudire indoctos, & vel vnum vel alterum Christo lucrari. Quantè etiam dilectionis argumentum, omnes docere, vt omnes vobiscum simul saluentur. Non sit vobis graue, vrbes, vicos, regionesq; percurrere, & illos imitari, de quibus scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui non modo illos qui tunc erant, docuerunt, verum etiã posteros omnes qui sunt, quiq; deinde erunt, ad quoscunq; scripta illorum peruenerint. Ac ne quid ex his quæ in terra fiunt, sanctorum labore doctorum maius esse credatis, hoc labore fundata est Christi ecclesia, hoc ædificata, hoc permanet & aduersum hæreses inuicta, & aduersum vitia immobilis. nisi enim scripssissent illi, quibus datum fuit nosse mysterium regni dei, quis nunc quæ vera sunt disceret? quis doceret? A prophetis, ab Apostolis, à reliquis ecclesiæ sanctæ magistris didicimus, quæ nunc docemus. Ipsorum profecto qui discipulus non fuerit, non poterit esse vtilis præceptor aliorum.

De corporis manuumq; labore.

Caput XIX.

Quoniam vero prædicandi ac docendi exercitatio ad eruditos tantum pertinet, simplicibus & indoctis eam dabimus exercitationem, quæ corporis manuumq;

DE CHARITATE LIBER VI.

manuumq; labore constat. luvet enim post saluta precat
tionum sacrificia operis aliquid facere, vt habeat mens
& cogitatio in quo se occupet, & minus libera sit facultas
euagadi per illas rerum temporalium vanitates, quæ vel
inuitis nobis obrepere interdum & obuersari animo so
lent. Honestus quiq; labor monacho conuenit, aut lege
re, aut scribere quæ sancta sunt, pingere etiam vel fingere
sanctorum imagines, quarum contemplatione accenda
tur ad virtutem. Item in horto plantas ponere, sarculo
inutiles herbas excerpere, humum ligõe versare, riuulis
irrigare, & si quid aliud res exegerit, olitoris opera perfic
ere. Præceptum est enim: Nō oderis laboriosa opera, &
agricolationem creatam ab altissimo. Præterea fiscellas
lentis viminibus texere, ligna dolare, onera ferre, & quic
quid dei seruo nō illicitum factu creditur peragere: neq;
committere, vt inertia victus quiescat, & que prædicatio
ni aut lectiōi supersunt tempora, otio sibi perdat. Ista au
tem o monache, quæ tibi facienda iniungimus, ne quasi
vilia & abiecta contemnas: illi qui talia facitauerunt, a do
mino sublimitati sunt. Piscabatur Petrus cum alijs, eti
am post acceptum apostolatum. Paulus funiculos intor
quebat, ne quem sui victus impensa grauaret. nunc a res
gibus terræ venerantur. In humili igitur opere exerceri
ne aspernaris, qui cum Christo cupis in cœlestibus regna
re. Non te pudeat pauimenta monasterij, vt munda sint,
vertere, vasa mappasq; lauare, coquinam facere, esculen
ta poculentasq; alijs ministrare. Non puduit omnium do
minum seruis suis pedes abluere, tergereq; ablutos. Qui
taliam detrectat, scias illum nondum ab humilitatis virtu
tem peruenisse. Seruilia igitur opera fac, vt humilieris: la
boriosa, vt carnis petulantiā domes: venalia, vt victum
pares: religiosa, quæ pingendo vel fingendo fiunt, vt quod
professus es cōstantius exequaris. Etenim sanctorum si
mulacra siue picta, siue ficta, siue iugiter spectentur, simu
li sunt desidia fugienda laborisq; subeundi, dum ad mē
tem nobis reuocant, quibus artibus ipsi sancti æternam
beatitudinem consecuti sint. Hanc certe adepti sunt, Anto
nius qui sportulas de palmarum folijs texuit: Hilarion,

Eccle. 7

Petrus.
Paulus.

Antonius.
Hilarion.

Cap. XIX.**M A R C I M A R V L I****Scrapiō.****Archebi⁹.****Pacomius****Dorothe⁹****Labor
corporis.****1. Cor. 4****2. The. 3****Ibidem****Actu. 10**

qui ligna concidit: Scrapiō, qui cum suis discipulis mest
sistempore operam locabat, vt inde haberet quod ipso-
rum victui annuo sufficeret. Archebius qui suis manibus
cellas construebat quas alijs donaret. Pacomius cui cum
suis monachis propositum fuit manuum labore victum
quærere. Dorotheus qui diuenditis quas texuerat sportu-
lis, pretium quod victui superesset, pauperibus erogabat.
Non prauis cupiditatibus resistere, non ad perfectionem
vitæ peruenire potuissent, si subcisiua tempora otio con-
triuissent. Labore quippe corporis vegetatur intellectus,
voluptatum appetitio coercetur, superbia frangitur, vir-
tus retinetur, & quicquid per otium corruptū fuerit, per
laborem instauratur. Deniq; operū orationumq; vicissi-
tudine diaboli tentamenta superātur, & in proposito vi-
tæ sanctioris in finem vsq; perseveratur. Si paupertatem
professus es, magis liber eris cum manuum labore vi-
ctum quæsieris, quā cum elemosynam acceperis. La-
boramus, inquit Paulus, manibus nostris. Et si manibus
laborabat is, cui vt Christum prædicaret inuidū fue-
rat, quanto magis ei labor hic necessarius est, qui nemi-
nem docet, cui post dictas Deo laudes otia dandum est, nisi
se alicui corporis labori accingat. Ad Thessalonicenses
ille scribens, fatetur opera manuum fecisse se, ne quem
grauaret subsidia vitæ poscendo pro ministerio verbi,
quamuis id liceret, volens potius dare se in exemplum
operandi victus gratia, quā poscendi. & si quis non vult
operari, inquit, nec manducet. Cūq; esset Ephesi (vt Lu-
cas refert) ad maiores natu locutus est: Argentum & au-
rum aut vestem nullius concupiui sicut ipsi scitis: quoni-
am ad ea quæ opus erant mihi, & his qui mecum sunt mi-
nistrauerunt manus istæ. Hunc ergo qui inter Apostolos
plus omnibus operæ impendit in prædicando & scriben-
do: si sequi in istis non potes, imitare saltem in manuum
exercitio ac labore. Sic enim & necessitatibus vitæ tuæ
cōsules, & simul vanis cogitationibus facile dabis repul-
sam, paratiorq; ac promptior ad soluenda precum vota
redderis. Nam quemadmodum varius cibus appetentiā
edendi prouocat, & cœna placet in qua apponuntur aliæ
dapes

DE CHARITATE LIBER VI.

dapes diuersæq; ab illis, quæ in prandio fuerunt, ita & orationem gratiorem faciet magisq; delectabilem alterius operis vicissitudo. Quod autem ait dominus: Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neq; corpori vestro quid induamini: sollicitudinem metuendi ne uitæ necessaria defint tollit, non laborē adimit, vt simul quod in te est facias, & omnium in deo spem habeas firmam atq; stabilem. Otiosi autem vana est spes. Terra ipsa non reddet fruges, nisi araueris, sementēq; feceris. Primo homini dictum est: In sudore vultus tui vesceris pane tuo: & tu panem parare tibi posse putas nihil agendo, vel cupidines malas vincere & sensibus imperare? Crede mihi, non otium hæc omnia superat, sed labor improbus (vt poeta inquit) & duris vrgens in rebus egestas. Monachū itaq; & pauperem & laboriosum esse oportet: pauperem vt in deo diues sit: laboriosum, vt facilius perueniat ad quietem. Vnde dono dei sapientissimus Solomon mittit te ad formicam, vt eius exemplo tibi aliquit pares, quo postea es vsurus, hoc est, vel victum ne esurias, vel in operando occupationem, ne carnis diaboliq; oppugnationibus per inertiam succumbas. Ingentem (vt idem ait) formicæ farris acervum Cum populanthyemis memores, testōq; reponūt. In nigrum campis agmen, prædamque per herbam Conuectant calle Augusto, pars grādia trudunt Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogūt: Castigantq; moras, opere omnis semita feruet. Tu ergo istas imitatus futurorum memor, præsentia bene dispone, & callem angustum ingredi, qui ducit ad vitam, nō latum qui ducit ad perditionem, suppone humeros labori, vt aliorum quoq; desidiā somniculosam tuo excites exemplo. Nullam interim lassitudinem timeas, laborantem adiuuabit dominus, & adiuuando consolabitur. Laborabant contra ventum remigando apostoli, quando saluatore in nauiculam ascendente cessauit turba & fluctus quieuerunt. Vocat quoq; eos dominus qui laborant, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hanc tu refecionem intra te senties, quoties quicquid agis, ad eum finem direxeris, vt purius

Lucæ. 12

Proue. 6

Matth. 3

Matth. 11

Coloss. 3

Ephes. 5

domino tuo seruias. Omne quodcunque facitis, inquit, Apostolus in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes deo patri per ipsum. Facere opus & gratias agere simul iuberis, ut & manum cum Martha ministerio occupatā habeas & mētem cum Maria diuinæ contemplationi intentam. Operari præterea manibus debes, non modo ut necessaria cōpares, vel mali tentamenta vincas, verumetiam ut habere possis quod alijs impartias, dicente Apostolo: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonum est, ut habeat communicare ei qui indiget. Hoc idem suo te exemplo hortatur mulier illa fortis, de qua scriptum est: Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum, deinde sequitur: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Grandis profecto charitas, non tam pro sua quam pro aliorum inopia laborare, & operi propterea libentius incumbere, ut colas pietatem. In fine dicitur: Date ei de fructu manuum suarum, & laudēt eam in portis opera eius. Ex quo discimus, quod charitatem sectantis labor, bonis tandem compensetur sempiternis. Verumtamen ne quis imprudēter supponat dorsum suum oneri, quod ferre non satis præualeat, pensandæ vires sunt, moderateque agendum. Nemo iumentum suum plus iusto onerat, & si illud viderit sub fasce gemere, ac titubanti versusigio male incedere, demit aliquid, ut pondus eleuet, & ad mensuram operatum ire dimittit, haud aliter tibi de iumento corporis tui faciendum erit, alioquin iumentis quibusdam minus sapere videberis. Camelus enim neque ultra solitum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Quod si maius ferente fuerit onus, necesse est ut opprimat. Inconsulta effluunt, moderata autem durāt, Neque enim qui tulerit laborem, sed qui pertulit, æternæ quietis beatitudinem consequetur.

De otio inutili & infructuoso,

Caput

XX.

v

DE CHARITATE LIBER VI.

VT autem & corporalis & spiritalis operis laborẽ cupidius ardentiusq; subeamus, inertis otij vitium quàm detestabile sit consideremus. Arguitur stultitiæ qui laborem deuorat, dicente Solomone: Qui seatur otium, stultissimus est. Idem pusilli animi esse dicitur: Pigrum, inquit, deicit timor. Somno etiam magis quàm vigiliæ deditus est. Pigredo, inquit, immittit soporem. Idem tam virtutis q̃ rerum egens erit. Dicitur em̃: Egestatem operata est manus remissa, & iterum. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo ætate, & non dabitur illi. Otiosus ergo & stultus est, & meticulosus, & somnolentus, & animi fortunæq; bonorum egens atque inopiosus. Nihil tamen in se peius habet otium, q̃ pateat concupiscentiis. Vnde dicitur: In desideriis est omnis otiosus. Et rursum: Multam malitiam docuit otio sitas. Cum autem otiosus malitiam didicerit, flagitiisq; sese onerauerit, iacet in illis, & torpore victus vix vnquã de resurgendo cogitat. Nam si quando ad se rediens culpam agnoscat, impossibile sibi videtur, vt ab ea desistat. Et interdum ipse de sua pigritudine conqueritur, intra se cum propheta dicens: Circumdificauit aduersum me, vt non egrediar, aggrauit compedem meum. Sed cum liberum sit non peccare, nihil prodest difficultatem a peccato cessandi prætere. Et quoniam animæ otio marcescentis ista imbecillitas est, non naturæ. Viderunt eam hostes (vt in Hieremia est scriptum) & deriserunt sababata eius: hoc est, infructuosam quietem eius dæmones intuentes lætati sunt, eo quod illam ignauiter torpescentem ad quæque turpia facile se pertracturos, quasi piscem hamo separarent, donec ad interitum vsque deducerent. In hunc enim interitum corrui & Sodoma, de qua dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius. Quod si non abundas, sed inopia premeris, & tamen otio indulges, non es a periculo perdicionis liber: quandoquidem non solum abundantia & saturitas euerit Sodomam, sed etiam otium, immo tanto nequius oriatur pauper quàm diues, quãto minus habet causam otianti.

Diues

Produc. 12
Proue. 18
Prou. 16
Prou. 10
Prou. 20

Eccle. 7

Thre. 9

Thren. 2

Ezech. 16

Diues nempe cum otiosus fuerit, voluptatibus luxurięq;
operam dabit. Pauperi autem necesse erit, furto ac rapi-
nis quærere vnde viuatur, & in alios grassari, ne ipse fame
pereat. Longe itaq; periculosior est otiositas egentis q̃ a
bundantis. Quid præterea dicam? Frustra illi natura ma-
nus dedit, qui nihil agenda conterit ætatem, q̃ si necessa-
riæ forent ad applicanda tantummodo ori alimenta, etiã
pecudibus datæ fuissent. Operari manibus hominis pro-
prium est. Qui ergo manus suas ad aliquid honesti facien-
dum non extēdit, pecudi certe similior est q̃ homini, aut
etiam pecude deterior. Mutum enim animal in multos
vſus vtile est, homo vero otiosus nulli prodest, sibi autē
etiam nocet plurimum, vt ex his quæ dicta sunt, satis cō-
stat. Idcirco sane & ab hominibus male audit, & a deo re-
probatur. Alij eum statuam lapideam appellāt, alij iner-
tem aſellum, alij fatuam anum aut nihili hominem, atq;
hunc in modum petulantibus cauillantium vocibus ta-
xatur, illuditur, laceſſitur, probro cōtempnitiq; habetur.
Leuius tamen hoc ei ab hominibus ferendum eſſet, niſi
etiam ab illo qui supra homines est damnaretur. Lex ve-
tat eunuchum intrare in eccleſiā domini. Quisnam iſte
eunuchus eſt niſi otioſus, de quo nulla proles oritur vir-
tutum? Non poteſt eunuchus generare, neq; languori ac
ſocordię deditus aliqui boni facere. Repellitur itaq; ab
eccleſia, vt cœtu fidelium indignus. Nō eſt em̃ de illo eu-
nuchorum genere, qui ſe caſtrauerunt propter regnum
cœlorum. Valde quippe diuerſum eſt, caſtſtatem deo vo-
uere, & ſterilitatem boni operis torpeſcere, quod nō deo,
ſed diabolo ſeruire eſt. Hic eſt ille qui talentum ad nego-
tium acceptum abſcondit in terra, & cum nullū quæ-
ſtum fecerit, eiſci iubetur in tenebras exteriores, quarū
horrorem ſletus auget & dentium ſtridor. Hic eſt, quem
neq; frigidum neq; calidum, ſed tepidum tantum Apo-
calypſis appellat. Cui videlicet ſatis videtur, ſi peccata ca-
uerit, quāuis boni nihil operet. Sed dum in iſto tepidita-
tis proſpectu inſipienter perſeuerat, nauſeam facit domi-
no dicenti: Incipiam te euomere de ore meo. Præcepit e-
nim dominus non ſolum diſcedere a malo, ſed etiam fa-
cere

Deut. 23

Matth. 25

Apoca. 3

DE CHA I T A T E L I B E R VI.

eere bonum. Quod si bonum non feceris, licet a malis ab-
 fineas, non es executus quod iuberis. Nolle autem obe-
 dire deo, malum est, tempus etiam ad bene agendum da-
 tum sine fructu elabi finire malum est. Non potest igitur
 fieri ut otiosus mali omnino expers sit, cū etiam ipsum
 otium malum sit. Merito itaq; & ab ecclesia propellitur,
 & ab ore domini veluti mucidus panis expuitur, atq; ad
 tenebras relegatur, ut semper patiatum malum, qui nun-
 quam facere voluit bonum. Omnis enim arbor quæ non
 facit fructū bonū, excidetur & in ignem mittet. Ficus etiā
 habens folia, sed non & fructum a domino, maledicitur
 & arefcit. Illam quoque ficum dominus vineæ succidi iu-
 bebat, ne terram occuparet, in qua iam per triennium fru-
 ctum non viderat, sed ad preces cultoris vineæ volētis ar-
 borem ipsam circumfodere stercoraq; apponere, quarto
 etiam anno expectauit, ut fructum faciat. Expecta utiq;
 clemētissimus dñs ab otioso boni operis fructum in pue-
 ritia, expectat in iuuentute, expectat in ætate virili, deni-
 que ecclesiæ præpositi alicuius verbis exoratus expectat
 vsq; in senectam, ut ille tandem eiusdem præpositi vel in
 crepatione impulsus, vel præceptis eruditus, ab ignauia
 mollitiēq; animi ad studium honesti laboris excitetur &
 exurgat. Quod si ne tunc quidem desidiā infructuosam
 reliquerit, quid aliud restat, nisi ut dimittatur damnatio-
 nis iustæ securi succidendus? Ne igitur tibi placeas otiose,
 quod nihil boni agens adhuc non plesteris, dilatio pœnæ
 est istud, nō vitij impunitas. Quanto diutius otia tus fue-
 ris, si te saltem in fine non correxeris, tanto acrius punie-
 ris. In salicibus infructuosis, in medio Babylonis, quæ est
 mentis in delicijs perditæ confusio, suspēdisti organa sen-
 suum tuorum, turpi voluptati deditus, & ad flagitia in-
 dies magis declinans. Quousq; abutere patientia domi-
 ni, emendationem tuam expectantis? Non vides, non a-
 nimū aduertis, q̄ cito transeant dies & labantur anni,
 q̄ vnaquæq; hora nō ita vitæ lōgioris, ut præsentis mor-
 tis certa sit. Nullus est enim temporis punctus, quo non
 arctantur vitæ nostræ spatia, & quo mors nobis non pro-
 prior sit. Quid ergo moraris? quid procrastinas? Rumpere
 tandem

Matth. 3
 Marc. 11
 Lucæ. 13

Psal. 136

Lucæ. 6

tandem somnolentiam istam & expergiscere, ac tam supinæ oscitationis tarditatem recte factorum sollicitudine discutere festina, antequam rationē villicationis tuæ reddere cogaris. Vel si vsq; adeo totus obstupuisti, vt virtutis operibus te parem fore diffidas, voto saltem aut lingua pete languori remedium, aridamq; ostentans manū, ad dominum suppliciter accede, & ipse postquam te pigritiæ tuę pœnitere conspexerit, dicet tibi: Surge in medium extende manum tuam. Tunc tu ope adiutus diuina, protinus exurges qui hætenus iacueras, & in medium stabis, in quo locus virtutis est. Nā extrema vitiosa sunt, dexteramq; diu contractam extendere incipiens, vt opereris bonum. Atq; ita qua culpa inutilis otij languorem patiebare, diuinæ gratiæ curatione saluus euades.

De humilitatis virtute. Cap. XXI.

Psal. 113

Psal. 237

Psal. 46

Prou. 3
Esaia. 57Esaia. 66
Zacharia. 13

Porro, quoniam acquirendā diuinæ benignitatis gratiam, opus est humilitatis virtute, tempestiuum videtur, vt nunc de ipsa disseramus, dominus enim qui in altis habitat, vt in psalmo dicitur, humilia respicit in cælo & in terra. Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et in alio psalmo: Excelsus (inquit) dominus humilia respicit, alta autem a longe cognoscit. Longe est enim ab eo qui inflatur, qui fastum fouet, seq; super alios erigit: & quanto magis insolescit, tanto longius a deo recedit, ad quem non est nobis accessus nisi per humilitatem: iuxta illud: Suscipiens mansuetos dominus, humilians autem peccatores vsq; ad terram. Quod & Solomō in Prouerbis confirmat, dicens: Ipse deludet illos, & mansuetis dabit gratiam, & Esaia propheta: Deus (inquit) in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. In eodem propheta dominum audimus dicentē: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritū spiritū, & tremementem sermones meos? Et in Zacharia: Cōuertam manum meam ad paruulos. Quæ autem maior gratia humilibus in vita dari potuit, q̃ veræ religionis cognitio: quæ in archano latebat, & quam ne philosophi quidem

DE CHARITATE LIBER VI.

quidem inuenire poterant, eam nos Christo monstrante didicimus. Vnde ipse ad patrem cōuersus: Confiteor tibi inquit, pater dñe cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruuli sane atq; humiles erant apostoli, qui primi didicerunt vt alios docerent mysteriū dei: de quibus in psalmo fuerat prædictum a propheta ad deū dicente: Ex ore infantium & lactantium, hoc est, sermonib⁹ & predicatione simpliciū & vulgariū hominū, perfecisti laudē: laudē veritatis, laudē euāgelii, disciplinæq; salutaris, vt quam mūdā nā sapientiæ acumen inuestigare nequiuisset, eam piscatorū hebetudo docere inciperet. Hinc est illud quod Paulus apostolus ait: Stultra mundi elegit deus, vt confunderet sapientes: & infirma mūdi elegit deus, vt cōfundat fortia. Idem dñs humilium precibus facili se præbet, arrogantibus vero non exaudir. Ideo Sophonias propheta hortatur & ait: Quærite dñm omnes mansueti terræ, qui iudicium eius estis operati, quærite iustum, quærite mansuetū. Sciebat em̄ vt iustus & mansuetus dñs exoretur, ad seruos iustos māsuetosq; spectare. Seruum quippe qui gratus charusq; domino suo fieri desiderat, mores eius imitari oportet. Nam quemadmodū dissimiles inter se dissidēt ac disseparantur, ita similia summa semper cōcordia est: & dum paribus nituntur studiis, mutua beneuolentia incalescunt. Quod autē humiles exaudiat deus, per omnes fere diuina scripturæ historias pater: Sancta vidua Iudith cum Holopherne cōgressura, ciliciū induit, ieiunat, orat, & ait: Nec superbi ab initio palcuerunt tibi, sed humiliū & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio: & illa quidem sicut humiliter orauerat, ita quod volebat, perfecit. Clamat in euangelio Centurio: Domine nō sum dignus vt intres sub tectū meū: & eadē hora quia sic humiliatus est, quod petierat, impetrauit, neq; em̄ frustra scriptum est: Oratio humiliātis se nubes penetrabit. Chananaea mulier iam repulsam passa, iam in causū cōparatione cōtemptra, quia ab humilitate non recessit, meruit tandem exaudiri. Filius prodigus cōsumpro patrimonio ad patrem cum humilitate reuersus, inuenit veniā. Peccauit

Matth. 13

Psal. 8

1. Cor. 1

Sopho. 2

Iudith. 9

Matth. 8

Eccle. 35

Matth. 15

Lucæ. 15

(inquit)

Lucæ. 18

(inquit) in cœlo & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus. Atq; ita humiliatus amplexum meruit patris, osculum, indumenta, anulum, cōuiuium. Quod ergo luxuria exhauserat, humilitas reparauit. Publicanus pectus percutit, consciusq; delictorū, oculos in cœlum non audet attollere, & iustior redit pharisæo, qui ieiunabat, qui decimas soluebat, qui bona multa faciebat. Illius enī peccata deleuit humilitas, huius merita corrumpit mentis elatio. Non sum sicut ceteri homines, inquit, & qui se cæteris præferre non dubitauit, publicano etiam postponendus iudicatur.

De exaltatione humilium in lege.

Caput

XXII.

Gene. 18

Abraham

Gene. 32

Iacob.

Gene. 33

Exod. 3

Moses.

Non solum autem quæ poposcerint humiles consequuntur, sed etiam mirabilium operum gratia donantur, & post hæc præmia beatitudinis æternæ cumulatiue capiunt. Abraham puluerem & cinerem se esse dixit loquens cum deo, benediciturq; ei & semini eius. Iacob submittit se fratri Esau, atq; illum dominum suum vocat, per nuntios ab eo captat beneuolentiam, mittit munera ut leniat iratum, & post hæc gloriatur, dicens: Vi di dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, & tamē adhuc submissius agit. Obuiam enim factus fratri, septies pronus in terram adorat, donec proxime accederet. Atq; hac tanta subiectione ab indignato fratre extorsit pietatem, ita ut ille quem perdere decreuerat, in eius collum ruens ipsum amplexaretur, osculareturque dulcius quàm dici queat, & frater na teneritudine superatus fletet. Vnde rursum benedictionem accipit a domino, & inditur ei nomen Israel, id est, vir videns deum. Deum ergo videre meretur, qui se propter deū hominibus humiliat atq; submittit. Loquentē domino de rubo corruit Moses in faciem: & cum mitteretur ad Pharaonem, educendūq; de Aegypto populi dux constitueretur, indignū se fatebatur eo munere, atq; id inire recusabat: pro illis etiam a quibus passus fuerat iniuriam, suppliciter deum

DE CHARITATE LIBER VI.

deum deprecatus est. Quas ob res meruit fieri populi Israelitici liberator de Aegyptiaca servitute, legisq; diuinae lator, & multorum mirabiliū auctor, atq; alijs preferri dei iudicio dicētis: Si quis fuerit inter vos propheta dñi in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illū. At non talis seruus meus Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est Ore em̄ ad os loquar ei, palam & non per anigmata & figuras deū videt. Hinc est illud in Ecclesiastico scriptū: Dilectus deo & hoībus Moses. Et post pauca: In fide (inquit) & lenitate ipsius sanctū fecit illum, & legit eū ex omni carne. Dauid quoq; mansuetus & mitis, vel si maius dicere humilis, persecutionē Saulis odiūq; capitale maluit vitare fugiendo q̄ vindicando, cum illū semel atq; iterum occidere potuisset, noluit. Ab inimicis profigatū & interemptum fleuit. Ideoq; dignus iudicatus est, qui ei succederet in regno. Absalonis etiā filij necē lachrymis & lamentationibus profecutus est, in eo bello interempti, quo ille nitebatur patri regnū eripere. Quae quidem pietate Dauid, vel patiētia, vel humilitate, quodcūq; horū dixeris, recte dictum erit. Promeruit ad decrepitā vsq; aetatem regnare, inimicorum victor, & ipse inuictus, omniūq; regū Iudae deo charissimus. Vnde futurae beatitudinis spe plenus: Placebo (inquit) dño in regione viuorū. Credidi propter quod locutus sum, ego autē humiliatus sum nimis. Quanto maiora sperat, tanto magis humiliatur. Non em̄ euehit mortales ad cœlū superbia, sed humilitas. Iob patientissimus cū fortunę simul & corporis bona amisisset, ad extremam redactus miseriam, humilitatis virtutem nō amisit. Folium se quod vēto rapitur & stipulam siccam vocat, dum dñm alloquitur, & tot tantisq; calamitatibus affectus, nihil stultum locutus est. Post hęc sibi restitutus, duplicia recepisse dicitur, vt quantū se humiliauerat, tantum exaltatū, vel duplo magis intelligas. Duos quinquagenarios ab Ochozia rege missos, vt Elia prophetam comprehenderēt, ignis de cœlo lapsus absumpsit: tertium humilitas reddidit tutū. Flexis coram Elia genibus veniam precatus, vitæ periculum euasit. Superbi ergo prouocāt iram dei, humiles au-

E E tem

Nume. 11

Eccle. 43

Dauid.

Psal. 114

Psal. 115

Iob.

4 Reg. 1

tem prouocatam placant Amos pastor, quia mitis mansuetiq; ingenij fuerat, spiritu sancto repletus, prædixit Samariæ mala futura, & prophetis meruit annumerari. At etiam prophetalis dignitate præditas non insolefcit, sed magis humiliatur. Non sum propheta, inquit, nec propheta filius, sed armentarius vellicans sycomoros, & dominus misit me prophetare ad Israel. Dñ exagge-
 rat domini beneficium, suæ conditionis confitetur obscuritatem, de armentario factus propheta: si dissimulasset, & ingratus quidem haberetur, & humilis parum. Quid multa sic habere, neminem in virtutibus profecisse, neminem sanctum vel deo charum fuisse, cui defuit virtus humilitatis. Fundamentum custosq; virtutum, & de terra ad cælum ascendendi via, est humilitas. Per hanc omnes prorsus ingressi sunt qui nunc in supernis sedibus habitant, facti domestici dei ciuesq; sanctorum.

De exaltatione humilium in euāgelio.
 Caput XXIII.

Ioannes
 Baptista.

NE tamen nouorum exempla omnino præterisse videar: Ioannis baptistæ, Petriq; & Pauli apostolorum humilitatem in medium proponam. De his enim disertius expressum in scripturis comperio. Ioannes interrogatus quis esset, negauit se esse Christū, malens veritate submitti, q̄ efferri mēdacio, & neq; Eliam, neq; prophetam se esse asseruit dum humiliatur, proinde Christi testimonio extollitur, q̄ videlicet in spiritu Eliæ venisset, q̄ plus q̄ propheta esset, q̄ deniq; inter natos mulierū nemo illo maior surrexisset. Ille tamē modestis oībus deſicere se & humiliare nō deſtitit, cū de Christo diceret: Ipse est qui post me venit, q̄ ante me factus est, cuius ego nō sum dignus, vt solū corrigiā calciamenti. Petrus piscator erat, & in Christū credens indignū se eius cōsortio iudicauit: Exi a me (inquit) dñe, quia ego homo peccator sum. Ob hoc ad apostolatū vocari meruit, vt q̄ retibus pisces capiebat, prædicatione veritatis homines caperet. Solus nō sinebat, præbi a dño lauare pedes, postq̄
 autem

Ioan. 1

Petrus.
 Lucæ. 5

Ioan. 13.

DE CHARITATE LIBER VI.

Autem se cū illo partem non habiturum nisi laudaretur intellexit, nō solum inquit pedes, sed & manus & caput. Prīmas vox humilitatis fuit, secūda charitatis. A quo volebat lauari, ab eo separari pertimuit. Porro quoniā & humiliabatur plurimū, & vehemētius q̄ ceteri diligebat, dedit ei dñs claues regni, & principē constituit apostolorū. Paulus de vase iræ vas factus est electionis, quantum ante furorē aduersus Christum intumuerat, tantum dein de propter Christū humilitate se deiecit. Ego (inquit) sum minimus apostolorū, qui nō sum dignus vocari apostolus, quoniā persecut⁹ sum ecclesiam dei, gratia autem dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua nō fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Ac ne laboris laudem sibi tribuere videretur, subdit: Non ego autem, sed gratia dei mecū. Alibi etiam omniū infimum se fatetur, dicēs: Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuinitas Christi. Dum Lystris cum Barnaba prædicatiōis officio fungerentur, dñi crediti, diuinum sibi exhiberi honorem vsq; adeo respuerunt, vt scissis vestibus mortales se esse clamarent: & ob hoc quidem missos, vt fallorū deorum cultoribus veri dei notitiā insinuent, salutiq; eorū qui credituri sunt cōsulant. Et hi sane de quibus locuti sumus, ceteriq; eiusdē ordinis homines, si nosse vis, ad quā tam gloriam in cœlo exaltati sint, considera qualem dñi in terra viuerent, gratiam acceperint. Cēcos illuminare, leprosos mundare, mortuos viuificare nulla possunt medicamenta, isti potuerunt. Si magna gratia hæc, haud dubium quin etiam magna, quæ gratiam secuta est, merces fuerit. Quanto igitur humiliores deo seruiendo erimus, tanto gloriam celsiorem consequemur. Ceterum cum multos hoc loco breuitatis causa præterierim, quorum exemplis vti magnifice poteram: Mariam tamē dei matrem, eiusq; filium saluatorem nostrū silentio prætermittere nullo modo possum. Hæc fabro desponsata fuerat, in turba pauperum incognita latebat, in tantum autem humilitate placuit, vt a deo electa sit, quæ dei filium generaret. Vnde ipsa gloriatur, dicēs: Magnificat

Marc. 16

Paulus.

1. Cor. 15

Ephes. 3

Actu. 14

Maria mater dei.

Lucæ. 1

anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancilla suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quid enim maius virgini conferri potuit, q̄ vt creatorem suum pariat, q̄ vt domini sui mater sit, & hoc quidem non violata virginitate, sed sanctificata, vt purius niteat in secunda, q̄ nitebat in sterili.

De humilitate Christi. Cap. XXIII.

Iesus Christus.
Joan. i

Philip. 3

Ibidem.

DEi vero filius factus est hominis filius. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quid deinde & vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre, plenum gratiae & veritatis. Qui eius gloriae conforse esse desideras, eius humilitatis prius te socium ac participem exhibeas oportet. Non est discipulus supra magistrum, neq; seruus dño suo maior, vt exaltari velit sicut dñs, & humiliari nolit sicut seruus. Hñc autem omnium auctore, omniũ saluandoru doctore ac redemptorem; Paulus Philippēsis in exemplum proponēs, ait: Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit. formam serui accipiens, in similitudinē hominũ factus, & habitu inuētus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortē autē crucis. Audisti humilitatē, attende gloriam. Propter quod (inquit) & deus exaltauit illũ, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestriũ & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dñs Iesus Christus in gloria est dei patris. Neq; humilius diuinitas inclinare se potuit, q̄ vt hominē assumeret, sc̄q; hominũ potestati submitteret ad flagella & mortē per ludibria sustinēdam: neq; sublimius attolli quit humanitas, q̄ vt diuinitati vnita, vnus Christus & deus esset & homo, sed dē dexteram patris, a spiritibus angelicis omniũq; sanctoꝝ cœtu venerandus: mortuos & viuos iudicaturus in eadē humanitate, in qua voluit ab homine iudicari: tũc humi

DE CHARITATE LIBER VI.

lis quidem, nunc gloriosus: tunc mortalis, nunc immor-
 talis & impassibilis: tunc feruus, nunc dñs, tunc infirmus,
 nunc ponens inimicos scabellum pedū suorum in virga
 virtutis suæ. Tūc non erat ei species neq; decor, nūc dicit:
 Specie tua & pulchritudine tua intende prospere proces-
 de & regna, propter veritatē & mansuetudinem & iusti-
 tiam: nūc regnū eius regnum omnīū seculorum. Sed pau-
 lo distinctius videamus, a qua humilitate ad hanc subli-
 mitatem peruenerit, quam tamen semper habuit a patre
 & cum patre cōmunem. Cum igitur deus esset, hominem
 quem ipse fecit, assumpsit nunq̃ dimissurus, vt & homo
 fieret, & deus esse non desineret: de paupercula matre na-
 sci voluit, non in vrbe regali, sed in paruo oppidulo Be-
 thleem, nō saltem in domo vulgari, sed in iumentorū sta-
 bulo, vbi reclinatus in præsēpio vagit. Ab angelis nūcia-
 batur, a pastoribus quærebatur, a magis adorabatur, &
 tamen ipse cōtemptibilis & despectus apparere volebat.
 Adultus non habuit vbi caput reclinet suum, alienis im-
 pensis sustentatus est, alieno vsus hospitio. Qui cœlū tera-
 ramq; fecerat, & quæ in eis sunt, hic die ac nocte in labori-
 bus fuit, docendo, sanando, orando, miracula opera-
 batur & latere volebat. Super asinam sedens intrauit Hie-
 rosolymam, cuius sedes cœlum, & terra scabellum pedum
 erat. Lauit discipulorū suorum pedes, cui angeli seruie-
 bant: Cum innocens esset, pro peccatis nostris ab incredu-
 lis, quos ipse saluare venerat, comprehēdi, ligari, cōspui,
 cædi, occidi voluit. Atq; ita se submisit obrutisq; vltro om-
 nibus impiorum iniurijs, qui mundum pugillo contie-
 net, qui terram respicit & facit eam tremere, in quem an-
 geli intueri gaudent, qui vita est omnium quæ viuunt, &
 auctor quæ subsistunt. Quid ergo vel magnificentia eius
 maius, vel humilitate abiectius? Nemo æquare potest ei⁹
 humilitatem, quia nemo habet tantam de qua descendat
 sublimitatem. Satis est si v̄stigia eius obseruantes, quan-
 tum possumus nos humiliter submisitq; geramus, ipso
 admonente ac dicente: Discite a me quia mitis sum & hu-
 milis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Sit
 igitur nobis curæ, vt minimi simus, in omnibus patietes,

Psal. 40

Matth. 23

in omnibus mites & mansucti, nulli malū pro malo reddentes, paruo contenti, in laboribus assidui, seruire magis q̄ præesse cupiētes, nunq̄ caprenus hominum gloriā, sed semper dei laudem, & proximorū profectum. Parati sumus omnia supplicia, omne mortis genus perpeti prius q̄ deo peccare. Per hanc humilitatem aditum nobis parauimus in cælum, & gaudijs perfrui merebimur sempiternis, participes facti gloriæ domini nostri, cuius humilitatem in terra fuerimus imitati.

De humilitatē vitiosa. Cap. XXV.

Sciendum tamen, esse alias quasdam humilitates, ex quibus aliæ quidē nihil ad hanc pertinet, de quibus locuti sumus: aliæ vero ipsam reddunt vitiosam. Quid em̄ ad virtutē illa humilitas, qua obscuro loco natos designamus, humiles appellando demissi generis in plebe vulgaria viros, vel illa quam etiam rebus inanimatis insensilibusq; damus? nam & locū humilē dicimus, qui pressior iacet inter eminētes atq; demissior, & humilem arborem, quæ non multū ab humo erecta fit. Sunt & alia duo humilitatis genera in scripturis obseruata: alterum cum quis aliorum iniquitate opprimitur affligiturque, iuxta illud: Populum tuū domine humiliauerūt, & hæreditatem tuā vexauerunt; alterum cum quis ob suam culpam pœnis aut calamitate aliqua grauatur, secundum illud propter iniustitias em̄ suas humiliati sunt. Vtrunq; hoc in inuitum fit atq; nolentem, virtutis autem humilitas voluntaria est: proinde etiam illam quæ vitij est volūtariam esse constar. Illa itaq; non virtutis sed nequitie malignitatisq; erit humilitas, cum quis ea de causa præ se feret humilitatem, siue vt inter sanctos ponendus videatur, siue vt facilius eleemosynā eliciat & lucretur. Tales erant, quos in euangelio taxauit dominus, dicens: Vg vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Exterius quippe cilicio se tegunt, nudis pedibus ambulant, horridi, inculti, squalentes, illuuiis ossi, inter loquendum suspirant, ingemiscunt, fatentur se esse

Psal. 93

Psal. 106

Matth. 23

DE CHARITATE LIBER VI.

esse peccatores, crebro ad orandum procumbunt, sed intus vel inanis gloriæ cupidine flagrant, vel quærendæ pecuniæ cura sollicitantur, sepulchris dealbatis similes: foris quidem mundi puri, sed intus pleni sordibus atque spurcitiis. Perniciosa est ergo humilitas, fingere quod non es, & esse quod non debes. Nam licet callida simulatione falli possint homines, deus tamen nunquam fallitur: omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ipse cordis & renū scrutator, unicuique reddet iuxta opera eius, quæ tunc quidem iudicanda exponentur, cum nihil erit occultū quod non sciatur, neque absconditum quod non reueletur. Quid ergo proderit, humilem, sanctum, mansuetum ab hominibus fuisse iudicatum, cum etiam hominibus manifestum erit, qualis re vera fueris? Neque enim ex præteritis aliorum rumoribus, sed ex conscientia tua præsentis iudicaberis. Cæterum veræ quoque ac sanctæ humilitatis valde studiosis cauendum erit, ne forte humilitatem putent, eos quibus præpositi sunt, non corripere si deliquerint, non castigare si perseverarint, negligentia est istud, non humilitas, & charitatis quam proximo debes obliuio. Debes enim curare, ut eos qui tibi commissi sunt efficias meliores, docendo, sollicitando, increpando, puniendo, quod si per ignauiam teneritudinemque animi omiseris, non mitis, neque mansuetus, neque humilis, sed e contrario inhumanus & a charitate alienus fuisse argueris. creditque tibi gregis non pastor, sed desertor. Quæris fortasse cur ergo præcipia dominus: Qui maior est vestrum, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator? Non hoc dicit ut peccantes non arguas, quos & ipse flagello de templo expulit, sed ut in laboribus opereturque seruis cum ipsis quibus præsidet, communices, & in spiritualibus negotiis grauiora onera tuis quam aliorum humeris imponas, necessitatibusque domesticorum tuorum pro viribus propicias, & tanquam filiis ministres, indulgentissimi que patris fungaris officio, nihil prætermittendo quod vel ad humilitatem pertinere videbitur, vel ad charitatem. Definiamus igitur vitiosam fore humilitatem, quæ charitati aliisque virtutibus non fuerit copulata.

Matth. 23

Ca. XXII.

Humilita
tis ordo.

MARCI MARVLI

Pfal. 33

Matth. 5

Pfal. 36.

Pfal. 26

Pfal. 5

Nam neq; libidinosis proderit humilitas, neq; gula veneti-
triq; seruientibus, neq; ali; alicui flagitio subnixis. Prima
humilitas esse debet deo obedire, deinde præpositorū ius-
sa exequi, postremo facilem se omnibus præstare, nemis-
nem offendere, & pati potius iniuriā q̃ inferre; nihil ter-
renum appetere, sed cœlestium desiderio semper inhære-
re. Quicunq; ita se humiliauerit, gaudebit in æternū
illius quos in exemplū proposuimus, gaudebit in æternū
gloriosus. In psalmo enim dicitur: Iuxta est dominus his
qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et
in euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum
est regnū cœlorū. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt
terram. Et in alio psalmo: Mansueti hæreditabūt terrā,
& delectabuntur in multitudine pacis. Possidebunt ergo
humiles terram, non hanc ærumnarum & inquietudinis
plenam, sed illam in qua iugis tranquillitas & pax est pe-
rennis, quæ etiam terra viuientium dicitur, iuxta illud:
Credo videre bona domini in terra viuientium. Humilie
mur igitur (vt Petrus apostolus præcipit) sub potenti ma-
nu dei, vt nos exaltet in tempore visitatiōis. Nihil est ve-
ra humilitate præstātius, nihil tranquillius, & a perturba-
tionibus animi magis remotum. Humilitas patiens est,
benigna est, nec cōtempta irascitur, nec laudata se extol-
lit, nec aduersis cōcutitur, nec prosperis delinitur, in vtra-
que fortuna æquabilis perseuerat. Vulgi quidem opinio-
ne despicitur, sed sapientissimi cuiusq; iudicio commen-
datur, summiq; dei beninitate ad cœleste regnum suscol-
litur, & coronatur. Expediens nunc videtur, vt
de contrario humilitati vitio, superbia dis-
seramus. Nam virtutem ardentius
amplectemur, cum nequitæ
turpitudinem magis plene
cognouerimus.

Libri. VI. Finis.

Euange

EVANGELISTARII

MARCI MARVLI LIBER

septimus sub charitatis titulo, de vitio superbiæ, de virtutibus obedientiæ ac patientiæ, earumq; oppositis vitijs. Idem de vitio iræ ac linguæ, edisserens.

De superbiæ vitio. Caput I.

VARE SCRIPTVM

Ecccl. 10

est: Initium omnis peccati est superbia, nisi quia omne peccatum, à voluntate diuina nostræ voluntatis auersio est: vt faciat seruus quod vetat dominus, vel facere nolit quod ille iussit. Hoc autem propriū superbos esse negari non potest. Quāuis igitur varie sint peccati species, vna tamen omnium mater est

superbia, ita vt cum ipsis peccatis quę genuit, simul viuat, simul moriatur. Nemo quippe desinit esse superbus, nisi cum desierit esse peccator. Peccata tamē quę plus in se superbiæ habent, hæc sunt: Sui confidentia, inanis gloriæ appetitio, aliorum contemptus, de se iactatio ostentatioq; neminem pati sibi superiorem, & ne æqualibus quidem facilem se præstare. Præterea gestus habitatusq; corporis immodestus, proterua atq; aspera verborum prolatio, temerariaq; confidentia actionū, erecta ceruix, contumax aspectus, lentus tardusq; incessus, & vecordiam potius q̃ grauitatem præ se ferens vultus. Veruntamen quo magis arroganter coram hominibus sese cōposuerint superbi,

Cap. II.

M A R C I M A R V L I

Esaie. 5

eo minoris existimationis apud deū erunt, dicente Esaie propheta: Dixit dominus deus, pro eo q̄ eleuati sunt filii Sion, & ambulauerunt extenso collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluabit dominus vertices filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit, & pro ornatu erit ignominia. Nihil enim secum feret superbus cum hinc decesserit, omni pomparum suarum ornatu fastus; decaluabitur, nudus ad inferos descendet, inglorius, in contemptibilis, despectus, tanto alijs magis infirmus, quāto sibi videbatur sublimior. Hoc etiam per Sophoniam minatur dominus dicens: Visitabo omnem qui arrogatur ingreditur super limen, hoc est, siue priuata ædes, siue dei templum cum superbia ingredientē visitabo iusta ultione atq; vindicta. Sunt enim quibus nō est satis in foro, in campis, in hominum frequentia super nos elatosq; incedere, sed etiā domum domini ingressi, cum maxime se submittere deberēt ante altare cœlestis regis, eundem vultum seruant, eandem supercilij elationem, quasi iam ei æquales, cuius non multo post iudicij um velint subituri sunt; & tunc demum fiet, quod ad deū psalmista ait: Oculos superbiorum humiliabis. Nihil em̄ oculi iam ad inferos damnatorum quod eos delectet videre poterūt, sed cuncta tristitia & acerba miseri illi & cernere & pati compellentur: quiq; se olim supra homines esse arbitrabantur, sub immundorum spirituum potestate erunt. Quod quidem metuens Iesus Sirachi filius, orabat dicens: Domine pater & deus vitæ meæ, extollentiā oculorum meorum, ne dederis mihi, hoc est, ne permittas, vt me superit superbia, & me aliquid esse credam, supra id quod sum.

Sopho. 1

Psal. 17

Psal. 23

Quāta mala pariat superbia. Ca. II.

Prou. 11

Scriptum est præterea: Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Necesse est igitur, vt elati superbia toruōq; aspectu homines, prorumpant in incontumeliam & probra & conuitium. Sicut em̄ nubilosa actritis cœli facies raro cū silentio, soluitur ciet tonitrua, cogit micare

DE CHARITATE LIBER VII.

incare fulgera, fulmina cum ftagore dedicere, terramq;
imbribus repente inundare: ita ventosæ suberbię tumor
nisi ratione coerceatur, iraq; austros proflabit, & obuiſi
quenq; maledictis petulãter laceſſet. Vnde alibi dicitur:
Inter superbos ſemper ſunt iurgia. In tantum quid em ſu
perbi iurgiſ aſſueſcũt vt ipſa iurgia ſuperbiam appellet
Pſalmiſta, dicens: Os eorum locutum eſt ſuperbiam. Su
perbi erant Iudæi, ideo neq; contra deũ murmurare ti
muerunt, nec Moſi & Aaroni cõtumaciter inſultare. Ro
boamũ Solomonis filium ad cõtumelię verba regaliſ im
puliſ dignitas, populo poſcenti aliquod penſionum leua
men, addã reſpondit ſuper iugum veſtrum: Pater meus
cecidit vos flagellis, ego cãdam ſcorpionibus. Tantum
hac animi elatione profecit, vt duodecim tribuum rex,
mox duarum tantum modo fieret, reliquis ab eo ſecedẽs
tibus. Nemo em ſuperbio dño libenter ſeruit. Nemo etiã
impune aduerſus deum ſuperbit, etenim Senacherib rex
Aſſyriorum, captis aliquot Iudææ oppidis, Hieroſolymã
obſidione premere cœpit, blaſphemias in deum Iſrael di
xit, ſeq; dñs potentiorẽ aſſeruit. Ex quo Hieroſolymas
rum rex Ezechias perterritus, depoſita regali purpura,
ſaccum iuduit, & ſupplex dominũ orauit. Pręualuerunt
preces humiliantis ſe aduerſus furorem impotentiamq;
ſuperbi. Angelus domini maiore parte Aſſyrię exercitus
proſtrata, regẽ cum reliquis Niniuen redire coegit. Quo
ille perueniens, filiorum ſuorum manu interemptus oc
cubuit. Hinc plane ſatis patet, quã fragiles, quã nullæ hu
manæ vires, ſi cum deo contenderint. Ad hæc, ſuperbus
poſt iurgia illos cum quibus iurgatus eſt, re atq; opere læ
dere affectat, vt vim roburq; ſuũ oſtentet, ſeq; ex illis eſ
ſe probet, de quibus Amos propheta ait: Conterunt ſup
puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium de
clinant. Sedechias quoque filius Canaan, volens videre
propheta, cum proſpera regi Samariæ Achabo prædixiſ
ſet, Michea contraria, quę & euenerunt, prophetanti co
laphũ infregit dicens: Ne ne ergo dimiſit ſpiritus dñi &
locutus eſt tibi? Vir arrogãs igit & inani gloria tumens,
cum perſuadere nititur ſe eſſe quod non eſt, ſi quis con
tradix

Prou. 19

Pſal. 16

Roboã.

3. Reg. 18

Senacherib:

4. Reg. 18

Amos. 2

Sedechias
3. Reg. 22

- tradiderit, impatiens iræ, ne manibus quidem temperat, nihilq; pensi habet meliores se atq; honorabiliores afficere iniuria. Ioab Dauidici exercitus ductor, non potuit pati præfecturæ honorem laud: m̃q; militiæ cū alijs partiri, & Amasam collegam suum amice alloquens, incautum interemit. Nullo itaq; scelere abstinere superbia, nec rapinis, nec cædibus parcit, dum supra omnes eminere atq; excellere appetit. Aduersus hanc per os Abacuc prophætæ spiritus sanctus clamat: Vt qui congregat auaritiā malā domui suæ, vt sit in excelsso nidus eius. Ad superbiæ autem vitium alios vitium confidentia stimulat, alios rerum prosperitas hortatur, alijs audaciam longus peccandi vsus præstat, qui retuso iam conscientie aculeo delictorum assiduitate, neq; hominum pudore, neq; villo dei metu cohibentur. In Abdia propheta Idumeam increpat dominus, & ait: Valde superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrae, exaltantem folium tuum, qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terrā? Et quoniam supra q̃ decuit efferebatur Idumæus, consequenter dicitur ei: Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde te detraham, dicit dominus. Vt qui se omnium fortissimum credidit, omnium imbecillimus euadat: & de ille quoq; dicatur: Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Quod autem & superbi humilientur, & humiles exaltentur: Benedab quoq; Syriæ rex nobis exemplo est, qui Samariam cum innumera militum multitudine inuadēs, gloriabatur quod pulvis Samariæ non sufficeret pugillis populi, qui ipsum secutus fuerat. Deo autem arrogantiā eius vlscerente, egressus rex Ahab tantum cum septem milibus virorū & ducentis trigintaduobus, fudit fugauitq; eum, qui iam in manibus victoriam se gerere credebat. Insequenti anno Israelitarū parua manus centum millia Syrorum in prælio conciderunt, reliquos fuga elapsos, in oppido Aphec murus ruina oppressit. Benedab captus, qui sibi insuperabilis videbatur, pro vita supplicauit. Ninuen etiam Assyriorū metropolim, cui dominus pœnitenti & humiliatæ pepercerat, postremo tamen insolenter elatam repenti ruina cōcidere

DE CHARITATE LIBER VII.

Adire permisit. Ideo illi per Sophoniam superbiam criminē obicitur dicentem. Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius. quomodo facta est in desertum cubile bestiarum: omnis qui transit per eam, sibilabit & mouebit: animum quasi dolens eam quæ fuerat, iam non esse, sicut & Psalmista ait: Vidi impium super exaltatum ut cedros Libani, transiui, & ecce non erat.

Psal. 66

In illos, qui sanctitatis ostentatione alios carpunt.

Caput III.

Sunt qui de morum sanctitate sibi plaudentes, aliorum vitam carpunt, ut illis quos improbant, meliores videantur. Talibus in Esaia minatur dominus: Qui dicunt, recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardēs tota die, ecce scriptum est coram me. Qui se igitur quamuis bonus suo ore extollit, dei damnabitur iudicio saluatore in euangelio dicente: Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda vestra. quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Huiusce rei nobis pharisei quoque proponitur exemplum, qui templum ingressus, dum se iustificat, & publicanum iuxta orantem accusat, publicano ipso nequior de templo exiit. Modicum itaque arrogantiae fermentum, totam cor rumpit massam virtutum: & si quid boni superædificatur, corrui. Quid est enim quod Solomon in Proverbijs ait Domos superborum demolitur dominus. nisi quia superbi licet opere interdum non peccent, animo tamen delinquant, donum dei non dei laudi, sed sue tribuendos. Vnde idem: Abominatio est domini, inquit, omnis arrogans. etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens. Et in psalmo est scriptum: Superbi inique agebāt usquequaque. Caterum impossibile est, ne quando etiam actione delinquant, qui per arrogantiam in se confidunt. Sibi quippe derelicti, absque gratiæ diuinæ fulcimento stare nullo modo poterunt. Semper autem prius est, ut in corde super-

Esaia. 65

Luc. 16

Ibidem. 18

Prou. 15

Ibidem.

Psal. 118

bias

Prou. 16

Prou. 17

Ibidē. 22

1. Cor. 10

Gal. 6

Esaia. 33

Hier. 42

biat peccator q̄ in opere. & hanc reor Solomonis esse sententiam, dicentis: Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Quod si iam affectione mali interius cecidit, nisi repente culpā agnoscat & doleat, quomodo non etiā exterius iniqua operatione labetur? quomodo dum multos probitatis laude anteire se existimat, non de alijs obloquetur? nō aliorum vitam carperet, & insectatione laceffet? Quamobrē iterum Solomon ait: Expedi magis vrsæ occurrere raptis fortibus, q̄ fatuo cōfidenti sibi in iustitia sua. Nō enim fama honesti deperit, si a fera mordearis: sed si linguæ petulantis iaculo ictus fueris, periculum est ne inter infames cōputeris. Et licet mala hominū opinio de te innocente, tibi non noceat, nocet tamen alijs, qui te sibi similē rati, sese corrigere negligunt, & quasi te auctore in malo perseverant. Incipiet autem & tibi detrimento esse, si in tua infamia contēnes lapsum proximorum. Ideo dicitur: Qui negligit famam suam, crudelis est. Melius est bonū nomen q̄ diuitiā multā. In sua vero iustitia confidenti ab Apostolo dicit: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et alibi: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autē suum probet vnusquisq̄, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Illi quippe in altero habē gloriam, qui malunt laudari ab hominibus, q̄ a deo probari. His quidem nō tam virtus ipsa placet, q̄ vmbra quēdam simulatioq̄ virtutis, non habentes curā vt boni sint sed vt esse videantur. Et hoc quidem in causā est, vt se aliquis arroganter iactet, & alios contemnat, & parui reputet. Sed talem condemnat propheta, dicens: Vx qui prudaris, nōne & ipse predaberis? & qui spernis, nōne & ipse sperneris? Certissimum quippe est, q̄ malum a iusto iudice recipiet, qui malum proximo suo machinabitur. Spreuerunt Hieremiam Iohannan & qui cum illo erant, cōtemptoq̄ eius consilio abierunt in Aegyptum. & gladius regis Babylonis, quem fugiebant, ibi concidit illos, cum in terra luda si prophetam audissent, a periculo tuti forent. Spernunt etiā superbi eos qui in monasterijs deo seruunt: & quod seculo renuntiarint, irridēt, ipsi mox ridiculā

DE CHARITATE LIBER VII.

culi futuri demonijs. Sic fatua Michol virum suum Dau-
dem derisit, ante arcam domini saltantem atq; ludentē,
& Ephoth lineo indutum. Hoc autem regis seruitiū q̄ gra-
tum esset domino, superbæ mulieris multa ostendit. Eā
enī ob rem sterilitate dānatur, ne de illo habeat liberos,
quem deo deuotum despexit. Sic & impius Nicanor cū ex-
ercitu missus à Demetrio Antiochiæ rege, ascendens mon-
tem Sion, ludibrio habuit sacerdotes, ipsa sibilauit sacri-
cia, & minatus est ferro se igniq; cūcta vastaturū, nisi Iu-
dā & oēs qui ipsum sequebantur, sibi traderent. Occurrit
illi Iudas cum trium millium manu tātum, castraq; eius
cōtrixit. Cecidit Nicanor, plurimi de suis desiderati sunt
caput & dextera superbissimi ducis ante portā Hierosoly-
mæ vrbis suspensa, vt omnibus pateret, spes eorū in con-
trariū verti, qui diuina incessere præsumūt, Psalmista di-
cente: Cōfundantur & cōuertatur retrorsum omnes qui
oderunt Sion. Fiant sicut fornū tectorū, quod prius q̄ eu-
latur exaruit. Ab his liberari precatur iustus, cū ait: Mise-
rere nostri domine, miserere nostri, quia multum repleti
sumus despectione, multum repleta est anima nostra, op-
probrium abundantibus & despectio superbis.

1. Par. 15
Michol.

Nicanor.
1. Mac. 7

Psal. 128

Psal. 122

Quod superbi succumbant passionibus, &
quæ sint illa per quæ notantur superbi.

Caput III.

Passionibus præterea seruit superbus, immoderate
gaudet, intemperanter tristatur, supra modum spe-
rat, infra modum metuit. nihil ei temperamēto cō-
stat rationis, quoniam in omnibus appetitum sequitur
carnis. quamobrem in psalmo dicitur: Fundamenta mō-
tium commota sunt, & conturbata sunt, quoniam iratus
est eis deus. Alias montes intelliguntur sancti propter di-
uinæ contemplationis altitudinem. Hinc superbos acci-
pimus propter arrogantiae elationem. Superbi ergo con-
turbantur, quoniā iratus est eis deus. Quemadmodum
enim humilibus placatur, ita irascitur superbis. Quos au-
tē deus abnuī & auersatur, fieri omnino nō potest, quin
sui

Psal. 17

Aman.
Hester. 3

Hester. 7

Psal. 75
Nabuchodonosor.

Daniel. 4

suę imbecillitati relicti conturbentur animis, & insipienter commouebantur, curisq; superuacuis incessantur. Hinc est q̄ secundus à rege Persarum Assuero Aman, pati non poterat q̄ Mardocheus Iudæus non sibi assurgeret, sedq; adoraret. Ideo furore accensus, à rege apud quē plurimum poterat exegit, vt Iudæi qui in regno eius erant, internitione delerenter, & cum his ipse Mardocheus in crucem actus periret. Sed vide quomodo deus deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Rex edoctus per reginam coniugem suam Hester, quā bene de ille meritus fuerit Mardocheus, detectis olim insidijs coniuratorum in ipsum, mutauit edoctum, Iudæosq; liberę conditionis esse iussit. Mardocheum vero post se primum fecit, Aman autem in crucem, quam ipse Mardocheo parauerat actus est. Atq; ita omnia superbi vota in contrarium versa sunt, & perniciēs quam alijs inferre cogitabat, ipsi contigit. I nunc superbe, preme alios vt te extollas, insidiare, machinas omnes intende, vt per aliorum ærumnas ad fastigium alicuius dignitatis ascendas, dūmodo scias iustissimum simul & potentissimum esse illum, quem offendis. Quod si præsentium honorum cupidine duceris, quis erit finis concupiscendi? regnum adeptus aliud desiderabis, terrę marisq; imperio potitus queres si quis vltra alius lateat orbis, cuius nondum dominus factus sis, & quo maior fueris, magis exaltari affectabis, vt de te quoque propheta ad dominum cōuersus conqueratur & dicat: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Ascenderat & Nabuchodonosor, factus arbor fortis & procera vsq; ad cælum, & lata minis, expandens ramos vsq; ad terminos terrę, folijs fructibusq; referta, non q̄ esse, sed quod tam magnus sibi videretur. Et cum præ viribus imperij sui neminem timeret, repente, corruit, dicente per angelum suum domino ac iubente: Succedite arborem, præcidite ramos, excutite folia, dispergite fructus. Itaq; cum omnium orientis regum potentissimus esset, ob superbix fastum ita deiectus est, vt ab hominum quoq; cœtu pulsus, cum bestijs insolitudine vitam ageret. Postea vero humiliatus deo miserante regnū recepit pristini

DE CHARITATE LIBER VII.

pristinæq; fortunæ restituti meruit. Quamobrem in hoc vno quidem perspicue discimus, tum quantum displiceat domino nostra arrogantia, tum rursus quantum placeat humilitas, de quibus in euangelio dicitur: Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Montes hoc loco superbi intelliguntur, vt est illud in Psalmo: Montes sicut cera fluxerunt à facie domini. Et in alio psalmo: Tange montes & fumigabunt. Superborum quippe gloria in fumo vanitatis laborat, humiles autem in luce resplendent veritatis, cum exaltantur. Superbi volucres cœli sunt, de quibus dicitur: Omnia subiecistis sub pedibus eius, volucres cœli & pisces maris. vt Christi iudicio subiecti sint & hi qui mentes elatione insolescunt, & illi quorum vita inter mūdanas fluctuat vanitates: & vt utrosq; Christo inuisos intelligas, ipse in euangelio dixit: Vulpes foueas habēt, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet suum. Alteri enim terrenis negotiis dediti, auaritię student, alteri nihil magis curāt, q̃ vt fama honoribusq; emineant, vtq; id assequantur, neq; homines neq; Deum offendere verentur. Destituit enim eos ratio, ac veluti pecora præsētia tantum aspiciunt, & futura quæ æterna sunt non recogitant. Quod si quid etiam benefecerint, suæ virtuti nō diuinæ gratiæ tribuunt. Contra quos clamat Esaias dicens: Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur terra contra eum à quo trahitur? quasi diceret: Ista instrumenta non vendicāt sibi laudem operis, quę propria opificis est, & vos de bono illo, quod non tam à vobis q̃ per vos gestum est, totam gloriam vobis vsurpatis? Cum omne bonum de sursum sit, & omne donum perfectum à patre luminum descendat in hominibus, vt quod ille iubeat, ipsi possint perficere.

Luc. 3

Psal. 96
& 145

Volucres
Psal. 8

Luc. 9

Esai. 10

Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoq; se audent comparare.

Caput

V.

FF

Alj

Alii sane per ambitionē magni apparere volunt, & sicut saluator ait. Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Qui ergo talia amat, peccat: non quod non liceat homini primo loco sedere, si id dignitas ipsa in qua est exigit, sed quod ex eo voluntatem capere, arrogantia vitium sit. Itaque non erit nefas ei qui est praesidere, primam tenere cathedram, sed hoc affectare inanis gloriae gratia, nefas erit. Quinimmo si etiam in infimo loco sedendo ab aliis commendari concupieris, humiliatis bonum humane laudis desiderio corrumpes, & de virtute facies vitium. Et quoniam (ut diximus) mens amicusque superbiorum nequit quiescere, semperque se magis ac magis erigens eo quosdam prouexit recordia, ut se deo comparare ausi sint, deumque contempui habere. Nabuchodonosor rex, cuius insaniam paulo ante retulimus: hoc tamen praetermissio quid nunc dicemus, auream statuam erexerat, se in ea veluti deum adorari iubens. Et quoniam se supra hominem extulerit, regno depositus cum bestiis vixit. Ad principem Tyri in Ezechiele dicitur: Hæc dicit dominus deus, eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum: & in cathedra dei sedi in corde maris, cum sis homo & non deus. Hinc demum post commemoratas tantæ elationis causas infertur, quod tradendus alienigenis esset, spoliandus atque interficiendus. Illorum quoque superbia deo se conferentium fuit, qui primum ab oriente venientes posuerant sibi sedem in terra Sanaar. Turrim enim ædificauerunt, cuius altitudinem ad cœlum vsque educere decreuerant. Tam igitur stulta est superbia, ut etiam nulli mortalium possibilia præsumat. Inter ædificandum linguis confusi sunt, deinde per orbem dispersi, ita ut neque intelligere alter alterum, neque simul consistere quiverint. Senacherib Assyriorum rex (ut ante est dictum) deum Israel blasphemare ausus, vna nocte cæsis ab angelo exercitibus, fugere coactus est a mœnibus Hierosolymæ ut bis quam obsiderat, & cum Nincuen peruenisset, a filiis fuit interceptus. Balthasar Chaldaeorum rex, quia vasis sacris,

Nabuchodonosor.
Daniel. 3

Ezech. 28

Gen. 11

Turris.
Babel.

Senacherib.

1 Reg. 16

Balthasar

quæ

DE CHARITATE LIBER VII.

quæ de Hierusoly mis translata fuerant, bibit in cõiuio,
 & idola vana colens laudes dixit dijs, ante manu supra
 parietem scribente territus, deinde ipsius interpretatiõe
 scripturæ, postremo nocte insequente interfectus est. An
 tiochus Epiphanes & ipse in deum blasphemus, itaq; tu-
 mens minabatur urbem Hierosolymam supra Indæorũ
 corpora diruiturum se, & quæ habitantium erat locus,
 facturum vt sit cæsoꝝ sepultura: mox viscerum dolore
 correptus, ac toto tabefacto corpore sero pœnitens, equũ
 esse ait, vt homo mortalis deo immortalis sit subiectus: ra-
 lia fatus vita decessit, de dolore traductus ad acriores ge-
 hennæ dolores, inferorumq; supplitia. Documẽto est q̃
 omnino nihil sit regũ terræ potestas, si cœlestis regis potẽ-
 tiæ cõparetur. Non absimili fine cõsumptus est Herodes
 Agrippa. Sedens em̃ pro tribunali dum concionaretur,
 magno plausu exceptus dicentium, non humana verba,
 sed diuina de ore eius fluere: nõ egit gratias deo, sed lau-
 dem illam totam sibi vendicauit, q̃ deo conferendus vi-
 deretur, ob hoc ab angelo percussus vermibus scaturire
 cepit, ac tam infelici exitu is qui sibi felicissimus videbãt
 vitam obiit, ad hunc deterius ab immortalis verme in in-
 ferno carpendus q̃ a quibus consumptus est Caius Cæsar
 (vt Iosephus refert) cultum sibi tanquã deo exhiberi iussit,
 statuam in Capitolio posuit, se Ioui parem dicẽtans,
 deinde in senatu interemptus deus esse desijt, ita vt ne
 hominis quidem in eo facies aliqua superesse, toto tan-
 dem in cineris conuerso. Talibus imprecatur Ecclesiã-
 sticus, dicens: Contere domine caput principum & ini-
 micorum dicentium, non est alius prater nos. Grandis
 arrogantia stultaq; præsumptio, putare se singularem,
 & ab ijs qui prudenter iudicant, non ita magni haberi.
 Vnde præceptum est, Non enim te extollas in cogitatio-
 ne animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur virtus tua
 per stultitiam. Et alibi: Odibilis, inquit, coram deo est &
 hominibus superbia. Et rursus: Quid superbis terra
 & cinis? Quid est enim de quo gloriari possit aliquis nisi
 de sola animi virtute? qui autem gloriatur, in domino
 gloriatur.

Danie. 5

Antioch.
2. Mach. 9

Actu. 12
Herodes.

C. Cæsar.

Ecci. 63

Eccle. 6
Ecci. 10
Ibidem.

Quod sancti quandoque lapsi sint per superbiam. Caput VI.

David.
2. Reg. 23

Psal. 29

Ezechias.
Esaia. 39

Nihil aliud habemus, quod non sit cum brutis commune præter ipsam admirationem atq; sapientiam. Difficile est tamen nequando in ipsam labamur mentis elationem, neue aliqua laudis cupiditate inter dum perstringamur, quandoquidē sanctissimis quoq; viris hoc contigisse, scripturarum monumenta nobis testantur. Peccauit, inquit David, valde in hoc facto, cū numerare iussisset Israelē & Iudam, censaq; fuissent de Israele octingenta milia virorum fortium, de Iuda quingenta milia. Cumq; se peccasse fateretur, subiunxit: Sed precor domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Quamuis autem eum pœniteret, de tribus tamen pœne generibus datur vnus optio: hoc est, vel septemnis famis, vel trimestris fugæ persequētibus inimicis, vel triduanæ pestilentia. Qua electa septingenta milia virorum, qui eius ditionis erant, morte consumpta sunt. Lusgenti & in humilitate supplicanti venia tandem data, cessauitq; internicio ac vastitas plebis. Hinc ille gratias agēs dixit: Audiuit dominus & misertus est mei, dominus factus est adiutor meus. Quoties igitur nos aliquo rerū successu quicq; efferri contigerit, toties ad nos reuerſi humiliemur, veniamq; precemur pœnitendo, ne fortē totam iram effundat deus in obstinatos, qui vindictam temperat aduersus pœnitētes, misereturq; supplicibus & ignoscit. Peccauit & Ezechias rex alioquin erga deum pietate notissimus, eleuatum est cor eius, postquam graui obsidione Assyriorum fuit liberatus, additq; sint vitæ suæ quindecim anni, dato ne id futurum dubitaret signo per decē horarum spatium retro ducti solis. Et tunc quidem iacta bundus regis Babylonē legatis ostentauit omnē domus suæ opulentiam: propterea per prophetam audiuit diuitias illas ad Babylonem transferēdas vna cum liberis nepotibusq; suis. Sed quoniā submisit se domino, dilata est calamitas ad regni successores. Ipse vero mali huius ex-

pers

DE CHARITATE LIBER. VII.

pers decessit, non tamen absq; dolore eorum quæ post se nouerat esse ventura. Peccauerunt & discipuli Christi, orta inter se cõtentione, quis eorum videretur esse maior: Sed ab ipso veræ virtutis præceptore reprehensi sunt dicente: Gentilium non Christianorum esse, ambire honores, & se magnificos apparere velle. Vos autem non sic, inquit, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat: nõne qui recumbit? ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Isigitur qui præferri alijs cõcupiscit, gentilitatem sapit, qui vero vel indignitate positus, minoribus ministrat ea quæ ad cõsequendam salutem necessaria sunt virtutum præcepta, siue ad sustentationẽ vitæ opportuna subsidia, hic Christi discipulus est, humilitate deiectus, dignitate præstans, non quærens quæ sua sunt, sed quæ aliorum.

Apostolus
Luc. 22

De superbîa diaboli, & superborum damnatione. Caput VII.

Ille præterea qui tumide arroganterq; sese gerere non desierit, hic diaboli discipulus simul & seruus erit. Diabolus quippe (vt in Iob legimus) rex est super vniuersos filios superbiæ. Quid autem vilius, despectius, miserius, infelicius, q̃ eius esse m̃cipium, qui & ipse propter superbiam cœlo deturbatus lucem amisit, & in infernum corruens, tenebris & igni est addictus? Quid inquam dici aut cogitari fœdius potest, quàm vt homo ad similitudinem dei factus, conditionis suæ oblitus, immundum imitetur spiritum, teterrimam sequatur beluam, immanissimòs que sese subdat serpenti? Qui licet fœuissimus insolētissimusq; sit, a sanctis tamen humilibusq; dei seruis conculcandus & cõterendus est in die iudicii, dicente Michea propheta: Calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die quam ego facio dicit dominus exercituum: vt videlicet tanto despicabilior appareat malignus hic spiritus, quanto arrogantius cõtra deum creatorem suũ & dominũ insurrexit. Dixit em̃ vt in Esaia est scri-

Iob. 14

Miche. 40

Esaia. 14

ptum: Ascendam super sydera dei. exaltabo solium meū, sededo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium. & ero similis altissimo. O insatiabile malum superbia. In cœlo erat, & adhuc altius prouchi cupiebat. Nam supra illud etiā cœlum se ascēsurum iactabat, de quo dicitur: Cœlum cœli domino, terram autem dedit filiis hominum, supra sydera dei, supra altitudinē nubium; hoc est supra omnes angelicas virtutes & potestates. In monte testamēti, in lateribus aquilo-

Psal. 47

nis: iuxta illud quod in psalmo legimus: Mons Sion latera aquilonis, ciuitas regni magni: mōs Sion & mōs testamenti sancta ecclesia est. latera aquilonis in cœlo puriora nobis apparent. ideo sub hac metaphora signatur locus in cœlesti gloria ceteris purior atq; sanctior, in quo summa maiestatis principale habitaculū est. Illo igitur mens elata & temerarij cogitabat ascendere. Quamobrē ne ibi quidem ubi erat quiuit permanere. Ad ima terræ corruit, dum se ad fastigia vsq; cœlorū extendit, diciturq; ei: Quō cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terrā. Hoc in euangelio testatur dominus, dicens: Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Et Ioannes in Apocalypsi: Vidi stellam de cœlo cecidisse in terram, &

Luc. 10

Apoc. 9
& 12

data est ei clauis putei abyssi. Idem alibi: Factū est, inquit, prælum magnum in cœlo, Michael & angeli eius præliabātur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus inuentus est eorū amplius in cœlo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabol⁹ & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cū illo missi sunt. De quibus in Iob dicitur: Et in angelis suis deus reperit prauitatem. in his videlicet, qui vna cum dracone in profundum deciderunt. Itaq; etiā illi, qui eum sequuntur superbe & elate se gerēdo, & sub potenti manu dei humiliari contemnendo, eodē loci corruāt necesse est. Sordet enim vita eorum nauseamq; facit domino, qui in superbiam eriguntur: Iohel propheta teste qui ait: Ascendet factor eius, & ascēdet putredo eius, quia superbe egit. Super-

Iob. 4

Iohel. 2

borum igitur factor ascendit, quia dereliquerunt odorē humis

DE CHARITATE LIBER VII.

humilitatis, fragrantiamq; virtutis, & elato incedentes supercilio aduersarij sequuntur vestigia, vt cū eo damnētur in die illa, quando visitabit dñs (vt Esaías inquit) in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpētem veterem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum qui in mari est. Qui enim nunc vel circa aera istum nubilosum, vel circa terram hanc mortalium sedem versantur, tunc omnes in barathro tartari terribili atq; horrendo concludentur. At tu si nolis cum his habere sortem, consortium quoq; fuge superborum. Rarū est enim vt quis illorum mores non imitetur, quorum cōsuetudine vitur. Vnde Psalmista: Superbo oculo, inquit, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et scripturæ præcipuus illustrator Hieronymus noster: Nihil (inquit) à pueritia magis vitare conatus sum, q̃ tumētem animū & erectam ceruicem, dei contra se odia prouocātem. Ob hoc quoq; superbos fuge, ne forte dum illis iungeris, cum ipsis simul turbine diuinæ vindictæ inuoluaris. Qui em̃ vitiosis libēter copulatur, licet moribus dissimilis sit, facere tamen vitij eorum videtur: & sicut à societate maiorum nō abhorret, ita minime mirū erit, si pœnæ quoq; eorum particeps efficietur.

Esaia. 27

Psal. 100

De superborum pœna. Cap. VIII.

Qualis autem superborum pœna futura sit, præsentia demōstrant. nam si in vita quoq; interdū grauissime plectantur, haud dubiū quin multo acerbiora passiuri sint post mortem in inferno, nisi decedentium comes fuerit humilitas. id quanquam ex his quæ diximus perspicue apparet, addamus tamen & alia quædam de scripturis, vt quo plures aduersus vitium istud sententias didicerimus, in euitando efficiamur diligentiores. Per Esaïam superbis minatur dominus, dicens: Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Et per Ezechielem: Adducam (inquit) pessimos de gentibus, & possidebūt domos eorū, & quiescere faciā superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorū. Vt nam non de nobis ista exponi queant, quorum infideles.

Esaia. 13

Ezech. 7

Malac. 4

Hierusalē.

Esaia. 26

Luc. 19

Babylon.

Turci vicos, oppida, prouincias occuparūt, aras focosq;
 prophanantes, nullo die cessant in reliqua Christianorū
 regna debachari, captiuos abducere, pecora deprædari,
 vastare agros, cædibus grassari, & in nomen Christianū
 magis quā̄ dici queat impie furere. Hoc perpetuo flagel
 lo nostra percutitur superbia, & tamen adhuc humiliarī
 negligimus. Infidelium arma sine intermissione sauiunt
 & seuendo prosperātur: quia Christiani principes inter
 se dissident inter se digladiantur: & cum iunctis viribus
 communi periculo simul occurrere deberent, id agunt,
 vt facilius quicquid reliquum est Christiani imperij, dis
 sipetur, & in impietate gentis veniat potestatem. Ce
 terum si quis hanc quam imminere cernimus calamita
 tem effugerit, & tamen scelere atq; superbia sese offerre
 non deserit, nequaquā̄ illam multo horribiliorem ærū
 nam effugiet, quā̄ futurā Malachias denunciat, dicens:
 Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes
 superbi & omnes faciētes impietatem, stipula, & inflam
 mabit eos dies veniens, dicit dominus exercituum: quæ
 non relinquet eis radicem & germen, id est vllam cōuer
 sationis pristinæ spem, dicitur enim eis: Ite maledicti in
 ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.
 Vt videlicet superbi homines cū̄ ipsis superbix spiritibus
 crucientur simul, omni prorsus quiescendi expectatione
 sublata. Plurimi tamen & ante in hac seculo magnis affi
 ciūtur incomodis atq; angustijs, quo vel ipsorum super
 bia castigata submittat ceruices, vel aliorū territa in hu
 militatem conuertatur. Quem superbum tunc non ter
 ruit Hierosolyma, vel cū̄ olim à Chaldæis euersa est, vel
 cum postea à Romanis? De qua Esaia prophetauit di
 cens: Dominus deus fortis incuruabit habitantes in excel
 so, ciuitatem sublimē humiliabit, humiliabit eam vsq;
 ad terram, detrahet eam vsq; ad puluerem. Postremo a
 saluatore coarguta q̄ occideret prophetas, & ad se corri
 piendam missos lapidaret, audit: Ecce inimici tui circum
 dabūt te vallo, & coangustabunt te vndiq; , & ad terram
 prosternent te & filios qui in te sunt, & non relinquent
 in te lapidem. Quem arrogantē non pauefecit Babylō a
 Medis

DE CHARITATE LIBER VII.

Medis Persisq; destructa: quod quidem immanitate eius atq; superbia offensus dominus futurum prædixit, cum ait: Visitabo super regem Babylonis, & super gētem illa iniquitatē eorum, & super terram Chaldæorum, & ponā illam in solitudines sempiternas. Hanc & Esaias lugere videtur, dicens: Descende, sede in puluere filia Babylon, sede in terra, non est solum filia Chaldæorum. Idem alibi: Et erit Bobylon, inquit, illa ciuitas gloriosa, in regnis indyta, in superbia Chaldæorum subuersa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrhā, nō habitabitur vsq; in finem, & non fundabitur vsq; in generationes & generationes. Chaldæorum hæc metropolis erat, inter septem mundi spectacula a scriptoribus numerata, tanta ædificiorum magnificentia, vt pene incredibilia sint, quæ de illa narrantur. Muris coctilibus cincta, Semiramis reginæ opus, cuius ambitus (vt Herodotus prodidit) sexagintaquatuor millium passuum erat: vt Strabo, trecentorum & octoginta stadiorum, quod pene idem est. Multo Babylone maiorem fuisse Ninum aiunt, quam nos Niniuen dicimus: cuius ambitum trium dierum itinere constitisse, Ionæ prophetæ liber testatur, quam cum ille subuertendam prædixisset: Niniuitæ pœnitentiæ humilitate veniam impetrarunt. Postea vero cum ad pristinas superbiam sordes reuenterentur, quod ante timuerant, passi sunt a Cyaraxe Medorum rege, regnante Hierosolymis Iosia filio regis Amon a seruis interempti. De ista Niniue vastatione prophetauerat Zacharias, dicens: Humiliabitur superbia Assur. Et Sophonias: Extēdet dominus manum suam super Aquilonem & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinem & in inuium, & quasi desertum. Paulo post: Hæc est (inquit) ciuitas gloriosa habitans in cōfidentia, quæ dicebat in corde suo, ego sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta est in desertum, cubile bestiarum. Igitur vt taceam Moabitas & Amonitas, & quosdam alios potētia atq; opibus quondam claros, ob hoc ipsum superbiam crimen pene deletos, omnes terrarū dominos hortor, cum talia legerint de his, qui ipsi fortiores, opulentiores, virorum armorumq; & rerū omnium

Hiere. 29

Esaia. 47

Esaia. 13

Niniue.

Zacha. 10
Sopho. 2

Ibidem.

Psal. 43

Psal. 75

Esaia. 1

Ozias.

2. Par. 26

Esaia. 10

Esaia. 23

Esaia. 28

copia maiores extitere, tam subito cecidisse, ne sibi infos
 lenter superbeq; confidant, sed summi dei scita legesq;
 contemnere metuant, semperq; meminerint, solo illius
 nutu cœlū terramq; posse deficere, qui solus vt essent po-
 tuit facere. Non eos extollat successus rerū, non erigāt cō-
 tra inimicos victoriæ, nō inflet imperij ampliatio. Audi-
 ant psalmistā domino dicentē: Non enim in gladio suo
 possederunt terrā, & brachiū eorum nō saluauit eos, sed
 dextera tua & brachiū tuum & illuminatio faciei tuæ.
 Nunquid igitur qui dare potuit, nō poterit auferre cum
 voluerit: Nūquid quisquā valebit resistere illi terribili, q
 aufert spiritū principū, terribili, apud reges terræ? Erit,
 inquit Esaia, fortitudo vestra vt fauilla stuppæ, & opus
 vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrunq; simul. Po-
 tentissimus olim fuit Ozias Iudææ rex, Geth oppidū des-
 truxit, Iamniā & Azotum ædificauit, domuit Palæsti-
 nos, Ammonitas pendere vespigal coegit, erat exercitus
 eius duorum millium & sexcentorum principum, & sub
 his trecenta & septē millia virorū bello fortium. Cum ta-
 men insolenter elatus, & templum ingressus adolere in-
 censum veller, quod officium sacerdotum erat, continuo
 lepra perfunditur, redditurq; ineptus curæ & gubernacu-
 lo regni. In eius locum suffectio filio, vitā morte acerbio-
 rem duxit. Sic igitur oculos suberborum humiliat dñs:
 sic superbi ascendunt vsq; ad cœlos, & descēdunt vsq; ad
 abyssos: sic humiliat dñs peccatores vsq; ad terram. Excel-
 si ergo statura (vt Esaia ait) succidentur, & sublimes hu-
 miliabūtur. Iterū ait: Dominus exercitū cogitauit hoc,
 vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominia
 deduceret vniuersos inclytos terræ. Et rursum: Væ in-
 quit, coronæ superbix ebris Ephraim, & flori decidenti
 gloriæ exultationis eius. Quid est enim aliud humanæ
 potentiæ ostentatio, nisi florum gloria mane florens, ves-
 peri arefscens ac defluens, & omnē penitus amittens des-
 corem. Nullum terræ regnum perpetuum, neq; diuitiæ
 stabiles, neq; honor firmus. Cuncta caduca, fragilia, va-
 ria, atq; mutabilia: in quibus hominū superbia dum ca-
 put attollere nititur, dum se stare putat, corruiat. Hoc est
 illud

DE CHARITATE LIBER VII.

illud Hieremiæ lumbarē, quorū sepræcingere vellet, nequiuit. Computruerat enim, & nulli iam vsui aptum erat, atq; hinc captrata occasione dominus, Sic, inquit, putrefcere faciam superbiam Iuda, & superbiam Hierusalē multam. Nemo igitur superbiat, quia omnipotēs est qui auersatur superbos. Vnusquisq; humilietur, quia deus est qui humilibus dat gratiam, dicēte Baruch propheta: Cōstituit deus humiliare omnem montem excelsū & rupes perennes, & conualles replere in æqualitatem terræ. Dicente etiam deo ipso in Ezechiele propheta: Ego dominus humiliavi lignum sublimē, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum viride, & frōdere feci lignum aridum. Hoc idem alijs verbis expressum est in euangelio, vbi dicitur: Omnis mōs & collis humiliabitur, & omnis vallis implebitur. Et iterum: Dispersit superbos dominus mentes cordis sui, deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. E surientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Cēterum ibi quoq; terribiliter minatur superbis dominus, vbi ait: Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exaltaberis? vsq; in infernum descendes, vt videlicet pœna delicto respondeat, & quanto quis altius erigitur, tanto inferius labatur & corruat. Hinc est ille angelī in Apocalypsi clamor: Quātum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et cum hæc ita sint, nōne fidelissimo cuiq; ab arrogantia, fastu, atq; superbia maxime abhorrendum sit, & enitendum, vt humilitatem, mansuetudinem, humanitatemq; sequatur? Id demum ita seruare poterit, si in omnibus ei qui omnibus præsudet, parebit. Quam rem vt impensius præstet: nunc de ipsa obediētia virtute tractationem spiritus sancto fauente aggrediemur.

De obediētia deo præstanda.

Caput

IX.

Primum omnium deo obediendum est, deinde ac ipsi propter deum. Nemini autē in cogendū mos est, in quo offenditur deus. Omnia extrema prius perpetuēda sunt, q̄ cōtra dei iussā, mandata, leges aliquid agendum.

Hierē. 19.

Baruch. 5

Ezech. 17

Lucā. 3

Matth. 11

Apoça. 18

Abraham
Gene. 22

Samuel.
1. Reg. 15

1. Esd. 10

agendum. Nec vnquam dubitandum, quin illud bonum æquumq; sit, quod iussu a deo atq; constitutum fuerit. Cuius vnus sapientia nunquam errat, & bonitas nunquam a sui perfectione delectitur. Cuicumq; igitur ita vt oportet de deo persuasum fuerit, non inquireret quare sic aut sic aliquid ille iubeat siue mandet: sed tantum quod imperatum est, id persequi atq; perficere curabit. Abrahā filium immolare iussus non respondit quod in illo sibi promissum esset semen, quod in illo benedicendæ erant gentes. Credidit enim cuncta euentura quæ deus promiserat, etiam ipso mactato, in quo promissa ista implenda erant. Ideo tacitus maturabat, quod iussu fuerat, perficere. Deniq; filium vnigenitū vnica dilectum, vt deo obtemperaret, suis interfecisset manibus, nisi is qui iusserat, rursum inhibuisset. Sic probatus, cum vnus tantum esset genitor, omnium in Christo credentium cōstitutui meruit pater, stellas numerare iubetur, in earum comparatione filios habiturus. Amalechitarum regem Samuel propheta in frustra discidit, cui victo Saul rex perpecerat, maiorisq; pietatis exemplum præbuit Samuel, quia hominī non pepercit, vt deo obediret, a Saule autem tollitur regnum, & alteri datur: quia illum quem iussus erat interficere, viuere permisit. Non itaq; pius, sed impius est habendus, qui domini transgreditur legem, vt seruo indulgeat & blandatur, magisq; hominem offendere metuit, mortalem. fragilem, caducum, q̄ deum immortalem, æternū, omnipotentem, omnium quæ vbiq; sunt opificem, omnium dominum ac moderatorem. Quid vxore, quid liberis in vita charius? legimus tamen illos qui de Babylone cum Esdra sacerdote postliminio redierant, cum didicissent ex lege diuina non licere sibi alienigenis mulieribus copulari: cum illis quas duxerant, diuortium fecisse, ac de ipsis genitos abdicasse. Vincere enim debet omnem erga alios amoris affectum sola deo parendi atq; obsequendi sedulitas. Quæ profecto si nobis contigerit, nullus hominum timor obstabit, nullus pudor, quin agamus, quicquid vel a domino, vel a pontifice vel a collegij nostri præposito iniunctum fuerit. Non timuerūt sancti prophetae magnos

DE CHARITATE LIBER VII.

gnos reges coram arguere, neq; populo plebique aduersa denunciare, cum a dño mitteretur. Non erubuit Esaias deposito quo indutus erat cilicio nudus per urbem incedere, & regum necessitudine nobilis pudendum de semetipso detectis natibus spectaculum publice præbere, quia ille qui super omnes est iusserat, vt per hoc Aegyptum & Aethiopiam ab Assyrijs despoliandam significaret. Magno igitur animo omnibus in rebus diuinæ obtemperandum est iussioni. Contempserunt apostoli impiorum contumelias, verbera, minas omnes: & cum compellerentur ne Christum prædicarent, responderunt, deo magis q̃ hominibus obedire oportere. Et nisi domino nostro obedierimus, ne diligere quidem illum conuincemur. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruare. Et iterum: Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Idē rursum ait: Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Mentitur igitur qui se deum diligere dicit, & quod ille imperauit, hoc exequi negligit. Quod verbis profiteris operibus comproba: & quod promittendo iacitas, verū esse obediendo ostende. Ad testandam erga deum charitatem nihil magis necessarium est, q̃ ipsa obedientiæ virtus: vt videlicet facere studeamus quod ille imperat, & eo quod prohibet abstineamus. Cuncta quæcunq; sunt, auctorem suum agnoscunt, & ei obtemperant. Cælum, terra, mare, volucres, pecora, pisces, nec animantia tantum, verum etiam inanimata eandem naturam seruant, quæ illis ab initio est collata, & nunquā ordinem suum, quē a conditore acceperunt transgrediuntur. Vnde psalmista dominum alloquitur & ait: I undasti terram & permanet, ordinatione tua perseverat dies, quoniā omnia seruiunt tibi. Et in alio psalmo dicitur: Ignis, grādo, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius, montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri, bestię & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennatæ. Cuncta igitur quæ subsistunt, verbum dei faciunt, bruta vtiq; ratione carentia, sensibilia atq; insensibilia, & nos quos ille intellectu donauit, veritatis cognitione illuminauit, æternis bonis dignos reddidit, nō faciemus? Creatori,

Esaiæ. 20
Esaias.

Apostoli.
Actuū. 5.

Ioan. 15

Psal. 118

Psal. 148

tori, redemptori, saluatori nostro non parebimus? Non ille nostra indiget obedientia, sed nos illius indigemus imperio, qui ideo imperat aliquid, ut bona conferat obedientibus. Quæ autem his qui obediunt conferenda sunt, obedire nolentes mereri non poterunt. Qualia vero & quanta sint obedientium bona, docebo: si prius quibus post deum obediendum sit, viderimus.

Quorum imperio parendum sit.

Caput

X.

Roma 13

Titum. 3

OMnibus illis qui nobis iure præ sunt, obedire nos oportet, dum modo id iubeant, quod diuine non aduersatur iussioni, neque eorum qui præsidibus præsunt imperio. Ut semper maioribus honor deferatur in obediendo, dicente Apostolo: Omnis animæ potestatis sublimioribus subdito sit, non est enim potestas nisi a deo, quæ autem sunt, a deo ordinata sunt: itaque qui resistit potestati, dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi, inquit, damnationem acquirunt. Quoties ergo imperatum est, quod potestati quæ a deo est, conuenit, parere debemus ut deo. At vero cum male, impie, iniuste aliquid iussum fuerit, malignitati eius qui iussit resistendum est, neque quod fieri voluit faciendum. Talis quippe iussio nequaquam sequitur ordinem a deo datæ potestatis, sed eius qui abutitur potestate, prauitatem atque nequitiam. Idcirco idem apostolus ad Titum scribens non satis habuit dicere: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, sed subiunxit, ad omne opus bonum parato esse. Cum itaque potestas aliquid iusserit, subditi mens mature perpēdat, utrum bonum an malum sit quod iubetur, si bonum fuerit, pareat: si malum, parere caueat, ne deum offendant, quod si nec bonum nec malum videbitur, perinde ac si bonum esset obtemperet. Satis est enim si malum non est quod iubetur. Bonum autem etiam si iussum non fuerit, agere expediens erit. Bene enim agendo mala iubentem poteris contemnere. Vis, inquit, non timere potestatem? bene fac. Fieri quidem potest ut potestas male officio suo fungens aduersus innocentem seruiat,

DE CHARITATE LIBER VII.

liat, sed dominum audimus dicētem. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā autē non possunt occidere, sed eum potius timere, qui potest corpus & animam perdere in gehennā. Quid nocuit sanctis tyrannorū impietas deos eorū contēnentibus? Quibus illi vitā hanc breuē & caducam abstulerunt, ijs deus dedit stabilem & æternam. Quos illi supplicijs affecerunt, eos deus pennis gloriæ immensiq; gaudiū corona insigniuit. Igitur sicut res ēta honestaq; iubentis præsidis imperiū totis viribus exequi debemus, ita iniqua turpiaq; imperantis minas intrepide cōtemnere. Sed rursus apostoli præceptum est: Serui obedire dominis carnalibus cum timore & sinceritate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, id est laudem, fauorem vel hominum aucupantes, sed vt serui Christi facientes voluntatem dei ex animo, seruientes sicut domino & nō hominibus. Dominis igitur fideliter vt deo seruendum est, prompteq; obtemperandum, q̄diu iussa eorum cum dei cōcordent voluntate, nec ab æquo honestoq; videantur discrepare. Et si carnalibus dominis tanta animi sollicitudine obediendum sit, quanto magis domino spiritali, qui animarum nostrarum curam gerit, & illa duntaxat iubet quæ magis ad consequendam pertinent salutē. Recte itaq; hortatur nos Apostolus & ait: Obedite præpositis vestris & subiaceite eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Pontifici maximo ante alios parendum est: CHRISTI enim vicem gerit in terra. Deinde ab illo vt nostro conuentui præsent constitutis, omnibus denique qui ex eius auctoritate ius habent, quod volunt nobis imperandi, vt deo erit obediendum, semper tamen habita superiorum ratione, ne forte dum minoribus obedimus, eos quibus & ipsi obedire debent offendamus. Deinde parentibus nostris obedire nos & natura suadet, & diuina lex iubet. Vnde apostolus: Filij, inquit, obedite parentibus vestris in domino, hoc enim est iustum: honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primū in promissione, vt bene sit tibi, & longæuus sis super terram.

Matth. 10

Ephes. 6

Hebræ. 13

Ephes. 6

Cap.X.

MARCI MARVLI

Psal. 26
Fili Jonada-
dab.

Hiere. 35

Psal. 39.

1. Reg. 15

Eccle. 35

1. Cor. 7

Iacob. 2

terram. Non utiq; super hanc terram, in qua & obediens
tes possunt cito mori, & inobedientes diu viuere, sed sus-
per illam de qua propheta dixit: Credo videre bona do-
mini in terra viuētium. Quod etiam filijs Ionadab a do-
mino promissum fuisse credimus. Vt enim præceptum pa-
tris perficerent, vini potu abstinebant, & meruerunt audi-
re domino dicente: Non deficiet vir de stirpe Ionadab si-
lij Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus. Tunc
autem conspectum domini merebimur, cum totius obe-
dientiae nostrae vnus finis fuerit, vt videlicet hominibus
obediendo deo placeamus. Qui enim ideo alicuius iussis
obtemperant, vt ab eo mercedē capiāt, mercenarij sunt,
& qui parent metuēdo, ne quid mali patiātur serui sunt.
Is vero qui neq; spe præmi, neq; timore supplicij, sed so-
lo dei amore se subijcit ad obediendum alijs, non merce-
narius neque seruus est, sed potius filius patri æterno per
petua charitate deuinctus. Atq; ideo quidem voluntarie
seruit, sponte obtemperat, nihil in quo deo gratificari se
censet, agit inuitus. Hic certe cum psalmista sancto cons-
cinere poterit: Vt faciam voluntatem tuam deus meus
volui. Tunc demum vera perfectaq; obedientia est, cum
nostra voluntas ex dei pendet voluntate. Cum videlicet
quod ipse præcipit, facimus, non quod caro ad malū pro-
na suggerit. De isto obedientiae genere est dictum: Meli-
or est obedientia q̄ victimæ, & auscultare magis q̄ offer-
re adipem arietum. Et alibi: Sacrificium solutare est, attē-
dere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Quoniā
autem nihil mali est, quod lex diuina non prohibeat, ne-
que boni quod non imperet vel præcipiat, omnium pror-
sus abstinentia vitiorum, omniumq; exercitatio virtutū
obedientia est, ita vt ne fidei quidem sacramenta prodes-
runt nobis, nisi ipsam obedientiae coluerimus virtutem.
Vnde gentium apostolus Paulus: Circuncisio, inquit, ni-
hil est, & præputium nihil est, sed observatio mandato-
rum. Et Iacobus apostolus: Fides si non habeat opera,
mortua est in semetipsa.

De obedientium præmio, Cap. XI.

Videamus

DE CHARITATE LIBER VII.

Videamus nunc quæ nam bona pollicetur obediē-
tibus dominus. Obediens inter aduersa securus
est, dicente dei sapientia: Qui me audierit, absque
terrore quiescet, & abundantia perfruetur, malorum ti-
more sublato. In Ecclesiaste quoq; dicitur: Qui custodit
præceptum, nō experietur quicq; mali. Iustus enim & ad-
uersa bene cedunt, dum ea ferando superant. Huic simile
est quod in Esaia loquitur dñs, & ait: Si me audieritis, bo-
na terræ comedetis. At vero apostoli & sancti martyres
quos obedientes fuisse negare non possumus, angustias,
persecutiones, & supplicia passi sunt, quomodo ergo bo-
na terræ comederunt, cum tribulationes in vita tolera-
rint? bona igitur terræ illa esse reor, quæcunq; nobis ma-
teriam præbent exercendæ virtutis. Multa autem vulgo
bona putantur, quæ potius mala sunt, quia peccandi oc-
casionem licentiamq; suppeditant, vt sunt diuitiæ quæ
luxuriam alunt, & dignitates mundi atq; honores, quæ
superbiæ fomenta sunt. Post hæc in eodem propheta do-
minus ait ad domum Iacob: Vtinā attendisses mandata
mea, facta fuisset sicut flumen pax tua, & iustitia tua sicut
gurgies maris. Sed quæ pax erat discipulis Christi? quib;
ipse dixit: Ite, ecce ego mitto vos velut hagnos inter lus-
pos. Item, iniicient vobis manus suas & persecutur, tra-
dentes in synagogas & custodias, trahētes ad reges & præ-
sides propter nomen meum. Postremo ait: Eritis odio o-
mnibus hominibus propter nomen meum. Quæ est igitur
pax ista, quæ obedientibus promittitur, si Christi dis-
cipulis non pax sed opia hominum offeruntur? De inter-
riori ergo pace intelligendum est, quoniam obedientes
mandatis non perturbantur animo, sed semper in spe fu-
turi boni conquiescunt: ac tanto magis iustitiæ operibus
proficiunt, quanto minus præsentibus bonis delinuntur.
Longævitas etiam promissa est dicto audientibus,
quam quidem beatoris vitæ æternitatē interpretari pos-
sumus. Nulla enim felicitas est, in hac lachrymarum val-
le diu commorari. Illa ergo dierum longitudo quæ finē
non habet, ipsis qui obediunt proponitur: dicente ad So-
lomōnem domino; Si ambulaueris in vijs meis, & custo-

Prou. 1

Eccle. 8

Esaia. 1

Esaia. 48

Luca. 10

Luca. 21

3. Reg. 3

Cap. XI.

MARCI MARVLI

Leuit. 26

Deut. 7

2. Par. 25.

Amasias.

Psal. 30

Prouc. 21

1. Reg. 11

4. Reg. 10

dieris præcepta mea & mādāta mea, sicut ambulauit pater tuus longos faciam dies tuos. Victoria quoq; aduersus inimicos obedienti spondetur in Leuitico, vbi cūctis eis ex sententia successura recensentur, qui dei mandata obseruarint, atq; inter multa: Persequimini, inquit, inimicos vestros, & corruent coram vobis, eadem repetuntur in Deuteronomio. Et in Paralipomenon libro legimus: Amasiam regem Iuda cum Syris congressurum cētum talentis centum milia militum conduxisse, deinde vt viri dei iussis obediret, dimisisse conductitios, & cum paruo suorum numero ingentes hostium copias fudisse, victoriaq; potitum. Itaq; qui cum paucis vicit, victus cū multis fuisset si non obedisset. Dei quippe est (vt ibidem dicitur) & adiuuare & in fugam conuertere. Qui in psalmo ait: Si populus meus audisset me. Israel si in vijs meis ambulasset, pro nihilo forsitam inimicos eorum humiliaissem, & super tribulātes eos misissem manum meam. Præterea in Prouerbijis est dictum: Vir obediens loquitur victoriam. Porro prastantissima victoria illa est, quæ spirituales prosternuntur nequitie, caro inimica spiritui, & vtriq; diabolus, a quibus vinci perniciosissimū quidē est. Cæterum hos etiam facile subiugabimus, si obedientia sanctæ armis muniti fuerimus. Discant nunc reges terræ, cui & ipsi parere debeant. Regni stabilimētum est obseruatio mandatorum dei. Sic enim ait dominus ad Hie roboam: Si audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in vijs meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificaui Dauid domum, & tradam tibi Israel. Ad Iehu quoq; regem Israel locutus est: Quia studiose egisti quod rectū erat, & placebat in oculis meis & omnia quæ erāt in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsq; ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Magis tamen necessarium est hominis regnum, nosse seipsum regere, & animi motibus cum ratione imperare: Nec mirum q̄ obedientia meritis to regna conseruentur, quandoquidem nihil est, quod obediens

DE CHARITATE LIBER VII.

obediētium precibus denegetur. In psalmo legimus: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Quare autem hæc continuo subiunxit: Custodiebāt testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Eadem Ioannis apostoli sententia est in epistola dicentis: Quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. Obedientia postremo facit, ut inter amicos & discipulos Christi censerī mereamur, postea tandem cum Christo quoque beati futuri. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Alibi autem ait: Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. Vis audire maius his? Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est. Ad beatitudinis autem promissionem pertinet, quod Hieremia clamās ait: Audite vocem meam, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in via quam mandauī vobis, ut bene sit vobis. Hoc apertius discimus in euangelio, dicente saluatore: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et iterum: Oves meæ, inquit, vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Cauillabitur aliquis & dicet: Deo & Christo obediētibus talia promittuntur, non his qui episcopis vel sibi præfectis parēt. Audiatur ergo ipsum dominum ad illos quibus ecclesiam commendabat dicentem: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Deo igitur patri te o monache obedisse existima, cum seniori tuo obedieris: & bonorum quæ hæcenus dicta sunt, te compotem fore spera, securitatis, pacis iustitiæ longæuitatis, victoriæ, regni, exauditionis, cum Christo amoris, in deo beatitudinis.

Psal. 98

1. Ioan. 1

Ioan. 15

Ioan. 8

Matth. 15

Hierem.

Ioan. 8

Ioan. 10

Lucæ. 10

De inobediētiā poena.

Caput

XII.

GG 3

E

ET cum tot bona obedientium sint, hand dubium quin totidem mala eorū, qui obedire contemnūt, habeantur. Ex his aliqua nunc breuiter perstringenda sunt, quo diligentius ad obedientiæ opus accingamur, cum cognouerimus quā acerbe contumacium atque proteruorum inobedientia plectatur. De illis qui mandata dei contempserunt. primi Adam & Eua de paradiso eiecti laboribus, miserijs, morti subduntur, non solū ipsi, sed etiam omnis eorum posteritas penitus perisset, nisi pro illorum inobedientia Christi saluatoris obedientia satisfecisset. Israelitico populo exilio fuere gētes, quas domino deliri iubente, ipsi per inobedientiam reseruauerant, neque ut iussi fuerunt interfecerant. Regnum Iudæ a Saule ad aliam transfertur domum: quia contra mandatorum domini Agago Amalechitarum regi capto pepercit, mox enim ipso a Palæstininis victo atque intercepto: Dauid domini iussu rex creatus est. Propheta missus in Bethel ut aduersa denunciaret domui Hieroboam, & antequam Hierosolymā redisset, ne quid gustaret iussus, comedit & bibit: cuncti iter suum arripuisset, a leone oppressus in via, suffocatur, dicente domino: Quoniam nō obedisti sermoni meo, non infereris in sepuchrum patrum tuorum. Anathemate interdictum fuerat, ne quis Hierichuntem solo equatam rursus erigeret. Ahiel de Bethel quoniam id præsumpsit, vna cum liberis repentina morte sublati sunt. In Assyrios qui Samariæ resederant, leonū feritas grassabatur, quia deum Israel contempserant. Idcirco in Esaia dicitur: Vt qui contradicit factori suo & in euangelio ipse factor noster ac dñs: Qui spernit me, inquit, & non recipit verba mea, habet qui iudicet eum, hoc est, condemnet, iuxta illud: Linguis suis dolose agebant, iudica illos deus, & in multis alijs scripturæ locis iudicare positum est pro damnare. Sedechias etiam quem Nabuchodonosor victis Hierosolymis regem constituerat, domino non obediuit, neque serui eius, neque populus terræ, & a rege quoque defecit, ob hoc Chaldæi capta vrbe, ipsosque cum suis comprehenso, & ad regem perducto, liberos eius trucidarunt, & ipsi oculos eruerunt, atque catenis

vinctum.

DE CHARITATE LIBER VII.

vinctum Babylonē vna cū reliquis omnibus abduxerūt. Tantæ illi calamitati fuit, domini monitis non obedisse. Ceterū non minoris criminis reus est, qui nō paret illis, qui a deo destinantur vel constituuntur, vt instruant nos aliquid ac doceant, siue vt præsint nobis atq; imperent. Hi sunt primo angelici de cælo spirit⁹, deinde pōtiffices, prophetae, principes, genitores, mariti, & omnes qui vel publico vel priuato iure preferuntur atq; præstant. Angelis non obediuit vxor Loth, cum de Sodomis fugerent, admonita enim ne post se respiceret, respexit, & conuersa est in statuam salis, non quod ipsa sapiens esset (sal em̃ sapientiam desinat) sed quod alijs ad cauendum inobedientia vitium sapientiam ministraret, suo casu omnes deterrendo. Pontifici autem & principi dicto audientes non fuere illi, quos vlscisci volēs dominus, ait: Separetur omnis multitudo a tabernaculis Chora. Dathan & Abiron, quoniam vocati a Mose & Aaron, responderunt, non venimus. Tunc illi viui terræhiatu absorpti sunt. In lege quoque qui noluerit exequi sacerdotis imperium, morte affici iubetur. Et in euangelio non acquiscens ius ecclesiæ, pro ethnico habendus est & puplicano. Apostolis item præcipit dominus, dicens: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii quàm illi ciuitati. Hi quippe qui prædicationes audierunt, miracula viderunt, religionem receperunt, si carni magis q̃ spiritui obsequentes fuerint, grauius punientur, q̃ illi quibus nō est prædicatum. Prophetis etiam vel doctoribus probatis ac sanctis, qui nos recte atq; fideliter instruunt, nolle obedire damnable est. Quendam dum iter ageret, & propheta iubeti vulnus infligere recusaret, proinus leonis moribus peremptum legimus: quod futurum ipse propheta docuerat, dicens: Quia noluisti audire vocem domini, ecce recedes, & percutiet te leo. Ad loam regem & populū Iuda, quia post gentilium ritum conuersi fuerant mittebat dominus prophetas vt reuerteretur, tantum autem

Gene. 19

Num. 15

Deute. 14

Matth. 18

Matth. 10

3. Reg. 20

2. Para. 24

- abfuit vt obedirent. vt etiam ad fe miffis necem inferrēt. Etenim Zachariam Ioaida sacerdotis filium propheta-
tem lapidibus in atrio templi obruerunt, rege ipfo iubē-
te. Sed non multo poft maxima pars illorum in praelio
a Syris prostrata, & rex a feruis fuis domi interemptus,
pœnas dedere. Amafias rex Iuda cum obediuit prophe-
tæ, de hoftibus triumphauit: cum obedire noluit, victus
eft. Deinde fuorum etiam infidijs exceptus atque perem-
ptus. Et nos profecto fi noftris prophetis, id eft, diuinū
verbi præceptoribus non paruimus, deo vlcifcente pe-
rire neceffe erit, & ifti qui nunc noftræ falutis confulto-
res funt, in die iudicij erunt accufatores. Cecinimus vo-
bis dicent, & non faltafis: lamentauimus, & non plan-
xiftis: neque virtutis exhortationes admittendo, neque
poft peccatum pœnitentiam fufcipiendo. Dominis præ-
terea fuae præfectis non iniqua iubentibus obtemperare
nolle perniciofum eft. Saulis regis filius Ionathas, nesci-
us regij edicti, quo cautum erat, ne quis prius aliquid gu-
ftaret, quàm cum inimicis confingeretur, de fauo mellis
cafu reperto comedit: & cum ob hoc regi de euentu bel-
li confultenti dominus non daret refponfum, Ionathas
morti addicitur, fed quoniam ignoratione excufabatur
populo intercedente liberatus eft. Quod fi etiam ignorā-
ter peccanti irafcitur deus, quāto magis ei qui fciens pru-
densq; delinquit: & præfidum fuorum cūtumaciter fper-
nit imperia: Spennenda tamen funt, fi impia fuerint: ficu-
ti fuere Pharaonis regis, cum obftetricibus imponeret,
vt Hebræarum mulierum mafculos foetus inter obftetri-
candum præfocarent: quibus (vt ait fcriptura) quoniam
regi non paruimus, benefecit dominus. Cum enim illi-
cita iubentur, tunc deo, non hominibus erit obedi-
endum. Parentibus quoque non inhonetta imperantibus
obfequium obedientiamq; denegare, mortiferum habe-
tur, iubente lege filium contumacem, proteruum, moni-
ta patris & matris non audientem, lapidibus obrui. Ad
hæc fi longitudo vitæ promittitur reuerenti patrem ac
matrem, nōne mors manet illi, qui per inobedi-
entiam parentes offendit. Vnde Solomō in Prouerbij: ait:
Qui

DE CHARITATE LIBER VII.

Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix. Vxor etiam, si matri iussionibus non indignis renuerit obtemperare, peccabit. Cui a domino est dictum: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui, hoc Paulus apostolus affirmat ad Corinthios, dicens: Omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, & ad Ephesios: Mulieres viris suis subditę sint domino, & ad Colossenses: Mulieres, subditę estote viris, sicut oportet in domino. Idem astruit ipse apostolorum princeps Petrus: Et mulieres (inquit) subditę sint viris suis. Certe non aliam ob causam ab Assuero Persarum rege Vasthim repudiatem legimus, nisi quia per internuncios ob illo vocata, venire contempsit, & hoc quidem egit ille sapientissimi consilium secutus, vt omnes mulieres discant deferre honorem viris, & non minus obedientiam quam fidę præstare, Quod si omnium de quibus locuti sumus, iussioni ac mandatis nos parere atque obsequi diuina lex iubet, profecto qui illis obedierit, ne deo quidem obedisse conuincetur. Et cum dictum sit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nonne obedientiam minus seruans ingreditur ad mortem, & vitę expers in interitum corruet sempiternum? Quid est enim quod Psalmista in feruore spiritus dominum affatur, & ait: Maledicti qui declinant a mandatis tuis, nisi quia mandato declinantes cum illis futuri sint, quibus dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius? Cuique dicat dominus: Obedientiam volo & non sacrificium, quid quæso prodest hostias orationesque offerre, & ei quę laudas, quem deprecaris, cui supplicas, obedire nolle? Iure igitur ac merito seruus ille qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Multis non ad numerum refertur, qui infinitus est in inferno, sed ad plagarum grauitatem, qua sola inter se differunt poenę damnantorum, vt qui magis peccauit, acrius torqueatur. Non solum igitur poenis æternis, verumetiam amarissimis afficiuntur & illi, qui cognouerunt, & non obedierunt. Porro vt omnia mala quę contumacibus proposita sunt

Gene. 3

1. Cor. 11

Ephes. 5
Coloss. 3

1. Petri. 3

Hester. 8

Psal. 118

Lucæ. 13

Cap. XIII.

MARCI MARVLI

Matth. 26.

Ioan. 14

effugiamus, & simul bona cōsequamur sempiterna: Christus dominus vt in omnib⁹, ita & hac in parte nobis imitandus est. Ipse ad patrem: Non sicut ego volo, inquit, sed sicut tu. Et alibi: Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Christus itaq; dominus noster factus est obediens vñ que ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus exaltauit illum. Si ergo cum Christo exaltari cupimus in gloria, cum Christo prius prosternamur in humilitate, deo ante omnia obediendo, deinde hominibus illis, quorum iussa exequentes domino seruimus. Illorum voluntatem nostræ voluntati semper præferamus.

De patientia calūniæ.

Cap. XIII.

Profecto si humiles, si obediens fuerimus, erimus etiam in omnibus patientes. Nihil erit quod illius turbare mentem poterit, qui se totum diuinæ subderit voluntati. Non igitur incongruum erit, si nunc de patientiæ virtute verba fecerimus: Patientia est animi quædam constantia, quam nec iniuriæ irritare, nec incōmoda queunt frangere. Patientia semper iuncta fortitudini est, ita vt mutua inter se ope cōnexa, & iniurias quidem submisisse ferant, & aduersa alacriter tolerēt. Hoc totum autem qualecunq; sit, vñ nunc concedamus patientiæ, quandoquidem tam hominum iniurias, q̃ casus aduersos pati dicimur, cum acciderint. Primū igitur vt in omnibus patientiam conseruemus, meminerimus, nulum omnino ea in re malum esse, quā non offenditur animus noster, quid est autem quo ille offendi queat, præter peccatum? Solum ergo peccatum cauendum nobis erit, quia malum est. Cætera quecunq; contigerint: æquo animo ferenda, quia nec bona, nec mala sunt, sed inter bonum malūq; media, quibus si applicueris virtutē, bona erunt: sin vitium, mala quidem, veluti aquæ potus cū vinum additur, sapit: cum venenum, interimit. Ita sane aduersis rebus quoties animi patientiā accommodauerimus, non solum non nocebunt, sed etiam proderunt, ita vt materiam nobis suppeditent sperandæ beatitatis. Apostolica quippe sententiā est, per multas tribulationes oportere

Actu. 14

DE CHARITATE LIBER VII.

oportere nos introire in regnum dei. In psalmo quoque patientibus dicitur: Surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. Breue est quod patimur, æternū quod speramus Ideo Ecclesiasticus ait: Vsq̃ue ad tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucūditatis. Et Apostolus: Existimo, inquit, quod non sint condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in nobis quamobrem idem exclamat, & ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustias, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Patienter ille quidem talia pertulit pro Christi nomine, nūc cum Christo bonis fruitor sempiternis. Quid ergo tam graue, tam triste atq; acerbū esse potest, quod non sit libenter subeundum proposito tanto præmio? Si persecutione inquietaris, audi dominum dicentem: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si verbis petulantibus lacereris. Beati estis, inquit, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mētientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. In perferendis igitur calumnijs imitemur Mosi māfuetudinē, pro illis a quibus procaciter iactatus fuerat, sollicitus orauit, precibusq; eius annuens dominus Mariam quæ de illo immodestius oblocuta fuerat, lepra exulceratam sanitati restituit. Imitemur Saulis equanimitatem, qui iam rex creatus cum ab inuidis proprio afficeretur, dissimulauit se audire, & stipatores suos qui vlcisci volebant iniuriam, prohibuit quidem, abstinentq; vindictā. Imitemur & Dauidis humilitatem, qui Semei non modo maledictis, verumetiā lapidum ictu se prouocantē lædi vetuit, atq; inoffensum dimisit Cum em̃ filij Absalonis premeretur seditione, Forte, inquit, respiciet dñs afflictionem meā, & reddet mihi bonū pro maledictione hac. Imitemur & Saram Raguelis filiam, quæ quoniā antequā ducta esset, septem maritos amiserat, ab ancillis interfecitrix viroꝝ suoꝝ inique compellabatur eaꝝ tamen petulantia tacita sustinuit, tātum dñm precata, vt̃ se ista contumelia liberaret, exaudita octauo

GG s viro

Ppsal. 126

Eccle. 1

Roma 8

Ibidem.

Matth. 5

Moser.

Nume. 12

1. Reg. 10

& 11

Saul.

2. Reg. 16

Dauid.

Tobi. 4

Saraa.

Psal. 37

Mat. 15
Chananaea.

viro desponsatur, Tobia iuniori, dominoq; fauente cū illo feliciter vixit. Tu quoq; beatus eris & preces tuæ ad aures domini sabbaoth peruenient, si cum psalmista dicere poteris: Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur, ego autem tanq; surdus nō audiebam, & sicut mutus non aperiens os suū & factus sum sicut homo nō audiens, & nō habens in ore suo redargutiones, qm̄ in te domine speraui, tu exaudies me domine deus meus. Sic certe exaudita est Chananaea mulier pro filia supplicās, quādo canibus comparata huili responso intimam cordis patientiam indicauit.

De patientia persecutionis. Ca. XIII.

1. Tim. 3

Mat. 12
Ioan. 9

Ioan. 13

PAuli apostoli, in quo Christus loquebatur, sententia est: Omnes qui pie volūt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Quid ergo de aliis inuidia querimur, si ea ipsa testis est nostrę in deum pietatis ac religionis? Dominus noster Iesus Christus malorum inuidiam passus est. Cū ab hominibus expelleret immundos spiritus, dixerūt: In Beelzebub eiicit demonia. Idem sola verbi virtute morbos curat, mortuos suscitatur, & aiunt: Non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit. Si ergo benefactis male audit iustus & innocens dominus, quare cū detractiones accipit, irascitur peccator seruus? Ille apostolus suis dicebat: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit: si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret: quia vero de mūdo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mūdo. Quoties ergo patimur quę in carne passus est deus filius, quę passi sunt electi serui eius, æquo animo toleremus. Non est seruus maior domino suo, aut fateamur nos, qui multorum criminum conscii sumus, indignos esse iniuria, & illum dignum qui peccatum non fecit: vel illos qui spiritus sancto repleti erant, & tamen infestationibus impiorum hominum carere non poterant. Quod certe fateri nemo, nisi stultissimus fuerit, potest. Dominus igitur omnium innocentissimus, omnium optimus, falsis criminationibus circumuenitur & tacet, accusatur & nihil

DE CHARITATE LIBER VII.

nihil respondet, ab hominibus diiudicatur hominum angelorumq; conditor atq; dominator & sustinet. Nos vero in peccatis geniti, in vanitatibus enutriti, nos inquam omnibus iniurijs digni, etiam ad leues offensas excādes-
 scimus, ringimur, furore replemur. Quod si paulo dilige-
 tius cōscientiam nostram examinabimus, inueniemus, nihil mali nobis non iure ac merito accidere. Nam licet illum à quo accepimus iniuriam nunq̃ offenderimus, of-
 fendimus tamē deum in multis. Ideo quicquid etiam ab illis quos nō læsimus patimur, ex iusto dei iudicio proue-
 nire, sciamus, feramusq; moliter ac modeste. iuxta illud Micheæ prophetæ: Iram domini portabo, quoniam pec-
 caui ei, donec causam meā iudicet, & faciat iudicium me-
 um, & educet me in lucem, & videbo iustitiam eius. Iram
 ergo dñi perquam humiliter toleremus, quia peccauim⁹
 tunc autē ab eo speremus lucē, cum per peccatorū pœni-
 tentiam iratum placauerimus. Neq; em̃ aliter egit latro
 in cruce, cū fateretur iuste se pati & digna factis recipere,
 & conuersus ad suluatorem clamaret: Memento mei do-
 mine cum veneris in regnum tuum. Ob quā tolerantia
 subiectionem meruit & ipse inuitari ad lucē, domino res-
 pondente: Hodie mecum erts in paradiso. Tunc omnis
 pœna illa delinquētis versa est in gloriā pœnitentis cū se
 pœna dignū diceret, se q̃ illi peccauerat, cōmēdaret. Por-
 ro quādo inimici inuidia vitę tuę insidiatur, propone tibi
 illam erga Saulem regem Davidis patientiā, Sēpius ab
 ipso ad necem petitus fugiendo declinabat periculū. Bis
 quidem potuit capitalem inimicū suū interimere manu,
 sed noluit. Qua constantia dignissimus visus est, qui ei in
 regno succederit. Vnde confidenter postea locutus est: Si
 reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab ini-
 micis meis inanis. Et iteq; Cum ijs qui oderūt pacem erā
 pacificus. Hoc plane patientiæ genus cōmendatum est no-
 bis in euāgelto, domino dicēte: Diligite inimicos vestros,
 benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequenti-
 bus & calumniātib; vos, vt sitis filij patris vestri, qui in
 cœlis est. Qui ergo pax patiens fuerit, qui odientem non
 dilexerit, qui deniq; pro iniuria beneficium beneuolen-
 tiamq;

Miche. 7

David

Psal. 7

Psal. 116

Matt. 5

tiamq; non reddiderit, patris cœlestis filius esse non poterit. Ille solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, vt doceat te omnes diligere, neminem lædere, nullam appetere vindictam cum offensus fueris, sed potius offensa te dignum iudicare. Hæc humilitatis, hæc paciētiæ virtus est. Virtus autem (vt Apostolo placet) in infirmitate perficitur. Vbi exerceres paciētiæ virtutem, si nemo esset qui aduersaretur, qui inuideret, qui hostiliter infestaret. Ob hoc igitur etiam malos esse permittit deus, vt per eos boni exerceantur, & ad perfectionem vitæ perueniant, odiâ hominum non vindicando, sed sustinendo.

De patientia ingrati tudinis, percussionis, & bonorum ablationis.

Caput XV.

Sed ab illis, inquires, quib⁹ in primis obsecutus sum, in quos beneficia plurima contuli, patior iniuriam & quos mihi semper amicissimos fore sperabā, eorum odia sustineo, magisq; me angit ipsorum ingrati tudo q̃ offensa. At etiā Christus dominus tuus quos venert saluare, ab ijs passus est necem. Christi quoq; apostoli, quibus viam veritatis monstrabant, vt credendo beatitudinem consequerentur, ab illis ludibria, verbera, mortē sustinuerunt. Vis tu non amittere bonū quod feceris? æquo animo feras & ingratos, magisq; tibi proderit paciētia tua, q̃ nocebit illorum perfidia. Ad hæc si etiā verberibus afficeris, si opibus exueris, si torqueris & ad mortem posceris, talia sancti martyres perpeffi sunt, talia pro nobis dominus & saluator noster nō inuitus tolerauit. Deniq; nullus vnquam sanctorum vindictā appetiit, sed omnes pro malo bonum reddere semper conati. Vir dei in Bethel manum Hieroboami regis aduersum se indigne extēdā, atq; ideo statim arefactā, fufis pro illo precibus restituit sanitati. Stephanus pro illis a quibus lapidabatur orauit, sicut & pro suis crucifixoribus dominus, ne illis imputaretur ad peccatum, quod ignoranter commississent. Iube

3. Reg. 13

Stephan⁹.

Act. 6. & 7

DE CHARITATE LIBER VII.

mur præterea maxillam nostram alapa percutientibus & alteram offerre, vt semper parati simus pro veritate, pro iustitia, pro nomine domini Iesu plura pati q̃ patimur. Alapa ille à seruo percussus non percussit, sed humiliter responso ruborem iniecit percussori, arguens atq; cōuincens quod percusserit innocentem. Apostolus Corinthiorum tolerantiam laudat, dicens: Libenter suffertis in spiritibus, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in seruitutē redegit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis ex tollitur, si quis in faciem vos cedit: utq; illi magis in proposito confirmetur suarum passionum catalogum contexit dicēs, exercitum se fatigatumq; fuisse in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis, inquit, quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragiū feci, nocte ac die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate. Quod si vas electionis tantā ac talia pertulerit, quid indignatur vas iræ, si quid eiusmodi sibi acciderit? Quando tibi prædia & opes auferuntur, dominici præcepti recordare: Qui vult, inquit, tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: hoc est, paratus esto plura potius perdere ad conseruandam animi patientiam, q̃ ad infringendam altercationibus deseruire. Eundem sensum habet quod in Luca dicitur: Qui aufert que tua sunt, ne repetas: ne fortē repetendo & raptor em irrites, & tuam in domino cōturbes quietem. Patientia enim pauperum (vt in Psalmo habetur) non peribit in finem. Si tamen sine lite reparari res poterit, non prohiberis exigere, immo debes, non tam tua q̃ eius qui rapuit causa, ne videlicet ille alienum iniuste possidendo pereat. Nam & Tobias in deum pientissimus pecuniam sub chirographo creditam, à Cabelo exegit: neque opus reprehendi potest, quod Raphaelē angelo adiunxit

Luc. 23
Ioan. 1
2. Cor. 11

Mat. 5

Luc. 6

Psal. 9

Tobias. 8

4. Reg. 20
Esaia. 39

Mat. 19

Psal. 36

uante peractum fuisse constat. Tunc igitur non erit rem
 ablatam repetendi locus, cum per iram delinquendi im-
 minet periculum. Cum hoc contigerit, tam lente ferendū
 erit damnum, quā suum tulit Ezechias Hierosolymarū mul-
 tæ sanctitatis rex. Cum enim per prophetam didicisset, os
 mnam gazam quam legatis regis Babyloniorum gloriam
 bundus ostētauerat, ad Babylonios quoque transferendā,
 non est animo turbatus, nec tristitia deiectus, sed volun-
 tati domini nihil refragatus, Bonus (inquit) sermo domi-
 ni, sit tantum pax & veritas in diebus meis. Quid tu tan-
 dem quæreris opes tibi ereptas, quas Christus dñs aposto-
 lis suis interdixit, quas plurimi vt liberius expeditiusque
 deo seruirent, sponte abiecerunt? Letare potius oblata
 tibi occasionem vitæ perfectioris ineundæ, dicente dño:
 Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da paupe-
 ribus, & veni sequere me. Letare quod tibi impedimenta sub-
 lata sint sequendi illū, qui sequētibz se nō terrenas opes
 largitur, sed cœlestes: nō fragiles, sed æternas. Crede igit
 propheta dicenti: Melius est modicum iusto super diui-
 tias peccatorum multas.

De patientia morbi & aduersitatum.

Caput XVI.

SIqua preterea corporis ægritudine laboras, & mor-
 bo vehementer afficeris, caue ne per impatientiam
 deum offendas, & grauius animo agrotare incipias
 quā corpore. Corpus hominis fictile vas est, corruptiōi ob-
 noxium, solutioni proximum, morti semper opportunū
 Quod etiam si nulla aduersa infestet valetudo, senius ta-
 men ætas carpendo consumit. Thesaurus autem in vase
 isto fragili animus est, quē nulla vis potest offendere præ-
 ter peccatum. Peccas autem, si morbi molestiam fers im-
 patienter. Quæ igitur dementia est, cum corpus languore
 torquetur, committere vt etiam animus impatiētia peste
 lædatur? Gratias deo age æger, gratias age sanus, & toles-
 ranter merito ad æternam peruenies salutē, vbi nec mor-
 bos ultra timebis, nec mortem. Hec sunt illa duplicia, quæ
 accepisse lob memoratur post humiliter toleratas ærum-
 nas.

DE CHARITATE LIBER VII.

nas. Cum enim ditissimus inter municipes suos fortunatissimusq; esset, amisit simul facultates, iumenta, seruos, liberos, omnium in suo corpore membrorum sanitatē, & tamen nihil interea stultum de ore eius prodijt. sed, Si bona (inquit) de manu domini accepimus, mala quare non toleremus? Dominus dedit, dominus abstulit. sicut domino placuit, ita factum est: Sit nomen domini benedictum. Tobias inter omnes, qui de Samaria in Assyriam translati fuerāt, pietate notus, casu cecus efficitur: sed qui melius animo quā oculis cernebat, non fuit ideo tardior in proposito virtutis, sed feruētior. Oculis captus gratias egit deo, fideliterq; ei seruiens, vt antea fecerat, nihil commisit, quo ea calamitas ipsi grauis esse videretur. Flesse vero & orasse fertur Ezechias, nō tamē ob ægritudinē in qua erat, sed propter mortē quā formidabat, incertus de dei iudicio. neq; em̄ ante dicitur cōtristatus q̄ audisset. Dispone domui tuæ, quia morte morieris tu, & nō viues. Præterea q̄ paruo nocumento sint homini morbus & inopia, Lazari mēdici hulcerib⁹ pleni exitus probauit. exitu tēporis momēto miser fuit, si miser dici debet qui nō peccat, sed mox à corpore secedēs, ab angelis trāslatus est ad æternæ felicitatis locum, omni prorsus liber molestia repletusq; lætitiā ineffabiliū bonorū. Quicquid ergo nobis ad beatitudinē transiturus non videtur viā impedire, tolerabile est, & iustæ querelæ causam dum virtuti nihil officit, excludit. Ad illa veniamus, quæ falso fortuita mala nuncupantur, cū nihil sit quod nō prouidentia diuina cōtingat. Ea sunt terræ marisq; pericula, proscriptiōes, exilia, carceres, tormēta, cædes, incendia, cæteraq; id genus multa: Quæ vt fortiter perferantur, primo sciendū, aduersa quæq; in hac vita necessario euenire, & tā bonis q̄ malis esse communia: sed iustis bona esse, iniustis vero mala si modo castigati nō se correxerint. Porro istæ aduersitatum causæ sunt. Iustis ideo accidunt, vt per patientiæ virtutem maiora mereantur præmia, ac ne forte prospero rerum successu elati labant. Vñ colaphizatus est Paul⁹, ne magnitudine reuelationū extolleretur: afflicti martyres vt cumulati⁹ remunerarētur. Iniustis aut̄ ob hoc tristitia

Luc. 22

Tob. 2

Esaia. 37

Ibidem.

Lazarus.
Luc. 16

Paulus.

contin.

contingunt, vt ad iustitiam reuertantur: & si redire noluerint, iuste condemnentur, æternisq; mancipentur supplicijs, quorum duritia temporalibus contusa malis, mollescere nequiuit. Si aduersa pateris, & scripturæ diuinæ fidei præstas, negare nō potes, q̄ a domino diligaris. Ego quos amo, inquit, arguo & castigo. Testimonium igitur diuini erga te amoris habes, quoties aduersis concuteris, quoties calamitatum procellis iactaris. Fruantur suis delictis luxuriosi, tu vero domino tuo placere studens, asperitatibus te exerce. Arcta enim & angusta via est, quæ ducit ad salutem, lata atq; ampla quæ mittit in perditionē. hinc est q̄ sanctissimi homines prospera mūdi contemnentes, renunciātesq; presentibus bonis, tolerant spontaneā paupertatem, ieiunant, esuriunt, sitiunt, algent, vigilant orant, peregrinantur, laborant, nunquam conualescunt vt per dura atq; aspera victis voluptatum illecebris, debita virtuti premia percipiant, & pro breui afflictione æternam capiant beatitudinem. Corripiamur ergo a domino, ne cum hoc mundo damnemur. Pugnemus cum calamitatibus, vt cum vicerimus, coronemur. Nauigantium ars atq; doctrina nō in tranquillo, sed in tempestate probatur. Militis virtus in certaminis discrimine noscitur. Christianus an deū diligat, diuersitatibus experitur. Nec potest esse Christi famulus, qui cum illo laboriosa atque difficilia subire recusarit. Qui non baiulat, inquit, crucē suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus, & iterum: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Eis quoq; qui in regno ipsius ad dexteram & sinistram suam sedere petierāt respondit: Potestis bibere calicem, quē ego biturus sum? docens gloriæ suæ consortem fieri non debere, qui passionum suarum se non fecerit participem. Hæc itaq; crux, & hic calix, sunt stigmata illa domini nostri Iesu Christi, quæ se in suo corpore portare Apostolus gloriabatur, dicens: Vsq; ad hanc oram & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimur: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur,

DE CHARITATE LIBER VII.

namur, & obsecramus: tanq̃ purgamēta huius mūdi faci-
 sumus oīm, peripsēma vsq; adhuc. Si qua talia tibi ca-
 su cōtingant, qua multi pro Christo spōte subire solent,
 de necessitate fac voluntatem, libenter cuncta sustinēdo
 quorū patientia domino tuo te rēditura sit chariorem.
 Beatus eris si cum propheta dicere poteris: Probasti cor
 meum deus, & visitasti nocte: igne me examinasti, & nō
 est inuenta in me iniquitas, vt magis ad probationem tri-
 bulatio incumbat, q̃ ad correptionē. In illa em̃ iusti gau-
 dent, dicētes: Qm̃ probasti nos deus, igne nos examinasti
 sicut examinatur argentum. Et qm̃ aduersitatum patien-
 tiam sequitur consolatio. Transiuimus (inquiunt) per ig-
 nem & aquam, & reduxisti nos in refrigerium.

Psal. 16

Psal. 67

Quantū profint res aduersæ. Ca. XVII.

Prosunt igitur, non obsunt aduersa, si æquo animo
 perferantur. Si enim assuesces ferre diffīlia. que sa-
 cilia sunt ferēs leuius. Deinde per patientiā aduer-
 sitatum pro delictis facimus satis, qm̃ que per voluptatū
 blandimenta perpetrantur, per contrariū doloris tolera-
 tionē purgari dedit. Et cū hoc contigerit, tunc est dñs,
 ignis confians, vt Malachias ait, & quasi herba fullonum
 excoquens & emundans quicq̃ in nobis seculentiæ for-
 disq; restabat. Ad hæc, in tribulationibus ardentius ad
 supplicādum accedimns, prōptius ad exercenda pietatis
 studia exurgimus, perseverantius de cœlestibus cogita-
 mus, hoc testatur David, dicens: Bonum mihi dñe q̃ hu-
 miliasti me, vt discam iustificationes tuas. Deniq; cū cala-
 mitatibus oppressi obsecram⁹, facilius exaudimur, eodē
 sancta attestante, cū ait: Ad dñm cum tribularer clama-
 ui, & exaudiuit me, Quod si vehementior ingruerit tem-
 pestas, orandū erit vt vel illa liberemur, vel vires nobis
 ad resistendum suppedientur, ipso dño precipiente ac di-
 cente: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, &
 honorificabis me. Et in alio psalmo: In tribulatiōe inuo-
 casti me, & liberaui te. Contingit præterea vt miseris gra-
 uati, ad illius opē confugiamus, de cuius bonitate eū sine
 his ageremus, parum recordabamur otiores abescentes ac

Mach. 3

Psal. 118

Psal. 119

Psal. 49

Psal. 80

HH delictis

Esaia 26

Mar. 5

Luca. 15

Manasses.

2 Para. 33

Hierem. 23

Actuū. 9

Actuū. 23

delictis. Esaias hoc docet, dicens: Domine, in angustia requisierūt te, & in euangelio, Geraseni non ante venisse referūt ad Iesum, quā iacturam passi fuissent porcorum. Nec filius luxuriosus prius ad patrem est reuersus, quā dilapidatis bonis, quē ab eo acceperat, cōpit esurire. Tūc autem & virtute magis proficimus, cum contra casus aduersos luctamur. Hic enim solus campus est constantiæ, fortitudinis, humilitatis exercendæ. In quibus dū laboramus, cetera conseruantur. Cum enī præsentium rebus felicitas plurimis scatere solita sit vitis, e contrario infelicitas ipsa custos innocentie sit necesse est, in his qui ante infelicitatē innocentes erant. Felicitas terrena luxuriæ mīnistra est, cōtaminat & confundit intelligentiæ puritatē. Inde mens cupidinibus corrupta, inter turpe & honestū nullū agit discriminē, eoq; facillime inclinatur, quo malæ voluptatū appetitus impellit. At vero in calamitatibus anxia solitudine excussus animus, ignariæ abiiciens caliginem, sapientiæ luce incipit illustrari, & quo magis premitur, eo magis quidem ad sobrietatem rationemq; sese transfert. Tunc & fragilitatē nostram plenius recognoscimus, & summi dei potentiam sublimius cōtemplamur. Ex rebus autē prospere fluentibus, plerumq; supra humanæ conditionis vires efferimur, & dū plagas non sentimus, de ipso omnium quæ in mūdo accidunt plagarū auctore minus cogitamus. Manasses dū feliciter regnaret, pessimus erat, amisso regno & in seruitutē reductus, optimus euasit. Vnde ait scriptura: Et cognouit Manasses, qd dñs ipse esset deus. Non ergo antea nouerat, quā malis compellētibus vires illius cōsiderasset, quē in prosperitate cōtēperat. Hoc est quod in Hieremia dicitur: Castigasti me dñe, & eruditus sum. Paulus quoq; apłus ante lupus rapax ecclēsiæ persecutor, Postq̄ autē Christi voce perterritus incidit in cæcitātē, de lupo versus est in agnū: & qui aduersus Christū steterat pro synagoga, pro Christo stare cōpit aduersus synagogā, vim diuinitatis eius inter flagella expertus & illū ipsum cōfitemens, cuius cōfessores fuerat psecutus. Qd si tm̄ prodesse queunt aduersarij, nonne fallitur, qui illa in malis ponenda arbitratur?

De

De patienā Iob, & quare bonis ac-

cidant malā,

Cap.

XVIII.

VT autem omnium presentium tempestatum magnitudinem superes, quāta passus fuerit vir deo charissimus Iob, & quā ad oēm ærumnarum impetum immobilis permāserit, semp tibi occurrat: & si multo grauiora, illum leniter placideq; pertulisse inuenies, pudeat te in leuioribus minus esse fortē. Si quā opum tuarū iacturam feceris, illi immensis pecudum armentorumq; gregibus nihil relictum est præter vnum seruum, qui ab inimicis cuncta die vno direpta atq; ablata nunciavit. Si filio orbatus es, illius filios & filias omnes vnius domus ruina simul extinxit. Si aduersa laboras valetudine, ille a plāta pedis vsq; ad verticē capitis hulceribus totus tabefactus, nō in lectulo, sed in sterquilinio sedēs: nō molli linteolo, sed duriori fictilis vasis testa vulnerē sanāniē deradebat. Non habuit amicos qui sic lāguentem cōsolarentur, sed q magis exasperarent, exprobrantes eī pētā quorum expers erat. Insuper vxor ipsa ad impatientiam vrgebat, vt deo malediceret & moreretur. Ille tñ in se firmus, & aduersum quæq; difficilia spiritus sancti virtute stabilitus, pro omnibus grās agebat deo: & nullis grumnis, nullis doloribus nullis obtrectantiū molestiis, ab ipsa quā in deū habebat charitate potuit separari. In corpore miserabiter fracto integrā permāsit fides, & hominē oībus miseriis oneratū, sola in deo spes sustētauit. Qd si tanta ac talia iustis quoq; inferātur ad probationē quare cōqueritur pētātor cū castigatur ad correctionē & Verberaris qui pētōr es vt de pētō doleas, de quo fortasse nō doleres, si impunitus dimittereris: nō dolendo aūt sanari omnino nō posses. Tu puniris vt respiscas, percuteris vt cōualescas. Iustus autē plectitur vt per patientiā maius sibi futuræ remuneratiōis meritū acquirat, & veluti deigne aux, ita ille de miseriā, angustis purior exeat atq; clarior. Hic satis cōstat, q male cū illis agitur q nihil aduersi patiūtur, & tñ peccare nō cessant. Manet em eos

post breuem præsentium rerum successum nunq̃ finiendus cruciatus, & horrēda apud inferos supplicia. Alia etiā præsentis felicitatis infelicitatisq̃ ratio est, qm̃ dū differtur in fine iudiciū, discretioq̃ iustorum atq̃ iniustorum interim tam prospera q̃ aduersa mundi huius omnibus cōmunia sunt: ideo & his aliquādo bene, & illis male. Ceterum obduratis & in scelere perseverantibus male cedit prosperitas, quia insolentiores reddit. Iustū aut neq̃ prospera extollūt, neq̃ frāgunt aduersa, in vtroq̃ rerū euentu eandē seruat animi constantiā. Sed in aduersis si non melior, certe tutior efficitur. Semper enī ad delinquendū magis prouocant, quæ secundo statu feruntur.

De patientia martyrij. Cap. XIX.

Porro ad confirmādam patientiæ virtutē, præter ea quæ hæcenus dicta sunt, martyriū Christi victorias atq̃ triumphos contemplari operæpretiū erit. Eculci, laminae, sartagine, fustigationes, omnia tormentorum genera proponebantur illis, qui gentilium deos adorare nollent. At vero fortissimi fidissimiq̃ Christi milites, perferre multo grauiora q̃ tyrānorum impietas excogitare poterat, parati erant. Promissis etiam ingētibz ad sacrificandum sollicitabantur opū, honorum, dignitatum, sed qui suppliciorum terrificationibus nō cedebant, nec pollicitationū quidem magnitudine moueri poterant. Itaq̃ in proposito persistētes, non modo imperata non fecerūt, verum etiam Christum suum liberius confidētiusq̃ prædicarunt, palam docendo hunc quidem dei veri esse filiū, & idola vana non deos esse, sed malorum dæmonum inuenta, vt homines impiæ credulitatis laqueo captos, in barathrum traherent perditionis. Cūq̃ post multos corporis cruciatus ad necem damnarentur, finem vitæ inire pidi expectabant, magisq̃ timebant ne dimittantur, q̃ ne occidantur. Fortiores ergo & tormētis & carnificibus & regibus fuēre, dum pro iustitia, pro veritate, pro deo certarent. Vicerunt supplicia patientia, prophana imperatorum edicta cōstanti atq̃ immota Christiani nominis cōfessione. Deos deasq̃ colere compellebātur: illi vero his

DE CHARITATE LIBER VII.

contemptis Christum crucifixum colendum adorandumque
esse asseuerabant. Cum hac sententia finire, martyrij vi-
ctoria erat. Vulnera autem corpore excepta, membrorum
lacerationes, exustiones, fidelis militiae insignia existima-
bantur, & inuictae virtutis certissima testimonia. Atque ita
Romani principes omnium potētissimi, vrbium, prouin-
ciarum, regnorum victores, a solis Christi seruis & inere-
mibus & paucis & mori volentibus victi sunt, quando ne
vnum quidem ex his qui cōstanter Christum confiteban-
tur, in suam trahere sententiā totis imperij viribus potue-
runt. Postremo vt oībus pateret ipsos esse superatos, ma-
nus dederunt his quos persequabantur, & abiecto falso
deorum cultu, pro quo pertinacius quā pro finibus regni sta-
stant, religionē Christi quā delere nitebant, susceperunt.
Quid est enim aliud in sententiā aduersarij cōcedere, nisi
plane se victū cōfiteri? De ijs igitur qui totū fere terrarū orbē
suo subdiderāt imperio, ipsi Christi milites triumpharūt:
nō armis pugnātes, sed patientia: nō viribus, sed fide: ita
ista fidelis patientiae virtus omni vi humana potērior ex-
titit atque validior. Opstantissimam pro Christo parien-
tium virtutem. Inuictos vicerunt, totius orbis dominato-
ribus imperare cōeperunt, dū pro Christi noīe nihil non
sustinendum iudicant, dum illis quoque a quibus vulnera
patiuntur, mederi desiderāt, dū denique in tenebris errātibus
lumen ostendere veritatis cupiūt. Qui enim calicē dñi
per patientiam bibebant, inebriati sunt vino charitatis,
ita vt pro illis quoque orarēt a quibus cēdebantur: illis viā
salutis aperirent, quorum immanitate ipsi trucidabātur.
Magis eis dolori erat, persecutores suos errore interire,
quā se illorum sauitia ex cruciari morteque affici. Omnibus
itaque aduersariorū iniurijs fortior in ipsis erat dilectio. I-
nunc miser & infelix homo minus ab altero offensus, le-
uius laesus, irascere & exardescere furore, & odij stimulis a-
gitatus vindictā para vt & illū pro cuius salute mori de-
bueras perdas, & ipsemet infelicius intereas, nolenti enim
iniuriam remittere, deus peccata non ignoscit. Nunquid
in sanctorū martyrum cōsortiū venire poteris, qui illorum
tolerantiā non fueris imitatus. Vindicari vis de inimico?

& te dei manet vindicta. Ipse qui tibi ignoscere volenti, parabat patientiæ coronam, iniuriam referenti debita impatientiæ ingeret supplicia. Amando inimicos non vlti scēdo ad martyrii gloriam peruenitur, & is cum Christo regnat, qui cū Christo pati mauult mala q̄ reddere. Martyr es, si bonum reddis pro malo: sin vero malū malo re pēdis, Christi aduersarius es, qui iubet & inimicos diligere. Hic nempe gloriosissimus fuit martyrum triumphus, pati iniuriam, & pro iniuria referre beneficium, vitā impendere, & animas lucrari Christo. Videbant impij q̄ illi constantes essent in proposito, quā parati ad omnia extrema subeunda prius, q̄ vt Christum desererent, & cogitare cogebantur, nequaquam vanum esse, quod tormentorum patientia vitæq̄ impendio defendi cernebant, miraculorum etiam magnitudine, quæ per illos fiebant cōmoti cōuertebant. & qui paulo ante in Christianos grassati fuerant, cum Christianis necari optabant. Atq; ita autē ampliatiscq; rebus Christianitas præualere cœpit, infidelitas dissolui & euanescere: crux sancta adorari, idola vana eueri, Christus domin⁹ excoli, diaboli potestas calcari. Ipso deniq; martyriū sanguine creuit ecclesia, & effusio cruore pinguior facta per q̄ huberem emisit segetem fidelium filiorū. O beata mors, quæ mortalibus largita est immortalitatem, infidelibus fidē, & errantibus veritatē, pereuntibus salutē, & pro Christo patiētibus gloriā. Cui vnq; regū principumq; terre tantū boni attulere opes, deliciæ, amicitia, victoriæ, regna, imperia, quātum vni fidelis martyri sua tormenta: Petrus per crucē, Paulus per gladium, per ictus lapidum Stephanus, atq; alij per alias corporis afflictiones, ascensum sibi ad cælum parauerūt, & nunc omnes bonis perfruuntur æternis, nunc cum domino suo regnāt, quia pro nomine eius mūdi aduersa fortia pertulerūt. Futuros ergo bonorū spe erecti, etiam in tormentis aīo gaudebāt, & cū flagellati fuissent apostoli, ibāt gaudentes a cōspectu cōciliij, qm̄ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā pati. Ad quod sane gaudium & nos inuitant atq; hortantur, volētes & martyrii sui habere socios, & gloriæ consortes. Vnde Iacobus apostolus

Omne

Petrus.
Paulus
Stephan⁹.

Apostoli.

DE CHARITATE LIBER VII.

Omne gaudiū, inquit, existimare fratres mei, cum in temptationes varias incideritis, scientes q̄ probatio fidei veræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectū habeat, vt sitis perfecti & integri, & in nullo deficientes. Ipse etiam apostolorum caput Petrus: Communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Vas electionis Paulus non solum gaudet, sed etiā gloriatur. Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes q̄ tribulatio patiētium operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confunditur, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris propter spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterū ait: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi, propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Gaudent ergo atque etiam gloriantur in pressuris huius mundi omnes sancti, & nos dolebimus: Doleat qui diffidit: gaudet autem & gloriatur, qui spem suam in DE O collocauit.

Iacobi. 1

1. Pet. 4

Rom. 5

2. Cor. 12

De exhortationibus ad patientiam martyrii. Caput XX.

Quod si milites suos rex ipse cœlestis non in delicijs & voluptates huius seculi, sed in conflictum & certamen sœuientium persecutionum destinabat vt vincentibus in æstimabilis boni donatiū distribueret, profecto ad malitiam eius nullo modo pertinere poterit, qui non ita se subiecerit, vt pro tuenda veritate nec suppliis nec mortem subire recuset. Is demum CHRIS- T O militat, qui sæpe mundi turbinibus quatitur, & nunquam superatur: dicente ipso domino: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum. Quando hic qui vicit mundum, seruos suos confidere iubet, nullus de victoria futura dubitandi relinquitur locus. Qua enim virtute ipse vicit mundū, eā aduersus persecutiones certatibus nobis cōmodabit, vt vincamus. Im-

Ioan. 16

- mittent vobis, inquit, manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahētes ad reges & pre-
sides propter nomē meum. Ne autem terreamur subdit:
Et ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt re-
sistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Demū vt
proposito præmio ad omnia perpetiēda magis alacres
reddere, ait: In patientia vestra possidebitis animas ve-
stras. Hęc est enim quod alibi dixit: Qui perdidit animā
suam in hoc mundo, in vita æterna inueniet eam. Posside-
re ergo animam est, non hic, sed in æternitate viuere. Om-
nis quippe possessio in præsentī dubia est & incerta, in
futuro autē erit stabilis & perpetua. Quod vt luculentius
intelligas, rursum ille alibi ait: Beati qui persecutionem
patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnū
cælorum: beati estis cum maledixerint vobis homines,
& persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduer-
sum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quā
merces vestra copiosa est in cælis. Quam certe mercedem
si alta mente considerabimus, terrena omnia facile con-
temnemus: neq; omnino quicquam toleratu graue vide-
bitur, quoties bona quæ pro malorū perlatione compen-
sanda sunt cogitabimus. Immēsa enim & ineffabilia sunt
illorum bona, de quib⁹ in Apocalypsi dicitur: Hi sunt qui
venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas
in sanguine agni: ideo sunt ante thronum dei, & seruiūt
ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habi-
tabit super illos: non esurient neq; sitient amplius, neq;
cadet super illos sol, neq; ullus æstus: quoniā agnus qui
in medio throni est reget illos, & deducet eos ad vitæ fon-
tes aquarum, & absterget deus omnē lachrymā ab oculis
eorum: Talia secū meditabatur Paulus, cum diceret: Et
fariari & esurire, & abundare & penuriā pati, omnia pos-
sum in eo qui me cōfortat. Hinc est quod de illo in gestis
apostolorum legimus: Cum prophetante Agabo discipu-
li eius didicissent ipsum Hierosolymis vincula passurū, &
animo cōsternati rogassent, vt supersederet illo profici-
sci: Quid facitis respondit, flentes & affligentes cor meū:
ego autem nō solum alligari, sed & mori in Hierusalem
paras

DE CHARITATE LIBER VII.

paratus sum propter nomen domini Iesu. Non est ergo suorū lachrymis motus, non mortis periculo deterritus, ut a proposito desisteret, tanto amore flagrabat Christū omnibus quibus poterat euangelizandi, decernens non ante a prædicatione eius cessare, q̄ in corpore viuere cessasset. Neq; solum Paulus, qui plus omnibus laborauit, certum ac deliberatum id habuit, sed plane omnes illi, q̄ supplicia necemq; pati maluerunt, quàm fallacibus dijs libamenta offerre.

Verba sanctorū martyrum ad tyrannum in ipsos sauientē. Cap. XXI.

Quid em̄ aliud dum torquerent, tacendo ad infidelē tyrannū dicere videbant, nisi vre, tunde, diuella, lania, idola tua nō adorabimus, Christū autē dei filiū confitemur, cū patre & spiritu sc̄to vnum deū, vnū dñm. Potes corpora ista Cæsar cruciatibus absumere, facere vero ut aliud sentiamus aut loquamur nō potes. Dummodo hac in parte fortitudo nostra tuæ præualeat, iuuat in illa qua te potentiorē existimas, nos esse imbecilles atq; imbelles. Quo enim magis nos affligis grauiusq; excrucias, magis vita æterna dignos efficis, & dum nocere arbitraris prodes. Tua sauitia, nostra est gloria. Cū nos interficere credas, carcere isto corporis liberas. Vnde soluti de terra, tollimur ad cœlū, & pro patientiæ virtute a dño coronamur: non corona sicut est peritura, sed nunq̄ deficiente, nunq̄ defutura. Libet itaq; abs te interimi, ut viuamus cū Christo, quē nulla vi nobis potes auferre, neq; nos vlla quæstione, vllo tormentorū genere a charitate eius separare. Hoc te frustra prorsus conatum scies, cum etiā ipsa postrema in mortē anhelantiū voce Christū inuocari, Christum glorificari audieris, & tunc demū te victum senties, sed fateri pudebit. Nos em̄ in isto fidei agone voti nostri compotes erimus, tu tui ne quāq̄ qui ideo nos torques, ut a Christo auertas, & ad deorum quos palā contēnimus, cultū cōpellas. Et cum hoc quod maxime cupis, perficere in nobis minime valcas:

nonne superatus es nostra cōstantia, nostra pro Christo
 fide, quos ne interficiendo quidē vt tibi assentiamus po-
 tes inducere? Citius saxa scopulosq; & mōtes de loco suo
 mouebis, q̄ nobis fidē Christo datā eripies. Nō tamē sta-
 bilitatis nostrę nobis laudē damus, Christi beneficio for-
 tes sumus, Christi virtute in nobis manēte tibi nō succū-
 bimus; Christo deniq; adiuuante cōtra omnia aduersa lu-
 ctamur, & potimur victoria. Eidē gratias agimus, & cum
 pōenis afficimur & cū in sentētia veritatis perseueramus.
 Tota aut̄ perseuerādi ratio est, quia potis laborē in illo re-
 quiescere speram⁹, sempet beati futuri, qui semp vsq; in
 finē fuimus fideles, nec victi sēuitia tua, sed probati. His
 quidē & huiusmodi verbis illos vel locutos, vel loqui po-
 tuisse q̄s dubitat, nisi q̄ euangelio non credit, & peruersę
 mētis aure nō admittit veritatē? Ipsoꝝ em̄ omne studiū
 fuit, dñi sui vestigia obseruare, cū morū integritate, tunc
 patiētia persecutionū. Præbuit ille se nobis in exemplū,
 & qui resistere poterat violētię hominum, atq; oēs simul
 vno verbo oris sui interficere, maluit iniurias pati, & in-
 gnominiōsa crucis morte cōsumi, vt suis fidelibus humi-
 litatē patiētięq; cōmendaret. Quamobrē ait: Qui non
 accipit crucē suā & sequitur me, non est me dignus. Quid
 inquit agā, si desit persecutio, si nemo ad impietatē cō-
 pellit, quomō crucē dñi portare debeo? Si paratus es im-
 pia suaderibus nunq̄ cedere, & prius oēs omniū tormen-
 torum cruciatus forti animo subire, q̄ Christū deserere,
 crucē dñi geris, & ipsum sequeris, illoq; te dignū prestas.
 Da igitur operā, ne prōpta desit volūtas ad patiendū tunc
 quoq; cū patiendi nō suppetit occasio. Quod si feceris, tu
 quoq; a dño in pace collectus cū sanctis martyribus dice-
 re poteris: Ego sum pauper & dolens, & salus tua deus sa-
 scipit me: laudabo nomē dei mei cū cantico, magnifica-
 bo eum in laude. Interim martyriū tuū sit, castigare cor-
 pus tuū, & in seruitutē redigere, vt obediat spiritui: vigila-
 re, orare, ieiunare, die ac nocte ī lege dei meditari, euāge-
 lii pręcepta obseruare, amicos inimicosq; diligere, nemi-
 ni malū pro malo reddere, & pati potius q̄ inferre iniu-
 riam. Talis vita eos etiā ad beatitudinis gloriam euexit,
 quos

Matt h. 10

Psal. 68

DE CHARITATE LIBER VII.

quos persecutionis gladius nō attigit. Quotidianū quippe martyriū est, aduersus carnis molestias diabolique do-
los assidue stare, & nō finire suffodi domū, nec irruētibus
vitijs vasa diripi virtutis. Oportet igitur superbiā repelle-
re humilitate, libidinē castitate, per simonia luxuriā, pa-
tientia iracundiā, liberalitate avaritiā: & breuiter vitiū
virtute. Sic vincere nō equidē minus laudabile esse reor,
quā execranda infidelium imperia per tormentorū patientiā
superare. Nā qui ita vitā instituerit, eum iam idoneū esse
scias ad omnia dura, difficilia atque aspera pro noīe domi-
ni perferēda. Nō potest nō habere talē tolerandi affectū,
qui dñō in oībus obsequēdi gerit curā. Audi Hieronymū
dicentē: Vtinā ob dñi mei nomē atque iustitiam cuncta gē-
tiliū turba me psequatur & tribulet: vtinā in opprobriū
meum stolidus hic mūdus exurgat, tantum vt ego me-
rear a Christo laudari, & suae pollicitationis sperare mer-
cedem. Quoties igitur exercendae patientie cessat occasio
non cesset in nobis ipsa patiendi voluntas, & martyrum
gloria participes esse merebimur.

S. Hiero.

Quod non debemus vltro nos offer-
re supplicijs. Cap. XXII.

Veruntamen in persecutionibus vltro nos offerre
impijs non debemus. Quoniā temerariū est obij-
cere se periculis nulla cogente necessitate. Vnde
de praecepit dñs, dicēs: Cū vos persecuti fuerint in ista ci-
uitate, fugite ad aliam. Et ipse secessisse in desertū dicitur,
cum Ioannem Herodis gladio peremptū audisset. Quan-
do etiam Iudaei ad feriendum illum lapides corripuis-
sent, abscondit se (vt euangelista ait) & exiit de templo.
Poterat omnes vnico nutu interimere, & maluit fugere,
vt nos doceret etiam imbecilliorum iracundiam potius
deuitare, quā resistendo magis accendere. Paulus Da-
masci Iudaeorum insidias, & praepositi Aretae regis minas
per murum in sporta depositus effugit: non tamen mor-
tis metu, sed dilatione, vt adhuc superuiuens multorum
saluti consuleret. Nunquam enim cessauit praedicando,
dispu-

Matth. 14

Ioan. 2

2. Cor. 12

disputando, scribendo omnes quis erroribus implicitos cernebat, ad viam veritatis reuocare: utq; illos quos ad Christū conuerterat, in fide solidaret, seuissimi Neronis furorē contēpsit. Suo igitur exēplo monstrauit, tūc quidem mortē non esse timendā, cum prospiciendū est salutē aliorū: tunc vero fugiendā, cū magis expedit ut fugiamus, q̄ ut cōprehendāmur. Exēpli gratia: Inter hæreticorū turbā fidelesq; persequentū occulte Christian⁹ es, vides alios deprehensos torqueri, cædi, laniari, q̄ diu fortiter tolerāt, nec a fide recedunt, nō est ut te ipsum prodas. Cum autē aliquis eorū titubare cœperit, & supplicij visus cedere, palā eum exhortari ad patientiā debes, & in periculo animæ alienæ vitā propriā contēnere. Plusem debemus diligere bonū animæ nō nostræ modo, verum etiā alienæ, q̄ bonū corporis nostris, hoc em̄ tēporale est, illud æternū: hoc carnale, illud spiritale: præferenda autem sunt carnalibus spiritalia, & temporalibus æterna, & mortalibus nunq̄ moritura. Quod si te quoq; in hoc pietatis agone intrepide currentem ab infidelibus occidi contigerit, gaude: quia iam cum illo viuere incipies, qui pro omnibus occidi voluit, & in illo inclyto gloriosusq; martyrum cœtu receptus exultabis, tuq; donatus corona victoriæ sempiterna.

Quod multū prodest i calamitatibus recolere passionē Christi. Cap. XXIII.

IN omni autē pressura & afflictione siue mētis siue corporis, cōmodissimū erit, dñi saluatoris labores atque dolores pro nobis vltro susceptos ad memoriā reuocare, sectiq; ratiocinari ac dicere: Quis ego sum, ut aduersis præsentū infelicitatū in casibus grauari debeā, cū dñs meus, q̄ diu in terris versatus est, nō otio delectat⁹ sit, sed fatigatione: nō voluptatē vllā corporis appetierit, sed tribulationes & angustias & cruciatus & cōuitia & probra ab impijs illata, & acerbissimā atq; despiciatissimā crucis mortē. Ille saluādi mei gratia q̄ perierā, cū deus esset, hominē assumpsit: homo factus nunq̄ cōqueuit, Iudæā, Galilæam, Samariā peragendo, ignaros instruere, ægros curare,

DE CHARITATE LIBER VII.

rare, mortuos suscitare, multa mira & incredibilia operari. Cūq; in oībus diues esset, elegit sibi paupertatē, aliorum impēsis vitam sustētauit, alieno vsus est hospitio, esuriuit, sitiuit, fatigatus est: fesse pluries legitur, risisse nunq̃. Adhuc puer quēsitus est ad necem: deinde adultus, odia semper perpeſsus est impiorū, a discipulo venditus ac proditus est, a Iudæis cōprehēsus & afflictus, & q̃ peccatum nō fecerat, ligatur, accusat, falso testimonio circūuenitur, cōspuitur, alapis cæditur, deluditur, maledicis, spinis coronatur, harūdine verberatur, nudus flagella sustinet, nudus crucē ascēdit, in manibus ac pedib⁹ plagas patitur clauorū, lācæ in latere, atq; de tot vulneribus manante cruore totus perfundit. Cūq; moriēs sitiret, aceto felleq; potatur: tam dire cōsumptus, hostiā se deo patri pro oībus obtulit. Quis sum ego vt idigner, & iniquo animo ferā, si qua mihi calamitas incidat, si qd incommodū patiar, si qua me inuidorū infestet psecutio, cū præsertim nihil mali mihi inferri possit, qd peccata mea nō merentur. Nō ergo grauāte perpetiar, quod iuste irrogatur, sed dñm meū deprecabor, vt cōcedat mihi in omnib⁹ patientiā, & in ipsa patientia sceles meorū purgationē atq; veniā: vt qui me dignatus est facere laborū suorū participem, faciat tandē & gloriæ consortē, dicente Apostolo: Sicut socij passionum estis, sic eritis & cōsolationis, & iterū: Si inquit cōmortui sumus, & cōliuēmus: si sustinebimus, & cōregnabimus. Igitur siue persecutionis turbo totā inuasērit ecclesiam, siue priuata lacessiti fuerimus inuidia, siue opes vis aliqua rapuerit, siue morbi saeuerint, siue charissimorū mortes frequentarint, siue aliud aliqd aduersi acciderit de omnib⁹ gratias agere nos oportebit & in omnibus cōfiteri ac dicere: Iustus es dñe & rectum iudiciū tuum. Scriptū est em̃: In crepationē dñi ne reprobis, quia ipse vulnerat, & medetur, percutit & manus ei⁹ sanabunt. Paulus & Sylas in Macedonia virgis cæsi, carceri traditi, in vincula coniecti, deo laudes decātant. Et ipse dñs nos ter accepto calice gratias egit, vt nobis documento esset ad perfoluendas gratias deo, quoties aduersi facere aliqua grauati fuerimus atq; afflicti, per calicem em̃ tribulā

Matth. 10

2. Cor. 1
1. Tim. 2

Iob. 3

Actu. 16

tribulationes mundi huius intelligimus, iuxta illud: Trā
seat a me calix iste. Cuius igitur prouidentia cuncta conti
gunt, illi de cunctis gratiæ agantur, vt per hoc probetur,
nos & patientes esse i aduersis, & in prosperis nō ingratos.

De impatientiæ vitio erga deum.

Caput

XXIII.

Exod. 16

Exod. 17

Num. 11

Nume. 20

Nume. 21

Prou. 19

ET quoniam virtus optabilior atq; amabilior fit vī
tij cōparatione, restat vt euoluamus impatientiæ
mala. Per impatientiā murmurauerunt Israclitæ
egressi de Aegypto, cum esurirēt in deserto Syn, & iterū
in Raphādin cum sitirēt, saturauitq; illos dñs manna de
cœlo pluente, & aquis fluentibus de petra. Vide q̄ mitis,
q̄ misericors est deus, nō cōtinuo impatientiam nostram
punit, sed interdū votis murmurantiū facit satis, vt bene
ficio prouocet ad pœnitentiam, at vero si benefacta non
profecerint, nec murmuratum cessauerit impia tem e
ritas, tunc demū vlciscitur ingratos, & iuste pœnas exigit
ab obstinatis. Ideo illi tandem cœlestē cibum fastiditi, cū
ollas carnesq; ægyptias cōcupiscent, coturniciū nubes vē
to delata, locū in quo castra fixa erant operuit, volente
dño vt discerent, q̄ male cedant illa quæ intemperanter
concupiscuntur. Adhuc (inquit) carnes erant in dentibus
eorum, & populus percussus est plaga magna. Multi em̄
ex illis cum vsq; ad nauseam carnis edulio se implessent
veluti veneno hausto, sic repente mortui cōciderunt. Pas
ri aduersus deum proteruitate vsi sunt ad aquas contra
ditionis cum sitim paterētur: postremo ad mare rubrū
itineris labore offensi, quādo iratus dñs misit ignitos ser
pentes, quorū veneno morsibusq; disperibant. Quid ergo
aliud agit qui aduersitate oppressus in deum indignas
tur, nisi vt ab eo prorsus destitutus, faucibus incidat ser
pentis antiqui diaboli, & post tēporale malū quod patit
ur, æternis tradatur supplicijs. Hoc nēpe illud est, quod
Solomon in Prouerbijs ait: Qui impatiens est, sustinebit
damnum; & cū rapuerit, aliud apponet. Primo enim da

DE CHARITATE LIBER VII.

inno raptō, id est accepto, aliud applicat, & malis quibus affigitur, cumulum addit. Quid autem dementius, q̄ tribulationum pondus grauari linguā procacitate, aut alī qua immodica animi perturbatione? Quicquid em̄ patiēter toleratur, leuius fit. Quid etiam magis perniciosum, q̄ deum iratum, cum placare humilitate debeas, impatiētiā tumore magis prouocare, vt citius pereas? Ideo rursum Solomon ait: Impatiens operabitur stultitiā, & iterum: Qui impatiens est, exaltat stultitiā suā. Quomodo exaltat stultitiā? Impatentiam utiq; nō refrenans, prolabitur in irā, de ira in furorē, de furore in quādam beluarum feritatē, vt iam nō modo impatiens, verū etiā saeuus impiusq; existat. Nullum enim crudelitatis genus est, ad quod non cōpellet impatentia, si te ab illa diutius possideri permiseris. Per impatentiam fratrem suū occidit Cain, fratrem suum in seruitutem vendiderunt filiī Iacob, fratres suos in te fecit Gedeonis filius Abimelech, Saul rex sacerdotes Nobae impie perimi iusserat, q̄ illi p̄i erga Dauid exirerant. Athalia Ioramī regis vxor, defuncto Ochozia nepote, regiam cædibus impleuit, neminem regis sanguinis relinquens viuū, prater vnum Ioam, qui furtim subtractus fuit neci. Manahē Samariæ rex: Thersa oppido capto, ne quē in eo virilis sexus viuū relinqueret, mulieres etiam pręgnantes scidisse fertur. Herodes non minus in filios crudelis q̄ in hostes fuit, vt Iosephi historia testatur, & vt in euangelio discimus, indigne ferēs Christum puerū a Magis adoratum, omnes Bethlemi infantulos, qui bimātū nō excefferant, interimi iussit, ipsum simul perdere volens, quē qui ex illis esset ignorabat. Huius vero successor, Ioānis baptistæ plus q̄ prophetæ caput ad se deferri mādauit, ne de nece eius, a quo de adulterio se argui indigne ferebat, incert⁹ esset. Ad talē ergo ac tantā animi trucidentia facile perueniet impatiens, nisi mature ab ingentia proteruita vitio submoueat, & iracundiæ motū pro viribus cōpescere assuescat. Minoribus igitur delictis obstaculum faciat, ne ad maiora prorumpat, quando ne minima quidem hinc de sedentium impunita erunt, nisi ante pro illis pœnitentiis

Prou. 14

Cain.
Filiū Iacob
Abimelech.
Saul.
Athalia.

Manahē.

Herodes.

Herodes.

clinis

Cap. xxiij
Matth. 20

M A R C I M A R V L I

Eccle. 19

In deū ma
ledicta p-
ferens.

Iudæ. x

Leuit. 25

Daniel. 3

dinis opera laboreq; satisfactū fuerit. Hoc tibi in euāge-
lio operariorum vineæ parabola testatur, qui inuidiæ a
dño arguuntur, eo q̄ denario pro opera accepto, alijs qui
tardius ad operandū accesserāt, ex cōductoris liberalita-
te tantundē datū fuisse dolebāt. Nō est itaq; negligendū,
sed maxime curandū, vt etiā ab his caueas, quæ vel leui
increpatiōe digna cognoueris. Paulatim decidit, inquit
scriptura, qui minima contēnit. Habet & inuidia suā im-
patientiā, quæ mortē affert nisi caueatur. Dolere em̄ te co-
git, q̄ alij affluāt diuitijs, præstēt honoribus multē apud
omnes opinionis sint, & te vel præcedāt gloria, vel æquēt.
Talis profecto diaboli liuor est, qui semper tristat ac mo-
leste fert, q̄ iusti eo ascendāt vnde ipse decidit. Quid dicā
de illis, quorū intantū excedere solet furor, vt aliquid ad-
uersi passi, in deū maledicta euihrēt atq; iaculētur? Proh
facinus omniū sentētijs execrandū. Lingua illa quā fecit
deus, ipsum blasphemāt, & creatura creatorē suū vers-
bis petulantibus inuadere audet, ipsum regem regū ac do-
minū dominantīū plena probri procacitate laceessere nō
veretur, cum Michael archāgelus (vt Iudas apostol⁹ ait)
de Mosi corpore altercando non sit ausus ipsi diabolo iu-
diciū inferre blasphemiæ. Hoc tam immane nefas in ser-
uis vestris puniendō coercete terreni principes, aut mira-
ri definite, si vos vna cū illis diuina verberet vindicta. Si
quis vos vel leuissima offenderit cōtumelia, cōtinuo ma-
iēstatis læsæ reus peragit, & acerbius etiā q̄ meretur puni-
tur. Multat quādoq; quin in aliquē priuatū hoīem indi-
gne cōuitiatus fuerit, sola in deū cōtumelia tuta est. Pœ-
na ab hoīe expetitur ob iniuriā homini illatā, & deū ma-
ledicētis scelus nulla denunciatione reprimitur. Vbi nūc
est illa Iudæis data dei lex, qua blasphemi lapidib⁹ obrui
iubentur? qua quidā cū altero rixatus, cum nomē dñi ma-
ledixisset, extra castra educus est, vt hominū cōsortio in-
dignus, & lapidū ictibus interemptus, linguē impietatem
morte corporis perfoluit? Vbi est illud Babylonij regis
vno miraculo cōuersi edictū. Quicumq; deū Sydrach, My-
sach, & Abdenago blasphemauerit, dispereat, & domus
eius vastetur? Vos vero tot prodigijs, tot miraculis in dei
verē

DE CHARITATE LIBER VII.

verī cultu confirmati, eiuscemodi crimen dimittitis im-
punitum. Quā in re plane ostenditis, terrena vobis curā
esse, non cōlestia, & nomē vos habere Christianorū, non
religiōē neq; iustitiā, Vir em̄ fidelis obturare statim ma-
nibus aures debet, ne vocē dñm suum maledicētis audia-
at, vel repente auersus fugere, ne sacrilegi oris petulantig
favere videatur si manserit, vel auscultarit, & simul cum
maledico ipso diuinā incurrat ultionē, q̄ si murmurātis
populi contumaciā deus iustus sēpissime corripuit, quos
modo sceleratiss. morū hominum impietatem non casti-
gabit: & si a murmuratiōe quoq; aduersus deum cauē-
dum sit, quanto magis a maledictō siue blasphemia? Cū
que omnis impatientia iustitiā dei non operetur, nō fru-
stra de salute Philipeñ. sollicitus Apostolus: Omnia (in-
quit) facite sine murmuratiōibus & hāsitationibus,
ut sitis sine querela, & simplices filij dei, sine reprehensio-
ne in medio nationis prauæ & peruersæ. Ex his ostendi-
tur, eum q̄ patiens est, nunq̄ murmurare, nunq̄ cōqueri:
sed inter malos quoq; mitē atq; mansuetum esse, & inter
inquietos quietum. Impatiens autē prius ipse suæ inquie-
tudinis causa est: deinde etiā aliorum: hos odit, illis ira-
scitur: alios contumelijs, alios afficit verberibus, ipse ve-
ro intra se iracundia æstuat, bile tumet, liuore consumit-
tur, iuxta illud: Zelus & iracundia minuēt dies. Dum er-
go alteri nocere affectat, seipsum perdit: immo quod de-
terius est, seipsum æterna pœna dignum efficit, dum alte-
rum odio atq; maleuolentia perqui non desistit.

Philip. 3.

Eccle. 30.

De impatientia vitio erga proximum.

Caput

XXV.

Persequamur igitur nūc in proximos impatientiā
ostēdamusq; quāto ipsa suo auctori deprimēto sit.
Hæc est quæ nos facit iracundos, ita ut leuissimis in-
terdū de causis intemperatē cōmoti rixemur, depugne-
mus ad arma cōcurram⁹. Canum ferociū ista rabies est,
qui protento tātum cōtra se digito irritantur, & frendētī
risu hominē allatrāt. Turpe est autem nobis caninam
habere iracundiā, & ad quālibet offensiunculā inducens

II tius

Proue. 29

Moabitæ.

Amos. 2

Proue. 27

tius q̃ oporteat turbari ac furere, & esse domũ super are
 na fundatã, quã ventorũ euertit flatus, vel harundinẽ il-
 lam, quã etiã leues auræ grauitèr exagitāt & percellunt.
 Vix quidẽ villa in re modestiã seruabit, qui cohibere ne-
 scit iracundiã. Solomonis ista sententia est dicentis: Qui
 ad indignandũ facilis est, erit ad peccandũ proliuior. Il-
 le præterea qui in paruis grauitèr irascit, magnã iniuriã
 quomodo feret? nõne in rabiẽ tunc vertet, cũ paulo de-
 terius læsus fuerit? Quanq̃ eos etiã qui nõ læduntur, in-
 effrenata impatientia interdũ in rabiẽ agit: sicut & illos,
 de quib⁹ paulo ante locuti sum⁹, qui neq; fratribus, neq;
 liberis, neq; dei sacerdotibus, neque sc̃tibus in aluo ma-
 trum adhuc latẽtibus pepercere. Vt autẽ ista quoq; mi-
 nus miremur: Moabitæ impatientia facit, qui regis Idu-
 mæorũ ossa de tumulo eruta, ignominia causa igni cre-
 marunt. Quis erit iracundiæ finis, si neq; morte eorũ quos
 odio habet fatiat, & in corpora quoq; humo obruta des-
 fauit? Merito igitur tantã animorũ feritatẽ etiã in nati-
 ones incredulas vltus est deus, dicẽte Amos propheta: Su-
 per tribus sceleribus Moab, & sup̃ quatuor nõ cõuertam
 eum, eo q̃ incēderit ossa regis Idumææ vsq; ad cinerẽ, &
 mittã (inquit) ignẽ in Moab, & deuorabit ædes Carioth,
 & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ, & disper-
 dam iudicem de medio eius, & om̃es principes eius in-
 terficiam cum eo, dicit dñs, quod si ita infidelium impacien-
 tiam punit interdũ deus, quãto magis credẽtium, quibus
 leges dedit & præcepta, & notitiam sui? Iure igitur ac me-
 rito Solomon, dum perpenderet impatientis furentẽ ira-
 cundiã: Grauior est saxum, inquit, & onerosa arena, sed
 ira stulti utroq; grauior. Et prosequitur, dicẽs: Ira nõ ha-
 bet misericordiam nec erumpens furor, & impetum con-
 citati quis ferre poterit? Quid autem infelicius, q̃ carere
 misericordia & dilectione, sine qua beatitudinem conse-
 qui nequimus? Idcirco impatientia ipse, quia charitati cõ-
 traria est, deo etiã qui charitas est, aduersatur & repugnat,
 animum a cœlestiũ contemplatione auertit, & æterni bo-
 ni reddit negligentẽ. Impatiẽtia enim tota de rebus terre-
 nis est, a quibus certe quãto secedimus longius, tãto pro-
 ximior

DE CHARITATE LIBER VII.

ximiores deo efficitur. Cui quidem si iungi volumus, huiusmodi opus est, & patientia & omni mansuetudine, non supercilio, non indignatione neque ira, quæ deus odit & excratur. Post hæc mentem quoque hominis excæcat impatientia: & quæ recta veraque sunt, non sinit dignosci neque intelligi. Ideoque ista animi perturbata passio, maxime in iudiciis faciendis cauenda est. Nunquam enim iuste iudicabit qui iratus est, nam si ille cui iratus fuerit, pro crimine delato mulctari merebitur, hic vlciscendi auditate iustæ pœnæ modum excedet: aut si de rebus lis erit, ommissa iudicij consulatione, aduersus eum cui inensus est, ferre sententiâ festinabit, & conuerteret (ut in Amos propheta est scriptum) in amaritudine iudicij, & fructum iustitiæ in absinthium, non causam considerans dum iudicat, sed personas. Nec solus iniustum verique nescium hominem facit impatientia, sed etiam si ratione non resistitur, ad insaniam usque adducit. Vnde furem re dicitur is, qui impatientiæ stimulis actus, ira inflammatur. Ardent oculi, tremunt labia, frons adducitur, arteriæ clamoribus intumescunt, os distorquetur, verba sine delectu effuriuntur, facies aut rubore aut pallore suffunditur, & breuiter nihil tam simile alienatæ mentis homini quam homo præter modum iratus. Quod si aspectui tam fædus non satis credis, facta inspicere. Princeps ille sacerdotum in Christum iratus ipse sua scidit vestimenta. Quid autem demeritis quam in alterum indignari, & a semetipso pœnas exigere? Achab etiam rex Israel, quod Naboth Iezraelita vineam suam ipsi petenti neque vendere neque commutare voluit, tantum furoris concepit, ut domum reuersus lectula se iniecerit, panemque non comederit, inedia se conficiens, donec uxoris tandem usus consilio: Naboth per dolum sublato, agellum eius vi possedit. Achitophel Iudaicæ militiæ princeps, Absalonis partes secutus, indigne ferens quod ille aduersus Dauidem patrem uti suo consilio noluerit, sibi ipsi supendio mortem consciiuit. Quis insanus vnquam in alterum facilius desæuit, quam in seipsum iræ impatiens Achitophel? Recte itaque dicitur: Stultum interfecit iracundia, quandoquidem eo usque insaniuit, ut nec suæ vitæ parcarit: & dum in alterum sæuendi negatur facultas, in semetipsum grassant. Sunt præterea qui irati san-

Amos. 6

Facies irati

Matth. 26

3. Reg. 21

2. Reg. 17

Iob. 5

Cap. XXV

Maledici
in scōs.

M A R C I M A R V L I

4. Reg. 6

Afa.
3. Para. 16

Hiere. 39
Ioachim.

4. Reg. 24
Herodes.

Iosep. li.
18. ca. 14.

ētos maledictis laceſſent, ſed cum dominum eadem orīs
petulantia prouocare nō formident, minus mirum eſt,
quod etiā ſeruos eius quomodo poſſunt offendāt, de qui
bus quia ſatis paulo ante dictū ſit, hoc tantū dicendū re
ſtat, q̄ nec a ſanguine eorū quos deo famulari vident ab
ſtineā, cum indignātur. Quāuis em̄ eiūſdē religionis ſint
cum hiſ quos infeſtāt, diuerſis tamē moribus viuūt, ſem
perq; melioribus inuidēt atq; aduerſantur. Hinc eſt q̄ Io
ram Samariæ rex a Syris obſeſſus, cum fames urbem in
uaſiſſet, quid ageret nesciebat: & ex dolore in furorē ver
ſus, mandauit interim Elifeum prophetam, qui niſi præ
ſcius cauſiſſet, innocens regis male indignantis culpa pe
riſſet. Rex vero quia pœnitētia ductus humiliauit ſe, pro
phetam perſequi deſiit, & obſidiōe liberatus eſt & fame.
Tantū prodeſt repentina prauī propoſiti pœnitudo. Aſa
quoq; Hieroſolymæ rex, qm̄ aſcito ſibi Syrorū exercitu
ab inuaſione Baſæ Samariæ regis ſe defenderat, coargus
tus ab Anani propheta, q̄ fidutiā habuerit in rege Syriæ
& non in dño, iuſſit illum mitti in neruū, & dei nuntium
in vincula cōſicere nō fuit veritus. Sed male illi ceſſit iſ
ta audacia, plurimi de populo perierunt, ipſe anno dein
de tertio pedum dolore conſumptus eſt. Sed neq; Ioachi
mo Iudææ regi fuit impugne: Hieremiæ volumē per ina
nnm Baruch ſcriptum, in quo mala ſuper regno ſuo ven
tura prædicebant, manibus diſcerpiſſe tradidiſſe q; igni,
ipſosq; voluminis auctores cōprehendi iuſſiſſe: quæſitos
ad necem (vt ſcriptura ait) dñs abſcōdit, ac de rege pro cul
pa puniēdo dixit: Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolum
Dauid, & cadauer eius proijcietur ad æſtium per diē, & ad
geluper noctē: inſuper mala quæ in volumine deſcripta
fuerant, ſe adducturum affirmauit. Igitur nō multo poſt
vrbs euerſa, ipſe cū populo adductus eſt Babylonē cate
nis vinctus, atq; in captiuitate periit. Herodes tetrarchæ
exercitum, parua quidē Arabum manu ad internitiōē
pene caſum ideo fuiſſe, quibūſdā ex Iudæis viſum eſt (vt
Iosephus refert) quia Ioannē baptiſtā præcipuæ ſanctita
tis virū interficere auſus fuerit, vt liberius ſcleratis nu
ptijs, quas ille arguebat, abuteret. Hiſ exēplis diſcant ſu
perbi

DE CHARITATE LIBER VII.

perbi q̄ male indignantur aduersus eos, qui sese Christi seruitio dedicarunt. Tu quis es (inquit Apostolus) qui iudicas alienum seruum? dño suo stat aut cadit, stabit aut: potēs est em̄ deus statuere illum. Quod si nefas est iudicare seruum dei, quanto magis eundē odio habere iniuriā: que afficere? Et si neminē simulate atq; inimicitijs persequi debemus: quāto minus eos q̄ pro oībus quotidie precationi insitūt, quotidie pro oībus sacrificia offerūt, deū que nobis propitiare totis viribus cōtendūt, nobis baptisimū, nobis peccatorū remissionē subministrāt, ægrotantibus assistūt mortuos efferūt, pro elatis deo supplicāt: nūquid reddis pro bono malum vt his insensī simus, q̄bus p̄ beneficio parē gratiā referre nō possumus? Quod autē ne illis quidē q̄ tecum seculo seruiunt, hostiliter irasci debeas, audi veritatis magistrū in euāgelio dicentē. Omnis q̄ irascit̄ fratri suo, reus erit iudicio: qui autē dixerit fratri suo racha, reus erit cōcilio: qui autē dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Nemo igitur nō reus est, qui fratri irascitur. Vitio fratris irasci rationabile quidē est, fratri autē irasci rationi cōtrarium est. Ex odio em̄ proficiscitur, quicquid mali in personā tātum cōfertur. Disce itaq; tres esse male irascendi gradus, alium alio nequiorē. Si tacitus irasceris, & linguam a cōrumelia coerces, reus es iudicio: q̄a quod iracundiæ motus intra te deliquit, hoc rationis iudicium, ne foris erumpat, refrenauit. Grauius autē peccas, cū iratus in verba opprobrii, prumpis, tātōq; magis quāto furiosius id egeris. Rhaca hebræum est, & vanū designat: fatue autē turpius dictum est. Illa ergo impatientiæ indignatio rea est concilio, vbi adhuc pendet sententia, donec vel progrediaris irascendo vt damneris, vel regrediaris pōnitendo vt venia dignus habearis. Porro si vltcrius p̄gressus fueris, & furoris impetu in aduersum ferri non destiteris, & fratrem tuum quasi fatuum ex animi malevolentia despexeris, reus eris gehennæ ignis: nisi cessabis ab iniuriā, & amare incipies quē oderas. Tales ergo excursus habet impatientia, vt hominem immoderate furem, vsq; in abyssum inferni deuehat, & pccatis illis, quarum nullus finis est, irrevocabiliter tradat,

Roma 14

Matth. 5

si ei vsque ad vitæ exitum dominata fuerit.

De ira non vitiosa, sed vtili, & de ira
dei. Caput XXVI.

Est tamen ira quædam rationi parens, cū vitij*s* ira
scimur vel nostris vel alienis, hoc est, cum illa cor-
rigi & emendari cupimus. Hinc sane & in nos vo-
luntariam corporis castigationem assumere consueui-
mus, vt mortiferæ voluptatis incitamenta excludamus,
& carnem spiritui repugnantem, veluti lasciuiens iumē-
tum, fatigatione aliqua laboreq; domemus. Illos vero q
curæ nostræ commissi sunt, si monitis non optēperarint
minis verberibusq; persequimur, nō nocendi causa, sed
gratia iuuandi, vt qui spōte sese corrigere noluerint, cor-
rigantur saltem inuiti, ne pereant. Ira igitur ista, quia ra-
tione nititur, non modo non culpanda est, sed etiam ne-
cessaria. Charitati enim proxima est, dum per eam homi-
num saluti consulitur, medicorum more qui putrescen-
tia hulcera incisionibus cauterioq; curare aggrediuntur,
& morbo irati dum sãuiunt, restituentuendę sanitati o-
peram impendunt. Hinc est illud Ecclesiastis: Melior est
ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus des-
linquentis, tristem tātummodo vultum, aduersus æqua-
lium seniorumq; crimina ostendere oportet, ne malefa-
cta eorum mistiore aspectu probare videamur, ira tamen
abstinendum erit, ne magis exasperemus eos, in quos a-
nimaduertandi ius nō habemus. Illa ira dūtaxat nobis
concessa est, qua vel subditos corripimus ne delinquant,
vel nosmetipsos affligimus, ne malarum cupidinum blā-
dimentis vincamur. Porro ira hæc tantum ab ea quę pro-
hibetur differt quantum ratio ab insania, quantum verū
ab errore, quantum deniq; iuuādi appetitio a cupiditate
nocendi. Hanc sequamur, si nobis, si alijs quibus præfides-
mus consultum volumus. Illam vero brutam & irratio-
nalem declinemus, tanq̃ & nobis & omnibus qui ea vtū-
tur, noxiam atq; perniciosam. Per hanc iustificatus est
Phinees, cum virum Israelitam & Madianitidem merces-
tricem

Eccle. 7

Phinees.

DE CHARITATE LIBER VII.

tritem turpiter coeuntes pugione confodi. Per illam autem damnatus est Cain, aliq; multi, qui sanguinem innocentem indignati effuderunt. In hac deum imitatur, qui peccatis offensus irascitur. In illa diabolū, qui cū malus sit, bonis inuidet, & iratus eos deijcere nititur de altitudine virtutum. Dei autem ira percutit vt sanet, mortificat vt viuificet, & meliora quidem vulnera sunt diligentis, q̃ fraudulenta oscula odientis. Hic præterea qui diligendo vulnerat, interdum odiendo lædere desinit, vnde loquitur: Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras, cum adulterauerint. Magna ira est, inquit Hieronymus, cum peccantibus nō irascitur deus, hoc est, cum peccātes punire differt. Quos autem ad correctionē affligit, de illis ait: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis. Nullam tamen iracundiæ perturbationem patitur deus, neq; dum corripit corrigendos, neque dum punit obstinatos. Apud se semper placidus est atq; trāquillus, apud illos vero iratus & furens, qui malum quod meruerunt patiuntur. Ita nos q̃ minimum perturbare debet iracundia, cum delinquentes punimus, sed mouere charitas, vt punitos disciplina nostra emendet, & a vitio reuocet ad virtutem. Publici quoq; iudicij præsidem, ad odio atq; ira procul esse oportet dum iudicat. Debet tamen meritis ab illis qui mali aliquid perpetrarunt, pœnas exigere, siue vt ipsi corrigantur, siue vt aliq; reprimātur similis pœnæ metu, quā damnatos iuste perpeti viderint. Equidem ita reor, inter iram & iustitiam dei nihil interesse, nisi quod iræ vocabulum tunc vsurpet scripta, cum peccata vindicantur. Iustitiæ autem nomen etiam ad remunerationem pertineat bonorum, in quā nullus iræ locus est, sed benignitatis. Audiamus ergo in psalmis monentem: Irascimini & nolite peccare. Irascitur & non peccat, qui nō odio mouetur hominis cum indignatur, sed criminis, qui punit: non vt lædat, sed vt lædendo emendet: quod quidem opus non inimicitiae est, sed beneuolentiae & dilectionis.

Nume. 26
Cain.
Gene. 4

Prou. 27

Osee. 4

Psal. 88

Psal. 4

De remedijs iracundiæ. Cap. XXVII.

Moses.
Exod. 32

Leuit. 10
David.

2. Reg. 14

Hiere. 20
Iob. 3

Ionæ. 4

Apostoli.

Marc. 1

2. Tim. 3

Non possumus efficere, quin aliquando plus etiã
q̃ oportet irascamur. Quãdoquidẽ id sanctitate
quoq; præditi hoĩbus inrer dum contigisse satis
constat. *Moses iratus* prauaricationi plebis vitulũ adora-
rantis, tabulas legis digito dei scriptas confregit. Idẽ ira-
tus fuisse dicitur filiũ Aaronis sacerdotis, q̃ hircum quẽ
pro peccato oblatum comedere debuerat, totum in hos-
locustum obtulerint. *David in Absalone* filium iratus
fraternæ cædis reum, vix amicorum precibus exoratus
post biennium coram se aparere illum permisit. Hi tamẽ
excusabiles videntur, quia in delinquẽtes animo extite-
rint indignato, nec sine causa irati fuerit. Sed quo pacto
excusabitur nescio ipse in vtero matris sanctificatus *Hie-
remias*, vel ipse ore dñi laudatus *Iob*. Ambo eĩ ob indi-
gnationẽ impatientiãq; mentis, diei in qua nati sunt, ma-
ledixisse referuntur. Alter cõquestus est q̃ probra irrisio-
nesq; perferret pro sermonibus dei, quos in populũ vul-
gabat. Alter q̃ supra modũ miserĩs calamitatibusq; op-
pressus esset. Quasi vero nõ liceat dño qcquid vult de ser-
uis suis facere. *Ionas* etiam sanctus propheta mortẽ sibi
expetiuit, indigne ferens, q̃ *Ninive* seruata suã fefellerit
diuinationẽ. Vnde arguitur a dño dicente: Putasne bene
irascaris tu? Quis autẽ excusare illũ audet, qui increpati-
one accusatur diuina? Quid de apostolis dicã, & his qui-
dẽ a sapiẽtiis dei electis: nõne indignati fuisse memoran-
tur, cũ alijs *Zebedæi* principatũ peti audissent? Sed quẽad-
modũ illi ab ambitione ad humilitatẽ, & ab indignatio-
ne ad placabilitatem dñi admonitionibus reuocati sunt,
ita & nos quoties repentina aliqua mentis ægritudine
commoti fuerimus, quã primũ ad æquanimiritatis
remedia recuramus. Morbus inueteratus plus laboris
exigit in medendo, recentis vero facilis curatio est.
Primum cauendæ tibi sunt contentiones, & eorum qui
natura iracundi sunt, consortia fugienda, litibus fo-
roque abstinendum, dicente Apostolo: Seruum dei litig-
are non decet. Cum nemine pertinaciter contendas,
quia

DE CHARITATE LIBER VII.

quia arrogantis vitium est. Delatoribus non facile credas, neque de absente obrectantis iniuria irascaris. Inualidus est ad laedendum qui tibi coram negotio exhibere non audet. Quod si praesentium offensam moderate ferre debemus, quanto magis absentium? Si contigerit ut ira motum concipias, conceptum reprime: & quod intra te natum est, intra te & moriatur, nec verba exterius prorumpant nec opera. Audi psalmistam dicentem: Turbatus sum, & non sum locutus. Et iterum, Cor meum conturbatum est intra me. Abortiuum igitur fiat, quicquid iracundia intra te conceperit. Patrum concepta indignatio nocet, edita multum. Viperarum genimina sunt, quaecumque parere solet furor. Irascimini & nolite peccare, ait Apostolus, sol non occidat super iracundiam vestram. Irasci hominis est: per iram non peccare, Christiani est, Illis autem solem iustitiae occidere credas, qui iram in odium conuertunt. Nunquam cito in alterum excandescas, dilatio incipientem sedabit motum. Obserua itaque Iacobi apostoli praecipitum. Sit (inquit) omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam dei non operatur. Obliviscere iniuriae, & vindicta ne cogites. Impatientiae vitium est vlcisci cupere. Patientiae autem virtus, offensam memoria non retinere. Diuinae legis est praecipitum: Non queras ultionem, nec memor eris iniuriae ciuium tuorum. Deum time, & irasci quoque timebis. Obserua Apostolum dicentem: Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphemia auferatur a vobis cum omni malitia. Cui sententiae Solomon astipulatur, dicens: Aufer iram tuam a corde tuo, & amoue malitiam a carne tua. Hoc ipsum sanctus propheta in psalmis iubet cum ait: Quiesce ab ira, & derelinque furorem, noli emulari ut malefacias, quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Nihil exultimes laudabilius, nihil Christiano dignus placabilitate atque clementia, & rursus nihil indecens neque foedius immanitate, superbia, ira, impatientia. Reticulum iecoris offert domino toleratione superat iracundiam. In iecore enim in ipso humore felle, ira receptaculum esse creditur, & quoniam hoc sacrificium in lege pro peccato offerri iussum fuit, puto quod is qui in

Psal. 77
Psal. 102

Ephesi. 4

Iacob. 1

Leuit. 1

Ephesi. 4

Ecclesi. 12

Psal. 36

Leuit. 4

omnibus patiens fuerit, & præteritorum criminum facile veniam consequetur, in futurum innocentiam custodiet, seruata autem innocentia, inter beatos computabitur. Super omnia vero proderit, mente reuoluere, tum quæ patientibus propolita sint præmia, tum qualia impatientibus tormenta. Cogitare quoque quanta pro nobis pertulerit dominus, quanta omnes es, qui nunc cum illo sunt sancti, ut tali domino digni inuenirentur.

De benedicendi studio.

Caput XXVIII.

Post hæc optimum erit, seruandam erga omnes humanitatem animique mansuetudinem, benedictionis linguam assuescere, ac semper veluti immane præceptum, sic euitare maledicti verbum. Omnibus benedicere & ne maledicentibus quidem maledicta referre, magnæ constantiæ, magnæque tolerationis iudicium est. Benedic liberis tuis, quia scriptum est: Benedictio patris firmat domos filiorum. Benedixit Isaac filio suo Iacob, & domino annuente cuncta quæ illi in votis fando congesserat, feliciter successerunt. Ipse etiam Iacob vita decedens, benedixit nepotibus suis Manassæ & Ephaim diuinitusque inspiratus futuras filiorum sortes cecinit. Benedic seruis tuis. Christus dominus benedixit discipulis suis. Etenim sicut Lucas ait, ab eis in cælum recessurus, eleuatis manibus benedixit eis, ostendens quod quicumque sua benedictione se dignum exhibuerit, ipsum in cælum euntē sit secuturus. Benedic populo tuo. Moses & Aaron sacerdos benedixerunt populo, & apparuit gloria domini omnibus qui aderant, ut ait scriptura. Ut ergo benedictorum merita testaretur, miram manifestamque sui splendoris visionem oculis humanis obiecit dominus, & quantum sibi benedicta seruorum suorum placeant, aperte significauit. Atque ut benedicendi magis studiosos redderet, ipse quo modo benedicant docere voluit. Sic, inquit, benedicetis filiis Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dominus, & custodiat te: ostendat dominus faciem suam tibi, & miseretur tui: conuertatur dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem

Eccle. 3

Gen. 37

Gen. 49

Luc. 24

Leuit. 9

Num. 16

DE CHARITATE LIBER VII.

pacem. Vtque sciamus omnibus benedicendū esse, idem dominus in euāgelio pro maledictis quoq; iubet referri benedicta, dicens: Benedicite maledicentibus vos, & orate pro persequētibus vos. Moses diem suum obiturus, cōuocatis tribubus suis ne intestatus decederet, singulis benedixit, & que futura erāt simul prophetauit. Quis igitur dubitet, quin illi spiritu sancto repleantur, quos benedicere, beneq; omnibus optare plurimum delectat? Solomon, cui cōlitis infusa sapiētia erat, arca in templo collocata, victimisq; immolatis, benedixisse dicitur ecclesiæ Israel, templumq; dedicasse. Sed quoniam iuxta Apostoli sententiā. Templum dei sanctum est quod estis vos, templo dei benedicit, quisquis fideli populo benedicta impendit. Discant nostri temporis episcopi promptiores esse ad benedicendum, ne templo dei maledixisse arguantur, cum temere & non merito aliquem fuerint exequcrati. Semper tutius est in benedicendo quā in deuouēdo errare. Sciendum præterea duo esse benedictionum genera: alterum spirituale, alterum terrenum. Spiritualis benedictio de virtutibus est præmioque earum: terrena de diuitiis, de frugum haberrate, de corporis incolumitate, de honoribus, de victoria subiugationēque inimicorum, & alijs huiusmodi quæ in Leuitico promittuntur obseruatoribus mādatorum dei. Qua quidem in re quæri potest, cur multi prophætæ sanctique legis, qui præceptis diuinis pro sua virili semper obtemperabant, egestates, angustias, persecutiones passi sint & post illos apostoli CHRISTI martyres, aliq; fideles: quia certe illa terrena bona, ciuitates, prouinciæ regna solent appetere, turba videlicet in perferendis angustijs min⁹ fortis, ne tententur supra id quod possunt. Sanctos vero atque perfectos, vt appareat quā constantes, q̄ firmi sint in contemnendis omnibus illis quæ æterna sunt diligendis, necesse est aduersantibus ærumnisque probari. Neque ideo fit illis iniuria siue dolis, q̄ terrenis bonis minus abundant, quando ea ipsimet quidem præ celestiu⁹ desiderio contemnunt atque aspernantur, maluntque in aduersis quoq; experiri, quā in prosperis otio torpescere

Luca. 6
Deu. 33

Solomon.
1 Reg. 8

Duo benedictionū genera.

Quæstio.

Ephē. i

Apostoli.

pescere. Prospera enim plerumque ad ignauitiam compellunt aduersa magis incitant ad virtutem. Quæ iusti patiendō spiritualium benedictionum gratiā acquirūt, bonis utique non his modicis & caducis, sed illis ingentibus & æternis fruituri, quæ pressius euidentiusque in euangelio quàm in lege promissa sunt. Quamquid lex quoque spiritualis est, si tollatur velamen, & ea quæ scripta sunt, non omnia iuxta literam intelligantur. Spiritalis benedictionis meminit Apostolus, ubi ad Ephesios scribens, ait: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo. Profecto qui huius benedictionis particeps est, eius conuersatio in cœlis est, non in terra. Proinde nec terrena bona ad eum spectant, qui his expeditus, capere properat cœlestia. Nos ergo talē ante omnia benedictionem, tam proximis nostris quam nobis ipsis impartiri semper optemus & precemur: quæ impetrata, nec aduersa efficere poterunt, ut indignemur, nec prospera ut lasciuimus. Bona igitur & dicamus omnibus, & optemus, ita tamen ut semper animæ ratio habeat magis quàm corporis, ut quod cuique ad beatitudinē adipiscendam accommodatius futurum sit, hoc est, in præsentitē tempore cōtingat, siue id triste putatur, siue lætum, cum nihil tam graue sit, ut id non eleuet spes bonorum quæ promissa nobis expectamur. Sic igitur bene dicatur omnis homo qui timet dominū, ut exhuberet frugibus virtutū, ut bonorum operum fecundus sit, ut animæ sanitate perfruatur ut hostes inuisibiles vincat, & omnes carnis molestias superet, fide firmus, spei plenus, charitate feruidus, & ad bona tandem perueniat sempiterna: benedicaturque ei dñs ex Sion, qui fecit cœlum & terram. Hic quippe benedicendimos apostolorum proprius fuit, ut eorū scripta testantur. Omnes fere Pauli epistolæ sic finiuntur, ut eis ad quos directæ sunt, gratiam precentur & pacem, non huius mundi pacem vel gratiam, sed dei patris & domini nostri Iesu Christi & spiritus sancti. nihil ei deesse poterit, quæ ubique dei gratia comitabitur. Qui autem linguā suā ad benedicendū assuefecerit, hic vere Christi seruus habebit, illorum in cœlo copulandus cōsortio, quorum morē in terra fuerit emulatus.

De

De maledicendi nequitia. Cap. XXIX.

VT autem benedicendi studio diligentius incumbamus, opportunum videtur nunc scrutari, quantum mali maledicis & impurae linguae hominibus propositum sit. Semeim cuius maledicta patienter pertulerat rex Dauid, ultus est postea rex Solomō: & ille qui regem incessere ausus fuerat, capite mulctatus poenas dedit, non ab eo hoc passus cui iniuriam intulerat, sed ab eo qui punire debuit alijs illatam, domino iubente: Principi populi tui non maledices. Magis tamē poena illa verēda est, de qua Apostolus ait, maledicos à regno dei excludendos cū fornicarijs & idolorum cultoribus. Qui autē inde repulsi sunt, eos ad inferos cruciari certum est, quoniā impij ac scelesti non solum bono summo priuantur, sed etiā supplicijs ascribuntur aeternis, ita ut lingua nequā nulli perniciosior sit, q̄ ipsi cuius est. Mordet alios maledicus, & semet maledictionis suae telo cōficit, similis viperi illi, quē cum manū Pauli apostoli mordicus apprehēdisset, nihil illum laesit, sed ipsa in ignem excussa & exusta periit. Perire non debuit, dicit aliquis, quā non laesit: sed ideo nō laesit, quia deo prohibente laedere non potuit: periit autem quia laedere voluit, & mortem quā alteri inferre tētauit, iuste ipsa pertulit. Sic maledicus, dum oris sui procacitate alios offendere concupiscit, licet non offēdat, tanq̄ si offēderit, poenas dabit. Vnde in lege scriptum est: Nō solum qui percusserit, sed etiā qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Et in alio loco: Non maledices, inquit, surdo, nec corā ceco pones offendiculum. Maledicitur surdo, qui de absente obloquitur. Cæcum offēdit, qui opprimit incautum. Hinc etiam ait: Non eris criminator & susurro in populis. Deniq; adeo magnū vitium est maledicentia, ut probis honestisq; viris interdīta sit cum maledico consuetudo, dicente in Prouerbijs Solomone: Remoue à te os prauū, & detrahentiū labia sint procul à te. De quibus Hieremias ait: Sagitta vulnerans lingua eorum. Vulnerant em̄ & illos qui libenter in alios dicta auscultant, & illos de quibus dicta sunt, si impatienter tales

3. Reg. 3

Exo. 23

1. Cor. 6

Actu. 18

Exod. 21

Leuit. 19

Prou. 4

Hicre. 9

Osez.7

Gal.5

Actu.8

Balaam.
Num.22

rint. Ipsi tamē qui detrahunt, multo magis sibi q̄ alijs nocent, domino per Osez prophetā succlamante ac dicēte: Cadēt in gladio principes eorū: à furore lingue sue, id est, qui alios lingue sue petulantia peruertunt, ipsi cadēt gladio diuini iudicij, de quo surgere vltra non poterūt, cum corruerint in interitū sempiternū. Quæris quare in prophetis & in Psalmis legunt maledictiones. Illæ quidē nō ex odio execrantis, sed ex vaticinio futurū prædicētis editæ sunt: & cū sanctorū in scripturis maledicta, iudicis dei sententiæ sint nobis qui futuroz ignari sumus, maledicere minime licet, nisi forte cū hæreticos impijs assertionibus ecclesiam perturbātes, apostolica auctoritate deuouem⁹ hoc egit Paulus, cū Galatis, quos docuerat, à pseudapostolis timeret: Vtinā, inquit, abscindant, qui vos cōturbant. Maledixit & Petrus Simoni mago, qui spiritus sancti donū venale putauit, pecuniā offerendo, vt miracula faciēdi potestatē acciperet. Oēs itaq; q̄ peruersa aliqua doctrina, rectę religioni aduersant, quia deo iniuriā faciūt, sub anathema cēsentur, vtpote diuersi ab ecclesia, & nō Christi, sed satanæ membra facti: pro quibus tamen oramus, vt domino miserante errorē suum agnoscant, & conuertantur, & salui fiant. Atq; ira eis etiam quorum impietate maledicimus, benedicere solemus, dum illos ab ignorantia tenebris ad lucem veritatis reuocari cupimus & præcamur. Maledictio vero quæ illis inferē, qui maledicēdi nō sunt, plerūq; diaboli suggestionē fit. & tunc quidē imitandus nobis erit Balaā ariolus, qui (vt in Numeris legitur) à Balach Moabitarum rege conductus, vt malediceret Israelitis. & ecōtrario à dño iussus vt benediceret, maluit deo q̄ regi obtemperare, atq; pro maledictione intulit benedictionem. Amalech deuorās interpretatur, eūq; designat, qui deuorare animas hominum cōcupiscit. Sed qui Balaam est, deprehensis inimici donis, magis quæret benedicendo obsequi deo, quā maledicendo diabolo. Qui enim obsequetur deo, merebitur præmium: qui diabolo, supplicium.

De calumniā & detractiōe. Ca. XXX.

Ad

DE CHARITATE LIBER VII.

AD hæc, quoniam omnis offensa quam per linguæ
intemperantiam alicui irrogamus, maledictum
dici potest, etiam ille qui conuitiatur, quiq; famam
carpit aliorum, non minus maledicus est, q̃ qui deuorati
one aliquem damnat. Conuictis autem contendere atq;
fixari, insanire est, dicente Solomone: Omnes stulti mi-
scentur contumeliosis. Et iterum: Labia stulti miscent se ri-
xis, & os eius iurgia prouocat. Tales quippe clementissi-
mum dominum ad iracundiam prouocant, hisq; per So-
phoniam prophetam minatur, dicens: Audiui opprobriū
Moab, & blasphemias filiorū Ammon, quæ exprobrauer-
unt populo meo, & magnificati sunt super terminos eo-
rum, propterea uiuo ego dicit dñs exercituū, deus Israel,
q̃a Moab & Sodoma erit, & filij Ammō quasi Gomorrha.
Ad inferos ergo præcipites delabentur Sodomæ & Go-
morrhæ urbiū instar, qui linguā a contumelia probroq;
non coercent. Nam hoc quoq; illorum vitium est, q̃ tam
impatiens ad ferendam contumeliam sint, q̃ auidi ad in-
ferendam. Gaudent insilire dorsis aliorū, suo autē velut
indomiti equi neminem admittunt. atq; hæc ferme natu-
ra contumeliosorum est. Eadem ratio detractorum habe-
tur, nisi q̃ min⁹ ei creditur quod iratus opprobrat, q̃ qui
odium celans de moribus pronunciat alienis, vt quē ipse
infectatur, alijs quoq; dissimulata inimicitia facilius odi-
bilem reddat. Sed videamus qualiter & hi a domino ple-
ctantur. Maria, quoniam Mosē probro taxauerat, lepra
perfunditur, & extra castra propellitur. Illis etiam qui de
populo ipsum contumaciter offenderant, denegatum fuit
it terram ingredi promissionis. Ex quo apparet, detra-
ctores ab ecclesiæ communione alienandos, & promissam
fidelibus paradisi regionem non ingressuros, nisi ad
pœnitentiā conuersi sese correxerint. De isto hominū ge-
nere Psalmista ait: Exacuerunt vt gladium linguas suas,
intenderunt arcum, rem amarā, vt sagittent in occultis
immaculatum, quibus & imprecatur, dicens: Muta fiant
labia doloſa, quæ loquuntur aduersus iustum in superbia
& abusione. Quinetiā ipse dñs minacibus admodū ver-
bis aggreditur detractorem, dicens: Os tuum abundauit
malis

Prou. 20

Soph. 2

Nu. 12. 14

Psal. 56

- malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedēs aduersus fratrem tuū loquebaris, & aduersus filiū matris tuæ ponebas scandalum. hæc fecisti, & tacui, existimasti inique q̄ ero tui similis: arguam te, & statuā illa contra faciem tuam. Et qm̄ nihil terribilius est, q̄ incidere in manus fur-
 rentis dñi, subdit propheta & ait: Intelligite nunc hæc qui obliuiscimini deum, ne qñ rapiat & non sit qui eripiat. &
 paulo post: Deus cōteret (inquit) dentes eorū in ore eorū, molas leonū confringet dñs. Quoꝝ dentes: quoꝝ leonū
 molas illorum utiq; de quibus alibi ait: Filij hoīm dētes eorum arma & sagittæ & lingua eorū gladius acutus. &
 alibi: Acuerunt (inquit) linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labijs eorū. Quos etiā damnandos declarat, dicens: Caput circuitus eorū, labor labiorum ipsorum operiet eos, cadent super eos carbones, in ignē deiciēs eos, in miserijs nō subsistent. Per carbones & ignem
 & miseras, pœnæ designātur inferni, cæteris atrociores, quales reor & ille diues patiebatur, totus quidē ardens, linguæ tamen magis sentiens ardorem, quā solam refrigerari frustra petijt, ex quo apparet q̄ graue peccatum sit detractio, quæ talem meretur animaduersionē. Quod si melius est (vt Solomon ait) bonū nomen, q̄ diuitiæ multę, nōne magis peccat qui famā aliorū praua suggillariōe denigrare conatur, q̄ qui bona diripit, & innoxios exuit opibus? Vnde idem dicit: Cogitatio stulti, pētm̄ est: & abominatio hoīm detractor. Et hunc quidem veluti pestē quandā nos fugere suadet, dicens: Cum detractoribus nō cōmisceris, quoniā (inquit) repente consurget perditio eorū, & ruinam vtriusq; quis nouit? Periculosa est em̄ cū peruersis conuersatio, ne ipse quoq; perueraris, & vna cum illis pereas. Non solum ergo cauendos esse, sed etiā detestandos docet Dauid cū ait: Detrahentē secreto proximo suo hūc persequabar. Si quādo in eiusmodi hoīem incidere contigerit, nō præstemus aures, ora auertamus non delectari nos, sed offendi suis sycophantijs malignus nugator cognoscat, & pudore confusus obmutescet. Id quoq; Solomon testatur, dicens: Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

De delatorū malignitate. Ca. XXXI.

Delator etiam qui criminationibus discordias cōferit, maledicitur in Ecclesiastico, vbi scriptū est: Sufurro & bilignis maledictus. Multos enim turbauit pacem habentes. Et flagelli, inquit, plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa. Cui simile est illud Solomone: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximū suū falsum testimonium. Delator enim ea quoque malignitas est vt vbi vera crimina quę deferant, defunt, falsa cōfingant, & mētes nimis credulas mēdacio peruertant, & vbi quietis ac pacis triticum satum est, superseminent zizania tumultus & dissensionis: & hi quidē prophetico ore condemnantur, cum dicitur. Labia dolosa in corde & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. In corde & corde loquitur delator, quia duplex est: simulat se amicū illius, ad quem crimen defert, cui tamen auferre nō titur quod amabat, eum cui ipse amicus erat accusando. Disperdet autē huiusmodi accusatorem dominus, quia siue falsum, siue verum dixerit: non voto corrigendi proximum suū, sed in inuidiā mittendi verba profert. Cui iterum propheta pēnam denuntiat in crepando ac dicēdo. Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa propterea deus destruet te in finem, euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuētium. Sunt præterea qui assidue contentionibus seruiūt, litigant, iurgantur: de quibus Solomon ait, Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exalrat os suum, querit ruinā. Interdū de re leuissima inter se dissidētes ad maximos furibundi prorumpunt clamores: inde ne manibus quidē temperāt. De verbis em̄ ad verbera facile puenire, propriū contētorū est atque contumaciū. Cūque diu obstinatis animis fuerit altercatū, sanguis & cæbibus p̄tinax finitur contētio, vsque adeo noxiū esse solet, nolle linguæ moderari, & supbiæ vitio ab altercatiōibus nō recedere. Recte itaque Iacobus Ap̄lus, Vbi zelus, inquit, & cōtentio, ibi incōstātia & om̄e op̄ prauū. Scriptū est autē. Abstine a lite, & minues p̄cā. Multiplicātur quippe nequitia racū-

Ecc̄i. 28.

Prou. 25

Psalm. 13

Psalm. 88

Prou. 17

Iacob. 5

Ecc̄i. 28.

Prou. 17

Ibidem.

Psal. 139

Prou. 29

Prou. 25

Eccī. 19

Iob. 29

Esaie. 36

dia exardescit, cōcipitur odiū, ex quo mala ingētia ori
ri solent, si lingua a velitatiōe non cohibeatur. Reliquū
est vt qui ita obduratus fuerit, diabolo flagellādus tradi
tur, & hoc iuxta Solomonis snaim dicentis: Semp iurgia
querit malus, angelus aut crudelis mittitur contra eum.
Neq; em̄ potest particeps esse æterni boni qđ mitibus da
tur, neq; expers esse malos, quæ pessimū quēq; manent,
qđ malis mētē aīmēq; nō auerterit, & odiū sermonib⁹ nō
abstinuerit. Vnde rursum Solomō ait: Qui puerfi cordis
est, nō inueniet bonū, & q̄ vertit linguā, incidit in malū.

De maledicētię vitādę cura. Ca. XXXIII.

VT aut cuncta maledicētię vitia deuitemus, impo
nendum est ori frenū taciturnitatis. Quēadmo
dum loquacitas prona est ad lites & contētiōnes,
ita silentiū quietis & placabilitatis est custos. Vir linguo
sus (vt in psalmo dicitur) nō dirigitur in terra. Et in pro
uerbijs. Vidisti hoīem velocē ad loquendū, stultitia ma
gis sperāda est q̄ illius correctio. Et itē: Sicut vrbs patēs
& absq; muroꝝ ambitu, ita vir q nō potest ī loquēdo co
hibere spm̄ suū. Sicut ergo vrbs illa quā mœnia nulla, p
tegūt, facile aditū p̄stat inimicis, ita incōsultra garrulitas
peccatis blande subeuntibus aperit ianuas cordis. Cor
autem quo repletū fuerit, hoc per oris claustra effundet
cum in verba proruperit. Ex abundantia enim cordis
os loquitur: & quæ procedunt de ore, de corde exeunt, ho
minemq; coinquināt. E diuerso aut scriptū est. Qui odit
loquacitatē extinguit malitiā. Tacitus & sensatus hono
rabitur. Recordatus est Iob, duo quedā se fando emisisse
quæ emissa nollet, & ait: Manū meā ponā super os meū:
vnum locutus sum, quod vtinam non dixissem, & alter
quibus vltra nō addā, Hūc igitur imitemur, & pœniteat
uos ybositatis, qua certe nō bis, sed millies lapsi sum⁹, qđ
que multiloquio nos deliquisse meminimus, silētiō emē
demus. Bonos viros taciti audiamus, vt discamus. Cauea
mus autem cū malis multū loqui, ne subuertamur. Ra
p̄sci Assyrioꝝ duci, cum Hierosolymā obsidisset, & plebē
verbis ad deditiōnē sollicitaret, nihil responderet p̄misit
Ezechias rex, & suos tacere iussit. Corrūpunt em̄ bonos
more

DE CHARITATE LIBER VII.

mores colloquia praua. Seuerus Sulpitiū, qui diui Marti-
 ni Thuronēsis episcopi vitā scripsit, cū se iam in senectute
 sua deceptum à Pelagianis agnouisset, silentium vsq; ad
 mortē tenuisse Hieronymus tradit: vt qđ per dicacitatē
 deliquerat, tacendo dilueret. Et tu ne lingua labaris, ob-
 serua quādo loqui, quādo tacere debeas. A Solomone di-
 uinæ sapientiæ viro est dictum: Tempus tacendi tempus
 loquēdi. Os tuū aperi discere volentibus: Cōtendere autē
 rixariq; parātibus claude neq; nisi necessitate cogente re-
 spōdeas, nisi vtilitate suadēte loquaris. Quicqđ prāter ea
 dicitur supuacaneū est. De omni autē verbo otioso, reddi-
 turi sumus rōnem in die iudicij. Qđ si de otioso, quid de
 turpi qđ de mordaci? qđ de rixoso irā inimicitiasq; pro-
 uocāte? Audi Apłi p̄ceptū: Stultas & sine disciplina que-
 siones deuira, sciens quia generāt lites seruū autē dñi
 non oportet litigare (sed mansuetū esse ad omnes docibi-
 lem, patientē, cum modestia corripientē eos qui resistunt
 veritati. Et itē: Omnis sermo malus, inquit, ex ore ve-
 stro non procedat, sed si quis bonus, ad edificatiōē fidei
 vt det gratiā audietibus. Audi & prophetā dicentē: Quis
 est homo qui vult vitā, & diligit dies viuere bonos? pro-
 hibe linguā tuā à malo, & labia tua ne loquātur doli:
 diuerſe à malo & fac bonū, inquire pacē & persequere eā
 Audi etiā apostolorū principē Petrum: Nolite reddere
 malum pro malo, nec maledictum pro maledicto sed e-
 contrario benedicete: quia in hoc vocati estis, vt benedi-
 ctionem hāreditate possideatis. Memento quoq; qđ indis-
 gnus habetur monachi nomine, qui tacere nescit cum os
 portet, dicente Iacobi apostolo: Si quis putat se religio-
 sum, non refrenans linguam suā à locutione mala,
 sed seducens cor suum, huius vana est religio. Deinde
 ait: Si quis verbo nō offendit, hic perfectus est vir: potest
 etiam freno circumducere totum corpus suum. Potest
 ergo omnibus corporis sensibus imperare, qui sic lingue
 suæ fungitur officio vt nō derelinquat. Recordare etiā
 ideo duas quidem te habere aures & os vnum, vt multa
 audias, & pauca loquaris. Lingua si bene vteris, iuuat: si
 male, perim̄t. Solomonis hæc sententia est dicentis: Qui
 custodit os suum, custodit animam suā: qui autem cō-

Eccī. 3

2. Tim. 2

Ephe. 4

Psal. 39

1. Petri 3

Iacob. 1

Prou. 10

Prou. 3

Prou. 15

Iob. 6

Hier. 17

sideratus est ad loquendum, sentiet mala. Et iterum: Lingua placabilis lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Et rursum: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor: lingua sapientum ornata scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. Quæ igitur dementia est, cum tui arbitrij sit linguam facere bonam, committere potius ut facias malam. Beatus es si cum beato Iob dicere poteris: Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in labijs meis stultitia personabit. Beatus es, si tibi ad dñm cōuerso cū Hieremia gari licebit, dicere: Quod egressum est de labijs meis, rectum in conspectu tuo fuit.

In fine operis peroratio. Ca. XXXIII.

AD finem tandem operis deo auxiliante peruentum est. Cui soli gratias agimus atq; habemus, cōfitemur eius esse beneficiū, quicquid à nobis recte institutum recteq; tractatum fuerit. Nihil autem non recte dicitur, quod cœlestis discipline veritate firmatur. Quare omnes equidem, qui ista legent, rogatos volo, ne forte in compositi impolitq; sermonis mei asperitate offendantur ad ipsas duntaxat diuinæ scripturæ auctoritates atq; sensus animum applicent, & quod salubriter monetur, hoc etiam omni studio perficere curent, ut sancte religioseq; viuendo, vitam illā acquirāt, quæ melius feliciusq; optari queat nihil: vitam inquam illam quæ non in terra habetur, sed in cœlo, incorruptibilem, immortalem, æternam, beatam, gloriosam, bonorum omnium plenissimā & nullius participem mali, non philosophis, non oratoribus non poetis promissum, sed in Christum credentibus, diuinisq; obtemperantibus legi, hoc est pietatem iustitiarq; colentibus. Nihil itaq; vobis proderit o philosophi, scite subtiliterq; ratiocinari, nisi etiam innocēter integreq; viueritis. Neq; vobis rhetores ornate copiosq; dicere vlli erit emolumento, nisi compositi & exculti virtutibus incesseueritis. Neq; vobis qui iubicipiti somnastis Parnaso, in componendis poematibus, Homero atq; Vergilio esse pares vsui erit, nisi profligata vitiorum labe, morum puritate atq; munditiam retinueritis. Huc igitur vora, huc studia vestra conferantur, ut si minus liceat eruditionem simili

Philosof.
phi.
Oratores.
Poetæ.

DE CHARITATE LIBER VII.

ter & virtutem possidere, magis opteris probitatē sine doctrina, quā sine probitate doctrinam. Quod si fidē, spē, atq; charitatē sancte colueritis, beatitudinis præmia Deo largiente capietis. Ipsi autem qui ad illa perueniunt, im partitur & scientia plenior, & eloquendi ratio præstantior, & virtus omni ex parte perfectior, q̄ nullus vnq; mortalium aut habuerit in terra, aut habere possit. Vbi enim beatitudo vera, ibi & omnib⁹ animi bonis referta possessio. Quod si Paulus ad tertium raptus cælum, audiuit arcana verba, quæ nō licet homini loqui, si nec oculus vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quāta præparauit suis cultoribus deus: profecto ista quæ oculis cernimus, quæ auribus excipimus, quæ mente cōplectimur, illis quæ omnem sensum superant, nullo modo valent comparari. Nihil igitur vobis ad summam felicitatē futurum speretis, si non defuerit virtus. Cuius quidem leges atq; præcepta in his libris satis (vt reor) abudēq; à me relata sunt: non ea inquam præcepta, quæ homines qui errare possunt, tradant, sed quæ ipse hominum angelorumq; conditor deus, in quo solo nullus omnino cadere potest error, tribuit nobis. Ipsum ergo audiamus, ipsum sequamur, ad ipsius doctrinam, vitam moresq; cōponamus, si ad ipsum, vt summo illo indicibilisq; bono semper fruamur, volumus peruenire.

E V A N G E L I S T A R I V M M A R C I

Maruli viri disertissimi, & euangelicæ eruditionis veri doctoris, F I N I T.

AD DOMINUM GUNTHERVM DE

fide Meginhardi Præfatio.

V M M E N E G O T I O S I S S I M I

magistratus cura implicueris, instas tamen & virges dulce decus meū Gunthere, haud sanè dixerim, vtrū verecūdius an cupidius, vt nouā operā non tam arduam & difficilē, q̄ plane impossibilem suscipiam. Vnde apparet, q̄ iniuncti mihi

KK ; neris

MEGINHARDVS DE FIDE AD

neris modum perfunctoria metiris estimatione, dum aliquid ei adiciendum sperare praesumis. Equidem si excubique nostrae solis adolescentum ingenij liberari eruditione excolendis assiderent, quod vnicui curriculum plerumque veterum studia sibi vendicauerunt, laboris mala famae nominisque momenta mihi pensarent. Verum nunc qui praefecti scholarum habentur, gemina pro ecclesiastico usu functione multatur. Primas enim partes formandis moribus impediunt, secundas vero literarum doctrinae insumunt. Quorum utriusvis cum tantum in curas assurgat, tum vero compositum humanis viribus sustineri non valet. Nemo certe nisi expertus, hanc solitudinem nouit expendere. Veruntamen ego voluntate tua cui me uice deuoui, adductus, in hoc quasi praeludio infernalium poenarum, tibi exerceri patior, maxime cum iam propinquo suscepti actus, plaudite operatissimo personam hanc operosissimum deponendam deo propitio auspicer. Illa vero sarcina, qua nunc humeros nostros onerare disponis, non tam me premit, quam elidit: nec tam difficultate grauat, quam horrore exanimat. Luculentissime quippe dictum est, quia etiam vera de deo dicere periculosum est. Flagitas enim, ut de fidei symbolo compediosum tibi elaborum opusculum, in eum scilicet modum, ut & catholicae ueritatis integritas eluceat, & haereticae prauitatis venena, quibus eam homines perditissimi aspergere & violare conati sunt, expressis auctorum nominibus denotentur. Quam rem cum praecipui ecclesiarum doctores, studio sacrarum literarum flagrantissimi, usu earum exercitissimi, ingenij acutissimi, alij penitus cum id ipsum postularent, declinauerint: alij cum multa deliberatione vix aliquando annuerint, quis non iustissima indignatione temerarij me, imo sacrilegi incepti condemnet, ut tale quid audeam, qui vix summo ore, & primis (quod dicitur) labris haec diuina libauim? Sed parcant exagitare nostrum pudorem. Nemo in me accusator atrocior me ipso, nemo censor feuerior, & tanto magis super alios, quanto me ipsum familiarius per omnia noui. Nec enim sic amator mei sum, ut meam ingenij exilitatem, oris angustiam scire fastidiam. adde huc, quod in hoc genere scriptorum maxime pertimescendum est vitae labem & conscientiae infirmitatem. Quae cum in exercitij

DOMINVM GVNTHERVM.

communium studiorum occupatio non ita magno sint impedimento, in hac parte pernicioſa mihi plane intelligo. Quis enim non videat parem mereri damnationem eum, qui ſacramentum dominici corporis indignus aſſumat, & eum qui verbum dominicum profanis corruptus moribus tractare præſumat: vides igitur facile nimis, vt verum aliquid non dicam tantæ rei efficiendæ de me præſumptam opinionem, quæ tibi qui tam deliberato & inoffenſo iudicio alia ſoles exigere, indulgentior forſan erga me beneuolentia induerit. Sed quia ſingulare bonum obedientiæ ſic impetere diuinis commendatur eloquijs, vt qui ei reſultauerit, ſtra nomen Chriſtianum uſurpet, non auſim pro virili quidem parte non præſtare quod iubet, ſi tamen diuini fauoris aura vela noſtra non deſtituerit. Et quia rudis adhuc ror in his caſtris abſte cogor militare, nolo quis arbitretur rudimeta noſtra ſuperbia aliqua temeritate graſſari, ſcilicet vt quod ſemel effutiam, ſacroſanctum iudicem: quin potius quicquid erit quod nobis ſuperna gratia irrorauerit, hoc ad ſui veritatis forẽ ſyncera & plenaria laude reuocet. Si quid vero meum, id eſt, falſum, effudero (qui enim mendacium loquitur, de ſuo loquitur) non ego id depreheſum peruerſo tutabor patrocinio, ſed tam ſeuera quæ debita animaduerſiõ error meus à ſuo ipſius pariete iugulabit. Vt ergo liberiore quodam ſpatio ea quæ intēdimus, in hoc quaſi ſpectaculo poſſint exponi, altius ordiēdiuideſ. Pauca enim de ipſa fide, nonnulla de varietate ſymboli perſtrigemus, tum demum ipſum ſymbolum, & peſtes hereticoſum inſigniores illis, & quaſi capitales, & quæ maxime in ipſa ſymboli regulam offendant, deo propicio perſequemur.

EST igitur fides, vt Apoſtolus ad Hebræos ſcribēs diſſinit, ſperandarum rerum ſubſtantia, argumentum non apparentium. Quenā ſint quæ fidelium pietas expectare & ſperare debeat, ita copioſe in latiffimo diuinarum ſcripturarum campo diſfuſum eſt, vt nemo in hac quidem parte ſuā ignorantia poſſit excuſare. Vt enim aliquanta de inſinitis breuiſſime attingā, ipſa veritas in euāgelio ait: In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli dei. & iterum: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorū. Apoſtolus etiam: Mortui inquit eſtis, &

MEGINHARDVS DE FIDE AD

vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria: ad Corin. etiam, oportet ait, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Ioannes quoque dicit: Dilectissimi, filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hæ sunt res sperandæ, quarum substantia fides esse dicitur. Sed quoniam modo ut fides substantia sit asseritur? An non omnis substantia corpus est aut spiritus? Appellatur tamen etiam possessio substantia. Sed quis ex his modis fidei conveniat? An forte spiritum eam esse verisimile sit, quia res est incorporea? An non potius ipsa fides cuiusdam spiritus (id est, humanæ mentis) spiritalis est affectio? nunquid non etiam angelicæ creature quoad fidem esse dicamus? Verum tamen modo differt. An forte generaliter quicquid est & subsistit, substantiam nuncupavit, & eo modo fidem etiam substantiam esse intelligi voluit? Admitti quidem hæc sententia possit, verum tamen quod subiungitur, non recipit hunc intellectum. Ait enim, Fides est substantia sperandarum rerum. Sperandum quippe est spiritale corpus, ut hoc unum ex omnibus dictum sit. Quod ergo fides nostra spiritalis corporis asseratur substantia? An forte dicemus figurate Apostolum hoc vocabulo usum, ut significantius ipsius fidei efficaciam exprimeret? Solene quippe id Apostolo est, suo quodam modo translatus nominibus res presentissime exponere, velut ad Colossenses scribens, de Christo ait. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporale utique proprie aliquid dicitur, cum de corporibus agitur. Diuinitas porro quomodo corporaliter inhabitat, neque enim corpus est. Sed translato vocabulo rem aperuit. Nam quia sacramenta veteris testamenti appellat umbras futuri, propter umbrarum comparationem corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem diuinitatis, quod in illo impleant omnia, quæ illis umbris figurata sunt, ac sic quodammodo umbrarum illarum ipse sit veritas. Sic ergo ipse figuræ significatiue translato verbo usus est, ut sic accipias corporaliter, ac si diceretur, solide ac veraciter. Secundum hunc ergo modum figuratæ locutionis, fides quoque sperandarum rerum substantia appellatur,

DOMINVM GVNTHERVM.

nō quod proprie earū sit substātia, sed quia fides quæ per dilectionē operatur, & ex qua iustus viuit, per quā etiā data est potestas, vt filiū dei vocemur & simus, illa in quā fides, ita firma certaq; spe, æternæ beatitudinis præmia in ætēnosa huius vitæ peregrinatione meditatur, vt in eorum cordibus, qui charitate quæ per spiritum sanctū in eis diffusa est dilatatur, iam nunc per ineffabile desiderium ea faciat subsistere. Vnde frequēter Apostolus de ipsa vita nostra futura, quæ iam in ipso hoīe mediatore Christo Iesu capite nostro resurgente cōpleta est, ita fidenter gloriatur, quasi iam assit, præsensq; teneatur, velut ad Ephesios scribēs, ait: Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatē suam, qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & cōresuscitauit, & cōsedere fecit in cōlestibus in Christo Iesu. Certe enim in cōlestibus Christus iā sedet, nondū autē nos. Sed quia fide certa quod futurum est iam tenemus, simul fidere nos dixit in cōlestibus. Nō enim ait: Excitaturus est nos, & in cōlestibus sedere facit, sed excitauit & sedere fecit, quia nō inaniter, sed fideliter iam deputat factū, quod futurū esse nō dubitat. Nec minus ad Corinthios loquēs, cum hanc ipsam fidei immobilem certitudinē & quasi substantiam cōmendarēt, inter cetera etiā hoc subiecit, Itaq; nos ex hoc neminē nouimus scdm carnē. Nunquid nā ē vita iā excesserāt, & carnis mortalitatē exuerāt, quos tā instāter ad ipsius carnis edomationē & vitæ correctiōis habitū prouocat? Absit. Sed quia illorum secum vitā futurā tanq; presentē meditabatur, qui resurgētes cōmutabuntur, ex hoc, inquit, neminē nouimus secundū carnē, id est, tam certam spem tenemus futuræ nostræ incorruptiōis & immortalitatis, vt iā in ipsa notitia gaudeamus, & non in hac carne mortali, sed in sola illius expectatiōe viuamus. Hoc ergo modo, apertissimo quidem, licet insolentissimo fides substantia esse videtur. Sed quid est, quod in eadē definitione fidei annexum est: Argumentum rerum non apparētum? His profecto paucissimis verbis omnis illa inflatio humanæ sapientiæ velut acupuncta diffatur & exploditur cui dum aliquid secus quā solennis ordo naturæ cele-

MEGINHARDVS DE FIDE AD

brat, ab ipso naturæ conditore actum proponitur, infans clamoribus oblatrare assolet, rationē causamq; facti procacissima insipientia expostulans, nec aduerunt homines perdit magis q̄ periti, in his quæ vſitato naturę cursu administrantur, non incōpetenter cū præstari possit, flagitari rationem. In his vero quæ noue & extraordinarie diuinitus exhibentur, fidei pietatem exercendā esse, non temerariam & inconsideratā discussionem. Intelligentia enim rerum spiritaliū, quas animalis homo nō percipit, fidei humilitatisq; merito cōparatur. Vnde propheta: Nisi credideritis, inquit, non intelletigetis, & in Canticis canticorum spiritus sanctus protestatur: Ab initio fidei pertransibis. In controuerſis siquidem & disceptationibus naturalium, seu quarumlibet huiuscemodi questionum, assensum fidemq; rerum dubiarum præcedens probatio elaborat, & præueniens intellectus cōmendat. In diuinis vero scripturis vt intelligas, oportet te fide quæ præcessit, promereri. Qui ergo dispensationē diuinę pietatis, qua salutē nostram operatur, vel de ipsa ineffabili trinitate & vnitae dei quæcunq; euangelica vel apostolica auctoritas tradidit, nō humanis suspitionibus vt ita sint colligimus, sed ideo certissime nouimus, quia fide percepimus, ob hanc rem ipsa fides argumētum dicitur, id est, pbatio & absolutissima notio, & quasi insignitio rerū nō apparentiū. Est igitur fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentum, sed nunquid non est fides rerum præteritarum? Nōne in eadem epistola post paululum idē apostolus ait, Fide intelligimus aptata esse secula verbo dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent? Nōne omnia prioris testamenti mysteria, quæ non credere extremi sceleris est, decursu temporis subla ta sunt & quasi sepulta? Hæccine ergo credenda sunt ea si de, quæ sit sperandarum rerum substantia? Quis hoc vel dementissimus dixerit? Deniq; vt hæc interim missa faciamus, nōne tota dispensatio domini hominis prædestinata serie digesta & consummata, inter præterita numeratur? Aut hæc ergo fide Christiana non sunt amplectenda, quod absit, aut familiarius quid Apostolus eo modo diffiniendi innuerit, despiciendum est. Per omnia igitur, quæ

DOMINVM GVNTHERVM.

quæ ab ipso meditatore dei & hominũ acta veneramur,
via nobis quodammodo ad perpetuæ beatitudinis capessenda præmia preparatur. Neq; enim in ipsis finem æternæ felicitatis & felicissimæ æternitatis, quæ deus est, ponimus: sed per illa in illum finem curremus, quæ omnis fidelis anima in eremo huius vitæ ardentissimo anhelat desiderio. Vnde cum ipsa veritas & verbũ per quod facta sunt omnia, caro factũ sit vt habitaret in nobis, tamẽ ait Apostolus: Etsi noueramus Christũ secundũ carnem, sed nunciam nõ nouimus. Ille quippe, qui nõ solũ peruenientibus vitæ perennis possessionem, sed etiam viam se præbere voluit venientibus, ad principium viarum voluit carnem assũmere. Vnde est etiam illud: Domin⁹ creauit me in principio viarum suarum, vt inde inciperent qui velent uenire. Apostolus igitur, quamuis adhuc ambularet in via & ad palmam supernæ vocationis sequeretur vocantem dominũ, tamen ea quæ retro sunt obliuiscens, & in ea quæ ante sunt extentus, iam principũ viarũ transierat, id est, eo non indigebat, a quo tamen aggrediendum & exordiendum iter est omnibus, qui ad veritatem peruenire, & in vita æterna permanere desiderant. Sic enim ait: Ego sum via, veritas, & vita, hoc est, per me venit, ad me peruenitur, in me permanetur. Ex quo intelligitur, quia nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipse dñs inquantũ via nostra esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire, ne rebus tẽporalibus, quãuis ab alio pro salute nostrã susceptis & gestis hẽreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter, vt ad eũ ipsum qui nostrã naturã a temporalibus liberauit, & collocauit ad dexterã patris, prouehi atq; peruehi mereamur. Quãuis igitur plenaria fide tam præterita q̃ futura, nõnulla etiã præsentia credamus, quia tamẽ præteritis vel præsentib⁹ ad fidẽ, spẽ, charitatẽq; futurorũ & imperitiã nostrã instruitur & infirmitas adiuuatur, solã eam veluti causam finẽq; omniũ diffinire maluit Apostolus, licet in eo quod dixit fidẽ argumentũ esse reꝝ non apparentũ, omnia hæc tẽpora aliquatenus videatur amplexus. Est igitur fides sperandarũ substantia rerũ, argumentũ non apparentũ. His ergo absolutis de symboli varietate vt polliciti sumus,

MEGINHARDVS DE FIDE AD

mus, inchoandum videtur. De cuius primaria institutio
ne, breuissime aliquid perstringendum est:

Cum enim post ascensionē dñi per aduentum spi-
ritus sancti supra singulos quosq; apostolos igne
lingue sedissent, & omniū linguarū infinita diuer-
fitas per eandē intelligentiā in eis vniretur, per quod eis
nulla gens extera, nulla barbaries inaccessa videretur &
inuita, præceptū eis a dño datum est, vt ob prædicandum
dei verbum, per singulas quasq; diffunderentur natiōes.
Discessuri itaq; ab inuicē, normā sibi prius futuræ prædi-
cationis in cōmune cōstituunt, ne forte alius alio abdu-
cti, diuersum aliquid his qui ad fidē Christi inuitabātur,
exponerent. Omnes igitur in vno positi, & spiritu sancto
repleti, breue istud futuræ (vt diximus) prædicationis in-
dicium cōferendo cōponunt, atq; hāc credētib; dandā esse
regulam statuunt. Symbolum autē hoc multis & iustissi-
mis ex causis appellari voluerunt. Symbolū enim græce,
& indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in
vnum conferunt, id enim fecerunt apostoli in his sermo-
nibus in vnū conferendo, vnusquisq; quod sensit. India-
cium autem vel signū idcirco dicitur, quod omnes ei fide-
li assensu obediētes, in Christi se nomen transisse indio-
carent. Ob hoc deniq; nō scribi hęc chartulis aut mēbra-
nis, sed retineri in cordibus tradiderunt, vt certum esset,
neminem hęc ex lectione, quæ interdum peruenire etiā
ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didi-
cisse. Cuius scilicet traditionis hęc formula est:

Credo in deum patrem omnipotentē &c. quæ in
eo sequitur. Hunc fidei tenorem simplicissima in-
tegritate, & integerrima simplicitate per ipsos a-
postolos diuinitus gestum & exactum sine omni immu-
tatiōe seruauit ecclesia, vtpote vnicū Christianæ spei fun-
damentum, quod neq; venti impellerēt, neq; flumina sub-
ruerent, neq; tempestatū ac procellarū turbines permo-
uerent, licet iam tum inter ipsa rudimenta nascentis eco-
lesiæ nonnullæ hæreses pullularēt, quarum etiam Apo-
stolus ad Timotheum scribens, ita meminit: Profana in-
quit, & inaniloquia deuota, multum em̄ proficient ad im-
pietatem, & sermo eorum vt cancer serpit: Ex quibus est
Hymē

DOMINVM GVNTHERVM.

Hymenæus & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam, & subuerterunt quorundam fidē. Verum illis in tēporibus cū exterius tempestas persecutionis sine intermissione per totam grassaretur ecclesiam, nullus locus cogendis erat cōcilijs, nulla occasio arguendis vel refellendis erat hæreticis: passione, non disputatione omnia feruebant: fidem non loquendo, sed moriendo vindicabant: sanguinem fudebant, nō verba. Cum vero tonitrua illa persecutorum aliquando dextera domini cōpescuisset, & per Cōstantinum p̄ssimū principem serenitas pacis ecclesijs cōlitis refulsisset, alio quidē, sed (quod fateri necesse est) magis pernicioso modo periclitari cōceptum est. Intestinis enim morbis grauissime rentata est ecclesia, & ex ipso corpore illius pestilentissimæ hæreses ebullire, quæ late peruagantes, horrenda erroristabe multarū animarū vitalia corrumpere. Inter quas quoddā crudelissimum hulus erupit. Arrius videlicet Alexandrinæ presbyter ecclesiæ. Qui cū in eadē ecclesia exponendis publice scripturis pro antiquo more prætuisset, qđ etiā Origines factitaret, sacrilegio furore incitatus, impiā euomuit blasphemiam, dicās dñm nostrum Iesum Christum minorem esse patre, nec eiusdem cum eo essentia. Quæ vesania ipsius, cum neque in ipso compesci propter pertinacissimam ipsius nequitiam potuisset, & reliquorū furioso assensu (vt sunt quæq; prauissima ingenia in superbas nouitates procliuissima magis magisque roborari videretur, iubente ipso Constantino, insigne illud & famosissimum concilium apud Nicæam Bithyniæ celebratum est, ibiq; ad extirpandam Arrii impietate, & exprimendam omnigenam filij cum patre æqualitatem, a: ostolico symbolo pleraque verba sunt addita, nō quia breuissime pestis Arriani potuerit expungi, sed quia heretica versutia multa quæ ab orthodoxis fidelissime posita erant, callida interpretatione eludere, & in sui dogmatis puerilitate refringere conabant. Aliquis etiā ybis Sabelius & Paulo, quorū hæreses tunc a p̄ditissimis hoīb. circūferebant, obuiatū est. Porro Nicenæ fidei hic text⁹ est:

C Redimus in deum patrem omnipotentem, omnium visibilium nec non & inuisibilium factorem: & in

MEGINHARDI DE FIDE AD

& in vnum dñm nostrum Iesum Christum filium dei, natum ex patre, vnigenitū, hoc est, ex substantia patris, deū ex deo, lumen ex lumine, deū verū ex deo vero, natū, nō creatū, homū sion, hoc est, eiusdē cum patre substātia, per quē omnia facta sunt cœlestia & terrena. Qui ppter nos hoīes & propter nostrā salutē descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit, venturus inde iudicare viuos & mortuos, & in spiritum sanctum. Post hanc munitissimā saluberrimā fidei expositionē, Arrianas blasphemias cū suo anathemate subiecerunt in hunc modū: Eos autē Qui dicunt. Erat quando non erat: & anteq̃ nasceretur, non erat: & quia ex nullis existentibus est, vel ex alia substantia aut essentia dicunt trepton, id est, conuertibilem aut mutabilē filiū dei, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Cum ergo hæc diffinitio fidei a patribus Niceni concilij diuinitus inspiratis edita fuisset, debita reuerentia & accepta & seruata est per totū orbē Christianū, & hoc est secundum symbolū, quod in eadem veneratione, qua illud Apostolicum, vtpote in eodē spiritu expositū, tota amplectitur ecclesia. Nec multo post, cū nondum ex Arriano naufragio satis respirasset, emerfit Macedonius detestabile par Arrij. Nam vt ille filium, sic iste spiritum sanctū creaturā esse asserere ausus est. Apollinaris etiā nouus heresiarcha in hunc damnatissimum gregē se permiscuit, pertinacissime affirmans Christum Iesum animā rationalem non habuisse, sed ipsa deitate verbi pro ea, dum incarnaretur, vsum fuisse. Vt ergo hæc quoq; zizania ex agro dominico eradicarentur, conuenere apud Constantinopolim centum quinquaginta patres: & Macedonio profanæ sectæ auctore damnato, cæteris item qui contraria apostolicis regulis locacitate impia larrarent. a communione ecclesiastica repulsis, latiore symboli formam promulgauere, quam nunc vniuersalis ecclesia publice prædicat & frequentat. Est autem huiusmodi:

Credo in vnum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium & cætera quæ decantari assolent. Hęc est tertia

DOMINVM GVNTHERVM.

fia varietas symboli, prioribus consonantissima, nec in
 villo discrepās. Ex illo enim quasi grano apostolici sym-
 boli, geminæ hæ traditiones germinauere. Post hanc era-
 go tertiam editionem fidei, placuit omnibus ne qui vlti-
 terius licitum foret aut addere, aut demere, aut qualis
 bet immutatione variari: quod statutum, ratum & im-
 mutabile seruauit ecclesia, quamuis nonnullæ postero-
 ri tempore hæreses extiterint. Verum nunc exposita va-
 rietate symboli, operæpretium facturus videar, si eorū
 sermonum, qui vel in Nicena, vel in Constantinopoli-
 tana synodo superadditi reperiunt, rationes causasq; bre-
 uiter subiiciā & quia ipsum principii symboli cuiuslibet
 quo pronunciat Credo in deū intentiones aures scrupulo
 quodā obscuritatis interdū solet offendere, in primis id
 elucidandū forsan non ingratū studiosis sumā quidnā sit
 credere in deū vel deū, aut credere deo vel credere ī deo.
 Credere igitur in deum est credēdo in deum ire, & eius
 membris incorporari. Sic etenim ait Apostolus: Vos estis
 corpus Christi & membra. Hoc autem agitur in nobis ea
 fide, quæ per dilectionem operatur, & quia ipsa dilectio
 defursum est, id est, a patre luminum, a quo est omne da-
 tum optimum & omne donum perfectum, ideo ipsa ve-
 ritas ait: Hoc est opus dei, vt credatis in eum quē ille mis-
 sit. Credere ergo in deum, proprium est quasi signaculū
 prædestinatorū. Quisquis enim sic credit, hic spiritu dei
 agitur, huic pater est deus, hic hæres est dei, huic frater est
 Christus, hic coheres est Christi. Illo autem modo locu-
 tionis dicitur Credo in deum, quo dici possit, fumus de-
 ficit in aera, vel glacies deficit in aquam, vel panis deficit
 in carnem, id est, suo quodam defectu & transmutatione
 in naturam carnis absumitur. Credere porro deum, hoc
 est, fidem habere deū esse. Hoc modo credunt Iudæi, hoc
 modo dæmones etiam credunt & cōtemiscunt. Credere
 autem deo, est fidem dictis vel promissis eius habere. Cre-
 dere vero in deo, eandē fere sententiā habet cū eo quod
 primum posuimus, id est, credo in deū. Sic em̄ in euange-
 lio Ioannis inuenitur: Quotquot autē receperunt eum,
 dedit eis potestatem filios dei fieri, his qui credūt in noīe
 eius;

MEGILHARDVS DE FIDE AD

elus. Credere tamen in deo, insolentius ad vsum latinis
tatis dicitur: credere vero in deum, longe significantissia
me celebrior vsus obtinuit. Nō ergo quisquis credit deo,
vel credit deum, cōtinuo etiā credit in deum vel in deo
Quisquis vero credit in deū vel in deo, cōsequenter etiam
credit deo vel deū. Diuino igitur aspirante fauore, soluē
dum est quod promissimus. Quia ergo Sabellij hæc sentē
tia vel potius insania fuit, vt diceret, quia idē qui pater est
& filius est, & spiritus est, neq; vlla personarū differentia
est, sed tantum vocabulorū, vnde etiam Patripassiani se
quaces eius inscripti sunt, eo quod patrem passum cōfesa
si sint, vtpote cuius vnam eandēq; cum filio personā sus
spicarentur. Ad compescendam ergo hanc blasphemiam
in prima fronte symboli addendū censuerunt: In vnum,
& paulopost, cum ad filij personam ventū esset, illic etiā
In vnum ascripsere, vt dum pater vnus asseritur per se, &
filius ite m per se vnus, indifferentiam personarum, quā
ille introduxit, sana intelligentia respueret. Et quia ple
rique hæretici, vt Manichæus & Priscillianus, duo prin
cipia inter se diuersa, & sibi aduersa opinantur, Priscilia
nus etiā hunc mundū a maligno principe cōditum affira
mat, adiecere, Visibilem omnium & inuisibilem, vt nihil o
mnino nō ab vno patre deo factum catholicus sensus ad
mitteret. Hinc iam labyrinthus Arrionorū satana archi
tecto multipliciter impeditus, aperiendus est. Cum ergo
orthodoxi id operam darēt, vt virtus exitiale eiusdē hæ
resis penitus expiarent, & æqualē filij cū patre deitātē eui
dentissime declararent, hæretici vero singula eorū dicta
ad propriā insaniā sophisticis dolis retorquerēt, eo actū
sunt plura in eandā sententiā cumulare, ne qua occasio
vel aditus decipiēdi prophanae superesset perfidiæ. In pri
mis ergo addidere Filiū dei, hoc Arriani velut opatum
sumpsere, dicentes secundū Apostolū, quia oēs filij dei su
mus, subiunxere Vnigenitū quod Arriani sic interpreta
ti sunt, vt Iesus Christus secundū eam dignitatē, qua oēs
creaturas singulari excelleret gloria, haud incongrue nū
cupari posset vnigenitus, licet sic creatura: atq; hoc in lo
co testimoniū illud Solomonis pessime intellectum adhi
buere; Dominus creauit me initio viarū suarū. Adiece

runē

DOMINVM GVNTHERVM.

runt & Ex patre natū: hoc quoq; heretici nō alienū à creatura esse asserbāt, iuxta illud Esaia, Filios genui & exaltaui. Tū placuit addi, Ante oīa secula. Neq; hoc repudias uere pfidi de Christo iuxta illos creato. An em̄ oīa tpa & ante oīa omnino secula, nō solū Christū, sed etiā angelos ipsūq; diabolu creatū esse affirmabāt. Adiectū est: Deū de deo: nec minus hoc sinistra eorum interceptit interpretatio. Dicebāt em̄, qā & ipsi dñi essēt, & ex deo, cum Apłus dicat: Oīa autē ex deo. Vt etiā hoc excluderet, additum ē, Lumē de lumine. Pari mō hoc quoq; vt cātera, cauillari ausi sunt. Quēlibet em̄ fidelē ex deo lumē lumē esse, vt in euāgelio ipse Christus discipulos suos alloquit, dicēs: Vos estis lumē mundi. & Apłus, Fuitis inquit tenebræ, nunc autē lux in dño. Ad discretionē ergo hui⁹ adoptiuę deitatis, apposuerit Deū verę de deo vero. Hoc etiā heretica impietas vsurpare p̄sumpsit, dicēs de vero deo, patre scilicet, & Christum verę deum esse, sed factū: Oēs quippe electos ex vero deo veros deos esse, sed factos: Alienū quippe à vero deo esse, vt falso: deo: auctor esset. Ad explodēdā ergo & hanc tā callidā tergiuersationē, adhuc subiunxere: Genitum, nō factum: Sed neq; hic yspellis geuit fallacia opposuere illud Deutero. Deum q te genuit dereliquisti, & oblit⁹ es dñi creatoris tui. Cum ergo tot laqueos belua immanis declinasset, tot modos elusisset, cum graui vexationē orthodoxi propter hāc tā sacrilegā verbo: vtilitatio nē iactarent, post multa certamina vltro citroq; habita, vnum hoc verbū haud dubium quin spūs sctō suggerēte, addidere, qđ Gręce ὁμοουσιον, Latine vero cōsubstantialis dicit. Tum deniq; pestis acerbissima capta, tum strāgulata, tum planē extincta ē. Subintulere igit, Per quē oīa facta sunt, vt liquido cōstaret, ipsum nō esse factum, cum p eum oīa facta sint. Atq; hęc oīa in dānationē Arrianę hæreseos, plata sunt. Quia yō Cherinthus Ebiō & Paulus Samosatenus, aliq; nōnulli Christum purę hoīem fuisse asseruere, & ex Maria virgine tm̄ initium sumpsisse, cōtra hāc tā hereticā opinionē adiecere, Qui propter nos hoīes & ppter nostrā salutē descēdit de cōlo. Et qm̄ Marcio, ei⁹q; sectatores de cōlo eū carnē secū attulisse blasphemabāt Valētinus porro phāsticum corpus, & nō verę eum ha-

LL bisse

MEGINHARDVS DE FIDE AD

buisse affirmabat, ad hos cōfutādos adiecere, Et incarnas-
 tus est. Porro in Nicena synodo p̄termissum ē: De spū sc̄to
 & Maria virgīe. Verū hi q ap̄d Cōstātinopolim cōuenere,
 vt in hac etiā parte catholicā fidē munirent cōtra eorū in-
 faniā, q beatā virginē ex viri coitu solēni more pariēdi,
 Christū genuisse impie iactabāt, vt Arthemō eiusq; cōpli-
 ces, aliq̄ vero eā post editū partū isigne virginītatis pdidī-
 se, alios etiā liberos peperisse, rabiose latrabāt, vt Heluidi-
 us. ad hanc ergo bestiarū internicionē reuocatū est. De spū
 sc̄to & Maria virgīe, Quis hoc in Apostolico symbolo lō-
 ge signatius & expressi⁹ positū sit, cū dicat. Cōcep⁹ ē de spū
 sc̄to, natus ex Maria virgīe. Appollinaris ꝑo & ipse sua
 tabe multos infecerat, volēs psuadere Christū aiām rōna-
 lē nō habuisse, sed pro ea, diuinitate in carne vsūm fuisse,
 vnde cōsequēbat̄ est hoīem nō fuisse, vtpote q aīa rōnali
 caruerit. Cōtra quātā pestiferā vocē opposuere: Et hō fa-
 ci⁹ est. Origenes aut̄ vanitate impīssima ex philosophorū
lectiōe psuasus, disputabat quandā purgationē malorū. i.
eos q hāc vitā in flagitijs & facinorib⁹ q̄libet maximis fi-
nierint ipsū etiā postremo diabolū atq; angelos ei⁹ Quis
 post lōgissima tpa, purgatos atq; liberatos regno dei luci-
 q; restitui, & rursus post lōgissima tpa oēs q liberati sunt,
 ad hēc mala denuo relabi & reuerti. Ad cōpescendā ergo
 tā perniciosā blasphemīā, addēdū cēsuere post alia int̄-
 posita, Cuius regni nō erit finis. Macedoni⁹ aut̄ sacrilegā
 turbā de spū sc̄to excitauit, quā etiā principalis causa cōci-
 lii ap̄d Cōstātinopolim cogēdi fuit. Affirmabat em̄ spū
 sc̄tū creaturā esse, nec vnus eiusdemq; cū patre & filio ef-
 sentīe credēdū. Tū sacer ille cōuētus ipso spū de q agebat̄,
 illustrat⁹, hoc impietatis mōstrū iugulauit, veruntū plu-
 rib⁹ sentētijs. Nā Macedoniani quoq; velut pri⁹ Arriani,
 quē vere fideliterq; dicta essent, frustrari & labefactare tē-
 rabant. Cū em̄ catholici spū sc̄tū, Dñm, & Viuificantē, &
 Ex patre filioq; pcedētē, pnunciassent, & heretici hēc oīa
 in creaturā etiā cadere alienissimis scripturę testimonijs
 perstreperēt, tādē aliqñ peruicaciā illorū repressere, dicēs:
 Qui cū patre & filio simul adorāt & cōglorificat. Deinde
 vt illorū etiā refellerēt pfidiā, q antiquos dei prophetas,
 nō inspiratiōe diuina irradiatos, sed demonū energīa cō-
 citatos,

DOMINVM GVNTHE TVM.

citatos, futura cecinisse iactabāt, vt Apelles, post declarata-
tam spūs sc̄ti cum patre & filio æqualē maiestātē, munus
quoq; gratiæ ipsius, q̄ hoies dei impartiri dignat⁹ est, pru-
dētissime subiecere. Qui locut⁹ est per prophetas. Et quia
pleriq; hæretici ab ecclesiastica cōmunionē repulsi, sua cō-
ciliabula celebrāt, eāq; ecclesiā supbe mentiebant, vt No-
uatiani, alijq; innumerī, ne hac mēdaci superbia infirmi-
ores auditores dānabiliter lactarēt, ascripsere, Vnā scilicet
sc̄tām catholicā & apostolicā ecclesiā. Ad hæc cū hære-
sis iā ex antiquo orta fuisset, cuius multi ferunt auctores,
quæ rebaptizandos oīno cēseret eos, q̄ ab hæreticis (licet
in noīetritatis) baptizati fuisset, in qua opiniōe Cypri-
anus etiā vir eruditissim⁹ & gloriosissimus martyr fuisse
asserit, propter hāc hæresim eradicādā, addidere, Vnū ba-
ptisma: & hoc mō pfectissimā symboli formā cōsumma-
uere. His ergo nō otiosa forsā, licet breuissima tractatio
ne decursis, inchoandū est illud, qđ tuæ postulatiōi singu-
lariter debet, scilicet vt fidei regulā latius huberiusq; am-
plexādus, infidias hereticorū, quib⁹ hāc regiā viā infestare
moliti sunt, quasi trāseundo detegā & patefaciā. Neq; ve-
ro hoc expectandū tibi ē, vt oīe is formas eorū cōprehen-
dā, oīa noīa autōrū pcurrā: neq; em̄ dixerim inceptū hoc
infinītū magis sit, an infructuosū, sed eas solas, quæ ipsum
fidei textū quasi recta fronte impingūt. Credo igit vnum
deū esse patrē & filiū & spm̄ sc̄tm: Patrē, eo qđ habeat fili-
um: & filium eo qđ habeat patrē: spm̄ sc̄tm, eo qđ sit ex pa-
tre & filio procedēs. Pater est ergo principiū deitatis, & si-
ne vllō oīno principio, q̄ sicut nūq̄ fuit nisi deus, ita nūq̄
non fuit pater: à quo filius ineffabiliter natus, à quo spūs
sc̄tus nō natus, sed pcedens, qā spūs nō est filius: neq; inge-
nitus, qā nō ē pater: nec fact⁹, qā nō ē ex nihilo, sed ex deo
patre & deo filio deus pcedēs. Detestor Sabelliū, q̄ cōfun-
dit psonas: nec minus abominor Arriū, q̄ diuidit essentiā
minorē patre blasphemās filiū. Alter est em̄ in psona pa-
ter, alter in persona filius, alter in persona spūs sanctus,
quod Sabellius nō vidit: vna tamen natura in sancta tri-
nitate deus pater & filius & spūs sc̄tus, quod Arrius nō in-
tellexit. Execrabile affirmo Eunomiū, qui dissimilē per
oīa patri filiū, & filio spm̄ sanctū mentit. Dionysii da-

MEGINHARDVS DE FIDE AD

anno, qui in trinitate filiū patri seruire cōtendit. Inter dam-
 natiſſimos numero Manichæū, q dei ſubſtan-
 tiā ex na-
 tura mali peruerſam & permixtā eſſe peribet. Sceleratoſ
 duco Meltionē & Tertullianū, qui deū corporeū eſſe au-
 tumant. Reſpuo Vadianū, qui cogitatione carnali deum
 fingit in ſimilitudine imaginis corruptibilis hois. Penit⁹
 penitusq abominor etiam illos Arrianos qui filiū dicūt
 eſſe creaturā, ſpiritū vero ſanctū creaturā creaturæ, hoc
 eſt, ab ipſo filio creatū Omibus viribus Macedoniū exe-
 cror & eius ſectatores, vel eos q dicunt ſpiritū ſanctū eſſe
 creaturā vel eos qui putāt eū deitatē tantū eſſe patris &
 filij, nec vllā propriā habere ſubſtātiā. Perditos aſcribo
 μεταγγοῖς ἰάοις, qui aſſerūt ſic eſſe in patre filiū, quomō
 vas in vaſe, quaſi duo corpora carnaliter opinantes, ita
 vt filius intret in patrē tanquā vas minus in vos maius.
 Vnde & tale nomē hic error accepit. μεταγγοῖς ἰάοις
 enim Græce dicitur introitus vnus vaſis in alterū. Cum
 Arrianis Semiarianos maledico, qui putāt filiū cū patre
 ſimilis eſſentia eſſe. Credo in deū patrē & filiū & ſpiritū
 ſanctū, factorē eſſe cœli & terræ, viſibiliū oīm & inuiſibi-
 liū. Deſectabiles autē iudico Cerdonē & Marcionē, q duo
 principia ſibi ignota introducūt, vel ſibi cōtraria, vt Ma-
 nichæus & Prſcillianus vel tria, vt Barbas, Sentianus, &
 Theodotus; vel multa, vt Valentinus Seleucū etiā & Her-
 miam inter maledictos deputo, q elementorū materiā de
 qua factus eſt mundus, nō a deo factā dicunt, ſed deo co-
 ternā; nec animā deo tribunt creatori, ſed creatores eſſe
 animarū angelos volunt de igne & ſpū; malū autē aſſerūt
 eſſe aliquando a deo, aliquādo a materia. Patritij vanita-
 tē repello, q ſubſtantiā humanę carnis nō a deo, ſed a dia-
 bolo conditā dicit. Reſicio Coluthū & Florinū, quorū al-
 ter (id eſt: Coluthus) dicebat deū nō facere mala, cōtra il-
 lud quod ſcriptū eſt, Ego deus creans mala: alter vero (id
 eſt, Florinus) ecōtrario dicebat deū creaſſe mala, cōtra id
 quod ſcriptū eſt: Fecit de⁹ omnia, & ecce bona valde ac per
 hoc quamuis inter ſe cōtraria dicentes, tamen ambo di-
 uinis eloquijs reſiſtebant. Createm deus mala pœnas iu-
 ſtiſſimas irrogando, quod Coluthus nō videbat nō autē
 malas creādo naturas atq ſubſtantias, vbi Florin⁹ erras

DOMINVM GVNTHERVM.

bat. Abhorreo Priscillianū, q aīas eiusdē substantiā dicit
esse cuius est de⁹, easq; per malignū principē seminari in
corpora, quib; asserit hoīes faralib⁹ stellis colligatos. Cō
tēno Paternū, q inferiores partes humani corporis nō a
deo, sed a diabolo factas opinat. Credo q a pat carnē nō
assumpsit, neq; spūs scīūs, sed filius tantū, cū venit pleni-
tudo rēporis, vt q erat in diuinitate dei patris filius, ipse
fieret in hoīe hoīs maris filius scđm veritatē naturæ ex
deo dei filius, & scđm veritatē naturæ ex hoīe hoīs filius,
vt veritas geniti, nō adoptione, nō appellatiōe, sed in vtra
que natiuitate filij nomē nascēdo haberet, vt esset verus
deus & verus hō vnus dei fili⁹. Profanū ergo Nestoriū di-
co, q duas personas dei & hoīs introduxit. Nat⁹ est enim
de virgine deus, eo pacto quo cū corpore nasci docetur &
anim⁹, nō q a viriusq; ē vna substātia, sed q a ex vtroq; sit
vna psona, nō ali⁹ hō, corp⁹, & aliud anim⁹: sed vnus hō,
corpus, & aīus: sic post partū virginis, nō alius dei & alius
hoīs filius, & idē & vnus Chrūs, dei & hoīs filius, & sicut ī
vno hoīe aliud corp⁹, aliud aīus, sic ī vno mediatore ali⁹
ud deus, & aliud hoīs fili⁹, vn⁹ tñ & idē (vt dixi) Chrīstus,
dei & hoīs fili⁹. Credo igit eū in vna psona manēre, ī dua
bus yō naturis nō cōfuis neq; cōmixtis ī vnā naturā, sic
ut Eutices blasphemabat. Abominabiles duco Apollinari-
stas, q asseuerāt ipm ybū ita carnē scīm, vt ī carnē cōuer-
sum sit at q mutatū, nō at carnē de Marię carne susceptā.
Inē maledictos pono Ebionē, q ex viri coitu Chrīm natū
eē audet garrere, eadē maledictiōe ferio Arthemōnē Che-
rintū, Paulū, Fotinū, q Chrīm hoīem fuisse abq; deo asse-
rūt. Sacrilēgū duco Heluidiū, q ita virginitati Marię con-
tradicit, vt eam post Chrīm alios etiā filios de viro suo Io-
seph pepisse cōtēdat. Proclinū scelestū habeo, q Chrīm nō
in carne venisse dicit. Detestabiles duco Marcionē: Orige-
nē, Valentinū, Martianū: Marcionē quidē & Origenē, q
Chrīm nō ex virgine carnē suscepisse, sed de cōlo eā attu-
lisse asseuerāt: Valētinū, q a nō verā carnē, sed phāsticā
habuisse opinat: Martianū, q a eū verā qdē carnē habuisse
se, nō tñ ex carne sūpisse arbitrat. Cū perditissimis cēseo
Apolinarē, q aīam Chrī absq; scsū & ratiōe fuisse phibet.
In corū grege deputo Anomocū, q solā carnē absq; aīa

MEGILHARDVS DE FIDE AD

Chrm̃ suscepisse cōfirmat. Habuit ei cū sua ratiōe aīam & carnē cū sensib⁹ suis, p q̃s sensus ṽos i passiōe & aīa passiōe nē carnis suæ dolores sustinuit. Dispeat Berillus, q sic eū ex virgine natū p̃dicat, vt deitatis initū hō nascēdo acciperet, q̃si anteq̃ ex virgīe nasceret, deus nō fuerit. Adoro Christū ad dexterā patris i carne sedētē, Seleuci & Hermie fabulosā impietate declinās, q negāt eū i carne sedere ad dexterā patris, eaq̃ se exuisse phibēt cū ascēdit, eaq̃ in sole posuisse, accipiētes occasionē de psalmo, vbi legīt: In sole posuit tabernaculū suū. Credo aīas humanas nō esse a p̃cipio int̃ reliq̃s itellectuales creaturas, neq̃ simul creatas, sicut origenes fingit, neq̃ cū corporib⁹ p coitū semīari, sicut Lucifer & Cyrillus affirmāt, sed corpus tñ p coīu gij copulā semīari, dei ṽo iudicio coagulari i vulua atq̃ formari, ac formato iā corpe aīam creori & ifundi, vt viuat i ṽfo hō, ex aīa cōstās & corpe, & egrediat viū ex vtero, plen⁹ humana substātia. Credo vnā tantū aīam in homine esse, nō duas, velut Iacob⁹ & alij Syrox phibēt. Cōfiteor vnū baptisimū i ecclīa, vbi vna fides est, & vbi i noīe patris & filij & spūs sc̃ti dat: & ideo si q apud illos hereticos baptizati sunt q in sc̃te trinitatis cōfessiōe baptizāt, & veniūt ad nos, recipiēdos fateor q̃si baptizatos, ne sc̃te trinitatis cōfessio vel iudicatio ānullē, sed docēdo añ q̃ sc̃tu sc̃te trinitatis mysteriū i ecclīa teneat: & si cōsentiūt credere, vel acq̃escūt cōfiteri, cōfirmādos manus impositionē: Si vero paruuli sint vel hebetes, respondeāt pro illis, q eos offerunt iuxta morē baptizandi, & sic manus impositione & charismate cōmunitos, eucharistiæ mysterijs admitēdos annuo. Illos autē qui nō in sanctæ trinitatis inuocatione apud hereticos baptizati sunt, & veniūt baptizari, debere pronuncio rebaptizari. Neq̃ enim credendum est eos fuisse baptizatos, q nō in noīe patris & filij & spūs sancti, iuxta regulā a dño positā tñtū sunt. Sua perniciē Donatus pereat, qui ab aliquo p̃dōre, licet in noīe sanctę trinitatis, baptizatos, rebaptizādos esse perditissime litigat. Perpetuæ clamationi contrado Manichæū Seleuciū Hermiā, Proclianū, qui baptismū nihil salutis cōferre affirmāt. Nullū catechumenū absq̃ baptisimo quāuis in bonis operibus defunctū vitā æternā habere credo, excepto martyrio, vbi omīa baptismi sacramēta cōplentur indu-

DOMINVM GVNTHERVM

bitäter credo pœnitētia aboleri pœtā, etiā si in vltimo vī-
tæ spū admissoꝝ pœniteat, & publica lamētatiōe prodā-
tur, q̃a ppositū dei, quo decreuit saluare qđ perierat, stat
immobile: & ideo, q̃a voluntas eius nō mutatur, siue ad
emēdationē vitæ tēpus cōceditur, siue post supplicē cōfes-
sionē cōtinuo vita exceditur, venia pœtōꝝ fideliter p̃sus-
mitur ab illo, q̃ nō vult mortē pœtōris, sed vt cōuertatur
ā pditione pœnitēdo, & saluat⁹ miseratiōe dei viuat. Ae-
terna detestatiōe Nouatū, eiusq; seq̃es Nouarianos oēs
abomior q̃ pniām denegāt, & secūdas nuptias nō admit-
tūt. Pelagiū eiusq; discipulū Cœlestiū execrabiles dico,
q̃ liberū arbitriū sufficere asserunt ad implenda mādātā
dei, nec ad hoc dei grām nobis esse necessariā, cū ipsa ver-
ritas dicat. Sine me nihil potestis facere, quiq; negāt pa-
uolos secūdū Adā carnaliter natos, cōragiū mortis anti-
quę priā natiuitate cōtrahere, vñ nec eos baptismo indi-
gere ad soluēdū peccati originalis vinculū. Cōfiteor car-
nis resurrectionē, & vitā æternā. Am. Extra ecclīam oīno
esse affirmo perditissimos auctores. Seleucū, Hermiā, &
Proclianū, q̃ resurrectionē nō putāt futurā, sed eā q̃tidie
fieri in gnātiōe filioꝝ arbitrātur, Elemēta (id est, cœlū &
terrā) nō credo abolēda per ignē, sed in melius cōmutan-
da, scilicet figurā mūdi, id est imaginē, nō substantiā trāsfe-
rūrā. Nihil terrenū, nihil trāsitoriū in diuinis re, pmissio-
nibus expecto, vt Melithus sperat: nō nuptias, copulam,
sicut Cheritus & Marciō delectātur: nō qđ ad cibū & pos-
tū ptinet, sicut Papias auctor ē & Irene⁹, & velut his Ter-
tullian⁹ & lactātiū acquēscūt. Detestabilē iudicio Nepotē
hereticū q̃ p mille annos post resurrectionē regnū Chris-
ti in terra futurū garrit, & sc̃tōs cū illo in delicijs regna-
tuos &c. & que impia & sacrilega. Originē cū suis deliras-
mentis p̃fanti iudicio, q̃ restitutionē futurā fingit, sc̃s vt
dēmones vel impij hoīes post multa annoꝝ curricula, il-
li (id est, dēmones) i angelicā, q̃ creati sunt, rediāt dignitatē,
illi vero (id ē, impij) in societate iustoꝝ reuocētur: &
ecōtra, iustos vice miserrīa ad hęc mala denuo relabi &
reuerti oporteat. Ego ṽo iusto iudiciū & p̃ssimo retri-
butori credo qui dixit: Ibunt illi in supplicium æternum
isti vero in vitam æternam. Amen.

M E G I N H A R D I F I N I S.

Mojej Tatkawij Dannie

Wzrost

Mojej Tatkawij panie wj Be
stubbly swe

ALC
Nobis
L. P. C. A. ty

Beccat in nobis
Parolis

Jakobus Gaslikowsky

ma ma

